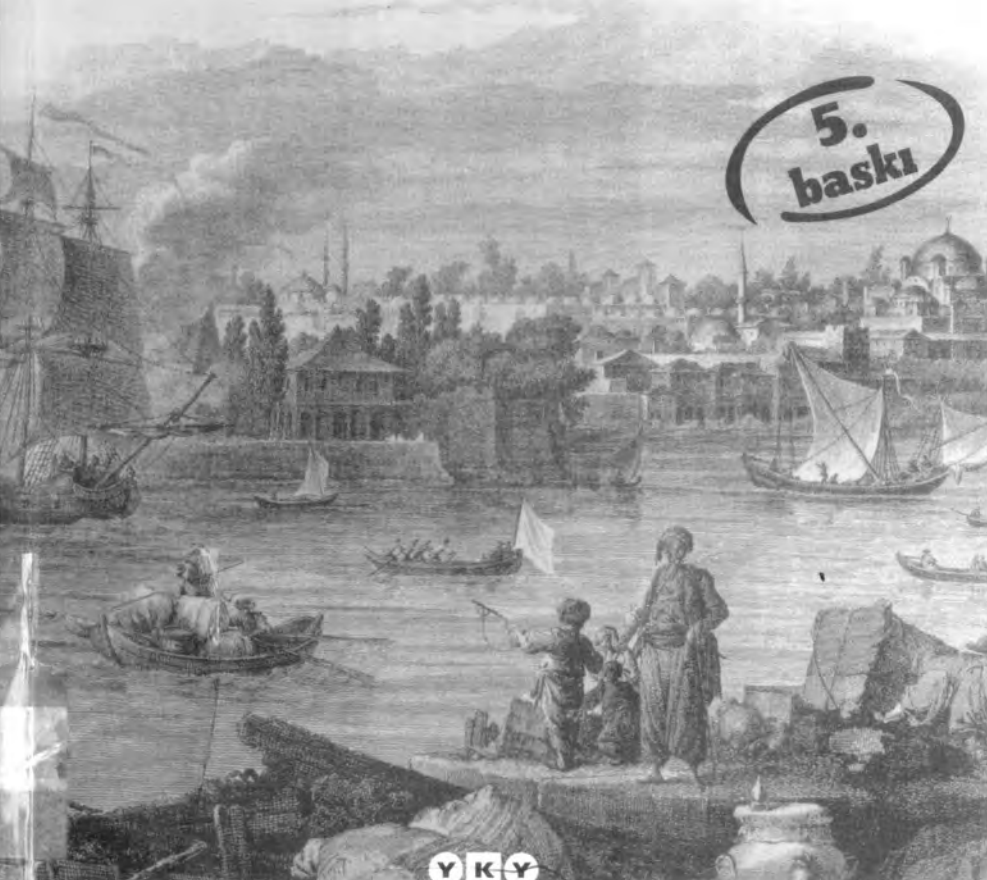
Günümüz Türkçesiyle
Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul

Hazırlayanlar:
Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı

1. CİLT - 2. KİTAP

5. baskı

YKY

Evliya Çelebi Seyahatnamesi

Günümüz Türkçesiyle

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ: İSTANBUL

1. Cilt
2. Kitap

Evliyâ Çelebi'nin YKY'deki kitapları:

Çeviri yazı:

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (1. Kitap),
haz.: R. Dankoff - S. A. Kahraman - Y. Dağlı (2006)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (2. Kitap),
haz.: Z. Kurşun – S. A. Kahraman – Y. Dağlı (1999)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (3. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (1999)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (4. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman (2001)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (5. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – İ. Sezgin (2001)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (6. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2002)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (7. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – R. Dankoff (2003)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (8. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı –R. Dankoff (2003)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (9. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman – R. Dankoff (2005)

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: (10. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı – R. Dankoff (2007)

Günümüz Türkçesiyle

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul (1. Cilt, 1. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2003)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul (1. Cilt, 2. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2003)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit (2. Cilt, 1. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman (2005)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit (2. Cilt, 2. Kitap),
haz.: Y. Dağlı – S. A. Kahraman (2005)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne (3. Cilt, 1. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2006)

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne (3. Cilt, 2. Kitap),
haz.: S. A. Kahraman – Y. Dağlı (2006)

EVLİYÂ ÇELEBİ

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul

1. Cilt

2. Kitap

HAZIRLAYANLAR:
SEYİT ALİ KAHRAMAN - YÜCEL DAĞLI

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 1808
Edebiyat - 497

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul
Evliyâ Çelebi
1. Cilt - 2. Kitap

"Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Bağdat 304 Numaralı Yazmadan"

Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı

Proje yöneticisi: İ. Gündağ Kayaoğlu
Redaksiyon: Orhan Duru
Kitap editörü: M. Sabri Koz

Kapaktaki gravür: Jean-Babtist Hilair (Comte de Choiseul-Gouffier, *Voyage pittoresque de la Grèce*'ten)

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Ofset hazırlık: Yücel Dağlı

Baskı: Üç-Er Ofset
Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar / İstanbul

1. baskı: İstanbul, Mart 2003
5. baskı: İstanbul, Ocak 2008 (gözden geçirilmiş)
ISBN 978-975-08-0564-X
Takım ISBN 978-975-08-0562-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2006
Sertifika No: 1206-34-003513
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr
http://www.yapikredi.com.tr

*İçindekiler**

İki yüz kırk altıncı bölüm
Eski yapı, büyük kale Galata şehrinin ilk yapıcısı, şekilleri, içinde olan imaret ve bütün esnaflarını bildirir 387
Galata Kalesi içindeki camileri bildirir 390
İki yüz kırk yedinci bölüm
Tophane şehrinin hayır eserleri, görülecek yerleri, Tophane işliği, Balyemez topları ve çarşılarını bildirir 395
Topçuların yerlerinin vasıfları 396
Top İşliğinin anlatılması 396
Top kalıbı dolaplarının vasıfları 396
Tunç fırının vasıfları 397
Top kalıbı yerlerinin anlatılması 397
Dökücüler esnafı 399
İslâm ordusunun topçu sınıfının binası 399
Tophane şehri hâkimlerinin vasıfları 400
Mahallelerinin ismini bildirir 401
Bu kadar mamur ve bakımlı büyük şehir içinde olan camileri bildirir 401
Selâtin camileri vasıfları 402
Halkın mesire yerlerini bildirir 403
Tophane şehrinde gömülü büyük velilerin, âlim, şeyh ve vezirlerin nur dolu mezarlarını bildirir 407
İki yüz kırk sekizinci bölüm
Beşiktaş şehrinin imaretleri, hayır yapıları, haneleri, acayiplikleri ve ibret verici eserlerini bildirir 408
Osmanoğulları bahçelerini bildirir 409
Beşiktaş şehrinde olan camileri bildirir 410
Beşiktaş'ta yatmakta olan büyük velilerin kabirlerini bildirir 412
İki yüz kırk dokuzuncu bölüm
Ortaköy Kasabası imaretlerini bildirir 413

---

* Bölüm numaraları yazma nüshada düzensiz bir şekilde devam etmektedir. Eserin aslına sadık kalınarak bölüm numaraları arasında bir düzeltmeye gidilmemiştir.

İki yüz ellinci bölüm
Kuruçeşme Kasabası imaretlerini bildirir 413
İki yüz elli birinci bölüm
Arnavutköy Kasabası imaretlerini bildirir 414
İki yüz elli ikinci bölüm
Büyük şehir ve eski kale Rumeli Hisarı'nın şeklini, imaretlerini ve hayır yapılarını bildirir 414
İki yüz elli üçüncü bölüm
İstinye Kasabası imaretlerini bildirir 418
İki yüz elli dördüncü bölüm
Yeniköy adlı kasabanın hayır eserleri ve imaretlerini bildirir 419
İki yüz elli beşinci bölüm
Tarabya Kasabası'nın imaretlerini bildirir 419
İki yüz elli altıncı bölüm
Büyükdere Kasabası'nın imaretlerini bildirir 420
İki yüz elli yedinci bölüm
Sarıyer Kasabası'nın imaretlerini bildirir 420
İki yüz elli sekizinci bölüm
Boğazhisarı Kalesi'nin yapısını bildirir 421
İki yüz elli dokuzuncu bölüm
Anadolu Kilidülbahr Kalesi'ni bildirir 422
İki yüz altmışıncı bölüm
Beykoz Kasabası'nın imaretlerini bildirir 424
İki yüz altmış birinci bölüm
Kanlıca Kasabası'nın imaretlerini bildirir 426
İki yüz altmış ikinci bölüm
Anadolu Hisarı ve yapılarını bildirir 426
İki yüz altmış üçüncü bölüm
Çengelköy Kasabası'nın vasıfları 428
İki yüz altmış dördüncü bölüm
İstavriz Kasabası'nın vasıfları 428
İki yüz altmış beşinci bölüm
Büyük şehir, eski belde, mamur Üsküdar'ın cami, medrese, han, hamamları ve diğer yapılarını bildirir 429
Tüm imaretleri bildirir 433
Gönlü yanık, şanlı derviş tekkelerinin vasıfları 434
Üsküdar hamamlarının vasıfları 434
Üsküdar mesire yerlerinin vasıfları 435
Büyük velilerin ve şeyhlerin nurlu kabirlerini ve ziyaret yerlerini bildirir 437

İki yüz altmış altıncı bölüm
Kadıköy imaretini bildirir 439
İki yüz altmış yedinci bölüm
İstanbul toprağının dört tarafında padişahlara mahsus ne kadar has bahçeler varsa onların isimlerini bildirir 439
İki yüz altmış sekizinci bölüm
İstanbul'un dört tarafında halkın ve ileri gelenlerin beraber bulunduğu mesire ve dinlenme yerlerini bildirir 440
İki yüz altmış sekizinci bölüm
Bu dünyada benzeri olmayan İstanbul içinde ne kadar kara ve deniz tüccarı, ne miktar maarif erbabı iş sahipleri, ne kadar işsiz ve hilekârlar, ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin çeşit çeşit uğraş sahipleri vardır, onların Hz. Âdem'in yaradılışından beri pirlerini Fütüvvetnâme-i Muhammedî üzere ashâb-ı güzînden önderlerini bildirir 447
Büyük peygamberlerin sanatlarının vasıfları 448
Allah'ın emri, Cebrail'in aracılığıyla Hz. Peygamber'i n fütüvvetnâmesi ve Çâr-yâr-ı Güzîn ile meşvereti 449
Bütün tarikatların ebcedini bildirir 461
İki yüz altmış dokuzuncu bölüm
1048 [1638-39] yılında, İstanbul'un dört mevleviyet şehrini yazıp yapı eserlerinden sayılan imaretlerini, mirî emanetleri, hayır eserlerini ve bütün alâmetlerini bildirir 464
İstanbul'un anlatılması 465
İstanbul mollasının arzının sureti 467
Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye'nin vasıfları 467
İki yüz yetmişinci bölüm
İstanbul'un dört mevleviyet yerinde ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin esnaf askeri var ise esnaf alayları ile önderlerinin gömülü olduğu diyarlar ile bildirir 471
[Birinci bölüm]
Çavuşân esnafı alayı 471
Subaşı yani çöplük subaşısı 472
Hâssa gılmânı ve gılmân hademeleri esnafı 472
Acemi oğlanları esnafı 473
Arayıcılar esnafı 473
Gûr kazan (mezar kazıcıları) esnafı 474
Lağımcılar esnafı 474
Selâhorlar esnafı 475
Baltacılar, Belderan lağımcıbaşı esnafı 475

İkinci bölüm
Asesbaşı askeri esnafı 475
Şehir subaşısı esnafı 476
Amansız asesler esnafı 476
İmansız cellâtlar esnafı 476
Hemyan kesici (yankesici) esnafı 477
Kara hırsızı esnafı 477
Deyyuslar esnafı 477
Ahmak pezevenkler esnafı 477
Gidiler, Müflisler esnafı 477
Kasımpaşa mukaddemleri esnafı 477
Hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı 477
Seyisân-ı urbân-ı uryân (Arap seyisleri) esnafı 478
Mükârî yani kiracılar esnafı 478
Pasbân-ı nigehbân-ı İstanbul
(bekçi ve koruyucuları) esnafı 478
Üçüncü bölüm
Ordu mollası 479
Resûl alemdârı sancakdârlar esnafı 479
Haberciler esnafı 479
Molla muhzırları esnafı 479
Vezir, beylerbeyi ve diğer ileri gelenler imamları esnafı 479
Hatipler esnafı 480
Kadı ve mollalar esnafı 480
Büyük şeyhler esnafı 480
Zâhir vâizleri esnafı 480
Müfessirler esnafı 480
Muhaddisler esnafı 480
Müezzinler esnafı 480
Sufîler esnafı 480
Mütevelliler esnafı 481
Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar esnafı 481
Mukayyidler, Şeriat mahkemeleri hizmetçilerinin
vasıfları 481
Cami muarrifleri vasıfları 481
Resûlullah naathânları vasıfları 481
Kur'an-ı azim hafızları esnafı 481
Yazıcılar esnafı 481
Sahaflar esnafı 481
Şairler esnafı 482
Sultan, vezir ve âyan meddahlarının vasıfları 482
Hânendelerin vasıfları 482

Müneccimlerin vasıfları 482
Remilciler esnafı 482
Nakiban-ı ehl-i hiref (sanatkâr yardımcıları) esnafı 483
Tarikat ehli reisleri esnafı 483
Sanat ehli şeyhleri esnafı 483
Sanat ehli çavuşları esnafı 483
Sanat ve tarikat ehli faraşları esnafı 483
Cenaze peykleri, ölü yıkayıcılar yani şehit yıkayıcıları esnafı 483
Çocuk mektepleri esnafı 484
Dilenciler şeyhi esnafı 484
Dilenci esnafı 484
Arasat şeyhi esnafı 484
Medrese talebeleri esnafı 485
Peygamber Efendimizin soyu, temiz ırk Âl-i Aba, seyyidler 485
Dördüncü bölüm
Çok gerekli hekimbaşı esnafı 486
Dükkân hekimleri esnafı 486
Göz hekimleri esnafı 487
Dükkânsız tutyacılar esnafı 487
Macuncular esnafı 487
Cerrahlar esnafı 487
Deva içecekleri esnafı 487
Gülsuyu esnafı 488
Şifa yağları esnafı 488
Tımarhaneciler esnafı 488
Tımarhane ve hastahane hademeleri esnafı 489
Beşinci bölüm
Çiftçibaşı esnafı 489
Bağcı esnafı 489
Meyve ağaçları aşlamacıları esnafı 490
Sebzeciler esnafı 490
Altıncı bölüm
Ekmekçiler esnafı 490
Yeniçeri ekmekçileri esnafı 491
Tuzcular esnafı 491
Çörekçiler esnafı 492
Börekçiler esnafı 492
Gevrekçiler esnafı 492
Kâhçılar esnafı 492
Gurabiyeciler esnafı 492

Simitçiler esnafı 492
Kadayıfçılar esnafı 492
Şehriyeciler esnafı 492
Lokmacılar esnafı 492
Gözlemeciler esnafı 492
Dergâh-ı âlî yeniçerileri sakaları esnafı 493
Şehir sakaları esnafı 494
Arka sakası esnafı 494
Değirmenciler esnafı, at değirmenleri işliği 494
Su değirmenleri 495
Uncular esnafı 495
Un elekçileri esnafı 495
Buğday çalkayıcı esnafı 495
Kalburcular esnafı 495
Elekçiler esnafı 496
Nişastacılar esnafı 496
Güllaççılar esnafı 496
Peksimetçiler esnafı ve peksimet emini 496
Peygamberin kutlu armağanlarının vasıfları 497
Deveciler esnafı 497
Deve sürücüleri esnafı 497
Meş'aleciler esnafı 497
Amr-ı Ayyâr köçekleri esnafı, şatırlar 498
Yedinci bölüm
Karadeniz gemicileri büyük esnafı 499
Kalafatçılar esnafı 499
Kalafat üstübüsü bükücülerin vasıfları 500
Üstübücüler esnafı 500
Marangozlar esnafı 500
Urgancılar esnafı 501
Kendirciler esnafı 501
Yelkenciler esnafı 501
Katrancı ve ziftçi esnafı 501
Serenciler esnafı 502
Tulumbacılar esnafı 502
Pusulacılar yani kıble-göstericiler esnafı 502
Kum saatçileri esnafı 502
Haritacılar esnafı 502
Dalgıçlar esnafı 503
Sergüzeşt 504
Gönbaşı esnafı 505
Buğday ve arpa navluncuları esnafı 506

Karadeniz bezirgânları esnafı 506
Sekizinci bölüm
Akdeniz reisleri esnafı 507
Akdeniz marangozları esnafı 509
Pereme ve kayık marangozları esnafı 509
Mavunacılar esnafı 509
Kayıkçılar esnafı 509
Peremeciler esnafı 509
Çırnıkçılar esnafı 509
Kasaplar esnafı ile tüccarların kapışmalarını anlatır 509
Dokuzuncu bölüm
Mısır tüccarları ve Akdeniz sahili tüccarları esnafı 511
Pirinçci bezirgânları esnafı 512
Mercimekçiler esnafı 512
Kınacılar esnafı 512
Mısır hasırcıları esnafı 512
Ketenciler esnafı 512
Şekerciler esnafı 513
Hoş kokulu içecekler esnafı 513
Kahve tüccarları esnafı 513
Şah-bender esnafı 513
Bezirgânbaşı esnafı 513
Ehl-i kıble esnafı 513
Onuncu bölüm
Kasaplar esnafı 514
Salhaneciyân esnafı 514
Sığır kasapları esnafı 514
Yahudi kasapları esnafı 514
Mandıracılar esnafı 515
Devlet âyanı çiftlikleri esnafı 515
Eğrekciler esnafı 515
Koyun celepleri saya esnafı 515
Ağılcılar esnafı 515
Tokat sığır celeplerinin vasıfları 515
Çoban esnafı 516
Camus sütçüleri esnafı 516
Koyun sütçüleri esnafı 516
Peynirciler esnafı 516
Kaymakçılar esnafı 517
Tereyağcılar esnafı 517
Yoğurtçularbaşı esnafı 517
Yoğurtçular esnafı 517

Teleme peynirciler esnafı 517
İçyağı mumcuları esnafı 517
Balmumu tacirleri esnafı 518
Atmeydanı esnafı 518
Seğirdim Atmeydanı esnafı 518
Yedikule kanaracıları (mezbahaları) esnafı 519
Bahçekapısı kanaracıları esnafı 519
Atmeydanı baruthanesi esnafı 519
Atmeydanı mumcuları esnafı 519
Yeniçeri mandıracıları esnafı 519
Arslancılar işyeri esnafı 521
Vasılcılar yani ayıcılar esnafı 521
On birinci bölüm
Geleneksel yemek, başçı (kelle) aşçıları esnafı 522
Koyun celepleri esnafı 523
Sığır pastırmacıları celepleri esnafı 523
Pastırma tacirleri esnafı 524
Vettarân yani kirişçiler esnafı 524
Kiriş tacirleri esnafı 524
Tutkalcılar esnafı 524
Koyun ciğercileri esnafı 525
Arnavut çevren esnafı 525
İşkembeciler esnafı 525
Sirkecibaşı esnafı 526
Turşucular esnafı 527
Kuru sarmısakçılar esnafı 527
Soğancılar esnafı 528
On ikinci bölüm
Rahmânın rahmeti, çok gerekli aşçılar esnafı 528
Vezir çaşnigîr ve aşçıları esnafı 529
Zerdeciler esnafı 529
Kebapçı ve köfteciler esnafı 529
Biryâncılar esnafı 529
Yahniciler esnafı 529
Dolmacılar esnafı 529
Hardalcılar esnafı 530
Pâlûdeciler esnafı 530
Sütlü aşçılar esnafı 530
Salatacılar esnafı 530
Ispanakçı ve sebzeci esnafı 530
Sucukçuların esnafı 530
Hoşafçılar esnafı 530

Şerbetçiler esnafı 531
Yaya cüllâb (gülsuyu) ve şerbetçiler esnafı 531
Sıcak pâlûdeciler esnafı 531
Sıcak ve baharatlı şerbetçiler esnafı 531
Sahlebciler esnafı 531
Bademli köfterciler esnafı 532
Sıcak sütçüler esnafı 532
Mahlebciler esnafı 532
Ağdacılar esnafı 533
Ağda tüccarı esnafı 533
Üzüm değirmencileri esnafı 533
Karcıbaşı esnafı 534
Helvacıbaşı ile helvacılar, balık eminiyle balık pişiriciler, balık pişiriciler ile helvacıların tartışması 535
Balıkçıların susturulması üzerine helvacıların hikâyesi 536
On üçüncü bölüm
Tatlı dilli, şirin işli helvacılar esnafı 536
Bîrûn (dışarı) helvacıları esnafı 537
Tablacı helvacılar esnafı 537
Akideciler esnafı 537
Galata şekercileri esnafı 537
On dördüncü bölüm
Balık emini esnafı 538
Balık emininin himayesi altında olan esnafları bildirir 538
Dalyancılar esnafı 538
Avcı ığrıbcılar esnafı 539
Karityeciler esnafı 539
Ağcılar esnafı 539
Saçmacılar esnafı 539
Düzenciler esnafı 539
Zıpkıncılar esnafı 539
Çömlekçi avcıları esnafı 539
Sepetli balık avcıları esnafı 539
Balık satıcıları esnafı 540
İstiridyeciler esnafı 540
Balık pazarı aşçıları esnafı 541
Ağcılar esnafı 541
On beşinci bölüm
Ümenâ-yı Sultanî (çarşı eminleri) esnafı 542
Birinci Unkapanı emini 542

İkinci, Tahmis emini 542
Üçüncü, İpek mizanı emini 542
İpekçiler esnafı 542
Dördüncü, Şem'ahane emini 543
Beşinci, Sırmakeşhane emini 543
Sırmakeşler esnafı 543
Sırma ve kılâbdan satıcı esnafı 543
Altıncı, Yağkapanı emaneti 543
Yönetimi altında olan esnafları bildirir 543
Yağ tüccarları esnafı 543
Zeytinyağı esnafı 543
Yedinci, Balık emini esnafı 543
Sekizinci, Esirhane emaneti esnafı 543
Esirci bezirgânları esnafı 544
Dokuzuncu, Tuz emini 544
Onuncu, Peksimet emini 544
On birinci, Hamr (içki) emini 544
On ikinci, Siyah baruthane emini 544
On üçüncü, Osmanlı darphanesinin vasıfları 545
Kalcılar esnafı 546
Kehleciler esnafı 546
Osmanoğullarının Rumeli'de olan darphanelerini bildirir 546
Gümüş arayıcılar esnafı 547
On dördüncü, Çuka ambarı emini 547
On beşinci, Gendüm yani buğday emini 548
On altıncı, Arpa ambarı emini 548
On yedinci, Kilâr emini vasıfları 548
On sekinci, Odun ambarı emini 548
On dokuzuncu, Otluk ambarı emini 548
Yirminci, Pastırma emini 549
Yirmi birinci, Salhane emini 549
Yirmi ikinci, Sebzehane emini 549
Yirmi üçüncü, Koyun emini esnafı 549
Yirmi dördüncü, Matbah emini 549
Yirmi (---) ci, Tavuk emini 549
Yirmi beşinci, Şehr emini esnafı 549
Yirmi altıncı, Çardak emini esnafı 549
Çardak çorbacısı esnafı 549
Çardak naibi esnafı 550
Muhtesib ağa esnafı 550
Yirmi yedinci, Atpazarı emini 550
Bu eminin eli altında olan esnafları bildirir 551

At cambazları esnafı 551
At dellâlları esnafı 551
At meyancıları (aracıları) esnafı 551
Yirmi sekizinci, Nüzul emini esnafı 551
Yirmi dokuzuncu, Tersane emini 551
Otuzuncu emanet, Pencikhane 551
Otuz birinci, Kara gümrük emini 551
Otuz ikinci, Büyük gümrük eminliği 552
On altıncı bölüm
Tacir bakkallar esnafı 553
Yağcılar esnafı 554
Şir-i logan esnafı 554
Bal tüccarı esnafı 555
Bezirciler esnafı 555
Zeytinyağcılar esnafı 555
Sabuncular esnafı 555
Kokulu sabuncu esnafı 556
Pastırmacı bakkalı esnafı 556
Leblebiciler esnafı 556
On yedinci bölüm
Pazarbaşı yemişçileri esnafı 557
Bahçıvan esnafı 558
Karpuzcular yani manavlar esnafı 559
Çiçekçiler esnafı 559
Meyve çiçekçileri esnafı 559
On sekizinci bölüm
Kılıççılar esnafı 560
Zırhçıbaşı esnafı 560
Mızrakçılar esnafı 561
Hançerci ve bıçakçı esnafı 562
Kalkancılar esnafı 562
Bıçak kıncısı esnafı 562
Sağrıcılar esnafı 563
On dokuzuncu bölüm
Ateş saçan tüfekçiler esnafı 563
Demir kaynakçıları esnafı 564
Kundakçılar esnafı 564
Vezneciler esnafı 564
Tüfek kesecileri esnafı 564
Tabancacılar esnafı 564
Tüfek açıcılar esnafı 565
Tüfek fişekçileri esnafı 565

Havaî fişekçiler esnafı 565
Barutçular esnafı 567
Tüfek fitilcileri esnafı 567
Yirminci bölüm
Ateş saçan demirciler esnafı 567
Nal kesen demirciler esnafı 568
Mıhçılar esnâfı 568
Çivici yani egserciler esnafı 568
Kebkebciler esnafı 568
Kantarcılar esnafı 568
Teraziciler esnafı 568
Eğeciler esnafı 568
Keserciler esnafı 569
Testereciler [esnafı] 569
Burgucular esnafı 569
Kömürcüler [esnafı] 569
Yirmi birinci bölüm
Çilingir demircileri ser-çeşmesi esnafı 570
Gemciler esnafı 570
Temrenciler esnafı 570
Kuffalân yani kilitçiler esnafı 571
Üzengiciler esnafı 571
Makasçılar esnafı 571
Nalçacılar esnafı 571
Mıhlı nalçacılar esnafı 571
Demir yüksükleri esnafı 571
İğneciler esnafı 571
Demir çekenler esnafı 571
Demir satıcıları esnafı 572
Demir tel çekenler esnafı 572
Demir hırdavat satanlar [esnafı] 572
At nalbantları [esnafı] 572
Yirmi ikinci bölüm
Kazancıbaşı esnafı 573
Bakır sızırıcılar esnafı 573
Dükkân ehli, cam ve kristal taşçılar esnafı 573
Dükkân sahibi çarkçılar esnafı 573
Kazan tacirleri esnafı 573
Kalaycılar esnafı 573
Yirmi üçüncü bölüm
Zergerân yani kuyumcubaşı büyük esnafı 574
Cevahir bezirgânı esnafı 576

İncici esnafı 576
Cevahir kuyumcuları esnafı 576
Saatçiler esnafı 576
Sikkezenbaşı esnafı 577
Damgacıbaşı esnafı 577
Kuyumcular ehl-i kıblesi esnafı 578
Darphaneciler, nazırlar emini, ayyârân sahibi ve sikkezen esnafı 578
Kuyumcu kalcıları esnafı 578
Gümüşhaneciler esnafı 578
Romatcılar esnafı 578
Saf altın ve gümüş tizâbcıları (kezzapçıları) esnafı 578
Münasip hikâye 579
Gümüş arayıcı esnafı 579
Kafesdarlar esnafı 579
Cevher-satıcı esnafı 579
Elmas tıraşçıları yani elmas dükkânı esnafı 579
Hakkâklar esnafı 580
Mühür kazıcılar esnafı 580
Gümüş mühür ve tılsım kazıcı 580
Kuyumcu kalemkârları esnafı 580
Sırmakeşler esnafı 581
Demir tel çeken esnafı 581
Potacılar esnafı 581
Bureciler esnafı 581
Civacılar esnafı 582
Sarı pirinç borucuları esnafı 582
Çeşitli divitçiler esnafı 582
Tenekeciler esnafı 583
Bıçak kıncıları esnafı 583
Yirmi dördüncü bölüm
Dökmecibaşı esnafı 583
Kalay düğmeciler esnafı 583
Kurşun berber köserecileri (bileğicileri) esnafı 583
Yirmi beşinci bölüm
Yaycıbaşı esnafı 584
Okçubaşı esnafı 584
Zemberekçiler esnafı 584
Sapancılar esnafı 584
Talimhaneciler esnafı 585
Kemankeş ve kemandar atıcıları faslı 585
Ok atıcılar esnafı 586

Zihgirciler (okçu yüzüğü) esnafı 586
Matrakçılar esnafı 586
Gürzcü pehlivanlar esnafı 587
Güreşçi pehlivanlar esnafı 587
Kuş avcıları esnafı 587
Avcı kafesçileri esnafı 588
Mervahacılar yani yelpazeciler esnafı 588
Sorguç otağcıları esnafı 588
Kuşbâzlar esnafı 588
Hikâye 589
Tavukçular esnafı 590
Serçe ve başka kuş avcıları esnafı 590
Bülbülcüler esnafı 591
Yirmi altıncı bölüm
Hayyâtlar yani terziler esnafı 591
Dolamacı terzileri esnafı 592
Kapamacılar esnafı 592
Pamuk hallaçları esnafı 592
Kadın takyecileri esnafı 592
Kavukçular esnafı 593
Kellepuşçu esnafı 593
Yorgancılar esnafı 593
Zencef ütücüsü esnafı 593
Gömlekçiler esnafı 593
Tülbentçiler esnafı 593
Yağlıkçılar esnafı 594
Örücüler esnafı 594
Cüllâh (bez dokuyucu) esnafı 594
Çuka ve kumaş parçacıları esnafı 594
İplikçiler esnafı 594
Gazzâzlar esnafı 594
Yahudi ibrişimcileri esnafı 594
İpek düğmecileri esnafı 595
Yirmi yedinci bölüm
Haymeci yani çadırcılar esnafı 595
İplikçiler esnafı 595
Çadır kolancıları esnafı 595
Yirmi sekizinci bölüm
Kürkçüler esnafı 595
Samur kalpakçıları esnafı 596
Samur bezirgânı esnafı 596
Kuş ve başka hayvan avcıları esnafı 597

Parsçıbaşı esnafı 597
Arslancılar kethüdası esnafı 597
Yirmi dokuzuncu bölüm
Ahîler yani debbağlar esnafı 597
Sağrıcılar esnafı 599
Güdericiler esnafı 599
Tirşeciler esnafı 599
Keçeciler esnafı 599
Tülbent börkçüleri esnafı 599
Yeniçeri keçecileri esnafı 599
Mutafçılar esnafı 599
Mutaf tacirleri esnafı 599
Debbağ tacirleri esnafı 599
Parça tacirleri esnafı 600
Otuzuncu bölüm
Saraçlar esnafı 600
Kaltakçılar esnafı 600
Tirkeşçiler esnafı 600
Gedeleççiler esnafı 600
Arnavut capçılar esnafı 600
Tegelticiler esnafı 600
Saraç meşıkçıları esnafı 600
Debbeciler esnafı 601
Sofracılar esnafı 601
Yularcılar esnafı 601
Sepet sandıkçıları esnafı 601
Kamçıcılar esnafı 601
Palan-dûzân yani semerciler esnafı 601
Otuz birinci bölüm
Pabuççu, yani ayakkabı dikicileri esnafı 601
Münasip hikâye 602
Devşirme gulamları taifesinin vasıfları 603
Otuz ikinci bölüm
Paşmakçı kavaflar esnafı 603
Kavafbaşıya yamak olan meslek sahiplerini bildirir 604
Paşmakçıbaşı esnafı 604
Dikici attarları esnafı 604
Çizmeciler esnafı 604
İç edikçi yani tomakçılar esnafı 604
Mestçiler esnafı 604
Terlikçiler esnafı 605
Kavaf eskicileri esnafı 605

Pabuç tamircisi esnafı 605
Kavaf dellâlları esnafı 605
Otuz üçüncü bölüm
Attarlar esnafı 605
Mısır attarları 606
Amberciler esnafı 606
Buhurcular esnafı 606
Fincancılar 606
Fincan tamircileri 606
Çömlekçiler esnafı 606
Çömlekçi işyerleri esnafı 606
Kibritçiler esnafı 606
Kibrit yağcıları esnafı 606
Badem yağcısı attarı esnafı 606
Şişeciler esnafı 607
Şişeci tacirleri esnafı 607
Ayakta gezen attar çerçileri esnafı 607
Eyvâycı yani çiniciler esnafı 607
Tekneci tacirleri esnafı 607
Afyoncular esnafı 607
Benglikçiler (esrarcılar) esnafı 608
İspeçerân yani deva otçuları esnafı 608
Kahveci attarları esnafı 608
Yahudi aktarları esnafı 608
Otuz dördüncü bölüm
Berberler esnafı 609
Sünnetçi berberleri esnafı 610
Yaya berberleri esnafı 611
Ustura çarkçıları esnafı 611
Ustura kuyrukçuları esnafı 611
Sarıkçılar esnafı 611
Otuz beşinci bölüm
Hamamcılar esnafı 611
Tellâklar esnafı 612
Nâtırlar esnafı 612
Çamaşırcılar esnafı 612
Lekeciler esnafı 612
Nure yani hırızmacılar esnafı 612
Otuz altıncı bölüm
Cihan nakkaşları esnafı 612
Zerkubyân yani altın döğücüler esnafı 613
Altın yaldızcılar esnafı 614

Ciltçiler esnafı 614
Sahaflar esnafı 614
Kâğıtçılar esnafı 614
Mukavvâ kubur-divitçiler esnafı 614
Remilci ve mektupçular esnafı 614
Mürekkepçiler esnafı 614
Ressam nakkaşlar esnafı 615
Ressam falcılar esnafı 615
Oymacılar esnafı 616
Padişah düğünü nakılcıları esnafı 616
Alcı ve balcı esnafı 616
Yastık basmacıları esnafı 616
Çit basmacıları esnafı 617
Sırma nakışçıları esnafı 617
Yağlıkçı nakkaşları esnafı 617
Otuz yedinci bölüm
Eski bedesten esnafı 617
Eski bedesten bekçileri esnafı 618
Bedesten hamalları esnafı 618
İç bedesten dellâlları esnafı 618
Dış bedesten dellâlları esnafı 618
Çukacılar esnafı 619
Sanat ehli atlascılar esnafı 619
Dibacılar esnafı 619
Kadifeciler [esnafı] 619
Sereng ve kadife yastıkçıları esnafı 619
Daracılar esnafı 619
İpek hil'atçılar esnafı 619
Muhattemciler esnafı 619
Tire ve Şam alacacıları esnafı 619
Peştemalcılar esnafı 619
Kâşhaneciler esnafı 619
Dimiciler [esnafı] 619
Bezciler [esnafı] 619
Boğası bezcileri 620
Bezci tacirleri esnafı 620
Halıçeciler esnafı 620
Abacılar esnafı 620
Kebeciler [esnafı] 620
Sof ihramcılar [esnafı] 620
Sofçular [esnafı] 620
Sipahpazarı [esnafı] 620

Bitpazarı [esnafı] 620
Avratpazarı [esnafı] 620
Pazar dellâlları 620
Meyancılar pazarı [esnafı] 620
Otuz sekizinci bölüm
Yeni bedesten cemaati esnafı 621
Yeni Bedesten hocaları esnafı 621
Yeni bedesten dellâlları esnafı 621
Yeni Bedesten bekçileri 621
Yeni Bedesten hamalları 621
Dış bedesten tellâlları esnafı 621
Aynacılar esnafı 621
Sabbâğân yani boyacılar [esnafı] 621
Hayrkâr yani boyacı tokmakçısı [esnafı] 622
Galata bedesteni esnafı 622
Zebatçılar esnafı 622
Otuz dokuzuncu bölüm
Doğramacılar esnafı 622
Sadefkârcılar esnafı 622
Harratîn yani çıkrıkçılar esnafı 622
Hilâlciler esnafı 623
Kaşıkçılar esnafı 623
Kutucular esnafı 623
Varilciler esnafı 623
Nalıncılar esnafı 623
Zer-desteciler esnafı 623
Kırkıncı bölüm
Çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı esnafı 623
Çalıcı mehterler esnafı 624
Yedikule mehterleri işyeri 624
Kösçü mehterleri esnafı 625
Zurnacılar esnafı 625
Davulcular esnafı 625
Daireciler (defçiler) esnafı 625
Rebapçılar esnafı 625
Eski neyzen esnafı 626
Mûsikâr esnafı 627
Cengciler esnafı 627
Kudüm, kös, davul ve dübelekçiler esnafı 627
Dinkefciyân 628
Kırk birinci bölüm
Cambaz ve çeşitli pehlivanlar esnafı 628

İpçi yani cambazlar [esnafı] 628
Ateşbâzlar esnafı 628
Kırk ikinci bölüm
Mimar marangozları esnafı 629
Kırk üçüncü bölüm
Hânende, mutrib ve rakkaslar esnafı 634
Kırk dördüncü bölüm
Mutrıblar Sitâyişnamesi 636
[Birinci bölüm] 637
Daire sâzendeleri 637
Kemençe sâzendeleri 637
Neyzenler 638
Mûsikâr sâzendeleri 638
Çengci sâzendeleri 638
Kudüm sâzendeleri 638
Tanburcu sâzendeler 638
Kanun sâzendeleri 638
Ud sâzendeleri 638
Çârtâ sâzendeleri 639
Ravzacı sâzendeler 639
Şeştâr sâzendeleri 639
Şeşhane sâzendeleri 639
Kopuz sâzendeleri 639
İkinci bölüm 640
Çöğür sâzendeleri 640
Levendâne sazı 640
Çeşde sâzendeleri 640
Karadüzen sâzendeleri 640
Yonkar sâzendeleri 640
Yelteme sâzendeleri 641
Muğnıci sâzendeleri 641
Tanbura sâzendeleri 641
Tel tanbur sâzendeleri 641
Barbur sâzendeleri 641
Iklık sâzendeleri 641
Sünder sâzendeleri 641
Şarkıcı sâzendeleri 642
Çöğür sâzendelerinin sonu 642
Üçüncü bölüm 642
Kaba zurnacı sâzendeleri 642
Cura zurnacı sâzendeleri 642
Âsafî zurnacı sâzendeleri 642

Arap zurnası sâzendeleri 642
Acemi zurnacı sâzendeleri 642
Şehâbî zurnacı sâzendeleri 642
Balaban sâzendeleri 642
Nefir sâzendeleri 642
Nefere kıncı sâzendeleri 642
Kerrenây sâzendeleri 642
Alay zurnacılarının sonu 643
Dördüncü bölüm 643
Çoban kavalı sâzendeleri 643
Kaba düdük sâzendeleri 643
Yelli düdük sâzendeleri 643
Arabî düdük sâzendeleri 643
Çağırtma düdük sâzendeleri 643
Macar düdüğü sâzendeleri 643
Mehter düdüğü sâzendeleri 643
Mizmer düdüğü sâzendeleri 643
Dankiyo düdüğü sâzendeleri 643
Tulum düdüğü sâzendeleri 643
Firanda sâzendeleri 643
Düdükçü sâzendeleri alayının sonu 643
Beşinci bölüm 644
Eyüp borusu sâzendeleri 644
Dervişân borusu sâzendeleri 644
Şişe borusu sâzendeleri 644
Turompete borusu sâzendeleri 644
Efrâsyâb borusu sâzendeleri 644
Pirincden mehter borusu sâzendeleri 644
Luturyan borusu sâzendeleri 644
İngiliz borusu sâzendeleri 644
Erganon borusu sâzendeleri 644
Ağız tanburası borusu sâzendeleri 644
Altıncı bölüm 644
Cam dübelek sâzendeleri 644
Çömlek dübelekçi sâzendeleri 644
Yemen dübelekleri sâzendeleri 644
Makrefe dübelekçisi sâzendeleri 644
Tablbâz sâzendeleri 644
Çağanabâz sâzendeleri 645
Fincan sâzendeleri 645
Kamış mizmârcı sâzendeleri 645
Tarak mizmârcı sâzendeleri 645

Safir sâzendeleri 645
Safir-i bülbül sâzendeleri 645
Kırk beşinci bölüm
Oyuncular, çalıcılar ve güldürücüler esnafı 646
Kırk altıncı bölüm
Hoş-sohbet nedimler ve taklitçiler 649
Taklitçi oyuncuları bildirir 651
Kırk yedinci bölüm
Bozacı esnafı 656
Tatlı bozacılar esnafı 658
Subyacılar esnafı 659
Balsuyu esnafı 660
Rakıcılar esnafı 660
Müsellesciler esnafı 660
Mel'un, uğursuz, yerilmiş esnaf yani meyhaneciler 660
Yahudi meyhaneciler esnafı 665
Ordu-yı hümâyun alayının tamamlanması 667
İki yüz yetmiş birinci bölüm
İstanbul'da ne kadar insan vardır onu bildirir 668
İki yüz yetmiş ikinci bölüm
Sultan Murad asrında olan fasih ve beliğ şairleri, nüktecileri, yazarları, reisülküttâbları ve hattatları bildirir 668
İki yüz yetmiş üçüncü bölüm
İstanbul'da olan hezârfen (bin hünerli), çemşid işli, çok becerikli, Aristo akıllı üstadları bildirir. 669

DİZİN 675

İki yüz kırk altıncı bölüm
Eski yapı, büyük kale Galata şehrinin ilk yapıcısı, şekilleri, içinde olan imaret ve bütün vasıflarını bildirir

Önce Kostantiniyye Kalesi'ni, Büyük İskender tarihinden sonra (---) Kral yapmıştır. Galata zemini bir yeşillik, hoş havalı ve verimli bir yer olduğundan bütün sağmal koyunlarını ve sığırlarını bu Galata'da otlatıp sütlerini sağıp krala getirirler idi. Bu verimli yerde lezzetli süt elde edildiğinden Galata dediler, zira Yunanca'da süte "galata" derler.

Sonraları çobanlara sığınak olması için Kurşunlu Mahzen yerinde kale gibi sığınacak yer yaptılar. Bu hâl üzere tâ (---) asrına kadar geçindiler. Galata ise günden güne imar oldu. İstanbul'un kuzeyinde olup ikisinin arası bir mil enli bir haliçtir. Batı tarafında Kâğıthane'ye varılır, 18 mildir. İstanbul'dan Galata'ya kayık, pereme ve mavunalar ile geçilir.

Kefere asrında zincir üzere köprü var imiş. Sonra İskender tarihinden (---) sene sonra İspanya ve Ceneviz kralları Kostantiniyye üzerine saldırıp İspanya, Kostantin'i zapt etti. Ceneviz kralı Galata'yı işgal etti. Dört oğlu için dört adet bölme büyük hisarı birbirlerine bitişik yaptı. Akdeniz adalarından 400.000 kefere getirip yerleştirerek Galata'yı mamur etti.

Daha sonra Karadeniz'in iki tarafında tâ Azak Kalesi'ne kadar 1.060 adet kale yaptı. Hatta Kırım Adası'nda Kefe, Sudak, Tateli, Balıklağa, İnkirman, Menkub, Sarkirman, Kerç Kalesi karşı tarafta Toman ve Azak kalelerini yaparak Karadeniz'in dört tarafını zaptetti.

Ceneviz Kralı, büyük oğlu Aronda'yı Galata Kalesi'ne kral atadı. Babası Sakız Adası'nda karar edinip orayı taht merkezi etti. Daha sonra Galata'da Aronda Kral, Rum keferesiyle gönül birliği ve işbirliği yapıp günden güne Kostantiniyye'yi işgal eden İspanya keferesiyle savaştı.

İspanya gece gündüz devam eden cenge takat getiremeyerek bir gece Yedikule tarafından gemilerine binip İspanya'ya kaçtı. Rum keferesi yine Kostantiniyye'ye sahip olarak boybeyi şeklinde hükûmet ederdi. Ancak Ceneviz Kralı Aronda, Galata'da bağımsız kral oldu ve 1.000 parça yelken gemiye sahip oldu. Dört kardeş ortak olarak Galata'yı o kadar mamur ettiler ki hâlâ yapılarının kalıntılarından bellidir.

Daha sonra Hicret'in 43. [663] senesinde Hz. Peygamber'in *"Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir"* hadîs-i şerîfine uyarak Emevîlerden ilk defa Muâviye saltanatında Hicret'in

43. [663] senesinde Kostantiniyye'yi kuşatıp ganimet mallarıyla fethedemeden döndüler.

Sonra Hicret'in 52. [672] senesinde yine Emevîlerden Abdülmelik zamanında Mesleme, Hz. Eyyûb-ı Ensârî ve Abdülaziz oğlu Ömer hazretleri birer kabileye komutan olup karadan ve denizden 200.000 derya gibi asker ile Karadeniz Boğazı'ndan Kostantiniyye tarafına geçtiler. Galata kalesine aman vermeyip fethettiler.

Galata'nın kuzeyi tarafında Hicret'in 92. [711] senesinde Abdülaziz oğlu Ömer bir büyük bir kule yaparak ismini Kahr Kulesi koydu. Bazıları Kahr şehri dediler. Hâlâ Kurşunlu Mahzen olan yeri onlar yapıp cami ettiler.

Galata içinde Arap Camii'ni yaptıkları için Arap Camii derler, zira mihrabı kıbleye yöneliktir. Bu şekilde Galata şehrini onarıp hudutnâmelerini yazdı ve Kostantin'i haraca kesti.

Abdülaziz oğlu Ömer hazretleri bu sırada halife olunca Abdülmelik oğlu Süleyman'ı yerine Galata'da kaymakam ve Mesleme'yi Süleyman'a vezir etti. Galata'ya 80.000 muhafız askeri bırakıp yine küffardan üç yıllık peşin haraç aldıktan sonra Abdülaziz oğlu Ömer, Şam'a, donanma gemileri ile hilâfetine gittiler.

Sözün özü Kostantiniyye şehrini ve Galata'yı Müslümanların on kere kuşattıkları yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır.

On birinci kuşatma Hicret'in (---) tarihinde yapılmıştır. Akşemseddin hazretleri Fatih Sultan Mehmed'e bu beyti okuyarak teşvik ederdi. Beyt:

Nahnüllezî bâye'ûnâ Muhammeden
Ale'l-cihâdi mâ ye'înâ ebeden

derlerdi. Sonunda Mehmed Han, gayret sarfederek (---) senesinde İstanbul'u ve Galata'yı fethedip mamur etti. Daha sonra (---) tarihinde Bayezid Han zamanında Galata Kalesi zelzeleden yıkıldı. Tamirine tarihtir:

În hisar-ı refî' ger senges
Hasm-râ ber-teneş dehedsel'a [128b]

Ve zemân-ı şehî ki rü'yet-i o
Ez kamer mihter esterest tal'a

Çûn meremmet şüd o be-vakt-i şerif
Şüd müverrih imâret-i kal'a. *Sene (---) .*

Bu tarih Yağkapanıkapısı üzere dört köşe bir beyaz mermer üzerine celî hattıyla yazılıdır.

Galata Kalesi'nin şekilleri ve vasıfları: Kostantiniyye Kalesi'nin halici kuzeyinde bir milden yakın mesafe deniz kıyısında akçe tahtası şeklinde şeddâdî, taştan yapılma sağlam ve hoş yapı bir kale, dayanıklı bir hisardır. Fırdolayı yalın kattır, İstanbul gibi üç kat değildir. Fakat kale içinde üç kat bölme hisar duvarı vardır. Her biri birer Ceneviz kralzâdesinin hükmünde idi. Başka kapıları vardır. İçinde ve dışında (---) büyük kapıları vardır.

Önce batı tarafında Kasımpaşa Tersanesi'ne bakan küçük hisarda **Meyyitkapısı**.

İkinci **Azepkapısı**; güneye bakar ve deniz kıyısındadır.

Üçüncüsü yine deniz kıyısında ve güneye bakar **Kürkçükapısı**.

Dördüncü yine deniz kıyısında anılan **Yağkapanı**, güney tarafına açıktır.

Beşincisi yine deniz kıyısında ve güneye bakar **Balıkpazarıkapısı**.

Altıncısı güney yönüne bakar Karaköykapısı.

Yedincisi doğu tarafında deniz kıyısına açık **Kurşunlu Mahzenkapısı**, Rumlar **Ayanikokapısı** derler, zira orada Hz. İsa bağlılarından havarîyyun ayazması vardır. Sıtmalı adam girse şifa bulur. Sonra doğu tarafına, denize bakar.

Sekizinci kapı, **Kireçkapısı**, yine doğu tarafına bakar ve denize açılır.

Domuzkapısı, dokuzuncusu kuzey tarafında **Tophanekapısı** karaya bakar.

Sonra kara tarafında, kuzey yönünde bulunan **Küçükkulekapısı** onuncu kapıdır.

On birinci kapı yine kuzeye bakar **Büyükkulekapısı**. (---) basamak merdiven ile çıkılır, hepsinden sağlam demir kapıdır.

Bu kapıların hepsi kalenin fırdolayı çevresindedir. Tophane Kule kapıları karaya bakmaktadır, sekiz kapısı deniz kıyısındadır.

Kale içindeki bölme hisar duvarlarındaki kapıları bildirir: Önce Küçük **Karaköykapısı**, Küçükkulekapısı'nın iç yüzünde **Mihalkapısı, Meydancıkkapısı, Kilisekapısı, İçazepkapısı** ve **Sadıkkapısı**.

Bu altı adet kapılar içhisar bölmelerinde mahalleler içindedir. Üçü büyük caddenin üzerindedir.

Galata Kalesi'nin fırdolayı çevresini bildirir: 10.060 adımdır, ama (---) tarihinde Sultan IV. Murad Han Revan Seferi'nde iken Kaymakam Bayram Paşa Galata'yı tamir ettiğinde duvarının yüzünü beyaz kireç ile badana etti.

Duvarı yüzünden mimar arşını ile arşınlayıp bütün burçları ve siperleri ile hesaplandığında 18.000 mimar arşını gelmiştir. Tamamı 205 kule ve 13.000 bedendir. Duvarının boyu 40 melikî zirâdır (melikî zirâ= 66,5 cm). Bazı kuleleri seksener mülkî zirâdır. Fakat Fatih'in yaptığı Galata Kulesi 118 arşındır (mimar arşını = 0.758 m) ki göklere baş kaldırmıştır. En üst tepesi has kurşun ile örtülüdür. İstanbul Kalesi hiçbir yerden tamamen görünmez. Ancak üçgen şekli bu Galata Kulesi'nden görünür. Açık havada Bursa'daki Ruhban Dağı (Uludağ) açık seçik görünür. Dürbin ile Bursa'nın bütün imaretleri görünür. Bu kule üç fersah yerden bellidir, yuvarlak şekildedir. Bu kulenin içi on bir kat zindandır. Hâlâ Osmanlıların gemi âletlerine mahzendir.

Güneye bakan bir demir kapısına (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Hakir birkaç kere ondan havaya kağıt uçurup ve bir kere ona ip bağlayıp çıkan cambaz seyri sebebiyle çıkıp İstanbul şehrini seyrettik. Bu Galata Kulesi'nin kara tarafında, Meyyitkapısı'ndan tâ Tophane kapısına kadar büyük derin bir hendek vardır ki binlerce kale gördük, buna benzeyeni hiçbir yerde yoktur. Ancak büyük Turla Nehri'nin Karadeniz'e karıştığı yerde bulunan Akkirman Kalesi hendeği benzer. Bu Galata hendeği içinde gemiciler devamlı gemi gomanaları, ısparçana ve cankurtaran palamarlar bükerler. Derin ve geniş hendektir. Kenarları baştan başa mezarlıktır. Ancak deniz kenarında hendeği yoktur, tamamen çarşı pazar yeridir. Bu çapta büyük kütle olan,

Galata Kalesi içindeki camileri bildirir

Önce eski cami **Arap Camii:** Hz. Abdülaziz oğlu Ömer yapısıdır. Defalarca kilise ve cami olmuştur. İçinde (---) tane çeşit çeşit direkleri vardır. Kıble kapısından kıbleye kadar uzunluğu (---) adımdır, genişliği (---) adımdır. Ruhaniyetli bir camidir. Dış avlusu (---) ve kale kulesi gibi dört köşe yüksek bir minaresi vardır. (---)

Azepkapısı dışında **Mehmed Paşa Camii:** (---) Han vezirlerindendir, Sultan camileri gibi aydınlık bir camidir. *[129a]* Bütün pencereleri denize bakar. Bütün kubbeleri ve bir kat biçimli minaresi sağlam yapılmıştır. Bu cami deniz kenarında dar yerde bulunduğundan minaresi camiin sol tarafında, yol aşırı kondurulmuştur. Uzun, taş, biçimli bir minaredir. Bu cami iskele başında olduğundan kalabalık cemaate sahiptir ki gece gündüz cemaatsiz kalmayan aydınlık bir camidir. Koca Mimar Sinan yapısıdır.

Yağkapanı dışında Mehmed Paşa Camii gibi iki katlı **Yağkapanı Camii:** (---) yapısıdır. Dört köşe tahta kurşun kubbeli ve alçacık minareli (---) basamak merdiven ile çıkılır camidir. Altı baştan başa zeytinyağı dükkânlarıdır.

Kurşunlu Mahzen yakınında **Kara Mustafa Paşa Camii:** Bağdad fatihi IV. Murad veziridir. Eskiden bir kilise ve ayazma idi. Bir minareli, tek kat, kurşunlu ve cemaatı çok yeni camidir.

Daha içeride buna yakın **Karaköy Camii:** Tek kat derli toplu bir camidir.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Bunlardan başka (---) mihraba varınca mescitlerdir.

Medrese ve dârülhadis yoktur. Ancak Arap Camii'nde, Mehmed Paşa Camii'nde ve Kara Mustafa Paşa Camii'nde dârülkurrâlar vardır. Tamamı yetmiş sekiz sıbyan mektebi var, ancak aşevi yoktur. Yirmi üç adet sebilhane vardır.

Önce Azepkapısı'nın iç yüzünde Mehmed Paşa hamamı yanında Mehmed Paşa Sebili, Ruznâmeci İbrahim Efendi Sebili, Kürkçükapısı haricinde Yaycılarkapısı Sebili, Karaköykapısı Sebili, Kapdan Sebili, Arap Camii yakınında (---) Sebili (---)

.....(1 satırlık yer boş).....

Tamamı (---) çeşmedir. Bu büyük şehre göre çeşmeleri azdır. Önce Azepkapısı dışında Mehmed Paşa Çeşmesi tarihi,

.....(2 satırlık yer boş).....

Bu şehrin tamamında 18 Müslüman, 70 Rum, 3 Frenk, 1 Yahudi ve 2 Ermeni mahallesi vardır. Başhisar'da asla kâfir yoktur.

İkinci hisarda Arap Camii'ne gelinceye kadar asla kefere ve gayr-ı müslim yoktur. Mahalle halkı elinde Fatih'ten beri fermanları vardır. Kâfiri komazlar, silah ile Hıristiyan görseler o an aman ve zaman vermeyip katlederler, zira ekseriya İspanya'dan Sultan Ahmed asrında gelen ciğeri kanlı mübtecil taifesi Müslümanlarıdır ki İspanya'da kâfirlerden ciğerleri kan olmuştur. Galata'da silahlı kâfir görseler hemen öldürürler, zira bu iki kaleden başka tâ Tophane'ye kadar iki kale içi 7 Frenk kralı ve Hıristiyanlarla doludur. Murad Han tahriri üzere 200.000 kâfir ve 64.000 Müslüman vardır. *Hudâ korusun.*

Yetmiş kefere kilisesi vardır. Bunlardan biri Fransa'nın **Erganon Kilisesi**, bir sed üzerinde olup kapısına yedi basamak merdiven ile çıkılır.

Buna yakın **Venedik Kilisesi**, yandıktan sonra yirmi sene harap yatmıştı. Kandiye barışında Köprülüzâde Ahmed Paşa izniyle onarıldı. Göklere baş çekmiş dört köşe bir çanlığı var. Bu kiliselerin içinde ve dışında tuhaf ve garip resimler yapılmış ki canlı gibi görünür.

.....(2 satırlık yer boş).....

Rumların (---) kilisesi var.

.....(1 satırlık yer boş).....

Batıl inançlarınca dârüşşifaları var.

.....(1 satırlık yer boş)..... *[129b]*

Ermenilerin üç kilisesi var.

.....(1 satırlık yer boş).....

Yahudilerin iki sinagogları var. Fakat Yahudiler bu kefereler-den devamlı korkarlar. Bu kefere mahallelerinde gece gündüz bekçiler gözcülük ederler, zira birkaç kere isyan ettiler ve çoğunu kılıçtan geçirdiler.

Büyük şehir Galata'nın hâkimlerini bildirir: Resûlullah'ın şeriatı tarafından Galata 500 akçe pâyesiyle şerif mevleviyettir (mollalıktır). Mollası, Arap Camii yakınında oturup 300 köye hükmeder. 44 yerde nahiye nâibleri var ki her nahiye 150'şer akçe pâyesiyle şerif kazalardır. Senelik 70 kese hâsıl olur.

Bu şehir, Sultan Ahmet Camii evkafı olduğundan kızlar ağası nâzır olup iki yüz kese hâsıl olur, mütevellisi hâkimdir.

Üçüncü hâkim, Galata voyvodasıdır.

Dördüncü hâkim, Yağkapanı malı gümrük eminidir ki senelik (---) kese mal gelir iltizamdır.

Beşinci hâkim, kalafatçıbaşıdır.

Altıncı hâkim, muhtesibdir.

Yedinci hâkim, ayak nâibidir.

Sekizinci hâkim, çöplük subaşısıdır.

Dokuzuncu hâkim, içki eminidir, senelik 70.000 kuruş mirî mal ve 70.000 kuruş masraf eder.

Onuncu hâkim, Yeniçeri Ocağı'ndan 500-600 nefer taifesiyle bir çorbacıdır.

On birinci hâkim, yine Yeniçeri Ocağı mumcularından yaşlı bir mumcu gediği ile nöbet bekler. Bu hâkim, fitne ve fesat olmasın diye meyhaneler üzere me'murdur, zira "Kötülüklerin anası" yeridir.

On ikinci hâkim, Karaköykapısı'nda İstanbul ağasıdır ki odun toplayıp padişaha verir büyük hizmettir.

Bu yukarıda yazılan hâkimlerin tamamı, tabileriyle birlikte gece gündüz silahlı olarak mahalle ve sokaklarda kol dolaşırlar, suçlu bulurlarsa aman vermeyip haklarından gelirler, zira eşkıyası ve keferesi sanki Malta keferesidir.

Galata şehrinin dükkânlarının özellikleri: Tamamı 3.080 dükkândır. Haffafhanesi, Şeker Çarşısı, Yağpazarı ve aktarları süslü çarşılardır. 12 kurşun örtülü yüksek kubbeli Fatih Gazi bedesteni var, can otu dahi bulunur. Dört demir kapısı var. Dükkân sahip-

lerinin çoğu Rum ve Frenk'tir. Kız dimisi (basma kumaş) çoktur. Ancak deniz kenarında Ortahisar'da 200 adet kat kat harâbâtî canlar için meyhaneler var ki her birinde beşer altışar yüz günahkâr yiyip içip çalgıcılar ve şarkıcılarla öyle eğlenirler ki dilleri ile anlatılmaz. Bu topluluğun yemeleri için Balıkpazarı Çarşısı'nda yüzlerce tür balıklar var ki anlatılmaz. Meyvelerin en iyisi, diğer yiyecek ve içeceklerin seçkinleri burada bulunur. İnsanın canı ve ruhunun gıdası kuş sütü de bu Galata'da bulunur. Fakat mübtecil şerbeti sofular için lezzetli şerbettir. (---).

Şehir içinde olan haneleri bildirir: Bu Galata zemini deniz kıyısından kuzey tarafına doğru Kulekapısına kadar bir saat yokuş yukarı kat kat Ceneviz keferesi yapısı kârgîr binalardır. Bütün caddeleri satranç gibi döşenmiş anayolların hepsi 1160 sokak sayılmıştır. Fakat kaleden dışarıda deniz kıyısındaki büyük yol, kale içinde Voyvoda yolu, Arap Camii yolu, Harbî yolu ve Kulekapısı yolu, bu yollar kalabalık yollardır. Müvellâ hanesi, Hacı ve Seyyid Ali Çelebi hanesi, Rüstem Paşa Kervansarayı, Mimar Sinan yapısıdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu şehir içinde asla bağ ve bahçe yoktur. Kürkçükapısı dışında (---) adet kalafatçılar odaları vardır. Ağaları ve çorbacıları vardır. Tersane-i Âmire'de padişahın kadırgalarını kalafat ederler. Hepsi 2.000 askerdir ve kırk bölüktür.

Karaköykapısı dışında İstanbul ağası ocağı acemi askerleri, burada mirî odun taşımaya me'murlardır. Odabaşıları fes üzerine tuhaf bir tür sarıp neftî dolama giyip ayaklarına siyah tomak ve kırmızı pabuç giyerler. Kul kayıklarına binerek tâ Karadeniz Boğazı'na kadar odun gemilerini toplarlar, bütün gemilerden kul akçesi alıp kayıklarında bir tür beyaz gömlekler giyerek ayakta kürek çekerler. Bu hanelerden başkasını bilmiyorum.

Galata hamamlarının anlatılması: Burada (---) hamam vardır.

Bunlardan Azebkapısı'nın iç yüzünde (---) basamak taş merdiven ile çıkılır **Mehmed Paşa Hamamı:** Yapısı, havası ve suyu gayet tatlıdır.

Bundan içeri **Bokluca Hamam,** eski ve gayet basıktır. *[130a]*

Mahkeme yakınında (---) hamamı, **Karaköykapısı Hamamı,** (---) yapısıdır. Havuzlu hoş havalı tatlı eski bir hamamdır.

Tophane kapısının iç yüzünde (---) hamamı, o kadar iyi hamam değildir. Bunlardan başka 300 ev hamamları vardır. (---)

Galata halkının davranışlarını, hâllerini ve hareketlerini bildirir: Galata kavmi (---) bölüktür. Birincisi gemicilerdir, ikincisi ta-

cirlerdir, üçüncüsü çeşit çeşit sanat erbâbıdır. Dördüncüsü kalafatçı marangozlardır. Halkı Cezayir elbisesi giyerler, zira çoğu azeptir. Zengin kaptanlar vardır, biri Elvan Kaptan'dır. Rum taifesi meyhanecilerdir. Ermenileri pastırmacı ustalarıdır. Yahudileri muhabbet pazarında aracıdır. Yahudi çocukları ulefeciyandır. Bunlardan ayıplanmış hîzân olmazdır .(---) (---)

Galata şehrinin yiyecek ve içeceklerinin övülmesi: Has beyaz mübtecil francala ekmeği, Şekerciler Çarşısı'nda katremiz şişeler içinde nice bin renkte miskli, amberli padişaha layık şekerleri bir diyarda yoktur. Meğer cennet benzeri Şam'da ola. Mübtecillerin nakışlı yapraklı bahar helvası, baharatlı simidi vardır. Sanat ehlinden pusula saatçileri, billûr cam, kum saati satan kefere attarları.

İçeceklerde çeşit çeşit içkilerinin övüleni, meyhaneye devamlı gidenler arasında, Taş Merdiven meyhanesinde, Kefeli'de, Manyalı'de, Mihalâki'de, Kaşkaval'da, Sümbüllü'de, Kostanti'de ve Saranda adlı meyhanecilerde kızıl renkli, damlası bile haram çeşit çeşit misket şarabı, Ankona, Sarakuza, Mudanya, Edremid, Bozcaada berrak şarapları olur ki o kalabalık yoldan geçtiğimizde görürüz, başı kabak yalın ayak yüzlerce meyhane esiri toz toprak içinde anayol üzerine serilmiş yatarlar. Perişan hâllerinden sorduğumuzda bu beyti okurlar. Beyt:

Eyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Men kimem sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir

derler. Bazıları:

İçdim şarâb-ı la'lini mestâneyim mestâneyim
Oldum esîri kâkülün dîvâneyim dîvâneyim.

der. Bazıları da:

Ayağım adım atmaz bir kadem meyhâneden gayrı
Elim bir nesne dutmaz sâkıyâ peymâneden gayrı

Koy a gavgayı ey vâiz kulağım nesne gûş etmez
Sürâhî gulguliyle na'ra-i mestâneden gayrı.

der. Bazı harâbâtî erenleri:

Harîm-i mey-gedeye sen edeple gel zâhid
Bilir misin hele sen hiç bu âstâne nedir

deyip serseri yatar.

Bu şekilde mest ve harap eder halis şarapları var. Hudâ gizli sırları bilendir ki, bu hakîre bir damlası nasip olmamıştır. Ancak

cana yakınlığımız dolayısıyla bütün esnaf ile görüşüp hâllerine vâkıf olduk. Mübtecil şerbeti adındaki Atina balı şerbetini içmişizdir. İşte Galata şehrinin bu tür esnafları vardır.

Bu keyfiyetlere tutulup müflis mendebur olanları Yağkapanı kapısının iç yüzündeki zindana koyup ıslah ederler. Suyu ve havasının tatlılığından erkek ve kadın güzelleri meşhurdur. Zengin ve fakire nimetleri boldur. Dost canlısı, sıcak kanlı derviş huylu halkı vardır. Kış günlerinde oda sohbetleri sevilir.

Âyan ve seçkin reisleri seferden gelip filika ve firkateleri ile bütün dostlarını alarak Boğazhisar'da bağ fasıllarına gidip can sohbeti etmeleri meşhurdur. Bu Galata Limanı gayet hoş liman olduğundan sekiz rüzgârdan emindir. Kış vaktinde bin parça gemi birer demir üzere demir verip pervasız ve korkusuzca yatarlar. Bu kalenin kuzey tarafında olan dış varoş Tophane'den sayılır, zira hâkimi başkadır.

Galata'da ziyaret yeri olmadığından yazılmadı.

İki yüz kırk yedinci bölüm
Tophane şehrinin hayır eserleri, görülecek yerleri, Topçular İşliği, balyemez topları ve çarşılarını bildirir

Önce **Tophane şehri**: Hıristiyanlar zamanında bir ormanlık içinde İskender-i Rumî'nin bir manastırı var idi. Bugün Cihangir Camii, o kilisenin yerine yapılmıştır. Kefereler onu yılda bir kere, "Aya Aleksandıra" diye ziyaret ederlerdi. İskender-i Zülkarneyn ne zaman Yecüc seddini yapıp birkaç gulyabani, *[130b]* birkaç adet iri beyaz devleri, Çerkez vilâyetinde olan Elburz Dağı'ndaki sihirbaz oburları, Abaza diyarında olan Sadşe dağlarındaki sihirbaz avratları, bu anılan ülkelerden Kostantiniyye şehrine getirerek bu Tophane'de büyük bir çukur içinde el ve ayaklarını sağlam hurma lifi ile bağlayıp hapsetmişti. Allah'ın izniyle tılsım ipler kuvvetiyle hareket edemezlerdi.

Yılda bir kere Cihangir'de olan Aleksandıra Kilisesi'nin ziyaretine gelenler bu Tophane'deki gulyabanileri, devleri, sihirbazları ve sihirci kadınları seyrederlerdi. Kış günlerinden erbaîn ve zemherî olunca İskender'in izniyle bu sihirbazlar tılsımla yapılmış bakır gemilere binip yelkensiz deniz üzerinde şimşek gibi hareket ederek Akdeniz'de ve Karadeniz'de gezip Makedona yani Kostantin kentini korurlar ve kırk günden sonra yine Tophane'ye gelip gemilerini limanda bağlayarak sihirbazlar hapsolurdu.

İskender dağları deldirip Karadeniz Boğazı'nı açtırırdı. Devler ve gulyabaniler orada suya batıp sihirbazların hepsi öldü ve bakır gemileri Tophane Limanı'nda kaldı. Tâ Muâviye oğlu Yezid

İstanbul'u fethettiğinde bakır gemilerin parçalarından Müslüman gaziler bulup yağma etmişlerdi, söylentiyle sabittir.

İşte Tophane şehrinin ilk imareti İskender yapısıdır. Sonraki yıllarda önce Fatih ağaçlık içinde bir derli toplu tophane inşa etti. Sonra Bayezid-i Veli de genişletip odalar yaptı.

Topçuların yerlerinin vasıfları: Koca Süleyman Han (---) tarihinde 48 sene padişah olup sekiz iklimdeki düşmanlarından intikam alıp bütün padişahları ve kralları işittik, itaat ettik deyip aman dilediler. Yalnız Alman kralı aman demeyip daima düşmanlık ederdi. Süleyman Han'ın 48 senesi gazâ ile geçti. Dört sene Arap'ta, dört sene Acem'de ve dört sene Venedik kâfirinde ceng edip 36 sene kâmil Nemse (Avusturya) çâsârıyla ceng etti. Süleyman Han, sonunda onların diyarlarında zahîr (iltihaplı mesâne) hastalığından öldü. Nemse böyle kuvvetli, cengâver, hile ve şeytanlıklar sahibi kalın kâfirlerdir.

Bunlar top ve tüfeğe sahip olduklarından Süleyman Han da topçular sınıfına rağbet edip memleketin her yerinden ve kâfiristandan ihsan ve paralarla topçular ayartarak ataları Mehmed Han ve Bayezid Han'ın yaptığı tophaneyi yıkarak yeniden bir tophane yapmıştır. Onu görmeyenler dev işinin, insan kuvvetinin ve âdemoğlunun aklının neye erdiğini bilemez. Hâlâ din düşmanı olan yere batasıca kâfirlerin ellerinde büyük kaleleri fethetmek ve kurtarmak için önemli savaş âletlerinden olan topların her türlüsü işlenecek eski bir işyeridir.

Top İşliğinin anlatılması: Deniz kıyısından 100 adım uzak yüksek bir dağın eteğinde dört tarafı duvarlı kale gibi bir yapıdır. Kuşatılsa bile cenge dayanır sağlam bir duvardır. Onun tâ ortasında yine dört köşe yüksek bir duvar vardır. Yüksekliği 40 arşındır, üzeri balıksırtı padavra tahtası örtülüdür. Bu kubbe üzerinde büyük bacalar vardır ki ateş ve dumanı o bacalardan dışarı çıkar. Bu padavra dam üzerinde adamların gezeceği yollar vardır. Damın üzeri merdiven merdivendir. Bu damın tâ tepesinde ve dört tarafında yüzlerce bal fıçıları ile sular hazırdır. İhtimaldir ki tunç eritirken ateşinden bir kıvılcım çatıya isabet ederse, çatı üzerinde gezen adamlar sular ile o ateşi söndürürler.

Top kalıbı dolaplarının vasıfları: Bu işlik içinde nice yerde dolaplar vardır, onlarda top kalıpları yapıp hazır ederler. Kalıbın içine, gülle yerine kırkar ellişer okkalık gülle kalınlığı olması için, kırkar ellişer bin yumurta ile karıştırılarak macun olmuş çamuru, demir millere ipler ile sarıp top kalıpları içine korlar. Aşağılarını yine demir sikkeler ile boşlukta tutarlar. Bu top kalıbı içinde tunç dökülüp top olduğunda topun içinden yumurta ile karışmış mili çıkarırlar. Bu şekilde top olur.

Tunç fırının vasıfları: Bu fırın, anılan işlik içinde iki yerde yapılmış kubbe fırınlardır. Dört tarafı (---) adasında bulunan ateş taşıdır. *[131a]* Başka taşın o Nemrud ateşine dayanması ihtimali yoktur. O adaya özgü yeşil renkli bir taştır. Bu ocağın altı boştur ve üzeri kubbedir. Bu kubbelerin içinde kırkar ellişer bin kantar bakırı ve maya için eskiden yapılmış ve parçalanmış top kırıklarını yerleştirirler. Kubbelerin dışında alargada nice bin kantar kalay hazır ederler. Kâtipleri de ne kadar bakır ve ne kadar kalay hazır olduğunu deftere kaydeder, zira bakırına göre top kalıpları hazır ederler.

Top kalıbı yerlerinin anlatılması: Yukarıda yazılan tunç kubbelerinin önünde cehennem çukuru gibi çukurlar içine ağızları yukarıya top kalıplarını korlar. Eğer balyemez top ise her ocağa onar top kalıbı koyup yirmi top eder. Eğer kolomborna top ise yirmişer kalıp, eğer şahîler ise yüzer kalıp, eğer içine adam sığar şayka toplar ise beşer yüzer kalıp koyup hepsinin ağızlarını Kâğıthane balçığıyla sıvarlar. Bostanları sulamak için yaptıkları gibi su yolları ederler. Yolları tunç eriyecek kubbenin yolu ağzında son bulur. Bu gibi tedariklerle hazır ederler.

Tunç kubbelerinin dört tarafında dağlar gibi çam ve katran odunları hazırdır. Bir sene önce bu çam odunlarını yüzlerce usta kesip iki ucunu mekik gibi sivri birer kulaç ince odun edip kuruturlar.

Daha sonra top dökecekleri günde bütün kalfalar, ustalar, dökücübaşı, topçubaşı, vardiyanbaşı, muvakkıt eline kum saatini alıp işyeri imamı, müezzinleri, duacıları hepsi toplanıp dua, senâ ve Allah Allah sesleriyle iki fırın ateşlenir.

Muvakkıt saat tutup mekik çam odunlarını devamlı tunç kubbesinin iki taraf deliklerinden bırakırlar. Tam bir gün bir gece alev alev ateş olduğundan sonra bütün dökücüler, ateş atıcılar çelebi elbiselerini çıkarıp pabuçları ve bir tür örtülü maskara külâhlar giyerler, sadece gözleri görünür, sanki her biri birer gölge oyunu Karagözleri gibi olurlar.

Sırtlarında yine keçeden bol maskara elbiseleri giyip hizmet ederler; zira yirmi dört saatten sonra Nemrud ateşinden ve tunç deryası ateşinden, başka elbiseli adam yanına varsa bizzat insanlar kebap olur, değil ki çelebi elbiseleri tahammül ede.

Ustalar ona keçe elbiseler giymek yolunu bulmuşlar. Cehennem ateşinden bir kıvılcım görmek isteyen bu tophane ateşini görsün. Yirmi dört saatten sonra sadrazama, şeyhülislâma, kadıaskerler, nice duası kabul olunur şeyhlere ve diğer vezirlere haber verilir.

İşlik içine vezirler ile kırk adamdan başka dökücü ustalarından da kırk adam girer, başka hizmetçileri tamamen dışarı kovarlar,

zira tunç deryası aktığında kötü nazarı sevmez. Peygamberimizin *"Göz değmesi hakdır."* hadisi vardır.

Ustalar bütün vezir ve şeyhlere *"Lâ havle ve lâ kuvvete"* duasına devam etmeyi emredip bir hayli uzak sofalar üzerine oturarak esmâ ile meşgul olurlardı. Bütün ustalar toplanarak ağaç kürekler ile yüzlerce kantar çubuk kalayları tunç deryasına atmaya başlarlar. Hemen dökücübaşı sadrazama, diğer vezirlere, âlimlere ve şeyhlere;

"Sultanım din-i mübin aşkına zekât ve sadakanızdan altın ve kuruş tunç deryasına bırakın" deyince sadrazam birkaç kese altın, padişah tarafından hazinedarbaşı birkaç kese altın ve diğer vezirler birer ikişer kese altını dökücübaşıya teslim ederler.

O da insanların gözü önünde tunç deryasına *"Bismillâh"* ile atar. O an uzun ince çam gemi serenlerini tunç deryâsına sokup kalay ve altın kuruşları karıştırdıkça çam direkleri mahvolur. Yine başka direkler ile saatlerce karıştırıp (---) saatte tunç deryasının yüzü kaymaklanmaya başlayınca ustalar bilirler ki tunç deryası tam kâl oldu. O an ateşi artırırlar.

Bu işyeri içinde bir damla su kalmaması için ustalar uyarırlar, zira tunç deryası akarken bir damla su kokusu duysa yolları pâre pâre olup Allah korusun, orada bulunanların hepsi helâk olur.

Daha sonra kalıp ocakları *[131b]* kenarında iki tarafta kırk ellişer koyun kurbanları hazır olup oradaki bütün vezirler, vekiller ayağa kalkar, iş yeri duacısı hazır olur, muvakkıt saatiyle ocakbaşına gelip tunç deryası ağzını açmaya yarım saat kalınca haber eder, duacı duaya başlayıp bütün hazır olanlar temiz kalp ile "Âmin" deyip herkes tam teveccühle ağlarlar, zira gayet tehlikeli, korkutucu ve helâk (yok olma) yeridir ki nice usta ve vezirler helâk olmuştur.

Tunç deryasının ateşten kurtulacağı zaman gelince muvakkıt haber edip dökücübaşı ve diğer ustalar keçe giyecekleri ile tunç deryasının ağzını demir çapalar ile "Allah Allah" deyip açarlar, tunç deryası ateş gibi akmaya başlayınca yüz adım yerde olan adamların yüzlerine ve elbiselerine sanki alev yapışır.

Vezirler ve seyircilerden bazıları üzerlerine beyaz çarşaf alıp gülbang-ı Muhammedî başlayınca ve iki tarafta yüzlerce kurbanlar kesildikçe tunç deryası ateş gibi yokuş aşağı akarak en sondaki top kalıbına akar.

Balyemez top ise yarım saatte dolar. Keçe ile sarılmış bir çeşit yağlı çamur vardır, tunç ırmağı yolunu onunla kesip ondan yukarıdaki başka bir topun yolunu açarlar ve ona dolmaya başlar.

Bu hâlde iken yine dua ve senâ yapılır. Tâ bütün toplar dolup tamam olunca dua da hayr ile tamamlanır.

O gün 70 kişi padişah hil'atlarıyla nasiplenir, terakkîler (terfiler) verilir. Daha sonra topçubaşı sadrazama ziyafet verir. Hepsi keçe külâh elbiselerini çıkarırlar. Dökülen toplar yerde tam bir haftada soğur. Sonra millerin içinden çıkarıp bütün kuyumcu sanatkârları eğe ile topları parlatırlar.

Bundan sonra marangoz ustaları topları şefkatli anneleri gibi kundaklayıp çeşit çeşit terbiye ile cenge hazır ederler.

Bu işyeri içinde top arabası yapanların başka işyerleri vardır. Karadeniz Boğazı'nda Sarıyer Kasabası dağlarından gelme top kalıbı çamurlarını ağaç kılıçlar ile mayalandıranların başka işliği vardır. Top kalıpları yapılan kalıp atölyesi başkadır. Top falyası delinen işyeri başkadır. Bir ulu yerdir ki diller ile anlatılması mümkün değildir, zira mısra:

Şenîden key büved mânend-i dîde.

Bu ibret verici işyerinin güneye bakan bir kapısı üzere dökücübaşının yeri ve pek çok sayıda odası vardır.

Dökücüler esnafı: Hepsi (---) bölüktür, odabaşıları ve çorbacıları vardır. Tamamı (---) neferdir. Senelik maaşları (---) kese olur, has ve makbul askerdir.

İslâm ordusunun topçu sınıfının binası: Bu da Fatih, Bayezid Han ve Süleyman Han yapısıdır. Dökmeciler binasına yan yana bitişik, deniz kıyısına yakın kale gibi bir binadır. Bir kapısı, deniz kıyısında kıbleye, bir kapısı da kuzeye bakar. Denize bakan kapısı çeşit çeşit ibret verici askılar ile süslenmiş yüksek bir kapıdır. Kapının bir tarafında bir arslan bir ceylanı avlamış ve bir tarafında zincire vurulmuş bir arslan şekli vardır ki ibret vericidir. Bazı ressamlar seyredip Şahkulu resmidir der.

Bu bina içinde kat kat (---) adet bölük odalar vardır. Hepsi (---) adet çorbacılardır, altlı ve üstlü madûd odabaşı, eskiler ve aşçıları yeniçeri gibi meşin ferace giyip gümüş zincirli bıçak taşırlar. Binlerce yiğit askerlerdir.

Hakîrin katıldığı ve gördüğü yirmi iki savaşta bunlardan yürekli asker görmedim, zira kâfirler topu, daima topu bunların attığı topa atarlar. Bunları top atarak kırkar ellişer şehit ederler, bunlar da top sesinden kurtulurlar.

Bir düşmanları da kendi toplarıdır. Böyle iken yine her topun ardında fakir topçular karınca gibi kaynarlar. Allah'ın emriyle bunlara bir dua tesir etmiştir.

Binalarının kapısı üzerinde olan köşke İbrahim Han gelip kalmıştır. O zamandan beri padişahlara mahsus köşk olmuştur. *[132a]*

Bu binanın deniz kıyısında Hafız Ahmed Paşa (---) tarihinde Bağdad serdârı olduğunda 1.700 parça çeşit çeşit toplar vardı, her biri birer ülke haracı değer toplardı ki altın gibi parıldardı. 60 parça toplar var idi kim her birinde eskiciler işleyip bazısı içinde evsiz barksız garipler kalırlardı. Hâlâ ol topların gülleleri dağlar gibi yığılıp durur. O toplardan ancak 6 adet büyük top kalmıştır. Bunlardan başka nicesi kıymetli büyük ustaların topları vardır.

Münakkaş Ali Paşa topu gayet ibret verici, cilâlı, parlak ve tezhipli toplardır.

Süleyman Han topları, Fatih topları, Bayezid Han topları, üçer ağızlı top, şeşhane top, burma top, Fransa topları, kırk karış Küpeli topu, Ali Balı, Ese Balı, Hamza Balı, çul tutmaz, kundak tutmaz, Dev Balı, Seki Balı, Kara Balı, Ejder Balı, Kırkmil Balı, Şakî Balı, Palamarkıran ve Deli top adlarında ibret verici toplar var ki her biri birer kale değer toplardır.

Bayram günlerinde, sevinç ve şenlik günlerinde padişah geçtiğinde deniz yüzüne sektirme gülleler atılır, her biri karakuş gibi seker. Her bir toplar bu şekilde kırkar ellişer kere atıldığında yedi başlı ejderha gibi gıjgırdıklarında adamın ödü patlar, yer ve gök tir tir titreyip bütün düşman korku çekerler.

Bu topların hepsi büyük çınarlar, uzun serviler, ıhlamur ağaçları ve salkımsöğütlerin gölgesinde tertipli şekilde dizilmiştir. Burası bir mesire olduğundan her bayramın ikinci günü binlerce adam toplanırlar. Her biri denize doğru rahatça yatarlar. Osmanlı padişahlarının büyük bir hazinesi de bu toplardır ki bir padişah sahip değildir. Topçubaşı defteri üzere Osmanoğullarının ellerinde bulunan 7060 büyük kalelerde, palanka, mendirek, kavaye ve kulelerde toplam 17045 top vardır. "Bin parça top Donanma-yı hümâyûndadır" diye Topçubaşı Ali Balı kardeşimizden işitmişizdir, *vesselâm.*

Tophane şehri hâkimlerinin vasıfları: Önce hâkimi Galata mollasının nâibi ve ayak nâibi hükmeder, askeri hâkimi topcubaşıdır. Deniz kıyısında bostancıbaşıdır. Subaşısı ve muhtesibi (---) hâkimlerdir. Bu şehirde 170 Müslüman mahallesi, 20 mahalle Rum, 7 mahalle Ermeni ve iki cemaat Yahudiler vardır. Çingene ve Frenk yoktur. Bu mahalleler binlerce bağ ve bahçeli büyük saraylar ve kat kat başka mamur yalı ve evlerdir.

Önce Terekçi Yalısı, Vâlide karındaşı Yalısı, Hüseyin Ağa Yalısı, Rahikîzâde Yalısı, Sadreddinzâde Yalısı, Güğümbaşı Yalısı, Melek Ahmed Paşa efendimiz Yalısı, Deniz Uğrusu Yalısı, Ebûsaid Yalısı. Bu yalılar padişahane yalılardır. Bunlardan başka bildiğimiz binlerce büyük saraylar vardır ancak yazılmasında bir mana yoktur.

Mahallelerinin ismini bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Bu kadar mamur ve bakımlı büyük şehir içinde olan camileri bildirir

Bunlardan birincisi **Kılıç Ali Paşa Camii:** Sanki selâtin camiidir. Deniz kıyısında bir düz geniş yerde tek kat şirin bir camidir ki İstanbul'da benzeri yoktur. Hemen tıpkı tıpkısına Büyük Ayasofya tarzında yapılmıştır. Ancak iki yan kapı ve bir kıble kapısı vardır. Kapı üzere tarihi budur:

Hâtif-i kudsî görüp Ulvî dedi târîhini
Ehl-i imâna ibâdetgâh olsun bu makâm. *Sene 988 [1580].*

Türbesinin kapısı üzere tarihi budur:

Mîr-i bahr a'nî Kılıç Paşa kapudan-ı zaman
Yapdı bu camii çün ola derim ber-hordâr

Ehl-i diller dediler göriceğiz târîhin
Esselâm oldu alâcamiike Beytü'l-harâm. *Sene (---).*

Bu cami kapısından mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır. Bir yan kapıdan bir yan kapıya genişliği (---) ayaktır. Cami içinde (---) adet zarif sütunlar üzerinde yan sofaları var. Büyük kubbesi dört ayak üzere oturtulmuştur. Mihrabı ve minberi gayet sanatlıdır. Tamamı (---) pencerelerdir ve (---) adet billûr camlardır. İki kat kandil katları vardır. İçinde ve dışındaki pencereler üzerinde kâşî çini içinde Mülk suresi yazılmıştır ki tamamı Karahisarî Hasan Çelebisi hattıdır. Cami içinde gayet sanatlı avizeler asılıdır. Mihrap önünde ve bahçesinde ötücü kuşların figanı cemaate hayat verir. Camiin sol tarafında hayır sahibi Kılıç Ali Paşa, bir kubbe *[132b]* içinde kılıcını arşa asıp yayın yasıp (kırıp) bâkî toprağa ayak basıp yatar. *Allah rahmet eylesin.*

Ali Paşa hikâyesi: Zarifler arasında meşhurdur ki Kılıç Ali Paşa uluç adamı olduğundan dili Frenk lehçesi imiş. Bu camii tamamlandığında, bütün vezirler ve vekiller ilk cumasında camie toplanmış, na'thân aşırı bir nağme ile na't-ı şerif okurken hemen Ali Paşa ayak üzere kalkıp na'thâna seslenerek,

"Nedir bu gû gû gû ve hin kû kû? Bu meyhane mi, yâ canım bozahane mi?" diye feryat eder. Yanındaki vezirler,

"Sultanım bizim Hz. Peygamber'i medh eder" dediklerinde,

"Ya bizim Muhammed Efendi bu gû gû gû medheder kâyil mi" der.

"Kâyildir sultanım" derler.

"Yâ bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter" der.

"Sultanım on akçe" derler,

"Yâ bu minberde bizim hünkârcı Murad Sultan medheder kaç akçe yapar?"

"Kırk akçe yapar" derler.

"Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hz. Muhammed Efendici mi büyük?" der.

"Sultanım Hz. Muhammed büyüktür" derler.

"Tez Muhammed Efendi gu gu gûcı hünkâr gu gu gûcı beraber kırk açan olsun, bizim Portakal Bunduku altın ulûfe alsın" demiştir.

Bu lâtifeler hâlen zarifler arasında söylenir. Böyle bir inançlı uluç adamı imiş.

Her Cuma camiin yan sofasında oturup bütün fakirlere bir kese altın sadaka edermiş. Bu yan sofalar da (---) adet direk üzerinde (---) adet kubbelerdir. Dış avlusunda yüksek çınarlar ve abdest muslukları var. Dış avlusunun dört kapısı var. Bir şerefeli nazik minaresi var. Bunda da Süleyman Han'ın Koca Mimar Sinan Ağası el hünerini göstermiştir.

Küçük Çavuş Camii: Bir tepe üzerinde camidir.

Tophane işyeri ensesinde yine bir bayır başında **Ebülfazl Camii:** Cihannümâ bir minareli camidir.

Fındıklı'da **Mehmed Ağa Camii**: Deniz kenarında tek katlı bir camidir.

Ona yakın yine deniz kenarında Ese Çelebi fırını yanında iki katlı, altında yola bakan dükkânlar ile süslenmiş **Muhyiddin Camii:** Cemaati çoktur.

Yine deniz kenarında Fındıklı Kasabası'nda **Molla Çelebi Camii:** Yüksek kubbeli, geniş avlulu ve bir minareli camidir.

Ondan ötede Ayaspaşa Mahallesi'nde **(---) Efendi Camii**: Kiremit örtülüdür, ancak hoş yeni bir camidir.

Selâtin camileri vasıfları

Sultan Cihangir Camii: İskender-i Zülkarneyn'in Aleksandıra adlı kilisesinin yerinde Sultan Süleyman Han yapıp sevabını Cihangir'in ruhuna bağışlayıp cihan sevabını kazanmıştır. Bu cami göklere baş çekmiş yüksek bir dağın en tepesinde cihannümâ bir cihangir camidir ki cihan süsüdür. Deniz kenarındaki Mehmed Ağa Camii dibindeki o dik sokaktan baş yukarı tâ Cihangir Camii'ne kadar (---) yüz basamak taş merdiven ile çıkılır daracık bir yoldur ki insan gücüyle bir saatte çıkılır. Bazı kapı önlerinde nefeslenecek dinlenme yerleri vardır. Nice yiğitler bahis ile dinlenmeden çıkamamıştır. Tâ bu derece bir dik yokuştur.

Hikâye: Bir kere bir garip yiğit Salı Pazarı'nda alış-veriş ederken kızışır. Bu garip yiğit dal-kılıç olup birkaç adamı öldürdükten sonra nice adamları atı ayağı altında ezip kaçarak o merdivenli sokağa girer. Ardı sıra nice yüz adam, silahları ile sokağın ağzını tutup o garibin geri dönmesini bekleyip dururlar, zira bilirler ki, o dar yüksek merdivenli sokaktan, atlı değil Hudâ bilir ki darlığından kuş uçmaz. Hemen garip Allah'a sığınıp atına ökçe ile vurarak Allah'ın izniyle baş yukarı atı çıkarıp kurtulur. Aşağıda bu kadar halk şaşkın ve perişan kalırlar. İşte bu derece yüksek bir dağda dört köşe duvar üzerine dört köşe ve balıksırtı kurşun örtülü kubbedir, zira o yüksek dağın tepesinde ağır bina olması imkânsızdır. Bir minaresi, tekkesi, imareti ve avlusu vardır ki yüksek çınarlarla süslüdür. İkindiden sonra bütün ahbaplar, dostlar orada toplanıp yüzgeçlik eden bütün gemileri seyrederler. Cihannümâ bir camidir ki Koca Mimar Sinan yapısıdır.

.....(2 satırlık yer boş)..... *[133a]*

Bu camilerden başka Tophane şehrinde ve Fındıklı Kasabası'nda (---) mescitler vardır. Eğer mescitleri de yazsak bin kürrâs (elyazma kitapların sekiz sahifeden meydana gelen forması) seyahatnâme olur. Bu mescitlerden biri Süheyl Beğ Mescidi, mükelleftir. Mimar Sinan yapısıdır.

Hepsi (---) müdreselerdir (---) (---) (---)

Tamamı (---) dârülhadisdir (---) (---) (---)

Olanı (---) dârülkurrâdır (---) (---) (---)

Tamamı (---) sıbyan mektepleridir. (---) (---)

Gönlü yanık (---) adet şanlı derviş tekkeleri vardır. Önce kule kapısı dışında yüksek bir dağın en tepesinde Hz. Mevlânâ-yı Celâleddin-i Rumî Tekkesi, İskender Paşa Mevlevîhanesi, 100 adet derviş odalarıyla cihannümâ ulu bir eski tekkedir.

Cihangir Tekkesi, (---) tarikatındadır ve dervişleri çoktur.

Abdülkadir Cîlânî Tekkesi, mamur tekkedir.

Tomtom Mahallesi Tekkesi.

Karabaş Tekkesi, Çavuşbaşı Tekkesi, İsa Çelebi Tekkesi ve Ebûsaid Tekkesi (---)

.....(1 satırlık yer boş).....

Halkın mesire yerlerini bildirir

Önce **Çizmeciler Tekkesi:** (---) yapısıdır. Deniz kenarında büyük bir dinlenme yeridir. Denize bakar bin adam alır bir sofası vardır. Mutfağında bin sahanı ve usta aşçısı var. Her usta birer çeşit pabuç çizme, üç pabuç bir yerde ve iki çizme bir yerde ve çeşit çeşit başmaklar ile süslenmiş bir Keykâvus mutfağıdır ki bütün sanat ehli ustalar buraya gelip kalfalarını usta yaparlar.

Ayas Paşa Havuzu Mesiresi.

Samsonhane Mesiresi: Osmanlının Yeniçeri Ocağı'nda olan arslan gibi samson köpekleri burada yaylanırlar.

Müneccim Kuyusu Mesiresi: Bu Samsonhane yakınındadır. Osmanlılardan (---) zamanında Ali Kuşçu adlı bir yıldız ilmi sahibi, zîc ilminde rasad çıkarmak için bir kuyu kazmıştır ki derinliği 105 kulaçtır. Daha sonra âlimler toplanarak,

"Bu rasad hangi diyarda yapılırsa ol şehri düşmanın işgal etmesi kesindir" diye padişaha bildirip Ali Kuşçu'yu rasaddan vazgeçirirler.

Hâlâ o kuyuyu Sultan IV. Murad doldurmak için Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye noktasız,

"Şu rasadı yıkalım mı" diye sorup tezkire yazmışlar. Şeyhülislâm Yahya Efendi görse ki noktasız bir bilmece,

"Bre gelin ihvân, padişahımız bir lugaz (bilmece) göndermiş, cevabını beklerler" diye fen sahibi ve zorlukları çözen adamların hepsi toplanıp çözmede âciz kalırlar. Sonunda zavallı kapıcı kapıdan çağırıp,

"Sultanım şu terkibe her biriniz sever sıda şuvrısda sivrasdı deyüp durursuz. İzn-i şerifiniz ile şu padişahımın hattını yüzüme sürüp görsem" deyince Şeyhülislâm Yahya Efendi,

"Bre ebter biz çözemedik de sen mi çözsen gerek" der.

Bunun üzerine Muid Ahmed Efendi ve Balızâde Efendi derler. Beyt:

Her mîşe gümân meber ki hâlîst
Şâyed ki pelenk nühüfte bâşed

deyüp padişah hattını kapıcının eline verdiklerinde hemen o an nükteci kapıcı,

"Şu rasadı yıkalım mı?" demiş,

"Lugaz mıdır bilmem nedir?" deyince hemen Yahya Efendi,

"Bre Allah razı ola kapıcı. Biz yıkalım mı kelimesini, noktasız olduğundan yıkalım mı, bakalım mı, takalım mı, sakalım mı deyüp dururuz. Bre meded Haseki Ağa'yı çağırınız, haber götürsün" deyip eline bir kalem alarak,

"Padişahım o şanssız müneccim Ali Kuşçu'nun can kuşu uçmağıla uçmakta (cennette) belki karar etmeyip bu dünyada karargâhı olan rasad adında cehennem kuyusunu yıkıp toz toprakla doldurasınız" diye fetva gönderir.

O saat padişah Kaptan Recep Paşa'ya ferman eder. Kaptan Paşa, forsalar ile o kuyuyu toprak ile doldurdu. Bugün yine dört tarafı yeşillik ve gezilecek yerlerdir.

Daha sonra Şeyhülislâm Yahya *[133b]* bilmeceyi çözen muradına ermemiş kapıcıyı Murad Han hattıyla muradına erdirip Kütahya mevleviyeti küçük olduğundan ilk defa ona verilmiştir.

Bu Müneccim Kuyusu yakınında **Pelitçik Mesiresi Ayazması:** Bir çemenzâr yerlerdir ve bir âb-ı hayat suyu vardır.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

İki yüz adet sebilhane hayratı vardır: Önce Kılıç Ali Paşa avlusu köşesindeki sebilhane tarihi: (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---)

Karşısında yol aşırı Sultan IV. Murad kaptanı **Silahdar Mustafa Paşa Sebili** tarihidir:

İki târîh eyleyüp tertîb ile
Kıldı her bir mısra'ı Cevrî hisâb

Dil-güşâ ayn-ı hayât-ı cân-fezâ. *Sene (---).*
Menba'-ı kevser sebil-i âb-ı nâb. *Sene (---).*

Tarih:

.....(3 satırlık yer boş).....

(---) adet tatlı sulu çeşmeleri vardır. Fındıklı'da **IV. Murad Han Silahdar ve Musahibi Çeşmesi**'nin tarihidir:

Oldu sâfî çeşme-i pâkîze-i âb-ı hayât. *Sene (---).*

Siyavuş Paşa Çeşmesi'nin tarihi:

Çeşme-i pâk-i musaffâ bî-bedel âb-ı hayât. *Sene (---).*

İskele başında Toplar arasında **Siyavuş Paşa Kuyusu**'nun tarihidir:

Çâh-ı zemzem menba'-ı âb-ı hayât-ı dil-güşâ. *Sene (---).*

Kulekapısı mevlevîhanesinin avlusunda **Gümrük Emini Hasan Çelebi'nin Çeşmesi** tarihidir:

Ey Nisârî teşneler bu çeşmeye târîh içün
Dediler ayn-ı Hasan, rûh-ı Hüseyn'i kıldı şâd. *Sene (---).*

Bu da Küçük Kulekapısı dışında hendek kenarında **Gümrük Emini Hasan Çelebi Çeşmesi**'nin tarihidir:

Dedi târîhini bu çeşme-i hayrın Cevrî
Hak kabul ede zehî ayn-ı latîf âb-ı sevâb. *Sene (---).*

Çizmeciler Tekkesi yakınında, deniz kenarında **Esad Efendi Çeşmesi**'nin tarihi:

Ülhimtü fî târîhihi, mâün li-Es'ada hayrehu. *Sene 1022 [1613].*

Bu çeşmenin başka bir tarihi:

İzâ temme hâze'l-binâ kâlû
Târîh hâzâ hayrü's-sa'dî. *Sene (---).*

Yine Çizmeciler Tekkesi önünde **Deniz hırsızı Hüseyin Efendi evinin duvarındaki çeşmenin** tarihidir:

Tamam oldu binâsı çünki târîh
Dedi hâtif misâl-i mâ-i cennet. *Sene 1066 [1656].*

Tophane'de **Sultan Ahmed Çeşmesi**'nin tarihi:

Gûyiyâ âb-ı hayât bunda kıldılar sebil. *Sene (---).*

Topçularkapısı önünde dört köşe çeşmedir.

.....(3 satırlık yer boş).....

Nice yüz gönül açan çeşmeler vardır ancak bunlar hepsinden meşhur ve akmaktadır. (---).

Tophane şehrinde altı hamam vardır. Bunlardan **Ali Paşa Hamamı,** temiz, saf sulu, hizmetçileri yumuşak ve itaatkâr seçkinlere ve halka ait bir hamamdır.

Sonra Çufut Sokağı'ndaki **(---) Hamamı,** o kadar aydınlık yapı değildir.

Sonra Kulekapısı dışındaki yerde **(---) Hamamı.**

Galatasaray yakınında **(---) Hamamı.**

Tophane işyerinin yakınında **Küçük Çavuşbaşı Hamamı.**

Fındıklı'da **Monla Hamamı.** Bunun kapısı üzere tarihi böyle yazılmıştır.

Görenler ol makâm-ı dil-küşânın dedi târîhin
Leb-i deryâda seyrân eyle hammamını Monlâ'nın. *Sene (---).*

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu hamamlardan başka 700 hanedan hamamları vardır ki bazısına mahalle halkı çoluk çocukları ile girerler.

Meslek ehli esnaf dükkânları: Tophane'de ve Fındıklı Kasabası'nda 800 dükkân vardır. Gerçi bedesteni yoktur ancak yine her kıymetli eşya bulunur, zira *[134a]* işlek şehirdir. Çeşit çeşit meyve satan pazarcı dükkânları ile meşhurdur, zira bu dükkânların tamamı büyük ağaçlar gölgesinde yapılmıştır. Meslek ehlinin güzel işlerinden nazik kirde kebabı, lezzetli hoşafı, levendler için darı bozası, has beyaz pamuğa benzer sünger gibi göz göz pişmiş Tophane somunu, Sapanca somunundan ve Amasya Lâdiki ekmeğinden lezzetlidir ki, bu işyeri sahibi İsa Çelebi'ye bir derviş dua edip bir vefk

vermiş. O zamandan beri İsa Çelebi'nin arzusu üzere felek izin verip ekmeği cihan süsü olmuştur. Acem şahlarına bu Tophane somunundan götürürler. İstanbul'dan İsfehan'a üç ayda vardığı halde asla bozulmamıştır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Tophane şehri halkının vasıfları: Halkının çoğu tüccar, manav, gemici ve topçudur. Karadeniz sâhilinde Sinop, Amasra, Ereğli, Bartın, Bafra, Samsun ve Uca şehri halkları toplanmışlardır. Gürci ve Abaza kavmi gayet çoktur. Hâlâ her sene bu Tophane Abazaları, çocukları bir ve iki yaşında iken şehir oğlanı olmasın, kul olup satılıp devletli olsun diye, her sene çocuklarını süt analarına verip nice beşik kundak oğlan uşak, gemiler ile Abaza diyarına gönderirler, on, on beş yaşında İstanbul'a getirip padişah musahiblerine peşkeş veya satıp çerâğ ederler. İşte bizim merhûm Melek Ahmed Paşa ve Siyavuş Paşa böyle Tophane Abazası idi. Bunun gibi binlerce çocukları Tophane'den Abaza'ya gidip gelmededir. Âyan ve kibarları azdır. Büyük şehir olduğuna göre çeşmeleri de azdır. Fakat her evde birer su kuyuları vardır ve şehrine göre çarşı ve pazarları da azdır. Çoğu evleri Cihangir, Ayaspaşa, Ağa Hamamı ve Çavuşbaşı mahallelerinin tamamı denize bakar. Kat kat biri biri üzere dar evlerdir. Onlardan başka haneleri bağlı ve bahçeli saraylardır. Bütün sokakları İstanbul, Eyüp, Kasımpaşa ve Galata gibi baştan başa kaldırım döşelidir. Caddeleri geniştir, mescitleri birbirine yakındır, zira halkı gayet namazına düşkün, ümmetin salihlerinden kimselerdir. Âyan ve eşrafı süslü elbise giyerler. Orta halli tüccar, meslek ehli olanları güçlerine göre kısa elbise giyerler. Kadınları çuka ferace, başlarına dülbent, yüzlerine kıl örtü ile selâmiye ipekli takke giyip gayet edeplice hareket ederler. Bu şehrin erkek ve kadın güzelleri vardır. Bu şehrin enlemi ve boylamı aynı İstanbul gibidir, zira bir mahallesidir.

Tophane şehrinde gömülü büyük velilerin, âlim, şeyh ve vezirlerin nur dolu mezarlarını bildirir

Önce **(---) ziyaret yeri:** İsa Çelebi fırını yakınında büyük bir kubbe içinde gömülüdür.

Mevlânâ Nakib Yahya Efendi: Arap Ahmed Efendi Türbesi'nde gömülüdür.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Kaptan Kılıç ve Uluç Ali Paşa ziyareti: Camiinin sol tarafında büyük bir kubbe içinde kılıç sahibi gibi Kılıç Ali kılıcını arşa asıp okunu atıp yayın yasıp (kırıp) yatar. Mimar Sinan yapısıdır.

Fındıklı'da cadde üzerinde **Kalenderî Mehmed Efendi'nin kabri:** Vefatına tarihtir:

Bir âftâb kadr keremkânı Serverî
Saldı zemîne gûruna çarh-ı sitemgeri

Târîhini Halîlî dedi lütf-ı Hakk ile
Câvîd-i cennet ola nasîbi Kalenderî. *Sene (---).*

Kulekapısı Mevlevîhanesi'nin mezarlığı içinde Miskalî Solakzâde'nin **Nakkaş Behzad**'ının vefatına tarihtir:

Kalem-gîr-i ecel bozdu yazık bu nakş Behzâd'ı. *Sene (---).*

Yine bu Kulekapısı Mevlevîhanesi'nde **Şeyh Âdem Efendi:** Hacca gidip Mısır'da öldü.

Yerine **Arzî Mehmed Efendi** şeyhliğine getirildi, vefatına tarihtir:

Buyurdu ey Nisârî böyle tahrîr eyle târîhin
Değildir devr-i Âdem geçdi o devr-i Mehemmed'dir.

Sene (---). [134b]

İki yüz kırk sekizinci bölüm
Beşiktaş şehrinin imaretleri, hayır yapıları, haneleri, acayiplikleri ve ibret verici eserlerini bildirir

Eski zamanda bu şehir kefere elinde iken ismine "Kuna Petro" derlerdi. Yani "Taş beşik" demektir. Sebebi odur ki bu şehir zemini ormanlık ve ağaçlık iken Yaşka adında bir rahip burada büyük bir kilise yapar. Anılan rahip, Kudüs-i Şerif'te Hz. İsa'nın doğduğu Beytüllahm adlı yerden Hz. İsa'nın bebekliğinde ilk defa yıkandığı taş tekneyi getirip bu Beşiktaş'taki kilisesine koyduğundan Rum dilinde Beşiktaş ismiyle meşhur ve mamur olmuştur. Bu rahip öldükten sonra anılan taş beşiği Herakloğlu İlya adlı kral Ayasofya Kilisesi'nin sağ tarafındaki kata koymuştur ki hâlâ ziyaret yeridir. Hâlâ onun için Müslümanların dilinde bu şehre Beşiktaş derler. Hâlen mamur olmadadır, zira suyu ve havası gayet tatlıdır. Deniz kenarında, geniş sahalarda alçacık bayırlar üzere kat kat bağlı ve bahçeli, avluları geniş altı bin hanedanlar, yalılar ve diğer evlerdir.

Müslüman mahallesi, Ermeni mahallesi, bir Rum mahallesi ve bir Yahudi mahallesi vardır.

Mamur hanedan yalılarından Kaptan Cafer Paşa ve Kaptan Kasım Paşa yalıları, ikişer yüz odalı, üçer hamam, birer camili büyük saraylardır. Baba Süleyman Ağa Yalısı, Minkârîzâde Yalısı,

Ali Efendi Yalısı, Azmîzâde Yalısı, Defterdar Emin Paşa Yalısı, (---) Frenk Mustafa Efendi, Hafız Ahmed Paşa Yalısı, Kaya Sultan'ındır. Osman Usta Yalısı, Melikî Kadın, Çelebi Yalısı, Mütevelli Mustafa Efendi Yalısı. Nice yalılar daha vardır ancak bu yalılarda padişahlar gelip yemek yemişlerdir.

Osmanoğulları bahçelerini bildirelim

Önce **Dolmabahçe:** Önceden bir küçük servili bağ idi. (---) tarihinde Sultan Osman fermanıyla bütün Osmanlı donanması, bütün tüccar gemilerinin sandalları, filika ve fırkateleri, İstanbul'un 20.000 pereme, kayık ve mavunaları bütün gemilerini taşlar ile doldurup Dolmabahçe önündeki denize dökerek bir liman gibi bir boğaz iken tam 400 arşın denizi doldurdular ve ismine Dolmabahçe dediler. Büyük bir meydan oldu ve Osman Han cirit oynar idi. Sonra o sahayı bahçe ettiler. Yavuz Selim'in bir köşkü ve bir havuzu vardır. Başka yapı yoktur. Ancak bunda da Tanrı işi uzun boylu büyük serviler var ki anlatılmaz. Başka bahçe ustası, 200 nefer şehbâz bostancıları vardır. Deniz kıyısı derin olup lodos rüzgârı dalgaları harap etmesin diye meşe ağaçlarını denize kakıp beşik beşik ederek ağzına kadar taş ile doldurarak sağlamlaştığından Beşiktaş derler. Ancak bu yapılmadan bin yıl önce bu şehrin ismi Beşiktaş idi.

Beşiktaş Bahçesi: (---) tarihinde Bayezid Han zamanında (---) Paşa Yalısı idi. Daha sonra padişahlara geçip cennet benzeri bir İrem bağı oldu. Deniz kıyısında kat kat sayısız bahçe ve balkonlarla bezenmiş bir saraydır, ancak o kadar geniş değildir. (---) Han burada doğduğu için daima burada gezinti yapardı. IV. Murad Han, Nef'î Efendi'nin hicivlerinden *Sihâm-ı Kazâ*'yı okurken Murad Han'a gök kazası yıldırım isabet edince elindeki *Sihâm*'ı denize atıp şaşakaldı. Gayrı bu bahçeye ayak basmadı. Daha sonra Bayram Paşa'ya Nef'î Efendi'yi boğdurdu.

Civankapıcıbaşı Bahçesi: Ağaçlık bir bağdır.

Kazancıoğlu Bahçesi: Bu yalı da padişahlara intikal etti. Murad Han Kaya Sultan'a bağışladı. Seyre değer bir yalıdır. Bunda iki katlı bir şadırvan var ki bütün dünyada öyle sanatlı fıskiye yoktur. *[135a]*

Bu yalılardan başka şehir içinde Kiremitçizâde hanesi, Küçük Çavuş hanesi.

.....(1 satırlık yer boş).....

Acayip hanedanlardır, sahipleri âyan ve kibardır. Bu şehrin halkı gayet zevk ehlidir. Temiz kalpli, hâl ehli ve dindar kimseleri vardır. Çoğu *"Kazanını Allah sever"* deyip bağcılık ederler. Çeşit çeşit ehl-i sünnet elbiseleri giyerler. Halkının çoğunluğu

Anadolu tarafındandır. Ancak nebtiz şehir oğlanları vardır. Beşiktaş'ın erkek ve kadın güzelleri taş yüreklilerdir, kimseye merhamet yüzünden bakmayıp eğri bakarlar. Gariplere hoş davranmazlar. Halkının nimetleri birbirlerine boldur. Onunla meşhur bir kavimdir.

Bu kavmin hâkimleri, şeriat tarafından Galata mollasının nâibi, muhtesib nâibi, muhtesibi ve subaşısıdır. Deniz kıyısında bostancıbaşı ve Beşiktaş bahçesi ustası hükmeder, gayet mazbut şehirdir. Gerçi Galata gibi bu şehrin kalesi yoktur ancak gayet güvenli bir şehirdir.

Beşiktaş şehrinde olan camileri bildirir

Önce iskele başında yüz adım uzak, verimli otlak ve havadar geniş bir boşlukta **Koca Sinan Paşa Camii**: (---) Han vezirlerindendir. (---) adet yüksek kubbeli aydınlık bir camidir. İmaretinin duvarı kırmızı ve beyaz taş ile yapılmış bir Müslüman ibadet yeridir. Uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır. Kıble kapısı üzere tarihi, (---) (---) (---) üzere altı adet kubbeler ile süslüdür. (---) taşra yan sofalarında (---) yüksek direkler üzerinde altı adet kubbeler ile süslenmiştir. Sofa avlusunun etrafında demir pencereler vardır. Dış avlusu da yüksek çınarlarla süslüdür. Avlunun bir köşesinde mahkeme vardır. Önceden imareti işlermiş. Yine bazı mütevelli doğrulukla davransa nimeti bollaşır. Bir nazik minaresi var. Kıblesi önünde demir pencereler içinde şehir âyanından bazı kimseler gömülüdür. Minaresi gayet ölçülüdür. Bu camiin mihrabı önü, tâ iskeleye kadar geniş bir boşluktur. Deniz kıyısından bir buçuk mil karşı tarafı Üsküdar şehridir.

Dolmabahçe yakınında **Ahmed Dürrânî Camii:** (---) (---) yapısıdır.

Yeni yapı, **Dârüssaâde Ağası Abbas Ağa Camii:** Dört köşe havadar bir camidir. Kapısı üzere tarihi:

..... (1 satırlık yer boş) .....

camii. (---). Bu camilerden başka hepsi mescittir.

Hayreddin Paşa Medresesi: 40 adet sıbyan mektebi ve bir dârülkurrâsı vardır, ancak dârülhadisi yoktur. İskelebaşı'nda gelen giden yolcuların konaklaması için bir kervansaray vardır, zira Osmanlıların Anadolu tarafında bir seferi olsa bütün Rumeli askeri bu Beşiktaş'tan karşı tarafa nice bin gemilerle Üsküdar'a geçerler, işlek bir iskeledir.

Üç hamamı var. Dere Köprüsü başında (---) hamamı, Cami-i Kebîr yakınında (---) hamamı, Yahya Efendi yakınında (---) hamamı. Bu hamamlardan başka 190 saray hamamları vardır.

Sebilhaneleri ve tatlı su çeşmeleri vardır. Yahya Efendi Çeşmesi'nin tarihi:

(---) târîhi bu inşâlar olsun
Kanup içenlere sıhhâlâr olsun. *Sene 945 [1538].*

Yetmiş kadar dükkânları vardır. Şehrine göre dükkânları ve çeşmeleri azdır. Ancak her evde ve bostanlarında binlerce tatlı sulu su kuyuları vardır. Hatta Temmuz ayında Galata şehrinin suyu az olduğundan nice bin kayıklar ile bu Beşiktaş kuyularından Galata'ya su taşıyıp Galata halkı susuzluklarını giderirler. Tâ bu derece Beşiktaş'ın tatlı suları vardır.

Yiyecek ve içeceklerinin övülmesi: Bostanlarında olan sürahi dolma kabağı, lahanası, ekşi dutu ve yalılarında çeşit çeşit balıkları meşhurdur. *[135b]*

Beşiktaş mesire yerleri: Öncelikle bütün yalıları mesire yerleridir, ancak halka ve yüksek tabakaya mahsus olan (---) bostanları, öz öz cennet bahçesine benzer 160 adet bostanlar ile meşhur olmuş şehirdir ki her biri güllük, gülistanlık, sümbül ve reyhan ile dolu cennet bahçesi bağlardır.

Yahya Efendi Mesiresi: Geniş bir tepe ve yeşillik dere içinde asla güneş etki etmez büyük çınarlar, salkımsöğütler, sakız ağaçları, servi ve Rum cevizi ağaçları ile süslenmiş bir vadidir. Hayır sahipleri, her akarsuyun dibinde birer yeşillik sofalar yapmışlardır. Sarıasma, karatavuk, ishakkuşu, ispinoz, filorina, baştankara, bülbül-i bednâm ve bülbül-i nîk nâmın (güzel bülbülün) feryat ve inleyişleri gezintiye çıkanların canlarına can bağışlayıp dostlar taraf taraf sohbet ederler, eski bir dinlenme yeridir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Beşiktaş'ın derviş tekkeleri: Önce **(---) Paşa Mevlevîhanesi:** Deniz kıyısında, semâhanesi denize bakan iki katlı mevlevîhanedir ki İstanbul'da ve başka diyarda benzeri yoktur. Semâhanesi bir sanatlı tavan kırmızı renkli kubbedir ki şimdiki ustalar ona benzer bir kubbe yapamazlar. Gayet yüksek ve beğenilir bir kubbedir. Fukara odaları batı tarafında mamurdur. Semâhane Meydanı baştan başa ceviz levhasıdır. Bu meydanın üç tarafı billûr, necef ve moran camlardır. Şeyhi Mübarek Hasan Dede'dir. Zamanımızda 110 yaşında duası kabul olunur bir kimse idi. Mukabele günleri kürsüde *Mesnevî-yi Şerif* okurken bazı zaman kendilerine bir vecd gelip,

"Bu gece dersimizi Hz. Mevlânâ'dan öylece okuyup hazır ihvâna da öylece okuruz." diye ders verirdi.

Sonra damadı Neyzen Derviş Yusuf Celâlî şeyh olup *Mesnevî* okuturken birkaç kere mest olarak kendisini kürsüden aşağı derviş-

lerin üstüne atar, semâ edip döndükçe kaşı, gözleri yüzü bile görünmezdi. Öyle bir semâ ederdi ki bütün dervişler hayrette kalırdı. Böyle bir İlahî aşkla kendinden geçmiş, ateş parçası gibi celâl sahibi kimse olduğundan Şeyh Yusuf Celâlî derlerdi. Bu kere cemâlî mahalli olduğunda başına toplanan bütün âşıklar Mevlânâ'nın neyini çalınca semâ etmişlerdir. Bazı yerde ceng çalınca bütün âşıklar mest olurdu.

Hz. Yahya Efendi Tekkesi:

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Beşiktaş'ta yatmakta olan büyük velilerin kabirlerini bildirir

Önce Dolmabahçe yakınında **Şeyh Hz. Ahmed Dürrânî:** Halkın ve yüksek tabakanın ziyaret yeridir.

Yahya Efendi ziyaret yeri: Vefatına tarihtir:

Leyle-i ıyd-ı adhâ. *Sene 978 [1570-71].*

Denize bakan yüksek bir tepenin üstünde yüksek bir kubbe içinde gömülüdür. Dört köşe duvarının dört tarafında yüz binlerce âşık hattatların çeşit çeşit beyitleri, şiirleri ve hatları yazılmış bir türbedir. Bizzat kendileri Trabzon'da doğmuş ve Süleyman Han ile süt kardeş olmuşlardır, zira Süleyman Han ve babası I. Selim Han Trabzon'da doğmuşlardır. Sonra Yahya Efendi, Süleyman Han zamanında zorla İstanbul'a gelip köşesine çekilerek yine gömülü oldukları tepe üzerinde her Cuma gecesi Hızır Peygamber ile buluşup ledün ilmi okuyarak dünyayı terk etmişti. Hâlâ herkesin ziyaret yeridir. Yahya Efendi Türbesi, aziz merhum Trabzonlu olup Süleyman Han ile bebekliğinde emildeş yani süt kardeş olduğundan nurlu türbesini Beşiktaş yakınında Mimar Sinan yapmıştır.

Çevresinde **Kaptan Halil Paşa:** Yüksek bir kubbe içinde gömülüdür. Hayır eserlerinden Sakız Kalesi'nde ve İstanbul Yeniköyü'nde, deniz kıyısında birer camii var. 50.000 kuruş harcayarak Kasımpaşa'da Kulaksız Mahallesi yakınında Emir Efendi Camii'ne su getirerek büyük hayır etmiştir. Tatar hanlarından (---) (---) Han, Kara Mustafa Paşa'nın sözü üzerine şehit etti.

.....(1 satırlık yer boş).....*[136a]*

Kaptan Gazi Hayreddin Paşa ziyareti: Beşiktaş Camii önünde deniz kıyısında nurlu bir kubbe içinde gömülüdür. Süleyman Han kaptanlarındandır ki Cezayir, Tunus ve Trablus fetihlerinde bulunmuştur. Akdeniz'de nice adaları fethetmiştir. Vefatına tarih:

Daldı rahmet denizine kapudan. *Sene 970 [1562-63].*

Diğer tarih,

Mâte re'îsü'l-bahr.

Süleyman Han'ın Mimar Sinan'ı yapısıdır. Acayip sanatlı kubbe yapmıştır.

.....(2 satırlık yer boş).....

İki yüz kırk dokuzuncu bölüm
Ortaköy Kasabası imaretlerini bildirir

Eski devirlerde tamamen kâfirler otururlarmış, sonra Süleyman Han asrında Defterdar (---) Paşa deniz kıyısında bir cami yapmış, diğer ileri gelenler de yalılar yapınca mamur olmuştur. Deniz kıyısında bir derenin iki tarafında 2.300 kat kat yalılar, bağlı ve bahçeli saraylar ve diğer evlerdir. Deniz kıyısındaki yalılardan başta Baltacı Mahmud Ağa Yalısı, Şekerci Yahudi Yalısı, İshak Yahudi Yalısı, (---) zâde Yalısı, Mimar Mustafası Yalısı, Safiye Sultan Yalısı, Ekmekçizâde Ahmed Paşa Yalısı, Cıgalazâde Mahmud Beğ Yalısı, Kara Hasanoğlu Yalısı, Çelebi Kethüda Yalısı ve Nakkaş Paşa Yalısı sayılabilir. Bu yalılardan başka şehir içi kefere ve Yahudiler ile doludur. 200 kadar dükkânları var, bunların çoğu meyhanelerdir. Han, imaret, medrese ve bedesteni yoktur ancak bağ ve bostanları çoktur. Hâkimi; Galata mollası nâibi, subaşısı ve yeniçeri yasakçısı vardır. Bostancıbaşı da hükmeder, cezalandırması serbesttir.

Ancak Defterdar Paşa Camii ve Baltacı Mahmud Ağa Mescidi var, başka yoktur. Bir hamamı var, Hüsrev Kethüda'nındır ve Mimar Sinan yapısıdır. Havası gayet tatlıdır, tellâkları güzeldir. Sebilhaneleri yoktur, ancak deniz kıyısında Tekeli Mustafa Paşa'nın bir hayat pınarı çeşmesi vardır, tarihi budur:

Can-fezâ çeşme-i sevâb oldu. *Sene (---).*

Bu kasabada ziyaret yeri ve başka imaret yoktur.

İki yüz ellinci bölüm
Kuruçeşme Kasabası imaretlerini bildirir

Deniz kıyısı âyan ve eşraf yalılarıdır. Buradan içeri geniş bir dere içinde bir Müslüman mahallesi, bir cami ve bir hamam var, başka on bir cemaat Yahudi haneleri, üç mahalle Rum keferesi evleri vardır. Yahudilerin üç sinagogu ve Rumların iki kiliseleri vardır. Hepsi 200 dükkândır. Bedesteni, hanı, imareti ve başka eserleri yoktur. Ancak bağ ve bahçesi çoktur. Burada da Galata nâibliği, yeniçeri yasakçısı ve subaşısı [hükmü] vardır.

Bu kasabanın doğusu, denizin karşı tarafı **Kuzguncuk Kasabası**'dır. Burada da ziyaret yeri ve mesire yerleri yoktur.

İki yüz elli birinci bölüm
Arnavutköy Kasabası imaretlerini bildirir

Deniz kıyısında bin kadar bakımlı bağ ve bahçeli mamur evlerdir ki oturanların tamamı Rum ve Yahudilerdir. Cami, mescit, medrese, mektep ve imaret yoktur. Ancak bir küçük hamamı vardır. Hepsi (---) adet dükkânlardır. Dar yere kurulduğundan bağ ve bahçesi azdır. Rum güzelleri seçkindir. Ekmeği ve peksimeti beyazdır. Yahudileri ehl-i zevk ve ehl-i sazdır. Özellikle Benli Yahudi saz ve tanbur çalmada herkesten ustadır. Rum keferelerin çoğu Lâz kavmidir, Müslüman gayet azdır. Akıntıburnu'ndan içeri bir körfez limanlı yer olduğundan kış vaktinde nice yüz gemiler kışlağa yatarlar. Bunların da hâkimi Galata nâibi, subaşı, yasakçı ve bostancıbaşıdır.

Bu kasabayı geçince **Akıntıburnu** adlı bir kayalı yer vardır, nice gemiler o mahalde helâk olur, büyük bir girdaptır. Bütün gemiciler o tehlikeli yerden gemilerini ve kayıklarını keten ipleri ile çekip güçlükle geçer bir yok olma yeridir. Bu yeri Murad Han'ın ruznâmecisi İbrahim Efendi tamir edip çeşme akıttı.

Bu yeri geçince **Hasan Halife Bağı** vardır ki hâlâ padişah bahçesidir. IV. Murad zamanında kul ayaklanıp Yeniçeri Ağası Hasan Halife'yi parçaladılar. Bahçesi devletin oldu.

Bunu geçince **Bebek Bahçesi** var, padişahlarındır. I. Selim Han'ın ancak bir kasrı var, o kadar mamur değil, bağdır ancak büyük serviler vardır.

Bunu geçince **Deli Hüseyin Paşa Bağı** vardır, hünkârındır. Safi fıstık çamı ile süslüdür.

Kayalar adlı yerde kırk elli hane ve iki katlı Sıdkı Efendi Camii vardır. Altında, kayadan tatlı bir pınar kaynar, bundan sonra Akıntı kenarıyla **Rumeli Hisarı**'dır, *vesselâm. [136b]*

İki yüz elli ikinci bölüm
Büyük şehir ve eski kale Rumeli Hisarı'nın şeklini, imaretlerini ve hayır yapılarını bildirir

Önceden, kâfirler zamanında bir tepe üzerinde eski bir kilise var idi. İçinde bir rahip var idi. Ancak gizli Muhammed dini ululardan idi. 300 kadar gizli mezhep yüreği yanık dervişe malik idi. Fatih'in Edirne şehrinde tekrar tahta çıktığını duyup acele bir mektupla Sultan Mehmed'e "İstanbul'u fethedecek sensin" diye müjde verir.

"Burada bir kale ve Akdeniz Boğazı'nda iki kale yaparsan Kostantiniyye'ye iki taraftan zahîre gibi şeyler gelemiyeceğinden kıtlık olması kesindir, cenâbınız da azametle Edirne'den denizler gibi asker ile bu bizim tarafımıza teşrif buyurasız" diye Rumeli Hisarı yerinde oturan rahip şekilli gizli Müslümanın mektubu Fatih'e varınca Mehmed Han'ın içi rahatlayıp derunî sevince gark oldu.

Derhâl iki yerden gayret kuşağını kuşanıp Kostantin izniyle ava gelerek Karadeniz sahilinde Terkoz Kalesi'ne geldi. Körfezinde ve ormanlarında avlanıp Terkoz Kalesi kaptanından hediyeler alıp kaptana hediyeler verdi. Mehmed Han asla barışa aykırı bir iş etmedi. Kostantin'e nice armağanlar göndererek dost gibi görünüp bu hisar yerinde bir av köşkü ve saray çiftliği yapmak için izin istedi. Sonra hisar yerindeki rahip şeklindeki Müslümanla buluşup, görüşüp, öpüşüp nice güzel tedbirler alırlar ve görüşmeler yaparlar. Kötü işli kraldan elçiler gelip,

"Bir sığır derisi kadar çiftlik ederse makbulümdür, ricalarını kabul ederim, yoksa bu sığır derisi büyüklüğünden fazlasına iznim yoktur, barışa aykırı iş olur" diye bir haber ile elçi gelince Mehmed Han elçinin önünde öküz postu büyüklüğünde bir kule temeline başlar. Elçi, krala bu durumu bildirir.

Derhâl Mehmed Han, Edirne'den nice bin amele, yapı ustası ve dağ delen ustalar getirip Edirne'nin Karadeniz kenarında Burgaz İskelesi'nden bir gecede kırk elli pâre topu, gizli rahibin tavsiyesiyle gizlice getirip deniz kıyısında yerli yerine koyup çer çöple örterler. Sonra denizler gibi asker ile bugünkü kale yerinde inşaata başlarlar ve yaptıklarını çalılar ile gizlerler. Daha sonra Sultan Mehmed Aristo akıllı gizli Müslüman rahibin görüşüyle Kostantin'in elçi ile gönderdiği sığır postunu gergiye gerip ince bıçağıyla fırdolayı dilim dilim edip o büyüklükte yalçın kayalar üzere hisarı inşa ederler. Yine gizli rahib,

"Padişahım mübarek ismin Mehmed'dir. Kitabımızda Hz. Muhammed'in Mehmed'i kadı sarıklı ola, 800 (---) tarihinde Kostantin devleti onun eline gire. İmdi bu kalenin resmi senin Mehmed isminle yapılmak gerek. Biz bu işe 41 yıldır me'murum, mimarî ilminde kâmil ustayım ama bir ferde sırrımı söylememişim" deyüp gizli ruhban etek toplayıp bütün yapı ustalarını başına toplayıp bu Rumeli Hisarı'nı kûfî hat üzere Mehmed ismi resminde yapmıştır ki Anadolu Hisarı bağları dağından görülür kûfî hattı üzere Mehmed ismidir.

Tâ dağın tepesinde olan yedi tabaka büyük kule mîm [M] makamındadır. Dizdârkapısı, küçük hisar [H] yerindedir. Aşağı deniz

kenarında yine Büyük şeşhane kule yine mim [M] olsa gerektir. Durmuş Dede Tekkesi tarafındaki dört köşe küçük hisar dâl [D] harfi yerine kâimdir. Bu minvâl üzere Rumeli Hisarı Mehmed isminin resmindedir.

Ebced hesabı üzere Mehmed ismi 92'dir. O hesap üzere fırdolayı 92 dirsek ve burç vardır. Han lafzı 651'dir, o hesap üzere fırdolayı 651 beden dişidir.

Bu sanat ile bu kale *[137a]* altı ayda tamam olunca bütün çer çöpü ateşe verip yeni kale beyaz inci gibi belli oldu. Bütün asker kalenin içine girdi. Top, tüfek, cephanesi ve diğer araç gereçleri yerli yerinde hazır ettiler. Anılan gizli Müslüman olan rahip elbiselerini değiştirerek Hz. Peygamber'in sünnetine uygun mümin ve muvahhid oldu. Rumeli Hisarı dizdârlığını istedi ve kendisine verildi.

Bu durumu kral duyunca "Barışa aykırı bir kale yaptılar" diye bir elçi gönderdi. Sultan Mehmed Han da dilim dilim olmuş sığır derisini tekfur krala gönderip,

"İşte izniniz ile yine bu sığır derisi büyüklüğünde yaptık. Eğer daha fazla yaptıksa izninize muhalefet etmiş oluruz. Fazlasını yıkalım" diye yumuşakça ve akıllıca cevaplar verdi.

Küffar neylesin, bir iş oldu. Barışı yenilemek istediler ancak Mehmed Han razı olmadı. Akdeniz Boğazı'nda iki tarafa da büyük kaleler inşa edince Kostantin'in iki boğazlarını kesti. Boğazlarından yiyecek geçmez olup kıtlık olunca İstanbul'u bu şekilde fethetmişlerdir.

İşte Rumeli Hisarı bu biçimde bir sağlam bir kale, dayanıklı bir sed, yalçın kayalar üzere Batı tarafı göklere ulaşmış kayalardır. Çevresinde asla hendeği yoktur, zira bütün yalçın mavi kayalar üzeredir. Etrafı 6.000 adımdır. Duvarının boyu 40 arşındır. Üç kulesi 80 arşındır. Her biri kehkeşân [samanyolu] gibi göklere baş çekmiştir. En tepelerinde, alemi yerinde türlü türlü bekçi kuleleri vardır. Her biri onar tabaka odalardır. Padişah tarafından bir adam gazâba uğrasa burada Mim kulesine hapsederler ki kat kat tezhipli ve hoş yolları vardır.

Rumeli Hisarı'nda **Durmuş Dede ziyaret yeri:** Rumeli Hisarı'nın Kıble [Güney] tarafı duvarı dibinde bir ulu türbede gömülüdür. Bektaşî dervişlerinden türbedârları, çerâğ, davul ve kudümleri ile süslü bir nazargâhdır.

Azizin doğum yeri, Turla Nehri'nin Karadeniz'e karıştığı yerde bulunan Akkirman Kalesi'dir. Ergenliğe eriştiğinde gemiciler bu Dede'yi İstanbul'a getirerek bu hisarda bırakırlar. Dede burada büyümüş ve yetişmiştir. Giderek keramet sahibi olmuş, bazı gemiye binenlere,

"Bu sefer zarar çekersin, bu sefer assı edip doyum gelirsin" diye çeşitli kerametler göstermiştir.

Yirmi sene herkesin inandığı kişi olup Ahmed Han zamanında âhirete göçüp bu Hisar Tekkesi'nde gömülmüştür. Hâlâ has ve avamın ziyaret yeridir. *Allah rahmet eylesin.*

Üç kapısı var, biri Dağkapısı kuzeye bakar, biri aşağı şehre bakar, biri Küçükhisarkapısı'dır, biri demir pencereli Selkapısı'dır, daima kapalıdır.

105 adet topları var ancak deniz kenarında boğaza nâzır adam girer şayka toplar ve balyemez topları var. Bu yerde gece gündüz kale dizdârı ve 300 askeri hazır dururlar. Kale içinde 180 hane var ki hepsi kırlangıç yuvası gibi kayalara bitişik bahçesiz neferât evleridir. Bir minareli Fatih Sultan Mehmed Camii, iki mescit ve iki buğday ambarı var, gayrı çarşı pazardan bir imaret yoktur.

Dış varoş şehri, deniz kıyısında bir dik yerde daracık bağsız ve bahçesiz, kayalar üzere kat kat 1.060 adet haneleri ve yalıları vardır. Camii, 11 mescidi, 7 sıbyan mektebi, bir hamamı, 200 dükkânı ve bir tekkesi (Durmuş Dedesi Tekkesi) var.

Burada yedi hane muaf Rum keferesinden başka haneler yoktur. Yahudi asla yoktur. Meyhane ve bozahane de asla yoktur, zira halkı gayet müslimlerdir. Âyan ve eşrafı yalı sahipleridir. Onlar da kış vaktinde İstanbul'da otururlar. Halkı; balıkçı, kale neferâtı, kayıkçı ve diğer meslek sahipleridir. Dağlarında benzersiz kiraz bağları vardır. Hisar kirazı Rum, Arap ve Acem'de meşhurdur ki, Acem ülkesinde Rum gülnârı derler. İki sulu kirazı bir dökme riyal kuruş ağırlığındadır. Sulu hora üzümü olur.

Bu şehrin önünden akan denize Şeytan Akıntısı derler. Gayet şiddetli akar. Göz açıp yumuncaya kadar bir gemi Kandilli Bahçe burnuna kadar sürükler.

Bu akıntı kenarında olan yalılar da Dizdâr Yalısı, Hacı İsa Yalısı, Kara Hasan Yalısı, Narkçı Hasan Efendi Yalısı, Koskafırınlı Mehmed Ağa Yalısı, (---) Efendi Yalısı ve Topkapılı Mahmud Ağa Yalısıdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Hezârpâre Ahmed Paşa Yalısı'nda yalılar tamam oldu.

Rumeli Hisarı ziyaret yerleri: Şeyh İsmail Çelebi, Atmeydanı'nda Çukurçeşmebaşı'nda (---) tarihinde on müridiyle katlolundular. Bu zât doğduğunda babası Kurban İsmail ismini koymuştur. Yetmiş seneden sonra gerçekten Atmeydanı'nda kurban olmuşlardır. Kanının düştüğü yere dostları bir tekke yaptı. Dikilitaş dibinde

Parmaklı mescid, nazargâhdır. Bu Şeyh İsmâ'îl'i sevmiyenler (---) demişler, *la'netullâhi aleyhim ecma'în.*:

Şeyh İsmail'in kerameti: Bu zâtın cesedini müritleriyle Ahırkapı'dan denize bıraktıklarında meğer padişah Hisar'da Kandilli Bahçe'de imiş. Görürler ki bu zât denizde on müridiyle Kandilli Bahçe önünde, Hünkâr huzurunda, başları ellerinde semâ ederken deniz coşar. Hikmet bu ki, bir adamın cesedi denizde üç gün durduktan sonra ortaya çıkar. Bunlar suya batmadan İstanbul'dan o şiddetli akıntıyı kesip Kandilli Bahçesi'ne varalar, aceb hikmettir. (---) Han ve diğerleri bu hâli görünce feryat ederek, "Padişahım bunları haksız yere katlettiğine şikâyete geldiler" deyince Hünkâr ağlar. Tam bir saat semâdan sonra yine akıntıya karşı semâ ederek Kayalar dibinde Durmuş Dede Tekkesi önüne varır. Orada defnederler. Tam on gece üzerlerine nur yağdığını görmüş canlar ile görüştüm. *[137b]*

İki yüz elli üçüncü bölüm
İstinye Kasabası imaretlerini bildirir

Kefere zamanında tamamen kilise dolu imiş. Hâlâ Servi Burnu'nda kiliselerin temelleri bellidir. Ancak bunlardan İstinye adlı bir rahibin kilisesi ziyaret yerleri idi. Ceneviz keferesi Galata'yı istilâ edince İstinye adlı rahip kilisesini bırakarak Girit Adası'na gider. Orada bir kilise yaparak yerleşir. Hâlâ ona da İstiye Kalesi derler. Ondan dolayı bu İstinye'ye Rum dilinde İstinye derler. 1000 adet gemi alır büyük bir limanın batı tarafında bin haneli Rum keferesiyle Müslüman evleri karışık kasabadır. Üç camii,

.....(1 satırlık yer boş).....

Yedi mescidi, bir hamamı ve 20 adet dükkânları vardır, ancak han, medrese ve imaret yoktur, lâkin bağ ve bahçesi çoktur. Fakirlerinin çoğu bağcılardır ve limanda balık avlayıp geçinirler. Körfez içinde olduğundan havası o kadar güzel değildir.

Âyandan Müftü Yahya Efendi Yalısı, yeniçeri efendisi Koyunzâde Yalısı, Hadım Ali Ağa Yalısı, Beğ Yalısı. Bunlar meşhur yalılardır. Yeni yapı Kelemser Boşnak İsmail Efendi Yalısı, hepsinden donanımlı büyük saray olmadadır.

Ziyaret yerlerini bilmiyorum. İstinye Limanı Burnu'nda ziyaret yeri olan güzel bir köşkü var, gelen-gidene misafirhanedir. Bu limanda her kiş 200, 300 parça gemi kışlaya bağlanır, sekiz rüzgârdan emin bir limandır.

İki yüz elli dördüncü bölüm
Yeniköy adlı kasabanın hayır eserleri ve imaretlerini bildirir

Sultan Süleyman Han fermanıyla mamur olduğundan Yeniköy derler. Ancak deniz kıyısında 3.000 mamur haneli, bağ ve bahçeli süslü yeni şehirdir. Galata nâibi hükmünde subaşısı, yeniçeri serdârı, çavuşu ve yasakçıları vardır, zira halkı tamamen inatçı Trabzonlu kavmidir. Halkı gayet zengin tüccarlardır. Birer Mısır hazinesine sahip kalyon, şayka ve karamürsel sahibi kefere reisleri var. Bundan dolayı kale gibi mamur saraylardır. Burada 3 Müslüman mahallesi ve 7 kefere mahallesi vardır. Yahudi'den asla belirti yoktur, burada otursa öldürürler, çünkü Lâz halkı ile Rum keferesi Yahudi'yi asla sevmezler.

Bu şehir içinde üç cami var. Deniz kıyısında **Kaptan Halil Paşa Camii,** gayet şirindir, (---) camii. Bunlardan başka mescitlerdir.

Yeniçeri Ocağı avcıları Istıranca dağlarında avladıkları sığınların, karacaların ve tablalıların etini bu Yeniköy'e getirip padişah için pastırma yapıp Hacı Ömer hanesi önündeki yeşillik alanda terbiye ederler, zira bu kasabanın suyu ve havası tatlıdır.

Burada bir hamam, bir han, bekâr odaları, 200 dükkânları vardır. Yüz kadar hemen deniz kıyısında peksimetçi işlikleri vardır, çünkü Karadeniz'e ve Akdeniz'e giden bütün gemilerin kaptanları peksimeti Galata'dan ve bu Yeniköy'den alırlar. Bundan dolayı peksimetçi işlikleri çoktur. Dağları ve bayırlarında 9.000 bağları vardır. Bâde-i nâbı (saf içkisi) harâbâtîler arasında övülür ancak Allah yanında yerilmiştir.

Burada medrese, bedesten ve kale yoktur ancak tüfek atar askerîsi çoktur, zira bir kere (---) tarihinde, Kurban bayramında Kazak, Karadeniz Boğazı'ndan 300 parça şayka ile gelip bu kasabadan bin adam esir, beş Mısır hazinesi mal ve bu kadar değerli eşya alarak korkusuz ve çekinmeden rahatlıkla cehennem yurtlarına gittiler. O zamandan beri bu şehirde Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda kolluk eder. Her gece bostancıbaşı kayığıyla gelip kollayıp gözetir. O zamandan beri IV. Murad Han kanunudur. Karadeniz Boğazı dışında Terkoz Kalesi'nde ve Uskumru Çayırı'nda bütün yeniçeri otırakları ve koruculları çadırlarını kurup altı ay muhafaza beklerler.*[138a]*

İki yüz elli beşinci bölüm
Tarabya Kasabası'nın imaretlerini bildirir

Eskiden deniz kıyısında bir balık dalyanı var imiş. Bundan başka hiç yapı yok imiş. II. Selim deniz kıyısında gezinirken bu balık avlanan yere uğrayıp çeşit çeşit balıklar avlatıp, o yerde nice

servi ağaçları vardır, o servilerin gölgesinde taze avlanmış balıkları pişirterek içer ve eğlenir. Sonra Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa'ya ferman edip,

"Bu mahalde bana bir yeşillik sofa ve bir kasaba yapın, ismi Tarabya olsun" buyururlar.

Bu kasaba o zamanda yapılıp mamur olmuştur. Daha sonra Murad Han çağında Yeniköy'ü Rus keferesi vurduğunda, bu Tarabya kavmi yiğit olduklarından Kazak ile ceng edip kâfire bir hardal tanesi bile vermediklerinden cehennemlik kâfirler bu şehri ateşe verip berbat ederler. Hâlen imar olmadadır.

800 kadar evleri vardır. Bir Müslüman mahallesi [olup], bir cami var, yedi mahalle tamamen kefere evleridir. Ancak anılan balık dalyanı yeri, o servi yeşilliği yeri hâlâ Gümrük Emini Ali Ağa'nın yalısıdır. Bundan büyük saray yoktur. Hamamı ve başka imaretleri yoktur. 40-50 adet dükkânı vardır. Fakat bağ ve bahçesi çoktur. Yine bunun kuzeyinde,

İki yüz elli altıncı bölüm
Büyükdere Kasabası'nın imaretini bildirir

Bu da I. Selim ve II. Selim'in mesire, eğlence ve av yeridir. Bir kayalık dere içinde bol ağaçlı sık ormandır ki orada bir harman büyüklüğünde yere güneş tesir etmez bir cilvegâhdır. Bu derede olan Hudâ yapısı çınar, kavak, servi, salkımsöğüt ve diğer büyük ağaçların her biri göklere ulaşmış uzun ağaçlardır. Çeşit çeşit yeşillikler, çayırlıklar ve akarsular ile yaratılmış Selim dinlenme yeridir. Bu mesirenin yüzünden yeniden Büyükdere Kasabası imar olmuştur. Bin kadar derli toplu evleri var. Bir Müslüman mahallesi ve yedi mahalle balıkçı, gemici ve bağcı kefere evleri vardır. İskelebaşı'nda **Koca Defterdar Mehmed Paşa Camii** var. Bir hamamı ve birkaç küçük dükkânı vardır. Fakat bağı ve bahçesi çok fazladır. Buna yakın,

İki yüz elli yedinci bölüm
Sarıyer Kasabası'nın imaretlerini bildirir

İskender-i Zülkarneyn asrında mamur büyük bir şehir idi, zira İskender burada Karadeniz'i kesip Akdeniz'e karıştırırken bu yerde altın madeni bulup denizi başka yerden kesip bu maden mahallinde bir şehir yaparak ismini Fondura şehri koydu. Gayet mamur şehir idi. Sonra Ceneviz kralı harap etmiş, daha sonra bu durum üzerine imar olmuştur.

Deniz kıyısında bin kadar bağ ve bahçeli mamur evlerdir. İki müslim mahallesi ve yedi kefere mahallesi vardır, fakat Yahudi

burada da yoktur. Bir camii var, (---) yapısıdır. Mescidi, bir hamamı ve dükkânları vardır.

Halkının çoğu Anadolu halkı olduğundan hepsi bağcıdır. Rum kefereleri hep balıkçılar, meyhaneciler ve gemicilerdir. Geniş bir dere içinde Çelebi Solak adlı bir zevk sahibinin bir gül ü gülistan gül bağı var ki Sultan IV. Murad gördüğünde,

"Ben Hâdimü'l-Haremeyn olsam gerek, böyle bir cennet bahçesine malik değilim" deyince bahçe sahibi,

"Padişahıma hibe olsun" demişler.

Padişah kabul etmemiş ve Solağa bol hediyeler verip "Bağın imar olsun" buyurmuşlardır. Bu derece güzel bir İrem bağıdır.

Bundan başka hepsi 7.000 bağdır. Bütün dağları bağlar süsleyip kırmızı renkli sulu kirazı meşhurdur. Hisar kirazı adıyla meşhur olan gülnâr bu Sarıyer'indir ki her birinden yüzer damla su akar, övülmesinde dil yetersiz kalır. Her sene İstanbul halkı bu şehirde üç ay sohbet ederler.

Altın madeninin vasıfları: *[138b]* Osmanlıoğulları devletinde tâ sultan asrına dek bu maden işleyip saf altın elde edilirdi. Sonra Defterdar (---) Paşa ayar tutup geliri masrafını karşılamayınca kapattılar.

Topkalıbı çamuru madeninin vasıfları: Bu topraktan başka top kalıbına çamur olması ihtimali yoktur. Sarı renkli sakız gibi saf topraktır. Yer altından çıkararak tophaneye getirip mayalandırırlar.

İki yüz elli sekizinci bölüm
Boğazhisarı Kalesi'nin yapısını bildirir

Madyan oğlu Yanko asrında bu boğazın ağzında, iki taraftaki yüksek dağlar üzerinde birer Kahkaha seddi gibi kaleler var imiş. Zamanın geçmesi ile bu Rumeli tarafındaki dağ üzerinde olan Yoroz Kalesi harap olup kaldığından Murad Han döneminde bu boğazdan içeri Kazak kâfirleri girip Yeniköy, Tarabya, Büyükdere ve Sarıyer kasabalarını yağmaladılar. Bu haberi IV. Murad Han duyunca bütün Divan erbâbıyla danıştı. Veziri Kaptan Recep Paşa'nın ve Kuzu Ali Ağa'nın görüşleri ile bu boğazın ağzında iki tarafa birer Karadeniz kilidi kaleleri inşa olunması ferman olundu. (---) sene ayında başlanıp bir senede iki sağlam kale ve dayanıklı sur olan iki kale yapıldı. Sonra Kazak buradan içeri giremedikleri için bu kasabaların halkı koruma ve emniyet altında oldular.

Bu kaleler Karadeniz'in bir dar boğazı ağzında yapılmıştır. Araları yarım mildir, iki kıyının halkı birbirleriyle Davudî ses ile konuşup anlaşırlar. Ancak bu boğazdan Karadeniz aşağı doğru

Akdeniz'e öyle akar ki geçen gemilere ok erişmez, şimşek gibi geçerler.

Rumeli tarafındaki Karadeniz Kilidülbahr Kalesi'nin şekilleri: Deniz kenarında dört köşe bir sağlam yapıdır. Kıbleye bakan bir demir kapısı var. Fırdolayı büyüklüğü 1.000 adımdır. İçinde 60 adet asker evleri, Sultan Murad Han'ın bir camii, iki buğday ambarı, cephanesi, 100 adet küçük ve büyük topları, dizdârı ve 300 askeri vardır. Bunun da hâkimi Galata nâibi ve dizdârdır. Bostancıbaşı da hükûmet eder. Kalenin dışında neferât evleri vardır. Ancak han, hamam, çarşı, pazar ve başka imaret yoktur. Fakat dağlarında bağları çoktur. Bu boğaz ağzından itibaren Karadeniz geniştir ki yukarıda ayrıntılarıyla yazılmıştır.

Fanus'un (Fener) anlatılması: Kaleden dışarda yüksek bir kule üzerinde büyük bir fenerdir. Her gece yakılır. Karadeniz'deki gemiler ona bakarak boğazdan içeri girip tasadduk ederler (sadaka verirler). Bu boğaz ağzından Karadeniz'in uzunluğu, kuzey tarafında sonu tâ Azak Kalesi'ne kadar 1.700 mildir. İskender'in Karadeniz'i Akdeniz'e akıtmak için kestiği boğaz budur ki hâlâ kayalarda yerleri açık seçiktir. *Allah'a hamdolsun* bu hakîr Karadeniz'in iki tarafında olan köyleri ve büyük şehirleri yazmaya gücümüz yeter ki üç kere Karadeniz'in dört tarafını tâ Abaza vilâyetlerine kadar gezmişizdir.

Bu taraftan Eyüp, Sütlüce, Hasköy, Kasımpaşa, Tophane ve Beşiktaş'tan tâ bu yere gelinceye kadar Rumeli tarafıdır ki İstanbul tarafıdır. Bu 22 parça şehir ve kasabalar yazıldı. Hepsi İstanbul'un birer mahallesidir. Ancak Yedikule'den tâ bu Karadeniz Boğazı'na kadar tam iki konak yerdir. Fakat her kasabanın aralarında boş arazi yoktur. Baştan ayağa birbirlerine bitişik bağ ve bahçeleri vardır. Bu arada Rumeli kasabaları tamam oldu. Buradan kayığa binip bu Boğazhisarı'ndan karşı Anadolu pâk toprağı olan kutsal yere ayak basıp yazmaya cüret ettik.

İki yüz elli dokuzuncu bölüm
Anadolu Kilidülbahr Kalesi'ni bildirir

Bunu da (---) tarihinde IV. Murad Han yapmıştır. Deniz kıyısında bir düz ve geniş zeminde dörtgen, sağlam bir yapı ve güvenli bir kaledir. Duvarının boyu 20 arşındır. Kıbleye bakar bir demir kapısı vardır. Fırdolayı büyüklüğü 800 adımdır. İçinde 80 kadar asker odaları vardır, dizdârı ve 300 askeri vardır. Bir de Sultan Murad Han'ın bir camii, iki buğday ambarı ve 100 adet topları vardır. Hepsi karşı Rumeli Kalesi'ne ve Karadeniz Boğazı'na yönelik toplardır. Her biri onar mil alır balyemez topları kirpi gibi süslenmiştir. Bu kalenin güney tarafında (---) adım uzakta,

Kavak Kasabası: Deniz kıyısında büyük bir limanın kıyısında 800 haneli ve İrem bağlı tamamen Müslüman evleridir. Camii, yedi mescidi, hamamı, 200 kadar *[139a]* dükkânları, bekâr evleri, sıbyan mektebi, bir çeşmesi ve âb-ı hayat suları var bir kasabacıktır. Halkı tamamen gemici, bağcı ve marangozdur. Hepsi Anadoluludur.

Hâkimleri; Üsküdar mollasının nâibi ve kale dizdârı hükûmet eder. Gece gündüz bostancıbaşı kayıkları ile gezer, hükûmeti serbesttir. Limanında kış ve yazda 200-300 parça gemi eksik değildir, zira uygun hava olmasını gözetip uygun olunca her bir gemi bir tarafa gider. Dağlarının kestanesi ve ahlat armudu meşhurdur. Bu şehrin kuzeyi tarafındaki Yoroz Dağı'nda,

Yoroz Kalesi: Alina Kral yapısıdır. Yoroz adlı bir rahibin manastırı var idi. Bundan dolayı Yoroz Kalesi derler. Bir şeddâdî, eski ve siyah renkli tarihî bir kaledir. Ancak içinde hâlâ 200 kadar Müslüman evleri ve ufak bir Yıldırım Han Camii vardır, zira Yıldırım Han bir kerre Boğdan, Eflâk ayaklanınca buradan karşıya geçinde İslâm geçiş yeri olsun diye bu sağlam kaleyi fethedip kalmıştı. Sonra Fatih tamir edip içine asker koydu. Gerçi hâlâ dizdârı ve askerleri yoktur, ancak gökyüzüne baş kaldırmış yüksek bir dağın üzerinde dörtgen şekilli bir kaledir. Fırdolayı 2.000 adımdır. Dört tarafı kestane ormanıdır. Halkı tamamen odun taşıyıcıdır. İri sığırları, lezzetli saf sütleri ve yoğurtları olur. Kalenin doğu tarafında bir koruluk orman içinde Şehitler ve Kırklar ziyaret yeri vardır. Bu kale halkı Karadeniz'de Kazak şaykaları belirse ateş yakıp çevre köylere haber ederler, o işe me'murlardır. Ancak geceleyin asla ateş yakmazlar, zira Karadeniz'de yüzen gemiler karanlık gecede boğaz ağzı sanıp karaya düşerler. Bundan dolayı geceleyin ateş yakmazlar.

Fener'in anlatılması: Ancak her gece ateşi karşı Rumeli Boğazı tarafında göklere doğru uzanmış yüksek bir kulenin tepesinde büyük bir fener içinde yunus balığı yakarlar. Bütün Karadeniz gemileri ona bakarak karanlık gecede boğazdan içeri esenlikle girip kurban keserler. Bu Yoroz Kalesi'nden aşağı Kavak Kasabası 5.000 adımdır. Buradan güney tarafına deniz kıyısı ile Servi Burnu'na kadar 8.000 adımdır. Bu burunda Süleyman Han'ın bir seddi vardır, serviler ile süslenmiş, her tarafı gören bir yeşillik alandır. Buradan bütün gezintiye çıkanlar Yûşa Dağı'nda Hz. Yûşa Peygamber'i ziyarete çıkarlar. İki saatte ancak çıkılır yüksek bir dağın tepesinde Yûşa Peygamber kabri, tekke ve dervişleri vardır. O yüksek dağın en tepesinde bir su kuyusu var, üç kulaç derinlikten tatlı bir su çıkar.

Sonra anılan Servi Burnu'nda 3.000 adım güneye, deniz kıyısı ile bağlar kenarından gidip,

İki yüz altmışıncı bölüm
Beykoz Kasabası'nın imaretlerini bildirir

Bir büyük limanın kıyısında 800 haneli, bağ ve bahçeli, mamur ve süslü kasabadır. (---) camii (---) yapısıdır. (---) mescidi, hamamı, sıbyan mektebi ve çarşısı vardır. Çarşı pazarı yüksek ağaçlarla süslenmiştir. Bütün halkı bağcı, odun çeken ve balık avcılarıdır. Gerçi Üsküdar mevleviyeti hükmündedir, Osmanlı padişahlarının müneccimbaşılarına meşruta 150 akçe pâyesiyle kazadır. Sultaniye Bahçesi ustası bostancıbaşı hâkimdir. Suyu ve havası tatlı şirin bir şehirdir. İskelesi önünde deniz içinde,

Kılıçbalığı dalyanı vasıfları: Denizde beş altı gemi direklerini birbirlerine bağlayıp denize dikmişlerdir. Tâ en tepesinde bir adam gözcülük edip direğin tepesindeki kadehinde durur. Karadeniz dalgalarından kurtulan kılıçbalığı bu limana girip yüzerken gemi direğinin tepesindeki adam elindeki taşı, denize kılıçbalıklarının arkasına atar. Taş denize "tum" diye düşünce zavallı balıklar limana doğru selâmettir diye kaçarken denizi çevirmiş ağların ağzından içeri girince *[139b]* gözcü herif direk başından "Ala" diye bağırır. Bütün avcılar balık ağının ağzını kapatır. Sonra içeride kalan kılıçbalıklarına kayıklar ile varıp mızrak ve tokmaklar ile vurup avlarlar. Fakat kılıçbalığı, taşıdığı silahına değmez tembel bir balıktır. Bir kulaç kadar uzun burnunda Dahhâk'ın kılıcına benzeyen kılıcı ağ deliğine girince asla hareket edemez. Lâkin eti sarmısaklı ve sirkeli tarator ile pişirilirse gayet nefis yemek olur. Bu dalyan, balık emini üzerine 70 yük akçe iltizamdır. Bu Beykoz İskelesi'nden içeri 1.000 adım uzakta,

Tokat Bahçesi: Fatih Mehmed Han burada avda iken Makbul Mahmud Paşa'nın Tokat Kalesi'ni fethettiği haberi gelince sevincinden,

"Tez şu mahalde bir bahçe yapılıp ismine Tokat Bahçesi desinler. Avlanan vahşi hayvanları saklamak için etraflarına bir tokat çiti gibi çitler çekilsin" diye ferman edince tek katlı bir köşk, büyük bir havuz ve büyük bir şadırvan yapmışlar ki hâlâ adam boynu gibi havaya fırlayıp yüksek kubbedeki altın tasa vurur. Böyle büyük bir köşktür. Bahçe ustası ve 100 adet bostancı askerleri vardır. Bir ormanistan içinde dağa benzer bir vadidir. Bir hamamı, birçok avluları vardır. Padişahlar sürgün avı edip bütün hayvanları burada Tokat'a tıkıp seyrederler. Ekseriya Sultan IV. Murad Efendimiz bu güzel yerden hoşlandığından burada eğlenirdi. Burada bir yeşillik yerde cirit attıkları nişanı taşındaki tarihtir:

.....(1 satırlık yer boş).....

Buradan içeri bir saat uzaklıkta,

Akbaba Sultan Mesiresi: Mamur bir köydür.

İnşaallah mesire yerleri yazıldığında, Âl-i Bahadır, Dereseki, Alemdağı, Koyunkorusu ve Yûşa Peygamber mesire yerleri mahallerinde yazılır ki meliklerin hasretini çektiği güzel mesire yerleridir. Bu Beykoz'un güneyinde denizkıyısında,

Sultaniye Bahçesi: Bayezid-i Veli Han yapısı güllük bir cennet bağıdır. Burada da büyük serviler var ki göklere başını uzatmıştır. (---) tarihinde Allah bilir III. Murad asrında Özdemiroğlu Osman Paşa, Gence, Şirvan-ı Şemâkı yahut Tebriz'i harap ettiğinde orada bir köşkün kubbesini, kapısını, penceresini, camlarını ve pencere kapaklarını tamamen padişah huzuruna göndermişti. Onlar da bu ibret verici, usta işi zayi olmasın diye bu Sultaniye Bahçesi'nde deniz kenarına bir İrem köşkü yapmışlar ki bugüne kadar bütün süsleme ustaları, Mânî, Erjenk, Behzad, Velican gibi nakkaşlar gelip seyrettiklerinde hayran kalırlar. Bu kadar seneden beri deniz kıyısı havasından hiçbir nakış ve süsleme bozulmamıştır. Bütün yeryüzünde, gökle yer arasında bulunan bütün canlı varlıklar bu köşkte mevcuttur ki melekler kalem çekmede âcizdir. Av sahnelerini öyle sihirli bir şekilde çizmişler. Bunun da bahçe ustası ve 70 adet neferâtları vardır. Bu bağın güneyine bitişik,

İncirli Beldesi: Deniz kıyısında 300 adet bahçeli evlerdir. Bir camii ve mescidi var, hamamı Hezârpâre Ahmed Paşa Sarayı'ndadır. Ancak çarşı ve pazarı yoktur. Buna bitişik,

Çubuklu Bahçe: Bayezid-i Veli, I. Selim'i şehzâde iken Trabzon'dan getirip konuştuğu sırada Bayezid-i Veli kızarak Selim'e burada sekiz çubuk vurmuştur ki,

"Sekiz sene padişahlığa işarettir, oğlan, elem çekme, zikreyle, zikr tarihinden sonra te'dîbimle padişahlık senindir, al bu yediğin kuru çubuğun yere dik, sekiz sene meyvesin yiyesin" diye nice sırlar vermiştir. Şehzâde Selim kuru kızılcık sopasını yere dikip,

"Yarabbî bu kuru ağaca meyve ver, meyvesini dünyaca meşhur eyle" diye dua etmiş, Bayezid-i Veli ve Kara Şemseddin *âmin* demişlerdir.

O saat kuru kızılcık çubuğu yeşerip yaprak ve dal verir. Her *[140a]* kızılcık tanesi beşer dirhem gelir. Bayezid kerameti mi, Kara Şemseddin kerameti mi, Şehzâde Selim kerameti mi, böyle bir kuru çubuk meyve verdiği için hâlâ Çubuklu Bahçe derler. *Maşaallah,* burada olan kızılcık bir diyarda yoktur. Her biri beşer dirhem gelir kırmızı renkli Medine hurması kadardır. Sonra Selim Han sekiz değnek acısına karşılık sekiz sene padişah olmuştur.

Bayezid-i Veli'nin sözleriyle "Zikrullâh eyle ezzikr tarihinden sonra te'dîbimle hilâfet senindir" dedikleri gerçekleşmiştir. "Zikr" lafzı 922'de [1516] Mısır'ı fethederek Hâdimü'l-Haremeyn olup bu Çubuklu Bahçe'yi mamur etti. Edirne'ye giderken Çorlu'da çorlu olup bekâ yurduna gitti.. Bu Çubuklu Bahçe'den yine güneye deniz kıyısıyla mamur bağları geçip 1.000 adımda,

İki yüz altmış birinci bölüm
Kanlıca Kasabası'nın imaretlerini bildirir

.....(1 satırlık yer boş).....

Yakın zamanda mamur olmuştur. Deniz kıyısında bağlı, bahçeli 1.200 güzel evler ve iç açıcı yalıları vardır. Başlıcaları İbrahim Çelebi Yalısı, Emir Paşa Yalısı, Süleyman Efendi Yalısı, (---) (---) tâ sonundaki Lonkazâde'nin Yalısı hepsinden süslü yalılardır.

Bu şehirde asla kefere yoktur. Hepsi yedi Müslüman mahallesi ve yedi camii vardır.

Önce İskelebaşı'nda **İskender Paşa Camii**'nin kapısı üstündeki tarihidir:

Kâle Rıdvâ[nu']l-ulâ târîhehu
Kulnâ bismillâhirrahmânirrahîm *Sene (---)*

(---) Han vezirlerindendir. Dört köşe duvar üzere yine dört köşe tavan, kurşun kubbeli ve bir minareli camidir. Avlusunda düzgün ağaçları var. Mimar Sinan Ağa yapısıdır.

Bunun dışındakiler mescitlerdir. İki sıbyan mektebi var. Başka medrese, dârülhadis, han, dârülkurrâ ve aşevi yoktur. Ancak bir hamamı var, o da gayet küçüktür. Ancak hamam içinde bir kurnası üzere mermer ustası ustalığını gösterip bir beyaz mermerde bir fil resmi yapmış ki her gören usta hayran kalır. Bir acayip ve garip fil suretidir ki sanki canlıdır. Bu kasabanın halis yoğurdu gayet lezzetlidir. Bu şehrin yine güneyinde,

İki yüz altmış ikinci bölüm
Anadolu Hisarı ve yapılarını bildirir

Bu da deniz kıyısında Göksu Nehri'nin denize karıştığı yerde alçak kayalar üzere (---) tarihinde Fatih Sultan Mehmed yapısıdır. Tarihi, (---) (---)

Şeddâdî yüksek yapı ve sağlam kaledir ancak küçüktür, büyüklüğü bin adımdır. Batıya bakan bir kapısı ve içinde dizdâr evi ve neferât evleri var. 200 timar ehli neferdir. Köyleri tamamen Kocaeli sancağındadırlar. Cephanesi deniz kıyısında karşı Rumeli Hisarı'na Akıntıburnu'na bakar toplardır.

Kale önünde Mehmed Han'ın bir camii var, başka eser yoktur. Dış varoşu 1.080 hanedir. Büyük sarayları ve yalıları vardır. Önce Defterdar Halıcızâde Sarayı, Defterdar Mustafa Paşa Sarayı, Hoca Çelebi Sarayı, Kaftancı Ali Çelebi Yalısı, Emir Paşa Yalısı (---) ve Bahâyî Efendi Yalısı. Kâşî çini ile süslenmiş büyük köşklü yalılardır. Ancak ikindiden sonra yakıcı güneş tesir eder yalılardır. İnsanların geçit yeri olmadığından ehl-i ırz yalılarıdır. Bu kasabada asla kefere ve Yahudi yoktur, hepsi Müslümandır. Kale Camiinin dışındakiler mescitlerdir. Yedi sıbyan mektepleri vardır. Bir küçük hamamı ve 20 dükkânı var. Halkı cümle zevk ehli ve garip dostu adamlardır. Dağlarında bağları sınırsız ve sonsuzdur.

Göksu Mesiresi: Hayat suyu bir nehirdir. Alem dağlarından beri akar. İki tarafı uzun ağaçlarla süslenmiş bağlardır, Halıcızâde bahçeleridir, un değirmenleridir. Bu nehir üzerinde ağaç bir köprü var. Bütün âşıklar kayıklar ile bu nehirden *[140b]* gezinti köylerine ve yeşilliklere varıp her güzel ağacın gölgesinde taraf taraf zevk ü safa ederler bir seyre değer Göksu'dur. Bu yerde bir çeşit kırmızı toprak olur. Bundan çömlek ustaları çeşit çeşit çanak çömlek ve testiler yaparlar. Bu Hisar da Üsküdar mollası hükmündedir ve subaşısı vardır. Her gece bostancıbaşı da muhafaza eder. Bu Anadolu Hisarı Göksuyu'nun güneyi karşısında,

Kandilli Bahçesi: (---) tarihinde III. Murad Han yapısıdır. Fakat IV. Murad Han suyundan ve havasından hoşlandığından devamlı burada eğlenirdi. Akıntıburnu'nda bir kaya üzere çeşitli köşkler ile süslenmiş bir cennet bağıdır. Ensesi kayalı dağlar olduğundan bağları dardır. Bahçe ustası ve yüz neferâtı vardır.

Oradan yine güneye, **Papaz Korusu** adlı bir yeri IV. Mehmed Han, Vanî Efendi'ye ihsan eylemiştir. Bu Papaz Korusu'yla komşu olan Kule bahçesi vardır ki I. Selim'indir. Selim Han Şehzâde Süleyman'a kızar. Öldürülmesi için bostancıbaşıya teslim eder. Bostancıbaşı da "İşittim ve itaat ettim" deyip Şehzâde Süleyman yerine başka bir oğlanı öldürür.

Sonra devletin hayrını isteyen bostancıbaşı Şehzâde Süleyman'ı kıyafet değiştirerek bu Kule Bahçesi'ne kor. Üç sene geçince Yavuz Selim Mısır'dan gelip âhiret kokularını almaya başlayınca,

"Âh bostancıbaşı mazlum Süleyman için büyük hata ettik. İşte oğulsuz ölürsek Osmanlı devleti kime kalır" deyince bostancıbaşı yer öperek Kule Bahçesi'nden Süleyman'ı getirip Selim Han'ın ayağına yüz sürer.

Selim, Süleyman'ı bağrına basar. Sonunda padişahlık Süleyman'a değince bostancıbaşıya Mısır'ı verir. Süleyman Han büyüdüğü Kule Bahçesi'nde göklere baş uzatmış bir kale kulesi gibi dokuz kat

yüksek bir köşk kulesi yapmıştır. Her katında fıskiye, havuz ve çeşitli odalar bulunan yüksek bir köşk olduğundan **Kule Bahçesi** derler.

Süleyman Han'ın bizzat mübarek eliyle diktiği bir servi var ki onu gören, Hudâ'nın işinin ne olduğunu anlar. Böyle bir yeşil renkli bir servidir ki bir dalı hariç değildir. Bu bahçenin çeşit çeşit sulu meyvelerinden inciri âlemce övülür.

İki yüz altmış üçüncü bölüm
Çengelköy Kasabası'nın vasıfları

Adlandırılmasının nedeni: Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul'u fethettiğinde bu şehirde Madyan oğlu Yanko zamanından çengeller kaldığı için Çengelköy derler. Üsküdar mevleviyeti hükmünde (---) tarafından subaşılıktır. Başka hâkimlerinin hepsi Üsküdar'dadır. Şehri deniz kenarında, ensesi dağlı, bağ ve bahçeli Acem koruluğu gibi İrem bağlarıdır ki, anlatılmaya gerek yoktur. Halkının çoğu Rum kefereleridir. Müslümanları çok azdır, ancak gayet mükellef ve mükemmel sarayları, padişah ve vezir sarayları vardır.

Bunlardan **Maanoğlu Bahçesi, Beylerbeyi Bahçesi,** bunun civarında **İstavroz bahçesi,** padişahlara mahsus bir Meram bağı, cennet bağı gibi bir tumturaklı bahçedir ki anlatılmasında dil yetersiz kalır, kalemler kırılır. Burada olan gezinti ve eğlence yerleri hiçbir hasbahçede yoktur. Allah bilir bu bağın imaret tâlii Merih burcunda yapılmış ola, zira elbette Sultan Murad efendimiz bu bahçeye göç edince nice adamları öldürürdü. Hatta Anadolu'da isyan edip Bergama Kalesi'nde kapanan İlyas Paşa'yı, Küçük Ahmed Paşa padişah huzuruna getirdiğinde bu bahçede 50 paşa öldürüldü.

Nice bunun benzeri kimseler bu bahçede öldürülürlerdi. Çünkü şehir halkının aralarında gece gündüz kavga eksik olmazdı. Gerçekten ceng-i Âl ve Çengelköyü'dür, ancak gayet mamur, müzeyyen, şirin sevimli bir kasabadır. Hepsi tek ve çift katlı kârgîr yapılı 3.060 adet evlerdir. (---) camii var. Önce çarşı içinde;

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Anılan İstavroz Bahçesini geçip (---) *[141a]*

İki yüz altmış dördüncü bölüm
İstavriz Kasabası'nın vasıfları

Buralarda deniz mahlûklarından istavriz balığı çok olduğundan Rumcada ıstavrizden bozma İstavroz Kasabası derler. Bir rivayette de Yıldırım Han, İstanbul'un fethine geldiğinde bu kasabadan

İstanbul'a geçerken burada büyük bir kilisede savaşılırken "Biz bunu isterüz" demiş. Bu sözden bozulma olup İstavroz derler. Bu da Üsküdar mollası hükmünde olup (---) tarafından subaşılıktır. (---) adet mahalle ve (---) adet İrem bağlı kârgîr bina evlerdir ki hepsi kiremitlidir. (---) adet mihraptır. Önce (---) camii,

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Mamur Kuzguncuk Kasabası'nın vasıfları: Fatih devrinde Kuzgun Baba oturduğu için ismine Kuzguncuk derler. Bu da Üsküdar mevleviyetinde (---) tarafından subaşılıktır. Hepsi (---) adet evlerdir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Nakkaş Paşa Bahçesi'ni geçip **Öküz Limanı** ve **Kaya Sultan Sarayı Bağı**'nı geçip (---).

İki yüz altmış beşinci bölüm
Büyük şehir, eski belde, mamur Üsküdar'ın cami, medrese, han, hamamları ve diğer yapılarını bildirir

Üsküdar şehrinin yapılış sebebi: İstanbul şehrini, Emevîler ve başka padişahlar karadan ve denizden yedi defa kuşatarak bazı yerde İstanbul'un yarısını ve Galata'yı tamamen fethedip bazı zaman haraca kesip bu minval üzere fetihsiz barış yaparak dönerlerdi.

Hicret'in 245 [859] senesinde Herakl Kral Kostantiniyye'de ölüp oğlu Alina kral iken o yıl Abbasîlerden Harun Reşid 150.000 asker ile Üsküdar'dan geçip İstanbul'u kuşattı. Sonunda "Fetihsiz dönmek ayıptır" diye bir sığır derisi büyüklüğünde Silivrikapısı'nın iç yüzünde **Koca Mustafa Paşa Camii** yerinde bir kale ve bir Müslüman mahallesi içine bin adam muhafız kor.

Her yıl düşmandan 50.000 altın haraç almak üzere üç yıllık vergiyi peşin alıp Bağdad'a vardıklarında Alina Kral ayaklanıp İstanbul içinde olan Müslümanları katlederken Allah'ın izniyle o cenkte Alina Kralı Müslümanlar katlederler. Binlerce küffarı da katledip onların da hepsi şehit olurlar.

Bu sırada Seyyid Battal Gazi 3.000 yiğidiyle Üsküdar'da pusu kurarak kâfirlerden ganimet alıp üzerlerine musallat olmada idi. Battal Gazi İstanbul içinde bu kadar Allah'ın kullarının şehit olduğunu duyunca içi yandığından Üsküdar tarafında Kuzgunca, Çengelise şehirlerini, Pendik, Kartal ve Darıca şehirlerini yağmalayarak 3.000 papazı kılıçtan geçirip bu kadar ganimet mallarıyla doğum yeri olan Malatya Kalesi'ne, oradan Bağdad'a Harun Reşid'e varır.

İstanbul içinde şehit olanların hâllerini bir bir Harun'a anlatınca hemen o an Harun Reşid 200.000 asker ile bir yıl geçince tekrar İstanbul'u kuşatır. Üç gün üç gece ceng eder. Seyyid Battal ve diğer gaziler 18.000 kâfiri ateş saçan kılıçtan geçirip 20.000 esiri bağlayıp Tekfur Yağfur adlı kralı elini ayağını bağlayarak Harun Reşid huzuruna getirir.

O an Yağfur'a aman vermeyip boğazından Ayasofya çanlığına asar. İstanbul'u yağma ve talan edip hesabını Tanrı bilir, ganimet malları alıp yine Kocamustafapaşa mahallinde önceden yapılan kaleye 10.000 Müslüman koyup Harun Reşid Bağdad'a yönelir.

Seyyid Battal Gazi ki ismi Hüseyin Gazi oğlu Cafer'dir, bu zât Üsküdar'da deniz kıyısında Kızkulesi'ne bakan bir tepe üzerine çadırlarını kurarak orada yedi sene bağ ve bahçe yetiştirip otururlardı. Bugün hâlâ bu bağlara Battal Bağları, Âl-i Bahadır Bağları, [141b] Şüca Bağları, Gaziköyü Bağları derler, galat-ı meşhur olup Kadıköy bağı derler.

Böylece yedi senede ilk olarak Üsküdar'ı ve Kadıköy'ü Seyyid Battal Gazi imar etmiştir. Battal Gazi sonra Şam gazâlarına gidince Kral Kanator Kadıköy'e sağlam bir kale yaptı. Hâlâ bu hakîrin bağları içinde burç ve duvarlarının temelleri bellidir. Ondan sonra Üsküdar'ın kara tarafına tâ Çamlıca dağlarına kadar derin bir hendek kazdı. Bu hendeğin toprağını iç yüzüne kapatıp kapı yerleri etti Çamlıca Dağı üzere bir karakol kulesi, Toygar Tepesi'nde, Yassıtepe'de, Piyale Paşa tepesinde hâsılı on iki yerde büyük kuleler ve karakolhaneler yapıp Üsküdar'ın dört tarafına 40.000 kefere gözcü koyarak Üsküdar'ı mamur etti.

Seyyid Battal korkusundan Üsküdar hâkimi, deniz içinde büyük kule yaparak kızını ve değerli eşyalarını o kuleye koydu. İsmine "Keretsân" Yunanca'da (---) dediler. Türkçe "Kızkulesi" demektir. Sonra Seyyid Battal, Şam'ı fethedip Üsküdar'ın bu şekilde imar olduğunu duyunca başına 700 gazi toplayıp ansızın Üsküdar'ı bastı. Kızkulesi'ne kayık ile geçip Kanator Kral'ın kızını ve bütün mücevherlerini alarak binlerce kâfiri kırarak Üsküdar'ı fetheder. Üsküdar Bahçesi yerinde ibadet edip,

"İlahî bu diyarı Muhammed *Aleyhisselâm*'ın ümmetlerine müyesser eyleyip mamur ve âbâdân eyle" der.

Üsküdar'ı yakıp yıkmadan ganimet mallarını alarak yine Medâyin şehrine gider. Sonra bu zâtın duası bereketiyle Kanator Kral Üsküdar'ı o kadar imar eder ki cennet bağı olur. Fetih'ten sonra da mamur olur. Ancak Süleyman Han zamanında da ziyade mamur olur.

Bugün de hâlâ Seyyid Battal Gazi duası bereketiyle mamur olmadadır. Zamanımızda Sultan IV. Murad Han tahriri üzere, büyük

şehir Üsküdar, yedi dağın, dere ve tepe üzere 9.000 kat bağlı bahçeli yalı, büyük saray ve başka binalar ile süslenmiş, çeşit çeşit imaretlerle bezenmiş bir şehirdir.

"Üsküdar" yanlış söyleniştir, aslı "Eskidâr"dır. Üsküdar Bahçesi yerinde Harun Reşid'in çadırı yerinde Seydî Battal Gazi'nin yedi sene oturup bağlar ve evler yaptığı binalardır. Bunun için Eskidâr derler. Üsküdar galattır.

Bu Üsküdar toprağı mukaddes toprak olup Anadolu, Arap, Acem, Hind ve Sind diyarlarının geçiş yeri olduğundan gayet işlek büyük şehirdir. İstanbul'dan altı mildir. Fakat Karadeniz akıntısı şiddetli olduğundan kayıklar Beşiktaş adlı mahalle varıp oradan Üsküdar'a salarlar, öyle 9 mildir. Sarayburnu'ndan Eyüp 10 mildir. Denizinde akıntısı yoktur. Ancak Üsküdar'a geçmek gayet zordur. Özellikle lodos havada gayet sakınmak lâzımdır. Hâlâ bu Üsküdar şehrinde 70 Müslüman mahallesi, 11 Rum ve Ermeni mahallesi bir Yahudi mahallesi vardır. Fakat Frenk keferesi yoktur, çevresinde kalesi de yoktur.

Bu şehir halkının Şeriat tarafından hâkimi 500 akçe pâyesiyle mollalardır ki 100 adamıyla hükûmet eder. Eyaleti (---) köydür. (---) beş nâibi hükûmet eder. Senelik adalet üzere 40.000 kuruş hâsıl olur.

Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda yeniçeri, çarşı içinde kolluk bekler. Sipahi kethüdayeri, cebeci ve topçu ocağı ihtiyarları vardır. Âyan ve eşrafı, âlim ve büyük şeyhleri çok fazladır. Ancak fetva sahibi şeyhülislâmı İstanbul'dadır. Nakibüleşraf kaymakamı vardır. Subaşı ve 600 mütevellisi vardır ki büyük vakıflar ile bezenmiş şehirdir.

Büyük hanelerin seçmesi, Salacak'ta Ayşe Sultan Sarayı, Atik Vâlide Sultan Sarayı, Kaya Sultan Sarayı, Hanzâde Sultan Sarayı, (---) Sarayı, Doğancılar yakınında Hacı Paşa Sarayı, Ak Mehmed Paşa Sarayı, Nasıf Paşazâde Sarayı, Cinci Hoca Sarayı ve Arslan Ağa Sarayı.

.....(1 satırlık yer boş).....

Nice bin büyük saraylar var ancak yazılması insanı rahatsız eder.

Bu imaretlerden başka (---) adet selâtin camii ve başka camiler vardır.

İskelebaşı'nda selâtin camii Süleyman Han kızı **Mihrimâh Sultan Camii:** (---) Paşa'nın eşidir. Bu camii Süleyman Han 954 [1547] tarihinde yaptırıp sevabını kızının ruhuna bağışlamıştır. Camiin şekli, deniz kıyısında avlusuna iki taraftan (---) basamak

taş merdiven ile çıkılır. Ortasında bir abdest havuzu çınarlar ile süslüdür. Camiin taşrasında yan sofaları üzere (---) *[142a]* adet büyük sütunlar üzere (---) kubbeler vardır. Kıble kapısı üzere tarihi:

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu kapıdan mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır, genişliği (---) ayaktır. Cami içinde (---) (---) (---). İki minaresi birer şerefelidir.

Orta Vâlide Sultan Camii: Atpazarı yakınında büyük hayrattır ki tabir olunmaz. 985 [1577] tarihinde III. Murad Han'ın annesi yaptırmıştır. Camiin şekli; bir bayır üzere büyük bir camidir ki sanki nurdur. Kıble kapısından mihraba kadar uzunluğu (---) eder. Üç yanında cemaat tabakaları, kandil tabakaları vardır. Bunda da çeşit çeşit billûr camlar ve pencereler revzenler var. Kıble kapısı üzere tarihi, (---) (---) Taşra yan sofasında (---) direk üzere (---) adet kubbedir. Ancak bu kubbelerden camiin büyük kubbesi yüksektir. Dış avlusu çınar ve ıhlamur ağaçlarıyla süslenmiştir. Bu camiin de sağında ve solunda birer şerefeli mevzun iki minaresi var. Bunun da bütün yapıları baştan aşağı kurşun ile örtülüdür. Mimar Sinan yapısıdır ki gayet sağlamlık üzere yapılmıştır.

Kösem Vâlide Sultan Camii: Sultan Ahmed Han'ın hatunu, Osman Han'ın, Murad Han'ın ve İbrahim Han'ın annesidir. Sultan Ahmed'den beri yedi kere padişah olup Sultan IV. Mehmed zamanında kul ayaklanmış, Siyavuş Paşa emriyle Div Süleyman adlı kızlarağası, Vâlide'yi saçıyla boğup (---) tarihinde şehit etmiştir. Bu camii hayatlarında onlar yaptı. Bir bayır üzere havadar yerde büyük bir kubbeli, taşra sofalı, avlulu, (---) minareli aydınlık bir camidir. Bir kıble kapısı üzere tarihi,

Tamam olunca dedi himmetiyle târîhin Hâtif
Bu câmide olan tâ'at ola makbûl-i Sübhânî. Sene (---).

Hünkâr Bahçesi yakınında Tazıcılar işyerinde **Sultan Ahmed Camii:** Bir minareli eski tarz camidir.

Hünkâr Bahçesi kenarında Sultan **IV. Murad Han Camii:** Bir alçak minareli özel camidir. Her cemaat varamaz. (---) (---) (---)

Fener Bahçesi'nde Sultan **I. Selim Camii,** özel camidir, herkes için değildir, ancak tatlı camidir.

İstavroz Bahçesi'nde Sultan **IV. Murad Han Camii:** Aydınlık bir camidir.

Çamlıca Bahçesi'nde Sultan **IV. Mehmed Han Camii:** Sağlam yapılı özel bir camidir.

Şehir içinde **Üsküdarî Mahmud Efendi Camii:** (---) Paşa'nın yapısıdır.

Arslan Ağa Camii.

Şemsi Paşa Camii: Deniz kıyısında bir küçük camidir ancak gayet şirindir ki, sanki şirin bir köşktür. Mimar Sinan yapısıdır.

.....(7 satırlık yer boş).....

Mescitlerinden Hacı Paşa Mescidi.

.....(2.5 satırlık yer boş).....*[142b]*

Medreseleri bildirir: Önce İskelebaşı'nda Mihrimâh Sultan Medresesi, Orta Vâlide Sultan Medresesi, Yeni Vâlide Medresesi, Şemsi Paşa Medresesi. Bu medreseler Koca Mimar Sinan yapısıdır. Kelime Hatun Medresesi.

.....(1 satırlık yer boş).....

Dârülhadisleri bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Dârülkurrâları bildirir: Vâlide Kurrâsı, İsmihan Sultan Kurrâsı, Şemsi Paşa Kurrâsı ve Türbesi, Hacı Paşa Kurrâsı ve Türbesi, bunlar da Mimar Sinan yapısıdır.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Sıbyan mekteplerini bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Tüm imaretleri bildirir

Önce; İskelebaşı'nda **Mihrimâh Sultan İmareti:** Yıl boyunca sabah ve akşam gelen giden yolculara, misafirhanede oturanlara her gün iki vakit birer bakır sini ile herkese birer tas buğday çorbası, birer ekmek, her gece birer mum ve her at başına bir yem sadakası vardır. Üç günden fazla misafir olana vermezler. Vakfedenin şartı gece-gündüz diye belirlemiştir.

İkinci imareti, **Orta Vâlide İmareti**'dir. Bu da o tertip üzere cuma geceleri zengin fakir, genç ihtiyar herkese pilavı, zerdesi dağıtılır. 800 adet cami hademeleri de maaşlarını alırlar. Büyük vakıftır.

Üçüncü imaret, **Cedîd Vâlide İmareti**'dir. O da anlatılan hayratları gibi ve daha fazla zengin ve fakir herkese nimeti bolca dağıtılır. Beş selâtin bahçesinin devamlı olarak her nimetleri fakir, zayıf, kimsesiz ve yolculara teklifsiz dağıtılır.

Şeyh Mahmud Efendi Mutfağı ve (---) (---) mutfağı:

Bunların da gelen fukaralara nimetleri dağıtılır. Üsküdar'ın imaretlerinin tamamı on bir yerdedir. Eğer her birini tek tek olduğu gibi yazsak *Seyahatnâme*'miz bir ziyafetnâme olur.

Gönlü yanık, şanlı derviş tekkelerinin vasıfları

Hepsi 47 tekkedir. Ancak bunlardan **Mahmud Efendi Tekkesi:** Halvetî tarikatında öyle büyük tekke yoktur. Gece gündüz 300 dervişi Allah'ın zikri ile meşgullerdir. Her birinin birer köşede hücresi vardır. Cuma namazından sonra öyle tevhid olur ki duyan âşıklar sermest olurlar.

Abdülkadir Cîlânî Tekkesi: Bu da öyle bir tekkedir.

Divitçizâde Tekkesi: Bu da Halvetî tekkesidir.

Karaca Ahmed Sultan Tekkesi: Mezarlık içindedir.

.....(5 satırlık yer boş).....

Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi: Kaya Sultan Yalısı dibinde Öküz Limanı'nda bir küçük derviş tekkesidir.

Miskinler Tekkesi: Anayol üzere şehir dışında bir tekkedir. Bütün miskinler (cüzzamlılar) orada kalıp adaklar ile geçinirler. Şehir içinde bir düşkün haberi alsalar aman vermeyip alarak tekkelerine getirirler. İsterse âyan veya eşraftan *[143a]* olsun, miskinler ellerinde olan hatt-ı şerifleri ile onu alıp miskinhaneye götürürler, zira Rum diyarında, cüzzam hastalığı bulaşıcıdır diye şehir içinde cüzzamlının durması yasak olduğundan her şehir dışında başka miskinhaneler vardır. Kimseyle karışmadan ayrı yaşarlar. Mısır'da çok cüzzamlı vardır. Kubâ hastalığıdır diye eli ayağı dökülmüş adamlar ile bir yerde yiyip içer, yatıp kalkarlar. Allah'ın hikmeti çocuklarının çocukları da olursa elbette kaşları ve kirpikleri olmaz.

Üsküdar hamamlarının vasıfları

Üsküdar'da toplam (---) hamam vardır.

Ancak bunlardan İskele Çarşısı'nda **Sultan Hamamı** ve çarşı içinde **(---) Hamamı:** Gayet iç açıcı, havası hoş ve güzel binalı aydınlık bir hamamdır. Seçkin güzellikte temiz dellâkları, mavi peştemalları vardır. (---) (---)

Atpazarı yakınında **Orta Vâlide Hamamı:** Gönül açan mübarek hamamdır. Bütün halvetleri temizdir.

Kösem Vâlide Sultan Hamamı: Hepsinden sonra yapıldığından, mimarı her hamamın tarzından birer tarz çalarak güzel bir tarzla yapmıştır. Öyle hoş sulu ve hoş binalı bir hamam ki değil Üsküdar'da İstanbul'da bile benzeri yoktur

Cinci Hoca Sarayı yakınında **(---) Hamamı**: Âb-ı hayat sulu hoş hamamdır.

.....(4.5 satırlık yer boş).....

Bu hamamlardan başka bu şehir içinde 800 saray hamamları vardır. Bazısına mahalle halkı çoluk çocuklarıyla girip safa ederler. (---) (---)

Üsküdar kervansaraylarının vasıfları: Hepsi 11 tanedir, herkese açık misafirhanelerdir.

Bunlardan biri İskelebaşı'ndaki camiin iki tarafında, deniz kıyısında yüzer ocaklı ve yüzer tavla at alır kervansaraylardır ki sanki birer kaledir. Baştan başa kurşun ile örtülüdür ki gelen-geçene teklifsiz konaktır. **Mihrimâh Sultan** hayratıdır.

Orta Vâlide Kervansarayı: Bu da camii ve imareti yakınında yüzer ocaklı biner at alır misafirhanedir. Başka develiği var.

Kösem Vâlide Kervansarayı: Âyan ve kibar kalması için mamur bir saraydır. Hâlâ içinde Kethüda Arslan Ağa oturmakta idi. Bildiklerim bunlardır.

Saraylar: Koca Mehmed Paşa Sarayı, Süleyman Han veziridir. Koca Mimar [Sinan] işidir. Doğancılar Sarayı, Hacı Paşa Sarayı, Piyale Paşa yalısı. Mimar Sinan yapısıdır.

Seyyahlar ve kara ve deniz tüccarları hanlarının vasıfları: Hepsi 105 handır. Ancak kurşunlu hanlar değil, her biri kırkar ellişer ocaklı hanlardır. Bazısına üç ayda bir ulûfe için sipahi taifesi gelip kalırlar. Fakat hepsinin kapılarına zincirler çekilmiştir. Her birinin hancıları ve kapıcıları vardır.

Önce **Nasıf Paşa Hanı, Atpazarı Hanı,**

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Sebilhanelerinin vasıfları: Hepsi 66 adet sebilhanelerdir.

.....(3.5 satırlık yer boş).....*[143b]*

Üsküdar'ın hayat pınarı olan çeşmelerinin anlatılması: Tamamı (---) akar çeşmelerdir. Hepsinden mükellef, büyük hayrat olan, Cumapazarı içinde Yeniçeri Kolluğu yanında Kara Mustafa Paşa Çeşmesi'nin tarihidir,

Mahallinde yapıldı çeşme-i âb-ı hayât-efzâ. Sene (---).

.....(5.5 satırlık yer boş).....

Sultan Çarşısı dükkânlarının vasıfları: Tamamı 2.060 dükkândır, lâkin bedesteni yoktur fakat yine bütün kıymetli şeyler bulunur, çünkü burada her çeşit sanat erbâbı mevcuttur. Tertip üzere bir esnafa ayrılmış çarşısı yoktur. Sanat erbâbının hepsi birbirine karışmıştır. Hatta debbağhanesi bile iki yerdedir. Sipah Pazarı bir çarşıdır, iki tarafı kapılıdır. 4.000 adet üzüm bağı vardır. Bostan ve gülistânları 300'dür. Bunların her birinde nice bin renkte çiçekler hâsıl olur kokusundan insanın dimâğı güzel kokulanır.

Üsküdar mesire yerlerinin vasıfları

Öncelikle her tarafı mesire ve dinlenme yerleridir. Ancak bunlardan padişahlara mahsus olan cennete benzer bahçeler bir yolla

seyredilse her birinin cihanın yarısını değecek güzellikte olduğu görülür.

Büyük Çamlıca Mesiresi: Gökyüzüne baş kaldırmış yüksek bir dağın en tepesinde yüksek bir tekke idi. Hâlâ padişahımız kendilerine mahsus Cihan bağı adıyla bir bahçe yaptı ki bu hakîrin oradaki yüksek köşke tarihidir,

Dedim ey Evliyâ bu kâha târîh
Mübârek ola kasrın pâdişâhım. *Sene (---).*

Bundan aşağı **Küçük Çamlıca Mesiresi:** Yeşillik, mesire ve av yeri olan büyük çınarlı bir alandır.

Kalamış Burnu Mesiresi: Kadıköy Bağları ile Fener Bahçesi arasında bir körfez içinde beyaz kumsal bir denizdir. Bütün güzeller ve sadık âşıklar orada deniz malikleri gibi âdem malikleri ve melekleri yüzüp âşık ve mâşuk birbirlerini aracısız kucak kucağa olup sarılırlar, bir dinlenme yeridir.

Kadıköy Bağları Mesiresi, Haydarpaşa Bağı Mesiresi, Âl-i Bahadır Bağları Mesiresi, Sücâh Bağları Mesiresi.

Kaya Sultan bahçesinde **Piyale Paşa Mesiresi:** Havuzu denize bakan bir tepe üzerinde tek katlı köşkü ve büyük bir havuzu var ki içinde kayığı ve büyük balıkları vardır.

Doğancılar Meydanı Mesiresi: Sultanlar Üsküdar'a göç ettikleri zaman bütün doğancılar buraya göçerler. Büyük bir işyeridir (---).

Kızkulesi Mesiresi: Deniz içinde karadan bir ok menzili uzakta, dört köşe, sanatlı yüksek bir kuledir. Boyu tam 800 arşındır, büyüklüğü 200 adımdır. (---) tarafına bakan bir demir kapısı vardır. İçinde yedi kat odaları vardır. Yağmur suyundan toplanan sarnıçta tatlı suyu vardır. Dizdârı Çelebi Cüce, 100 neferâtı, deniz kıyısında yedi başlı ejderha gibi 40 parça balyemez topları, mazgal delikleri ve mükemmel cephanesi vardır.

Salacak Mesiresi: Burada da bütün güzeller Temmuz'da denizde çimerler.

Şemsi Paşa Mesiresi: Bunda da bütün âşıklar ikindiden sonra gelip gelen-giden kayıkları seyrederek hava alırlar.

Sarıkadı Mesiresi: Ulu ziyaret yeridir.

Kayışpınarı Mesiresi: Orman içinde tatlı bir sudur.

Alemdağı avyeri: Acayip av âlemi olur.

.....(2 satırlık yer boş).....*[144a]*

Mahalle isimlerini bildirir:

.....(4.5 satırlık yer boş).....

Halkının kazançları, giyecekleri ve dillerini bildirir: Üsküdar halkı (---) sınıftır. Bir sınıfı asker topluluğunun seçkinleridir ki çeşit çeşit değerli kumaşlar giyerler. Bir kısmı bağcılardır. Bir sınıfı âlim ve salihlerdir. Bir kısmı aza ve fakirliğe razı olmuş Giysüdâr Mehmed Efendi dervişleridir ki haddinden fazladır. Bir sınıfı gemici ve kayıkçılardır. Bir sınıfı tüccar ve sanayicilerdir. Bu sınıfın giyecekleri güçlerine göre kapama, çuka dolama ve feracedir.

Bu halkın çoğunluğu Anadolu diyarı halkı olduğundan özel lehçeleri Anadolu Türk lehçesidir. Ancak Üsküdar'da büyüyen çelebileri fasih ve beliğ konuşurlar. Âlimleri, şairleri ve Nebtîz şehirlileri vardır. Bu şehirde Celvetî tarikatı meşhur olduğundan âyin ve zikir yerinde musiki ilmi üzere çeşitli ilâhîleri ve zikr (zikir) ve zecel (Avaz, ses, savt) ve tasnifâtları (seçilmiş eserler) okurlar. Suyu ve havası gayet güzel olduğundan ehl-i havası (hava ehli) çoktur. Enlemi ve boylamı İstanbul gibidir. Bundan dolayı erkek ve kadın güzelleri gayet çoktur. Bazı şairler Üsküdar güzellerini şiirlerle övmüşlerdir. (---) (---)

Yiyecek ve içeceklerini bildirir: Önce has beyaz pidesi, kirdesi, tandır kebabı, beyaz ter kaymağı, hora üzümü ve karanfilli üzüm şerbeti herkesçe meşhurdur.

.....(1 satırlık yer boş).....

Büyük velilerin ve şeyhlerin nurlu kabirlerini ve ziyaret yerlerini bildirir

Önce hepsinden önce Hz. **Şüca Baba Mezarı:** Battal Gazi arkadaşlarındandır. Bağ çapalarken yılan zehirleyince ölmüştür. Yine Şüca bağları içinde gömülüdür.

Âsumânî Dede Kabri: Yesevî tarikatından meczup bir kimse imiş. Devamlı göklere bakarak konuşur ve çeşit çeşit hâlleri görülür bir kimse imiş. Selim Han İran'a yönelince,

"Yürü Selim, İsmailî imamlar yoluna çıldır çıldır demeden kurban edip her şeyin gavrına var" buyururlar.

Gerçekten Selim Han, Şah İsmail'i Çıldır sahrasında bozup askerini kılıçtan geçirir, Sultan Gavrî üzerine gidip onun da gavrına erip Mısır'ı fetheder. Âsumânî Dede'nin sözleri gerçekleşir. Kendisi Karaca Ahmed Sultan Tekkesi yanında[ki] kabrinde gömülüdür.

Kutuplar kutbu, mutlak **Şeyh Hz. Mahmud Efendi Ziyaret Yeri:** Herkesin ziyaret ettiği yerdir ki tekkesinde gömülüdür. Vefatına tarihtir, Nevîzâde güftesi:

Züyyinet cennetü Adnin ve kusûr
Bi-riyâzın ve cinânin mevrûd

Se'ele'l-hâtıru an-sâhibihâ
Hatifün kâle li-şeyhin Mahmûd. *Sene 1038 [1628-29].*

Diğer tarih, Veysî güftesi, Hudâ'nın hikmeti şairler sultanı Veysî Efendi, Mahmud Efendi'nin bağlılarından olduğundan, bu tarih de onların aziz vefat ettiği sene evvelinde vefat ettiklerine tarihtir:

Veysî ki olmuş idi lugazda bî-bedel
Ta'yîn-i sâl-i fevtine târîhdir gazel. *Sene 1037 [1627-28].*

Mahmud Efendi Tekkesi yanında büyük bir kubbede, hayrat sahibi olduğundan vezir Halil Paşa gömülüdür.

Merhum Mahmud Efendi, Hüdâyî mahlaslı Seyyid Mahmud Efendi, Anadolu'da Sivrihisar Kasabası'nda sivrilip meydana gelmiş, ulemâ zümresine katılarak müderrislik ve kadılık mesleğine girmişti. Bir gece rüyasında cehennem ateşini seyrederken korkusundan uyanmış ve bütün varını yoğunu dağıttıktan sonra Bursa'da Üftâde Efendi'ye intisap etmiştir. Burada tekmil-i tarik edip (süresini tamamladıktan sonra) şeyhliğe me'mur olarak Üsküdar'da bir ev alarak berhüdâr oldu.

Sözün özü yedi padişah mübarek ellerini öpmüşlerdir. Sultan Ahmed Han önünde yaya yürümüştür. 170.000 müride izin vermiştir. O asrın kutbu idi. Hakikat sırları hazinesine ulaşan, marifet çeşmesinin çeşmebaşı, mücahede mihrabının ışığı, mücahede erbâbının aydınlık gözü idi. Vasıfları hadden aşkın, hayırları ve güzellikleri binden fazladır. Yüz cilt tasavvufla ilgili eserleri, şiirleri ve ilâhîleri vardır. Hüdâyî mahlasını kullanırlardı. Tanrı'ya hamdolsun bu hakîr sohbetleri şerefiyle şereflendik. Bizi hırkası eteğiyle örterek "Manevî evlâdımız olsun" demişlerdir. Pek çok nasihatlarda bulundu. Mübarek ellerini öperek murada erdiğimizle gurur duyarız. *[144b]*

Üsküdar'da Mevlânâ Mehmed Emin Bedreddinzâde: Doğum yeri Şirvan toprağında Şemahî Kalesi'dir. Üsküdar'da Karaca Ahmed Sultan Tekkesi civarında yatmakta olup mezar taşında tarihi budur, Şehâbî Efendi güftesiyle:

Menzilü fî (...) cennâtullâh(?) *Sene 1036 [1626-27].*

Zamanın seçkini ve manalar deryası Şirvanlı bir zât idi.

Konrapalı Hayreddin Efendi kabri, halim selim idi.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Nice bin ziyaretler var ancak bildiklerimiz bunlardır.

İki yüz altmış altıncı bölüm
Kadıköy imaretini bildirir

Önce, Hicret'in (---) tarihinde İstanbul tekfuru Kanator Kral, Seyyid Battal Gazi'nin korkusundan bu bölgeye kale yapıp büyük kiliseler ve sayısız adamlarla imar etti. İstanbul'un fethinden sonra Mehmed Han fethedip kalesini yıkarak şehrini Dârüssaâde ağalarına has ihsan eyledi. Hâlâ 800 hanedir. Bir müslim mahallesi, yedi Rum keferesi mahallesi ve 600 bağdır. Deniz kıyısında yel değirmenleri vardır. Terzi Mustafa Ağa Yalısı hepsinden mamurdur. Çarşı içinde bir minareli, kıble kapısına (---) basamak taş merdiven ile çıkılır, dörtgen şekilli ve kiremitli derli-toplu bir camii vardır. (---) Han'ın Dârüssaâde Ağası Osman Ağa yapısıdır, kıble kapısı üzere tarihi,

Nâm-ı pâki bânî-i hayrâta âsârı tamam
Dediler târîhini bil câmi-i Osmandır. *Sene (---).*

Bundan başka cami yoktur. Bir hamamı, yüz dükkânı var, başka imaret yoktur. Ancak limanında balığı çoktur.

Allah'a hamdolsun İstanbul'un Anadolu tarafında olan Kavak Boğazı'ndan beri bu yere gelinceye kadar 9 adet kasaba ve şehirleri bağ ve bahçelerini mümkün olduğu kadar kısaca yazdık.

İki yüz altmış yedinci bölüm
İstanbul toprağının dört tarafında padişahlara mahsus ne kadar İrem bağlarına benzer hasbahçeler varsa onların isimlerini bildirir

Önce Sarayburnu'nda Süleyman Han'ın nazarı değdiği eski mabet **Hasbahçe:** Dünyada benzeri yoktur ki 8.000 bahçıvanı vardır. Süleyman Han kanunu üzere başka bir askerdir.

Sonra Haliç'in karşı tarafında **Tersane Bahçesi** Yanko yapısı, sonra Fatih yapısı.

Karaağaç Bahçesi IV. Mehmed Han yapısıdır.

Kâğıthane'de **Mirgûne Bahçesi** Bağdad fatihi IV. Murad Han yapısı.

Halkalı Bahçe, Süleyman Han ve Mimar Sinan yapısı.

Siyavuş Paşa Bahçesi, Mimar Sinan yapısı.

Feteköy Bahçesi, Bayezid Han yapısı.

Davud Paşa Bahçesi.

Silivri Bahçesi, Fatih yapısı.

Haramîderesi Bahçesi.

İskender Çelebi Bahçesi, Süleyman Han yapısı. Mimar Sinan yapısı. (---)

Dolmabahçe, II. Osman yapısı.
Beşiktaş Bahçesi, Hayreddin Paşa ve Sinan yapısı.
Hasan Halife Bahçesi.
Bebek Bahçesi Yavuz Selim yapısı.
Feridun Bahçesi, Büyükdere korusu.
Anadolu tarafında **Tokat Bahçesi, Sultaniye Bahçesi, Çubuklu Bahçe, Kandilli Bahçe** Süleyman Han ve Sinan yapısı.
Kule Bahçesi, İstavroz bahçesi, Üsküdar Bahçesi, Süleyman Han ve Mimar Sinan yapısı.
Çamlıca Bahçesi, IV. Mehmed Han yapısı.
Fener Bahçesi, Mimar Sinan yapısı.
Haydar Paşa Bahçesi, Süleyman Han ve Mimar Sinan yapısı.
Hepsi 40 adet hasbahçelerdir ancak bildiklerimiz bu yazılan ve insanların bildikleri bu bağlardır ki hepsinde yüzer, ikişer üçer yüz bahçıvanlar ve hünkâr ahırları olup her birinde birer tavla küheylân atlar vardır ki gece gündüz hazırlardır..

.....(4.5 satırlık yer boş).....*[145a]*

İki yüz altmış sekizinci bölüm
İstanbul'un dört tarafında halkın ve üst düzeyin beraber bulunduğu mesire ve dinlenme yerlerini bildirir

Önce **İstanbul şehri içinde:** Atmeydanı, Etmeydanı, Ağaçayırı Meydanı, Yenibahçe Meydanı, Baruthane Meydanı, Bayezid-i Veli Meydanı, Süleymaniye Meydanı, Fatih Meydanı, Atpazarı Meydanı, Arabacılar Meydanı, Selimiye Meydanı, Kadırga Limanı Meydanı, Şehzâde Meydanı, Yedikule Meydanı, Vâlide Camii Meydanı, Ayasofya Meydanı, Langa Bağı, Bucak Bağı, Lâlezâr Bağı, Eminönü Meydanı, Karagümrük Meydanı, Çardakönü Meydanı, Odunkapısı Meydanı, Ayazmakapısı Meydanı, Büyük Ayazma İskelesi Meydanı, Unkapanı Cebe Alikapısı Meydanı, Fenerkapısı Meydanı, Balatkapısı Meydanı, Ebû Ensârîkapısı Meydanı, Kumkapı Meydanı, Langakapısı Meydanı, Langa Denizi Hamamı ve Samatya Meydanı, Davud Paşakapısı Meydanı gezinti ve dinlenme yerleri vardır.

İstanbul dışında Silivrikapısı'nın dışında **Süleyman sahrası:** Yeşillik bir yerde hayat suyu büyük bir köşkü var.

Yenikapı Tekkesi, Mevlevîhane, Topkapısı küçük hisarında **Zağar yaylası,** Osmanoğullarının bütün av zağarları orada yaylanır. Yeniçeri Ocağı'ndan Zağarcıbaşı hâkimdir.

Bayram Paşa Bağı, Kasım Ağa Bağı, Topçular Meydanı, Otakçılar Meydanı, Yâvedûd İskelesi Meydanı, Defterdar İskelesi Meydanı, Eyüp Avlusu, İdrisköşkü Meydanı ve Kâğıthane yolunda Cirit Meydanı vardır.

Alibeyköy Mesiresi: Geniş yeşillik bir dere içinde 40 evli, bir camili, 70-80 büyük çınar ağaçlarıyla gün görmez bir mesiredir.

Lâlezâr Mesiresi: Kâğıthane lâlesi adıyla meşhur olan çeşit çeşit lâleler burada yetişir ki vaktinde bu sahra rengârenk lâlelerle süslenir ki, görenin aklı perişan olur bir lâle vadisidir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Sonra **Mîrâhûr Köşkü Mesiresi:** Kâğıthane Nehri kenarında bir çimenlik yerde ahşap yapı süslü bir köşktür. Osmanoğulları padişahlarının atları bu otlakta çayırlar. Istabl emiri bu köşkte oturup padişaha bu köşkte ziyafet verir. İki cevahir takımlı küheylân atlar hediye verir. Diğer musahipleri ve veziriazamı da yelkenduz atlar çeker. O da padişahtan bir samur giyip hisselenir ve on kölesini has hareme rica edip çerâğ eder. Yeryüzünde benzeri olmayan büyük çınarlar gölgesinde bir dinlenme yeridir ki Osmanoğulları padişahlarının seçkin ve soylu küheylân, cilfidan, tureyfî, manek, musâfaha, mahmudî ve silâvî (---) sabâ (seher yeli) gibi süratli atlarının otlağı geniş ve yeşillik bir alandır ki burada biten yulaf, tirfil, yonca, ayrık, karafirik ve sarıfirik gibi otlar bir diyarda olmaz. Ancak Erzurum'da Pasin sahralarında, Muş ovalarında, Soğanlı vadilerinde, Bingöl ovalarında, Van'da, Salmas ve Tercan kırlarında ve deşt-i Kıpçak'ta olur. Tâ bu derece Kâğıthane Çayırı dünyaca meşhur çayırdır. Çok zayıf, arık bir at on gün o otlakta yulaf yese mahmudî fili gibi semiz ve iri olur.

Halkın ve ileri gelenlerin tekkesi olan dünya bezeği **Kâğıthane Mesiresi:** Arap, Acem, Hind, Yemen ve Habeş seyyahları içinde meşhur bir mesiredir. Osmanlı şairleri suyu ve havasına şiirler söylemişlerdir. Karadeniz Boğazı'na yakın Levend Çiftliği adlı derelerden gelip akar hazmı kolay bir sudur ki bütün çamaşır yıkayanlar oraya varıp gömlek, sarık ve şalvarlarını sabun sürmeden yıkarlar. İki kere yıkayınca beyaz gül yaprağı gibi olur. Gayet lezzetli sudur. Bazı Hind tüccarları, metalarını bu Kâğıthane'ye getirerek birer kere suya batırmaları yeterli olur. Bu nehrin iki tarafı nice bin çınar, kavak ve salkımsöğütler ile süslenmiş bir yeşillik vadidir. Otları tirfil, yonca, ayrık ve lavşadır. Kâğıthane çiçeği ve Kâğıthane lâlesiyle süslenmiş bir yeşillik, gölge veren ağaçlarla bezenmiş bir mesiredir.

Bu nehir içinde öyle bir eğir otu hâsıl olur ki Azak'ta ve Kanije Gölü'nde olmaz. Gayet yararlı eğir kökü olur. Tatil günleri nice bin kayık ve peremeye binmiş binlerce genç yaşlı sadık âşıklar bu dinlenme yerine gelip her biri bir türlü neşelenir. Bazı canlar sevgilileri ile bu nehre girip yüzerek birbirlerini *[145b]* çekinmeden sararlar, böyle bir sevgi nehridir. Ancak iki yanında olan ağaçların kökleri su içinde balık ağı gibi olmuş. Bazı canların ayağına o kökler geçince,

"Hay deniz maliki (canavar) beni tuttu" diye korkusundan suya batar. Gayet dikkat lâzımdır. Orada ise canavar olmak olasılığı yoktur. Yine böyle iken nice bin dilberler soyulmuş badem ve pamuk gülü gibi nazenin vücutlarını mavi ibrişim peştemallara sarıp balıklar gibi yüzerek sevgililerine cilve yaparlar. Herkes cavk cavk olup köşe köşe saz u söz ile Hüseyin Baykara sohbeti ederler. Bu sevinç yerinde bir oda acemi oğlanıyla bir acemi çorbacısı hâkimlik edip baruthane üzere hizmet eder.

Baruthane'ye övgü: Bu hayat suyu kenarında (---) tarihinde Bayezid-i Veli inşa etmiştir. Sonra Süleyman Han kârgîr yapıp üzerine kurşun örtmüştür. Ancak kârgîr kubbe değildir. Cephane ocağından barutçubaşısı kethüdası, çavuşları ve 200 neferâtları vardır. Bu işyerinde 100 adet tunç havan var ki her biri onar kantar gelir. Çeşit çeşit çarhları vardır ki görmeye muhtaçtır, yazmakla anlaşılmaz. Nehir üzerinde çarhları ve dolapları vardır. Nehrin bentlerini açıp dolaplar döndükçe içerde çarhlar dönüp kırkar ellişer okka demir desteler döverek havan içinde barudu döver. Bu sırada bütün hizmetçiler ağaçlar ile havan içini karıştırmadadırlar. Allah korusun, demir el havana dokunursa ateş çıkıp bütün hizmetçileri ebabil kuşu gibi havaya fırlatır. Tehlikeli bir yerdir, seyredilmesinde de güzellik yoktur. Bu çarhlar ve dest-zenlerin vurmasından şimşek gibi bir ses çıkar ki insanın içini titretir. Ancak ibretle seyredilecek bir yerdir. Hemân ârif olan uzaktan seyredip Kâğıthane Tekkesi'nde can sohbeti eder, zira bu tekkede nice bin âşıkların kalacağı sofalar, dehlizler, 70 ocak Keykâvus mutfağı, kiler, yirmi adet dükkân, bir fırın, bir kahvehane, bir cami ve hayat suyu kuyusu vardır. 200 oda acemi oğlanları odaları vardır. Tekkenin, bunların mahzenlerinde binden fazla sahan, tencere, kepçe, kazan ve bakır kapları vardır, isteyen dostlar beş on gece konaklayıp safa eder.

Kuyumcular Mesiresinin anlatılması: Bu Kâğıthane çayırlıklarında kırk senede bir kuyumcular esnafı bu alanda toplanıp Süleyman Han kuyumcu kanunu üzere yirmi gün yirmi gece sohbet ederler. Bütün Osmanlı ülkesinin kuyumcuları toplantısına yardım ederler. 300 kese kadar masraf olur. Çeşitli mezheplerden 12.000 kalfa post sahibi olup giderler. Bu büyük toplulukta bizzat Osmanoğlu padişahı Süleymanî otağını kurup geldiğinde kuyumcubaşıya on iki kese hediye vermek Süleyman Han kanunudur, zira Süleyman Han şehzâdeliği sırasında Trabzon şehrinde Rum Kostantin'e öğrenci olarak kuyumcu olmuş idi. Bundan dolayı sonradan Saka Çeşmesi yakınında kuyumcular işyerini yapmıştır. Kuyumcu çıraklarından önce on iki yetenekli kalfa şanı yüce padişahın, sonra şeyhülislâmın, sonra diğer vezirlerin; sonra kuyumcubaşının, şeyhinin, nakibinin, sonra diğer büyüklerin ellerini öperler Süleyman Han kanunudur.

Sonra kuyumcubaşı padişaha cevahirli ve işlemeli çekmece, divit, koşum, kılıç ve hançer gibi armağanlar verirler.

Kısaca bu Kâğıthane vadisinde beş altı bin çadır kurulur, yirmi gün insan deryası olup geceleri Kadir gecesi şenlikleri ve gündüzleri Kurban bayramı günleri olur. Yirmi senede bir saraçlar esnafı da burada toplanırlar. Bu da görülmeye değer bir toplantıdır. Ancak her yıl Şaban ayının başından sonuna dek İstanbullular Ramazanı karşılamak düşüncesiyle *[146a]* bu Kâğıthane boşluğuna çadırlar kurarlar ve tam bir ay "şeb-bük" adıyla zevk u safa ederler. İşte bu Kâğıthane böyle güzel bir yerdir.

Buradan batıya 1.000 adım, **Kâğıthane Kasabası Mesiresi**: 200 İrem bağlı Müslüman evleri vardır. Daye Hatun'un bir camii var, kıble kapısı üzere tarihi,

.....(1 satırlık yer boş).....

Bir tatlı hamamı ve 20 adet dükkânı var. Ama kefere zamanı burada Kâğıt işleyecek, büyük kârgîr kubbeler ile yapılmış kâğıthanesi var, su dolapları yeri var ki Daye Hatun Camii altından suyu geçermiş. Ancak hâlâ bu Kâğıthane haraptır. Fakat az bir bakımla imar olup baruthane olması mümkündür. Burada tatlı nehrin iki tarafında tâ ağaç köprüye kadar büyük çınarlar var ki Allah bilir her biri göklere baş kaldırmıştır. Her birinin dalları üzerinde nice yüz bin balıkçıl kuşları yuva yapıp başlarındaki tüylerini tüneklerine bırakırlar. Buradan Emirgûneoğlu Bahçesi ustası alır.

Bu kasabanın batısı tarafında ateş-perest **Hindliler Tekkesi:** Bir yeşillik, sofalı, birkaç salkımsöğüt ağaçlı küçük tekkedir. İstanbul'da ve çevresinde bir Hindu ölse buraya getirip ateşte yakarlar. Hakîr üç kere gördüm.

Kâğıthane köprüsü başında olan **Hindî Kalenderhane Tekkesi:** Hepsi Müslümandır. Sultan İbrahim Han, İbrahim Edhem gibi taç sahibi olduğuna bakmayıp bu Hindî Tekkesi'nde fukaralar ile yemek yemiştir.

Bu Kâğıthane köyünde **Emirgûne Bahçesi Mesiresi:** IV. Murad Han (---) tarihinde Revan'ı fethetti. Revan Hanı olan Mirgûne Yusuf Han'ı İstanbul'a getirip çimenlik yerde bu bahçeyi yaparak Mirgûne Han'a verdi. İbrahim Han tahta çıkışında Kara Mustafa Paşa, Acem'e kaçabilir diye Mirgûne Han'ı öldürür. Böylece bu bahçe padişahlara mahsus oldu. Ancak bütün yapıları Acem tarzındadır. Dört taraf duvarları billûr camlı hamamı var ki dışardaki gülistan içindeki bülbüllerin yuvalarında yavrularına gıda verdiği görülür. Bu bağın dışında nice bin ağaç gölgesinde bütün âşıklar cilvelenip dinçlik kazanırlar.

Cendereci Köyü Mesiresi: Burayı Cenderecizâde yapmıştır. Bu kasabada yetiştiğinden Cendereci Köyü derler. 200 haneli, bir camili, hamamlı, nice yüz büyük çınarlı, gölgelikli bir çimenlik, suyu ve havası tatlı hava alacak bir yerdir.

Çaybaşı Mesiresi: Bu şehir ve Kâğıthane Köyü nehirleri (dereleri) akarak Eyüp ile Sütlüce Kasabası arasında İstanbul halicine katılır, tatlı sudur. Ancak bu Çaybaşı Kâğıthane Nehri'nin başıdır. Gayet lezzetli ince sudur Ancak lodos havda Mîrâhûr Köşkü dibinde deniz karışır ve biraz tuzlu nehir olur. Alibeyköyü Nehri yine böyledir. Burada nice yeşillik çimenlikler vardır. Gizlice sohbet etmek isteyen namuslu insanlar atlar ve arabalar ile gelip buradaki ağaçlar gölgesinde yer içerler, eğlenirler.

Su Kemerleri Mesiresi: Süleyman Han (---) tarihinde 10.000 kese harcayıp bu yerden İstanbul'a bin bir göz köprüler ile pırıl pırıl su getirmiştir. Bu yapılar Süleyman [Peygamber] devi işidir ki insanın yapabileceği iş değildir. Bazı kemerler bir dağdan bir dağa kadar uzanmış olup üçer kat göklere baş çekmiş kehkeşân gibi kemerlerdir ki seyre değer.

Buna yakın **Sultan Osman Havuzu Mesiresi:** Ona on büyük bir havuzdur. Bütün dağ, rağ, bağ, dere ve tepelerden hayat suları toplanıp bu havuzdan kemerlere dağılır. Bu havuzlara ve kemerlere koruculuk eden üç parça mamur köyler vardır. Bunlar, yağmurlar dağlardan çer çöp getirerek havuza doldurunca köy halkı temizleyip gökkuşağına benzer kemerleri de temizlerler. Bu kemerin dört tarafında mamur ve bakımlı korular vardır. Bütün âşıklar orada zevk u safa ederler. Bir acayip koruluktur ki övülmesinde dil âciz kalır.

Su Kemerlerinin vasıfları: Önce Uzun Kemerler, Muallâk Kemerler, Güzelce Kemerler, Müderrisköy Kemerleri, Kovuk Kemerler, bunlar İstanbul'un batısında bir konak uzun menzildir.

Uzun Kemerler'in boyu 20 arşındır, uzunluğu 1.220 arşındır.

Kovuk Kemerler'in boyu 70 arşındır.

Güzelce Kemerler birkaç yüksek kemerlerdir ki adedini bilmiyorum.

Muallâk Kemerler biri biri üzere üç kat kisra taklardır. Birinci katı tünel gibidir ki içinde atlı adamın mızrağıyla girmesi mümkündür. Boyu 65 arşındır, temeli 18 arşındır.

Müderrisköy Kemerleri de 60 arşındır. Ne kadar kemer olduğunu bilmiyorum. Bu kemerlerin temelleri Galata Kulesi kadar derindir.

Bu kemerlerin yapımına dört yüz kere yüz bin (40 milyon) ve 263.000 sikke-i hasene, her sikkesi 60 akçe hesabı üzere halis akçe harcanmıştır. *[146b]*

Istıranca Dağları Mesiresi: Bir ucu Alman Dağlarında son bulur ormandır. Burada Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda yeniçeri avcıları vardır, Bektaşî Tekkesi'dir. Bütün hizmetçileri her hizmete can baş ile hizmet ederler, ulu tekkedir. Bunlar padişah için sığın, karaca, tablalı avlayıp pastırma ederler. Karadeniz Boğazını korur ve beklerler. İstanbul'dan kaçan kul karavaşları yakalayıp bağlarlar, sahibi çıkarsa müjdesini alıp verirler. Eğer kaçan kulda mal ve erzak var ise malını alıp onu da adam pastırması yapıp yere gömüp dil çıkarmazlar. Eğer güzel erkek veya kadın ise bağlarda gizleyip nice zaman her işe kullanırlar. Ancak bu bağlara herkes gidemez. Bir hayli atlılar gidip eğlenirler.

Bu yerde, **Selim Han Mandırası Mesiresi:** Yavuz Selim Han Mısır'ı fethedince Mısır'dan fil kadar yerli sarı, kırmızı, dargıl ve renkli alaca sığırlar getirip bu dağda komuştur. Hâlâ Yeni Saray'da odun çeken araba sığırları onlardandır. Nice bin sığır olmuştur. Bunlara bakmak için, acemiler odalarından bir oda, 200 oğlan odabaşıları ile hizmet ederler.

Her sığır sürüsünün beşer onar, her biri birer arslana benzer köpekleri vardır. Her sığırın birer ismi vardır. Her biri kırkar ellişer okka süt verir. Burada da yolculara gayet hizmet ederler. Ancak gafil gitmemek gerek, zira bunlar acemi eşkıyalarıdır. Kaçkın köle avlarlar, Karadeniz sahilinde Rus gelirse onları da avlar, korkusuz, cesur yiğitlerdir.

Terkoz Gölü avlağı: Şahin, balaban ile gölden kaz ve ördek avlanır.

Kiteli Köyü Mesiresi, Baklalı Köyü Mesiresi, Türkeşe Köyü Mesiresi.

Hâsılı bu İstanbul'un Batı tarafında 70 parça bakımlı, ormanlı, avgâhlı, bağlı ve bahçeli köyler vardır. Her biri birer kasaba gibi camili, hamamlı sokaklı köylerin her biri birer atlı yatağı gezinti ve dinlenme yerleridir.

Çekmece Gölleri Mesiresi: İstanbul'da kayıtsız olan dostlar kayıklar ile bu Çekmece göllerine gelip pisi balığı avlayıp taze iken tereyağıyla pişirip yerler. Yeryüzünde bu balığın benzeri yoktur ki asla balık kokusu yoktur, bir yassı, yuvarlak beyaz küçük balıktır. Ancak birer okka gelir Rabbimin sofrasıdır, ancak az olur.

Bu Çekmece göllerinde morina balığı da beş on yılda ya bir tane ya iki tane çıkar. Bu morina balığı Tuna Nehri'ne mahsustur. Burada çıkmasının aslı Madyan oğlu Yanko, Hz. Süleyman'dan sonra İstanbul'u yapınca kardeşi Yanevan Kral Tuna suyunu İstanbul'a getirmeye söz verip sonra sözünü yerine getirip Tuna Demirkapısı'ndan ve Tahtalı adlı yerden Tuna'yı kırk yılda İstanbul yakınında Azatlı Köyü'ne dek getirir. Yanko'ya Yanevan,

"İşte birâder Tuna'yı avrat gibi saçından sürüyüp getirdim" deyince Allah'ın emriyle Tuna coşarak dönüp Kırklareli şehri yakınında Pınarhisar, Yenehisar ve bu Çekmece gölünde ortaya çıkar. Bundan dolayı bazı zaman bu morina balığı küçük iken gelip Çekmece göllerinde büyür ve bazen ortaya çıkar.

Okmeydanı Mesiresi: Bu Okmeydanı'nda yağmur duası için bir kârgir sofa üzere bir mermer minber vardır. Sultan IV. Murad yapısıdır. Bir Okçular Tekkesi vardır. Bütün sanatkârlar orada gezinir, dinlenir. Yukarıda tarihiyle vasıfları yazılmıştır.

Bu meydanın ve bu Okçular Tekkesi'nin zabiti Yeniçeri Ocağı'ndan talimhanecibaşıdır. Bir oda yeniçeri ile koruyup bir adam bu ovada koyun otlatsa hakkından gelir. Bir hâkimi de atçıbaşıdır. Nişan yerinden ok çalanı yay kirişiyle asmaları için Fatih ve Bayezid Han'dan fermanları vardır.

Bu tekkede geçmiş pehlivanlarının nice bin darbları, yayları, hünerleri hazine odasında asılıdır. Bu boşlukta nice bin yüksek sütun nişanlar vardır. Hepsinden Kara Sücâh, Şüca, Mısır düveydârı, Kara Lendühâ menzili, Kara Timur menzilleri yüksektir. Yıldız rüzgârıyla Tozkoparan direğinde beyt:

Sâhibü'l-menzili fi'l-meydân
Ellezî men ismuhu Tozkoparan

yazılmış. Hattat Şeyh ve Bakraçlı. Bunların menziline meğer Sultan IV. Murad erişmiştir. Uzak menzillerdir ki insan işi değildir. Padişahlar bu meydanda çadırlarını kurup cümle pehlivanların yarışmalarını seyrederler. İbret verici ve insan işi olmayan garip seyirliklerdir. Selef (yerine geçilen) pehlivanlarının okunu atıp yayını yasanların (kıranların) hepsi bu tekke önünde gömülüdürler ki mısra:

Yatarlar yerde pest olmuş ne tîğ u ne kemer peydâ.

mazmununca işin sonunda yer altında lahd dükkânı içinde hâl dilleriyle Fâtiha söylerler. Bütün geçmiş okçu ustaların ruhu için *Fâtiha.*

Birkaç kere anlatılmıştır. Burada 70 adet mesire yerleri Karadeniz Boğazı'na kadar övülmüştür.

Anadolu tarafında **Akbaba Sultan Mesiresi:** Beyaz kiraz mevsiminde, kestane mevsiminde Beykoz iskelesinden nice bin araba safalı dostlar çoluk çocukları ve yiyecekleriyle Akbaba Köyü'ne gidip iki üç ay kestane faslını ederler. Kayık ile İstanbul'dan bir günlük uzaklıktadır. Bu Akbaba Köyü 100 haneli, bir cevahir mihrablı cami, 20 adet dükkânlı, bir hamamlı ve havuzlu mamur köydür.

Akbaba Tekkesi, bakımlı tekkedir. Bazı dostlar orada konaklar, bazı canlar çadırları ile konup sohbet eder.

Akbaba Sultan ziyareti: (---) tarikatındandır.

Âl-i Bahadır Mesiresi, Dereseki Mesiresi ve **Alemdağı Mesiresi,** (---) (---) *[147a]*

Kısacası, bu yukarıda yazılan mesire ve dinlenme yerleri, sultan bahçeleri, ileri gelen ve seçkinlerin yalılarını, suyu ve havasıyla, biçimleri ve yapılışlarıyla, görülmeye değer taraflarıyla bütün vasıflarını gördüğümüz üzere yazsak büyük bir tomar olur. Ancak *Allah'a hamdolsun* bu zayıf kulun kısa bilgisine göre mümkün olduğu kadar Belde-i Tayyibe'nin (Güzel Belde'nin, İstanbul'un) ibret verici eserleri, yapıcıları, fatihleri, bütün meşhur imaretleri ve diğer hayır işleri ve eserleri, Osmanoğulları kanununu, vezir, vekil ve bilginleri, mevkileriyle suyu ve havası meşhur ziyaretleri yazıldı.

Ancak İstanbul imaretleri içinde şehre süs veren bütün sanatkâr ve meslek sahibi dükkânları kalmış idi. İnşaallah bildiğimiz kadarıyla bütün meslek ve sanat sahiplerinin Süleyman Han kanunu üzere önderleri ile pirlerinin hangi diyarda gömülü olduğuyla bütün esnaf ne kadar dükkândır, ne kadar yüz bin askerdir onu bildirir.

İki yüz altmış sekizinci bölüm
Bu dünyada benzeri olmayan İstanbul içinde "Kazanç sahibi Allah'ın sevgilisidir" hadîs-i şerîfi mazmunu üzere ne kadar kara ve deniz tüccarı, ne miktar maarif erbâbı iş sahipleri, ne kadar işsiz ve hilekârlar, ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin çeşit çeşit uğraş sahipleri vardır, onların Hz. Âdem'in yaradılışından beri pirlerini Fütüvvetnâme-i Muhammedî üzere ashâb-ı güzînden önderlerini bildirir

Önce, Allah, yaratılmışların en şereflisi olan insanı yaratıp civarına layık edip cennetine kodu. Daha sonra Allah'ın takdiri bu imiş ki yeryüzü son peygamberi olan insan ve cinlerin peygamberi, Haremeynin nebisi, o yaratılmışların övüncü o Muhammed hazretlerini yeryüzüne getirip dünyayı ümmetiyle süslemek için yarından buğday tanesi bahanesiyle Hz. Âdem Safîyi yere indirip belirlenen eceli sonuna dek, ölmemek için beslenmesi için çiftçilik işini yani ekincilik etmeyi, buğday ekmeği yemeyi Cebrail vasıtasıyla Âdem Peygamber'e öğretti. İlk defa yeryüzünde Hz. Âdem ekincilik etti. Sonra Cenâb-ı Bârî diğer peygamberlere de birer iş ferman eyledi onu bildirir.

Önce yazıldığı üzere,

Hz. Âdem ekinci.

Hz. Şit dokumacı idi.

Hz. İdris terzi ve yazıcı idi.

Hz. Nuh marangoz idi.

Hz. Hûd tüccar idi.

Hz. Salih deveci idi.

Hz. İbrahim Halep'te sütçü idi, sonra Tanrı'nın emriyle Kâbe'yi yapmaya görevlendirilip duvar ustası oldu.

Hz. İsmail, avcı idi.

Hz. İshak kör olmazdan evvel çoban idi.

Hz. Yakub, verâ sahibi idi.

Hz. Yusuf zindanda sabah ve akşamı bilmek için saatçi, sonra melik idi.

Hz. Eyüp sabırlı idi.

Hz. Şuayb ibadet eden idi.

Hz. Musa çoban idi.

Hz. Harun vezir idi.

Hz. Zülküf ekmekçi idi.

Hz. Cercis şeyh idi.

Hz. Lut dünya tarihçisi idi.

Hz. Kaffah bağcı idi.

Hz. Üzeyr hammâr (Meyhaneci, şarapcı) idi.

Hz. Şemuyil yetmiş enbiyaya musahip idi.

Hz. İşmuil tercüman idi.

Hz. İlyas dokumacı idi.

Hz. Davud zırhçı yani ceng âleti için cebe yapardı.

Hz. Süleyman hurma yaprağından sepet yapardı.

Hz. Zekeriyyâ zâhid idi.

Hz. Yahya şeyh idi.

Hz. Ermiya cerrah idi.

Hz. Danyal remilci idi.

Hz. Lokman hekim idi.

Hz. Yunus balık avcısı idi.

Hz. İsa yalnız başına seyyah idi ve 600 yıldan sonra Hz. Hatemü'l-Enbiya Muhammed Mustafa gelip Hadice-i Kübrâ'nın malıyla Şam yakınında Busra şehrine ve başka şehirlere varıp ticaret ederlerdi. Allah yolunda mücahit idi ki âyet: *"Allah uğrunda (nasıl savaşmak lâzımsa öylece) hakkıyla cihâd edin..."* [Hacc, 78] emrine uyarak gazâ ederdi. Bizzat kendileri 28 gazâ etmişlerdir.

Bu yukarıda yazılan peygamberlerin her birinin Allah'ın fermanı ile birer sanatları var idi. Hepsine Hz. Cebrail öğretmiştir. Bütün insanlara da onlardan yayılmıştır. Böylece her bir peygamber bir sanata pir olmuştu. Her peygamber mucize ile nice yüz sanat göstermişlerdir. Ancak Hz. Resûl-i Kibriyâ Muhammed Mustafa'nın zamanlarında cihana velvele verip ashâb-ı kirâmdan, muhacirler ve ensârdan, suffe erbâbından toplam 600.000 sahâbe-i kirâma sahip olup bütün milletlere korku düşüp denizler gibi askerle taraf taraf fetihlerden sonra Muhammed ümmeti revnak (parlaklık) buldu. *[147b]* Çeşit çeşit töre ve kanunlar icrâ edip bütün sanat sahiplerine birer pir ve önderlik etmeye başladılar.

Allah'ın emri, Cebrail'in aracılığıyla Hz. Peygamber'in fütüvvetnâmesi ve Çâr-yâr-ı Güzîn (dört seçme dostu) ile meşvereti (görüşme meclisi)

Allah hepsinden razı olsun.

Safalı kardeşlerce şöyle biline ki, Hz. Peygamber 51 yaşında iken Miraca Mekke'de Ümmühanî evinde Allah tarafından çağırılıp mutlulukla Kudüs'e ayak bastıkları an, Hz. Allah'tan Cebrail Refref adlı bir cennet burağı getirir, Hz. Risâlet ile Hz. Cibrîl el tutuşup kardeş olurlar. Cebrail,

"Yâ Resûlullah, Rabbin sana selâm etti, Burak'a binip ve bu cennet ipeği peştemalı kemerine kuşanıp hicâbından gizlenip benim arş u kürsümü ve levh ü kalemimi (---) kat cennetimi, on sekiz bin âlemimi seyr eyleyüp cemalimi müşahede etsin" diye Allah'tan selâm getirip Hazret'in mübarek kemerine bir şed kuşattı ki peştemal gibi bir cennet ipeği idi.

Bundan dolayı bütün sanat sahipleri bellerine birer şed peştemal kuşanırlar. Onun için kapalı olup her şeyde mükemmel olur.

Daha sonra Hz. Peygamber, bütün siyer kitaplarında yazıldığı üzere Mirac gecesinde on sekiz bin âlemi seyredip,

"İki yay kadar, yahut daha yakın." [Necm, 9] derecesine varıp Cenâb-ı Bârî'nin cemalini görüp binbir kelimeler etti.

Kâbe kavseyn odur ki bir yayın iki başı arası kadar ola. Sözün daha doğrusu kâbe kavseyn iki kaş arası kadar Hz. Risâlet, Cenâb-ı Bârî'ye yakındır. Bazıları "Yetmiş bin kelimât etti" derler. Yine o gece evine gelip geceliğini sıcak buldular.

Resûl-i Ekrem'in bu mucizesi meşhur olduktan sonra Peygamberimiz Mekke münkirleri ile geçinemedi. Sonunda o âlemlere rahmet olan zât asıl vatanını terk ederek muhacirler ile birlikte Allah'ın emriyle Medine'ye hicret etti. On sene Medine'de oturdular. İkinci senesinde oruç farz oldu, kıble Kudüs'ten Mekke'ye çevrildi, o sene

tarikat ehli olmak için Hz. Ebûbekir Peygamber Efendimizden ol sene ehl-i tarîk olmağıçün Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk, Hz. Risâlet'den fakirlik cihâzını (çeyizini) kabul eyleyip bîat edince Nakşibendî tarikatının başı oldu. Sonra Hz. Ömer peştemal bağlayıp bîat etti ve azeb sipahilerinin öncüsü oldu. Sonra Hz. Osman biat edip Vâhidî tarikatının öncüsü oldu. Sonra Hz. Ali bîat edip Halvetî tarikatı imamlarının önderi oldu. Bu çâr-ı yâra (dört dosta) bîat verirken el ele olup âyet: *"Gerçek, sana bîat edenler, ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir."* [Feth, 10] âyetini okudular.

Çâryâr-ı güzîn (dört seçme dost) el öpüp dört vezir makamında post sahibi ve peştemal sahibi oldular.

Biat odur ki ahd ü peymândır, tarîkdir (yoldur), peştemaldir, kemerindeki setr peştemalıdır, yoldaş iman kardeşliğidir. Her kim ahd ve peştemal sahibi değildir, o tarikat sahibi değildir.

Eğer sorsalar, **ahd kimden kaldı**? Cevap odur ki üç peygamberden kaldı.

Evvel Âdem Peygamber'den kaldı ki Hak emri ile buğday tanesinden yememeyi ahd etti. Ahdi sıdı (bozdu, kırdı), Rahmet civarından uzak oldu.

İkinci ahd Hz. İbrahim'indir. Hak emri ile Kâbe'yi yapmaya ahd edip ahde vefa ettiği için Halilullah oldu.

Üçüncü ahd Hz. Muhammed'indir ki ilk defa Çâryâra (dört dosta) ahd [u] misak (yemin, anlaşma, sözleşme) verdi.

Ancak **mükemmel şed ondur.**

Birincisi Âdem Safî cennetten çıktığı yerde bütün melâikelerden ve Hak'tan utanıp avret yerine incir yaprağını koyup kendini gizleyerek şedd etti (bağladı).

İkinci şed, İbrahim Peygamber, Kâbe'yi yaparken şed kuşandı.

Üçüncü şed Hz. Nuh Necî, gemi yaparken kuşandı.

Dördüncü şed Miraç gecesinde Hz. Risâlet kuşandı.

Beşinci şed Ebûbekir.

Altıncı şed Hz. Ömer.

Yedinci şed Hz. Osman.

Sekizinci şed Hz. Ali.

Dokuzuncu şed Hz. Hamza.

Onuncu şed Velid oğlu Hâlid kuşandı. Hz. Risâlet'ten bunlar izinli olup post sahibi pir-perver oldular.

Hz. Ali de Hz. Risâlet'in huzurunda izinleriyle Selmân-ı Fârisî'ye, Amr-ı Ümeyye-i Damirî'ye, müezzinler piri Bilâl-i Habeşî'ye ve nice kimselere de kuşattı. Bunlar da Hz. Ali'den fakr cihâzını kabul ettiler. *[148a]* Selmân-ı Fârisî hazretleri Hz. Resûl huzurunda (---) yedi kimseyi kuşattı. Onlar da önder oldular.

Eğer sorsalar **"Şeddin manası nedir?"**

Diyeler ki "Şeytan, nefs ile daima çatışır, şeytanın vesvesesine karşı çıkıp fesat etmemektir".

Sorsalar **"Tarîk kardeşi demek, ilk defa kardeş tutmak kimden kaldı"**.

Cevap "Hz. Âdem, Hz. Cebrail ile ilk defa kardeş oldu.

İkinci İbrahim Peygamber ile Cebrail'den kaldı.

Üçüncü Hz. Muhammed Gadirhum gününde Hz. Ali ile kardeş oldu.

Dördüncü, gâr gününde Hz. Resûl, Ebûbekir ile kardeş oldu".

Sorsalar ki **"Tarikat sahipleri arasında cemiyet günleri helva, cefne, tike ve şed nedir?"** deseler.

Cevap, "Cebrail *aleyhisselâm* Hz. Âdem'e cennette sohbet eden mukarreb meleklerden hediye getirdi. Evvel o helva, cefne, tike ve şed idi. Ancak Cebrail'in hediyesi yufka lâvaşa ekmeği ve buğday idi. Hz. Âdem'le sohbet etmesi için cenetten papağan ve kumru kuşları getirdi Hz. Havva'ya kırlangıç, güvercin, tavuk kuşları getirdi, ona sened derler. Kırlangıç kuşları Hz. Havva'nın yanından uçup âlemi gezerek Hindistan'da Serendil adasında Hz. Âdem'i buldu. Âdem'in sakalı telinden birkaç kıl alıp Cidde'de Havva'ya getirdi. Havva'nın saçının telinden Serendil'de Âdem'e götürdü. Havva ve Âdem'in birbirleriyle buluşmasına kırlangıç vasıta oldu. Havva ve Âdem Zilhicce'nin onuncu gününde Arafat Dağı'nda görüşüp, öpüşüp cimâ ettikleri için Arafat Dağı derler. Onun için hâlâ kırlangıç insan ile komşudur".

Bu sorulara doğru cevap veren kimseler kemer bağlar, bel bağlar ve tarikat sahibi olur.

Eğer sorsalar **"Dört kapı selâmı nedir"**.

Cevap odur ki "Şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir".

"Ahkâmları nedir?" deseler.

"Şeriat dıştan ve içten Peygamberin şeriatına uymaktır. Tarikat mezheb, din ve imanını bilip Müslüman olmaktır. Hakikat, dünya ile ilgili bütün şeylerden uzak olmaktır. Marifet, Allah'ı bilmektir ki, *"Kim nefsini bildi, Rabbini bildi."* hadisi üzere kendi nefsinde eksikliğini bilmek, Allah'ı bilmektir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu soruları bilen ayâr ve post sahibi olmaya hak kazanır, ona meyan-beste (bel bağlamış) pir derler, bütün tarikat ehline ve sanat ehline baş olur. İşi sözüne ve sözü işine uygun olup her türlü yasaklardan uzak olmak, masum ve temiz olmak gerektir ki insanlar kendisine uysunlar. Her şeyden arınmış olmazsa nakipliği, şeyhliği ve imamlığı câiz değildir.

İmam Cafer-i Şadık hırkayı bildirdi.

Önce **"Fakirlik hırkası nedir?"** diyenlere,

Cevap, "Hırkanın imanı, kıblesi, yıkanması, arılığı, bağlaması, kilidi, içerisi, dışarısı, yakası, kemali nedir diyenlere, bu on soruya cevap, o hırkanın imanı örtücülüktür, kıblesi pirdir, yıkanması dünyayı terk etmektir, namazı arılıktır, farzı arzuyu terk etmektir, canı irâdettir, kilidi tekbirdir, kemali her şeyde doğruluktur, yenleri dervişlik hâsıl etmektir, dışarısı müşahededir, içerisi nurdur, yakası sırdır".

Sorsalar **"İlk hırka kimden kaldı?"**.

Cevap, "Hz. Âdem'e Allah ruh üfledikten sonra Cebrail ile taç ve hulle (elbise) gönderip civarına davet edince Tanrı'nın huzuruna hırka ile kapalı vardı. 700 yıl, bir rivayette âhiret günüyle yedi gün cennette kaldı. Yeryüzüne inerken incir yaprağı üzere şed bağlar. Daha sonra Şit Peygamber bez dokur. Hırka edip giymek Âdem Peygamber'den kaldı".

Onun için bütün veliler ve peygamberler lokma ve hırkaya muhtaçtır. Ancak Arabistan, Berberistan ve Afrika'nın içlerinde sayısız adam hırkaya muhtaç olmayıp ancak lokmaya muhtaçtır, zira açtır.

İmam Cafer buyurur, "Hırkanın eteği şeriattır, tarikatı hakikattır, yakasında yâ Sabûr, yâ Şekûr, yâ Kerîm, yâ Rahîm yazılmıştır.

Eteğinde yâ Vâhid, yâ Ahad, yâ Ferd, yâ Samed yazılmıştır.

Bedeninde yâ Vâsi', yâ Halîm, yâ Karîb, yâ Mücîbü's-sâilîn yazılmıştır. Hırkanın manası ârifler nişanıdır ki Hudâ'nın sırlar mahzenidir."

Eğer sorsalar **"Hırka ne yer?"**

Cevap, "Ciğer yakan iğne yer, yani içi daima âh u enin yanıklığı yer".

Deseler **"Ne örtünür?"**.

"Tevekkül-i Hak örtünür" demek gerektir.

Sorsalar **"Hırkanın erkeği dişisi nedir?"**

Cevap, "Erkeği temizliktir, dişisi pir huzuruna temiz varmaktır".

Hırkanın *[148b]* belirtisi, sülûk sahibi olan ehl-i sünnet kimselerin giydiği hırkalar *"Giyeceğin hayırlısı kısa olanıdır."* hadisi üzere yenlerini kısa eylemektir ki elimi dünya ilgilerinden çektim, demektir.

Eteğini kısa eylemek, ayağımı dünyadan, haramdan çektim demek işaretidir.

Parça parça yamalı yamalı hırka giymek, gönlü yanıklık ve gösterişten geçtim demek işaretidir.

Nice yüz bin Edhemî hırkası giyip keçe giymek iman, İslâm, itikâd ve mezhebde sağlam ipe yapıştım demektir.

Hırka aslında Peygamber'den kalmıştır. Miraç gecesinde Hz. Risâlet bir ak inciden bir oda görür.

Sorduğunda Cebrail cevap veremez. Derhâl Cenâb-ı İzzet'ten,

"Yâ Cebrail ol köşkü açıp içinde olan hırkayı Habîbime giydirip başına tac-ı Nübüvveti giydir" diye ses gelince Cebrail, Allah'ın fermanı ile Peygamber'e tacı ve hırkayı giydirir. Böylece Allah'ın huzuruna varıp aracısız yetmiş bin sözcük etti. Resûl Mirac'tan sonra evine gelir.

O hırkayı bütün sahâbe huzurunda Hz. Ali'ye giydirdi. Sonra Ebûbekir'e, Ömer'e ve Osman'a uğurlu olsun diye giydirdikten sonra yine kutlu vücutlarına giydi.

Bir gün yine o hırkayı Hz. Ali'ye, Hz. İmam Hasan'a, Hz. İmam Hüseyin'e, Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ'ya giydirdiğinde Hazret buyurdular ki *"İşte Ehl-i Beytim Âl-i Aba"* dediler.

Derhâl Hak tarafından Cebrail *"Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek, sizi tertemiz yapmak diler."* [Ahzâb, 33] âyetini getirdi.

Sonra Hazret "Yâ Ali, sen benden nasıl fakirlik çeyizini kabul edip bana tabi oldunsa benim huzurumda sana tabi olanlara bîat verip kuşak ve post sahibi eyle" diye izin verdi.

Derhâl Hz. Ali on yedi rek'at hâcet namazı kılıp Hazret huzurunda 17 kimsenin belini kuşatıp tarikat (yol) önderi etti.

Önce Selmân-ı Fârisî ve Malik oğlu Enes. Bunlar Hz. Resûl'ün içoğlanları idi. Hz. Yusuf'tan sonra iç hizmetçilik bunlardan kaldı ki has kölelere önderlerdir.

Selmân hakkında Hz. Resûl *"Selmân benim Ehl-i Beytimdendir"* buyurmuşlardır. Selmân 330 yaşında vefat etmiştir. Kabri Medâyin'dedir.

İkinci Amr Ümeyye-i Damirî'nin belini bağladı. Hz. Resûl'ün postacısı idi. Şatırların piridir. Humus'ta gömülüdür.

Üçüncüsü Bilâl-i Habeşî'nin belini bağladı, müezzinlerin piridir. Şam'da Koyunkapısı'nın iç yüzünde gömülüdür. İnşaallah bu Hz. Ali'nin, Hz. Resûl huzurunda belini bağladığı pir-perverlerin 17 adedi de aşağıda bütün esnafların yazıldığı yerde yazılır.

Bunlardan başka Hz. Peygamber'in huzurunda Selmân-ı Fârisî hazretleri (---) adet sahâbe-i kirâma peştemal kuşatıp post sahibi ettiği önderler de inşaallah aşağıda bütün sanat sahipleri arasında yerinde yazılır.

Hz. Peygamber huzurunda peştemal kuşanıp pir olanlardan başka Yemen'de Hz. Resûl'ün izniyle Hz. Veysel Karanî devecilere pir olmuştur. Fakat Hazret onu, o Hazret'i görememiştir.

Bundan başka pirler, post, tuğ, davul, sancak, def ve kudüm sahibi oldular. Hz. Risâlet'in ve Çâr-yâr'ın mübarek ellerini öpüp Hazret'e hizmet edip hediyelerini vererek hayr duasını ve övgüsünü aldılar.

Hazret buyurdular ki "Ey ashâbım, sizler de idareniz altında olan hizmetçilerinizden bîat aldığınıza göre her hizmetçinizin yeteneğine göre bin bir gün hizmet ettiriniz. Hitaba kâbil olup ayâr sahibi olanları lokma ve hırka kazancı için fakr cihâzını verip irşat edip (aydınlatıp) post sahibi edesiz. Kıyamete kadar ümmetim ola" diye hayır dua edip gülbang-ı Muhammedî çekildi. Hâlâ bütün tarikat ehilleri arasında çekilen gülbang-ı Muhammedî onlardan kaldı.

Bu tarikat ve şeriat ehlinin kanunları, kuralları, soruları vardır. O soruların cevabını veremeyen, yolunu, erkânını temizlemeden kazansa kazancı haramdır. Meydan eri olan bir pir tarafından yetiştirilmelidir, kendiliğinden yetişen enâyidir. Kısacası, bütün esnafın, şeriat, tarikat, hakikat marifet ehlinin yolu, erkânları Hz. Peygamber'e ulaşır. Ondan Cebrail'e ondan Cenâb-ı Kibriyâ'ya ulaşır.

Ancak **Resûlullah'ın erkânı budur:** *[149a]* Bir kimse mesleğinde ayâr sahibi olduğunda bütün pirler bir yere gelir, az çok ne ise rıza lokması yenilir. İrşâd olacak öğrenciye, muhabbet meydanında toplantıda hazır olanların huzurunda yolunu, erkânını soralar. Soruya cevap verdi ise kendi buluşundan güzel bir şey yaptıysa yahut vird ve zikirlerinde, yahut hafızlık ilminde İbn Kesîr, Seba, Aşere, Takrîb kıraatlarını tamamlayıp iyi hafız olduysa, kısaca her ne yol, marifet ve sanatta çeşitli ustalıklar sahibi olup olgunlaştıysa bütün ihtiyarlar post sahibi olmayı uygun göreler. Yok olgunlaşmamış ise bütün pirler hak söyleyip erenlere bin bir gün hizmet edip koşturarak söz potasında pişip halis ayarlık ile hâl ehli olup ham iken pişip revane ola.

Ferzendi (çocuk, öğrenci) ne yol ile muhabbet meydanına getirirler onu bildirir: Önce ol tarikatın önderinin nakibi (yardımcısı), o ferzendin sağ elini sol eline alıp hazır olan âşıkların huzurundan geçirerek post sahibi olan piri önüne vararak nakib,

"Esselâmü aleyküm şeriat ehli, esselâmü aleyk tarikat, marifet hakikat ehli" deyip dört kapı selâmlarını verip o öğrenciye,

"Bismillâhirrahmânirrahîm" deyip sağ elini kuşağı başı altında göbeği yerinde kemeri bendi üzere edip sonra sağ eliyle pirin seccadesi üstüne el arkasını koya. *"Esselâmü aleyk yâ ârif-i billâh"* diye.

Sonra geri geri tâ kapıya varıp iki ellerini göğsüne koyup dört kapı selâmını yine vere.

Toplantıda hazır olan genç ve ihtiyar herkes *"Ve aleykümü's-selâm yâ tâlib-i marifetillâh aleykümü's-selâm yâ ârif-i billâh kâmil ayâr"* dediklerinde o ferzendin sağ tarafında nakib, sol tarafında çavuş yahut kapıcı iki elinden meydana çekip bütün becerileri sunulur.

Marifeti makbule geçtikten sonra toplantıda hazır olanlar oybirliğiyle,

"Bu öğrenciye post uygundur" dediklerinde,

"Allah mübarek eyleye, revâdır, revâdır, hilâfet postuna layıktır" diye bağırıp hep birden Fâtiha okunur.

Yine bütün pirler *"Azemetullâh ra tekbîr Allâhü ekber, Allâhü ekber"* deyip Çâryâr (Dört Dost) aşkına dört tekbir edip,

"Es-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ Resûlallâh, es-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ Seyyide'l-evvelîne ve'l-âhirîn selâmün ale'l-mürselîn" derler.

Sonra Dört Dost'a, Kerbelâ çölünün şehitlerini, On İki İmamları yâd edip yüz yetmiş tarikatın önderlerini hatırda olduğu üzere nakib ruhlarını yâd edip sonra o öğrenciyi ustasının eline teslim edeler. Ustası da manen oğlu olan öğrencisini tekbirlerle yine meydana getirip ustasının belindeki peştemalı öğrencisinin beline bağlayıp elindeki asayı ferzendin eline verip yüz yüze sağ eli sağ ele alıp iki baş parmaklar dışarda kalarak bîat ve ahd âyetini meclistekiler hep birlikte okuyalar. Âyet: *"Gerçek, sana bîat edenler, Allah'a bîat etmiş olurlar."* [Feth, 10] okunduktan sonra Fâtiha okunup ellerini yüze süreler.

Sonra o ferzendin ustası, ferzendine mecliste hazır olanların önünde öğüt verir.

İşte **pirin nasihatnâmesi:** "Ey oğul, önce harama bakma, yalan söyleme, haram yeme, giyme, içme, ekmek ve tuza ihanet etme, hukukunu kazandığın pirlere hakaret gözüyle bakma, ulular önünde gitme, sabırlı ol, tahammüllü ol, komadığın yere el uzatma, emanete hıyânet etme, *fakru fahrî* ile kanaat eyle" der.

Daha buna benzer nice öğütler verip öğrencisinin kulağına küpe olması için öğrencisinin sağ kulağını çekip ensesine güçlü bir tokat vurur;

"Ey oğul, gafil olma, aç gözünü gün ahşamlıdır" dedikten sonra Fâtiha der. Bütün genç ve yaşlılar hep beraber Fâtiha okurlar.

İkinci bölüm odur ki yol ustası öğrencisinin beline bağladığı peştemaldan başka bir peştemal da ipek, pamuklu, yün ne çeşit peştemal olursa, usta ferzendin sağ tarafı koltuğu altına yahut kılıç, yahut hamayil bağı yahut kemer tarzı kuşata.

Bu tarzların her birinin ehli yanında birer anlamı vardır, tâ ki o ferzendi (çocuk, öğrenci) görenler, pir-perver olmuş kâmil usta, mükemmel ayâr sahibi olduğu belli olup o ferzend bu peştemallarla kemer bağlamış ve bel bağlamış olduktan sonra toplantıda hazır olanlar hep bir ağızdan, *[149b]*

"Yürü Allah yardımcın ola, yolun, postun kutlu olup kâr ve kazancın helâl ola" diye hayır dua ettiklerinde hemen o ferzendin, *bismillâh* ile ilk defa misafir ve diğer yol pirlerinin, sonra kendi tariki piri, şeyhi, nakibi ve duacı kethüdalarının, bütün diğer pirlerin ellerini öpüp kıçın kıçın edeplice yine kapı dibine varıp veda Fâtihası okunur.

Bu öğrenciler, tavus yürüyüşü ve tatlı dille salınarak mutfağa gidip bütün pirlere rıza lokması getirirler. İşte bu hakîrin, selef üstadlarından gördüğü bîat üslûbu böyledir Resûlullah'ın fütüvvetnâmesi de böyledir. Böylece aydınlanan can, cihanda selâmet bulup rahmete ulaşıp, sonu hayr olup iki dünyada yüzü ak olup Resûlullah sancağı altında haşr olur. Allahım hayırla kolay eyle.

Ancak bilmek gerektir ki tarikat sahipleri arasında bir halife ve bir ihtiyar kazaen bir hata yapsa, onu bütün ihtiyarların reyiyle yemin evine götürür ve boynuna sekel (taş) asıp hapsederler.

Hapis en fazla üç gündür. Fazla olsa çoluk çocuk sahibidir işinden ve kazancından kalır. Ancak şeriat, tarikat, hakikat ve marifet dışı söz söylememeleri gerekir. İster şeyh ister nakib olsun başıboş sözler söylerse yoldan düşerler. Tarikat sahibi o suçlunun hatasını âdilliğiyle sorup zulm etmeyeler, belki iftiradır. Eğer hatası kesinleşirse bütün ihtiyarlar huzurunda suçuna göre 83 sopa vuralar. Ancak sopayı post sahibi kulağından yukarı kaldırıp vurmaya, gadretmiş olur, şeyh düşmanlık edip yoldan çıkmış olur.

Ancak sorsalar **"Boynuna vurdukları sekel (taş) nedir, hangi peygamberden kalmıştır ?"** deseler

Cevap odur ki "Hz. Musa Peygamber kutsal tenini halktan daima saklayıp göstermezdi, zira cemal tecellî etmiş idi. O yüzden Musa kavmi, Musa'nın gövdesi ayıplı, cüzzamlıdır derlerdi".

Hudâ'nın hikmeti, bir gün Hz. Musa Nil Nehri'ne yıkanmak için çıplak girince mübarek hırkasını bir taş üzere kor. Hudâ'nın emriyle taş yerinden kopup Mısır içine doğru yola çıkar.

Musa Peygamber de eline asasını alıp taşın ardı sıra seğirtir. Bu hâli Musa kavmi görüp,

"Estağfirullah Musa hakkında kötü zanlar ederdik, gerçekten yed-i beyzâsını ve inci gibi vücudunu gösterdi. Rabbimize hamdolsun mübarek vücudunu gördük." diye o an bin inkârcı imana gelip,

"La-ilahe illallâh Musa Kelîmullâh" dediler.

Sonra Musa Peygamber gayet öfkelendi, o taşa yetişerek asa ile 12 yerden vurup 12 delik oldu. Allah'ın emriye o taş dile gelip,

"Yâ Musa, ben Allah emriyle yürüdüm, senin vücudunun pâklığına tanıklık eyledim" dedi. Hz. Musa, taştan bu sözleri işitince taştan özür dileyip,

"Ey taş, ben seni 12 kere vurup deldim, hele beni bağışla dervişe dervişân" diye temenni eyleyip özürler diledi.

Hâlâ dervişler arasında "Dervişe dervişân" demek Hz. Musa'dan kaldı. Yine taş dile gelip,

"Yâ Musa, özrünü kabul ederim. Beni bir deliğimden bir ip ile boğazına sekel eyle, tâ ki bir gün ola sana lâzım olam" deyince Musa Peygamber o taşı alıp boynuna astı.

Hâlâ dervişler arasında boğazlarında asılan balgamî taşlara sekel derler. Bundan dolayı hâlâ şeriatten taş koparanların boğazına sekel taşı asarlar yahut cezalandırırlar.

O sekel taşının dervişçe anlamı budur: Sonra o taş Hz. Musa ile birlikte olduğundan Tih sahrasında kırk yıl gezdi. Bu taş Hz. Musa'nın boynunda iken yine dile gelip,

"Yâ Hz. Musa, beni yere koyup on iki kere vur, tâ ki Allah'ın acayip işlerini göresin" dedi.

Hz. Musa, o taşa 12 asa vurunca her delikten birer ırmak aktı. Bir ırmaktan erkek askerler, birinden kadınlar, birinden at, birinden deve, birinden sığır, birinden koyun, birinden keçi, her pınardan bir mahlûk hayat suyu içip susuzluklarını giderirler. Hz. Musa'nın askerine gökten helva, tere, gezengevi helvası ve selvâ adlı pişmiş kuşlar iner, onlar da yerdi. Yine o sekel taşını Hz. Musa boynuna alıp giderlerdi. İşte sekel hikâyesi budur.

Şimdi bîatı, sekeli ve fütüvvet kuşağını bildik. Ancak bir pir elinde yetişmekten kasıt İslâm dinini, imanı, inancı, tövbe ve Hakk'ı bilmektir. *[150a]*

Eğer sorsalar **"Tevbenin başı nedir?"**

Söyle ki ihlâstır, yani kendini Allah ile canına arı etmektir ki bütün kötülük ve yasaklananlardan uzak olup herkese iyilik eyleyip güzel ahlâktır. Eğer,

"Arılık nedir?" deseler söyle ki, ibadet, zâhidlik, takva, doğruluktur.

Hasan-ı Basrî'den naklen: **"Kimin müridisin deseler?"**, "Yol müridiyim" de.

"Yol kimindir?" deseler, "Peygamber yoludur".

Eğer deseler **"Tarikatın temeli kaç nesnedir?"** Cevap altıdır: 1. tövbedir, 2. şeyhe boyun vermektir, 3. arı olmaktır, 4. içini arı etmektir, 5. kanaat eylemektir, 6. kimse ile karışmamaktır.

Eğer sorsalar **"Tarikatın ilimleri kaçtır?"** Cevap altıdır, bilmektir ki "Kazanan Allah'ın sevgilisidir", cömertliktir, cimriliği terk etmektir, doğruluktur, düşünmektir, Allah'a güvenmektir.

Eğer sorsalar **"Tarikatın erkânı kaçtır?"** Cevap altıdır, 1. ilimdir 2. hilimdir (yumuşaklık), 3. sabırdır, 4. rızadır, 5. güzel ahlâktır, 6. samimiyettir.

Eğer sorsalar **"Tarikat kaçdır?"** Cevap altıdır, 1. hayrdır, 2. zikirdir, 3. terktir, 4. dünyayı terketmektir, 5. korkudur, 6. şevktir.

Eğer bir kimseye pir diye ad kosalar bu yukarıda yazılan sorulara cevap vermese ona pir demek doğru değildir. Ona bîat etmek doğru olmaz, zira sözü yaptığına uygun olmayıp gösteriş sahibi olur. Hak Taalâ'nın lâneti onun üstüne olur. Allah korusun.

Pir oldur ki her yasak ve haramdan kaçınmış, temiz ve pâk ola. Onun imanı doğrudur.

Eğer sorsalar **"İman kaçtır?"** Cevap yedidir.

"Kimin imanıdır?" deseler. Cevap odur ki 1. meleklerin korunan imanıdır, 2. peygamberlerin mamur imanıdır, 3. muhakkiklerin imanıdır, 4. müminler imanıdır, 5. münafıklar imanıdır, 6. müslimeler imanıdır, 7. mevkûf iman yani kâfirlerindir. Allah'ın hidayeti nasip olursa son nefeste imanıyla gider.

Başka bir cevap; iman bir aydınlık ağaç gibidir, kökü *Kur'an*'dır, derisi hayâdır, teni şükürdür, budakları takvadır, yaprakları tövbedir, yemişi Allah'ın yardımıdır. İmanın manası yakınlıktır, imanın aslı kelime-i tevhiddir, imanın tamamı yoldan dikeni götürmektir yani gece gündüz ayağa sarılan şeytan vesvesesi ile savaşmaktır. Kısaca dervişlik, fakr makamıdır. Hepsinden gerekli fakrın gaslıdır (temizliğidir). Gasl (temizlik) odur ki boş endişelerden geçmektir.

Deseler **"Fakr makamı kaçtır?"** Cevap sekizdir. 1. sabit-kadem olmaktır, 2. sabr eylemektir, 3. şükür makamıdır, 4. rıza makamında olmaktır, 5. âbid olmaktır, 6. sahib-kadem olmaktır, 7. zâhid olmaktır, 8. ârif billâh olmaktır, zira Âdem Peygamber tövbekâr idi, İdris Peygamber âbid idi, Nuh Peygamber şükreden idi, Musa Peygamber razı idi, Eyyûb Peygamber sabırlı idi, İsa Peygamber suskun idi, Muhammed Mustafa ârif billâh idi.

İmam Cafer-i Sadık buyurur: Fakrın aslı güzel ahlâktır, muhabbettir, kilidi doğruluktur, dürüstlüktür, yemişi kişi kendini bilmektir, hazinesi Allah'ı bilmektir, cevheri meskenettir. Bunları bilen Hz. Ali sözünce *"Men arefe nefsehu, fekad arefe rabbehu"* yani "Kendini bilen Tanrısını bilir" demektir. Bilgil ki yüz yetmiş tarikat içinde kendini bilip Rabbisin bilir canlar vardır ki hesabını Cenâb-ı Bârî bilir, ancak kimi ümenâ (güvenilir kimseler), kimi

evtâd (Ricâlullahtan birine verilen isim), kimi nakibler, kimi büdelâ, kimi melâmîler, kimi rücebâ, kimi (---) kimi halk şeklinde giyinmiş, kimi şeyh görünüşünde, kimi sapık görünüşünde mest olmuş gezer çeşit çeşit esnaf kulları vardır. Hadis-i kudsîde *"Evliyâlarım kubbem altındadır, onları benden başkası bilemez"* buyurulmuştur.

Dervişlerin şekilleri ve hâlleri: Bazı dervişler Selmânî tarikatındandır ki yanlarında devamlı bileği taşı ve ustura taşırlar. Anlamı nefsi öldürdüm demektir. Ustura ile kendini çâr (dört) darb eder. O yol halkı çâr (dört) terktir.

Birinci câr-darb baştadır, mesela sakaldır, bıyıktır, kaştır, kirpiktir.

Sakal tıraş etmenin manası dünya süsünü terk eyledim demektir.

Kaş yülütmenin (tıraş etmenin) manası Tanrı ile kulları arasında perde yoktur demektir.

Bıyık yülütmek varlığımızdan geçip kötü görünüşü kabul ettim demektir.

Kirpik yülütmek bütün haramdan el çektim demektir.

Vücudunda olan dâğların manası: Müslüman hacılar Mekke'de ihrama girdiğinde kendinden bir vacip veya müstehap terk etmiş olsa ona kefaret için bir kurban farz olmuştur ki suçu bağışlana.

Dervişlik yolunda da *[150b]* öyledir ki bir derviş yolunda suç işlese Allah ile canına kendi bildiği suçunu itiraf edip dünya cezası için Rabbisi korkusundan vücudunu ateşlere yakıp dâğlar, yakar. Bu manaya dervişlerin vücudundaki dâğlar Allah'tan korkma manasıdır ki Hudâ'dan bağışlama umup tövbekâr ve temiz olur.

Başındaki yüz bir dâğ yakmak yüz bir yolun hükmüne rıza verdim, bütün yasaklardan kaçınmaktayım demektir. Beyni üzere teslim dâğı yakmak alâmeti odur ki bütün Hak emrini tutup yasaklardan kaçıp suçsuz ve pâk olup Hakk emrine teslimim demektir. Ancak bu teslim dâğını yakan her şeyi terk edip içinde Allah sevgisinden başka bir arzu olmamak gerek. Kulaklarında olan küpeler, isyan tarafından kaçıp Hak cevaba parmağı ağza götürmektir. Boğazındaki halkalar şeriata boyun bağladım demektir. Kollarına bilezik komak, haramdan el çekip bakireyim demektir. Yalınayak başıkabak gezmek Hudâ'ya âşıkım, onu ararım demektir.

Ancak taç giymenin kırk sorusu vardır, değme âşık cevap veremez. Sözün kısası ilk defa taç giymek Hz. Âdem Safî'den kaldı. 124.000 gönderilmiş ve suhuf sahibi peygambere peygamberlik tacı müyesser olmuştur. Fakat âhir zaman peygamberi Muhammed Mustafa'ya Miraç gecesinde bizzat Allah'ın kudret eliyle peygamberler tacı müyesser olup bütün peygamberlere baştacı oldu.

O tacı, Peygamber Efendimizin Ehl-i Beyti Âl-i Aba da giymiştir. Bundan başkasına nasip olmamıştır.

Bugüne kadar yeryüzünde giyilen çeşit çeşit taçlar ol tacın bir benzeridir ki her millet bir çeşit taç giyerler.

Dervişçe teberdâr olmak, müslimim demektir.

Zer-deste taşımak, pîrin asâdârıyım, demektir.

Kemer kuşanmak, kemer bağladım demektir.

Sapan taşımak, şeytanı kovarım demektir.

Keşkül taşımak, umman deniziyim demektir.

Cilbent taşımak, umman-ı kerâmeyim demektir.

Mecmua taşımak, bilgi deniziyim demektir.

Zil ve def taşımak, namaz kılarım demektir.

Pâleheng taşımak, bağrıma taş basıp nefsimle savaşmada taş yürekliyim demektir.

Tennûre (eteklik) giymek, avret yerimi örtüp hayâ sahibiyim demektir.

Post taşımak, Hak yoluna kurbanım, yolumda post sahibiyim demektir.

İhram taşımak, her yerde sırdaşım, meclis benden emanettir hac edip ihrama girdim demektir.

Saç koyverip zülüflü olmak, Resûlullah'ın sünnetine uydum demektir.

Başında tel taşımak, şeytan ile savaşıp şeytana galip oldum, demektir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Kısacası, yüreği yanık gerçek dervişlerin görünür görünmez bin bir işaretleri vardır, bin bir çeşit soruları vardır. Bu sorulara hakkıyla cevap verebilen can, tasavvuf ve ledün ilmine kadir olup "hüve hüve" makamında olan cevap verip zamanın fâzıllarından derin bir deniz olmuştur ki cevap verir.

Yoksa hakîr, Evliya-yı pür-riya cevaba kadir olmayıp hâlâ kâmil bir mürşid aramadadır ki Hak tâlibidir. Ancak her gönlü yanık derviş, ehl-i tasavvuf olup zamanın fâzılı olmaz ancak yine de sülûk sahibi muvahhid derviş olur.

Onlardan bu sorulara cevap odur ki: Bütün bu dervişler fakrı cihazı, abdallar şekli, muvahhidler tarikatı âyinleri ilk defa dedemiz Hz. Âdem Safî'den kaldı, ikinci olarak Hz. İsa'dan kaldı ki âyet: *"Muhakkak ki İsa'nın hâli de Allah indinde Âdem'in hâli gibidir. Onu topraktan yarattı. Sonra ona 'ol' dedi, o da oluverdi."* [Âl-i İmrân, 59] âyeti hükmünde ilk defa yeryüzünde seyyah, Hind diyarı içinde Hz. Âdem idi ki efendisi Cenâb-ı İzzet'ten ayrılıp ağlayıp sızlayarak serserî seyahat edip sevgilisi, arkadaşı, dert ortağı olan Hz. Havva'yı arardı.

Üçüncüsü seyyah Hz. Risâlet'tir ki cihan bekçisi olup bütün gazâları, tüccar olması, başından geçenlerin hepsi siyer kitaplarında yazılıdır. Yukarıda yazılan fakr cihazlarının hepsi Âdem Safî, İsa Peygamber ve Hz. Risâlet'ten kalmıştır diye cevap vere.

Ancak bu yukarıda yazılan cihâz-ı fukaranın her biri birer peygamber, veli ve atalardan kalmıştır. İnşaallah her bir meslek sahipleri yazılırken yazılacaktır.

Geldik imdi yukarıda yazıldığı üzere dört darb başta, kaşta, bıyıkta, sakalda, kirpikte idi ki anlatıldı.

Dört darb dahı fakr yolundadır demişler.

Önce Hak yoluna canını terk eylemektir.

İkincisi cihanı terk *[151a]* eylemektir.

Üçüncüsü malını terk eylemektir yani dünya ilgilerinden el çekmektir.

Dördüncüsü rahatını terk eylemektir.

Bölüm
Bütün tarikatların ebcedini bildirir

Bütün ilimlerin aslı harflerdir. Bunda Allah, ezelî hikmetini göstermiştir ki hakikata bakılsa insanın aklı perişan olur. Mesela, Hz. Hallâk bütün peygamberlere dört kitap göndermiş, (---) suhuf da indirmiştir. Fakat Tevrat, Zebûr, İncil, Furkân (Kur'ân) ve diğer suhuflar hepsi 29 harf üzere inmiştir.

Hikmet bu ki Cenâb-ı İzzet bu yeryüzünde yetmiş iki millet diye insanların dilinde meşhur olmuştur ancak Allah bilir, 1072 kavim ile bu yeryüzünü süslemiştir.

Bunların başka başka özel dilleri vardır. Bu kavimlerin 147 dilde kelimelerini açık ve düzgün bir şekilde 51 sene seyahatimizde yazıp zaptetmişiz. Hikmet bu ki yine bütün dillerin kelimeleri 29 harf ile yazılır. Nice kere yüz bin Aristo akıllı bu cihana gelip bir harf bile nazire diyememişlerdir. Aceb hikmet-i Hudâ'dır.

Fakat Farsça'da ça, pa, ja, nâ gibi harfler vardır. Ancak aslı yine hece harfleridir.

Çerkezcenin bazı kelimelerinde saksağan kuşu sesi gibi kaleme gelmez boğazdan ve iki çene arasından kelimeler var ki yazılması asla mümkün değildir. *"Mana şairin karnındadır"* sözü üzere yine Çerkez kavmi anlar. Ancak onlardan başka bütün diller 29 harf ile konuşurlar, zira bütün ilimlerin aslı hece harfleri, ebced ve hevvezdir ki ebced harfleri ledün ilmi sahibi Hz. Ali kelâmıdır, yani bu ebced ilmi çok gerekli bir ilimdir.

Bütün tarikatların ebcedi ondur.

1. Kendini pir eylemektir.

2. Her yerde marifet tohumu ekmektir.
3. Zevk âbıyla beslemektir.
4. Riyâzet harmanında döğmektir.
5. Edeb teni ile yürümektir.
6. Hizmet işiyle işlemektir.
7. Şevk yeliyle savurmaktır.
8. Muhabbet ölçeğiyle ölçmektir.
9. Takva değirmeninde öğütmektir.
10. Sabır fırınında pişirip helâl lokma yemektir.

Yani bu sorulardan kasıt, Hakk yolunu bilip kâmil mürşide ermektir, zira fütüvvet silsilesi birbirinden bîat ile tâ Hz. Resûl'e, ondan Hz. Cibrîl'e, ondan Cenâb-ı Allah'a varıp Hakk'ın cemalini göresin. Beyt:

Cânını terk etmeyen cânâna olmaz âşinâ
Bî-vesîle her kişi sultâna olmaz âşinâ.

Sözünün uyarınca her işte ve her yolda kılavuz lâzımdır ki yol bula. Nitekim *Miftâhü'l-İkbâl* adlı kitapta Abdullah oğlu Câbir el-Ensârî, Hz. Ali'den bu beyitleri nakleder. Beyt:

"Ben Mustafa'nın kardeşiyim. Şüphesiz ki ben oğlum ile atam arasındayım. Resûlullah ise tektir. Zevcesi ona vefakârlık yaptı. Onu tasdik etti. İnsanlar sapıklık karanlığında, inkâr çıkmazında iken ben de onu tasdik ettim. Hamd ve şükür eşi benzeri olmayanadır."

Bu beyitleri Resûl-i Kibriyâ Hz. Ali'den duyup,

"Seni doğrularım ey Ali, ey Ali" buyurdular.

Hz. Ali'ye dua edip kutlu başlarına bir siyah taç giydirdi, iki tarafında iki taylasânı var idi. O taça ze's-sehâb derlerdi. Mirac gecesinde Hz. Risâlet, Cenâb-ı İzzet'in kudret eliyle giymiş idi. Hâlâ Muhammed ümmetinin giydikleri taç onun nişanesidir.

Ancak taç giyip insanların kendisine uyduğu önderin bu dört soruyu bilmesi lâzımdır. İmam-ı A'zam'dan nakledilir ki bu dört soruyu bilmese pir olmaz, imamlığı doğru değildir.

Eğer sorsalar **"İmamın kimdir?"**

Cevap odur ki "Tenim imamı mihrabdır, canım imamı Kur'an-ı azimü'ş-şandır, gönlüm imamı Hz. Muhammed'dir, fehmim imamı Cibril-i Emîn'dir, aklım imamı Mikâil'dir".

Eğer sorsalar **"Kıble kaçtır?"**

Cevap, "Beştir. Tenim kıblesi mihrabdır, aklım kıblesi Kâbe'dir, canım kıblesi Beytü'l-mamur'dur, fehmim kıblesi kürsîdir, gönlüm kıblesi arş-ı azamdır" diye.

Eğer sorsalar **"Derviş lafzı beş harftir manası, rumûzu nedir?"**

Cevap odur ki "Dervişin **'dal'**ı dert ehli, zayıf bedeni Hudâ korkusundan ince ve sarı renk etmektir. **'Ra'**, riyadan temiz olmaktır.**'Vav'**, akraba ve dostlara veda edip Hak sözünden başka güvenmemektir. **'Ya'**, cümle halka yaman sanmamaktır. **'Şin'**, Hak aşkıyla daima neşeli olmaktır, *vesselâm.*

Eğer sorsalar **"Sofî lafzı üç harftir. Her harfin sorusu, rumûzu nedir?"** deseler.

Cevap odur ki sofînin üç harfinin her harfine üç tevil vardır. Önce **'sad'**, sıdk u safa *[151b]* sırf sabırdır. **'Vav'**, vüddür yani Allah sevgisi ile Vedûd ismine mazhar olmaktır, vecd vavıdır, vefa vavıdır yani ahdine bîatine ikrarına durup vefa etmektir. **'Fa'**nın bir manası fakr, biri fakd, biri fenâdır. Fakd oldur ki kendi vücudunu yok bilip fenâfillah ola. Sofî beytleri:

Sofînin iş bu dokuz remzin rahîmî dâ'imâ
Böyle nakledip beyân etmiş sülûk-ı rehnümâ

Yâ-yı nisbîye arûzîlerde yoktur i'tibâr
Hiçbir hâliyle ol mahsûb olunmaz dâ'imâ.

Ümmet-i Muhammed tacı, kırmızı taç ve fukara Seyyid Nimetullah-ı Veli'den seyyid tacını tarif beyitleri:

Tâc ber-ser mînihi behr-i vefâ
Hoş kadem der-nih ü ez sıdk u sefâ

Ma'nî-yi tâc ez bidânî ey cüvân
Hemçü murgî ber-şevî ber-âsumân

Tâc-dârî her dü âlem Mustafâst
Ba'd ezân şâhım Alî-i Murtazâst

Tâc mîgûyı se harfest ez-kelâm
Tâ elif bes cim tâcest tamam

Tâ be-terk-i zâhir ü bâtın bi-gû
Ba'd ezân ender taleb Hakrâ bicû

Ez-elif Allâh mîgû ber-zebân
Tâ resî ender makâm-ı câvidân

Cîm cehdî mînümâ der râh-ı tû
Tâ nemânî âciz ender çâh-ı tû

Tâc eğer vârî berîn ma'nî püser
Rev ki merdî der-reh-i fakr ey püser

Ver nedânî ma'nîye ber-ser nihî
Çün kedûyî bâş ez-ma'nî tehî

Seyyid-i İzzet 'beyân-ı tâc-ı şâh
Kerd în takrîr ez izz-i İlâh

Bu yukarıda yazılan bütün yol ve sanat ehlinin Muhammedî fütüvvetnâme üzere nice bin soruları ve cevapları vardır, ancak burada bu kadar ile yetindik. İnşaallah sanat ehlinin fütüvvetleri kanun ve kaideleri üzere sırasıyla alayları ve pir-perverleri ile yazılır.

İki yüz altmış dokuzuncu bölüm
1048 [1638-39] yılında, Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla Belde-i Tayyibe yani İstanbul'un dört mevleviyet şehrini yazıp yapı eserlerinden sayılan imaretlerini, mirî emanetleri, hayır eserlerini ve bütün alâmetlerini bildirir

Bu kitabın yazılmasına sebep Bağdad fatihi olan Sultan Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad Han, bütün maarif erbâbı, tarihçilerle hoş sohbet etmekten daima zevk alırlardı. Bir gün huzurunda bütün âlimler, salihler, genç yaşlı bütün şeyhler toplanıp has sohbet ederken söz sırasında bazı eski devletlerin vasıfları anılır. Hemen Murad Han Gazi,

"Gerçi nice yüz bin tarih kitaplarında çok şey yazmışlardır. Acaba bu direksiz mavi renkli kubbenin altında benim on yedinci tahtım olan Kostantiniyye yani İstanbul gibi bir mamur ve bakımlı büyük bir şehrin, sevinç yerinin vasıflarını tarihçiler yazmışlar mı, seyyahlar görmüşler mi?" deyince toplantıda hazır olanlardan Şeyhülislâm Zekeriyyâ Efendi oğlu Yahya Efendi,

"Padişahım bu Kostantiniyye hakkında Cenâb-ı Rabbü'l-İzzet, Kur'an-ı aziminde ve Furkân-ı mecîdinde âyet, *"Elif, lâm, mîm, Rûm(lar) mağlûb oldu. Yakın bir yerde."* [Rûm, 1-3] buyurmuşlardır ki o Rum diyarına şanı yüce Allah'ın nazarı taalluk ettiğinden ilk yapıcısı Hz. Süleyman'dır, ikinci yapıcısı Hz. İskender-i Zülkarneyn'dir.

İskender vefatından Resûlullah'ın doğumuna gelinceye kadar 882 yıl, ondan büyük atanız Fatih Sultan Mehmed Han'a kadar 857 yıldır. Bu tarihte atan Mehmed Han onarmıştır.

Dördüncü tamir, (---) tarihinde saadetle Revan fethine gittiğinizde fermanınız ile kaymakam lalanız Bayram Paşa, Galata ve İstanbul'u yeniden tamir edince böyle bir beyaz inciye benzer cevher gibi bir kale oldu. Bu Kostantiniyye hakkında Mefhar-ı âlem, ümmetlerini özendirmek için "*Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir.*" diye Hadîs-i şerîf buyurdular.

Rum tarihçileri, Hind, Arap, Acem ve Rum seyyahları aralarında bu İstanbul "Gulgule-i Rum, Tantana-i Rum, Gulibetü'r-Rum, Debdebe-i Rum, velvele-i Rum, ciğciğa-i Rum, Makedona-yı Rum, Kevkebe-i Rum, Belde-i Tayyibe, Elem-gulibeti'r-Rûm" diye meşhur bir büyük şehirdir ki bunun hakkında nice bir şairler şehrengîzler etmişlerdir.

***İstanbul'un anlatılması** [152a]*

Sanasın bağ-ı cennetdir Edirne, Bursa, İslâmbol,
Güzellerle müzeyyendir Edirne, Bursa, İslâmbol,

Bursa kaplıcasında Edirne Tunca Nehri'nde,
Stanbul Kumkapısı'nda deniz mâlikleri oynar.

diye Müftü Yahya Efendi İstanbul'u Murad Han'a bu vasıflar ile övünce hemen üstadımız Evliya Efendi, beyt:

Ra'eynâ beldetü'd-dünya cemi'â
Velâkin mâ ra'eynâ misle hâzâ

diye beyti okur. Yine başka musahibler buyurdular kim,

"Padişahım nice bin Arap ve Acem tarihlerini inceledik, yetmişer seksener sene seyahat edip gazâlarda kaleler, büyük şehirler gördük. Bu İstanbul'a benzer büyük şehir görmedik. Yüz yirmi, yüz elli sene yaşayıp seyahatte hayatını tüketmiş seyyah canlar ile konuştuk, onlar da yeryüzünde İstanbul gibi mamur ve bakımlı, adalet, emniyet yurdu, suyu ve havası bütün dünya halkınca övülen böyle büyük bir şehir görmedik, dediler. Gerçekten padişahım yine böyle bir büyük şehir yoktur" diye toplantıda hazır olanların hepsi İstanbul'u övüp anlattıklarında Sultan Murad Han,

"Ey mecliste olan safa kardeşleri, ey Muhammed Mustafa şeriatının şeyhülislâmı Yahya Efendi, inşaallah saadetle gidip cennete benzer Bağdad'ı kötü işli Kızılbaş elinden alıp mezhebimizin sahibi İmam-ı A'zam Ebû Hanife Sabit oğlu Numân hazretlerinin nurlu sapık inançlı haricî ve dinsizler elinden kurtarmak için atımızı o tarafa sürmüşüz.

İnşaallah o Allah için olan gazâya yardım için en büyük şehir olan İstanbul'un küçük büyük bütün esnaflarını ordu-yı hümâyûnuma çağıracağım, gelsinler ne kadar asker olur, ne kadar bin dükkândır, ne kadar esnaftır, hepsi eski kanunlarından daha fazla herkes marifet göstererek, türlü türlü şakalar ederek, pirleri, şeyhleri, nakibleri, ağaları, kethüdaları, yiğitbaşıları ve çavuşları ile atlı, piyade güruh güruh her esnaf büyük alay ile sekiz kat mehterhanelerin çalarak Alayköşküm dibinden geçsinler ki, ne kadar bin askerdir, ne kadar süslü ve donanımlı esnaftır, seyredip göreyim. Fermanım böyle çıkmıştır. Öyle büyük bir alay etsinler ki Osmanoğulları padişahlarının hiçbirisi zamanında olmamış ola.

İstanbul içinde ne kadar selâtin ve vezir camii, mescit, medrese, dârülkurrâ, dârülhadis, sıbyan muallimhanesi, zâviye, han, hamam, kervansaray, vezir ve âyan sarayları, çeşmeler, sebilhaneler, su muslukları, su kuyuları, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi mahalleleri, kilise, ekmek fırını, börek fırını, simit fırını, peksimet fırını, at değirmeni, su değirmeni, kapan, eminlik kısaca İstanbul şehrim içinde dört mevleviyet yerde ne kadar evler, yalılar, dalyanlar, bütün imaret cinsinden yapılar varsa yazılsın.

Bütün mahalle halkı, sanat ve meslek sahiplerinin önderleri, imamlar, hatipler, mahalle kethüdaları görüşmeleriyle bir bir yazılıp mutlu eşiğime arz edesin. Ancak tarafsız adamlarımla da teftiş edip yazdığınızda aykırılık ve yanlışlık bulunursa yazanları dörder parça ederim" diye yemin etti.

Sonra "Bozahaneci esnafı bütün sanat ehlinden sonra geçsinler. Meyhaneci mel'unları ordu-yı İslâmımda olmaya, ancak bozacılara imdâd akçe verip alayda yamak olalar. Fakat alay sırasında bunlar sekizer kat mehterhane çalmayalar. İki daire, saz ü söz ile geçsinler. Ne kadar bozahane ve meyhane vardır, ne kadar içki satan pislikler vardır malûm-ı hümâyûnum ola" diye veziriazam Bayram Paşa'ya, İstanbul mollası, Eyüp, Galata, Üsküdar mollalarının ellerine fermanlar verip,

"Tîz hatt-ı şerifde yazılandan fazlası dört mevleviyetlerde olan bütün dükkânları, bütün sanat sahiplerini, bütün imaret olan yapıları, hâkimleri ile vakfedici şartlarını, bütün hayrat ve hasenâtları yazasınız" diye sıkı tenbihlerde bulundu.

Onlar da yer öpüp herkes yönetimleri altında olan imaret, hayrat ve hasenâtları, başka eserleri, bütün sanatkâr dükkânlarını saadetli padişahın istek ve arzularından bin kat daha fazla yazdılar.

Sultan II. Selim Han zamanında, (---) tarihinde İstanbul Mollası Zekeriyyâ Efendi'nin yazdığından yüz bin kat fazla yazıldı, zira o zamandan IV. Murad'a kadar İstanbul şehri öyle mamur oldu ki boş bir yer kalmamış idi. *[152b]*

Bu minval üzere İstanbul'u; Yedikule, Eyüp, Kâğıthane, Sütlüce, Piripaşa, Hasköy, Kasımpaşa, Galata, Tophane, Beşiktaş, Hisar, tâ Boğazhisarları, Beykoz, Kanlıca, Anadolu Hisarı, Çengelköy, Kuzguncuk, Üsküdar ve Kadıköyü'ne kadar bütün mamur yerleri, bağ ve bostanı, dükkânlar ve bedesteni, bütün sanatkâr ve âyanları tam üç ayda yazarak bir ciltli kitap hâline getirdikten sonra *Evsaf-ı Kostantiniyye* (İstanbul'un Vasıfları) adını koydu.

Böylece padişahın tahtının eteğine sundular. Padişah huzurunda gece gündüz Tarihçi Solakzâde okudukça Sultan Murad Han zevk ve sevincinden, "Allah ömrünüzü dünya durdukça uzatsın" buyururlar idi.

Allah'ın hikmeti o zamanda efendimiz Melek Ahmed Paşa, Murad Han Gazi'nin silahdarlığı hizmetiyle şeref sahibi olmuştu. Bağdad'ın fethinden sonra Diyarbakır valiliğiyle nasiplendiğinde *Evsaf-ı Kostantiniyye* adlı kitap Melek Ahmed Paşa'da kaldı. O zâttan hakîr-i pür-taksîr Evliya, kitabın bir suretini buraya yazdım ki, o kopya budur:

İstanbul mollasıarzının sureti

Yüksek adaleti eşikleri tarafına, âciz duacının arzı odur ki, âlemin sığınağı padişahım hazretlerinin saadetli hatt-ı şerifleri üzere Belde-i Tayyibe yani İstanbul bu minval üzere yazılıp tahtları eşiğine arz olundu. Ferman azametli, şevketli iktidar sahibi padişahındır.

Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye'nin vasıfları

Allah düşman saldırısından korusun

Önce dört mevleviyet hükûmette 670 şer'î mahkeme kadılığı vardır.

Osmanlı sultanları camileri	74
Büyük vezirler camileri	1.985
Mahalle mescidi	6.990
Diğer âyan ve büyüklerin camilerinin toplamı	6.665
İmaretler (aşevleri)	19
Hastahaneler	9
Sıbyan mektepleri	1.993
Kur'an dârülkurrâları	55
Dârülhadis	135
Tekkeler (hânkâh)	557
Derviş tekkeleri	2.000
Misafirhaneler	91
Kervansaray	979

Hâcegân hanları 255
Bekâr hanları 672
Müslüman mahallesi 9.973
Rum Hıristiyan mahallesi 354
Yahudi mahallesi 257
Frenk mahallesi 17
Ermeni mahallesi 27
Vezir, âlim ve seçkinler sarayları 28.900
Vezir saraylarındaki özel hamamlar 14.536
Vezir ve âlim saraylarındaki çeşmeler 4.000
Has ve avam çeşmeleri 9.995
Sebilhane 200
Kale içindeki has ve avam hamamları 91
Kale dışındaki hamamlar 65
Su muslukları 7.989
Sebiller 100
Su kuyuları 600.000
Su sarnıçları 55
Han mahzenleri 3.000
İstanbul ve Galata bedesteni 3
Unkapanı ve başka kapanlar 37
Mirî kantar 35
Tahmîs emaneti 2
İpek tartı emaneti 1
Şemahane emaneti 1
Sırmakeşhane emaneti 1
Gümrük emaneti 1
Pençik çardağı emaneti 1
Karagümrük emaneti 1
Yağkapanı emaneti 1
Balık emaneti 1
Tuz emaneti 1
Peksimet emaneti 1
Şarap emaneti 1
Baruthane emaneti 1
Barut işliği emaneti 4
Esirhane emaneti 1
Darphane-i Sultanî 1
Darphane emaneti 1
Çuka ambarı 1
Buğday ambarı 1
Arpa ambarı emini 2

Tuz ambarı 1
Kilâr-ı Sultanî 1
Bayezid Han ambarı 1
Süleyman Han ambarı 1
Odun ambarı 1
Odun emaneti ..... (---)
Unkapanı divanhanesi 1
Otluk emini ambar-ı hâs 1
Otluk ambar-ı hâs-ı vefa 1
Istabl-ı hâs 1
Ahırkapı ıstablı 1
Vefa Meydanı ıstablı ..... (---)
Esirler zindanı 4
Borçlu ve katil zindanı 4
Mirî balık dalyanı 20
Mirî karlık 3
Ekmek fırını 600
At değirmeni 400
Kırkçeşme yakınında su değirmeni 2

Eski yeniçeri odaları, yeni yeniçeri odaları sekbân-ı yeniçeri odaları hepsi 162 odadır.

Acemi oğlanları haneleri ..... (---)
Cephane ..... (---)
Kalafathane 1
Marangozhane ..... 1.
Tersane ..... (---) gözdür.
Kumbarahane 1
Mevlevîhane 4
Mirî yoğurthane 1
Matbah emini ..... (---)
Pastırma emini ..... (---)
Salhane emaneti 1
Şehr emaneti 1
Çardak emini 1
Cebehane hazinesi ..... (---)
Tersane emaneti 1
Atpazarı emaneti ..... (---)
Nüzul emini ..... (---)
Sebzehane emini 1
Koyun emini ..... 1 *[153a]*
Kâğıthane-i battal 1
Arslanhane-i mirî 1

Şişehane....4
Mirî boyahane....70
Gümüşhane....10
Tüfekhane....1
Sebzehane....1
Çardakhane....1
Mirî salhane....3
Yedikule'de pastırmahane....1
Kurşunhane....1
Kalenderhane....1
Mutribhane-i hâssa....1
Sâzende-i mehterhane....2
Köshane....1
Hayme mehterhanesi....1
Peykhane....1
Nakkaşhane....1
Doğramahane....1
Sakkâhane....1
Suyolcuhane....1
Topcıyânhane....1
Dökmeciler işliği....1
Terzihane....1
Terzi dolamahane....1
Top arabası işyeri....1
Koçu arabası işyeri....1
Fişekhane....1
Yeniçeri talimhanesi....1
Yeniçeri samsonhanesi....1
Yeniçeri zağarhanesi....1
Bostancı samsonhanesi....(---)
Yeniçeri tazıhanesi....1
Bostancılar tazıhanesi....1
Doğancılar işyerisi....1
Kuyumcubaşı işyeri....1
Damgacıbaşı işyeri....1
Kazancıbaşı işyeri....1
Dökmecibaşı işyeri....1
Büyük sarrâcbaşı işyeri....1
Camcıbaşı işyeri....1
Mimarbaşı işyeri....1
Doğramacıbaşı işyeri....1
Hasırcıbaşı işyeri....1

Meremmetçibaşı işyeri 1
Kirecibaşı işyeri 1
Bazargânbaşı 6
Akdeniz, Karadeniz ve ehl-i kıblebaşı 1
Sirkecibaşı işyeri 1
Turşucubaşı 1
Eski sultan türbeleri ..... (---)
Eski âlim ve vezir türbeleri ..... (---)

Bu yukarıda yazılan işyerleri ve bütün emanetler (eminlikler) mirîdir. Bunun için bir yerde yazılmıştır. Fakat Sultan Murad Han yazımında her işyeri ve dükkânlar ne tarafta olduğu, yol üzerinde olup olmadığı, geçmiş padişahlardan kimin yapısıdır, kim kurmuştur, bütün kanun ve kuralları ile yazılmıştır. Ancak hakîr, çok yazmaktan kaçınıp bu şekilde derli toplu yazdık, zira bu işyerleri ve dükkânlar bütün İstanbul halkınca bilinmektedir. İnşaallah bu yazdığımız müsveddeyi düzelttiğimizde her işyeri ve hayır eserlerini yerinde yazarız.

Bundan sonra büyük şehir İstanbul'da ne kadar dükkân ve ne kadar meslek sahibi esnaf vardır onları bildirir

İki yüz yetmişinci bölüm
İstanbul'un dört mevleviyet yerinde ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin esnaf askeri var ise onları kanun ve kuralları, pir-perverleri ile yollu yollunca padişah fermanı üzere (büyük Ordu-yı hümâyûn için hepsi elli yedi bölümdür ve yüz adet esnaf alaylarıdır ki) esnaf alayları ile önderlerinin gömülü olduğu diyarlar ile bildirir

Önce padişah fermanı üzere İstanbul'un dört mevleviyetinde olan bütün sanat sahipleri 57 bölüm olup tamamı 1.100 sınıf sanat sahibi geçite hazır oldular. İlk defa bu anılanların toplanmasına me'mur olan sefere me'mur vezir ve vekillerin çavuşlarıdır. *Bismillâh* ile önce;

[Birinci bölüm]
Çavuşân esnafı alayı

Pirleri Hz. Malik Eşter'dir. Halk arasında yaygın olduğuna göre, Çin ülkesinde bir ejderha öldürdüğünden dolayı Malik Ejder derler. Ancak *Fütüvvetnâme*'de yazdığı üzere mübarek gözü biri gazâda yaralanıp yırtlaz olduğundan Malik Eşter derler.

Hz. Ali, Hz. Peygamber önünde beline peştemal kuşattı. On birinci pir olup bütün beylere ve gazilere kumandan olurdu. Gayet cesur ve yiğit kimse olduğundan savaşta başına teller, atına ziller taka-

rak eline çevgânını alıp Sam gibi uğraş meydanında alay düzüp saf bozduğundan dolayı alay çavuşlarına pir olmuştur. Mübarek kabri Kûfe'dedir.

Ancak bu hakîr 1076 [1665-66] tarihinde Kırım ülkesinde Mehmed Giray Han hizmetinde bulundum. Bütün Kırım hanlarının kabri Eskiyurd adlı yerde olduğundan Mehmed Giray Han kendisine bir âhiret evi yapmaya başladığında temelini kazarken dört köşe bir beyaz mermer çıktı. Üzerinde Çağatay yazısı ile böyle yazılmış,

"Ey sual etgen şolkay merkadni eyesin, Salsal kavurnı sovvukan Malik Eşter uludur. Şol (---) sahâbesi kişilerindendir. Cılgası üç yüz ki cildir" diye taş üzere eski yazı ile *[153b]* yazıp düzeltmiş.

Bütün Kırım bilginleri hesap ettiler "Merhum öleli 770 yıl olmuş" dediler. Salsâl'in okuyla şehit oldu derler. *Allah rahmet eylesin.*

Daha sonra Mehmed Giray Han kendine türbe yapmaktan vazgeçip üzerlerine yüksek bir kubbe yaptı. Kapısının üzerine celî hat ile tezhipli tarihler yazdırdı, bir tekke ve türbedârlara maaş bağladı.

Hakîrin gördüğü Malik Eşter mezarı Bahçesaray'dadır. Sonra bütün alay çavuşları küheylân atlara altışar adet yancığla, bahri hotaslarla, çeşit çeşit ziller ile koşum ve eğer takımlarıyla atlarını süsleyip kendileri de türlü türlü kıymetli kumaşlara gömülmüş ellerinde çevgân, dillerinde Davudî sesle "Yâ Sübhan" esmâsı sesine yol buldurup bellerinde gamgam kılıcı, başlarında sîmurg-ı ankânın yedi yerde teleklerini takarak süsleyip anayol üzere durup Kereb Gazi ve Malik Eşter sesini icrâ ederek bütün askeri alaya teşvik ederler.

Subaşı yani çöplük subaşısı: Piri sahâbeden (---) hazretleridir ki Mekke ve Medine'nin pâk olmasını Resûl-ı Ekrem bunlara şipariş etmişlerdi. Kabri Medine'de Bakî [mezarlığı] civarındadır. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Subaşı hâkimlerinin silsilesi onlara ulaşır.

Hâssa gılmânı ve gılmân hademeleri esnafı: Subaşı ardı sıra kat kat altına gömülmüş olup her biri birer güneş pençesi gılmân mehtâblardır ki eşkin cins atlar üzere geçerler. Bu gılmân hademelerinin pirleri eski zamanda Hz. Yusuf idi. Fakat Hz. Risâlet asrında bu topluluğun pirleri Hz. Malik oğlu Enes ve Hz. Selmân-ı Fârisî'dir. Hz. Malik oğlu Enes, Hazret'den (---) hadis rivayet eder, kabri (---) dir. Resûl'ün haremine hizmet ederdi. Selmân-ı Fârisî, Hazret'ten (---) hadis rivayet eder. Yaşlı idi, dışarda hizmet ederdi.

Hz. Risâlet, Selmân-ı Pâk hakkında *"Selmân bizim ehl-i beytimizdendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrâk etmiştir. Şüphesiz cennet her gün ve gece beş kere ona koşmaktadır."*

.....(1 satırlık yer boş).....

buyurmuşlardır.

330 yaşında vefat etmiştir. Kabri Kûfe'dedir. İmam-ı A'zam bu zâta yetişmiş, Hz. Peygamber'in nasıl abdest tazelediklerini ve nasıl ibadet ettiklerini, bütün şartlarıyla Selmân-ı Fârisî'den haber almıştır, derler.

Acemi oğlanları esnafı: Hicret'in 17. [638] senesinde Mekke fetholup Harb oğlu Sahr oğlu Ebû Süfyân, Cerâm oğlu Halim, Vertâ oğlu Bedîl, Ebû Cehil oğlu İkrime, Sa'd oğlu Abdullah ve Hz. Ebûbekir'in babası Ebû Kuhâfe kör olduğu halde gelip Hz. Peygamber huzurunda İslâm ile şereflendiler. Hepsi akrabalarına İslâm'ı önerip akrabaları İslâm'ı kabul etmediklerinden İkrime ve Ebû Kuhâfe akrabalarının mal ve erzaklarının yağmalanıp çocuklarının esir olmalarını rica ettiler.

Peygamberimiz de sahâbe-i kirâma izin vererek yağmalanıp aileleri ve çocukları esir edildikten sonra yine kendilerine bağışlandı. Fazlasını ashâb-ı kirâma terbiye olunmaları için bütün esirleri paylaştırdılar. Bu acemi oğlanlar ilk defa ondan kaldı.

Yine o sene Hz. Peygamber Velid oğlu Hâlid'i Şam'a kumandan etti. İlk Rum gazâsı odur. Şam'da bütün Rumları kılıçtan geçirip 40.000 esir ile Medine'ye geldiğinde Hz. Resûl, Hâlid'e Seyfullahi'l-meslûl (Allah'ın kınından sıyrılmış kılıcı) buyurdular. Bütün çocuk esirleri sahâbelere bağışladılar. Acemi olanların bir aslı da budur.

Pirleri Müslüman gaziler olmuş olur. Ancak Orhan Gazi zamanında (---) tarihinde olan gazâlardan nice yüz oğlanları Orhan Beğ, Hz. Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağışlayıp Hacı Bektaş da terbiye eder.

Yine Orhan Gazi sefere giderken "yeni çeri"dir, yani "yeni asker"dir diye Orhan'a hediye verdi. Bir sığın, bir başka elbise ile acemi oğlanımızdır diye Orhan'a peşkeş verdi. Bu takdirce yeniçerinin acemi oğlanlarının pirleri Hacı Bektaş-ı Veli'dir. Horasan erenlerindendir. Nurlu kabri Kırşehri'ndedir.

Bu acemi oğlanları tâhir subaşı alayında bin kadar acayip suratlı, tıraşlı, eğri külâh tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde süpürgeler ve kürekler ile caddeleri temizleyerek geçerler. Bunların ardı sıra,

Arayıcılar esnafı: Bu sınıf çöplük subaşısına mensuptur. İşleri *[154a]* İstanbul içinde bütün evlerde, caddelerde ne kadar mezbele ve çer çöp var ise sepetler ile taşıyıp deniz kenarında tekneler içinde yıkayıp içinde akçe, mangır, çivi ve başka tür eşya bulup geçimlerini sağlarlar.

Ancak bazı yerde istefan sorguç, cevahir kuşak, değerli yüzük taşlarından düşmüş mücevher türü değerli şeyler bulurlar ki anlatılamaz. Bu sınıf, tâhir subaşıya senelik 60.000 akçe aidat verip İstanbul içinde arayıcılık ederler.

Pirleri Verrâd-i Berberî'dir. Zünnûn-ı Mısrî ile Hazret huzuruna gelüp İslâm ile müşerref olup Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî beline peştemal bağlayıp bütün ırgatlara ve çöpçülere pir oldu. Kabri Abbas'ta bir bağ içindedir.

Bu arayıcı esnafı 500 nefer, ayaklarına, kasıklarına kadar battal siyah çizmeler giyip üzerlerinde kırmızı siyah meşin kaftanlar ile başlarında Teke ve Hamid külâhları, omuzlarında uzun sırıklar, ucunda çapa demir kazmalar, arkalarında yuvarlak ağaç tekneler, ellerinde kazmalar, bazılarının ellerinde süpürge kürekler, omuzlarında sepet ve garârlar ve çerçöp sepetleri ile bir hây-hû ederek alay ile geçerler. Bunların ardı sıra,

Gûr kazan (mezar kazıcıları) esnafı: Hz. Âdem'in dünyaya inmesinden sonra pirleri Kâbil'dir, zira Kâbil, kardeşi Hâbil'e bir kızla evlenme yüzünden rakip olup öldürdü. Hâbil'in cesedini neyleyeceğini bilmedi. Sonunda gördü ki bir kara karga gelip Kâbil huzurunda bir hindistan cevizini gagasıyla eşip yere gömdü. Kâbil, bu karganın gagasıyla cevizi yere gömdüğünü görünce hemen yeri kazıp Hâbil'in cesedini yere gömdü. Hâlâ Hâbil kabri Arafat Dağı'nda Âdem Matbahı yerinde gömülüdür, zira Hz. Âdem önce Serendil'e indikten sonra Arafat Dağı'nda Hz. Havva ile buluşur, Şit, Hâbil, Kâbil, Rem'an, Alcığa, Şelvâz, Aside nice Âdem çocukları, Arafat Dağı'nda doğmuşlardır.

Daha sonra katil Kâbil, Âdem Safî'ye asi olunca malını Hâbil evlâtları yağmaladı, kendisi Şam'a kaçtı. Kabri Kırklar Dağı'nda bir mağaradadır. Hâbil'i vurduğu taş da orada bir mağarada kırmızı renkli kanlı taştır. Yeryüzünde ilk defa haksız yere kan döken Kâbil'dir. Cümle kanlılara, rakiplere, mezar kazanlara pir, o pirsiz olmuştur.

İlk defa savaş Hâbil ve Kâbil evlatlarından kalmıştır. Sözün özü mezar kazanlar 2.008 neferdir. Ordu alayı içinde tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde kazma ve kürek, dillerinde *"Sübhânallâh"* diyerek bu kadar temiz kimseler edeplice geçerler. Bunların işleri gazâ sırasında bütün şehitleri gömmektir. Bununla görevlidirler.

Lağımcılar esnafı: Nefer 5000, pirleri Nakkab-ı Yemenî'dir, Selmân-ı Pâk belini bağlayıp pir etti, kabri Yemen hacılarının ihrama girdikleri Yelemlem adlı yerdedir. Bunlar hepsi tepeden tırnağa silahlı olup büyük bal fıçılarını çeşit çeşit yeşil yapraklarla süslerler, sırıklarla fıçıları omuzlarında götürüp ellerinde kazma

kürekler, meydan süpürgeleri ve gerdeller ile "Aşa aşa" diyerek yer yer yolları süpürüp gerdellere, fıçılara doldurup geçerler. Bu esnafın gazâlarda işleri, bir kale fethedildiğinde ve ordu içinde beyt-i halâ (hela) kazarlar, kalenin temeline varmak için yer altından lağım kazarlar ve bunu siyah barut ile doldurup havaya atarak kaleyi fethederler. Bu topluluk İstanbul'da çoğunlukla Kayseri Ermenileridir. Biraz kötü kokulu esnaftır. Fakat gayet lâzımlı Serkiz, Vartan, Derder, Aşvadır ve Mohan isimli bokçulardır. Bunlardan sonra,

Salahorlar esnafı: Neferât 9.000, büyük askerdir. Pirleri Ma'dî Kereb Gazi'dir ki Hz. Ali kemer bağlamıştır. Şam hacıları yolu üzerinde Medine-i Münevvere'ye dört menzil yakın Fahleteyn Kalesi'nde şehit olduğundan orada gömülüdür. Bu salahor esnafı sefer yollarında çalılık ve ormanlıkları kırıp batak yerlere doldurup İslâm ordusunun, balyemez toplar geçirmesi için yolları temizlerler. Ellerinde kazma ve kürekleri, demir küsküleri, baltaları ve ferhadî külünkleri ile geçerler. Çok gerekli bir askerdir. Bunların ardı sıra,

Baltacılar, Belderan lağımcıbaşı esnafı: Nefer 1.000, pirleri Nusayr oğlu Kasım'dır. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Bütün dağ delenlerin silsilesi ona çıkar. Bütün vilâyetlerde ne kadar taş kesen var ise tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde *[154b]* bunların da ferhadî kazmaları, küsküleri, varyaları, kamaları, kürekleri, küfeleri bellerinde baltaları ile bu üslûp üzere bir hâyhû ile geçerler. Bu sınıfın gazâda işleri, geçilecek yol üzerinde yüksek bir dağ olur ve ondan geçmek zor olursa bu sınıf bir gün önce gidip o yüksek dağı bir günde düz yol ederler. Yüksek bir dağ üzerinde bir kale bulunup fethedilmesinde zorluk çekilse bir günde o kalenin temeline girip yıkarlar. Bu esnaf da asker topluluğundan olmadığından hepsinden ileri tâhir subaşı eli altındadır.

Bu yukarıda yazılan dokuz adet esnaf, toplam (---) miktarı piyade asker mükellef, mükemmel, tepeden tırnağa silahlı olup İstanbul'dan gidilecek yere kadar yolları temizlemeye başlayarak bu üslûp üzere bütün ağaları, yüzbaşıları, iş-erleri, atlı lağımcıbaşı, tâhir subaşı yanyana ardları sıra bütün iç oğlanları da ardlarınca sekiz kat mehterhane çalarak, şakalar ederek Alayköşkü dibinden padişah huzurundan geçerler. Bu dokuz sınıfın önce geçmesi çok gerekli olup, yolları temizlemelerinden sonra İslâm ordusu ve diğerleri geçerler. Bu ibret verici taifenin ardı sıra,

İkinci bölüm
Asesbaşı askeri esnafı

Çok eskiden yok idi. Fatih Sultan Mehmed (---) tarihinde kurmuştur. Yeniçeri bölük odalarından bir oda asker ile sefer eşer bir

çorbacıdır. Yeniçeri neferleri 500, pirleri yine Hacı Bektaş'tır. Bütün yeniçerileri eli hezârân asalı muhteşem üsküflü neferlerdir. Caddenin iki tarafında toplanan seyircileri açıp anayolu genişletmeye ve asker topluluklarını kanun ile öldürmeye yetkilidirler.

Şehir subaşısı esnafı: Bu esnaf Hz. Risâlet asrında olmadığından pirleri yoktur. Lâkin Mısır meliklerinden Sultan Muhammed Ekrâd asrında Hz. İmam Şâfiî'nin tekkesine eşkıya girip dört mezhep için yazdığı bütün kitaplarını çaldı, bir şey bulunamadı. Sonunda Şâfi'yi seven izan sahibi bir kimse Sultan Muhammed Ekrâd'a, "Eğer fermanınız olursa Allah'ın izniyle ben bulayım" diye ferman alır. Meğer o asırda bir âlim, fâzıl kimse var idi, beşinci mezhep olmak üzere Caferî mezhebini yaymaya çalışırdı. Dört mezhebe aykırı, şeriata uymayan meseleler ortaya atmıştı. Onun fetvasıyla birkaç mesele bulurlar ki İmam Şâfiî'ye iftira etmiştir. Derhâl o mezhepsiz adamın evini basarlar, Şâfiî kitaplarının hepsini orada bulurlar ve bu adamı katlederler. Bulan şahıs da Şâfiî izniyle subaşı olarak atanır. Hâlâ subaşıların zanlarınca pirleri İmam Şâfiî'dir. İlk subaşı Yasavul Ali'dir. Kabri yine Şâfiî yakınındadır. Kendi neferâtları 200, elleri sopalı acımasız adamlardır.

Amansız asesler esnafı: Nefer 202, bunlar tutma, kapma, vurma, kovma, asma, basma, bağlama adamlarıdır. Biri birinden sert ve şiddetli mel'un kavimdirler. Bu haşerâtın sapık zanlarınca pirleri Amr-ı Ayyâr'dır, *hâşâ ve kellâ.*

İmansız cellatlar esnafı: Pirleri Eyyûb-ı Basrî'dir. Hazret huzurunda Selmân-ı Pâk belini bağladı. Resûlullah şeriatı üzere ve Allah'ın fermanı kati naslar üzere Peygamberimizin huzurunda ilk defa bu zât bir katili Hz. Ali kılıcı ile katlettiği için cellatların piridir. Daima kanuna göre ölüm cezası alanları temizleyip, yıkayıp siyaset meydanına getirip çeşit çeşit teselliler ile iman tazelettirerek kelime-i şehâdet getirtip, yüzünü kıbleye dönderir, bir kere sağ eliyle katlolunacak kimsenin başını sığayıp herif sakinleşince besmele ile kılıcı iki eline alıp suçlunun kellesini bedeninden ayırırdı. Ruhu için Fâtiha okuyup toplantıda hazır olanlara öldürülenin yanında "Bu adamdan ibret alın" diye nasihat ederdi. 170 yaşında vefat etti. Bizzat Muâviye cenazesini götürüp Şam'da Paşa Sarayı'nın kapısı yakınında defnetti ve üzerine bir kubbe yaptı. Cellat Şeyh (---) de orada gömülüdür. Efendimiz Melek Ahmed Paşa'nın bir oğlu orada gömülüdür. Hâlâ bütün ölüme müstahak olan adamları onun türbesi önünde katlederler, herkesin ziyaret yeridir. Bu cellatlar esnafı sultanın emrine memur adamlardır ki onların hakkında mısra,

Hükm-i sultân olmasa hatâ gelmez cellâddan.

Bu kavmin en ustası Murad Han'ın cellâdı Kara Ali'dir. Pazularını sıvayıp Dahhâk'ın kılıcına benzer ateş saçan kılıcını beline bağlayıp diğer işkence, karabend, nakşbend, kemendbend, zünnârbend edecek ucu aşıklı yağlı kemendleri kemerine asıp diğer işkence âletlerinden kelpeten, burgu, çivi, buhur-ı fitil, semin sünger, tilisman, yakakart, deri yüzecek sıntıraş, polad tas, nice türlü zehirli göz milleri, malafa, çimşir işkence, Allah saklasın el ayak kırmaya yarayan balta ve malafalarını kemerine bağlarlar, diğer yardımcıları da yetmiş yedişer cellat âletlerini de kemerlerine takıp diğer hizmetçilerin omuzlarında altınlı, nakışlı, uzun, servi ağacından güzel kokulu kazıklar ile bellerinde seyahat urganları ve ellerinde yalın kılıçlarıyla merdâne neşelenerek geçerler. Fakat Allah korusun her birinin çehresinde nur kalmayıp zehir damlar. *[155a]*

Hemyân kesici (yankesici) esnafı: Nefer 300, bunlar da "Varyemez malı ister kurnazlarız. Pirimiz Amr-ı Ayyâr'dır" derler ancak *hâşâ sümme hâşâ.*

Kara hırsızı esnafı: Nefer 200, bunlar da cihanın kurnazlarıyız. Pirimiz Amr-ı Ayyâroğlu Uşum'dur. Muâviye zamanında Gürcistan'a elçilik ile gidip Irak-ı Dadyân'da zehirlenerek öldü. Orada gömülüdür, derler.

Deyyuslar esnafı: Nefer 212, hâşâ pirleri ola.

Ahmak pezevenkler esnafı: Nefer 300, dinleyenler affetsin, pirleri ola.

Gidiler, Müflisler esnafı: Nefer 500. Bu pezevenk, deyyus ve gidiler hesapsızdır ancak herkes evli evinde olduğundan bilinmemektedir. Ancak bu yazılan hemyân kesiciler, hırsızlar, uğursuzlar, nursuzlar, hepsi defter ile asesbaşı subaşıya vergi verip İstanbul'un kalabalık çarşı ve pazarlarında büyük kalabalık yerlerinde dışarıdan gelmiş gariplerin sürmelerinden gözlerini çalıp fakir herifler sürme ile kalırlar.

Kasımpaşa mukaddemleri esnafı: Nefer 155, hâlâ pirsizlerdir. Tersane kethüdaları eli altında bir alay dinsiz kavimdirler. Tersane-i Âmire'de gemilerin donanması mahallinde bu zalimler keseleri içine yüzer, yüz ellişer kuruş koyup gözü bağlı kör gibi garipleri bozahane, meyhane, bekârhane ve gezinti yerlerine götürüp sarhoş edince "Bu kadar devlet malı yedin" diye küreğe korlar. Altı ay sefer edip eline bin akçe verip kürekten bırakırlar. Eğer sevdiysen ilkbaharda yine gelip 2.000 akçe al derler. Ancak ne acayip dolandırıcı kavimdirler. Bunlar da kürek erbâbını bilip işsüz güçsüz adama böyle edip küreğe korlar, acayip kâr ederler.

Hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı: Nefer 500, bunlar bir alay yersiz, yurtsuz, düşkün, ahlâksız, yüzsüzlerdir ki kendi kadir ve kıymetlerini bilmeyip Babulluk'ta, Kalatyonoz'da,

Finde'de, Kumkapı'da, San Pavla'da, Meydancık'ta, Kiliseardı'nda, Tatavla'da ve çeşit çeşit fuhuş yapılar yerlerde sürü sürü gezip boğazı tokluğuna avlanırkan subaşı tuzağına düşüp sonunda defterli olur.

Allah saklasın bunun benzeri nice manasız esnaf vardır ancak yazılmasında hiçbir yarar yoktur. Bunları subaşı bilir, başkaları bilmez. Bu yazılan gereksiz, lüzumsuz ve kötü esnaf subaşı ile alayda türlü türlü şaka ederek geçerler. Ancak ne zümreden olduklarını bilmiyorum, malûm değildir. Kalabalık bir sınıftır.

Seyisân-ı urbân-ı uryân (Arap seyisleri) esnafı: Hesapsız kavimdir. Pirleri Kanber-i Ali'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Bütün seyislerin silsilesi ona ulaşır. Zalim Haccac Yusuf onu şehit etti. Bağdad'da gömülüdür. Bu seyisler, güzel sesle hicaz makamında şarkı okuyup el vurarak geçerler. Ancak vezir seyisbaşıları atlar üzere aralarında taze Arap gençleri ile geçerler. Onların ardı sıra,

Mükârî yani kirâcılar esnafı: Tüccarları ve diğer seyahat edenleri şehirden şehire kiraları ile götürürler. Neferât 3000. Bütün seyishanelerini, semerlerini renk renk çiçekler ile diba, sırmalı kumaş örtüler ile süsleyip yüzlerce zil, çan ve ardala ile atlarını süsleyip geçerler. Bunların da pirleri Kanber-i Ali'dir. Sefer sırasında gerekli askerdir.

Pâsbân-ı nigehbân-ı İstanbul (bekçi ve koruyucuları) esnafı: Neferât on iki bindir, kırk bindir derler ancak fart-ı kelâmdır (abartmadır). 300 askeri eski ve yeni bedesten bekçileridir ki gedikli maaşlı adamlardır. Diğerleri her gece sabaha dek İstanbul içre nöbet bekler. Bu esnaf subaşıya tabi olduğundan ordu alayında günün aydınlığında ellerinde çeşit çeşit sanatlı fenerleri yakıp balmumu ve türlü türlü mumlar yakıp ellerinde ucu demirli sopalar ile bellerinde kılıçlar, ok ve yaylar ile palas palas elbiseler giyip başlarında korkutucu, acayip görüntülü kurt derilerinden taçlar, çeşit çeşit sivri külâhlar giyerek birbirlerine sopa vurarak sanki hırsız kaçarmış şeklinde "Bre koma, kaştı ha, vardı ha, bre koma gitti gidi, vardı gidi işte gidi" diye bazı seyircileri gösterirler. Seyirciler arasına o acayip görüntü ile girip halkı korkuturlar, hem halkı iki tarafa açarlar, çeşitli şaka ederler. Bunların piri Divane Hürûm'dur, Selmân, Hz. Ali huzurunda belini bağladı. Bahr-i Umman'ın Lahsa tarafında gömülüdür. Yukarıda sayılan türlü cinsten askerlerin asla dükkân ve tezgâhları yoktur. Ancak İslâm ordusu yerini temizleyip emniyet için ileri giderler, zira bir diyarda ve bir orduda ibtidâ hâkim *[155b]* ve hekim olmasa o orduya girmek tamamen hatadır. Hâkim cihanın canıdır. *"Sultânlar olmasa insanlar birbirlerini yerler"* sahih hadisi mazmununca (meâl, sanatlı sözler) bir diyarda

hâkim olmasa âlem halkı birbirini yerler, onun için önce askerî taifesi gidip bekçiler İslâm ordusunun dört tarafında bekçilik etmeye me'murlardır.

Bu yukarıda yazılan toplam 14 esnaf dalga dalga, küme küme türlü şakalar ile geçip asesbaşı, subaşı, lağımcıbaşı at başı birlikte gidip ardları sıra sekiz kat mehterhane, bütün sâzendeler fasıllar ederek Alayköşkü dibinden maharet göstererek geçerler.

Üçüncü bölüm
Ordu mollası

Kanun üzere 500 akçe mevleviyettir, neferât 300. İlk defa Hz. Peygamber'in kutlu zamanlarında kadı olan Abdullah el-Tahrî'dir. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî belini bağlayıp icazet verdi. Hz. Resûl'ün emini idi. gazâ malının öşrünü zaptedip kadılık ederdi. Hz. Ali'nin öğrencisi idi. Şeriat kadılarının silsilesi ona çıkar. Sonra (---) tarihinde İmam-ı A'zam çıktı ve mezhep sahibi oldu. Bugün kadılar ona dayanıp pirimizdir derler, hâşâ olsun. Mansûr, İmam-ı A'zam'a kaza teklif etti, ancak İmam kabul etmediği için hapsedildi ve hapiste vefat etti.

Resûl alemdârı sancakdârlar esnafı: Yüz (---) esnafın birer sancakları vardır. Fakat hepsinden Ordu mollası sancağı mükelleftir ki Resûlullah'ın sancağıdır. Sancakdârların piri Hz. Büreyde-i Eslemî'dir. Resûl'ün ilk sancakdârı bu zâttır. Evvel İslâm sancağını bunlar getirdi, hâlâ sancakdârların silsilesi onda son bulur. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri Merv'dedir. Hicret'in 60 [680] yılında şehit oldu Hazret zamanında azl edilip (görevden alınıp) yerine Ebû Eyyûb-ı Ensârî, sancakdâr-ı Resûl olup Emevîlerden (---) zamanında İstanbul kuşatmasında vefat etti, yine Eyüp'te gömülüdür. Ordu mollaları hizmetinde,

Haberciler esnafı: Neferât 400, bunlar bütün Müslüman gazilerin mektuplarını vatanlarına ulaştırmaya me'murlardır. Pirleri Ümeyye-i Damirî oğlu Amr'dır ki Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Şatırlar ve habercilerin piridir, kabri Humus Kalesi'ndedir. Hz. Resûl'ün ulağı (haberci) idi. Bu habercilerin ellerinde birer mızrak, başlarında birer su kovası üzere ciğciğa teller, bellerinde kanturalar, tennûreler zil ve bem, Davudî sapanlar , umman-ı kerâmeler ve çantalar ile yaya geçerler.

Molla muhzırları esnafı: Nefer 200, pirleri (---) dir. Kabri Abbas'dadır. Ellerinde birer asaları ile piyade kadıasker önü sıra geçerler.

Vezir, beylerbeyi ve diğer ileri gelenler imamları esnafı: 300 neferdir. Pirleri İmam-ı A'zam'dır ki Bağdad'da gömülüdür. Ancak bi-

rinci imam Hz. Resûl'dür ki bütün peygamberlerin ruhlarına imam olmuştur.

Hatipler esnafı: Neferât 400, pirleri Hz. Osman'dır. Hz. Resûl kemerini bağladı. Resûlullah'ın huzurunda arasıra hatiplik ederdi. Fakat en eski hatip Hz. Peygamber *aleyhisselâm*dır. Hz. Osman'ın kabri, Medine-i Münevvere Bakî'inde bir türbededir.

Kadı ve mollalar esnafı: Toplam neferât 500, pirleri yukarıda yazılıdır. Bunlar itibar için azledilmiş olarak sefer eşerler. Boş bir yüksek mansıp olsa erbâbına sadaka olunur.

Büyük şeyhler esnafı: Adet 300, bunlar garazsız ivazsız Allah yolunda cihâd edip gazâ ederler. Pirleri Hasan-ı Basrî'dir. Selmân-ı Fârisî peştemal bağlayıp bütün şeyhlere pir oldu. Onların tarikatına Kutî silsilesi derler. Çâr-yâr-ı güzînden sonra tarikat şeyhi bu zâta ulaşır. 170 yaşında vefat etti. Kabri Buhara'dadır.

Zâhir vâizleri esnafı: Nefer 400, bunlar da kadıasker alayında görkemli geçerler. Pirleri Riyâzî oğlu Kümeyl, Selmân-ı Fârisî irşâd edip belini bağladı. Bazı şeyhlerin silsileleri ona çıkar. Onlara Kümeylî derler. Haccac şehit eyledi. Kabri Kûfe'dedir.

Müfessirler esnafı: Nefer 600, bunlar da kadıasker ile Allah için sefere giderler. Pirleri Hz. Abbas oğlu Abdullah'tır. Hazret asrında müfessir idi. Kabri Mekke'de Ebtah adlı mahalde, Mansûr-ı Devânikî yanındadır.

Muhaddisler esnafı: Nefer 60, bunlar da kadıasker ile sefer eşerler. Pirleri Ebû Hureyre'dir, kabri Mısır'da Cize şehrindedir. *[156a]* Yılda bir kere Temmuz ayında nice yüz bin adam toplanıp türbesinde mevlit okunur. Has ve avamın ziyaret yeridir ki, Ebû Hureyre olduğu için yüz binlerce kedi vardır.

Müezzinler esnafı: Neferât 700, bütün sefere me'mur vezir ve beylerbeyilerin müezzinleri kadıasker ordusu ile alaya binerler. Pirleri Hz. Bilâl-i Habeşî'dir, Hazret huzurunda Hz. Ali belini bağladı. Bütün müezzinlere pir olup bizzat Hazret'in müezzini idi. Hakkında Hazret *"Ey Bilâl uzzâl oku"* buyurmuşlardır. Bütün müezzinlerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Şam'da Koyunkapısı'nın iç yüzünde etrafı parmaklıklı küçük bir kubbe içindedir. Üçüncü pir de bunlardır. Bu hakîrin de piridir. *Allah rahmet eylesin.*

Sufîler esnafı: Neferât 3 000, bunlar da kadıasker sancağı dibinde tevhid edip Hak yoluna cihat ederler. Pirleri Ebû Derdâ-i Âmirî'dir. Hz. Ali belini bağladı, on altıncı pirdir. Ashâb-ı Suffe'ye Peygamberimizin izni ile ser-halka idi. Riyâzet ehlinin silsileleri onda son bulur. Resûl-i Hudâ onun hakkında:

İbn Abbas'tan naklen, *"Kıyamet gününde melekler ile ilk tokalaşacak olan Ebü'd-Derdâ'dır."* buyurmuşlardır. Kabri Necef'tedir.

Mütevelliler esnafı: Nefer 700, bu mütevellilerin hepsi kadıasker nezaretinde olmaları sebebiyle alaya çıkarlar. Pirleri Süfyân-ı Sevrî'dir, kabri Mekke Muallâsı yakınındadır. Mekke içindeki evini, Sultan IV. Mehmed Han'ın annesi hastahane ve şifa yurdu olarak yapmıştır. Bir âb-ı hayat kuyusu vardır. Şifa yurdu olmazdan önce hastalar bu eve gelip Süfyân-ı Sevrî kuyusundan su içip sıhhat bulurlardı.

Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar esnafı: 800 neferdir. Bunlar da kadıasker ile kimi sefer eşer, kimi alaya çıkar. Pirleri Ebî Şeybe'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Resûl, Mekke-i Mükerreme'nin anahtarlarını ona teslim etti. Soyu devam ettiğinden hâlâ yine Mekke'nin anahtarları Şeybeoğullarındadır. Bütün kapıcıların piri Şeybe'dir, kabri Mekke Muallâsı'nda Ebû Tâlib yanındadır.

Mukayyidler, Şeriat mahkemeleri hizmetçilerinin vasıfları: Neferât 2000, pirleri Hz. Ali kardeşi Akil'dir. Kûfe hâdisesinde şehit oldu, kabri Bağdad'dadır.

Cami muarrifleri vasıfları: Neferât 2000, pirleri Muaz oğlu Şeyh Mansûr'dır. Kabri Necef'dedir. Bu topluluk güzel sesle padişaha dua ederek kadıasker alayı içre geçerler.

Resûlullah na'thânları vasıfları: Neferât 4000, pirleri *Kaside-i Bürde* sahibi Şeyh Muhammed Bûsırî'dir, kabri Mısır'da Ukbe-i Cüheynî yanındadır.

Kur'an-ı azim hafızları esnafı: Neferât 6000, İstanbul şehri içinde bu 6.000 hafızdan başka kadınlardan 3.000 hafıze vardır. Pirleri Ukayl oğlu Müslim'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Risâlet asrında 10.000 hafız-ı Kur'an var idi. Hatta Hz. Ömer'in pâk temiz kızı Sitti Hafza hafıze idi. *Kur'an*'ın toplayıcısı Hz. Osman ile Kur'an-ı azimi toplayan Hafz kıraati bu Hafza Hatun'dan kaldığından Hafz kıraati derler. Hafıze hatunlara bu Sitti Hafza pir olmuştur. Bu hafızlar genellikle küheylân atlar üzere *Fetih* suresini okuyarak Alayköşkü dibinden geçerler.

Yazıcılar esnafı: Dükkân 400, neferât 500, bu esnaf ordu-yı pazarda, sadrazam kapısında arzıhal (dilekçe) ve mektuplar yazarlar, çok gerekli bir kavimdir. Pirleri Abdullah-ı Kûfî oğlu Kasım'dır. Selmân-ı Fârisî belini bağlamıştır, kabri Cidde yakınında Hidde'de Hz. Havva yanındadır.

Sahaflar esnafı: Dükkân 50, neferât 300, bunlar ulemâ giyiminde ulemâ hizmetçileri olduğundan kadıasker alayında tahtırevanlar üzere dükkânlarında nice bin kitapları süsleyip alay ile geçerler. Pirleri Abdullah Yetim'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Kabri Şam yakınında Busra şehrinde Hatem-i Tay yanındadır.

Şairler esnafı: Neferât 800, kadıasker alayında kasideler okuyarak alay ile geçerler. Pirleri Hâssan Sabit'dir ki Hazret'in şairidir. Yediaskı sahibidir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Kabri (---) dedir, ancak ziyaret etmedim. *[156b]*

Sultan, vezir ve âyan meddahlarının vasıfları: Neferât 80, bu topluluk tahtırevanlar üzere ellerinde çevgânları, bellerinde mecmuaları ile fesâhat ve belâgat üzere kıssa okuyarak geçerler. Pirleri Süheyb-i Rumî'dir ki Hz. Risâlet'in meddahıdır.

Bunlar cehâlet zamanında *Anternâme* okurlardı. Hazret bunlara *"Amcam Hz. Hamza-i bâ-safânın gazavatın okusan ümmeti cenge teşvik ederdin"* buyurduklarında ilk defa *Hamzanâme*'yi bunlar yazdılar. Daha sonra. Ebülmeâlî 261 [875] tarihinde güzellik verip 60 cilde çıkardı. Hâlâ bu altmış cildi Rum meddahları genişleterek 366 cilt *Hamzanâme* olmuştur.

Süheyb-i Rumî, Hazret huzurunda Mekke, Uhud, Bedir ve Huneyn gazalarında okudukça Hazret ferahlayıp Süheyb'e ihsanlarda bulundu ve *"Kıyamet gününde Kevser havuzundan ilk olarak Süheyb-i Rumî içer"* buyurdular. 110 yaşında vefat etti. Sivas şehrinin doğu tarafında bir yalçın kaya üzerinde büyük bir türbe içinde gömülüdür. Hazret huzurunda kemerini Hz. Ali bağlamıştır. Meddahların ve ahîlerin silsilesi ona ulaşır.

Hânendelerin vasıfları: Neferât 300, pirleri Yetimî oğlu Hamza'dır. Hazret huzurunda güzel okuyuculuk ederdi. Bütün hânendelerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Tâif'tedir. Bunlar güzel sesle sefere dair ilâhîler okurlar. Bazıları *"Allahümme yâ Hâdî, âsân eyle yolumuz"* ilâhîlerini okuyup Alayköşkü dibinden geçerler.

Müneccimlerin vasıfları: Neferât 70, pirleri Hz. İmam Ali'dir ki, *"Ay(a gelince) Biz ona da menzil menzil miktarlar tayin ettik. Nihâyet o eski hurma salkımının çöpü gibi bir hâle dönmüştür."* [Yâsin, 39] âyeti tefsirini bilip beş vakti bilmek için bu ilmi yaydı. Mübarek kabri Kûfe'dedir. İbadet ederken mel'un Mülcem şehit etti. Bu müneccimler sınıfı tahtırevanlar üzere usturlaplarını, kıblenümâlarını, mîkatlarını, diğer kitaplarını süsleyip müneccimbaşı elbisesi ve saçaklı abâyîsi ile kadıasker ile muhteşemâne at başı beraber geçerler.

Remilciler esnafı: Dükkân 15, neferât 300, bunlar da ulemâ kılığında olduğundan kadıasker alayıyla tahtırevanlar üzere talih, kur'a ve remil tahtalarını meydana koyup uğurlu ve uğursuz tâli maksat ve meramlarınızı görelim diye remmâlce sözler ederek geçerler. Pirleri yine Hz. Ali'dir ki Ali remli meşhurdur, eski ilimdir. Eskiden bu yolun pirleri Hz. Danyal'dır. Hz. Cebrail'den ilim öğrenip remil ile mucizesini gösterirdi.

Nakiban-ı ehl-i hıref (sanatkâr yardımcıları) esnafı: Neferât 300, pirleri Hz. Câbir-i Ensârî'dir, Mısır İskenderiyesi doğusunda Remle bağları adlı yerde cadde üzerinde yüksek bir kubbede gömülüdür. Bir cami ve tekkesi vardır. Hazret huzurunda kemerini Hz. Ali bağladı. Bütün tarik yardımcılarının silsilesi ona ulaşır.

Tarikat ehli reisleri esnafı: Neferât 900, hesapsız kavimdir, ancak kadıaskeriyle alaya çıkan şeyh bunlardır. Pirleri Ebû Ubeyd Cüzrecî. Hazret huzurunda Hz. Ali belini bağladığı 17. pirdir. Kabri Medyen'dedir. Mısır'dan Kâbe yolu üzere Şuaybü'n-naîm yolu üzere bir küçük kubbede gömülüdür. Bunlar bütün sanat ve tarikat ehli reisleri piridir, zira Hz. Resûl, bu Ebû Ubeyd Cüzrecî'yi Ensârîlere reis etmişti. Sahâbe-i kirâmın büyüklerindendir.

Sanat ehli şeyhleri esnafı: Neferât 105, pirleri Hz. Selmân-ı Fârisî'dir. Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Bağdad'dadır.

Sanat ehli çavuşları esnafı: Neferât 415, pirleri Haddâm oğlu Ömer'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri Yemen'de Veysel Karanî yanındadır. Bütün sanat ehli çavuşlarının pirleridir. Ancak vezir ve beylerbeyi çavuşları, silahşör askerlerin piri Malik Ejder'dir, kabri Kırım'da denilmiştir.

Sanat ve tarikat ehli faraşları esnafı: Neferât 2000, bunlar da hesapsız kavimdir, ancak sefere me'mur olup ordu mollasıyla alay eden bunlardır. Pirleri Nusayr-i Hindî'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri Basra'dadır. *Allah sırrını kutlu eylesin. [157a]* Bu topluluğun ellerinde süpürgeleri, faraşları, Sönbeki Adası süngeri, boğazlarında örtüleri ile edeplice geçerler.

Cenaze peykleri, ölü yıkayıcılar yani şehit yıkayıcıları esnafı: Neferât 4000, pirleri Amr-ı Ayyâr'dır, kemerini Hz. Ali bağladı, kabri Humus'tadır. Bu esnafın İslâm ordusunda işleri şehitleri ve kimsesiz garipleri yıkayıp gömerler. Bunlardan başka sefere me'mur vezir, âyan ve ileri gelenlerin imamları ve müezzinler ki, yukarıda yazılmıştır, tepeden tırnağa silahlı olup renk renk değerli elbiseler ile hızlı atlara binip sefere dair kasideler ve *"Allaümme yâ Hâdî âsân eyle yolumuz"* ilâhîlerini davudî yüksek sesle okuyarak geçerler, zira İstanbul'da ne kadar selâtin ve vezir camileri var ise onların imam, hatip ve müezzinleri huzurda kalıp yukarıda yazılan sefere me'mur ordu imamlarına, müezzinlerine, muarriflerine, na-'thânlarına, hafızlara, cenaze peyklerine birer aylık ulûfelerini verip yardım ederler. Bunlar da sefere giderler. Fakat hünkâr müezzinleri iki pay, sadrazam müezzinleri birer pay alıp sefere giderler. Onlardan başkası toplanan bütün malları eşit şekilde bölüşüp gazâ ederler. Bu esnaflardan başka garazsız, Allah için gazâya giden fakirlerin hesabını Allah bilir.

Çocuk mektepleri esnafı: Hesabını Hudâ bilir, ancak mektep hocası 1993, mektep yine 1993, bu hocaların pirleri kâinatın hocası, varlıkların övüncü Hz. Muhammed Mustafa'dır, piri Cebrail'dir, ondan Allah'a ulaşır, zira Hz. Risâlet, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in dedesi ve hocaları idi. Sıbyan (çocuk) mekteplerinin pirleri İmam Hasan ve İmam Hüseyin'dir. Bu anılan muallimhanelerin nice kere yüz bin ecinne askeri gibi küçük büyük ebcet okuyan çocukları kâğıttan hesapsız külâhlar giyip ellerinde dübelekler çalıp her bir sıbyan mektepleri birer çeşit giysi ile çeşit çeşit şakalar edip kimisi *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) diyerek kimisi *"İlahî İzz-i zâtın hürmeti için dahi bin bir sıfâtın hürmetiyçün"* der, diğer küçükler âmin deyip hocaları dua ederek bölük bölük çamapur askeri gibi kalabalık güruh güruh (grup grup) geçerler. Yüz binlerce çocuk da başlarında şeb külâhları üzere türlü türlü tüyler, çeşitli ziller ile kendilerini süsleyip ellerinde def, kudüm, Eyüp dübelekleri ile *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) deyip ellerinde tak ederek sesleri göklere ulaşıp dua harmanı içinde geçerler. Bu topluluğu ecinne ve dünya yüzünde bir şey görmüş değildir.

Dilenciler şeyhi esnafı: Nefer bir.

Dilenci esnafı: Nefer 7000, *"Sadakalar Allah'dan bir farz olarak, ancak fakirlere, miskinlere..."* [Tevbe, 60] âyetine mazhar olmuş bir alay cerci ve gariplerdir. Her biri birer hırkaları, ellerinde türlü türlü sancakları, başlarında hurma lifinden sarıkları ile *"Ya Fettâh"* esmâsıyla bütün körleri birbirinin omuzlarına yapışıp kimi aksak, kimi topal, kambur, kimi felçli, kimi saralı, kimi elsiz, kimi ayaksız, kimi çıplak, kimi eşeğe binmiş bir hengâme dua ile nice bin bayrakların arasına cerciler şeyhini ortaya alıp şeyhleri dua etikçe 7.000 fukara bir sesten *"Allah Allah"* ile *"Âmin"* dediklerinde sesleri göklere ulaşır. Bu tertip üzere onların dilenciler şeyhi alay içinde Alayköşkü dibinden geçiş yerinde durup padişaha hayır dua edip ihsan ve inâmlar alıp geçerler. Pirleri Şeyh Hâfî'dir, Selmân belini bağlamıştır. gazâdan gelen Müslüman gazilerden *"Ve sakın bir şey isteyeni azarlama"* [Duhân, 10] nassı üzere *"Şey'ullâh"* deyip sadaka alırdı, kabri Medine-i Münevvere'de Kıbleteyn yakınındadır.

Arasat şeyhi esnafı: Nefer 155, bunların her biri hamam kubbesi kadar türlü sarıklar sarıp sarıklarını götürmeye boyunları dayanamaz. Her birinin sarıklarını beşer onar adam dayanıp götürürler. Kimi eşeğe binmiş, kimi yaya, kimi katıra binip sarığını başka bir ata yükletip her biri birer çeşit sarıkla *[157b]* el açıp dua ederek geçerler.

Medrese talebeleri esnafı: Neferât 12.000, bunlar da hesapsız yanmış, kanmış kavimdir, ancak 12.000 kemerbaşıları ve hizmetçilerinden martılar, dızmanlar ve berebaşıları ile çeşit çeşit keçe külâh üzere renk renk çiçekleri başlarına takarak süsleyip ellerinde *Kudûrî, Mülteka'l-ebhür*leri, *Keşşâf*, Kadıhan kitapları, bellerinde kan saçan kılıçları, sapanları, gedelec yayları, okları, bazısı güzel şiirler okuyarak her biri yaya kemerbaşıları hızlı atlar üzere hazır olup sanki dersini müzâkere edip geçerek, Alayköşkü dibinde âyet: *"Allah uğrunda (nasıl savaşmak lâzımsa öylece) hakkıyla cihad edin."* [Hacc, 78] nassını tefsir ettiklerinde Murad Han hoşlanıp suhteler taifesine üç kese altın ihsanları olup hayır ve senâ ile geçtiler. Onların piri, Suffe erbâbının başı Ebû Derdâ-i Âmirî'dir, Selmân belini bağladı, yukarıda yazılıdır.

Peygamber Efendimizin soyu, temiz ırk Âl-i Aba, seyyidler: Adet 17.000, Allah'ın büyüklüğü, bu topluluğun büyük alayı Resûlullah evlâdının sarığı ile belirince bütün seyirciler *"Allâhümme salli alâ Muhammed"* derler. Sanki ilâhî bir nur parlayıp bütün ihtişamlarıyla ata binerek çifte çifte geçerler. Pirleri İmam Hasan, İmam Hüseyin, vâlideleri Fâtıma Zehrâ, ataları peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafa'dır. İmam Hasan (---) da gömülüdür. Karısı, zehirledi ve böylece şehit oldu. İmam Hüseyin, Yezid cenginde Kûfe'de şehit oldu. Mübarek cesedi Bağdad'a (---) konak yakın İmam Hüseyin'de büyük bir türbede gömülüdür. Kutlu başlarını, Yezid Şam'dan Mısır'a gönderdi. Hâlâ Mısr-ı Kâhire içinde Han-ı Halil yakınında İmam Hüseyin Meşhedi'nde yüksek bir kubbe içinde kutlu başları gömülüdür. Bir camii var. Dört tarafındaki mermer direkler Kâbe-i Şerif avlusunda yapıldığından Kâbe-i Şerif'in siyah örtüsünü o direklere sarıp dikerler. Daha sonra Kâbe'ye götürürler. İmam Hüseyin büyük türbedir, bütün Mısırlılar gece gündüz ziyaret ederler. Sözün kısası bütün şerifler geçip ardı sıra nakibüleşraf yeşil sarığıyla atına saçaklı abâyîsiyle, zira bu da 500 akçe molladır sağ tarafında ordu kadıaskeri, yeniçeri çukadârıyla, muhzırları, diğer hizmetçileriyle, bunların sağında müneccimbaşı kıyafetiyle 500 akçe mevleviyet pâyesiyle muhzırbaşısı keçesiyle, yeniçeri çukadârıyla üç molla geçip ardları sıra giyimli iç-oğlanları mahbubları, ardları sıra sekizer kat mehterhane davullarına meçikler çalıp şanla Alayköşkü dibinden geçerler.

Ancak bu kadıasker alayında olan 38 adet grup çeşit çeşit esnafın tamamı (---) askerdir.

Önce **a'vân askerleri ordusu,** daha sonra **Resûlullah'ın şeriat askerleri.** Bundan sonra **cerrah, göz hekimi** ve **hekimler esnafını** bildirir, zira bir diyarda cerrah ve göz hekimleri olmasa ol şehire varıp yerleşmek doğru değildir.

Birdir, 500 akçe mevleviyet ile hâkimdir. Kavuğu, saçaklı abayîsi, muhzırları, keçeli hünkâr kapıcısı, yeniçeri çukadârı, yüz adet iç hademeleri vardır. Tekirdağı şehri bu hekimbaşılara arpalık şeklinde verilmiştir. Hekimlerin pirleri Hz. Zünnûn-ı Mısrî'dir. Mısır Meliki Mukavkıs, Hz. Risâlet'e gayet muhabbet edip her zaman Hazret'e elçi gönderip,

"Yâ Muhammed, Rum keferesi Mısır diyarına istilâ edip tasarrufları altına alıp vilâyetim elden gitti, lütf edip büyük ordu ile Mısır'ımı fethedip eliyin altında bir boybeyi gibi kemterin olam" diye Zünnûn-ı Mısrî'yi bir çatal kılıç ile bir katır ve dört adet Kıbtî cariyesi hediyeler ile Kıbtî Zünnûn'u Hazret'e gönderdi.

Hazret kılıcı Zülfikâr diye Hz. Ali'ye, katıra Düldül diye yine Hz. Ali'ye verdi. Cariyenin birini Hz. Ebûbekir'e, birini Zübeyr'e birini Şair Hâssan'a verip Hâssan oğlu Abdurrahmân o temiz kızdan oldu. Bu kızın kız kardeşi Mariye *[158a]* cariyeyi Hz. Resûl kendileri alıkoyup oğlu Hz. İbrahim o Mariye cariyeden doğdu. Zünnûn, Hazret'in bu cömertliğini, mübarek gül cemalini görünce iman ile şereflendi. Hazret, mesleğini sorunca "Kâtibim, şairim, alim-i hâzık ve tabib ve fessâdım (usta tabibim, kan alıcı hekimim)" deyince Hz. Resûl, Hz. Ali'ye emredip Hazret huzurunda Hz. Ali Zünnûn'un kemerini bağladı.

Peygamberimizin elini öpmek şerefine erdi, bütün hekimlere pir ve önder oldu. el-Âs oğlu Amr ile memleketini görmek için Mısır gazasına gelip Fustât şehri ki eski Mısır'dır, orada ceng yerinde mızrak ile yaralanıp şehit oldu. Yine Mısır'da İmam Şâfiî tarafında Şeyh Ukbe-i Cüheynî yanında bir türbede gömülüdür. Bütün tabiplerin silsileleri ona ulaşır.

Dükkân hekimleri esnafı: 700, neferât 1.000, nice yüz bin dükkânları yoktur. Ancak alay sırasında bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını hekimlik âletleri, hokkaları, çeşitli hap şişeleri ve çiftetler ile süsleyip bazı hasta adamların nabızlarını tutup deva ederek geçerler. Bu esnaf hakkında Hz. Resûl hadis buyurmuşlardır, *"İlimlerin birincisi bedenler ilmidir, ikincisi de dinler ilmidir."* Bu manaca büyük bir şehirde yahut büyük bir orduda uzman hekim, iyi kan alıcı, usta cerrah olmasa o şehirde ve orduda olmak câiz değildir.

İmdi bu yüzden ilk olarak hekimler ve göz hekimleri esnafları yazıldı. Ancak bu ilim çok eski bir ilimdir. Eskiden pirleri Hz. Lokman idi. Fisagores, Eflâtun-ı İlâhî, Bukrat, Sokrat, Aristatalîs, Calinus, Mernos adlı eski hekimler gelerek akıl ile bir kılı kırk yarıp ilim ile göğe merdiven dayamışlardı. Sonunda ecel derdine derman bulamayıp âhirete tahtırevan ile gittiler.

Göz hekimleri esnafı: Dükkân 40, neferât 80, eski zamanda pirleri Hz. Musa çağında bir Yahudi hatunu idi. Hz. Musa'nın gözü ağrıdığında Cenâb-ı Bârî *"Yâ Musa o hatuna var ki gözüne ilaç etsin"* buyurduklarında Hz. Musa o kadına gitti. O da Musa'nın ayağı altından toprağı alıp mübarek gözlerine ekince Hz. Musa şifa buldu. Bu hâl üzere o kadın 200 sene göz hekimliği etti. Fakat Hz. Risâlet zamanında göz hekimlerinin piri (---) dir. Hz. Selmân belini bağladı. Kabri cihanın yarısı olan İsfehan'dadır. Hâlâ mübarek kabrinden göz ağrısına tutulan bir adam toprak alıp gözüne sürse şifa bulur. Hâlâ şairler arasında İsfehan göz hekimleri meşhurdur. Bu topluluk tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit kıymetli giysiler ile süsleyip sürme kutuları, türlü türlü milleri, nice çeşit gözle ilgili âletler ile dükkânlarını süsleyip bazı hasta adamlara ilaç ederek geçerler.

Dükkânsız tutyacılar esnafı: Neferât 100, pirleri yine (---). Bunlar kutular içinde koruk tutyası, çiçek tutyası ve peygamber sürmesi gezdirip işleri ile alaya katılırlar.

Macuncular esnafı: Dükkân 200, neferât 500, çok eskiden pirleri Fisagores-i Tevhidî idi. Ancak Hz. Peygamber döneminde gerçek pirleri Hz. Ubeyd-i Attar'dır, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Hamza ile birlikte şehit olup Uhud Dağı eteğinde defnedildi. Bu macuncu taifesi, tahtırevanlar üzere dükkânlarını macun küpleri, hokkaları, gümüş hokkalar ve gümüş hokkaları ile süsleyip yardımcıları tunç havanlar içinde besbâse, kebâbe, tarçın, karabiber, kakule, havlan, havlıcan, udülkahr ve zencefil gibi edviyeleri (ilaçları) dövüp [macun ederler]. Güneş parçası gibi parlayan dilberler gümüş hokkalar içinde panzehir, deva-yı misk, dilber dudağı macunlarını gümüş hokkalarla iki tarafta duran seyircilere saçarlar. Ancak her bir dilber bir nezaketle macunu dudağına sürer veya gerdanı altından geçirip cilve ederek dilber dudağı macununu sunarlar.

Cerrahlar esnafı: Dükkân 400, neferât 700, pirleri Ebû Ubeyd-i Kassab'dır, Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri Lahsa'dadır. Bunlar silahlı olup tahtırevanlar üzere dükkânlarını diş çıkaracak kelpeten (kerpeten), mengene, küsküler testere, bıçkı, minşâr, malafa, eğeler, daha nice bin türlü cerrah âleti ile işyerlerini süsleyip bazı adamların kollarını, başlarını, ayakların timar eder şeklinde geçerler.

Deva içecekleri esnafı: Dükkân 500, neferât 600, pirleri Süfyân-ı Sevrî oğlu Tîb Ali'dir, kabri Yemen Adeni'ndedir. *[158b]* Bu topluluğun çoğunlukla dükkânları Sultan Bayezid'de, Hocapaşa yakınında Meydancık Mahallesi'nde ve Galata'dadır. Bu esnafın işleri, sığırdili otu, hindibâ, köknar, nane, zater gibi otların özsuyunu

çıkarırlar. Diğer otlardan da özsular çıkararak çeşit çeşit şişelerle dükkânlarını süsleyip geçerler. Gazilere savaşlarda bu ilaçlar çok gerekli olduğundan bunlar da metalarını göstererek pür-silah geçerler.

Gülsuyu esnafı: Dükkân 41, neferât 70, bunlar Eski Bedesten önünde iri küp kadar bakır kazanlar içinde Edirneli kadınlar, gülsuyu satarlar. Başkaları da dükkânlarda buhur suyu, kadı suyu, gül suyu, amber suyu, aselbend suyu, mâverd suyu, yasemen suyu gibi kokulu güzel sular satarlar. Pirleri Itriddin-i Hindî'dir, kabri yine Hindistan'da Rey şehrindedir. Hz. Resûl, güzel kokuyu severdi. Bu zât Hz. Peygamber'e daima gülsuyu hediye getirirdi. Kemerini Hz. Ali bağlayıp pir oldu. Bu esnaf tepeden tırnağa silahlı geçerken dükkânlardan iki tarafta olan seyirciler üzerine gülsuyu ve buhur saçarak geçerler. Bütün cadde kokulanır.

Şifa yağları esnafı: Dükkân 80, neferât 115, pirleri Abdüssamed Zeyyât Basravî'dir, Selmân kemerini bağladı. Kabri Bağdad diyarında Kurna Kalesi Mezarlığı'nda halkın ziyaret yeridir. Kabrinden daima bir yağlı toprak çıkar. Cüzzam ve uyuz olan bir adam hamamda kese sürünüp o yağlı topraktan sürünse Allah'ın izniyle kurtulur. Bu esnafın işleri bademden, servi kozağından, cevizden, fındık, fıstıktan ve başka şeylerden yağlar çıkarıp damlalık şişeleri içine koyup tahtırevanlar üzere dükkânlarını süsleyerek halka yasemen yağı, sümbül yağı, gül yağı, reyhan yağı ve kulemisk yağları saçarak geçerler.

Bu yukarıda yazılan (---) 11 adet esnafın toplamı (---) askerdir, hepsi tepeden tırnağa silahlı olup Alayköşkü dibinden çeşit çeşit şakalarla mallarını göstererek geçip 500 akçe molla hekimbaşı özel kavuğuyla, hizmetçileri temiz surâhileriyle geçer. Ardı sıra kehhâlbaşı (göz hekimi), cerrahbaşı at başı beraber görkemli koşumlarıyla geçerler. Onların ardı sıra hekimbaşının eli asalı yardımcıları ile.

Tımarhaneciler esnafı: Pirleri Divane Hürûm'dur, Selmân-ı Pâk nazarı değmiştir. Hz. Hamza'nın sadık dostudur ve (---) de gömülüdür. İstanbul içinde beş adet tımarhanenin ne kadar divaneleri var ise 200 adet tımarhaneciler, iki, üç yüz yeri göğü bilmez divane zirzop yelhop divaneleri altın gümüş yaldızlı demir zincirler ile hekimbaşı yamakları ellerinde şişeler içinde mecnunlara şifa olacak içecekler verip bazısını ser-timarhaneci gülâbîlar (tımarhane hademesi) al aşağı edip deynek çalıp pehlivan silleleri vurarak her bir divane ejderha gibi zincir kırarak herbiri birer tavırla kimi çıplak, kimi ağlar, kimi sızlar, kimi güler olup tuhaf sözler ederek seyirciler üzere saldırıp halkı bölük bölük kaçırarak kimi nara urarak adam ejderhası gibi geçerler. Eğer bunların vasıflarını o alay gününde yazsak ciltli bir kitap olur.

Tımarhane ve hastahane hademeleri esnafı: Beş tımarhanede hademe 700, bunların piri ashâb-ı güzînden (---) dir. Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabrini bilmiyorum. Bu topluluk nice tahtırevanlar üzere hastaları tımar edip yemek ve ilaç vererek geçerler. Bunlara bütün vakıflar tarafından yol masrafları verilip tehlikeli yerlere tahtırevanlar getirir ve savaş yolunda hasta olanlara hizmet eder pâk, dindar ve temiz bir alay kimselerdir. Bu hastaların arasında hekimbaşı ve cerrahbaşı yamakları tepeden tırnağa silahlı olup Alayköşkü dibinden sekizer kat mehterhane çalarak geçerler. (---)

Beşinci bölüm
Çiftçibaşı esnafı

Dükkânları yoktur fakat dört mevleviyet yerde (İstanbul, Galata, Üsküdar, Eyüp) 26.000 tarla yazılıp 57.000 çiftçi sayılmıştır. Pirleri eski zamanda Hak emri ile Hz. Âdem idi, fakat Hz. Peygamber döneminde pirleri Ömerü'l-Harrât oğlu Hz. Reyyâs'tır. Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Havran sahrasındadır. *[159a]* Ağaları bostancıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Bu ekinci topluluğu, ayaklarında çarıklar, sırtlarında aba kaba dolamalar, renk renk yün hırkalar, başlarında türlü taçları süsleyip binlerce sığırları, camusların boynuzlarını altın varak ile yaldızlayıp her sığırın belinde kemer kuşaklar, üç renk atlas çullar nice bin kınalı sakar camuslara boyunduruk geçirip çifte çifte sabana pulluğa koşup ellerinde nodul, üvendire, dirgen, zevle, kerepe, rağa gibi âletler ile camusları saban sürer gibi sürüp "Ekmek benden bereket senden, Allahım" diye feryat ederek boğazlarında torba torba atmaca yani tohumluk buğdayı halk üzere serperek "Benim elim değil Âdem ata elidir, Yarabbî berek'at-ı Halil" diyerek bölük bölük geçerler.

Bağcı esnafı: Dört mevleviyet yerde cennet bahçelerine benzer bağ, bahçe ve bostanların toplam adedi 43.950 dir ki sanki her biri İrem bağlarıdır. Her bir bağda birer adamdan 43.950 adam eder. Ancak bazı bağda beşer onar adam vardır. Bunların dükkân ve tezgâhları olmayıp hepsi terekecibaşı marifetiyle 40.000 tepeden tırnağa silahlı asker ellerinde türlü kazmalar, çapalar, yabalar, beller, başlarında teller, çapa taraklar, tırmıklar, küsküler, aşlama testereleri, keserler, çeşitli bağcı âletleri nice bin kınalı bostan dolapları sığırlarını süsleyip "Oha diha babam" deyip "Allah Allah rahmet yâ Mevlâ, bereket yâ Mevlâ, kuvvet yâ Mevlâ" diye feryat edip her bir bağcının ellerinde, başlarında acayip taçları üzerini renk renk çiçekler ile donatıp iki tarafta duran seyircilere çiçek saçarlar ki büyük kalabalık bir askerdir. Bunların pirleri Ebû Zeyd-i Hindî ki ona Baba Reten derler. Hz. Peygamber'in bağcısıdır.

Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Bütün bağcıların silsilesi ona çıkar. Kabri Hindistan'dadır. Elli birinci pirdir.

Meyve ağaçları aşlamacıları esnafı: Neferât 500, bunlar ümmetin salihlerinden bir alay adamlardır ki her ağacın seçkininden birer yeni filizleri meyvesiz ağaçlara aşılarlar ki o ağaç sulu meyve verir. Hatta bir üzüm asmasında yirmi tür üzüm filizi aşılayınca yirmi tür üzüm verir. Dut ağacında da öyle aşılamalar edip yedi sekiz tür lezzetli dut olur. Pirleri yine Baba Reten'dir. Bunlar da renk renk giysiler ile tabla tabla meyveleri başlarında getirip halka dağıtarak ellerinde aşılama fidanları, bıçkıları, keserleri ve diğer âletleri ile geçip dua ederler.

Sebzeciler esnafı: Dükkân 500, neferât 500, seyishaneler üzere dükkânlarını maydanoz, kereviz, hıyar, patlıcan, turp, şalgam, kabak ile süsleyip halka taze hıyar, kızılağaç (havuç), tere, pırasa, şalgam saçarak geçerler. Bunların piri yine Baba Reten'dir.

Bu yukarıda yazılan 4 esnaf asker toplam (---) adamdır. Bunlar o kadar halkça şakalar edip feryat ederler ki sesleri göklere yükselir. Bu çiftçi ve bağcılar nimet üretici kavimdir. Çok gerekli olduklarından askerler, ulemâ ve hekimler esnaflarından sonra bu çiftçiler takdim olundu, zira eski esnaftır. Din direği, ekmek pâresi, can pâresi bunların işidir. Bunlar bir hây-hû ile geçip terekecibaşı 500 sarı ve sivri külâhlı hünkâr bostancıları ile onlar piyade ve tüfek-atıcı terekecibaşı ata binmiş yanı sıra çiftçibaşı at başı beraber olup ardları sıra sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Altıncı bölüm
Ekmekçiler esnafı

Din direği ilk pirleri Hz. Âdem'dir ki âyet, *"Şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de (nefsine) zulmedenlerden olursunuz."* [Bakara, 35] diye buğday ağacından yeme diye Allah Âdem'e emreder. İnsan unutkan olduğundan Hakk'ın emrini unutup yeryüzüne inince yine Hakk emri ile buğdayı Cebrail getirip bir diktikde buğday kaynatmıştır. Âdem Peygamber'in *[159b]* yiyerek açlığını giderdiği ilk yiyecek buğday çorbasıdır. Hâlen bir kimse evine bir adam davet etse "Baba aşı çorbası yiyelim" der. Muhallebi aşı şekerli pâlûde yiyelim demez. Daha sonra Cebrail'in öğretmesiyle Hz. Âdem Peygamber buğdayı un edip hamur edip, sonra ekmek edip sıcak iken yiyip açlığını giderdi. Bundan dolayı taze sıcak ekmek taze can verir.

Bu yüzden ekmekçilerin piri Hz. Âdem'dir. Ancak Hz. Risâlet zamanında ekmekçilerin piri İmrân-ı Berberî oğlu Ömer'dir, Selmân-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda beline kuşak bağlayıp icazet verdi.

Hâlâ ekmekçilerin piridir. 87 yaşında vefat etti. Medîne-i Münevvere, Bakî Mezarlığı'nda gömülüdür ki beş kerre ziyareti nasip oldu. Sanatkârlar arasında Selmân-ı Pâk'in kemer bağladığı üçüncü pirdir, bu ekmekçi sanatının çok esnaf yamağı vardır, hesapsız askerdir.

Bu ekmekçilerin dükkânları 999, neferât 10.000, bunlar arabalar üzere ekmekçi dükkânları yapıp kimi hamurkârlık eder, kimi ekmek pişirip seyircilere ufak ekmek üleştirirler. Tahtırevanlar, arabalar, kızaklar üzere hamam kubbesi kadar üstü çörekotlu, susamlı hâs beyaz ekmekler yaparlar ki her biri ellişer kantar gelir ekmeklerdir. Kızaklar üzere olan ekmekleri yetmiş seksen çift camus çeker nice böyle büyük ekmek yaparlar. Fakat bunların fırında pişmesi mümkün değildir. Yeri hendek gibi yarıp üstlerini kül örtüp dört tarafını ateşle çevirip yavaşça pişirirler, görmeye değer.

Dükkânlarında beyaz Ramazan pideleri, somunlar, lâvaşa, yufka, ekmekler yaparlar. Büyük ekmeklerin birkaçını Alayköşkü dibinde padişah huzurunda yağma ettirirler, zira İstanbul mollası evine kadar uzak mesafede olduğundan götürmesi müşkildir. Birkaç büyük ekmekleri de İstanbul mollası evinde yağma ettirirler, çünkü bütün alay orada son bularak dağılıp her esnaf, ağaları ve şeyhlerini yine alay ile evine götürüp herkes evlerine giderler.

Yeniçeri ekmekçileri esnafı: İşyeri birdir, neferât 300, hepsi acemi oğlanlarıdır, Yeniçeri Ocağı'na tayın verir başkasına vermezler. Yoksullara siyah fodla verirler, ancak gayet lezzetlidir. Bu işyeri eski odalar ile acemi oğlanları odaları arasında büyük bir işyeridir. Bir çorbacı, bir fodla kâtibi, yedi adet merammâtçı, yedi adet mutemedleri, bir ekmekçibaşısı, bir kethüdası bölükbaşıları vardır. Bunlar da arabalar üzere dükkânlarında ekmek yaparak, un eleyerek büyük ekmekleri sırık hamallarına getirtip iki tarafta olan seyircilere ekmekler dağıtarak hepsi sivri külâhlı acemi oğlanları ile tepeden tırnağa silahlı saf saf olup ekmekçibaşı, fodla kâtibi, çorbacısı peş peşe ihtişamla geçerler, sivri külâhlı tuhaf askerdir.

Tuzcular esnafı: Pirleri Hz. İbrahim Halilullah'dır. Halilullah Kâbe'yi yaptı. Tekne içinde bir hayli toprak kalınca İbrahim Halil hizmeti karşılığında Hak'dan rahmet istedi.

Cenâb-ı Allah "Yâ İbrahim, rahmet istersen oğlunu hocaya ver, çıplakları giydir, açları doyurup ziyafet çek, sana rahmet vereyim" dedi.

İbrahim "Yâ Rabbî nice aç doyluyayım?"

Hak Celle Alâ "Yâ İbrahim çamur karıştırdığın tekne içinde kalan toprağı bir kısım Doğuya, bir kısım Batıya, bir kısım Kuzeye, bir

kısım Güneye atıp ziyafetimdir yiyin ey mahlûk-ı Hudâ de" diye Cenâb-ı İzzet hitap etti.

Hz. İbrahim öyle dört kısmı dört köşeye atınca Rabbü'l-İzzet yele emredip bütün toprağı yezyüzüne dağıttı. Hakk'ın emriyle her toz düştüğü yerde tuz olup bugüne kadar Hudâ'nın bütün yaratıkları İbrahim Halil tuzundan yerler, acayip hikmettir. Fakat Hazret çağında tuz satan Hz. Ebû Mellâh-ı Yemenî idi, Selmân kemerini bağlayıp bütün tuzculara pir oldu, kabri yine Yemen'de Sana şehrindedir. Bu esnaf ekmekçiye yamaktır, zira ekmek tuzsuz olmaz. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup tahtırevanlar üzere tuz dükkânlarında tuz tartarak "Tuz ekmek hakkı" için diyerek geçerler, piyade askerleri iki tarafta olan seyircilere tuz üleştirerek, şenlikler ederek geçerler.

Çörekçiler esnafı: Dükkân 200, neferât 2000, pirleri (---) Cidde'de yatmaktadır, Selmân belini bağladı.

Börekçiler esnafı: Neferât 4000, dükkân 200, pirleri (---) kabri Kûfe'dedir. Selmân yetiştirmesidir.

Gevrekçiler esnafı: Dükkân 55, neferât 200, pirleri Mukbil-i Zerrîn-kemerdir. Selmân belini bağladı. Kabri bilinmiyor. "Sıfffn cenginde şehit oldu", derler.

Kâhiciler esnafı: Dükkân 100, neferât 500, pirleri Şuayb-ı Havranî'dir, Selmân belini bağladı, kabri Habeş Zeylanı'ndadır.

Gurabiyeciler esnafı: Dükkân 50, neferât 100, pirleri Helvaî Ömer'dir, kabri Basra'dadır.

Simitçiler esnafı: Dükkân 70, neferât 300, pirleri Reyyân-ı Hindî'dir, Selmân belini bağladı. İmam Hasan ve Hüseyin'e simit halka hediye getirip o şehzâdelerin *[160a]* hizmetinde olurdu. Kabri Mısır diyarında Kına şehrinde, Abdürrahim Kınâvî yanında gömülüdür.

Kadayıfçılar esnafı: Dükkân 50, neferât 100, pirleri Helvaî Ömer oğlu Reşid'dir, kabri Kudüs'tedir Selmân-ı Pâk belini bağladı.

Şehriyeciler esnafı: İşyeri 10, neferât 100, pirleri Ali İskenderânî, Selmân belini bağladı, kabri belli değildir.

Lokmacılar esnafı: Dükkân 20, neferât 50, pirleri Hz. Ukkâşe'dir. Hz. Risâlet'in peygamberlik mührünü öptü. Selmân belini bağladı, hadis rivayetçisidir, kabri Maraş'tadır, ancak (---) ziyaret ettik.

Gözlemeciler esnafı: Dükkân 60, neferât 105, pirleri Ebünnidâ'dır, Şam'ın güneyinde, bir merhale yerde, Sa'sa Kalesi'nde gömülüdür. Bu yukarıda yazılan 12 adet esnaf toplam (---) asker olup tepeden tırnağa silahlı cebe ve cevşene gömülmüş olup şeyh, yardımcıları, kethüdaları görkemli biçimde atlara binip neferâtları

arabalar üzere fırınlar yapıp çeşitli eşyalarla dükkânlarını süsleyip çörekçiler nice yüz çörekleri tablalar ve kızaklar üzere korlar. İkişer çift sığır çeker, bademli, yumurtalı çöreklerdir. Dükkânlarını süsleyip nice yüz çörekleri ve halkaları sırık hamallarına yükletip halka çörek dağıtarak geçerler.

Börekçiler de çeşit çeşit Şam böreklerini, tabla ve sini böreklerini başlarında ve arabalar üzere olan dükkânlarında halka börek dağıtarak geçerler.

Kâhici, gevrekçi ve **gurabiyeci** esnafları yine dükkânlarında mallarını saçarak geçerler.

Simitçiler de arabalar üzere fırınlarını ve dükkânlarını donatıp araba tekerleği kadar simitleri sırıklara geçirip hamallarla götürürler. Küçük simitleri dükkânlarına koyup seyircilere simit, halka dağıtarak geçerler.

Kadayıfçılar da seyishaneler üzere dükkânlar yapıp çeşit çeşit ve renk renk kadayıf telleriyle dükkânlarını süsleyip halka kadayıf dağıtarak geçerler.

Lokmacılar da seyishaneler üzere dükkânlar yapıp çeşit çeşit fağfurî ve mertebânî tabaklarla donatıp halka ballı lokma dağıtarak geçerler.

Gözlemeciler de öyledir, ancak bu lokmacı ve gözlemeci dükkânlarında birer Yahudi bekçi vardır, zira Yahudiler şîr-i revgân (susam yağı) yerler, Müslümanlar say yağı (tereyağ) yerler. Gözleme ve lokmaya say yağı komasınlar diye birer Yahudi gözcü bekler. Gözcü olmasa Yahudiler o dükkânlardan lokma ve gözleme yemezler, tuhaf mutaassıp (tutucu) adamlardır.

Şehriyeciler de seyishaneler üzere dükkânlarını şemetâ yaprakları ve çeşit çeşit teller ile donatıp "Şehriye nefâyis canım" diye şehriye satarak geçerler. Bunlar çok kalabalık, sayısız askerlerdir.

Dergâh-ı âlî yeniçerileri sakaları esnafı: 162 adet yeniçeri odalarının 700 sakaları vardır. Her biri benekli, gülendamlı, alacalı küheylân atlarının üzerlerine telâtin kırba ve telâtin kovaları yükletip atlarının yeleleri, kuyrukları ve karınları Hasanî, Hüseynî, Kerbelâ katili, Tuna geçti kınalı atların sinelerinde kuskun, paldımlarında çeşitli ziller, çıngıraklar, her atların başlarında beyaz ablak sorguçlar ile süsleyip sakalar siyah çizme, siyah meşin dolamalarla başlarında turna telleri ile atlarını türlü türlü çiçekler ile süslerler. Yayaları tarafında olan Allah'ın kullarına mataralar ve sumaklar ile temiz su dağıtıp "Sakkâ sebilullah Kerbelâ şehitleri ruhları için sebil" diye bağırırlar, çünkü bu topluluk da ekmekçiye yamaktır, zira ekmek susuz, ev tuzsuz olmaz. Bu sakaların piri Selmân-ı Kûfî'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri Rey şehrindedir, 130 yaşında âhirete göçtü.

Bütün sakaların silsilesi ona çıkar. Bu esnafların zabitleri Yeniçeri Ocağı'nda bölükbaşılardan bir çorbacı sakabaşıdır ki gedik sahibidir, yoluyla gelip kethüdayeri, muhzır ağa olur.

Şehir sakaları esnafı: Bunlar şehir sakasıdır, askerî değildir. İstanbul içinde 9.999 çeşmelerden âyan ve eşrafa su taşıyıp kâr ederler. Bunların da pirleri yine Selmân-ı Kûfî'dir. *[160b]* Bunların hâkimi hünkâr sakabaşısıdır, işyerleri Ayasofya'dadır. Bu at sakaları 1400 sakadır. Bunlar da atlarını türlü yeşil renkte yaprak ve çiçeklerle süsleyip saf su dağıtarak geçerler.

Arka sakası esnafı: Neferât 8.000, bunların pirleri Ebülkevser Şâd-ı Kürdî'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağlayıp Kerbelâ şehitleri için su dağıtırken İmam Hüseyin huzurunda Yezidîler, Şâdü'l-Kürdî'yi şehit etti. Kabri Kerbelâ Meydanı'ndadır. Bu topluluğun da ağaları hünkâr sakabaşısıdır. Bu esnaf hep yaya olup arkalarında telâtin kırbaları, giyecekleri baştan ayağa siyah meşin dolamalar, başlarında ciğa teller, türlü türlü çiçekler, ellerinde cam, billûr, necef taslar, kâseler içine saf suyu doldururlar, içinde billûr, akik, yeşim, balgamî taşlar parıldar. Bu tür altın yaldızlı parlak taslar ile bütün Müslüman gazilere sakalar, "Sebil, sebil içene rahmet, sebil" diyerek hayat suyu dağıtırlar.

"İçen canlara can u gönülden afiyet olsun" derler.

Bazıları "Su, Hasan ile Hüseyin aşkına su" derler.

Bazıları bu beyitleri okur, beyt:

İçen dil-teşneye târîh olupdur
Hüseyn-i Kerbelâ aşkına sahhan

derler. Bazılara *"Rableri de onlara gayet temiz bir şarap içirmiştir."* [İnsan, 21] der.

Bazıları *"(Habîbim) hakikat, biz sana Kevser'i verdik."* [Kevser, 1] der.

Bazısı *"Her diri şeyi de sudan yarattığımızı o küfr edenler görmedi(ler) mi?"* [Enbiya, 30] deyip saf sular dağıtıp gazâlarda geziler susuzluklarını giderirler.

Bazıları caddeleri sularken şaka için seyircilerin üzerine rahmet suyunu mağfiret yağmuru gibi saçarlar.

Bazı sakalar kamıştan su patlangıcı ile halk üzere gizlice su serpip şakalar ederek geçerler.

Ardları sıra Yeniçeri Ocağı sakabaşısı, hünkâr sakabaşısı at başı beraber adamları ile tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Değirmenciler esnafı, at değirmenleri işliği: Bunların Hazret zamanında pirleri yok idi. Cümle el değirmeni peyda etmişlerdi. Daha sonra su değirmeni yaptılar. Mısır'da Hâkim Bi-emrillah

(---) tarihinde at değirmeni icat edip dünyaya yaydı. Pirleri Hâkim olmuş olur. Adet 985, neferât 9800. Bu topluluk ekmekçilere yamaktır, tepeden tırnağa silahlı olup nice bin değirmen beygirlerini Tuna geçdi kınalayıp arabalar üzere değirmenler yaparlar. Araba tekerlekleri döndükçe değirmen çarhları tekerleklere dokunup dönerek un öğütür. Nice yüz değirmen dönerek geçerken bazı halkın üstlerine un serperek şakalar edip "Allah yüz aklığı vere" diye geçerler.

Su değirmenleri: Adet dörttür, bu su değirmenleri İstanbul içinde, Kırkçeşme ayağı kış günlerinde çok akarak Kırkçeşme'den aşağı Necâtî sokağının sağ ve sol tarafında evler içinde dört adet sanatlı değirmenlerdir. Kış günlerinde su taştıkça ev sahibi ihtiyacı için döner, yoksa halk için değildir. Garip seyirliktir ki, cadde üzerinde su akacak arkları temiz ve açıktır. İstanbul'da bundan başka su değirmenleri yoktur. Bunları İstanbul halkı da bilmezler, ancak bu hakîrin semti olduğundan dönerken bin kere görmüşüz.

Uncular esnafı: Dükkân 400, neferât 600, ekseriya dükkânları Unkapanı'nın iç yüzünde olup uncu kefereleri bir çeşit manlifke şapka giyerler ki sanki Karagöz gölge oyunu şapkasıdır. Fakat doğru ve dürüst keferelerdir. Bunlar da arabalar üzere hâs beyaz un satarak halk üzere un serperek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Un elekçileri esnafı: İşyerleri değirmenler ve fırınlardır, neferât 3.000. Bunlar çoğunlukla Mısır fellâhıdır. Tepeden tırnağa silahlı olup yüzleri, gözleri, giyecekleri tamamen beyaz un olup arabalar üzere ellerinde un elekleri, dillerinde *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) diyerek geçerler. Pirleri Şazelî oğlu Ramazan'dır, Enes belini bağladı. Kabri Vâdi'l-kurâ şehrindedir.

Buğday çalkayıcı esnafı: Bunların da dükkânları ekmek fırınları ve değirmenlerdir. Neferât 3.000. Bunlar da Mısır fellâhlarıdır. Bu esnaf ustalıklarını o dereceye ulaştırmışlardır ki buğday, arpa, mercimek, bakla, pirinç bir yerde karışmış olsa bunlar bir kalbur içinde hepsini birbirinden ayırırlar. Bazı ustaları kalbur içinde buğday ve toprağı ayırıp çalkaya çalkaya buğdaydan *"Lâ İlahe İllallah"* yazarlar *"Yâ Şafî, yâ Kâfî"* yazar, sihir derecesinde sanattır. Pirleri Ali Samir'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Bunların seferde işleri padişah ahırlarında ve *[161a]* başka yerlerde at yemleri çalkayıp temizlerler. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kalburlar ile buğday ve arpa çalkayarak geçerler.

Kalburcular esnafı: Dükkân 200, neferât 300, bunlar at derilerinden kalbur yaparlar. Bunlar da ekmekçilere yamaktır. Arabalar üzere dükkânlarda kalbur yaparak geçerler. Pirleri Nâsır oğlu Sadeddin'dir. Kemerini Selmân bağladı. Kabri Karaâmid'dedir. Çok gerekli bir meslektir.

Elekçiler esnafı: Dükkân 239, neferât 500, pirleri Şeyh Fidyan-ı Acemî'dir, kabri Şiraz'dadır. Bunlar at kılından ve ipekten elekler yapıp kâr ederler. Bunlar da ordu-yı İslâm'da lâzımlı esnaftır. Ekmekçiler alayında geçerler "Ucuz veririm" diye bağırırlar.

Nişastacılar esnafı: İşyeri 300, neferât 700, bunların pirini bilmiyorum. Bu esnaf arabalar üzere nişasta satarak ve yaparak geçerler.

Güllaççılar esnafı: Pirleri Helvaî Ömer'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar seyishanelerde güllaç yaparak ve satarak tepeden tırnağa silahlı geçerler. İşyerleri 40, neferât 80.

Peksimetçiler esnafı ve peksimet emini: Büyük ağalıktır. Fırın 105, neferât 1.000, işyerleri Galata'da, Kuruçeşme'de ve Yeniköy'dedir. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup araba üzere fırınlarında has beyaz peksimet pişirip dükkânlarını yapraklarla süsleyip çuval çuval peksimetleri halka dağıtarak geçerler. Geniş tahta sofalar üzere birer ikişer kantar gelir peksimetleri sırık hamallarına götürtüp alay ile geçerler. Bu esnafların yine piri Hz. Âdem'dir. Sonra Hz. Peygamber zamanında pirleri Yakub Fahferî'dir, Malik oğlu Enes belini bağladı, onun yedinci kemer bağlamasıdır. Hepsinin piri vardır ancak at değirmeninin piri yoktur, zira hayvanlara çok büyük acı verdiğinden ekmeğinde bereket yoktur. El değirmeni çekmek Peygamberimizin sünnetidir. Hâlen Mekke, Medine'de el değirmeniyle geçinir nice bin Allah kulu vardır. Sonra su değirmenini Frengistan'da (Avrupa'da) saatçiler bulmuşlardır. Ancak Süleyman Han (---) tarihinde Budin kalesini fethedip içinde bir at değirmeni bulunur, ona bakarak her diyarda yaptılar.

Bu yukarıda yazılan esnaflar geçtikten sonra ekmekçibaşının metalarının sonu geçmeye başlar, nice bin tabla has ve beyaz ekmek ve halka her biri birer değirmen taşı, değirmen çarhı kadar onar sırık hamalı götürürler, uzun çam sırıklarına dizilmiş halkalar, çam tahta sofalar tahtırevanlar üzere üstü bademli haşhaşlı, anasonlu, çörekotlu, safranlı Ramazan pideleri ki her birini altışar sırık hamalları götürür, daha uzun tahtalar üzere dikilitaş gibi üstü türlü baharatlarla süslenmiş safranlı, çörekotlu, susamlı, yumurtalı çörekler ki her birini onar çift sırık hamalına yükleyip geçerler. Büyük sofalar üzere hamam kubbesi kadar pişmiş somunlar ki, beş yüzden fazladır, arabalar üzere 150 kadar fırınlar içinde has ekmek pişirerek geçerler. Arabalar üzere hamur yoğurarak pişiriciler kollarını sıvayıp fırından ekmek çıkararak "Ala vere" diyerek, gayrıları omuzlarında fırın kürekleri, süngeleri, gelberileri, fırından ateş çekecekleri bütün bu anlatılan âletlerin saplarını diba ve değerli kumaşlar ile sarıp türlü türlü şakalar ederek bir hây-hû ile geçerler.

Peygamberin kutlu armağanlarının vasıfları: Hz. Peygamberin yüklüğüdür ki, surre eminlerinde durur. Siyah Kâbe örtüsü üzere altın yaldız işleme dört köşe, sivri dört köşe kubbe üzere sürahi altın yaldızlı top alemli dört köşesinde yine yaldızlı toplu mahmildir, onu götüren deveyi kınalayıp altına gark edip devenin başında teller, gümüş zincirli yuları, altınlı sağrı puşu, türlü türlü zillerle deveyi süsleyip mahmil-i şerif içinde bir çocuk *Feth-i Şerif* okuyup güzel sesle segâh makamı üzere okur. Mahmil-i şerifin dört tarafını Çâr-yâr-ı güzînin ve diğer sahâbelerin kılıçları ile süsleyip geçerler. Lâkin *[161b]* mahmil-i şerif devesinin yuları deveci ve meş'alecilerin elinde olur.

Deveciler esnafı: Bunların piri Yemen'de Veysel Karanî'dir ki Yemen'de Karan şehrinde gömülüdür. Bu kavim Hz. Risâlet'in mahmil-i şerifi hizmetinde olduklarında (---) bin adet tepeden tırnağa silahlı sürücüler develerini altınla bezeyip kös, davul, makrefe ve gebirgelerini çalarak Alayköşkü dibinden büyük alay ile geçerler.

Deve sürücüleri esnafı: Neferât 1005, pirleri Şadîü'l-Hindî'dir ancak doğum yeri Şam'dır. Hindistan'da çok seyahat ettiğinden Hindî mahlasını almıştır. Kabri Kudüs'te Kerek Kalesi'nde el-Muktedir Billah yanında gömülüdür. Malik oğlu Enes belini bağladı. Sahâbe-i kirâmdandır. Deve sürücüleri kayıtlarını bilmeyip "Amr-ı Ayyâr pirimiz derler", o ise Hz. Resûl'ün habercisi idi. Bu deve sürücüsü esnafı kendilerini renk renk değerli elbiseler ile süsleyip sefere me'mur olan vezirlerin tahtırevanlarını donatıp 1.700 tahtırevan, çini galerisi gibi bezenip katırlarını da değerli kumaşlarla süsleyip bütün deveciler tepeden tırnağa silahlı olup mahmil-i şerif yanında alayında *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) diye def, kudüm makrefelere darplar vurup el çarparak, maval ırlayarak, bir hây-hû ile Alayköşkü dibinden geçerler ki sesleri göklere çıkar.

Meş'aleciler esnafı: Neferât 3.000, pirleri Şemmâs-ı Adenî oğlu Abdullah'tır, kabri yine Yemen Adeni'nde Urus Hasan Paşa Camii mihrabı önünde gömülüdür. Bu meş'aleciler yaya oldukları ve kantura taşıdıkları için Amr-ı Ayyâr pirimizdir derler. Bu topluluk da tepeden tırnağa silahlı olup sefere me'mur bütün vezir ve ileri gelen meş'alecileri toplanıp ellerinde def, kudüm ve makrefelere turralar vurup hep bir ağızdan *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) deyip bağırdıklarında yer gök tir tir titrer. Meş'aleleri içre çeşitli çiçeklerden sümbül, erguvan, lâle, reyhan doldurup meş'ale saplarını atlaslarla sarıp mahmil-i şerifin ardı sıra "Allah Allah" sesleriyle bu kadar bin adam geçince *azemetullah* kimin canı var ki hayretler içinde kalmayıp ağlamaya. Bu yolla meş'aleciler kümesi de geçerler. Sonra ekmekçibaşı önü sıra,

Amr-ı Ayyâr köçekleri esnafı, şatırlar: Pirleri Amr Ümeyye-i Damirî'dir. Hz. Peygamber huzurunda Hz. Ali kemerini bağladı, bütün şatırların silsilesi ona ulaşır, kabri Humus şehrindedir. Bu şatırlar topluluğu 1.060 neferâttır. Sultan Murad Han'ın 40 adet şatırlarından başka bütün vezir, beylerbeyi, diğer beyler, kapıcıbaşılar, sancakbeylerinin bütün şatırları altınlara gömülüp altın taslar üzerini tüylerle süsleyip ellerinde Müslim mızrakları, çifte çifte İrem bağı tavusu gibi salınarak giderler. İslâm ordusu alayında bunlardan görkemli alay yoktur. Sanki bir nur denizi akar. Gerçekten içlerinde yine İlâhî nuru andırır dilberleri var ki görenin aklı perişan olur, çünkü gayet süslüdürler. Her biri diba, ipekli, sırmalı kumaşlar ve sanatlı kemer kuşaklarla, başlarında türlü güneşlikler üzere ablak tellerle kendilerini süsleyip bellerinde inci saçaklı kantûreler üzere ziller, debdevî, dehdehî, türlü türlü horasanî şatır zilleri, ellerinde mücevher şeş-pençe hıştlar türlü mızraklar ile edeplice geçerlerken, bütün seyirciler hayran kalırlar.

Bunlardan sonra **ekmekçibaşı** özel sarığıyla, **tuzcubaşı** yine ekmekçibaşıyla yan yana bütün tabileri, iç-oğlanları silahları, altın işlemeli değerli kumaşlarla ve iki tarafında sırma keçeli, kırmızı dolamalı, başları telli **mataracıbaşı** elinde cevahir matara, tüfekçilerin ellerinde mücevher sedef işlemeli kundaklı tüfekler ile ekmekçibaşı önünde yürürler. Sanki ekmekçibaşı bir beylerbeyidir. Din direği işinde olduğundan hepsinden mükellef olup bütün esnafa takdim olundu, bütün esnaftır ki yazıldı, geçerler.

Ardı sıra **yeniçeriler sakabaşısı,** çobracı, kuka süpürge tacıyla, **hünkâr sakabaşısı** özel tacıyla iç-oğlanları cebe ve cevşene gömülüp geçerler.

Ve ardları sıra **peksimetçibaşı** ve **tuz emini ve peksimet emini** atbaşı olup bunlar da hizmetçileri ile geçerler.

Ardları sıra **ekmekçiler kethüdası**, şeyhleri, yardımcıları, çavuşları, yiğitbaşıları bütün ihtişamlarıyla geçerler. Bunların da iç-oğlanlarının ellerinde on yedişer boğum Basra kargısı, harbe ve mızraklar ile geçer.

Bunların ardı sıra Osmanoğulları'nın on ikişer kat büyük mehterhanesi 20 çift beyaz develer üzere 80 adet hakanî köslere darblar vurup geçtiklerinde sesinden ve gürültüsünden duyan adamın beyni ağzından çıkıp görmeyen adam susar. Ekmekçiler esnafı tâ bu derece muhteşemce gösterişle törene izin verilmiştir.

Bu yukarıda ekmekçibaşıya yamak yazılan 29 adet esnaftır. Toplam dükkânları (---) dır. *[162a]* Sanat ehli (---) adet askerdir.

Ancak bu topluluklar bütün İslâm ordusunda çok gerekli askerdir. Bu ekmekçi esnafının alayından sonra saraçlar esnafı geçmek istedi-

ler. Bütün gemiciler, kara ve deniz tüccarları ayaklanıp aralarında kargaşa çıkacak olunca durum Sultan Murad Han'a aksetti. Bunun üzerine bütün âlimler ve şeyhler esnaf ile toplandı. Bütün gemicilerin ekmekçilerden sonra geçmeleri makul görüldü, zira ekmekçilere buğdayı gemiciler getirdiğinden ekmekçiler onlara muhtaçdır. Pirleri Hz. Nuh'tur. "Elbette onlar geçsin" diye gemicilerin ellerine hatt-ı şerif verildi. Diğer esnaflara da kanun hatları verildi.

Yedinci bölüm

Karadeniz gemicileri büyük esnafı

Sultan IV. Murad Han döneminde Karadeniz'de gemi sayısı 9.000 dir. Özellikle Ucalı Hacı Ali şaykası iki ambarlı, iki dikmeli, Gümrük Emini Ali Ağa'nın Kuru Zevrak adlı şaykası, Fırtıloğlu şaykası, Cido Ali şaykası, Kosdıça Mustafa şaykası, Abacıoğlu şaykası, Kalafatoğlu şaykası, Katranoğlu karamürseli, Aşçı karamürseli, Çiço karamürseli ve nice bin şayka, zerbina, karamürsel, çekelve, meneksile gemiler Karadeniz'de yüzerdi.

Bunların neferâtları 2.000 pâk, silahlı yiğit ve cesur askerdir, pirleri Hz. Nuh'tur. Ancak Hz. Resûl asrında Mekke denizi ki, Süveyş Denizi'dir, ondan bir reis Hazret huzuruna gelip İslâm ile müşerref olan Ebülmahz-i Ummanî'dir, Malik oğlu Enes belini bağladı. Bütün gemici reislere ser-çeşme oldu. Sonunda Umman Denizi'nde batıp deniz dibinde makam edindi.

Bu gemiciler tayfası var kuvveti pazuya getirip bütün piyadeleri pâk elbiseli olup kızaklar üzere şayka ve karamürseller inşa edip içinde tepeden tırnağa silahlı asker ile hazır olur. Her gemiye biner adam gemi palamarları ile çeke çeke getirip yetmiş seksen parça Karadeniz'e çıkan Kazak keferesi şaykalarını yedeğe alıp Alayköşkü dibine gelirler. Şaykalar ve karamürseller ile Kazak şaykaları büyük cenk eder şekilli olup kâfir gemilerini fethedip haçlı bayraklarını başaşağı edip içinde olan Marile keferelerini demir zincirlere vurup yine kefereler yanık sesle dankiyo, tulum sazlarını, borularını, ergonca düdüklerini çalarak Müslüman gemileri kefere gemilerini yedeğe alarak gemiler içre olan levendler kırkar ellişer dirhem dalyan tüfeklerini atarak gemilerini nice bin kişi kızaklar üzere "Ey ya moli, ya moli" diyerek "Daim Allah, daim Allah" esmâsıyla gemileri çekerek çeşit çeşit bayrak, flândıra, altın alemlerle gemilerin donatarak gemilerden toplar atarak geçerler.

Kalafatçılar esnafı: Dükkân 300, neferât 1000, pirleri Ubeyd oğlu Sa'd'dır. Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Gemicilerin işi bunlar ile bittiği için gemicilere yamaktır. Bunlar da tepeden tırnağa si-

lahlı olup kızaklar üzere bazı gemileri "Tırtaka tırtak tır tır tak" diyerek kalafat ederek ellerinde tokmakları, eceneleri, malaları, malahtarları, zift ve katran ile bulanmış giyecekleri, başlarında kenevirden sarıklar, demir çengel mızraklar ucunda Kâğıthane dağlarının süpürge fundasıyla bazı gemileri kalafat karinası edip funda ile yakarak gemileri yağlayarak yer yer malalar ile seyircileri "Sakın yoldan yoldaş" diye yağlayıp funda ateşiyle yakıp yol açarak "Allah yol vere, eyyâm bol vere" deyip kavga ve feryat ederek top ve tüfeklerini atarak saf saf geçerler.

Kalafat üstübüsü bükücülerin vasıfları: Dükkân 100, neferât 500, pirleri bilinmiyor. Allah bilir yine Ubeyd oğlu Sa'd'dır. Bunlar da arabalar üzere dükkânlarında keten üstübüsünü katran ile bükerek geçerler.

Üstübü alıcılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Ancak İstanbul içre sırtlarına birer çuval alıp mahalle mahalle "Üstübü alayım" diye bağırırlar. Bazı cariyelerden yalnız bulursa üstübüsünü çıkarıp alır. Neferât 200, bunlar da üstübü bükücüler ile dükkânlarında katranlı destiler üzere üstübü bükerek "Nuh elidir, Nuh eli" diyerek bağırıp edip tüfeklerini atarak geçerler. Hakikat bunların da piri Sa'd'dır.

Marangozlar esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. *[162b]* Ancak Galata'da, Tophane'de ve Kasımpaşa'da lonca yerlerinde mevcut bir alay gemi usta ve mimarlarıdır. Başka marangozlar bunların işini yapamazlar. Başka bir büyük ilimdir.

Neferât 3.000, Müslüman, Rum veya Frenk ne olursa olsun gayet ustalardır. Pirleri Hz. Nuh'tur ki Hak emri ile Tufan'dan kurtulmak için ilk defa yeryüzünde Hz. Nuh, Cebrail'in öğretmesiyle kaz göğsü kemiğine göre bir gemi inşa edip direğine *"Yâ Hafîz"* küreklerine *"Yâ Serî'ü'z-zafer"* ambarına *"Yâ Vâsi'"* başa *"Yâ Kavî"* tahtalarına *"Yâ Metîn"* kıçına *"Yâ Dâim"* dümenine *"Yâ Muksıtü'l-müstakîm"* yazdı.

Gemi içine girenlere *"Onun akması da durması da Allah adıyladır. Şeksiz şüphesiz Rabbim çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir."* [Hûd, 41] âyetini okumaları ferman olundu.

İlk defa Hz. Nuh Peygamber gemisini yaptı. *"O (gemi) bunları dağlar gibi dalga(lar) içinden akıtıp götürüyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilmiş oğluna bağırdı: Oğulcağızım, gel bizim yanımıza sen de bin."* [Hûd: 42] âyeti üzere ümmetine ve evlâtlarına seslendi.

Hepsi 77 adet adam, 700 adet her cinsten hayvan gemiye girip Nuh Tufan'ında kırk gün gezip Aşure gününde âyet, *"(Gemi de) Cudi (dağının) üzerinde durdu. O zalimler güruhuna uzak olsunlar denildi."* [Hûd: 44] nassı üzere Musul şehri yakınında Cudi Dağı üzerine gemileri indi.

Herkes de olan yiyecek ve içecekleri bir kazanda pişirip aşure dediler, zira Aşure gününde Tufan'dan kurtuldular. Ancak Kenan adlı oğlu kâfir olup gemiye girmedi, suda boğuldu. Mısır diyarında Elvâh'ta kıyıya çıktı. Orada bir mağarada yatar. Kıbtîlerin ziyaret yerleridir. Bunun hakkında âyet, (---) (---) (---) (---) (---).

Hâlâ bu dünyada olan insanlar Nuh tufanından gemiyle kurtulan 70 adamdan türemişlerdir. Bu kadar çeşitli hayvanlar 700 adet hayvandan türedi. Hz. Nuh'a onun için İkinci Âdem dediler. İşte ilk defa yeryüzünde gemi yapan Hz. Nuh olup bütün marangozların ve gemicilerin silsilesi ona çıkar. Bu marangozlar Hz. Nuh halifeleridir. Hazret asrında Cidde iskelesinde ilk defa gemi yapan Şeyh Âmir-i Nevâtî'dir. Gemi yapıp Yemen-i Aden'e sefer etti. Her zaman Hazret'e hediye getirirdi. Hayır duası bereketiyle Şeyh Âmir-i Nevâtî ve gemisi Emevîlerden Abdülmelik devrine dek yaşadı. Kabri Cidde'dedir. Bu marangoz neferâtları da silahlı olup ellerinde keser, testere, hinar, çırpılar ile geçip kızaklar üzerinde yeni gemiler yaparak "Pirimiz yâ Hz. Nuh Nebî Necî" diyerek türlü şakalar ederek geçerler.

Urgancılar esnafı: Bunların dükkânları Galata hendeği, Tersane ardı ve Okmeydanı'dır. Neferât 500, bu esnafların piri Şeyh Abdullah-ı Hablî'dir. Yemen Mûhası'nda gömülüdür. Bunlar Galata hendeğinde cankurtaran, gumenâ, palamar, hurma lifi ve kendirden ısparçana, mürsel, halat adlı katranlı halatları vocıvocılar kızakları ile bükerler. Bunların seferlerde işleri top palamarları bükmektir. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kızaklar üzere "Ey yâ Mevlâ, yâ Mevlâ" diyerek urgan ve halat bükerek geçip giderler.

Kendirciler esnafı: Dükkânları mahzenlerdir, mahzen adedi 100, neferât 300, bu esnaf kendir ipi ve kendir keteni satar, gemicilere yamaktır. Bunlar arabalar üzerinde kendir ipleri ve sicimleri satarak geçerler.

Yelkenciler esnafı: Dükkân 90, neferât 300, bu esnaf bezciler gibidir ancak gemilere çeşit çeşit mayısıra, çember, alborata, trenkata ve çekelve biçimi yelkenler biçip gemileri donatırlar. Pirleri bez dokumada Hz. Şit'tir fakat Hazret asrında pirlerini bilmiyorum. Bunlar da arabalar üzere küçük gemilere yelken yapar şeklinde tepeden tırnağa silahlı olup bez arşınlayarak geçerler.

Katrancı ve ziftçi esnafı: Dükkân 70, neferât 110, bunlar da tepeden tırnağa silahlı dükkânlar üzere zift, reçine, çam sakızı ve katran satarak geçerler. Nice yaya adamları katranlı tulumlar ile seyirciler içine girip halkı birbirlerine katıp "yol verin" diye bağırıp şakalar ederek nice insanların giyimleri, yüzleri gözleri katran olur. Böyle şaka ederek bölük bölük geçerler, fakat gayet maskara kavimdir.

Serenciler esnafı: Dükkân 200, neferât 300, bunların dükkânları Kasımpaşa, Galata ve Tophane'dedir. Gemiye dair seren, direk, kürek, eğegî, tahta, bodostoma, piraçolya, kayın, kovuş, mezriye şekilli keresteler satarlar. *[163a]* Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kızaklar üzere alat, direk, kürek çekerek bir hây-hû ile geçerler ancak serencibaşı at üzere kethüdasıyla muhteşemce geçerler.

Tulumbacılar esnafı: Dükkân 7, neferât 80, bunların da pirini bilmiyorum. Bunlar arabalar üzere dükkânlarında çam direklerini büyük burgular ile delip tulumba ederler. Başka bir garip sanattır. Deniz dalgalarında bir geminin armozları açılıp yaralansa su girip batmak derecesine varınca hemen bu tulumbaları geminin birkaç yerine koyup bütün suyu sanat ile taşra çekip atarlar, görmeye değer bir sanattır. Bu sanat ile bunlar da geçerler.

Pusulacılar yani kıble-göstericiler esnafı: Dükkân 18, neferât 45, pirleri Hz. Uryâ'dır ancak Hz. Peygamber asrında pirleri Muvakkıt İbrahim Mağribî'dir. Astronomi ilminde benzeri yok idi, Hazret'in muvakkıtı idi. Hazret huzurunda Malik oğlu Enes belini bağladı, kabri Yenbû'ü'l-Ber'de Ulu Cami avlusunda kıble-göstericisiyle kıbleye yönelik olup toprağa bulanmış yatar, ziyaret yeridir. Bu pusulacılar, pusulalarını Sultan Bayezid Camii mihrabında tecrübe ederler, zira Bayezid-i Veli kerametiyle o camiin mihrabına temel bırakılmıştır. Bu esnaflar da tepeden tırnağa silahlı olup arabalar üzere dükkânlarında mıknatıs taşı ile kıble-nümâ millerini sıvararak geçerler.

Kum saatçileri esnafı: Dükkân 15, neferât 20, bu esnaf gemicilere denizde lâzım olup alaylarında yamak olup tahtırevanlar üzere çeşit çeşit kum saatleri bağlayıp kumlarını elekler ile eleyerek geçerler. Pirleri önceleri Hz. Yusuf hapiste iken vakti bilmek için inşa etti. Ancak Hazret asrında pirleri Abderî oğlu Talha'dır. Hazret'in saatçisi idi. Bunlar edeplice geçerler.

Haritacılar esnafı: Neferât 15 dükkân 8, bu esnaf bütün acayip ve garip ilimlere sahiplerdir, birkaç dil bilirler. Bunlardan Eflâtun, Latin diline maliklerdir ki geçmiş bilginlerin astronomi konusunda yazdıkları kitaplardan *Atlas, Minor, Coğrâfiye, Papamonta* gibi kitapları okuyup bütün yeryüzünde olan Karadeniz'i, Akdeniz'i, Bahr-i Muhit'i, Bahr-i Okyanus'u, Bahr-i Umman'ı, Bahr-i Süveyş'i, Hazer Denizi yani Gilân Denizi, Hürmüz Denizi, Halic-i Bundukân'ı, Van Gölü'nü, kısacası bütün denizleri, körfezleri ve bu denizlere karışan büyük nehirleri, yeryüzünde olan dağları, taşları bütün resimleyip heyetle yazıp gemicilere satarlar. Bu harita ilmi bütün gemicilerin canlarıdır, zira sekiz rüzgâr, yetmiş kerte üzere ne diyara gideceğini, ne adaya uğrayıp o limana yakın sığ mıdır

döküntülü taşlık mı, kumsal mı, derin mi, iyi yatak liman mıdır? bütün bu haritalarda yazılı olup reisler bu haritalar ile amel edip denizlerde gemicilik ederler, büyük bilimdir.

Bu kavmin pirleri Ebû Cehil oğlu İkrime'dir. Hicret'in 17. yılında Mekke fetholup Ebû Süfyân ve bu İkrime İslâm ile şereflendi. Selmân-ı Pâk belini kuşatıp astronomlara pir oldu. Bu ilmi babası Ebû Cehil'den ve Ebû Leheb'den görmüş, çok seyahat ederek bu ilimde zamanının biriciği olmuştu. Bu harita bilminde Ebû Leheb, Ebû Cehil dehrin seçkinlerinden Dehrî mezhep mel'unlar idi. İkisinde hidayet olmayıp Ebû Leheb, âyet, *"Hem odun hamalı olarak"* [Leheb, 4] âyeti üzere dağdan odun getirirken odun bağladığı ip boğazına geçip öldü. Ebû Cehil, Bedr-i Huneyn gazâsında öldü. Sözün kısası bu haritacı kavmi arabalar üzere dükkânlarını harita kâğıtları ile dünya tasvîri yazılmış nice kale ve şehirlerin resimleriyle dükkânlarını süsleyip kendileri de vakarları ile geçerler.

Dalgıçlar esnafı: Dükkânları yoktur, ancak Galata'da ve Kasımpaşa'da lonca yerleri vardır, orada bulunur. Neferât 300, bunlar çoğunlukla Mağrib, Reşid ve İskenderiye Araplarıdır. Fakat Rodos Adası karşısında Sönbeki Adası Süleyman Han fethi olup yine Süleyman Han Camii evkafı reâyâsıdır, 4.000 adet Rum haracıdır. Bunlarda olan dalgıçlara, Hürmüz Denizi'nde inci çıkaran dalgıçlar denk olamazlar.

Bunlar ağızlarına zeytinyağı *[163b]* alıp 70 kulaç derinliğe dalıp ağzındaki zeytinyağını dışarı bırakınca göz açıp kapayıncaya kadar zeytinyağı deniz yüzüne yayılır, her bir zeytinyağı damlası birer parlayan güneş olur, zira o yağ damlalarına güneş vurunca her yağ damlası Süreyyâ yıldızları gibi denizin dibini aydınlatır. Dalgıçlar bir iğne, bir dirhem olsa bulup deniz dibine bir ökçe vurup göz açıncaya kadar dışarı çıkar. 70 kulaç yere dalıp bir an dura, 70 kulaç daha çıka, mucize gibi bir sanattır ki insanın yapabileceği bir şey değildir. Bunlar denizden sünger çıkarırlar, batan gemilerin mallarını çıkarırlar.

Bunların piri, gavvâs-ı maanî Şeyh Hâlid-i Ummanî daima Hürmüz Denizi'nde inci çıkarıp Resûlullah'ın Ehl-i Beytine hediye getirirdi. Malik oğlu Enes peştemal bağladı ve dalgıçlara pir oldu. Kabri Habeş'te Musova adasındadır, yedi kere ziyareti nasip olmuştur. *Allah onlara rahmet etsin.*

Fakat bu dalgıç topluluğu diğer esnaflar gibi tepeden tırnağa silahlı ve giyimli değillerdir. Ancak bellerinde birer peştemal, bazılarının belinde yağlı balık kursağı, çıplak dalgıçların bellerinde peştemalları bile yok, kulaklarında deniz yaratığı saçları ile çıplak geçerler. Bazılarının ellerinde iki tarafı Dahhâk'ın kılıcına

benzer miczem bıçakları var, eğer bir gemi batarsa ol geminin iplerini, demirlerini, palamarlarını kesmek için o bıçakları taşırlar. Bazı zaman deniz dibinde balığa ve timsaha rastlasalar o bıçakla kendilerini korurlar.

Sergüzeşt: Hacı Nâsır adında bir dalgıç dostumuz var idi, o anlattı.

"Bir kere bu Habeş Harkovası önünde Mostarlı Mustafa Paşa fermanıyla inci çıkarmak için elimde bıçağımla daldım, onu gördüm. Deniz içinde ejderha gibi bir kıraç timsahı gelip bana asla aman vermeyip yuttu. Bir buz parçası içine bir karanlık yere girdim, ancak asla dehşete ve korkuya düşmeyip bunalmadım. Deniz gibi değil daima nefes alıp vermedim ama vücudum soğuğun şiddetinden gittikçe erimede."

Gerçekte deniz yaratıklarının tamamının doğaları soğukluk üzeredir, ancak yendiklerinde ne soğuk ve kurudur. Orta halli bir yaratıktır. Bu kere Hacı Nâsır der:

"Bildim ki beni balık yuttu, giderek vücudum eriyip ona besin olurum. Önce dübürüm kaynakları, kaba uyluklarımın derileri soyulup erimeye başladı ama içimden Allah'a yönelip kurtuluşumu istedim. Ancak yine balık karnında asla hareket etmeyip geniş bir sıyrıncak yerde iki ellerimle yoklayıp dururken onu gördüm, olduğum balık karnı şimşek gibi gürleyip can havliyle elimdeki bıçağın sapıyla ucunu sağlam tuttum, bir zaman sonra gördüm ki şimşek gibi gittiğimi hayal ettim. Bir zamandan sonra gördüm ki gâh baş aşağı, gâh baş yukarıya takla ata ata dermansız kaldım.

Sonra yine evvelsi gibi balığın karnında rahat oldum. Fakat canım sıkılmaya başlayıp gördüm ki benim karnında olduğum balığın ciğerleri ve bağırsakları talap talap ede ede hareketten kaldı. Ne kadar saat durduğumu bilmem, onu gördüm benim karnında olduğum balık erimeye başladı.

'Yâ Rabbî bu ne hâldir?' diyerek elimle uyluklarıma yapıştım, benim de etlerim kopmaya başlayınca aklım başıma gelip bre medet güç kuvvet bedende iken hemen balığın ağzına sürünerek varıp çekinmeden dışarı çıktım, ama bir karanlık yer daha var.

'Yâ Rabbî bu ne ola?' diye sürüne sürüne bir yere vardım. Bir büyük saray divanhanesi gibi geniş bir meydan, bazı yerinde ciğer bazı yerinde bağırsaklar talab talab eder. Benim ağzından çıktığım balık asla hareket etmeyip ölmüş.

'Ey Padişah-ı Perverdigâr, aya bu nedir?' diye hayli durdum fakat misk kokusu beni helâk eyledi. Hemen can havliyle ayak üzere gezerim, bir sıyrıncak yer buldum ki bu da balıktır.

Ama 'Aya ne hâldir?' dedim.

Hemen sevdâ başıma gelip onu düşündüm ki "Bu balık durdukça oturduğum yer karnıdır" deyip elimle yoklayıp bildim ki incecik deridir.

Ağzından dışarı çıkmak mümkün değil, hemen Allah'a sığınıp elimdeki bıçak ile balığın aşağı tarafına bir bıçak nasıl vurdumsa karnı yarıldı ve ben deniz içine çıktım. Elimdeki bıçak ile deniz yüzüne çıkıp yüzerek *[164a]* bir kenara çıkıp bitkin bir durumda kum üzerinde yatarken onu gördüm ki, o balık kendini denizden dışarı havaya fırlatarak denizi coşturup burnunun iki deliklerinden minare gibi deniz suları fışkırtarak pur putur olup sanki başdarda kadırga gibi deniz üzerinde yüzerek Harkova tarafına doğru gidip Mostarlı Mustafa Paşa önünde o balık karaya düşer."

Bu Hacı Nâsır da bir gemiye binip kaptanlar buna aba kebe verip sarıp sarmalayıp ertesi gün Harkova'da Mostarlı Mustafa Paşa'ya gelir.

Başından geçenleri, hakîre anlattığı gibi onlara anlatınca herkes hayrette kalıp Hacı. Nâsır'ın yüzülen derilerine ilaç ederler. Meğer Paşa'nın gözü önünde daldığı yerden kurtulduğu yere kadar bir gün, iki gece olup kurtulur.

Hemen Paşa bütün askeriyle balığın yanına varır. Bütün asker üşüşüp bu balığı bir yolla karaya çekerler, parça parça ederler. Görürler ki, Hacı Nâsır'ın anlattığı gibi Hacı Nâsır'ı yutan balığı, bu büyük balık yutmuş. Karnında Hacı Nâsır balığı olup Hacı Nâsır balık ağzından çıkıp bu büyük timsahın karnına çıkar. Onu bıçak ile yarıp kurtulduğu ispat olunup sicille yazılır.

Hâlâ Mostarlı Mustafa Paşa asrında yazılıdır. Harkova'da tanıklık eder adamlarla görüştük, Hacı Nâsır'ın anlattığına uygun sözler söylediler.

Sözün kısası denizde böyle canavarlar, böyle dalgıçlar vardır. Nice bin insanı balık yutmuş fakat kurtulamamıştır. Ancak Hz. Yunus ile bu Hacı Nâsır'ın kurtulduğu herkesçe bilinmektedir. Bu Hacı Nâsır'ın piri Hz. Yunus olmuş olur. Bu dalgıç kavmi alayda çıplak Arasat Meydanı kavmi gibi çıplak "Yâ Gavvâs, yâ Feyyâz" diyerek geçerler.

Günbaşı esnafı: Ağaları birdir dükkânları yoktur. Galata'da Kalafathane yerinde bulunurlar, neferât cümle 500. Bunların işi bir kalyon, bir şayka, karamürsel batsa bunlar o batık gemilerin iki yanına iki gemi koyup batan gemiyi deniz içinde dalgıçlar cankurtaran halatlar ile dolaplar ile çekerek bir sanat ile deryadan dağ gibi gemiyi say yağından (tereyağından) kıl çeker gibi çıkarırlar, Acayip ve garip sanattır. Pirleri Sunullah Kurtubî'dir, Hazret huzurunda Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri Endülüs'tedir. Bunlar

gemiciler alayında tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde çam ağacı gönderleri kızaklar üzere vocı ırgatları devrettirerek "Meded Allah, âsân eyle" diyerek geçerler.

Buğday ve arpa navluncuları esnafı: Dükkân 400, neferât 1005, bu kavim, gemicileri berbat etmişlerdir. Getirdikleri buğdaylarını ellerinden ucuz alıp depolarlar, kıtlık olunca da kırat ile satarlar. Uğursuz, kötü, karabørsacı kavimdir. Çoğunlukla Unkapanı'nda ve Mısır İskelesi'nde oturur Medânşarı Türkleridir. Bunların hakkında Mekke delilleri ya Karamanî ya kara imanî derler, acımasız faiz yiyen adamlardır. Bunların işleri ve kazançları gemicilerle olduğundan onların yamağı olup seyishaneler üzere dükkânlar edip harar harar buğday, arpa ölçerek, halk üzere arpa buğday saçarak "Bereket senden yâ Mevlâ, ganimet senden yâ Allah" diyerek bütün yayaları gayet giyimli, tepeden tırnağa silahlı geçerler, çünkü bunlarda zengin navluncular vardır.

Karadeniz bezirgânları esnafı: Dükkân ve mahzenleri 2.000, neferât 7.000'dir. Pirleri Hz. Risâlet'tir ki Resûl-i Ekrem tüccar ve Allah yolunda mücahit idi. Hadice-i Kübrâ malıyla Şam yakınında Busra şehrinde kâr edip kârını Hadice ile pay ederlerdi. Bu esnaf da tahtırevanlar üzere dükkânlarında metaları donatıp mallarını seygileyerek büyük alay ile bölük bölük tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Bunların alayından sonra cümle gemi reisleri küheylân atlar üzere Cezayir kaptanları kıyafetiyle tepeden tırnağa silahlı olup önleri sıra bütün dilberân gemi muçoları ve yeftileri, Kurnaz, Poyraz, Haylaz, Yırtlaz adlı nice bin zeber-dest denizci ve gemici dayılar ile "Ey yâ Mevlâ, yâ Mevlâ" diyerek yine kızaklar üzere gemilerini çekerek top, tüfekler atarak feryat ve figanları göğe çıkarak gemilerini flândıralarla bayraklarla kaptan fenerleriyle bütün kaptanlar at başı beraber alay çavuşları yerine bazı dayılar silisre düdükleri çalarak saf saf alay gösterip geçerler. Ardları sıra sekizer kat mehterhaneler çalınıp geçerler. Bu yukarıda yazılan gemicilere yamak olan esnaf 18, dükkânları (---), neferâtları (---) deniz gibi askerdir.

Bu alaydan sonra padişah fermanı ile kasaplar alayı geçeceğini Akdeniz kaptanları işitince *[164b]* hepsi Murad Han huzuruna varıp,

"Padişahım duyduk, bizden önce kanlı kasaplar gelecekmiş. Padişahım yâ bizim cümlemizi kırarsın illâ biz cümle kasapları kırarız. Zamanınızda kötü nâm olur. Bizim denklerimiz Karadeniz kaptanları Nuh Necî köçekleridir diye fermanınızla ileri gidenlerde biz de onlardanız Mekke, Medine kapısı mısrına hizmet edip İstanbul'u Mısır nimetiyle ganimet edip 70.000 Müslüman hacıları

götürür getiririz. Bizim hizmetimiz nedir ki kasaplar bizden önce gelirler" deyince hemen saadetli padişah kasaplar ile Akdeniz kaptanlarının aralarını düzeltmek için,

"Gerçekten İstanbul'u ganimet ettiklerinden başka pirleri Nuh Peygamber'dir bir alay Allah yolunda cihâd eden gâzilerdir ki deniz yüzünde cehenneme gidesi kâfirler ile ceng etmede fener sahipleri kaptanlarımdır, bunlar büyük alay ile geçsin, sonra kasaplar geçsinler" diye buyurarak hatt-ı şerif verip kaptanlar denkleri arasında taze can buldular.

Ya bu esnafların aralarında bu kavganın aslı odur ki eğer padişah askeri alay olsa önce bu beyt mısraı üzere,:

Budur kânûn-ı şâhinşâh-ı eslâf
Yürürler kulları ardınca şehler.

Gerçekten önce askerin azı ve yararlı olanı geçip giderek mankala ağalar, beylerbeyiler, vezirler, şerifler, sonra padişahlar geçer. Ancak bu alay orduda önce çok gerekli ve makbul olan askerî, ulemâ, hekimler, göz hekimleri, ekmekçiler, Resûlullah mahfili, ekmekçilere mensup gemici esnafı bu tertip üzere geçip en sonunda muzahrafat esnafı geçtiği için her esnaf biri birinden mukaddem alay göstermeleri için kavga edip padişaha arz edip padişah hatt-ı şerifle aralarını düzeltir, zira silaha gömülmüş kavim içinde bozgunculuk olmasın için Akdeniz gemicileri öne geçti.

Sekizinci bölüm
Akdeniz reisleri esnafı

Padişahı cem-cenâbın, bu kaptanlar rağbet ve iltifatlarını görünce bütün esnafa rağmen, özellikle kavgaları olan kasap taifesine denkleri olan Karadeniz reislerine üstün olmak için Karun malı dağıtıp büyük bir alay düzenlemişlerdir ki yazmak mümkündür.

Önce Akdeniz kaptanlarından Bursalı Balı Kaptan, Bodur Gürci Cafer Kaptan, Karamanlı Ali Kaptan, Sarı Veli, Sarı Solak, Topal Muharrem, Çavuşoğlu, Kartaloğlu, Kalafatoğlu, Katranoğlu, Kara Hoca, Fırkateci, Cenneti, Tuğralı, Yanaki, Dimitraki, Lemberaki adlı Rum kaptanları ile cümle on yedi karavana kalyonlardır ki her biri dörder beşer kat ambarlı ikişer kat yatırdma toplu beşer kat palavra kıçlı kıçında bahçeli, hamamlı, el değirmenli karavanalardır ki her biri beşer ayda dolar beşer ayda boşalır, dağ gibi kalyonlar gayrı barça pink kalyonlar, şitiye potaçlar Sarayburnu'nda üçer yaylım top şâdumanları edip cümle askerlerini karaya döküp nice yüz kalyoncukları kızaklar üzere koyup palamarlar ile her birini biner ikişer bin adam çekerek "Ey mola, ya mola" sesi göklere

çıkarak her bir kalyoncuklarda güzel güneş parçaları, altınlara batmış muçolar gemilerde dayılara hizmet eder.

Her dayıların ellerinde camlar ile içip eğlenip her gemide türlü türlü saz ve söz fasılları, bütün gemilerin direklerini, küreklerini cevahire batırıp ipekli ve kıymetli kumaşlardan yelkenler yapıp ibrişim çarmıhlar ve direk başlarında ikişer üçer mahbûblar alavere deyip silisre çalarak bütün gemici dayılar silaha gömülmüş, 8.000 tepeden tırnağa silahlı dalyan Cezayir tüfekli Berberiçe kırmızı fesli dayılar ve kışlakçı, yelkenci, dülekçi, çördekçi, ablici, kazlıcı, istinkacı, gomanacı, komanyacı adlı nice bin müdebbir dayılar hükm ü hükûmet ederek tiramola, orso, poca, duna foga diyerek nice bin gemici deyimleri ile Allah deyip geçerek Alayköşkü dibine vardıkları mahalde sanki beş on parça kâfir gemisine rast gelip birbirlerine sarmaşıp Frenk gemileri "ki parlar" deyip Müslümanlar "Paralamazız bütün alarız" *[165a]* deyip padişah huzurunda top tüfek atarak büyük bir ceng ederler ki sanki ceng-i deryadır.

Siyah barut dumanı havaya yükseldikten sonra bütün Müslüman kâfir gemilerine dökülüp ganimetler alıp güzel Frenk oğlanlarını avlayıp gerdanlarından öperek ve sakallı keferelerini bağlayarak bütün kâfirlerin haçlı bayrakların baş aşağı edip gülbang-ı Muhammedî çekerek kâfir gemilerini yedeğe alırlar.

Bir tarafta Osmanlı davulları, bir tarafta esirlerin davul ve boruları çalınarak yine gemileri nice bin levendler "yâ Mevlâ" sesiyle çekip ardları sıra bütün kaptanlar 3.000 adet idi, 1.000 kalyon 600 barça 2.000 şayka karamürsel gayrı gemiler idi, neferâtları toplam 20.000, bu gemiciler topluluğu bir padişah asrında olmamıştır.

Bunların da pirleri Hz. Nuh'tur, sonra Hz. Peygamber döneminde Ebülmahz-ı Ummanî'dir. Yazılan 3.000 adet kaptanlar çifte çifte yan yana at başı beraber olup her birinin önlerinde güneş parçası gemi muçoları, piyade şatırlar yerine gidip ellerinde kırkar ellişer dirhem Nova, Gabele, Taşlıca Cezayir'in dalyan tüfekleri, gemi harbeleri, zemberekleri ile saf saf olup cümle kaptanlar geçip her kaptana önlerinde gemilerinin altın nakışlı ibret verici çeşitli sancaklar, bayraklar, flândıralar taşırlar. Her kaptanların önünde altınlı fenerleri gider. Bütün kaptanlar samur ve değerli kumaşlardan elbiseler giymiş olarak geçerler.

Bütün kaptanların sonunda tuğ, davul ve sancak sahibi Karamanlı Ali Bey alayı geldikte insanın gözleri, ipekli, atlas kumaşlar ve mücevherli silahların parıltısından kamaşır.

Bunun alayında olan gösteriş, asalet, bunda olan pâk-silahlı yiğitler, nice yakışıklı gençler altınlara boğulmuş olup geçer.

Sonra kendisi, şatırları, mataracıları, tüfekçileri ile geçip Ali Kaptan kendisi kavuğuyla, samur kabaniçesiyle geçer, çünkü bu Karamanlı Ali Paşa, bütün Akdeniz kaptanlarına serdâr olup padişah hazinesinden kendine bir fanus-ı cinân, iki tuğ, tabl ve alem ihsan olunup Rodos pâyesiyle her sene 700 parça kalyonlara Mısır hacı ve tüccarlarını koyup Recep ayında kiraz meltemi mevsiminde Cuma gününde Beşiktaş'tan kalkıp turna katarı bütün gemiler dizilip Sarayburnu'nda her gemi kırkar ellişer adet top atıp şâdmânlar edip gülbang-ı Muhammedî çekerek Hudâ âsân edip Mısır'a gidip altı aydan yine İstanbul'a şeker, keten, kına, pirinç, mercimek çeşitli yiyecek ve içecekler getirip İstanbul'u zengin ederlerdi. Serdâr Karamanlı Ali Bey de padişaha nice yüz Habeşî hadımlar, Mısır keseleri hediyeler getirirdi.

Böyle görkemli bir kumandan olduğundan yine ordu alayında ondan ve ekmekçibaşıdan muazzam muhteşemce alay yok idi. Bu Kaptan Karamanlı Ali Bey'in ardı sıra silahlı güzel has oğlanlarının ellerinde sırıkları ve avuçlarında yaldızlı bayraklar ile çifte çifte mallarını göstererek geçerler.

Akdeniz marangozları esnafı: Bunların piri yine Hz. Nuh'tur ama Hazret asrında pirleri Âmir-i Nevâtî'dir, kabri Cidde'dedir. Bu kavmin dükkânları Galata'da lonca yeridir, tören ile geçerler.

Pereme ve kayık marangozları esnafı: Neferât 700, pirleri yine Şeyh Âmir-i Nevâtî'dir, alay ile geçerler.

Mavunacılar esnafı: Neferât 800, kızaklar üzere mavunalarını süsleyip çekerek geçerler.

Kayıkçılar esnafı: Kayıkları cümle 2000, neferât 7000, bunlar da kayıklarını kızaklar üzere donatıp geçerler.

Peremeciler esnafı: Neferât cümle 8000, peremeleri cümle 4613, peremelerin çiçeklerle kızaklar üzere donatıp geçerler.

Çırnıkçılar esnafı: Neferât 200, cümle çırnık 80.

Eğer bu yukarıdaki esnafların alaylarını birer birer yazsak ciltli bir kitap olur. Ancak kayıkları ve peremeleri bir hây-hû ile çekip geçerler.

Ardları sıra sekiz kat mehterhane Osmanoğulları kösü çalınarak geçerler. Bu yukarıda yazılan Akdeniz kaptanlarına yamak olan yedi adet bir acayip muhteşem yiğitler alayıdır.

Kasaplar esnafı ile tüccarların kapışmalarını anlatır

Bu Akdeniz kaptanlarının alaylarından sonra padişah fermanı üzere kasaplar alayı geçmek üzere iken Mısır'ın bütün ankâ bezirgânları, pirinççileri, ketencileri, Mısır hasırcıları, kahvecileri, şekercileri bir yere gelip kasaplar ile çeşitli tartışma ve dedikodular oldu. Sonra padişah huzuruna vararak Mısır tüccarları,

"Padişahım bizim kalyonlarımız pirinç, mercimek, kahve, ketenlerimizi getirmeye me'mur olup onlar bizsiz, biz onlarsız olmayıp ikimiz arasında bu kanlı kasaplar n'işler. Bunların kan döktüğü şehirden çıkmaz olmuştur. O korkudan mezbahalar diğer diyarlarda şehirlerin dışında olur, bir alay kanlı kirli uğursuzlardır. Fakat biz daima İstanbul'u bütün tahıllarla bolluğa kavuştururuz" dediler. Hemen kasapların ettiği kanlar gözlerini bürüyüp,

"Padişahım bizim pirimiz Kassab-ı Cömerd ola, işimiz Cenâb-ı Bârî'nin rahmetine mazhar olmuş koyun ola. Allah kullarına beden kuvveti için helâl etmiş bir nimet ola. Bütün nimetlerden önce et, ekmek diye yâd olunur bir nimettir. Bir fukara azıcık et parçasıyla beş altı çeşit yemek yapar. Böyle bir *[165b]* helâl iş ile kazanıp cömertlik ile meşhur olup İstanbul şehrini ganimet ederiz. Bunlar ki bir alay ankâ muameleci faiz yiyen kavimlerdir ki bunların hakkında Cenâb-ı İzzet *"Allah, alış verişi helâl, faizi haram kılmıştır."* [Bakara, 275] buyurmuştur, dediler.

Böyle kötülenmiş bir topluluk iken Mısır'dan malları gelip kıtlık ve darlık olsun için depolayıp halkı zarara uğrattıklarından başka bir alay karaborsacı kavimdirler. Osmanoğlu devleti bunların Mısır pirincine muhtaç değildir. Önce Filibe pirinci, Beypazarı pirinci,

.....(5 satırlık yer boş).....

Bu tür şahdâne ve danedâr pirinçler var iken bunların Mısır pirincine ne gereksinim var.

Mısır keteni diye övdüklerine de Rum halkı muhtaç değildir. Özellikle Rumeli'de Manastır keteni, Florunya, Serfiçe, Tırhala, Drama keteni, Anadolu'da nice bin yerde türlü türlü ketenlerden başka Trabzon keteni, bezi ve gömleği bir kamışa korlar, yirmi dirhem gelir bir beddâvî gömleği olur, sizin keteninize ne ihtiyaç var, sizin keteniniz yüzünden İstanbul'da kaç defa büyük yangınlar olmuştur.

Mercimek dediğiniz ne ki, cümle Rumeli'de ve Anadolu'da mercimek olur ki anlatılmaz. Eğer Mısır şekeri derseniz hakkında Allah *"Süzme baldan ırmaklar (vardır)."* [Muhammed, 15] âyetiyle övmüş Rumeli balları, Atina, Eflâk, Boğdan balları olur ki her birinde yetmiş hâssa vardır.

Eğer padişahım murad edinirse Alâiye, Antalya, Silifke, Tarsus, Adana, Payas, Antakya, Halep, Şam, Sayda, Beyrut, Şam-Trablus'ta, bu anılan eyalet ve sancaklarda o kadar yüz binlerce kantar şeker olur ki cihanı doyurur. Sizin şekerinize ne ihtiyaç.

Eğer kahve derseniz bir bid'at şeydir, uykuyu kesen, insan soyuna engel olan şeydir. Kahvehaneleri vesvesehanedir, kahve kavurur-

ken yaktıkları cihetten *Bezzâziye* ve *Tatarhaniye* kitaplarında "Bütün yanmış şeyler haramdır." demişlerdir. Hakka ki yanık ekmek de haramdır. Baharlı şerbet, saf süt, çay, bâdyân, sahlep, pâlûde kahvenizden faydalıdır.

Kına derseniz kadınlara, şiyab yaşlıların sakallarına sünnet ise levedan kökünü havanda dövüp su ile hamur edip saça sakala dürtülse gayet kırmızı olur, saçta ve sakalda olan kehleyi öldürüp kir ve tozdan pâk eder. Bu kere sizin kınanıza da ihtiyaç yoktur" deyip kasaplar Mısır bezirgânlarının metalarına böyle karşı çıkınca hemen Mısır tüccarları,

"Bizim pirincimiz hasdır, beyazdır, pişkindir, özellikle Menzile, Dimyat, Fereskur, Birimbal nahiyelerinin pirinçleri tereyağıyla pişse misk ü amber gibi koku verir. Hz. Risâlet'in mucizesiyle yaratılmıştır. Hazret'ten önce gülsuyu, pirinç, muz ve abdullâvî yok idi.

Mercimeğimiz hakkında Cenâb-ı İzzet *"Ve mercimek"* [Bakara, 61] buyurmuştur. Cennet toprağında Nil suyunda yetişip Rum merimceğinden lezzetli ve pişkindir.

Kınamıza denk kınanın bir diyarda olması mümkün değildir. Resûlullah'ın sünnetidir, ona da söz olmaz.

Ancak gerçekten şekere ve ketene Rumeli'nin ihtiyaçları yoktur. Frengistan şekeri de hasdır. Siz ki kasap taifesisiz, sizin Müslümanların beytülmalına ne fâide ve âyideniz vardır bilelim" deyince kasaplar sustu.

Mısır tüccarları "Padişahım bizim Müslümanların beytülmalına Mısır kalyonlarıyla gelen metalarımızdan padişahıma 11.000 kese gümrük hâsıl olur. Adalet ederseniz alay-ı Muhammedî bizimdir, bizden sonra kasaplarındır" deyince padişah huzurunda olan Müftü Yahya Efendi ve Muid Ahmed Efendi *"İnsanların hayırlısı insanlara faydası olandır."* hadisini okuyunca padişah, Mısır tüccarlarının eline ferman verip "Birinci alay Mısır tüccarları, ikinci alay kasaplar olalar" diye buyurdu.

Mısır tüccarları hoşlanıp sevinçlerinden ayakları yere basmaz olup Akdeniz gemicilerinden sonra geçtiler.

Dokuzuncu bölüm
Mısır tüccarları ve Akdeniz sahili tüccarları esnafı

Önce Akdeniz kıyısında olan tüccarlarla İstanbul'a eşya getirip ticaret ederlerdi. Mahzenleri 6.000, neferât yekûn 11.000. Murad Han asrında büyük zengin bezirgân Balkapanı'nda Hacı Kasım, Hotin seferi yılında yedi mahzeninin kilidine kurşun akıtmış idi, 50.000 keseye maliktir derler idi.

Sonra kurnaz bezirgân Hacı Envâr, *[166a]* Hacı Ferhad, Hacı Hasırcı Selim, Hacı Nimetullah, on parça kalyona, yedi hana maliktir.

Hacı İsa, Hacı Şeytân Selim, Navloncu Hacı Mustafa, Hacı Kaya, Hacı Karakaş, Gümrük Emini Ali Ağa, Hacı Ivaz, Alamanoğlu ve Hacı İsmail, nice bin bunun gibi kırkar ellişer bin keseye malik zengin bezirgânlar vardır ki her birinin Hind ve Yemen'de, Arap ve Acem'de, Frengistan'da ortakları vardır.

Bunlar genellikle samur kürklere bürünmüş olup kırkar ellişer hizmetçileri tepeden tırnağa silahlı olup piyade geçerler. Bazı hizmetçileri tahtırevan üzere dükkânlarını la'l, yakut, cevahir, kıymetli taşlarla süsleyip her dükkânçede olan güneş parçası köleler ipekli ve atlaslara bürünüp ellerinde cevahir gülsuyu şişeleriyle caddenin iki tarafında olan seyircilerin üzerlerine gülsuyu saçarlar.

Mücevher micmere ve buhurdanlar içre ûd ve amber yakarak geçip cadde üzerinde olan bütün seyircilerin dimağları kokulanır. Ondan sonra bütün bezirgânlar yan yana vezirler gibi giyinip özel elbiseleriyle bölük bölük geçerler. Pirleri çok önceleri Hz. Hûd idi. Ama sonra pirleri bizzat Hz. Resûl-i Kibriyâ'dır ki Hz. Hadice-i Kübrâ malıyla Şam yakınında Busra şehrine gidip ticaret ederdi. Kârını Hadice Ana ile paylaşırdı. Hadis: *"Çalışıp kazananı Allah sever."* buyurmuştur.

Pirinççi bezirgânları esnafı: Dükkân 40, neferât 300, ama mahbup köleleri hesapsızdır. Pirleri Safvân-ı Hindî'dir ki her vakit Hazret'e Hindistan'dan Resûl'ün kendi mucizeleri pirinçten dâne-i rûz getirirdi pirinç satardı. Selmân-ı Pâk belini bağladı. Kabri yine Hindistan'dadır ama ziyaret etmedim. Bu esnaf arabalar üzere dükkânlarında pirinç ölçerek *"Yâ Ganî"* ismiyle halk üzere kâhice pirinç saçıp pirinç ihsan ederek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Mercimekçiler esnafı: Dükkân 70, neferât 200, bunların piri Hatem-i Addâsî'dir, Selmân belini bağladı. Kabri Urfa yakınında Harran Kalesi hendeği kenarındadır. Bunlar da arabalar üzere dükkânlarında bazı fukaralara mercimek dağıtarak geçerler, süslü askerdirler.

Kınacılar esnafı: Dükkân 15, neferât 55, bunların piri İmam Attar-ı Bilbeysî'dir. Malik oğlu Enes yetiştirmesidir. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit kınalar ile süsleyip kâğıtlar içinde bazı adamlara kına dağıtarak tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Mısır hasırcıları esnafı: Dükkân 20, neferât 45, bu esnafın ilk pirleri Hz. Süleyman'dır ama Hazret asrında pirleri (---) dır. Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri Yemen Kum Futası'ndadır. Bunlar arabalar üzere dükkânlarını çeşit çeşit nakışlı Mısır hasırı ile donatıp yine silahlarıyla geçerler.

Ketenciler esnafı: Dükkân 105, neferât 208, pirleri önce Huşeng Şah'dır, Pamuğu yere ekip sidik ile suladı, Hudâ'nın emriyle keten

oldu. Bugün hâlâ sidik gibi kokusu var, sonra pirleri Hadice-i Kübrâ Ana'dır. Bizzat Hz. Risâlet'in nikâhlısı olup Hazret kemerini kuşatıp keten ekenlere, eğirip iplik edenlere Hadice-i Kübrâ önder oldu. Vâdi-i Fâtıma'da hâlâ Hadice ketenliği derler, kendi biter kendi yiter, terbiyesinde zorluk olduğundan Mekke halkı Mısır bezine muhtaçlardır. Bunlar da dükkânlarında Nehâriye, İbyâr ve Feyyûm ketenlerini süsleyip geçerler.

Şekerciler esnafı: Dükkân 70, neferât 100, pirleri Nusayr oğlu Hüseyin'dır, şekercilerin, helvacıların silsilesi ona çıkar, kabri Basra'dadır, Onun için Basra tatlıları meşhurdur. Selmân-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda kemerlerini bağladı. Dükkânlarını çeşit çeşit kokulu şekerler ile süsleyip halka nebat bezl ederek geçerler.

Hoş kokulu içecekler esnafı: Dükkân 55, neferât 100, pirleri Helvaî Ömer'dir, bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını türlü türlü çini hokka ve kavanozlar içinde rîbâs, amber-bâris, gül, limon, avşıla, hummâs, sandal, demir-hindî, dut şarabı (---) (---) misilli renk renk kokulu ve amberli içecekler ile dükkânlarını süsleyip yayaları halka şeker şerbetleri dağıtarak geçerler.

Kahve tüccarları esnafı: Dükkân 200, neferât 300, bunlar zengin bezirgânlardır. Pirleri Şeyh Şazelî'dir. Hazret'in izniyle Veysel Karanî kemerini bağlayıp pir oldu. Yemen'de Veysel Karanî hizmetçisi idi, yine Yemen'de gömülüdür. Veysel Karanî, Hazret'i görmedi, fakat Hazret'in izniyle Veys yetmiş kişinin belini bağlayıp *[166b]* pir etti. İnşaallah hepsi yeriyle yazılır. Bu kahveciler bütün tepeden tırnağa silahlı olup tahtırevanlar üzere ferde ferde kahveleri kileler ile ölçerek "Ala bin kuruş vere yüz kuruş" diye kahve satarak geçerler. Bu esnafların çoğu geçip bunların ardları sıra,

Şahbender esnafı: Nefer bir, dükkânı yoktur. Balkapanı Hanı'nda olur bir nefer ağadır piri ser-çeşme Âs oğlu Amr'dır, kabri Mısır'ın güney tarafında İmam Şâfiî yakınındadır. Bütün vezir, âlim ve mollaların polise kâğıtları hizmetinde olup her diyarın tüccarları bunun tasarrufu altındadır. Gayet cömert ve güvenilir adamlardır.

Bezirgânbaşı esnafı: Bir neferdir, pirleri Ebülhûr-ı Yemenî'dir ki Veysel Karanî belini bağladı. Mekke'de malı için zehirlenip öldü. Kabri Mekke içinde Ebtah'tadır.

Ehl-i kıble esnafı: Bir adamdır, dükkânı Eski Bedesten'dedir. Piri (---) dir. Selmân belini bağladı. Kabri belli değildir. *Hadîka*'da Kerbelâ'da gömülüdür demiş, Allah bilir bu da şahbender ve bezirgânbaşı gibi şanı büyük ağadır. Her biri üçer yüz tepeden tırnağa silahlı, tertipli, seçkin asker ile at başı beraber yanyana olup geçerler. Ardları sıra değerli kumaşlar giyinmiş güzel köleler ile geçip ardlarınca sekizer kat mehterhaneleri ile geçerler. Bu da seçkin alaydır.

Bu Mısır bezirgânbaşısına yamak olan 12 esnaftır, dükkân (---).

Onuncu bölüm
Kasaplar esnafı

İstanbul'un dört mevleviyet yerinde 999 dükkândır. Bütün neferâtları 1.700, pirleri Hz. Kassab-ı Cömerd'dir, Hz. Resûl huzurunda Hz. Ali belini bağlayıp kasaplara pir eyledi. Kabri Bağdad'dadır. Bunlar çoğunlukla yeniçerilerdir. Hepsi tepeden tırnağa silahlı olup arabalar ve tahtırevanlar üzere nice yüz dükkânları değerli kumaşlar ve türlü türlü çiçekler ile süsleyip kırkar ellişer okka gelir Karaman ve Türkmân koyunlarını, Mihalıç ve Bursa'da Osmancık koyunlarından, Karadeniz'de Kili koyunlarından beşli ve acayip koyunları kelle paçaları ile yüzüp vücudunda beyaz yağ üzre kırmızı katmerli güller ile sarı safranlar ile koyunların vücutlarını süsleyip boynuzlarını gümüş ve altın varaklarla yaldızlayıp nice yüz koyunları parça parça edip Kassab-ı Cömerd köçekleri ellerinde satırları ile yarım yarım çeyrek çeyrek edip sarı pirinç kefeli terazilerde tartıp "Ala on vakıyya akçe, al canım iyisini ver canım ala bir iyi kebablık, ala bir âlâ kıymalık" diyerek bellerinde satırları ve pala kılıçları kasap bıçaklarıyla kendilerini donatıp hepsi yaya geçerler.

Salhaneciyân esnafı: İşyeri 200, neferât 1000, bunların pirleri Hz. İbrahim'dir. İbrahim Peygamber'e *"Hz. İsmail'i kurban eyle"* diye Allah'ın fermanı geldiğinde Hz. İsmail'i kurban ederken İsmail'e bedel Allah, Cebrail ile cennetten bir koç göndermişti. İbrahim Peygamber koçu kurban etti. Hâlâ koyun boğazlayıcıların piri Hz. İbrahim'dir. Daha sonra Hz. Peygamber'e kurban ferman olundu, o da Kurban bayramında kurban etti. Bunda rivayet değişiktir. Kassab-ı Cömerd boğazlanmış koyun satmada pirdir, ama boğazlamada pir, Hz. Cezzâr-ı Tâifî oğlu Halim'dir. Malik oğlu Enes belini bağladı. Kendini eşi olan mel'un kadın uyurken boğazladı. Kabri Yemen Adeni'ndedir. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup araba üzere dükkânlarını defne yapraklarıyla ve türlü baharatlarla süsleyip semiz koyunlar ile bezeyip koyunları yüzerek geçip yaya askerleri ellerinde ve bellerinde iri gümüşlü zincirli kasap bıçakları, bellerinde kemend ipleri, nicesinin omuzlarında yüzülen koyun postları ile bölük bölük alay gösterirler.

Sığır kasapları esnafı: Dükkân 100, neferât 200, bu esnafın piri Süfyân-ı Sevrî'dir. Hz. Ali belini bağladı, Mekke'de gömülüdür. Bu esnaf da tepeden tırnağa silahlı olup arabalar üzere dükkânlarını semiz sığır etleriyle bezeyip alay gösterirler.

Yahudi kasapları esnafı: Dükkân 55, neferât 200, bu mel'unlar Müslümanın boğazladığı eti yemezler. Başka pirsiz mel'unlardır,

fakat diğer kasaplara göre kendilerini öyle süsleyip acayip şakalar ederek arabalar üzere dükkânlarını bezeyip tören ile geçerler. *[167a]*

Mandıracılar esnafı: İstanbul'un dört tarafında ve Levend Çiftliği köylerinde toplam 2.000 mandıradır. Her birinde yetmiş seksen sürü koyun vardır. Her mandırada kırkar ellişer ipten kazıktan kurtulmuş yiğit mandıra oğlanları vardır. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Devlet âyanı çiftlikleri esnafı: İstanbul'un çevresinde tam 1.060 çiftlik vardır. Her birinde aşağı yukarı onar adamdan toplam (---) bin çiftlik hizmetçileri eder. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Eğrekçiler esnafı: İstanbul'un çevresinde toplam 800 eğrek vardır. Dağlar ve ormanlar içinde sığır, sıpa, koyun ve keçi yatağı eğreklerdir. Her birinde onar eğrekçi ter-oğlanları vardır. Bütün neferâtları (---) şehbâz yiğitlerdir. Tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Koyun celepleri saya esnafı: İstanbul çevresinde 700 sayadır. Bunlar da koyun eminine hizmet eder, celeplerin koyunlarına sayalardır ki gerektiğinde bu orman sayaları içindeki koyunları İstanbul'a getirip bir günde ganimet ederler. Bu sayalarda 5.000 sayacı ter-oğlanları vardır. Bunlar da hazırbaş geçerler.

Ağılcılar esnafı: İstanbul çevresinde 2.000 ağıldır. Dağlar içre altı ay mamur olur basit kulübelerden ve çalı çırpıdan ağıllardır. İçinde sağmal koyun ve kuzu vardır. Hızır-İlyas'ta kuzuya narh verildikte bunlarda olan zevk ü safa bir yerde olamaz. Taze peynirler, gölemez, kaymak, yoğurt, kesmik, süt, ağız, teleme peyniri, hoşmerim, tereyağı, ayran, pışav, may, kertme bu gibi çoban nimetleri olur ki padişah sahip değildir. Bu 2.000 ağılda toplam 4.000 ter-oğlanı vardır. Bunlar da hazır geçerler.

Tokat sığır celeplerinin vasıfları: İstanbul'un Sukemerleri taraflarından tâ Terkoz ve Karataşlar'a, Istıranca Dağları'na kadar 1.000 sığır tokatları vardır. İstanbul'un Kasım günleri pastırma zamanı geldiğinde bu tokatlar nice kere yüz bin sığır ile dolup beslerler. Hepsinde 5.000 sürücü matı oğlan vardır. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Bu yukarıda yazılan altı adet ki, mandıracılar, çiftlikçiler, sayacılar, ağılcılar, tokatçılar ve sürücüler amansız adamlar dağlarda yatıp kalmak ile İstanbul'dan malıyla ve mücevherleriyle kaçmış köle ve cariyeleri katledip malını ve rızkını almışlardır ki hesabını ancak Hudâ bilir.

Bazısını Eflâk Boğdan'a, oradan Azağa Kazağa götürüp bir bayrak Kazak-ı Ak ederler. Gayet mel'un kefereler vardır. Müslimleri de onlara tabidir.

Bunların piri Ma'dî Kereb Gazi'dir ki gazâdan alınan koyun, kuzu, sığır, camus ganimetlerin hepsi Ma'dî Kereb'in idi. O yüzden ilk çiftlik, mandıra, eğrek, saya, ağıl, tokat yapıp içine teroğlanları komak Ma'dî Kereb Gazi'den kalmıştır. Hz. Resûl izniyle yetmiş nefer kimsenin kemerini Peygamberimizin amcası Hz. Hamza bağlamıştır. Evvelkisi bu Ma'dî Kereb'dir, kabri (---) dedir. Gayet cömert, yiğit, cesur sahâbe idi, ama bu koyun, kuzu, sığır, sıpa, teroğlanlarının pirleri Nasr Şüca-ı Basravî'dir, Malik oğlu Enes kemerini bağladı. Kabri Vâdi'l-kurâ'dadır ki hacılar ziyaret ederler. Cadde üzerinde bir kubbecikte gömülüdür. Bunlar da silahlı geçerler.

Çoban esnafı: Nefer 9004, önceki pirleri Hz. Musa idi, fakat Hz. Peygamber zamanında pirleri Şâdenü'r-Râî oğlu Avn'dir, Selmân-ı Pâk belini bağladı. Çobanların silsilesi ona çıkar. Kabri Yemen'de (---) dir. Büyük alay ile geçerler.

Camus sütçüleri esnafı: İşyeri 200, neferât 1000, pirleri Süfyân-ı Sevrî'dir, Selmân belini bağladı. Mekke'de Muallâ'da gömülüdür. Sürü sürü sığırlarının sütünü sağıp camus sütü diyerek geçerler. Bunlarda gayet lâtif semiz alaca sığırlar vardır.

Koyun sütçüleri esnafı: İşyeri 300, neferât 800, bunların piri Hz. Şuayb'dır, ama Hazret asrında Abdürrâd-ı Lebbânî'dir, Hz. Hamza belini bağladı, pehlivan idi. Hamza ile şehit oldu. Uhud Dağı eteğinde gömülüdür. Bunlar keçilerini, koyunlarını baştan başa çullar ile donatıp süt sağarak *"İçenlerin boğazlarından kolaylıkla geçen dupduru bir süt"* [Nahl, 66] diye geçerler. *[167b]*

Peynirciler esnafı: İşyeri 400, neferât 500, bunların piri Hz. İbrahim, Halep'te iken bir beyaz ineği var idi. Ona Sevrü'ş-Şehb derlerdi, onu sağıp sütünü yoğurt, kaymak, tereyağ, kaşkaval peyniri, teleme peyniri, kesme peyniri yapıp misafirlerine yedirip ikram ederdi. O beyaz inek sebebiyle Halep'e Halebü'ş-Şehbâ derler.

"Haleb" sağıma, "şehb" beyaza derler yani "Sağılmış beyaz inek şehri" demektir. Hâlâ Hz. İbrahim'in o beyaz ineğin sütünü sağıp fakirlere dağıttığı süt teknesi Halep'in iç kalesindeki cami içinde Hz. İbrahim makamı olan minberin altında durur bir taş teknedir.

Bu tekne içinden bütün halka süt üleştirip bütün halk süte doyar, tekne yine öncesi gibi dopdolu dururdu. Allah tâ bu derece Halil bereketi vermiş idi. Hatta Gavrî Sultan asrında Kertbay, Halep hâkimi iken bu süt teknesinden Allah'ın emriyle süt taşıp camiden dışarı çıkarak iç kaleden aşağı hendeğe akıp tâ Selim Han, Halep Kalesi'ni fethedinceye kadar süt akmış ve dinmemiştir. Ama Hazret asrında bu peynircilerin piri Zeyd-i Kayserî'dir, Malik oğlu Enes belini bağladı, kabri Muveylah'dadır. Bu sanat ehli de silahları ile hazırlıklı geçerler.

Kaymakçılar esnafı: Dükkân 40, neferât 100, pirleri İbrahim Peygamber ve Zeyd-i Kayserî'dir. Bunlar da nice yüz tabla kaymakların üzerlerine hamavî otlar serpip *"Yâ kıştâ leben"* deyip bağırarak bazı tahtırevan üzere dükkânlarda kaymakları iplere serip halka kaymak dağıtarak geçerler.

Tereyağcılar esnafı: Dükkânları olmayıp ekseriya Yahudi topluluğu tablalar ile kehribar gibi tereyağları satarlar. Neferât 80, bunlar silahsız tablalar ile geçerler.

Yoğurtçularbaşı esnafı: Adet 1, neferât 100, bu işyeri Sultan Ahmed Camii altında Çatladıkapı yoluna yakındır. Padişaha mahsus işyeridir.

Yoğurtçular esnafı: İşyeri 500, neferât 1600, bu esnaf Eyüp'te 100 adet nakışlı işyerleridir ki iki bayramın üçüncü günlerinde nice bin adam toplanıp yoğurt kaymak yerler. Bu lezzetli yoğurt meğer Bingöl Yaylası'nda ola, gayet lezzetlidir. Bazı canlar "Eyyûb Sultan'ın kerametiyle lezzetli olmuştur" derler, zira onun şehrinde hâsıl olur. İstanbul içinde Zeyrekbaşı Camii yakınında Hacı Hasan yoğurdu acayiptir, sahib-i vefktir derler. Cebealikapısı'nın iç yüzünde yedi işyeri sütçü odalarındaki yoğurtlar da meşhurdur. Silivrikapısı'nın iç yüzünde Yaylacık Mahallesi'nde Macuncu, Langa ve Karaman Mahallesi'nde hâsıl olan yoğurtlar da meşhur olmuştur. Fakat Sütlüce, Kasımpaşa ve Ortaköy'de imam yoğurdu, Kanlıca yoğurdu, Üsküdar kaymağı ve yoğurdu herkesçe meşhurdur. Bunların da pirleri Hz. İbrahim ve Zeyd-i Kayserî'dir. Bunlar da nice bin çini kâseler içinde hâlis yoğurtları başlarında tablalar içre getirip alay ile geçerler.

Teleme peynirciler esnafı: Neferât 300, bunların dükkânları yoktur. Çoğunluğu Arnavut halkıdır. Sırıklar üzere ikişer üçer yüz beyaz bez torbalar içre teleme peynirlerini doldurup sırıklara bağlayıp omuzlarında gezdirip "Teleme peynir" diye bağırıp gezerler, ama Hudâ âlimdir bir ter ü taze peynirdir ki bal ile karıştırılsa, ısıcak ekmek ile yense insan ölünceye kadar yiyebilir. Bunlar da bu şekilde geçerler. Bu esnaflar da kasaplara yamaktır, zira onların da işleri koyun ile tamamlanır. Onun için kaymakçılar, peynirciler, yoğurtçular kasaplar alayı içre alay ederler.

İçyağı mumcuları esnafı: İşyeri 555, neferât 5501, bunlar kasapların iç yağlarına muhtaç olduğundan kasaplara yamaktır. Pirleri Hz. (---)'dir. Malik oğlu Enes kemerini bağlamıştır. Kabri Kerbelâ'da ama sultanî balmumu işyeri birdir. Odunkapısı'nın iç yüzünde Kundakçılar içre büyük işyeridir. Ağası, emini ve 100 adet neferâtları var, bütün selâtin camilerine, sultanlara, Eski Saray'a, Yeni Saray'a, vezir ve âyan saraylarına balmumları bu devlet işyerinde

hazırlanır. Fakat diğer mum yağı işyerlerinin ehl-i hırefleri arabalar üzere dükkânlarını nice bin deste nakışlı mumlar ile süsleyip nice nakışlı fenerlerde mumlar yakıp nice sırıklar üzere yağ mumları donatıp alayları içinde *[168a]* direk kadar nakışlı, yaldızlı bal mumları yakıp arabalar üzere nice bin çeşit yel mumları, fişek mumları, Ebû Ali mumları yakarlar ki bazı adamlar kendini başsız görür, bazısı elsiz ayaksız görür, bazı mumların ışığından nice bin adamlar sarı, kırmızı, yeşil, alaca yüzlü adamlar görünüp bütün seyircilere korku salıp bazı fişek mumları yandıkça mum içinde olan fişekler top gibi çatlayıp halka korku verir. Zindankapısı'nın dışında,

Balmumu tacirleri esnafı: Dükkân 55, neferât yüz, bunların hepsi Müslümanlardır. Tahtırevanlar üzere dükkânlarını süslerle süsleyip çeşit çeşit oyma kâğıtlar ile nakışlı balmumlarını donatıp bütün bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup mumcubaşı, şemhane nâzırı ve emini küheylân atlar üzere yan yana geçerler. Fakat bu mirî şemahane emini ve nâzırı bütün mumculara hâkimdir. Ne kadar balmumu dökülse bu eminin mührüyle mühürlenip satılır. İçine yağ, çam sakızı koyamazlar, hile ederlerse cezalandırıp haklarından gelir mazbut esnaftır.

Etmeydanı esnafı: Dükkân 20, neferât 80, bunlar mirî Rum kasaplarıdır her birinin tomrukları gediktir, mahlûl olsa tomruğu yeniçeri ağası izniyle başkasına verilir. Bu sanat her gün Osmanlı'nın Yeniçeri Ocağı'na (---) bin okka (---) adet koyun eti verirler. Eğer bir okka et İstanbul'da bir kuruşa olsa bunlar bir okka eti üç akçeye verip her odadan ay ay ücretini alıp zararını Defterdarpaşa'dan alırlar. Süleyman Han kanunu böyledir.

Seğirdim Etmeydanı esnafı: Bu kasaplardan et alan odaların cemaat odalarından (---) adet odalar, Seğirdim Odaları tabir olunur. Bir büyük seyirlik, yeniçeri kanunudur.

Seher vaktinde Yedikule kanaralarından yetmiş seksen seyishane yükü semiz koyunları yeniçeri odalarının aşçıları muhteşemâne siyah meşin feraceleri, nakışlı zincefleriyle başlarında altınlı üsküf keçeleriyle, ayaklarında siyah çizmeleriyle karakollukçu hizmetçileri ile bellerinde dörder beşer aşçı bıçakları, bellerinde sırmalı peştemalları üzere beşer altışar okka gümüş zincirler, gümüş zilloplar ile çağış çağış ederek büyük alay ile Yedikule'den anılan meydan etlerini Etmeydanı'na getirip büyük kapı dibinde bütün seyishaneleri dizip bütün aşçı ustalar tertip üzere yollu yolunca dizilip dururken bütün Seğirdim Odalarının aşçıları Etmeydanı'nın Talimhane tarafında yalınayak başıkabak olup birer göğüslük ile hazır dururlar.

Hemen ki Yedikule'den gelen etlerin baş koyunun baş usta, aşçılar koyunun paçalarından yapışıp bir çavuş olacak aşçıbaşı padişaha, ocağın devamına, cümle pir ve önderlere dua edip *Fâtiha* diye bağırınca hemen Talimhane dibinde yalınayak çıplak seğirdim aşçıları hepsi bir uğurdan o yeşillik sahra içre ceylan gibi sıçrayıp seğirdirler ki sanki her biri şimşektir. En ileri çabuk olan gelip baş koyuna el vurup alır, isterse yeni silah kuşanmış acemi usta olsun, baş koyunu o alır kanun budur.

Ardı sıra gelen ikinci, üçüncü koyunu alıp götürürler. Daha sonra hepsi elbiselerini giyip aldıkları koyunları dükkânlara götürüp tartarlar, eğer eksik gelirse daha et alır, tayininden artık gelirse keserler, yaz kış kârları budur. Bu seğirdim aşçılarının yolları eskiyip çavuş olup sonra başçavuş, sonra kethüda bey yeniçeri ağası olur bir yoldur. Bunlar dahi cümle aşçılar, kasaplarıyla yine yukarıda yazıldığı üzere seyishanelerle koyunları süsleyip önceki büyük alaylarda, nice yerde şairler çöğür çalarak tepeden tırnağa silahlı geçerler, ama bu alay acayip, heybetli alaydır.

Yedikule kanaracıları (mezbahaları) esnafı: İşyeri 70, neferât 200, bunlar da tepeden tırnağa silahlı, ellerinde satırları, bellerinde koyun yüzecek tilsimanları, kemendleri, iri gümüşlü bıçakları ile arabalar üzere dükkânlarını yüzülmüş semiz koyunların vücutlarını safran ile kınalayıp koyunların boynuzlarını süsleyip silahlı geçerler.

Bahçekapısı kanaracıları esnafı: Padişaha mahsus mirî kanaradır. İşyeri birdir, neferât 200, bunlar da seyishaneler üzere yüzülmüş nice yüz koyunlarını bezeyip geçerler.

Etmeydanı baruthanesi esnafı: Yeniçerilere mahsus bir işyeridir. Neferât 50, arabalar üzere dükkânlarını çeşit çeşit siyah ve beyaz barut ile süsleyip geçerler. Sessiz barut bunlarda bulunur, insan kemiği külünden olur. *[168b]* Dükkânlarında barut döğerek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Etmeydanı mumcuları esnafı: İşyeri 1, neferât 75, bu işyeri Yeniçeri Ocağı'na mahsustur. Her zaman yeniçerilere üç mumu bir akçeye verirler, zararını Defterdarpaşa'dan alırlar, Süleyman Han kanunu budur.

Yeniçeri mandıracıları esnafı: Istıranca Dağı'nda avcılar odasından bir oda nefer odabaşıları ile neferâtlarıyla o mandırada mirî camusları, koyunları bekler avcılardır ki 1.000 adet şehbâz yeniçeriler olduğu yukarıda İstanbul mesireleri anlatılırken yazılmıştır.

Bu esnaf bütün yeşil mandıracı şep-külâhları giyip nice yüz çift Selim Han'ın Mısır'dan getirdiği alaca sığırların neslinden türlü sığırları nice camus kadar çardaklı çatal gibi boynuzlu sığırları ken-

dilerine râm edip onları da ipekli ve atlas çullar ile bütün sığırların boynuzlarını altın varaklar ile süsleyip her öküzü, sığınları gümüş zincir, altın yaldızlı zincirler ile çekerek geçerler. Nice yüz arslan gibi mel'un samson köpekleri çatal zincirler ile ikişer adam sürükleyerek çekip her biri Kastamonu'nun cılâv katırı kadar var eğitimli köpeklerdir. Her biri atlas çullar ile süslüdür. Bu beylik mandıracılar ve avcılar öyle tepeden tırnağa silahlı olurlar ki sanki bu topluluk ayaklı cephanedir. Her birinde çeşit çeşit pençe harbe, çatal harbe, gelberi harbe, sıpkın harbe, çengel harbe, şiş harbe, kılıç, mızrak, hışt, ok ve yay, amansız zemberek, teber, sapan, navorta, balta, meçik, sopa, şiş, pinyal, topuz, salma, tabancalı, çarhlı tüfekler, bellerinde kırkar yüzer dirhem tüfek ellerinde atarak geçtiklerinde sanki bu asker semender kuşu gibi Nemrud ateşi içinde kalıp feryat ve figanları göklere çıkarak "Allah'ı seven Hû" diyerek figan ve feryatları İstanbul içini velveleye verirler.

Yukarıda yazılan salhaneciler, kanaracılar, mandıracılar, çiftlikçiler, eğrekçiler, sayacılar, ağılcılar, tokatçılar, sürücüler, hepsi çobanlar gibi elbiseler giyip kimisi koyun, kimi keçi, kimi sığır, kimi beşer altışar boynuzlu at kadar Mısır'ın Circe koyunları, camus sığırları, inekleri, boğaları, danaları çatal yularlar ile sürükleyerek ikişer dörder âdem çekerek geçerler. **Bahadır çoban esnafının** hepsi çeşit çeşit silahlar taşıyarak, ellerinde dalyan tüfekler atarak, çobanlar borularını çalarak, türküler haykırarak davudî sapanları şırak şırak atarak, ırak makamı haykırarak geçerler.

Bazılarının ellerinde kavallarını çalarak, gülerek, oynayarak, ellerinde acayip ve garip harbeler, şeştüperler, salma ve salıklar, ucu demirli toyakalar ile nice bini geçer.

Nicelerinin ellerinde ikişer üçer zincirli eşek kadar samsonları var ki her biri Cezayir canavarına benzer, kiminin adı palo, kiminin adı Maçko, Alabaş, Salbaş, Toraman, Karaman, Komran, Sarhan, Avn, Zerke, Canyırtan, Vardıha, Geldiha, Karabaş, Alapars, Borabaş adlı hesapsız türlü türlü heybetli köpekleri ipekli ve değerli çullar ile bu azgın köpekler geçip her birinin boğazında gümüş tokalı haltalar, gümüş çıngıraklar, boğazlarında birer karış demir harbeler kirpi gibi dizilmiştir. Bazı samsonları demir zırh giydirip geçer.

Bu samsonlar koyuna giren kurda değil ejderhaya hamle edip yanar ateşe girer. Çobanlar arasında soy gözetip bir kancık köpeğini bir samsona çekmek için elli koyun baş verir. Bir samson için 500 koyun verip asil Ashâb-ı Kehf köpeği var ki gökte kartala, yerde yılana, denizde timsaha baş vurup, dalıp alıp salar. Böyle kıymetli eğitimli köpekler vardır. Hatta Ankara'da tiftik keçisi köpekleri var ki beşer altışar yüz kuruşa alındığını biliriz. Bu köpekler

çobanların kardeşleridir ki bir yalaktan darı malağı yiyip asla tiksinmezler. Ancak ne istese o köpek o ân iş bitirir, isterse silahlı cesur ve yiğit olsun adamı atından indirir.

Bu çobanların nice bininin ellerinde çatal zincir yularlı beşer altışar onar boynuzlu acayip çeşitli kınalı kösem koçlar, sevimli koyunları ipekli ve atlas çullara sarıp bellerinde mücevher kuşaklar, mücevher hançerler *[169a]* ve boynuzlarında altın varaklar, iki boynuz arasını inci ve cevahirli püsküller ile süsleyip her koyunun boynunda altın kabara ve gümüş kabaralar ile altın halkalar, gümüş halkalar ile bu koçları sürükleyerek çoban dilberleri çekerek geçerler.

Arslancılar işyeri esnafı: İşyeri bir, neferât 100 adet, padişah fermanı ile bunlar da avcıların ve çobanların alayları içinde olan köpekler ile geçerler. Arslancıbaşı kethüdasının ise kürkçübaşı alayıyla gitmesi ferman olundu. Bunların piri Esedullahi'l-gâlib Ebû Tâlib oğlu Hz. Ali'dir. Bütün arslanlar gelip ayağının tozuna yüz sürüp bütün yırtıcı vahşi hayvanlar kendisine itaat edip hâl dili ile konuşurlar. Hz. Ali, Bağdad'a beş konak yakın (---) da gömülüdür.

Bu arslancılar bütün silahlı olup ellerinde ceylan etinden afyonlu ve darılı macunlar ile her biri ellerinde Bağdad kargısı asaları ile her arslanın boğazında dörder zincir ki her biri pıranka kalınlığı altın ve zincirler gümüş mutallâ demir zincirlerdir. On arslan, beş bebr, on iki adet kaplan, kurt, sırtlan, tilki ve çakalları da birer adam sürükleyerek çekip geçerler. Kaçan ki bir arslan gazaba gelip halka hücum etse derhâl arslancı elindeki ceylan etiyle bulanmış darıyı burnuna tutunca hemen kokladığı an uyuşur kalır, bu şekilde zaptederler, yoksa asla zabtı mümkün değildir. Bu üslûp üzere bunlar da geçerler.

Vasılcılar yani ayıcılar esnafı: Bunlar pirsiz kıptîlerdir. Hepsi Sultan Balat Şah Mahallesi'nde otururlar. Bu esnaf avcıbaşılara mensup olduklarından birlikte alay gösterdiler. Neferât 70 adet. Karyağdı, Avara, Duracak, Binbereket, Yazıoğlu, Sürüoğlu, Hayvanoğlu adlı Çingeneler ayılarını çatal zincirler ile sürükleyerek çekip ellerinde sopaları ve defleriyle geçerken kâhice ayılarına,

Kalk-a beri yâ vasıl,
Ye necisden bir fasıl,
Seni dağda duttular,
Âdem diye oynattılar,
Kur yayını divana,
Bahçada dolap döner,
Sen de döne görsünler

diye bu anlamsız boş sözlerle Alayköşkü dibinde her bir vasılcı birer türlü şakalar ederek geçerler.

Bunlardan sonra kasapbaşının netice küme askeri cebe, cevşen ve zırh külâhlara gömülmüş Kassab-ı Cömerd askeri bölük bölük yürüyüp kasapbaşı, meydan çorbacısı, salhane emini, avcılar çorbacısı, şemahane emini, koyun emini, bütün esnaf şeyhleri, kethüdalar, nakibleri at başı birlikte yan yana giderek iç-oğlanları da ardlarınca tepeden tırnağa silahlı olup her biri parlak ay gibi seyrân ederek geçerler. Bunların ardları sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu esnafların alayları padişaha hoş gelip beş kese kuruş ihsan olundu. Bu kasapbaşıya yamak olan 31 adet esnafın bütün dükkânları (---) dır, bütün neferâtları (---) silahlı kavimlerdir.

Bu kasap esnafı ardı sıra başçıbaşı alayı ferman olundu, zira cümle başçılar kasaplara muhtaçlardır. Başçılar kasaplardan baş, paça almasa kâr edemezler. Bundan dolayı başçılar alayı ferman olundu.

On birinci bölüm
Geleneksel yemek, başçı(kelle) aşçıları esnafı

Dükkân cümle 90, neferât 500, pirleri eski zamanda Keykâvus idi. Ancak Hz. Resûl asrında İmam Hüseyin'in akikası kurbanının kelle paçasını Şeyh Seyfeddin-i Heratî, sirke ve sarmısak ile pişirip Resûlullah'ın huzuruna getirip yendiğinde Hz. Resûl, Seyfeddin Heratî'ye hayr dua edip Malik oğlu Enes belini bağlayıp başçılara pir oldu.

Hz. Resûl bazen başağrısına tutulunca Ebî Kubeys Dağı üzere çıkıp bu Şeyh Seyfeddin Heratî'den koyun başı getirtip Ebî Kubeys'te koyun kellesi yerlerdi. Hâlâ Resûl'ün sünnetidir diye nice bin hacı Ebî Kubeys Dağı üzere koyun kellesi yiyip Allah'ın izniyle başağrısını bir daha görmezler. Hâlâ Ebî Kubeys Dağı üzeri kelle kemikleri ile dolmuştur. Bu başçı esnafı da tepeden tırnağa silahlı olup *[169b]* seyishaneler ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını kâseler, çini tabaklar ile pâk altın ile yaldızlı leğen ibrikler ile süsleyip kimi baş ütülüyerek, kimi paça temizleyerek, kimi dükkânında paça satarak, bazı seyirciler dükkânlara girip baş paça yiyerek, iki tarafta olan seyircileri seyrederek geçer. Yayalarının omuzlarında demir şişler üzere temizlenmiş safranlı sığır kelleleri, koyun kuzu kelleleri, pâk beyaz olmuş sığır, koyun, kuzu paçaları, şişler üzere türlü baharlar ile her başçı başlarını bezeyip dükkânları içre "Ala canım yağlıca eyle sirkeli ve sarmısaklıca ile" deyip mallarını göstererek ve şakalar ile tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Koyun celepleri esnafı: Zengin ve itibarlı bezirgânlardır. Eflâk ve Boğdan, Kavala, Selânik, Tırhala ve Mora'da, Anadolu'da Türkmen'de ortakları olup nice kere yüz bin sürü koyuna sahiptir. Hepsi 2.000 koyun celepleridir.

Gümrük Emini Ali Ağa efendimiz, koyun emini iken İstanbul'un dört mevleviyet yerinde kurban bayramında altmış kere yüz bin koyun kurban olduğu yazılıp IV. Murad Han'a arz olundu. İstanbul'a günlük 27.000 koyun girip şehirli için kesilir.

Padişah için bütün vezir ve sultanlara padişah tarafından koyun eti tayın verilmesi için her gün 500 koyun boğazlanıp verilir. Yine padişah tarafından yeniçeri, bostancı, acemi oğlanı ocaklarına her gün 70 seyishane yükü koyun, hepsi her gün 800 koyun anılan üç ocağa tayın verilir.

Allah'ın büyüklüğü, bu ne hikmettir ki "İstanbul içinde bir günde 38.000 koyun boğazlanır" diye Murad Han'a arz olundu. Ya bütün diğer diyarlarda boğazlanan koyunların hesabını yine yaratan âlemin yaratıcısı bilir.

Fakat Allah'ın hikmeti bu ki, bir koyun yılda bir kere doğurur, yine bu kadar kırarlar, yine dağı taşı koyun sürüsü tutmuştur. Gariplik bu ki bir köpek ve domuz yılda iki kere yavrulayıp sekizer onar enikleri, göblezleri, fino, fitirnevcikleri balacıkları olur. Domuzun da sekiz on adet alaca, karaca, sarıca, çuçkaları, bucukları, hırçaları olur. Köpeğin ve domuzun cihanı tutması gerekirdi. Fakat Allah'ın emriyle koyun seher vakti kalktığından rahmet rüzgârına nail olup Hak Celle ve Alâ dölüne döşüne bereket verir. Ama domuz bütün gece burnuyla yeri nadaz nadaz yarıp yerden kök çıkarıp yer, sabah vakti domuz gibi hor hor haplar. Köpek de gece boyu vân vân uluyup seher vaktinde burnunu kuyruğu altına sokup mışıl mışıl uyur. O yüzden gölbezleri, domuz bucukları fazla yaşamaz, acep ilâhî hikmettir. Sözün özü bu celep askeri de küheylân atlar üzere tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Sığır pastırmacıları celepleri esnafı: Neferât 600 adamdır. Bunlar da zengin bezirgânlardır. Fakat çoğu Eflâk Boğdan keferesidir. Yukarıda eğrekleri, sayaları anlatılmıştır. Bunlar Kasım günlerinde İstanbul halkının yemesi için 300.000 sığır getirip pastırma edip kurban ederler. Yedikulekapısı'nın dışında hendek kenarında iki küçük hisar arasına sığırları doldurup satarlar, pastırma emini bâcını alır, başka pastırma nâibi dava dinler. Kırk gün büyük sığır pazarı durur. İstanbul içinde 300.000 sığır kurban olduğu Gümrük Emini Ali Ağa'nın ve Pastırma nâibi Hüseyin Efendi'nin arzıyla Murad Han'a arz olundu. Koyun ve sığır celeplerinin pirleri bilinmiyor. Sonradan çıkmış kavimlerdir. Bu kurbanların kelle paçalarını

başçılar alıp kâr ederler. Bu sığır celepleri de tepeden tırnağa silahlı olup dükkânsız tezgâhsız süratli atlarına binip geçerler, acep temiz askerdir.

Pastırma tacirleri esnafı: Dükkân 100, neferât 400 bunların dükkânları Odunkapısı'ndan taşra Galata'da ve Tophane'de her yerde kuru Kili pastırması satarlar. Tahtırevanlar üzere dükkânlarını kimyonlu pastırmaları ile donatıp "pastırma al basdurma" diye geçerler.

Veterân yani kirişçiler esnafı: İşyeri 80, neferât 500, bunlar kasaplara mensuptur ama kasapbaşı marifetiyle başçılara yamaktır. Bunların işyerleri Yedikule, Eyüp, Tophane ve Üsküdar'dadır. Kötü kokulu *[170a]* sanattır. Pirleri Nâsıru'l-Vettâr oğlu Ömer'dir. Selmân-ı Pâk'in Hz. Ali huzurunda kemer bağladığı kırk sekizinci pirdir, kabri Mâhan vilâyetindedir. Kirişçilerin silsilesi ona çıkar. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında nice bin çeşit kirişleri donatıp geçerler.

Kiriş tacirleri esnafı: Dükkân 55, neferât 100, bunlar kiriş yapmayıp ancak kiriş satarlar. Dükkânları Uzunçarşı içindedir. Pirleri yine Nâsıru'l-Vettâr oğlu Ömer'dir. Bu ehl-i hıref cümle silahlarıyla geçerler.

Tutkalcılar esnafı: İşyeri 70, neferât 300, pirleri Hz. Ebûbekir oğlu Muhammed Ekber'dir. Başçıların piri olmak ile tutkal da yapardı. Hazret huzurunda Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Mısır'da Gavrî Su Kemerleri yakınında Hz. Zeynelabidin yanında bir tepe üstünde bir kubbe içindedir. Hz. Osman bu zâta halife oğludur diye saygıdan Mısır valiliğini verdi.

Meğer Hz. Osman'ın kâtibi Hımar Mervan başka kimseye Mısır'ı istemişti. Emir aksine olunca Hımar Mervan Mısırlılara, Hz. Osman ağzından bir mektup yazıp bir yerinde "fakbülû'l-emir" lafzını noktasız yazıp Hz. Osman'a mühürletir. "Fakbülû'l-emir" lafzına nokta koyup "faktülû'l-emir" yani "Beyinizi katledin" diye emr olmuş olur.

Birkaç günden ulaklar bu mektubu Mısır âyanlarına verecekleri sırada Hudâ'nın hikmeti Mısır'dan Muhammed Ekber av yoluyla çıkıp bu Mekke postacısına rastgelir. Bütün mektupların elinden alıp Hudâ'nın hikmeti önce bu sahte Hz. Osman'ın mektubu gözüne çarpar, *"faktülû'l-emir"* yazılmış,

"Bre meded benim suçum nedir ki Hz. Osman benim hakkımda katlferman eylemiş" diye tez bir gayrı ulak ile bu mektupları Mekke ve Medine'de babası Hz. Ebûbekir'in adamlarına gönderir.

Onlar da mektubu Medine'de Hz. Osman'a gösterirler. Hz. Osman da "Mühür benimdir ama yazı benim değildir, benim iznim yoktur" dedi.

"Ey imdi ey Müminlerin emiri, kabahat senin kâtibin Eşek Mervan'ındır, bize onu ver, katlederiz" dediler.

Hz. Osman, Mervan'ı vermedi. Kırk gün Medine içre büyük ceng oldu. Sonunda Hz. Osman'ı Ramazan'da cami içinde *"Allah sana yeter."* [Bakara, 137] âyetini okurken şehit ettiler, kanı Kelâm-i İzzet üzere dökülmüştür. Hâlâ o Mushaf-ı Şerif Humus'un iç kalesi camiindedir.

Hz. Osman'ın şehâdeti, Muhammed Ekber yüzünden olmuştur. Sonra Mısır canileri de Muhammed Ekber'i diri iken bir yaş deve derisi içine sardılar, şiddetli sıcakta deri içinde dura dura kuruyup ökçe ile vura vura şehit ettiler. *Allah ikisine de rahmet eylesin.*

O Muhammed Ekber'dir ki yaycıların piri ve tutkalcıların piridir. Bu tutkalcılar başçılardan koyun paçası aldıkları için başçılara yamaktırlar. Bunlar arabalar üzere dükkânlarını çeşitli değerli kumaşlar ile süsleyip tutkal kaynatarak geçerler, kirişçiler gibi tutkalcıların tacirleri yoktur. Tacirleri attarlardır.

Koyun ciğercileri esnafı: Dükkân (---), neferât 300, pirleri (---)'dir, kabri Habeş'te Dehlek adasında Şeyh Şazelî oğlu Muhammed yanındadır. Bu ciğerciler de kasapbaşı reyiyle başçıbaşıya yamaktır, çünkü başçılar İslâm ordusu fukaraları yemeği, makbul yemektir. Onun için birkaç esnaf eklenip başka davul ve alem sahibi oldu. Bu ciğercilerin hepsi Ohri, Görice, Horpuşta Arnavutlarıdır. Nice bin taze ciğeri kırkar ellişer tanesini, yüreği, böbreği, şirdeni mumbarıyla sırıklara dizip "İyi koyun ciğeri" diye feryat ederler. Bazı şehir-oğlanları bu Arnavutlara "Ulla bâ geldi mi Arap karısı" diye sataşırlar. (---)

Arnavut çevren esnafı: Dükkân (---), neferât 400. Bunların her bozahanede birer köşede tennûrları vardır. Daima bozahane erbâblarına ciğer, kara dalak, böbrek, pençeviş, yürek, şirden, ciğer köftesi ve kebabı pişirir kirli, paslı, temiz olmayan kavimdir. Fakat garip gurebâ yemeğidir. Bunlar da seyishaneler üzere pençeviş, karatavuk yani dalak kebabı pişirip geçerler. Gayet maskara, komik Arnavutlardır. Bunlara şehir oğlanları "'a â a â" diye üleşirler. Onlar da "'a â çelepi pişmiş kalkmış şişmiş sulıce bağırsak yer misin" derler, tuhaf kavimdir.

İşkembeciler esnafı (mahrumlar yemeği): Dükkân 300, neferât 800, pirleri Nusayr-i Hindî'dir ki Selmân belini bağladı. Mekke-i Mükerreme'de (---) mahalde dükkânına bizzat Hz. Risâlet girip herise (işkembe) yedikten sonra *"Yemeklerin efendisi herisedir."* buyurmuşlardır.

Hâlâ o dükkânda her sene binlerce hacı teberrüken herise yerler. İşkembe *[170b]* de işlenir pâk dükkândır. Ama bu İstanbul

işkembecileri tamamen Rum kefereleridir. Bütün örfî vergilerden muaflardır ki yeniçerilerin Zağarcılar Ocağı'na ve Samsonhane Ocağı'na her gün altışar eşek yükü temizlenmiş işkembe tayın verir. Onlar da zağarlara ve samsonlara nafaka verirler.

Bunların dükkânlarında seher vakti olunca yüzlerce fakir mahmur dostlar toplanıp mahmurluğu gidermek için zerafet ve kabahat çorbası yani işkembe aşı yerler. Gerçekten seherle mahmurluğu def için paça, işkembe iyidir derler.

Bu işkembeciler de giyeceklerini değiştirip arabalar üzere dükkânlarını fağfurî, çini tabaklar, temiz peşkirler, leğenler, ibrikler ile süsleyip ellerinde işkembe kancasıyla kazanlar içinden pişmiş işkembeleri, kırkbayır ve şirdenleri, döş başları, yutak yerleri budanalardan çengeller ile çıkarıp bıçaklar ile doğrayıp kâseler içine koyup üzerlerine maydanoz, biber, tarçın ve karanfil gibi baharatlar saçıp, "Vere bizim Mahmur Beşe'ye, vere Asan Beşe'ye, ala iki ahça Ahmet beşeden" diye özel lehçeleri ile konuşarak dükkânları üzere bazıları işkembe eşekleri üzerinde Rumca hoş sesle çeşitli şarkıları beşer onar Rum okuyarak geçer. Bunlardan sonra meşhur olan işkembeci eşekleri de, Acem kerenayları gibi segâh makamında işkembecilere nazire anırarak geçerler. Bunlar da acayip garip maskara Rumlardır.

Sirkecibaşı esnafı: Mirî işyeri, Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Mahallesi'nde padişaha özel büyük işyeridir. Yüzlerce Bartın ve İngiliz fıçıları var ki her birinin içine onar, on beşer adam sığar fıçılardır. Mora'nın ardıç ağacı fıçıları ve Alman fıçıları var ki anlatılmaz. Enez ve Mağrib'in, Atina'nın büyük küplerinde otuzar kırkar yıllık sirkeleri vardır. Adam sığar katremiz sırça şişeler içinde gül sirkesi, amber sirkesi, hurma sirkesi, koknar sirkesi, misket sirkesi, elma sirkesi, nice yüzer renk meyvelerden padişah için kırkar ellişer yıllık sirke şişeleri ile süslenmiş Fatih'ten beri sirkehane işyeridir. Ketehorya bağlarında sirkecibaşıya mahsus bin dönüm misket üzümü bağları var.

Bu işyerinden başka dört mevleviyet yerde doksan yerde işyerleri vardır. Kasımpaşa, Tophane ve Üsküdar sirkeleri meşhurdur. Neferâtları 150 kişidir. Pirleri Hz. (---), Malik oğlu Enes belini bağlamıştır, kabri (---) dedir. Sirke hakkında *"Yollarını serbest bırakın."* [Tevbe, 5] âyeti vardır.

Bir evde sirke olmazsa orada bereket olmaz. Tuhaf hikmettir ki sirkenin evvel şırası haram, ortası sirke olur helâl, sonu şarap olur yine haramdır. Şaraba bir avuç tuz atılırsa, sirke olup yine helâl olur, Hudâ'nın garip işidir. Bunlar da başçıya yamaktır, zîrâ baş, paça, pıhtı, işkembe, sirke ve sarmısaksız olmaz. Eski zamanda pir-

leri Cemşid idi. Şarabı, şeytanın öğretmesiyle yaparken sirke etmenin yolunu bulmuştu. Hâlâ Cemşid Ayasluk'ta yatar. Bu esnaf arabalar üzere dükkânlarını çeşit çeşit fıçılarla, katremiz şişelerle donatıp yayalarının arkalarında variller ile sirke taşıyıp "Eyi sirke" diye halk üzere sirke serperek bir hây-hû ile "Eyi sirke, keskin İngiliz sirkesi lâzım olur, bereketli sirke" diyerek geçerler. Bu sirkecilerde yetmiş seksen yıllık mayalanmış sirke fıçıları vardır. İçine üzümden başka bir şey komak ihtimali yoktur. Hemen fıçıdan kırk elli müdre sirke alıp o saat fıçıya o kadar sıcak su koyup üç günde öyle sirke olur ki adamın ciğerini doğrar. Böyle mayalı fıçılar vardır ki sirkeciler arasında o fıçıları yüzer kuruşa verirler. İlâ maşallah su satarlar. Sirkeci ve şerbetçiler de öyledir. Cenâb-ı İzzet'in ihsanı olan suyu katre katre satarlar.

Fâsıklar yemeği turşucular esnafı: Dükkân 70, neferât 160. Bu meslek de başçıya ve sirkeciye yamaktır, zira bunlar da şarhoşlara gerekli yemektir ki *"Mümin helva fâsık turşu"* demişlerdir. Mümin olan tatlı sever ki *"Tatlı sevgisi imandandır"* demişler, ama yine bunlar gerekli esnaftır. Mideyi ekşi turşu açıp yemeye iştihâ verir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarını donatıp çeşit çeşit çini ve başka küpler içine türlü türlü turşular korlar. Dükkânlarında iri çini tabaklar içinde nane, maydanoz, kereviz, gül, kebere, hıyar, patlıcan, lahana, havuç, şalgam, pırasa, sarmısak ve çeşitli turşular ile dükkânlarını süsleyip büyük alay ile geçerken *[171a]* halka turşu dağıtırlar. Bunların ardları sıra,

Kuru sarmısakçılar esnafı: Dükkân 80, neferât 102. Bunların dükkânları Odunkapısı dışında Galata'da ve Tophane'de çoktur. Bunlar da başçılara ve işkembecilere yamaktır, zira baş, paça ve işkembe sarmısaksız olmazdır. Bu sarmısak gerçi kötü kokulu bir nimettir fakat çok faydalıdır. Hekimlerin sözünce çölde gezenlere sam yeli def için gayet lâzımdır. Kur'an-ı azimde *"Ve fûmihâ"* buyurmuştur, ama bir tarihte gördüm, "İlk başta İblis cennetten (---) diyara ayak bastığında ayağının bastığı topraktan hâsıl oldu. Soğan, sağ ayağının bastığı yerde hâsıl oldu." demiş ama gerçekten ikisi de lâtif yemektir.

Onun için Bingöl'de, Sincar'da, Halitî, Çekvânî, Yezidî ve Şeytanî Kürtleri vardır, daima koyunlarında soğan, sarmısak taşırlar. Eğer gözleri önünde soğanı yumruk ile vurup parçalasan o ân onlar o adamı öldürürler. Soğana ve sarımsağa tâ bu derece itibar edip severler. Bu sarmısakçıların pirlerini bilmiyorum. Bu sınıf da seyishaneler üzere dükkânlarını dizi dizi sarmısaklar ile donatıp yayaları "Eyi sarmısak, cana sarılsak" diyerek silahlı geçerler.

Soğancılar esnafı: Dükkân 70, neferât 300. Bunların da piri bilinmiyor. Bu esnaf da omuzlarında nice bin dizi dizi soğanları taşıyıp "Her yemeğe lezzet veren tuz soğandır soğan" diye bağırarak silahlı geçerler. Ama Odunkapısı ve Unkapanı dışında nice yüz yerde dağlar gibi soğan yığınları var ki insan hayran kalır. Gerçekten her yemeğe girip lezzet verir besleyici bir yiyecektir.

Bunlardan sonra başçıbaşı ve sirkecibaşı askeri bir hây-hû ile silahlı geçip başçıbaşı ve sirkecibaşı yan yana gidip ardları sıra küheylân atlar üzere iç-oğlanları geçer. Sekiz kat mehter çalarak Alayköşkü dibinden padişaha dua edip giderler.

Bu kasapbaşıya yamak 14 esnaf toplam (---) dükkândır ve (---) askerdir.

On ikinci bölüm
Rahmânın rahmeti, çok gerekli aşçılar esnafı

Dükkân cümle 555, neferât 2000. İlk başta pirleri baba çorbası pişirmede Hz. Âdem'dir, ikinci defa Hz. İbrahim Halilullah'dır, üçüncüsü bizzat Hz. Risâlet'tir ki Mekke-i Mükerreme, Hicret'in (---) senesinde fetholup sevinç günü Hazret mübarek eliyle herise çorba pişirip bütün gazilere hizmet edip ziyafet çekti.

Sonra aşçıların piri Hz. Resûl'ün izniyle Çömçömeddin'dir. Hz. Hamza kemerini kuşatıp bütün aşçılara pir oldu, kabri Maraş dışında Hz. Ukkâşe ile bir yerdedir.

Bunlar Hz. Ömer hilâfetinde Mikdâd oğlu Esved ile Maraş Kalesi altında Herakl Kral ile ceng edip Ukkâşe ve Çömçöm Sultan şehit olup Mikdâd oğlu Esved Maraş'ta defnetmiştir. Aşçıların ve herkesin ziyaret yeridir. Teferrücleri de orada ederler, güzel bir mesiredir.

Bu esnaf diğer meslek erbâbının önüne geçti ki Hudâ'nın bütün yaratıklarına yemek gereklidir, çünkü evliya ve enbiya hırka ve lokmaya muhtaç olduğundan Allah, Kur'an-ı aziminde nice yerde *"Yemeğe olan sevgi(lerine) rağmen yoksulu, yetimi, esiri doyururlar."* [İnsân, 8], *"Biz size Allah'ın yüzü (suyu) için yediriyoruz."* [İnsân, 9], *"Yiyiniz, içiniz."* [Bakara, 60] buyurmuşlardır, nice âyetler vardır. Öyle olunca bu esnaf, İslâm ordusunda çok gerekli olduğundan bu aşçılara mensup olanlar bütün kısımlarıyla beyan olunur.

Allah, bir şehri, bir orduyu ekmeksiz, susuz, yemeksiz bırakmasın, çünkü atalar "Can boğazdan girer" demişlerdir, Türkmence sözdür.

Bu makbul esnaf, hepsi temiz elbiseler ile pâk, silahlı tertipli, saf saf geçip arabalar ve tahtırevanlar üzere orta peşkinli beşer altışar tencere yemekli ocaklar yapıp her dükkânı süsleyip pâk dilberân hizmetçiler el kavuşup her dükkânda kıymetli kâseler, çini

tabaklar, mertebânî gavriler, yaldızlı leğen, ibrik, ipek peşkirler, koknusu ve güçügen kanadından yelpazeler ile hizmetçiler hazır durup aşçılar ellerinde kepçeler ile yemek kotararak giderken bazı açlar o kalabalıkta dükkâna girince aşçılar çavuşu feryat edip,

"(...) li müşteri geldi, ekmek ile kotara beş akçe, herise pilâv yağlıca, nevâlelice ve çevrilişce ile" diye ahenkle bağırırlar. Her dükkân birer tarz ile şeyhleri, nakibleri, çavuşlarıyla geçerler, ama aşcıbaşı en geride kalır.

Vezir çâşnigîr ve aşçıları esnafı: Her aşçı dükkânında elbette bir çâşnigîr vardır. Her müşterinin huzuruna yemek getirdikte *Bismillâh* ile önce çâşnigîr bir iki lokma yiyip "Buyurunuz" diye teklif ederler, İstanbul aşçıları kanunudur. Başka diyara mahsus değildir, ancak İstanbul'a mahsustur, pirleri Şeyh Muhammed Summâtî'dir, Hz. Resûl'ün çâşnigîrbaşısı idi. *[171b]* Hazret huzurunda Hz. Hamza belini bağladı, kabri Kilis şehrinin kıblesi tarafında bir türbededir, türbedârı vardır, hâlâ hâs ve avamın ziyaret yeridir. Bunlar da 3000 askerdir. Küheylânlar üzere ellerinde kargı sırıkları, piyadeleri beli peştemalli omuzu tüfekli silahlı askerdir, alay ile geçerler.

Zerdeciler esnafı: Dükkân 15, neferât 30, pirleri Muâviye'dir. İlk defa zerdeyi bu zât, Hz. Hamza şehit olduğu gün matem yemeği olması için kırmızı kan gibi safran ile boyayıp Peygamberimizin huzuruna getirdi. Övülmedi, aksine yerildi. Acem memleketinde Muâviye'yi sevmedikleri için yemeğini de yemezler, zira Muâviye'nin, gizliden Ehl-i beyte garazı vardır derler, ama gariplik bu ki Arnavutluk'ta da Muâviye'yi sevmediklerinden mavi esvap giymeyip zerde aşı yemezler, yiyeni de sevmezler, zerdeciler de alayıyla geçerler.

Kebapçı ve köfteciler esnafı: Dükkân 400 neferât 1500, bunların piri ilk başta Hz. İsmail'dir kendilere kesilme bedeli olan kurbanı kurtuluş şükranesi olarak ilk defa onlar kebap ettiler. Sonraki pirleri Afv oğlu Abdurrahmân'dır ki Aşere-i mübeşşeredendirler. Hazret bunlara cenneti müjdelediklerinden Aşere-i mübeşşere derler, kemerini bizzat Hz. Ali bağladı. Hazret gezintiye ashâbıyla gittiklerinde Afv oğlu Abdurrahmân kebap ederlerdi, kabri (---) dedir. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını donatıp kebap pişirip satarak geçerler.

Biryâncılar esnafı: Dükkân 155, neferât 200, dükkânlarında biryân satarak silahlarıyla geçerler.

Yahniciler esnafı: Dükkân 100, neferât 255, dükkânlarında yahni satarak geçerler. Bu iki esnafın pirleri (---), Malik oğlu Enes yetiştirmesidir.

Dolmacılar esnafı: Dükkân 50, nefer 155, pirleri Şehâb-ı Rumî'dir, Selmân yetiştirmesidir, kabri Kayseri'de İmrülkays

yakınındadır. Bunlar dükkânlarında kabak, yaprak, mumbar, soğan, patlıcan, lahana dolmaları satarak geçerler.

Hardalcılar esnafı: Dükkânları yoktur, çömlekler ile yaya gezip "İyi hardal" diye bağırır, 300 adet hardalcı Arnavutlardır. Ramazan gecelerinde bu esnafın günbatımından önce bağırışlarından insan bezer. Pirleri Eflâtun'dur derler, Eflâtun yele tutulmuş, bu hardal yemeği hazmettirip yeli defetmede faydalıdır.

Pâlûdeciler esnafı: Dükkân 10, nefer 55, pirleri (---), Selmân belini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar da dükkânlarını donatıp şekerli taze pâlûde satarak silahıyla ubûr ederken "Görmeyi artırır eder. Besleyici pâlûde" diyerek geçerler.

Sütlü aşçılar esnafı: Dükkân 15, neferât 30, pirleri başta Şuayb Peygamber'dir. Süt ile darıyı pişirip yerdi. Sonra Hazret asrında Süfyân-ı Sevrî ineğinin sütüyle pirinci pişirip Hazret'e getirdi. İkinci defada Malik oğlu Enes belini bağlayıp pir oldu. Bunlar da sütlü aş satarak geçer pâk âdemlerdir.

Salatacılar esnafı: Dükkân 200, nefer 300, bunların hepsi Gölikesrili, Horpuştalı, Liçistalı Rumlardır. Pirlerini bilmiyorum. Dükkânlarını tabaklarla donatıp "Yağlı, sirkeli, sarmısaklı salata" diye bağırarak geçerler.

Ispanakçı ve sebzeci esnafı: Dükkân 400, nefer 500, pirleri Baba Reten-i Bağban idiği yukarıda yazılıdır. Bunların büyük işyerleri Yemiş İskelesi dibinde mirî sebzehanedir. Sebzehane ağası, bostancıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Ekmekçilere sebzevâtçılara da hâkimdir. Ruus-ı hümâyûn ile muhteşem başka kâtibi vardır. Ama bu alayda kendisi ekmekçibaşıyla gidip sebzeci esnafıyla kethüdası gider. Bu sebzeciler tahtırevanlar üzere dükkânlarını salata, maydanoz, kereviz, kabak, lahana, hıyar, patlıcan ile donatıp halk üzere hıyar, şalgam, atarak geçerler.

Sucukçuların esnafı: Dükkân 10, nefer 30, pirleri (---) Bunlar dükkânlarını nazik bahar ve et sucukları ile süsleyip "Âlâ baharlı sucâyığım" diyerek silahlı geçerler.

Hoşafçılar esnafı: Dükkân 500, nefer 700, bunlar tahtırevanlar üzere nakışlı dükkânlarda büyük kalaylı badyeler, tıhtâb ve pirinç taslar, fağfurî ve mertebânî çini kâseler, ile dükkânlarını süsleyip türlü kuru meyve hoşaflarından kayısı, zerdali, Azerbaycan armudu, Arabgir dutu, İzmir üzümü, Tekirdağ vişnesi, Kocaeli elması, Tımışvar eriği, İstanbul şeftalisi, Çubuklu Bahçe kızılcığı ve bunun gibi çeşit çeşit güzel meyvelerden kokulu, amberli hoşaflar yapıp "Rahat-ı candır, bedene kandır, benî âdemi kandırır, canım hoşâb" diyerek Alayköşkü dibine vardıkta Hoşafçıbaşı Bülbül adlı usta hıtâyî ve münebbit kâseler ile pençe-i âftâb belli, zerduz peştemalli

[172a] dilberler ile saadetli padişaha hoşaflar gönderirler, bir kese ihsan alıp halka hoşaf dağıtarak geçtiler. Bunların piri Hz. Osman'dır. Hz. Risâlet'in iki kızlarını aldıkta o ziyafetlerde türlü hoşaflar icat etti. Onun için Acem diyarında hoşaf sevilmez, zira Hz. Osman buluşudur.

Eğer bu yazılacak bütün esnafı bu şekilde ayrıntılarıyla yazsak başka bir fütüvvetnâme olup seyahatimize mâni olur. Şimden gerü kısaltarak yazmak daha makbuldür.

Şerbetçiler esnafı: Dükkân 300, neferât 500, pirleri,
.....(1 satırlık yer boş).....
gömülüdür.

Bunlar da arabalar üzere dükkânlarını süsleyip nice bin kâseler, kulplu İznik çinileri, fağfur çini kâseler ile işyerlerini süsleyip çeşitli reybâs amber-i bâris, gül-i limon, hummâs, nilüfer, zûfâ, temir-hindi vişnâb türlü üzümden meşrubatlarını küplerinde badyelerinde kepçeler ile halka karşı savurarak geçerler. Bu şerbetçilere ser-çeşme, Mahmudpaşa'da, Selim Han defterdarı Taczâde Türbesi karşısında beddâvî şerbetçisi meşhurdur ki Rum , Arap ve Acem'de öyle mükemmel usta şerbetçi yoktur. Vefk sahibi olduğundan dükkânında müşteriden omuz omuzu sökmez. Bütün vezir, âyan ve ileri gelenlere binlerce halis gümüş maşrapalar ile şerbet taşınır. Gevrekçisi de meşhurdur.

Tiryaki şerbeti, fışfış şerbeti, imam şerbeti, tarçınlı hacı şerbeti, Üsküdar İskelesi başında karanfilli Göle(?) şerbeti meşhurdur. Fakat Tahtakale'de Bülbül Ermeni şerbeti adamı bülbül edip hayat verir. Unkapanı'nda Arnavut Kasım şerbeti, Kasım gününde adamı kızdırıp çarmıh ipte oynatır, lezizdir, ama başından aklı giderip ayakta temel komaz. İstanbul'da bir adam eğri yürüyüp sendelese "Kasım günü şerbeti içmişe benzer" diye darb-ı mesel olmuştur. Bu şerbetçiler de "Cana safa, ruha gıda verir şerbetim canım" diye halka şerbet dağıtarak geçerler.

Yaya cüllâb (gülsuyu) ve şerbetçiler esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Hemen çarşı ve pazarlarda kalaylı bakraçlar ile "Cüllâbım, şerbetim leziz" diye gezerler. Neferât 300, bunlar da öylece geçip halka cüllâb ve şerbet dağıtırlar.

Sıcak pâlûdeciyân esnafı: İşyeri 7, neferât 300, (---) Selmân-ı Pâk kemerini bağlamıştır, kabri Süveyş'tedir. Bunların işyerleri Tahtakale kurbündedir. Kış günleri azim kazanlar ile pâlûde pişirirler.

Sıcak pâlûdeciler esnafı: Neferât 800, bunların asla dükkânları yoktur, hemen yukarıda yazılan sıcak pâlûde işyerlerinden nice bin bakraç pâlûde alıp bakraçlar altında kutular ile zarâfet edip

ateşler gezdirip bir elinde de ortası delik tablalar üzere fağfurî ve çini Kütahya fincanlarını donatıp çarşı pazar içre "Baharlı pâlûde, kaynar kaynar pâlûdem var canım" diyerek geçer. Her kim pâlûde isterse iki fincan bir akçeye alıp üzerine zencefil ve tarçın ekip gülâbdan ile gülsuyu saçıp kâr ederler. Ama önlerinde peştemalları ile giyimli olarak geçerler.

Sıcak ve baharatlı şerbetçiler esnafı: Bunların da dükkânları yoktur, herkes evinde şerbet pişirip sokaklarda sıcak pâlûde gibi bakraçları ateş üstünde, fincanlarını donatıp "Şerbet nefis" diye kış günleri baharlı şerbet satarak geçer. Neferât 300.

Sahlebciler esnafı: Nefer 200, bunların da dükkânları yoktur. Kış günleri *"husyetü's-sa'leb"* derler yani "tilki taşağı" demek olur. Bursa'da Uludağ'da, Bingöl'de, Eğridağ'da, Göksun Yaylası'nda, Erciyes Dağı'nda, Sübhan Dağı'nda, Cudi Dağı'nda, Bosna'da Köprez Yaylası'nda, Hersek'te Çimirne Yaylası'nda Samakov'da Rila Yaylası'nda, Filibe'de Despot Yaylası'nda olur. Hemen tilki taşağı gibi bir sarmısak dişine benzer bir ottur, onu kurutup havanda un gibi edip şekerle pâlûde gibi pişirip bakır ibriklerin altında ateşler ile süslü ibrikler ile baharatlı, gülsulu "Can rahatı, beden sıhhati salebim nefis" deyip bağırarak geçerler. Gerçekten zalim gayet güçlendiricidir. Yüz yaşında adamın cimâ âletine takviye verip adamı ateş gibi eder, görmeyi de güçlendirir. Hekim Davud yetmiş hassasını, *Tezkîre*'sinde yazmıştır.

Bademli köfterciler esnafı: Dükkân 40, nefer 200, pirleri (---) Selmân yetiştirmelerindendir ki kemerini o bağlamıştır. Kabri (---) dedir. Bu köfterciler birer karış ipliklere cevizi, bademi dizip pâlûdeyi gayet koyu edip cevizi, bademli ipleri pâlûdeye batırıp yüzer dirhem gelir bademli Antep köfteri gibi leziz köfter olup dükkânlarını tahtırevanlar üzere türlü köfterler ile süsleyip silahlı geçerler, ama Antep ve Manisa köfterlerinden Eğriboz ve İstanbul köfteri gayet iyidir.

Sıcak sütçüler esnafı: Neferât 300, bunların da dükkânları *[172b]* yoktur. Hemen şeker şerbetçileri gibi bakraçları ateş üzere gezdirip sabahleyin "Bedeni güçlendirir şekerli sütüm, canım sütüm" diye caddeler üzerinde halis süt satarlar.

Mahlebciler esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Hemen bunlar da sıcak şerbetçiler gibi ibrikler ile caddelerde "Mahleb nefâyis" diye bağırıp geçerler. Mahleb de yaylalarda hâsıl olur bir ottur. Havanlarda döğüp şeker ile veya saf bal ibi pişirip geçerler. Bu da güçlendiricidir, safra, balgam ve sevdâyı yok eder, hoş içimli nefis şerbettir.

Bu yukarıda yazılan sıcak pâlûdeci, sıcak şerbetçi, sıcak sütçü, sıcak sahlebci, sıcak mahlebcilerin pirleri Hz. Mukbil-i Zerrîn-kemer'dir. Hz. Hamza kemerini bağlamıştır. Hamza'nın dostudur. Ne zaman Hz. Hamza gazâya gitmese bu Mukbil-i Zerrîn-kemer ashâb arasında kış günleri sıcak şerbet, sıcak pâlûde, sahleb, süt mahleb satıp kâr ederdi. Sonunda Uhud gazâsı'nda ömrü tamam olup Hz. Hamza ile bir arada parça parça olup Hz. Hamza yanında gömülüdür ki Medine'nin dışında, kuzey tarafındadır.

Ağdacılar esnafı: İşyeri sahibi yalnız yüzdür, nefer 700, bunların piri Hz. (---), Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında kazan kazan ağda kaynatıp yuvarlak tahta kepçeler ile karıştırarak "'İnebü'd-debs ciğer tazeler, cana safa verir ağdam nefâyisdir" diye geçerler. Çoğunlukla Türkmen halkıdır.

Ağda tüccarı esnafı: Bunların işyerleri yoktur, bu işyeri sahiplerinden alıp arkalarında variller ile sokak sokak ağda taşıyıp "Ağda" diye bağırarak geçerler. Nefer 313, ama acayip kâr ederler, zira bunlar daima ağda satıp ağda yemeğiyle dağdaki vahşi hayvanları tatlı dillerince râm ederler. Mesela mahalle içlerinde tenhâca sokaklarda zengûle makamından,

Ağdayı süzelim,
Ay gibi yüzelim,
Nâzlı güzelim,
Tatlıca tatlı,
Ağda yeyelim,
Bağa gidelim,
Safâ edelim,
Ammâ ne ağda,
Sevdiğim bağda,
Üzümü bağda.

Bu gibi manzum terennümler ederek bazı kadınların kanına girip ağ yırtıp ağındaki metaların ağdaya değişip bu şekilde kâr eder veled-i zinâ ağdacılar vardır.

Üzüm değirmencileri esnafı: İşyeri 15, nefer 300. İşyerleri Yemiş İskelesi'nde Ahî Çelebi Camii sokağındadır. Zengin bezirgânlardır. İzmir, Kuşadası, Nazilli ve Karabağlar'da nice yüz ortakları vardır. Bütün hoşafçı, pâlûdeci, ağdacı ve helvacılar bunlara muhtaç olduklarından bu aşçılar sırasında yazıldı, zira bu zümre yiyecek ve içecek satıcılarındandır. Bu üzüm değirmencilerinin pirleri Helvaî Ömer'dir, Malik oğlu Enes yetiştirmesidir, kabri (---) dedir. Bunlar arabalar üzere üzüm değirmenleri edip büyük taş tekerlekleri

insanlar çevirerek geçerler. Bütün helvacı ve ağdacılara macun olmuş üzüm taşıyan seyishane atlarının arkalarında olan ağaç tahta teknelerin çeşit çeşit çiçekler ile süsleyip kendiler de silah ile bezenip *"Üzümler ve yoncalar"* [Abese, 28] âyetini okuyarak Alayköşkü dibinden geçerler.

Karcıbaşı esnafı: İşyeri birdir, sebzehaneye bitişiktir. Hünkârın karcıbaşısı yaz ve kış orada mevcuttur, nefer 300, karcı kayıkçıları neferât 300, bu kayıkçılar daima Katırlı Dağları'na ve Mudanya'ya varıp Uludağ'dan gelen karları, buzları, tatlı suları gemilere koyup Der-i devlete getirip padişah mutfağına, helvahaneye, hareme, sadrazama hâsılı 150 âyan ve eşrafa tayın kar verilir büyük masarıftır.

Bu hizmete görevli kar-buz kesici Bursa yürükleri ve taşıyıcı Mudanya katırcıları vardır. Bu karcıbaşı hükmünde İstanbul etrafında dokuz karlık vardır ama neferâtları yoktur.

Kış günlerinde kar rahmeti yağdıkta bizzat sadrazam, yeniçeri ağası, bostancıbaşı, kaptanpaşa, hepsi 250.000 eli kürekli, kızaklı asker olup Okmeydanı'nda Atıcılar Tekkesi dibinde Hünkâr karlığı, Hasan karlığı, Şücâ karlığı, Lendüha karlığına cemapûr askeri üşüşüp karları hamam kubbesi gibi top edip yuvarlayarak karlıklar içine itiverirler. Ağzına kadar karla dolduktan sonra yine Okmeydanı'nda Divdâr Deresi'ni, Kepez, Ganîzâde, Eyne Ayazma, *[173a]* Tozkoparan, Çoban ve Kanlı Deresi'ni, bütün bu dereleri rahmet karıyla derya gibi asker doldurup depme ile ökçe vurup yerleştirirler ki sanki tek parça kardan kale olur.

Sonra Okmeydanı Tekkesi'nde kaptan paşa, sadrazama ve diğer vezirlere büyük ziyafetler verip karcıbaşı etek toplayıp bütün tabileriyle hizmet eder, zira bu karlıklar onun direğidir. Lâkin Kasımpaşa'da olduğundan kaptan paşa ziyafet eder. Okmeydanı, Atıcılar hükmünde olduğundan Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda talimhanecibaşı, atıcıbaşı ve diğer kemankeş ve kemandâr pehlivanlar da gelip hizmet ederler.

Ertesi gün yine bütün asker, kaptan paşanın 12.000 hizmetçileri, bostancıları, yeniçerileri mirî kazma, çapa ve kürekler ile derya gibi cemapûr askeri hepsi Eyüp'e gidip İdrisköşkü sahralarında olan karları (---) karlığına doldururlar.

Yedi yerde de üstü açık karlıklar vardır. Önce Sultan Karlığı, Fatih Karlığı, İdris Şeyh Karlığı, Korucu Karlığı adlı karlıkları doldururlar. Bundan başka Korudanı ve Ardamıh Deresi'ni, Boz Vasıl Deresi'ni, Südçü Deresi'ni, Nasıfpaşa Deresi'ni, bütün bu dereleri de ağzına kadar doldurup bu günde nice yüz kazan yemek pişirip askere ve sadrazama nefis yemekler ile yeniçeri ağası ziyafet edip yine karcıbaşı etek toplayıp hizmet eder.

Eyüp yoğurtçubaşısı, Eyüp subaşısı ve çobanlar kethüdası da hizmet ederler. Sonra Temmuz'da bu karistânı karcıbaşı korutup padişaha, vâlide sultana, sadrazama, tayin olunan yerlere dağıtır.

Bu ordu alayında karcıbaşı bütün adamlarıyla silahlı olup kimi çıplak, başında kardan molla sarıkları, mücevvezeler, buzdan harbeler, kardan binlerce topları birbirlerine vururken iki tarafta duran seyircilere de kar topları vurarak şakalar ederler. Yüzlerce kızaklar ve arabalar üzere hamam kubbesi kadar karları çekerler. Yetmiş, seksen katar katırları renk renk bayraklar ile süsleyip her birinde birer yük billûr gibi Keşiş Dağı (Uludağ) buzlarını keçe çullara koyup katar katar geçerler. Bazı çıplak karcıların ellerinde kar, buz küskületi, külünkleri ve kulaklarının yanlarını delip turna telleri ile geçerler. Bazıları böğürlerini delip kalın çapa sırıkları sokar, bu tertip üzere karcıbaşı geçer. Bütün hoşafçı ve şerbetçiler karsız olmadığından karcıbaşı da bu grup içre büyük alay göstermek Gazi Murad Han fermanı oldu. Toplam açık ve kapalı karlık 70 adettir.

Bu yukarıda yazılan aşçıbaşı yamağı olup güruh güruh herkes taifesiyle mallarını arz ederek geçip sonra pişiriciler ser-çeşmesi aşçıbaşı, terekeci ve karcıbaşı, üçü atbaşı beraber yan yana iç ağalarıyla tepeden tırnağa silahlı süslü, giyimli geçip ardları sıra sekizer kat mehterhane ile geçtiler.

Bu aşçıbaşıya yamak olan 27 adet esnaf, toplam nefer (---) asker olur.

Helvacıbaşı ile helvacılar, balık eminiyle balık pişiriciler, balık pişiriciler ile helvacıların tartışması

Helvacıbaşı ile bütün helvacılar, balık eminiyle bütün balık pişiriciler bir yere toplanıp,

"Siz önce gidersiz, biz önce gideriz" diye büyük tartışma oldu.

"Benim helvacılarım önce gitsinler, büyük şenlikler etsinler" diye ferman olununca helvacı ve balıkçılar arasında çok dedikodu oldu.

Balıkçılar "Biz dahi aşçılarız kim rahmet yemeği pişiririz. Bizim işimiz fukara lokmasıdır, balık yiyen kötülük ve kinden uzak olur. Pirimiz Hz. Yunus'tur, biz önce gideriz. Sizin tatlı helvanızı çok yiyen helva delisi olup sevdâ-zede olur, salyaları daima ağzından akıp çok yiyenin evlâtları peltek pepeği olur" dediklerinde hemen helvacılar tatlı, ballı, şeker gibi söz ederler:

"Baka ey akılsız ve idraksiz ihtiyaçlarından gayrı can ürkütücü balık avcıları. Alan âhı onmadık güruhu taifeleri. Nice diyebilirsiniz ki balık yiyenler zeki olup kötülükten uzak olur dersiniz."

Balıkçıların susturulması üzerine helvacıların hikâyesi

Fatih devrinde 847 [1443-44] tarihinde *Muhammediyye* kitabı yazarı Yazıcızâde Mehmed Efendi kitabını tamamlayıp nüshasını Belh ve Buhara erenlerine gönderip okuduklarında takdir edip,

"Bu kitabın müellifi deniz kıyısında olmamak var, çünkü deniz kıyısı hevâ ve heves yeridir. Böyle telif müşküldür" dediklerinde *[173b]* Yazıcızâde müritleri,

"Sultanım, deniz kıyısında bir mağarada kapanıp bu kitabı yazıp daima rahmet suyu olan denizden abdest alırdı. Deniz coştukça onlar da deniz gibi coşup kitabında nice bin tahrirâtlar ederdi" dediklerinde Horasan erenleri,

"Ey imdi deniz kıyısında olursa ömrü içinde balık yememiştir ki böyle kitap telif etmiştir, zira çok balık yiyen adamın aklı hafif olur. Kırk gün bir adam balık beyni yese elbette akılsız olur, zira balıkta akıl ve idrak yaratılmamış ve aklı gözündedir. Yılan gibi daima gözü açıktır, kirpikleri ve gözlerinin kapağı yoktur" deyince Buhara erenlerinden bu balık özelliklerini Yazıcızâde halifeleri duyunca,

"Gerçekten bizim Yazıcıoğlu efendimiz deniz kıyısında olur ama babası, kendisi, ataları ömürleri boyunca balık yemeyip bu *Muhammediyye* kitabını yazmıştır" dediler.

"Ey imdi öyle olunca sizin işiniz olan balık, akılsız olunca siz de yediğinizden hayvan gibi bir heyûlâsız ve avladığınız balıklar çoğunlukla Bekrî canlara yemektir. İşiniz ve kazancınız daima fâsıklar ve kefereler iledir, bizim helvamız dersen tatlı ballı şekerlerden ve Allah'ın buyurduğu üzümden *"Süzme baldan ırmaklar"* [Muhammed, 15] diye övdüğü saf baldan hâsıl edip mümin ve muvahhidler nimeti olur. Bizim helvamız hakkında Hz. Muhammed Mustafa buyururlar ki *"Tatlı sevmek imandandır."* bir de *"Mümin tatlıcıdır."* demişlerdir.

"Öyle olsa padişahım hangimizin alayı önce gitmek makuldür?" deyince hazır olanların görüşüyle helvacıbaşıya ferman verildi.

On üçüncü bölüm

Tatlı dilli, şirin işli helvacılar esnafı

Hâs işyeri padişah sarayındadır. Enderun helvacıbaşısı nefer bir, Enderun hâssa helvacıları neferi toplam iki, bunlar tamamen padişaha hizmet eder beyaz külâhlı tıraşlı iç-oğlanları gibidir. Helva yemede pirleri Hz. Resûl-i Ekrem'dir ki mübarek canları daima helvaya düşkün, yumuşak tabiatı devamlı tatlıya rağbetli idi. Onun için bu hadis onların kelâmıdır ki *"Mümin tatlıcıdır."* demişlerdir. Beyt:

Sükkerdir kim anın sözüne diyem benzer
Ki sükkerî sözünün lütfu bir nefesde ezer.

Böyle tatlı sözlü Resûl-i Ekrem helva yemede pir olmuştur, ama helva pişirmede pir ve önderimiz Helvaî Ömer'dir. (---) belini bağladı, kabri (---) dedir. Gurabiye ve türlü türlü helvalar bulmada önder Nusayr oğlu Hüseyin'dir ki Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kabri (---).

Bîrûn (dışarı) helvacıları esnafı: Dükkân 170, nefer 400, bunlar dükkânlarını tahtırevanlar üzere değerli kumaşlar ile süsleyip çeşit çeşit pişmaniye, sabunî, tahine, beyaz, mâhîce, kırma badem, samsa ve keten helvasını, gaziler ve arşın helvasını şehir oğlancıkları gördükte akılları gidip ağızlarından salyaları akar tap-taze beyaz halka çini mahbûb dostlar görünce bir başka rüya görürler. Sözün kısası tatlılar ve yetmiş türlü helvalar ile dükkânlarını süsleyip seyirciler üzere helva saçıp şakalar ederek geçerler.

Tablacı helvacılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur, nefer 500, bunlar türlü türlü tahineleri, reşideyi, can gülü asidiye, susamlı, cevizli ve fıstıklı helvaları başları üzere tablalarda süsleyip "Tatlı ye tatlı söyle, canım helva nefâyis" diye bağırarak geçerler.

Akideciler esnafı: İşyeri 70, neferât 200, bunların piri (---) Hz. Enes kemer bağlamıştır, kabri Basra Mezarlığı'ndadır. Bunların övüleni Ayasofya Çarşısı'nda Akideci Fenâyî, Unkapanı'nda Mevlevî Ahmed Çelebi, Kasımpaşa'da Dede Bey, Üsküdar'da Safî Çelebi, bunların akideleri beş sene dursa şekerlenip bozulmaz, sanki Yemen akiki gibi tap-taze durur. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını süsleyip çömlekler içinde halka akide dağıtırken misk ve amber kokusundan seyircilerin dimâğı kokulanır.

Galata şekercileri esnafı: Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını nice bin çeşit badem şekeri, fıstık şekeri, zencefil şekeri, fındık, leblebi, rezene, kişmikiş, narenc kabuğu *[174a]* ödağacı karışığı, kahve karışığı, badem karışığı, şam fıstığı karışığı, çam fıstığı karışığı bunun gibi nice bin türlü karışık şeker nimetlerini has beyaz billûr, necef, moran cam şişeler içine koyup dükkânlarında raflar üzere süsleyip nice renk atlas kemhâ ipekliler ile dükkânların süsleyip adab üzere geçerler. Bunlara ispeçerân taifesi derler, Sakız Rumu Frenk kefereleridir ama gayet ustalardır. Tıpta da ustalıkları vardır. Bütün neferâtları 500'dür, işyerleri altmışa yetmiştir, zira Kasımpaşa'da, Eyüp'te İstanbul'da Hocapaşa semtinde, Yahudi mahallesinde çok dükkânları vardır, iyi kâr ederler. Bunların alayında şekerden selviler, şekerden elma, armut, zerdali, kiraz ve şeftali ağaçlarında yine meyveleri de tamamen şekerdendir.

Görenler onu kudret meyvesi ağacı sanır ibret verici temâşâgâhdır. Bunlardan sonra Hünkâr helvacıbaşısı ve şehir şekercibaşısı askeri beyaz sivri külâhlar ile silahlı düzenli büyük alay ile sekiz kat mehterhane çalarak gösteriş ve azametle muhteşemce tabileriyle geçerler. Bu helvacılar esnafı (---) beş adet sanat ehlinin dükkânları toplam (---), neferâtları toplam (---) dır.

On dördüncü bölüm
Balık emini esnafı

İşyeri bir, neferât 300. Bu padişahın balık eminidir ki senelik 70 yük akçe iltizamdır. İşyeri Unkapanı'nın dışında Eski Balıkpazarı'nda deniz kıyısında büyük bir işyeridir. Bütün balık eminleri orada olurlar, kat kat mesire odalardır. Başka kethüdası, ruus-ı hümâyûn ile kâtibi, çavuşları, 70 adet kolcuları var ki, kimisi balıkçılara, kimi istiryecilere, karityacılara, ığrıbcılara çeşit çeşit avcılara me'murlardır. Pirleri, Hz. Yunus Aleyhisselâm'dır, ama Hazret zamanında balık avcısı Nasrullah-ı Semmâd'dır, Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kırkıncı pirdir. Bütün balıkçıların piri bu Nasrullah-ı Semmâd'dır. Allah'ın emriyle çölde çölistanda berr ü beyâbânda şebekesini yani ağını kum üzere atsa çeşit çeşit balıklar ile ağı dop-dolu olurdu. Hatta bu hakîr Şam'dan hacca giderken Zemerrud Kuyusu adlı yere vardığımızda bütün hacılar peştemal peştemal kum içinden ufacık iri balıklar getirip pişirip yedik, meğer Hz. Risâlet bu yere gazâdan gelip durduğunda Nasrullah-ı Semmâd'a emredip kumdan ağ ile balık avlar. Böyle bir pirdir. Resûlullah'ın mucizesidir ki hâlâ ol yer açık seçik bellidir. Nasrullah-ı Semmâd Türbesi (---) dir.

Balık emininin himayesi altında olan esnafları bildirir

Birinci olarak **Dalyancılar esnafı**: Dalyan adet 300, neferât 700, baş dalyan Beykoz İskelesi'ndedir. Kılıçbalığı avlanır büyük dalyandır ki üç yerde kurulur, limanın deniz tarafına ağlar gerip bir adam üç kat gemi direği üzere bir kulübede oturup kılıçbalığı gözetir. Hemen bir balık belirince gözcü herif direk başından bir taş atıp ığrıp balık korkusundan tuzağa düşünce ala deyip hazır avcılar denizden taraf ağları çekip ığrıp balık ağlar içre kalır. Daha sonra kayıklarla varıp balığı sopa toyakalar ile öldürüp İstanbul'a getirirler. Dördüncü dalyan, Karataşlar'da kalkan balığı dalyanıdır. Beşinci, Terkoz'da kürek balığı dalyanıdır, başkası İstanbul Boğazı'nın iki tarafında dörder servi direkleri üzere dalyanlardır. Bunlar mevsiminde uskumru balığı, palamut, alakerde, fıçıda, kefal, paçoz, yılarya, istavrid, istaride, kolyoz, atrine, hamsi, tekir, çu-

çurya, iskorbid, gelincik, kaya, çiroz, gümüş, horosya, tirkis ve lüfer balıkları gibi nice yüz bin isimlerini bildiğim balıkları avlayıp öşrünü balık eminine verip kâr ederler.

Avcı ığrıbcılar esnafı: Neferât 2000, dükkânları yoktur. Balık mevsiminde ne rüzgâr ile balık çıkarsa o tarafta ığrıb çekerler garip seyirdir. Allah'ın emriyle ığrıba o kadar balık girer ki ağzına kadar dolup bazı zaman ığrıb ağırlığından kenara çıkmaz, dalgıçlar denize dalıp bıçaklar ile ığrıbları parçalayıp hafif olunca dışarı çıkarırlar. Bir ığrıbın iki kolu vardır, her tarafında yüzer adam bellerinde sapanlar ile ığrıpları yavaş yavaş çekerler. Bunlar da ığrıblarını yerde çekerek tören ile geçerler ama acayip suratlı kavimdir. *[174b]*

Karityacılar esnafı: Sarayburnu'ndan Eyüpsultan'a kadar halicin iki tarafında yalı evlerinde gördüğümüz yerde yüz elli karitye ağı var idi, tâ Fatih asrında Petrekapısı'nı Sultan Mehmed'e açan Rumlardan on adedi muaf ve müsellem olup evlerinde olan on adet karityacılar balık eminine öşür vermeyip muaflar idi. Hâlâ yine öyledir, başkası öşür verirler. Karitye odur kim bir gemi sereni yalı hanesinden taşra uzayıp ucunda dört köşe sırıklarda ağlar gerilip denizden bu teknik ile balık avlarlar, hayli beceridir. Bu evlerde olan Rumların hepsi yalılarda olduğundan bostancıbaşı hükmündedir. Denize bir kazık kakılsa bostancıbaşı izni olmayınca kakılmaz. Her kazık başına bostancıbaşıya bir altın verirler, kanundur. Bu müsellemler padişaha ilaç için ayı balığı avlamaya me'murlardır ki Kızıladalar'da yatağını bilirler. Başka adam tutsa hakkından gelirler.

Ağcılar esnafı: Nefer 1000, kayıklarıyla denize ağ döküp türlü türlü balık tutarlar.

Saçmacılar esnafı: Nefer 300, gece gündüz deniz kıyısında gezip kıyıya yakın balık görse elindeki saçma ağları serpip bir harman kadar yerde olan balıkları tamamen yakalar, acayip beceridir.

Düzenciler esnafı: Çırnık 600, neferât 1000, bunlar tek parça ağaç çırnıklar ile liman liman olta sicimlerden denize bırakıp gece gündüz kaya balığı, izmarit ve istavrit balıkları gayet lezzetlidir, onları avlarlar.

Zıpkıncılar esnafı: Bunlar daima balık geçitlerini bilip orada kayıklar ile ellerinde harbe zıpkınlar ile levrek, palamud, alagerde balığı, fıçıda balığı ve kolyoz adlı iri balıkları ururlar.

Çömlekçi avcıları esnafı: Bunlar limanlarda ve Kâğıthane sazlıklarında ipler ile bağlı çömlekler bırakıp içine kaya balıkları girip vatan tutarken tutulup kebap olur. Bu esnaf toplam 300 neferdir.

Sepetli balık avcıları esnafı: Neferât 200, bunlar Boğaz içre kayıklar ile gezip ne tarafta akıntı yok ise o taraflara sepetlere

ekmek döküp bütün balıklar içine girip dışarı çıkamazlar, bir tür sazdan örülmüş sepetlerdir. Bu sepetler içre deniz mahlûklarından yengeç, kereviz, teke, sülüne, ahtapot, lakoz, pağurya, ıstakoz, teke yılan balığı gibi deniz haşerâtları girer, ama ıstakoz hepsinden mukavvî (güçlendirici) günahkâr yiyeceğidir. Bunlar da sepetleriyle avladıkları büyük istakozları ve başka yaratıklar ile bağırarak, çağırarak ve feryat ederek geçerler.

Balık satıcıları esnafı: Dükkân 2000, neferât 3000, bunlar balık avlayıcı değillerdir, satıcı kavaflardır. Dükkânları Balat'ta, Fenerkapısı'nda, Ayakapı'da Cibali'de, Unkapanı'nda Yenikapı Balıkpazarı'nda, Kumkapı'da, Samatya Narlıkapı'da Piripaşa'da, Hasköy'de ve Kasımpaşa'da, nice yüzü Galata Tophane'de, Beşiktaş'ta Boğaz'a kadar denizin iki tarafında Üsküdar'da kısacası meyhane olan yerlerde elbette balık pazarları vardır, zira neşe, şenlik yemeğidir. Bir Bekri kardeş, bir balık başıyla bir gün meze gereksinimini karşılar. Ama bu balık satıcıları dükkânlarını tahtırevanlar üzere yukarıda yazılan balıkların türlerinden nice bin sofraları tablalar ile süsleyip arslan gibi iyi balıkları boğazından zincirler ile bağlı bağırıp çağırıp feryat eder deniz atları, porsuklar, kunduzlar, Yunus balıkları avlarlar ki her biri pereme kadar. Bir iki gün önce Üsküdar kayığı kadar balıkların yatağını bulup Adalar arasında tutup arabalar üzere yükleyip yetmiş seksener çift camus arabaları çekerek geçer. Bu esnafın çoğu Kayseri, Niğde ve Manya Rumlarıdır. Bir hây-hûyla geçerler ki insan hayran kalır. Müslüman karityeciler de deniz mahlûklarından acayip ve garip haşerâtlar ile geçerler. Nice bini ellerinde harbe zıpkınlar, sanatlı ağlar ve serpmeler ile geçerler.

İstiridyeciler esnafı: Dükkân 300, neferât 800, bunlar kayıklar ile denize demir taraklar bırakıp istiridye, midye, deniz kestanesi, sülüne, tarak ve buncu (---) şekilli nefis mezeleri içki içen kardeşler için çıkarıp satarlar, ama lakoz ve istiridye gayet güçlendiricidir. *[175a]* Bazılar ateşte demir ızgara üzere pişirip yerler ama çiğ yenirse sanki bir lakoz sarı balgam yutmuş gibi olur, ama gayet mukavvî (güçlendirici) küçük çük birâdere hayli kuvvet verip ehliyle güreş etmeğe kişiye kuvvet verir. Sözün kısası günahkâr canlara mezedir. Halis su, zeytinyağıyla midye pilâvı da lezzetli yemektir, ama balıklardan uskumru, pisi, nilüfer, tekir ve kızıl kalkan balığı balığına aşk olsun ki onu tamam yiyen adamdan adam çıkar eski balıktır, ama kalaklı ve kulaklı kalkan ve kefal balığına da aşk olsun ki onun hakkında *"Ekeltü's-semeke hattâ re'sehâ"* (balığı başıyla birlikte yedim) derler, gerçekten bütün balıkların başları ve insan balığının kertiği başı lezzetlidir. Bu taraftan nice yüz balık

avcıları vardır, ama bu kadar Murad Han'a gösteri yapıp balık emini re'yiyle bütün balık aşçıları da kendilerine yamak oldular.

Balık pazarı aşçıları esnafı: Dükkân 500, neferât 900, hepsi Rum kefereleridir. Çeşit çeşit balıkları pâk kalaylı tavalar içinde balıkların tabiatına göre kimisini tereyağıyla, kimisini say yağıyla, kimini şîr-i revgân yağıyla, kimini mısır, Tekirdağı ve beziryağıyla pâk pişirip dükkânlarında pâk peşkenlerinde (tepsilerinde), leğenleri, pâk ibrikler, pâk peşkirler ile ay parçası köleler hizmet eder. Nazik kefal balığı çorbası, midye pilâvı, istiridye ve taraklar pişirip kâr ederler. Rum kefereleri ekseriya İsvet Nikola, Sarı Saltuk, Meryem Ana, Kasım, Ayanta, Hızır-İlyas, Şemun, Buçuk ve Karakoncoloz adlı günlerinde perhiz oldukları zaman Balıkpazarı aşçıları yağsız yemeklerinden bakla, nohut çorbası, mercimek, hılete, epsimana, ipsomisko yani ekmek tiridi, ankoryasa yani hıyar burnusu, kormidye yani soğan dolması, bu gibi yağsız Rum yemekleri pişirüp satıp kâr ederek tahtırevanlar üzere dükkânlarında Rumca anhelik murabbalar ile geçerler, garip maskara kavimdirler. Murad Han bu esnafların görünüşlerinden, tavır ve davranışlarından hoşlanıp kahkaha ile gülmüştür, zira bir neşeli, şen, şanı büyük bir padişah idi. Bunlardan sonra balık eminine mensup,

Ağcılar esnafı: Dükkân 70, neferât 300, bunların piri Hz. (---), kabri (---) dedir. Bunlar çeşit çeşit torlar (ağlar) örüp tahtırevanlar üzere dükkânlarına gerip çengel, volta, düzen ipleriyle kendilerine düzen ederek "Avlayalım, avlatalım" diyerek geçerler, ama bunların hakkında halkın dilinde "Ağ yapan onmasın, avlayan bitmesin, balık yiyen doymasın" demişler. Gerçekten yiyen doymasın sözü etkili olmuş, zira bir adam ne kadar kızıl kalkan balığı yese doymaz, zira cisimleşmiş bir ruhtur.

Bunlardan sonra balık emini bütün askeriyle silahlı olup iç köleleri ardı sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler. Çünkü balık emini böyle gösteriş ve ihtişamıyla, şemahane emini de önce büyük alayıyla, salhane emini kasaplarıyla, sebzehane emini, koyun emini kasapları ile her biri birer şekilde geçtiklerini diğer eminler duyup Musahib Silahdar Mustafa Paşa eliyle saadetli padişaha arz edip,

"Padişahım bizim suçumuz nedir ki senin mutlu zamanında İslâm şiarı alaydan kalavuz (kalırız). Fermanınız olursa biz de mübarek huzurunuzdan alay ile geçelim" diye rica ettiklerinde ricaları kabul edilip ferman verilip o minvâl üzere alay eminlerini bildirir:

Bu balık eminine mensup (---) 14 adet esnaftır. Hepsi (---) dükkândır (---) tamamı (---) neferâttır.

On beşinci bölüm
Ümenâ-yı Sultanî (çarşı eminleri) esnafı

Birinci, Unkapanı emini: Yukarıda ekmekçiler alayında yazılmıştır, büyük emanettir. Rüus-ı hümâyûn ile hâkimdir. Kâtibi, kantarcısı, duacısı, kethüda çavuşları, zelehor hamalbaşıları, yedi bölükbaşıları hepsi ruus-ı hümâyûn ile hizmetkârlardı, ama zelehor hamalları gediktir, gayet güçlü dinç adamlardır. Biri ölse taşra Canbezdi adlı hamallardan bir genç ve güçlüsünü bu ölen zelehor gediğine korlar. Bu topluluk birer toklu yahut birer kuzucuk yiyip kırkar çömlek boza içip bin okka kâmil yüke girer, zira Edincik, Bandırma, *[175b]* Erdek ve Mihalıç adlı şehir iskelelerinden seklem dedikleri yedişer sekizer Osmanlı kantarı gelir çuvalları onar adam kaldırıp bir adamın arkasına kor. O da kantara koduğu zaman kantarın milleri vızır vızır öter. Yine kantardan arkasına koyup istedikleri yere götürürler ama iki tarafından birer zelehor hamalları da ellerine yapışıp yardım ederler. İnsanın gücü yetecek şey değil, akıl ermez öldürücü bir iştir. Arkalarında çuvallar ile cümle (---).

İkinci, Tahmis emini: İkidir, biri eski tahmis; Tahtakale içindedir. Neferât 300, İstanbul içre bütün kahve bunda döğülüp öşrü alınır, mirîdir. Yeniçeri ocağından bir aşçı devamlı bekler ki kavga olmaya, gediktir. Bu işyerinde yüz yerde gedikli dibekler vardır, bunlarda kahve döğülürken havan gürültüsünden sanki şimşek gürler, insana dehşet gelir. Bir okka kahve üç akçeye, iki akçe emine verilir, *vesselâm.*

Bu tahmiste fırın üçtür, kahve kavurulan dibeklerin fırınların başka sahipleri vardır. Bunlar dükkânlarında kahve döğerek geçerler. Bir tahmis de Sultan IV. Mehmed Han'ın annesi camii [Vâlide Camii] yakınında yapılıp mahsulâtı camide beslenenlere gelir olmuştur. Elli dibek bir fırındır, mütevelli tarafından zaptolunur. Bunlar da birlikte geçerler.

Üçüncü, İpek mizanı emini: Ağa bir, neferât 70, işyeri Mahmudpaşa yakınında HocaHanı adlı handa oturur. Emini, kâtibi, kethüdaları, çavuşları hepsi padişah emriyle hükûmet edip senelik (---) kese mal-ı padişahî verir sâlim emindir. Arap, Acem ve Bursa'dan ipek tamamen bu emine gelip kantara vurup öşrünü alır. Bunun yönetimi altında olan bütün,

İpekçiler esnafı: Dükkân 600, neferât 2000, gerçi ipek haramdır ama pirleri ilk önce Hz. Eyyûb'dur ki etini yiyen kurtçağızlar ipek yaparlardı. Hazret asrında pirleri Safvân-ı Yemenî'dir, Malik oğlu Enes belini bağladı, kabri yine Yemen'de (---) dedir. Bu ipekçiler tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit ipek ibrişimler ile süsleyip ibrişim satarak geçerler.

Dördüncü, Şemahane emini: Odunkapısı'nın iç yüzünde olup mumcular zümresi evsafında yazıldı.

Beşinci, Sırmakeşhane emini: Ağa bir, kethüda, kâtip çavuşları hepsi rüus-ı hümâyûn ile hizmet ederler. İşyerleri Parmakkapı yakınında Tevekkül Çeşmesi dibinde büyük işyeridir.

Sırmakeşler esnafı: İşyeri 100, neferât 400, kimi kalcı, kimi çekiççi, kimi çekici, kimi haddeci, makkâbcı, kimi dolapçı, fırıncı, kimi tavlayıcı yüz adet çarhcı ustası, kimi simci bir alay büyük topluluğu olan kavimdir. Pirleri Abdullah oğlu Nasr oğlu Hâlid'dir ki babası Nusayr mumcuların piridir. Sırmakeşliği Hâlid peyda edip Selmân belini bağladı. Mekke'de gömülüdür. Bu esnaf tahtırevanlar üzere dükkânlarını külçe külçe sırmaları kılâbdanları dükkânlarının yüzüne sırmadan balık ağları gibi vurup kılâbdanları deste deste asıp sanki her bir dükkân çini sergisi gibi süslü geçerler. Bu esnaf sırmakeştir, ama,

Sırma ve kılâbdan satıcı esnafı: Dükkân 80, neferât 150 bunların piri (---) dir. Malik oğlu Enes belini bağladı, kabri Rey'dedir. Bunlar da dükkânların sırmakeşler gibi süsleyip geçer.

Altıncı, Yağkapanı emaneti: Ağa bir, neferât 300, işyerleri birdir. Galata'da Yağkapanı onun mekânıdır. Kendisi, kâtibi, kethüdası, çavuşları hepsi ruus-ı hümâyûn ile zaptederler. Her diyardan say yağı, zeytinyağı kısacası bütün yağlardan öşür alır, senelik 70 yük akçe iltizam büyük bir eminliktir. Gözcüleri, simsarları, kolcuları, reftçileri hepsi Ayyâr oğlu Amr'dır.

Yönetimi altında olan esnafları bildirir

Yağ tüccarları esnafı: Neferât 1.000, bunlar zengin bezirgânlardır. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar arabalar üzere dükkânlarını leğenler içre tereyağı, sarı yağı ile süsleyip silahlı geçerken bazı seyrânci dilberleri gördükte "Çelebi seni yağlarım gerice dur, üstüne yağım bulaşmasın" diye geçerler. Bunlardan sonra,

Zeytinyağı esnafı: Dükkân 600, neferât 1285, pirleri (---) (---). Bunlar da silahlı olup dükkânların tahtırevanlar üzere katremîz şişeler içre zeyt yağlarını doldurup geçerler. *[176a]* Ardları sıra yağ emini güneş parçası köleleriyle atlar üzere geçerler.

Yedinci, Balık emini esnafı: Yazıldı. Bunlar da garip ve acayip tuhaf asker idi.

Sekizinci, Esirhane emaneti esnafı: Ağaları bir, neferâtları 400, ağası, kethüdası, şeyhi, çavuşları, esir dellâlları hepsi ruus-ı hümâyûn ile zaptederler. Senelik 100 kese iltizamdır. Esirhaneleri Tavukpazarı'nda kale gibi 300 odalı altlı üstlü odalar büyük bir handır. Demir kilitli kapısı dibinde emin oturup alıp satılan köle ve

cariyelerden öşür alır. Esircilerin ilk başta piri Benî İsrail'den Ham Nisim adlı bir bezirgân idi ki Hz. Yusuf'u kuyudan kova ile çıkardı ki âyet, *"(Saka) kovasını saldı."* [Yusuf, 19] âyeti kesin delildir. Sonra Mısır'a götürüp Mısır azizine sattı. İlk defa esir satmak Ham Nisim Yahudi'den kaldı. Daha sonra Hazret asrında Hicret'in (---) tarihinde Bedr-i Huneyn, Ramazan'da fetholup müşriklerin reisi olan mel'un Ebû Cehil 70 nefer inançsızlar ile katlolunup malları ve çocukları yağmalanıp çoluk çocukları esir olup sahâbe-i kirâmdan Vertâ oğlu Bedîl esir sattı. Bir rivayette Hz. Risâlet'in amcası Hz. Abbas (---) gazâsında esir düşünce Bedîl oğlu Vertâ amca Abbas'ı satıp kendi malıyla kendini satın alıp iman ile müşerref oldu, derler. Hâlâ esircilerin silsilesi Bedîl oğlu Vertâ'ya çıkar. Allah yolunda mücahit olduğundan Hz. Hamza kemerine kuşak bağlayıp yine Hz. Hamza ile Uhud gazâsı'nda şehit olup Hamza Şehitliği'nde gömülüdür.

Esirci bezirgânları esnafı: Neferât 2.000, dükkânları esirhane odalarıdır. Bu taife Gürcistan, Mikrilistan, Dadyân, Abazistan, Çerkezistan ve Kırım'dan gazâ malıyla gelmiş yağmalanmış esirleri, köle ve cariyeleri süsleyip yaya olarak sürü sürü el ele verip, çeşit çeşit güzel erkek ve kadınları alay alay Alayköşkü dibinden geçirirken o gün saadetli padişah 100 adet ay parçası Gürci, Abaza, Çerkez kölelerini saray-ı hâssa alıp çerâğ edip sahiplerine bol bol paralar verdi. Bunlardan sonra esirhane emini de önüne nice yüz ay parçası kızları altın ve simlere gömüp her birini birer kıymetli elbiseler ile geçirdi. Onlardan sonra nice bin pâk pâkize, süğlün gözlü, aydınlık yüzlü, zamanın güzeli esir köleleri şatırlar yerine önüne alıp saf saf geçip ardı sıra kendinin has iç köleleri bu eminin ardı önü oğlanlar ile çatılup geçerler.

Dokuzuncu, Tuz emini: Ekmekçilerin sırasında yazıldı. Büyük makbul askerdir. Eminin işyeri Zindankapısıyla Balıkpazarıkapısı'nın arasında Çiniciler başında göklere baş çekmiş dört köşe büyük bir kuledir, emin orada oturur. nâibleri ve kethüdaları ferman ile hâkimdir.

Onuncu, Peksimet emini: Bu da bütün esnafıyla ekmekçibaşı neferâtıyla alayında yazıldı, makbul eminliktir. Seferlerde bundan aziz eminlik yoktur. Bir de nüzul emini makbuldür.

On birinci, Hamr (içki) emini: Aşağıda yazılır, zira içki yasağı askerleriyle aşağıda yazılır ki, kötülenmiş, yerilmiş, aşağılanmış kavimdir.

On ikinci, Siyah baruthane emini: İşyerleri İstanbul'da beş yerdedir.

Önce biri Unkapanı'nda Tüfekhane'de on havandır.

İkinci Atmeydanı'nda yeniçerilere mahsus baruthanedir.

Üçüncü Ayasofya'da Çephane içinde cebecilere mahsustur.

Dördüncüsü Macuncu Çarşısı yakınında barut emini işyeridir ki otuz havandır, çarhlar ile atlar döndürür, büyük işyeridir.

Beşinci Kâğıthane'dedir ki kurşun örtülü büyük yapıdır, seyre değer bir işyeridir. İstanbul mesireleri vasfında yazılmıştır.

Bu beş işyerinde elde edilen siyah barutlardan başka Tophane'de, Selânik, Belgrad ve Mısır'da hâsıl olan siyah barutlar, Mısır'dan hazine olup İstanbul'a geldiğinde Silivrikapısı'ndan Yenikapı'ya kadar kale duvarında ne kadar üstü örtülü dört köşe büyük kubbeler var ise onlara ağzına kadar doldurulur ki, bunlar nice kere yüz bin şedde siyah barutlar ile doludur. Her birinde beşer onar cebeci koruyucuları vardır. Ne mümkün ki o yere yakın bir kimse tütün içe, zira o tarafların caddeleri bile bütün barutla doludur.

Selânik ve Mısır'dan barutları depoladıklarından sonra ana cadde üzere nice bin at yükü arabalar ile deniz kenarından kum getirip yola dökerler, tâ bu derece sakınırlar, zira Mustafa Han'ın tahta çıktığında bir kuleye yıldırım isabet edip kulenin duvarlarını gökyüzüne uçurup bazı parçaları dört saat yerde Çekmecelere düştü. *[176b]* Bir parçası Üsküdar'a düştüğü tespit edilmiştir ki yakın zamanda meydana gelmiştir. Onun için ateşten sakınıp bütün barudu bir yere komayıp kule kule korlar. Bu barutçu esnafları da arabalar üzere havanlarda çeşit çeşit barutları döğerek geçerler. Ardları sıra baruthane emini çorbacılarıyla, çavuşları çarhcılarıyla neferâtlarının omuzlarında onar okka havan elleriyle saf saf geçerler, bu esnaflar da Osmanlılarda makbuldür.

On üçüncü, Osmanlı darphanesinin vasıfları: İstanbul içre birdir ki Sultan Bayezid yakınında büyük bir darphanedir. Kefere asrında kimya sahibi bir papazın evi idi. Daha sonra kimya malı ile büyük bir kilise yaptı. Sultan Mehmed Han kilise ve evi yıkıp darphane etti. Hâlâ kilisenin kalıntıları bellidir. Hâlâ dört tarafı kale-gibidir. Emini bazı zaman kubbe vezirleri olur, zira o yerde cülûs olup sikke ayarı düzeltildiği zaman günlük on kantar gümüş ve bir kantar altın işlenip sikke yapılıp altınına şerifî altın derler ki yazısında *"Sultânü'l-berreyn Hakanü'l-bahreyn es-Sultân ibnü's-sultân es-Sultân Mehemmed Han b. İbrahim Han azze nasrahu duribe Kostantiniyye sene 1058"* çil akçesi sikkesinde *"Sultân Mehemmed Han b. İbrahim Han azze nasrahu duribe Kostantiniyye sene 1058"* yazar. Cülûs mahalli olmasa eminleri küçük defterdarlar olup günlük birer kantar gümüş ve onar kantar mankır kesilir. Bu işyerinde kethüda, simsar, kâtipler ve sikkezenbaşılar hepsi ruus beratıyla hizmet ederler. Bu işyeri içinde 1.000 kişi vardır. Hepsinin başı nâzırdır, bir nefer adamdır. Ser-çeşme ayâr sahibidir, bir nefer adamdır, sikkeci neferleri kefereler 300, ama gayet doğru kişilerdir.

Kalcılar esnafı: Neferât 100, bunların hepsi Yahudilerdir.

Kehleciler esnafı: Neferât 100, çekilmiş teli hurda hurda kestikleri için kehleciler derler, bu esnafın kimi dolapçı, kim telci, kimi haddeci, kimi cilâcı, kimi sayacı, kimi sikkeci, kimi sübukeci, kimi vezneci, kimi arayıcı, kimi yassılayıcı, kimi sarraf, kimi gözcü, kimi perdahcı kısaca imam ve müezzinlerine kadar kapıcılarıyla yetmiş esnaf kavimdir, ama biri hata yapıp bir kalp şey etse emin elinde mutlak fermanı vardır, o an aman vermeyip ellerin kesip darphane kapısı önüne bırakırlar, sikke urucuları gelişte ve gidişte soyup ararlar. Herkese tartıcılar terazi ile tartıp verir ve tartıp sayıp hesabıyla alır. Çok sıkı büyük bir işyeridir, bunu görmeyen cihanda bir şey görmemiştir, zira bu Sikkehane, Osmanoğlunun yüzü suyudur.

Osmanlı devletinde ilk sikke Osman Bey adına Bursa'da kesildi. İkinci olarak Bergama'da, üçüncüsı Kütahya'da, İzmir, Manisa, Tire, Amasya, Anid yani Kastamonu, Trabzon, Maraş, sonra Erzurum, Sivas, Canca (Gümüşhane), Karaman, Tokat, Van, Nahşivân, Revan, Şirvan, Şamakı, Gence, Ardahan, Azerbaycan yani Tebriz, Âmid yani Diyarbakır, Bağdad, Basra, Lahsa, Yemen, Habeş, Mısır, Dımışkı yani Şam, Halep, Tunus, Trablus, Cezayir'dir.

Anadolu taraflarında taht olup gümüş madeni olup sikke kesilen şehirlerdir ki zikrolundu.

Osmanoğullarının Rumeli'de olan darphanelerini bildirir

Önce Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa, (---) tarihinde Rumeli'de İpsala'yı cuma gün fethedip ibtidâ salâ verildiği için ibtidâ salâdan galat **İpsala** derler. Bu yerde gümüşhane yoktur, ama ilk defa sığınacak bir yer olduğundan uğurlu olması için burada Orhan Gazi adına sikke kesilmiştir. Hakîre görmek nasip olmuştur ki *"Duribe İpsala"* yazar sene (---). Daha sonra Süleyman Paşa Tekirdağ, İstanbul ve Terkozlara kadar gece baskınları yapıp ganimet malları ile zengin olup sonunda Süleyman Paşa Bolayır adlı yerde bir kaza, doğan salıp ardı sıra at sürerken kaza ve kader tekerlenip boynu kırılıp vefat edince Bolayır Kasabası'nda camiinde (---) ile gömüldü.

İkinci sikke **Gelibolu**'da ve üçüncü **Edirne**'dir ki Gazi Hudâvendigâr ki Sultan I. Murad'dır, Edirne'yi fethedip Murad Han adına sikke kesildi.

Dördüncü sikke **Üsküb**'dür, yakınında gümüşhane (---) Kıratova'dır halis gümüşü olur.

Beşinci sikke Priştine yakınında **Novaborda**'dır, büyük gümüşhanedir. I. Murad Han bu gazâda Kosova'da leşler içinde Viloş

Koblaki adında bir mel'un çıkıp elindeki bıçağıyla Murad Han'ı şehit edip na'şı Bursa'da Eski Kaplıca'da defnedilmiştir.

Altıncı sikke **Selânik**'tir.

Yedinci Selânik yakınında **Sidirkapsi**'dır, büyük gümüşhanedir ve yine yedinci **Bosna**'dır.

Sekizinci yine Bosna'da **Sirebreniçse**'dir.

Dokuzuncu **Nova**'dır.

Onuncu **İlbasan.**

On birinci **Mizistire**'dir. *[177a]*

On ikinci **Sofya**.

On üçüncü **Vidin.**

On dördüncü **Belgrad.**

On beşinci **Budin.**

On altıncı **Kefe**'dir.

Nice yerlerde de darphaneler vardır ama sikkesini görüp bildiğimiz bu vilâyetlerdir ki hepsi altmış darphane kaldı. Önceden de fazla idi. Sikke kalp olmasın için nice yerde olan darphaneleri kaldırdılar. Hakîr çoğunlukla anılan vilâyetlerin dirhemlerini gördük ve nicesine de nail olduk, ama hâlâ zamanımızda İstanbul Darphanesi'nden halis ayar işler darphane yoktur, meğer Bağdad ola.

Bu taraftan bu İstanbul Darphanesi'nin yukarıda yazılan esnafları araba ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını delikli altın ve çil akçe ile süsleyip ve her fırkası birer şekilde gösterişle sikke urucular akça keserek alay ile geçerler. Ardları sıra,

Gümüş arayıcılar esnafı: Ağa bir, neferât 300, bunların işyeri darphane, kuyumcubaşı ve damgacıbaşı işyeridir. Yeniçeri Ocağı'ndan on adet elleri hezârân değnekli yoldaşlar ile İstanbul içre kol dolaşıp herkesin kesesine bakarlar, eğer kalp akçesi var ise "Bu kalp akçeyi kimden aldın?" diye tutup hâkime götürüp haklarından gelirler. Kalp akçeyi keseni bulup iki ellerini kesip âlemi ıslah için asarlar. Bunlar da 300 asker ile pâk müsellah olup seyircilerin içlerine girip "Lütf eyle kardaş kesene bakalım" diye Alayköşkü dibinde padişah huzurunda da halkın keselerine bakarak geçerler. Sonra darphane emini, darphane sikkezenbaşısı ve gümüş arayıcı ağasıyla üç ağa at başı birlikte geçerler.

On dördüncü, Çuka ambarı emini: Emin bir, neferât 150 ve Yeniçeri Ocağı'ndan taife (---) bir oda nefer ile çuka nâzırıdır. Osmanoğlu'nun 80.000 yeniçerisine Selânik'ten gelen mavi çukayı bu ambara koyup yılda bir kere Kadir gecesinde bu ambar açılıp kul kethüdası, diğer ocak ağaları, ambar emini ve ambar çorbacısı hazır olup 162 odanın bütün odabaşıları neferâtlarıyla gelip bölük bölük ve

cemaat cemaat gelip padişah kanunu üzere genellikle onar arşın çukalarını, birer asdar sarıklarını ve birer asdar gömleklerini alıp üç gün üç gecede tamam olup padişaha hayr dua ederler. Bu ambar yine zikri geçen darphane içinde dört köşe büyük bir kuledir. Bu çuka emini, çuka nâzırı çorbacı, bütün tabileri ve kâtipleriyle omuzlarında birer top çuka ile Alayköşkü dibinden nice yüz adam geçerler.

On beşinci, Gendüm yani buğday emini: Emin bir, neferât 300, nâzırı ve kâtipleri vardır. Ambarı, Bahçekapı'nın dışında deniz kıyısında büyük ambardır. Bir buğday ambarı da Galata'da Abdülaziz oğlu Ömer'in yaptığı minareli kurşunlu mahzendir. Murad Han Gazi cami etmek istedi, ancak nasip olmadı. Kesendire, Koloz, Beştepe ve Dobruca adlı vilâyetlerden deve dişi buğdayları gelip bu ambarda depolanıp her gün tayinâtlara defter gereğince dağıtırlar. Bunlar da arabalar üzere çuvallarından halkın üzerine buğday saçarak geçerler. Buğday emini ve kâtibi ile at başı birlikte geçerler.

On altıncı, Arpa ambarı emini: Ağaları birdir, neferâtları, ölçekçileri ve hamalları toplam 600 adamdır. Ambarı Eminönü'nde deniz kıyısında başka bir küçük kaleciktir. Dört tarafında bedenleri ve deniz kıyısında kuzeye bakan bir demir kapısı vardır. Senede 300 gemi arpa gelip bu ambara konur, tayinât verilir büyük ambarlardır. Emini, nâzırı ve on iki adet kâtiplerinin başka divanları yeri vardır. Bütün reisleri ile muhasebe görürler. Bunlar da bütün silahlı olup arabalar üzere halka arpa saçarak tören ile geçerler, seferde lâzımlı emindir.

On yedinci, Kilâr emini vasıfları: Ağaları birdir, neferâtları 1.000, kilâr-ı hâssa Bahçekapısı'nın dışında büyük bir kilârdır ki içinde tatlılar, yağlılar ve otlar bulunur, has kilârdır. Bunlar da ağaları ile silahlı olup geçerler. Unkapanı'nın dışında Tekirdağ İskelesi'nde Sultan Bayezid'in buğday ambarı ve Cibalikapısı'nın dışında kale duvarına bitişik Süleyman Han'ın buğday ambarı da bu kilâr emini *[177b]* nezaretindedir, ama mütevelliler hükmündedir.

On sekinci, Odun ambarı emini: Ağaları ikidir, bir manada üçtür ama daima emin ve bir oda acemi çorbacısı hizmet edip İstanbul ağası da her an çalışır, zira padişah mutfağının odunları bundan gider. Bu ambar Bâb-ı Hümâyûn'un iç yüzünde kale duvarı içinde büyük ambardır ki 500 gemi odun alır. Bu ambar acemileri de külâhlarını eğip omuzlarında birer meşe odunları ile geçer. Odun emini, odun çorbacısı ve İstanbul ağası üçü at başı birlikte geçerler. Bir odun ambarı da Unkapanı'nın dışında Tüfekhane'ye bitişik bir meydandır. Bunda yeniçeri odunları yığılıp oda oda küçük çavuş dağıtır, *vesselâm.*

On dokuzuncu, Otluk ambarı emini: Ağaları bir, neferâtları 200, bu ambar 70 yerdedir. Her hünkâr bahçesinde dağlar gibi yığılmış otluk vardır ama Vefa Meydanı'nda otluk ambarı ve Ahırkapı'nın iç

yüzünde otluk ambarı büyük dağlar gibi yığılmış otluklardır. Emîr-âhûr nazırıdır. Kaçan ki Çatalca'dan 10.000 araba otluklar gelip ambarlar dolduktan sonra otluk yığınları üzere kemendlerle çıkıp bayraklar dikip emîrâhûr padişaha ziyafet edip bir mücevher eğerli soylu at hediye çekip on adet kölelerini padişah hâs hareme alıp çırak etmek kanundur. Bu ambarda kâtipler, çeribaşılar ve âhûr kethüdası, hizmet edenler ve Çatalca'da çayır bekleyen bir oda çorbacı da ziyafetten sonra 70 adet elbiseler giyilip bu elbiseleriyle yine esnaf alayında otluk emininin bütün tabileri arabalar üzere otlukları yığıp ve alaca sığırlarını süsleyip otluk emini ve otluk çorbacısı at başı beraber geçerler.

Yirminci, Pastırma emini: Ağaları birdir, kâtipleri ve kadısı vardır, yukarıda kasapbaşı alayında geçtiğinde yazılmıştır.

Yirmi birinci, Salhane emini: Kasaplar ile geçmiştir.

Yirmi ikinci, Sebzehane emini: Terekecibaşı ve ekmekçibaşı alayında geçtiği yazılmıştır.

Yirmi üçüncü, Koyun emini esnafı: Kasapbaşı alayıyla geçtiği yazılmıştır.

Yirmi dördüncü, Matbah emini: Birdir, neferâtları 200. Bu eminin yeri Matbah-ı Âmire'nin yanında bir sofa üzere oturur. Padişahın bütün mutfak masrafları bunun eliyle olur, büyük eminliktir ki bu işyerine Aristo akıl erdirememiştir. Bunlar da silahlı vakarlı kilârcılar ellerinde kantar sırıklar ve bellerinde kırk kalem peştemallar ile küheylân atlar üzere geçerler. Yiğit, cesur, yakışıklı esnaftır ama kiler sıçanlarıdır ki daima kilerden incir, üzüm ve başka şeyler uğurlayarak (çalarak) alay ile geçerler, *vesselâm.*

Yirmi (---) ci, Tavuk emini: Ağa bir, neferât 200, bu matbah emini tarafından padişah için Tekirdağ, Malkara, Hayrabolu kısaca yetmiş kadılık yerde tavuğa bağlı köyler vardır. Onlardan her sene 1.200.000 tavuk toplanıp Matbah-ı Âmire'ye gelir büyük hizmettir.

Yirmi beşinci, Şehremini esnafı: Ağalık değil kâtipliktir ama verimli eminliktir. Gökte uçan, yerde gezen ve denizde yüzen herşey bu şehremini masrafıyla olur. Muhasebesi senelik bin kese, bazen iki, üç bin kese ile görülür. İstanbul Kalesi, Hünkâr Bahçeleri kısaca mirî ne kadar tamirlik ve yeni yapılar var ise bu şehremini eliyle olur. Bu da kendi neferâtları 300, onlar ile alayda geçerler.

Yirmi altıncı, Çardak emini esnafı: Ağaları birdir, neferâtları 50 adettir. Bunlar da süslü geçerler.

Çardak çorbacısı esnafı: Bir oda yeniçeridir ki onlara kayıkçılar odası derler, eski odalarda otururlar. Yeniçeri Ağası kayık ile bir mesiregâha gitse bu oda halkı hepsi ak kenarlı gömlekler ile ve kırmızı saya terpuşlar ile ağayı kanca başlı kayık ile götürürler,

büyük kayıktır. Kıçı yeşil çuka ile örtülüdür, kayıkhane Unkapanı İskelesi yakınındadır. Bunlara onun için kayıkçılar derler, bin nefer yoldaşlardır.

Çardak nâibi esnafı: Nefer bir, tabileri 80 adet pazar gammazlarıdır.

Muhtesib ağa esnafı: Eski hâkimdir, ağa bir, neferâtları 300, onlara kul oğlanı derler, śanki cellatlardır. Bu muhtesibin piri Behlül Dânâ'dır, önceden olmamıştır, halifeliği terk edip muhtesiblik kabul eder. Bir gün kol dolaşıp görse ki herkes alış-satışında hilecidir. Dükkânında iki ellerini böğrüne koyup ağzını poyraza açıp müflis ve mendebur oturur. İç gözüyle gördü ki her kim hakkına razı olup alışsatışında dürüsttür, dükkânında malının hesabını bilmeyip müşteriden akçe almaya dermanı olmaz. Hemen bu duruma vakıf olup atından inip yine viran yurduna yüz tutup "Ey Rabbim, ben bir hâli mansıp sanıp muhtesib oldum, meğer muhtesib *[178a]* ağası sen imişsin" Beyt,

Hamdülillâh ki bâb-ı devletde/Eylediler seni muhâsebeci
Gâfil olma sakın ki Rûz-ı cezâ/Hazret-i Hak olur muhâsebeci.

mazmunu üzere gerçek muhasebeci, Cenâb-ı Hak'dır, ama dünyada muhtesib lâzımdır.

Çardak emini, çardak çorbacısı, çardak nâibi ve muhtesib ağası bütün tabileriyle silahlı olup muhtesib ağası önünde altın yaldızlı ve gümüş zincirli teraziler ile esnafların mallarını tartarak kiminin eşyası eksik gelip kötek çalarak ve nice yüz eksik satmış şeklinde adamların boğazlarına deve ardalaları, zilleri ve dehdevîleri asarlar. Nice yüz adamların boğazına tahta gülle, başlarında dışkılı işkembeler üzere kartal ve karga telleri ve tilki kuyrukları, abayîsini süsleyip yüzlerine bal sürüp "Eksik satanın hâli budur de" diye bağırırlar. Araba ve tahtırevanlar üzere çardak şekilli köşkler yaparlar ki her biri biner kuruşa olmaz gayet süslü köşklerdir ki sanki her biri birer İrem köşküdür. İçinde güzel ay parçası köleler birbirlerine şerbet ve kahve verip çeşit çeşit şive ile şakalar ederek geçerler. Ardı sıra emin, çorbacı, nâib ve muhtesib özel giysileri ile silahlı zırhlara gömülüp enselerinde kafadar çifte köçekler ile sanki bu ağalar İstanbul içre kola binip Alayköşkü dibine vardıkta birkaç adamı "Eksik satar mısın?" diye seksen değneği çırpıp ellerinde teraziler ile geçerler, *vesselâm*.

Yirmi yedinci, At pazarı emini: Ağa bir, neferât 300. İstanbul ve Üsküdar'da her gün ne kadar at, katır, deve ve eşek satılırsa onlardan öşür alır kanundur ve senelik 40 kese iltizamdır.

Birincisi **At cambazları esnafı:** Neferât 300, işyeri 100, pirleri Kamber-i Ali'dir yine Ali Veli belini bağladı. Bunlar zengin at cambazlarıdır. Her birinin ahırlarında kırkar ve ellişer küheylân atları vardır. Çoğunlukla bu taife Çingenelerdir ama her diyardan adamlar da vardır.

At dellâlları esnafı: Neferât 300, her nerede bir at olsa bunlar satarlar.

At meyancıları (aracıları) esnafı: Dükkânları yoktur, hemen çarşıda alış-veriş edenlerin arasında aracılık edip kâr ederler. Pirleri Kamber-i Ali oğlu Necibüddin'dir, yine Ali kemer bağlamıştır. Kabri, Kerbelâ çölü şehitleri ile bir yerdedir. Bunlar da iyi kâr ederler. Bu esnaf hep silahlı olup, küheylân atlara binip ve binden fazla küheylân atları yelkenduz çullar ile sürükleyip çatal zincirler ile geçerlerken at pazar eder şeklinde bir kavga ve bağırışlar ile geçip At pazarı emini ve kâtipleriyle, yasakçı yeniçerileriyle ve Atpazarı nâibiyle geçerler.

Yirmi sekizinci, Nüzûl emini esnafı: Ağa bir, neferât 700, bu emin, seferlerde gayet değerli eminliktir. Bütün vilâyetlerden İslâm askeri için gelen zahireleri buna teslim edip otağı önünde dağlar gibi yığılır. Bunlar da silahlı olup ellerinde değnekler ile bazı reâyâların arabalarını çeşit çeşit yapraklar ile süsleyip geçerler.

Yirmi dokuzuncu, Tersane emini: Ağa bir, neferât 300, büyük mansıptır. Osmanoğlu'nun akıl ermeyen aklâmlarının (bölümlerinin) biri de budur. Donanma-yı hümâyûna harcanan 2.000 kesenin muhasebesi bundan istenir. Bütün donanmayı bu inşa eder, bütün tabileri ve küçük küçük kadırgacıkları kızaklar üzere süsleyip şenlikler ederek geçerler ki gayet süslü alaydır.

Otuzuncu emanet, Pencikhane: Ağa bir, neferât 200, pirleri Abdullahü't-Tahrî'dir. Selmân belini bağlayıp Hazret'in emini ve Hz. Ali'nin öğrencisi idi. Bu işyeri Eminönü'nde Büyük Gümrük karşısında büyük çardaktır, senelik (---) kese mîrî mal verir iltizamdır. Leh, Çek, Nemse, Moskov, Rus, Gürci, Abaza ve Çerkez'den gelen esirlerin, emin bu işyerinde bütün kölelerin ve kızların eşkâllerini yazıp esir başına birer altın alıp eline pencik kâğıdı verir, sonra sahibi esirlerini satar. Elinde pencik eşkâlli ve mühürlü kâğıdı olmasa satamaz ve esirini mîrîye katarlar, zira pencik emininin 200 neferâtları böyle kâr bulmağa memurlardır. Bunlar da alay ile geçerken esir eşkâli yazar şeklinde geçip pencikhanelerini arabalar üzere öyle süslerler ki sanki Havernak Köşkü'dür. *[178b]*

Otuz birinci, Kara gümrük emini: Ağa bir, neferât 300, senede 600 kese büyük eminliktir. Kara tarafından ne kadar Rumeli metaları

gelirse bunlar gümrük alır. Bu gümrükhane Edirnekapısı'na yakın Karagümrük adıyla bilinen yerdedir. Bu emin bütün tabileriyle silahlı olup Edirne arabaları ve Sirem arabalarını süsleyip bezirgânların mallarından gümrük alır şeklinde kavga ederek geçip giderler.

Otuz ikinci, Büyük gümrük eminliği: Şanı yüce ağa bir, neferâtlar 500, pirleri Hz. Peygamber asrında sahâbeden Abdullahü't-Tahrî'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Gayet güvenilir olduğundan Hz. Peygamber'in emini idi. Müslüman gazilerden onda bir ve tüccardan onda bir öşür alır, bazen Peygamber'in izniyle kadı olurdu, zira manevî ilmi Hz. Ali'den görmüştü. Kabri (---). Hz. Ömer izniyle Müslüman gaziler irtibât bulması için Müslüman gazilerin ganimet mallarından sultan öşrü almayı kanun ettiler.

Daha sonra bütün tüccarın zekâtı için mallarının gümrüklerini almayı şer'î şekle kodular, ama günümüzde gümrük zulmü hâlâ haddi aştı. Bu gümrükhane, İstanbul'da deniz kıyısında gümrük emini olan meşhur yerde deniz kıyısında kat kat yalılardır. Bir kârgîr yapı büyük mahzeni vardır.

Hind ve Yemen tüccarları beş on sene orada mallarını koyup gider, gayet emin yerdir. Gerçekten güvenli bir yerdir.

Bu eminin kırk adet müslim ve Yahudi kâtipleri, kantarcıları, simsarcıları, sarrafları, arayıcıları, öncüleri, kolcuları, masdarcıları, gözcüleri, yeniçeri yasakçıları, kul kayıkçıları ve şişler ile yük arayıcıları var. Ve zelehor hamalları toplam 200'dür, kırkar ve ellişer kantar (1 kantar 44 okka = 56.449 kg., 1 okka 1283 gr) gelir kına ve keten çuvallarını caraskal ile kaldırdıklarında insanın aklı gider, zira insan işi değildir diye Ehrimen dedikleri emin zelehor hamalları ve Unkapanı zelehorları meşhurdur.

Bu Eminönü sırık hamalları yirmişer sırık ile yüklere girip 40 kadar Dâbbetü'l-arz'a benzer herifler ayaklarında battal çizmeler ile yere ökçe urduklarında zemin tir tir titrer ve hamallar usul ile ayak vurup "Yâ Hay" esmâsıyla bir ahenk edip 50 kantar yükü bir mahadde kaldırır gibi kaldırırlar. Pirleri Peygâm-ı Ali'dir ve Selmânî'dir.

Bunlar bu hâl üzere yükler getirip alay ederler. Daha sonra Yahudi simsarlar ve arayıcılar "Kaçkın gümrük var mı?" diye seyirciler arasına girip yük ararlar. Bazı dilber oğlanlara sarılıp,

"Sende kaçkın gümrük esbâbı vardır, yüküne şiş salalım" derler. Fakir köle, "Bende yük yoktur" diye yemin edince,

"Sus yemin etme, ya bu ardındaki boğça nedir ki bu kadar kuyruk yağı saklamışsın" diye şaka ile geçerler.

Gözcüler de esbâb gözeterek, kâtipler atlar üzere yazarak, yeniçeri yasakçıları sarrafbaşıları koruyarak geçerler. Kantarcılar araba üzere yükleri kantara vurup,

"Ala kırk kantar beş lodra yaza elli kantar keten Halil Çelebi'nin" diye tüccarların metalarını tartarak geçer.

Kul kayıkçıları da kızaklar üzere kanca başlı kayığını çekerek geçer. Gümrük reftçileri de elli kişi ellerinde asalarıyla geçerler.

Bunların alayından sonra emin ağanın alayı bölük bölük gelip caddenin iki tarafında olan adamların zengin ve fakirine cevahir gülâbdânlar ile ay parçası köleler gül suyu saçıp ardı sıra nice güzeller de iki tarafa buhur, ud ve ham amber yakarak geçerler.

Ardı sıra sırık hamalları üzere gümrükhane gibi bir Azerbaycan köşkü içre havuz ve şadırvanlar yapıp fıskiyeleri fışkırıp akmada, nice yastıklar, inci dikme minderler ve İsfehan haliçeleri üzere cariyeler ve köleler köşk içinde oturan devlet adamlarına şekerli ve amberli Yemen kahvesi, çay, bâdyân, sahlep ve mahlep dağıtıp bu köşk içinde Gümrük Emini Koca Ali Ağa ile lâtife ve şakalar ederler. Tâ ki Alayköşkü'ne yakın vardıklarında çarkab ve altınlı cibinliklerin içinden kırk elli adet üstad hânende ve sâzendeler fasla başlayıp Alayköşkü dibinde durup padişah huzurunda on çift Hoten ceylanı gözlü rakkas ay parçaları raksa başladıklarında gökler de dönmeye başlayıp padişah önünde öyle bir gösteri yaparlar ki Zühre (Venüs, Çoban Yıldızı) parmağını ısırıp Hüseyin Baykara fasılları ederek *[179a]* geçip gümrük emini ve tersane emini köşkten dışarı çıkıp yer öptüklerinde Murad Han buyururlar ki,

"Gidilerin bu vakitte padişahane zevk ettiklerini kıskandım, atam Süleyman Han, 'Âh kırk gün yeniçeri ağası olsam' demiş. Benim devletimin bu gümrük emininin gösterişini, azametini, tarz ve tavrını görse âh üç gün gümrük emini olsam der idi. Tez hil'at" deyip Gümrük Emini Ali Ağa'ya bir samur kaplı hil'at verdi. O da gösterişle geçti. Bu arada (---) adet emin ve mültezimlerin bütün alayları tamam oldu.

Bu gümrük emini olan bütün eminlerin askerleri 83 esnaftır (---) neferâttır.

On altıncı bölüm
Tacir bakkallar esnafı

Dükkân 1590, neferât 4980, pirleri Nebbâş oğlu Azî'dir, Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Bakkalların silsilesi ona ulaşır. Kabri Kudüs'te Ebü'l-Cerrah yakınındadır. 120 yaşında vefat etmiştir. Ashâbın seçkinlerindendir.

Bu esnaf da yiyecek ve içecek sattığından diğer esnaftan öne geçirildi. Bunlar arabalar üzere çadırlar kurup pâk elbiseler ile

süsleyip sepet sepet fındık, fıstık, üzüm, incir ve çeşitli alaca mumlar ile çadırlarını süsleyip halk üzere üzüm, fındık ve leblebi saçarlar. Bunlar gayetle savaş âletlerine gömülmüş olurlar. Bazısı soğandan, pestilden ve hurmadan elbiseler giyip ellerinde cevizden tesbih ve başında keçi boynuzundan çelengler şeklinde takıp "Okkası bir akçeye üzüm ve okkası iki akçeye Nâzlı incirim" diyerek geçerler.

Yağcılar esnafı: Dükkân 185, neferât 300, pirleri (---). Yukarıda Yağkapanı emininin alayında gümrük alınan yağ bezirgânları yazılmıştı, ama bunlar yağ tacirleridir ki dükkân sahipleridir. Bunlar dükkânlarını renk renk çiçekler ve yapraklar ile süsleyip nice iri küpler ve kalaylı tepsiler içinde Mayak, Perezen, Kerş, Taman, Kefe, Kili ve Akkirman yağlarını katremîz şişeler içinde arabaları süsleyip geçerken bazı gülünç adamları çıplak olup bütün vücuduna yağ sürüp ellerinde üfürülmüş rüzgâr ile dolu tulumlar ile seyircilerin üzerine vardıkça seyirciler geriye kaçıp caddeyi açarlar. Bazısı yağlı tulumlar ile halkı yağlayarak, çeşit çeşit şakalar ederek yağ tulumlarını kızaklar üzere çekerek silahlı geçerler.

Şırlugan esnafı: İşyeri 235, neferât 550, pirleri sahâbeden Ebülme'men idi. Zalim Haccac bu Ebülme'men'e düşmanlık edip işinin inceliklerini sorup bir ölçek susamdan ne kadar saf yağ çıkar dedi. Ebülme'men yarım ölçek yağ çıkar dedi. Sözün kısası bir susam tanesinden ne kadar ölçek yağ çıkar dedi. O da bir taneyi iki tırnak arasında ezsen iki tırnağı yağlayacak kadar yağ çıkar, diye bütün sorulara cevap verdi.

"Bârekallah bilginin inceliklerinde tetkikçi ve tam usta imişsin. Gel imdi âlemlerin Rabbinin zât ve sıfatını nice bilirsin" dedi.

Hemen Ebülme'men İhlâs suresini, Âmentü duasını okuyup ümmî nebi olan Allah'ın peygamberinin ümmetiyiz, diye kesin cevap verdi.

Haccac yine bazı dini zor konulardan zor sorular sordu ki o zamanda öyle sorulara Cerir-i Taberî bile cevap veremezdi.

Haccac "Dünya işi için bir susam tanesinden ne kadar yağ çıktığını bilip bu dini meseleleri niçin bilmezsin?" deyince Ebülme'men,

"Ben büyük bilginlerden, fâzıl, şeyhülislâm ve kadı değilim, Peygamberimizden gördüğüm gibi ümmî bir Müslümanım" deyince özrünü kabul etmedi, sonunda şehit etti.

O gün İbn Zübeyr'e de "Sen Kâbe'ye hatîmi neden katıp temel ettin" diye bahane edip İbn Zübeyr'i asarak şehit etti. Mekke'de Muallâ Mezarlığı'nda Hz. Zübeyr ve yağcıların piri Ebülme'men bir yerde gömülüdürler. *Allah ikisine de rahmet etsin.*

Netice bu yağcılar da arabalar üzere yağ değirmenlerini döndürerek yine arabalar üzere çadırlarında badye badye (çömlek çömlek) tahineler satarlar. Bazı neferâtları yağlı, kirli ve paslı yünlü

hırkalar giyip tulumlar ile "Eyi şırlugan yağı" deyip halka dokunarak geçerler, ama bu esnafın pirleri Benî İsrail zamanında Hâsib-i Mav idi, eski sanattır. Onun için hâlâ *[179b]* Yahudilerin şırlugan yağından ve tereyağından başka bir yağ yemek ihtimali yoktur, öldürsen de say yağı yemezler: Halis yağ yemeleri için her şırlugan işyerlerinde birer gözcü Yahudi elbette bulunur, ama gerçekten taze ve yumuşak yağdır, bedene güç verip vücudu pamuk gibi eder. Onun için Yahudi çocukların vücutları kulak memesi gibi yumuşak olur, derler. Netice bu yağcılar da alay ile geçip çeşit çeşit şakalar ederler.

Bal tüccarı esnafı: Mahzenleri 300, neferâtları 1000, pirleri (---). Bunlar da zengin bezirgânlardır. Eflâk, Boğdan, Erdel, Tımışvar, Vidin, Sirem, Semendire, Budin, Atina, Mora ve Girit vilâyetlerinin balları meşhurdur ki bütün dünyaya bal bu diyarlardan gider. Bu bezirgânlar o diyarlardan bal toplayıp Eflâk ve Boğdan'dan da fazla binlerce fıçı balı Balkapanı'na götürüp Eminönü'nde ve Balkapanı'nda fıçıların çokluğundan yollardan geçilmez olur, ama Atina balı gerçi bir neftî renkte baldır ama misk ve amber kokusu insanın dimâğını kokulandırır ve bir fincan balı kırk fincan su götürüp yine lezzetli süzülmüşü olur, ama Girit ve Boğdan balları saf, beyaz ve lezzetli olur ki sanki beyaz tülbenttir. Bu bezirgânlar arabalar üzere dükkânlarını çadır ve gölgelikler ile süsleyip kutu kutu beyaz gömeç ballarını ve nice yüz at arabalarına bal fıçılarını süsleyip silahlı olup balcıbaşı ile geçerler.

Bezirciler esnafı: İşyeri 355, neferât 931, bunların piri önceleri Cemşid idi, ama Hz. Resûl asrında (---) (---) (---). Bunlar da arabalar üzere cendireli değirmenler içre kenevir tohumundan beziryağı çıkarır şeklinde geçerken bezircilerin üstleri başları yağlı ve pis kavimlerdir ki giyecekleri yağdan cilâlanmıştır. Bunlar da seyircileri ve taze oğlanları yağlayarak geçerler. Bu esnaf çoğunlukla Niğde ve Kayseri halkıdır ama işyeri sahipleri cömert adamlardır, silahlı geçerler.

Zeytinyağcılar esnafı: Dükkân 80, neferât 200, pirleri yukarıda Yağkapanı emini alayında zeytinyağı bezirgânları mahallinde yazılmıştır, ama bu yağcılar dükkân sahibi olduğundan bakkalbaşıya yamaktır. Bunlar da dükkânlarında katremîz şişeleri çeşitli zeytinyağları ile doldurup silahlı geçerler.

Sabuncular esnafı: Dükkân 200, neferât 500, pirleri önceleri Cemşid'dir. Bin sene yaşadığından 366 sanat bulmuştur. Bu sabunu zeytinyağından icat edip pek etmede nice zaman uğraşmış, ancak becerememiş. Sonunda âciz olup kahrından ağlarken bir damla göz yaşından sabun kazanı içre damladığı yer donup taş gibi oldu. Ondan

bildi ki gözü yaşı tuzludur, sabuna tuzlu su katıp taş gibi oldu. Gerçekten mucize mertebesi karışımdır, ama sabun kazanlarda kaynarken içine canlı kısmından ne düşerse Allah'ın emriyle mahvolup sabun olur. Bu sabuncular Halep eyaletinde İdlib, Rıha, Yekfelun, İmroz, İzmir ve Kuşadası şehirlerinden sabun getirip İstanbul'u bolluğa kavuştururlar, ama hepsinden yumuşak Şam Trablusu, Kudüs ve Nablus sabunları misk kokulu beyaz sabundur. Silistre, Niğbolu ve Vidin taraflarında da güzel sabunlar yaparlar ama onlar koyunun iç yağındandır, kokusu kötüdür. Lâkin Mağrib Trablusu sabunu koyu bulamaç gibi rakı sabunudur. Küpler ile İstanbul'a bezirgânlar getirir bir lâtif hoş kokusu var, esvâbı beyaz eder sabundur. Bu sabuncular da arabalar üzere dükkânlarını rengârenk sabunlar ile süsleyip nicesi ellerinde dizi dizi ve başlarında tablalar ile "Eyi raki sabunu" diye silahlı "Sabun alın pâk olun" diyerek geçerler.

Kokulu sabuncu esnafı: Dükkân 40, nefer 100 bunların piri (---) (---) (---). Bunlar seyishaneler üzere cümle dükkânlarını türlü hoş kokulu sabunlar ile süsleyip geçerler.

Pastırmacı bakkalı esnafı: Dükkân 500, neferât 800, pirleri (---) (---). Bu esnafın hepsi Müslümandır. Çoğunlukla Manavgatlı kavmidir ki saray düğünlerinde altın tas içinde pislik yiyip tas kendinin olduğundan sonra devletli padişaha Manavgatlı kuluna nahnü kalmadı yani necis (pislik) kalmadı diye feryat etmişlerdir. O asırdan beri bu esnafa şehir oğlanları *[180a]* nahnü kalmadı diye üleşirler, kötülenir ve aşağılanır kavim olmuştur.

Yukarıda pastırma emini alayında yazılan pastırma sığırı getiren bezirgânlar idi ama bunlar Kili ve İsmail şehrinden gemiler ile gelen nice yüz bin bez çuvallar ile pastırma tacirleridir. Çoğunlukla dükkânları Odunkapısı'nın dışında, Kasımpaşa'da, Galata'da, Tophane'de ve Üsküdar'dadır. Bu sınıftan bazıları üzerlerine kaplan postu yerine kuru ve yaş sığır, camus, dana, düve, boğa ve inek derilerini boynuzları, paçaları ve kuyruklarıyla arkalarına alıp geçerler. Kimi koyun pastırmasından paça ve kelleleri ile yarım koyunları başlarına külâh yerine giyip, kaz yelekleri takınıp, sığır pastırmasından sanki feraceler, pastırma hırkalar, ellerinde yine pastırmadan topuzlar ve bayrakları da pastırmadan, kısaca çakşırları ve çizmeleri hepsi pastırmadan, bazılarının atlarının yancıkları, eğerleri, koşumları ve hotazlarını pastırmadan edip "Manavgatlı kuluna nahnu gerek nahnu" diyerek geçerler. Acayip ve garip maskara alaydır.

Leblebiciler esnafı: Dükkân 100, neferât 400, pirleri (---) (---) (---). Bunlar da bakkalbaşıya yamaktır. Tahtırevanlar üzere dükkânlarında leblebi yaparak ve el değirmeninde leblebi unu ede-

rek geçerler. Bazıları leblebi ile çirişi karıştırıp çeşit çeşit biçimli kaftanlar, külâhlar ve topuzlar edip geçerler, ama bu esnaf İslâm ordusunda ishal hastalığına tutulanlara yararlıdır.

Kısacası aktar sanatında dünyada ne kadar yiyecek ve içecek bulunursa bakkallarda da şam fıstığı, çam fıstığı, badem, fındık, unnap, kızılcık, vişne kurusu, hurma ve ceviz kısaca her şey bulunup her birini birer esnaf yazmayıp genel olarak yazıp arz olunmuştur. Sonra bakkalbaşı bütün seçkin askerleriyle silahlı olup cömert bakkallar küheylân atlar üzere beşer onar bal ve yağ ile yetişmiş et but sahibi ay parçası köleleri silahlı geçip ardları sıra sekizer kat mehterhane çalarak güzide seçkin askerdir.

Bu bakkalbaşı yamakları 10 esnaftır, (---) adet dükkândır ve (---) neferdir.

On yedinci bölüm
Pazarbaşı yemişçileri esnafı

Dükkân 1007, neferât 3000 bunların piri de bakkalların piri Nebbâş oğlu Azî'dir. Lâkin bu esnaf yaş meyve satarlar, başka şey satmazlar.

Bu sanat ehli silahlı olup arabalar üzere dükkânlarını elma, turunc, nar, şeftali ve türlü meyveler ile işyerlerini süslerler ki anlatılmaz. Turunc, elma, kayısı, zerdali ve nar ağaçları yapıp her birini kızaklar üzere ellişer adam çekerek büyük meyve ağaçlarını köküyle yerden çıkarıp böyle süslerler.

Yine kızaklar üzere büyük süslü köşklerde havuz ve şadırvanlar akıp köşklerin dört tarafında limon, turunc, kebbât, kestane ve narları iplere dizip köşkleri süsleyip içlerinde pazarcılar oğlanlarıyla pazar edip halk üzere limon, turunc ve kestane saçarak geçerler. Bazıları pestilden elbiseler giyip kuru kestaneleri iplere dizip kendileri kestaneden elbiseler giyip kimi kestane yiyip ellerinde nardan, limon ve turuncdan, elmadan tesbihler ile geçerken *"Meyve(ler), mer'a(lar bitirdik) hem size, hem davarlarınıza fâide olarak."* [Abese, 31-32] âyetini okurlar.

Bazısı, ellerinde kuru üzümden tesbihler ile geçerler ki *"Üzüm(ler), yonca(lar), zeytinlik(ler), hurma(lar)"* [Abese, 28-29] âyetin okuyup muhteşem geçerler.

Kızaklar üzere gemiler yapıp her birini biner adam çekerek giderken bu gemiler cümle meyve ile dopdolu olup çarmıhları ve direkleri seren (...)leri, kıçı ve başları hepsini meyveler ile süsleyip her birinin içine nice manav pazarcıları meyve almaya ve satmaya girip her biri birer sele ve sepet meyvelere yapışıp biri de zorla alırım diye gemiler içre bir hây-hû, kavga, feryat, ana, ata ve avratlarına

cereb-i şirinler basıp meyve alırken birbirlerinin başlarını yarıp kanları akarak Alayköşkü dibinden böyle geçer. Gerçekte bir meyve gemisi gelse denizde iken bütün pazarcılar üşüşüp birbirlerini öyle yaralayarak meyve alırlar, mahkemeye varsalar davaları dinlenmek yasaktır. Tâ bu derece kavgacı kavimdir. *[180b]* Bu tür şaka ile Alayköşkü'nden geçtiklerinde padişah hoşlanıp iki ellerini dizlerine vurup kahkaha ile gülmüşlerdir.

Bahçıvan esnafı: İstanbul suriçi, bahçe 1000, neferât 2000. Bu İstanbul suriçinde binlerce bahçeler var ama bini padişah malûmu olmuş her biri cennet bahçesi gibi bahçelerdir.

Bunlardan biri Lâlezâr bahçesi,
Kadıçeşmesi yakınında Altı Poğaça Bağı,
Unkapanı yakınında Lonkazâde Bağı,
Cibalikapısı içinde Kahveli Bağı,
Ona yakın Bostan Hamamı Bağı,
Âşık Paşa Bağı,
Haydar Paşa Bağı,
Kiremitçi Solak Bağı,
Çivizâde Bağı,
Ve sekiz selâtin camilerinin mihrapları önündeki bağlar,
Narlıkapı'da Bucak Bağı,
Tokatçı Solak Bağı,
Langa Bağları,
Aziz Efendi Bağı,
Çukurbostanlar Bağı,
Yenibahçe bağları,
Topkapı yakınında Kaya Sultan Bağı,
Ona bitişik Çelebi Kethüda Bağı,
Kürkçübaşı Bağı,
Davud Paşa Bağı,

Ve nice yüz övülmüş bağlar vardır ama bu bahçeler gayet bakımlı, timarlı olduğundan tanesi yüz dirhem gelir al yanaklı dilber şeftalisi lezzetinde papa, sultanî, cânî, baba, derrâkî ve çelebi cüce şeftalileri olur ki Allah'ın bir âyetidir, ama Eğrikapı içinde Kiremitçi Mustafa Ağa Bağının şeftalisi padişahların eline girmiştir; sulu, yemesi hoş, alyanaklı ve taze şeftalisi olur. Kızılmusluk yakınında Elçi Kara Mustafa Paşa Bahçesi'nin yüz ellişer dirhem Malatya ve Göksulu armutları Acem diyarında Tesu ve Ordubar armutları öyle değildir.

Halıcılar Köşkü Bağı'nda kumru kayısıları olur ki tanesi ellişer dirhem çeker sulu kayısılardır ki Şam'da Hamevî kayısısı öyle değildir. Avratpazarı yakınında bir hatunun bahçesinde ekşi

narları olur ki her biri birer buçuk okka gelip padişaha hediye için tanesini ikişer altından bir mankır eksiğe vermek ihtimali yoktur, ama her tanesi birer dirhem gelir sanki Bedahşan lâlidir. Bir hasta bir tanesini yese o an yeni hayat bulur. Süğlün bağında lop incirleri olur ki dördü bir okka gelir, sanki bir tulum cüllabdır (gülsuyu).

.....(2 satırlık yer boş).....

Eğer bu bağların övülen meyvelerini yazsak bir meyve kitabı olur. Ancak bu bağcılar pazarcılar ile alış veriş ettiğinden bunlar da 2.000 adam silahlı olup meyvelerinin mevsiminde nice bin tabla Hudâ yapısı meyveleri başlarında götürüp bunları halka arz ederek geçerler.

Karpuzcular yani manavlar esnafı: Bunlar da toplam 300 dükkândır. Gerisi iskelelerde dağlar gibi kavun ve karpuz yığıp satarlar, temâşâ manavlardır. Neferât 2000 ama bunların kârları ancak altı aydır. Bir seneden bir seneye kavun ve karpuz durur ama bol değildir. Bu esnaflar da arabalar üzere dükkânlarında yığın yığın kavun ve karpuz satarak teraziler ile "Üç okka bir akçeye" diye bağırarak geçerler.

Çiçekçiler esnafı: Bağ adet 300, neferât 800 pirleri, Baba Reten denilmişti.

Meyve çiçekçileri esnafı: Dükkân 80 ve neferât 300, pirleri Halil Armağanî'dir. Malik oğlu Enes kemer bağlamıştır. Bunlar daima Hz. Resûl'e ve Ehl-i beyte sepetler ile meyve ve çiçek donatıp armağan getirirlerdi. Kabri Tâif'tedir.

Bu çiçekçilerin dükkânları Tahtakale, Aksaray, Fatih ve Ayasofya'da Cephanekapısı önündedir. Bütün vezirler, bilginler ve ileri gelenlere peşkeşlik için tabla tabla meyve ve çeşit çeşit baharatları bunlar donatıp yaz ve kışta renk renk meyve ve baharat bunlarda bulunup nice yüz tabla ile meyveleri başlarında götürüp geçerler.

Ondan yine pazarbaşının büyük alayı yürüyüp pâk silahlı askerler içre büyük kızak üzere muhtesib çardağını ve Yemiş İskelesi'nde sebzehane çardağını ibret verici meyveler ile ve nice yüz sırma yastıklar ile donatıp her şahnişinlerinde güzel köleler hizmet edip geçerler.

Bu sebzehane onların da işyeridir. Onun için tavanları ve direklerini atlas ve ipekli ile süslerler. Sonra pazarbaşı ve muhtesib ağa kethüdası (---) at başları birlikte geçerken muhtesib ağa *[181a]* kethüdası birkaç adamı huzuruna kol oğlanları getirip "Eksik meyve satmışsın" diye Alayköşkü dibinde falaka değnek deyip kimisine değnek kimisine tahta gülle kiminin yüzüne bal sürüp bir köşe başına kulağından mıhlayıp kiminin yüzüne işkembe pisliği sürüp

başına boklu işkembeyi külâh yerine geçirip ters eşeğe bindirip "Eksik satanın hâli budur" diyerek geçip pazarbaşı ardı sıra zırhlara gömülmüş adamlarıyla geçip ardı sıra sekizer kat mükemmel mehterhane ile davulunu döğüp sancağı kaldırıp geçerler.

Bu pazarbaşı esnafları beş esnaftır, (---) dükkândır ve (---) neferâttır (---). Bu arada yiyecek ve içecek satıcı alayları tamam oldu.

On sekizinci bölüm
Kılıççılar esnafı

Pirleri demir işlemede Hz. Davud'dur ama Hz. Peygamber asrında pir olan Hz. Esir Hindî-i Seyyâf'tır. Selmân-ı Fârisî belini bağladı, kılıççıların silsilesi ona çıkar. 120 yaşında vefat etti. Kabri Uşşak'tadır, 34. pirdir.

Kılıççılar dükkânı 305, neferât 1007. Din kılıç ile âşikâre olduğundan bütün sanat ehlinin önüne geçirildi. Bütün savaş ve barış ehli bu esnafa muhtaçtır ki her Müslümanın evinde elbette birer ateş saçan kılıç olmalıdır. Bunların işyeri Fatih ve Bayezid Han asrında Kurşunlu Mahzen yakınında Kireçkapısı önünde deniz kıyısında büyük bir işyeri idi. Galatasaray yerinde çıkan Eski İstanbul demiri madenini bu işyerinde kılıç yaparlardı. Hâlâ Eski İstanbul diye kılıç sahipleri arasında meşhur olan bu işyerinin işleridir. Sonra zamanın geçmesiyle harabe olup Gümrük Emini Ali Ağa, yeri devletten satın alıp işyeri iken işsizler yurdu yaptı, ama zamanımızda işyerleri Mahmud Paşa Hamamı karşısında büyük bir yerdir. Serçeşmeleri (önderleri) Davud-i Asamî'dir ki Sağır Davud demekle meşhurdur.

Sultan IV. Murad Han o kadar kılıç ustası iken bu Sağır Davud kılıcından başka İsfehan işyeri kılıcı bile kuvvetine dayanamazdı. O yüzden padişah fermanı ile kılıççıbaşı olmuştu.

Neferâtları tahtırevanlar ve seyishaneler üzere dükkânlarını sahâbe ve Çâryâr kılıçları, şeyhanî, maarrâvî, seyf-i zülyezeni, seyf-i zülfeccâmı, hoşkadem, sungur, esed, zivzik ve demir delisi işleri, selâme işi, kârhane işi, Mısırlı Ali Berkok işi, Şamlı Müstakim işi, Hindî Halkan işi, Alman, Selânik, Eski Cezayir, Felâra ve Islatıne işleri gibi nice meşhur bildiğimiz kılıçlar ile dükkânlarını süsleyip bazı ustalar kılıçlarını parlatarak bazısı zağlayarak geçerler. Bazı kılıççı yiğitler çıplak kollarına ve böğürlerine palalı, domnalı ve dutalı enli kılıçları, gaddâre, meç, pinyal ve şişleri karınlarına birer sanat ile sokup kanları akarak silahlı olup geçerler. Bazıları kılıç ustalığı ederek saf saf geçerler.

Zırhçıbaşı esnafı: Dükkân ancak 4, neferât 40, İstanbul içre binden fazla usta zırhçılar vardır, ama Osmanoğlu'nun zırhları çok

olduğundan onların hepsi asker olup cephaneye hizmet ederler. Onun için şehir içinde bu esnafın dükkânları azdır.

Pirleri Hz. Davud'dur. İlk defa, Melik Câlût ile ceng etmeye ceng âleti için Hz. Davud zırh düzdü. Hâlâ o zırhlardan Assâf ve Midlic olan çöl padişahlarında saklanmış zırhlardır ki miras yoluyla onlara intikal etmiştir, ama Osmanoğlu'ndan sakınıp sıkı saklarlar, zira onların çöl padişahlığı nâmı o zırhlar iledir. Lâkin Hz. Davud asrında halife olup Hz. Davud'a öğrenci olan Melik Tâlût, Câlût üzere sefere gittiğinde Melik Tâlût başa giyecek demir togulka (tolga) imal edip Hz. Davud'a arz etti. Onun için Tâlût togulkayı derler. Daha sonra Hz. Davud, Melik Câlût üzerine gidip Davud Peygamber sapan taşıyla Câlût'u öldürüp yerine padişah olduğuna: Ve *"Davud da Câlût'u öldürdü. Allah da ona saltanat ve hikmeti verdi."* [Bakara, 251] âyeti inmiştir, ama Hz. Peygamber asrında sahâbeler meşhur olup silahlara gömülmüştü.

Sahâbelerden Ebû Müslim Haddâdî bir zırh yapıp Hz. Peygamber'e hediye getirdi. Peygamberimiz o zırhı mübarek tenine giyip Uhud gazâsına gidip bir dişi şehit olup o zırhı mübarek teninden çıkarıp Sa'dan-ı Hindî'ye bağışladı.

Daha sonra Hz. Peygamber'in huzurunda zırhı hediye getiren Ebû Müslim Haddâd'ın belini Selmân-ı Pâk bağlayıp zırhçılara pir oldu. Demircilerin ve zırhçıların silsilesi ona ulaşır. 80 sene yaşamıştır, kabri Yemen'de Bender (---). Bu sanat ehli seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit Kerevke, Kabartı, Dağıstanî ve Kumukî zırhlar ile *[181b]* dükkânçelerini süsleyip kendiler de zırh, zırh külâh, cebe cevşen, togulka, kolçağ, serpenâh, kaz göğsü, butluğ, kübe ve görümlü adlı savaş giyimlerine gömülüp Sam Nerimân ve Zal ü Güstehem gibi yiğitçe geçerler.

Mızrakçılar esnafı: Dükkân 105, neferât 400, demirlerin yapan yine Hz. Davud'dur ama mızrak ile asker hazırlayan ilk defa Huşeng Şah'dır ki bütün asker içinde bundan hazır silah olmazdır ki daima elde hazırdır,

"Dur kılıcım kınından çıkarayım" demeğe muhtaç değildir, ama bu mızrak ve kılıç Arab'a mahsusdur, onlar acayip kullanır.

Tatar taifesi tüfeği ve mızrağı gördükte aklı gidip "Aya bu silahları nasıl kullanırlar?" diye hayran olurlar, ama Peygamberimizin ordusunda ilk defa mızrak taşıyan Sadeddin Hindî'dir.

Peygamberimizin huzurunda Hz. Hamza belini bağlayıp Hamza'nın dostu oldu ve Uhud Gazâsı'nda bile öldü, kabri Hamza yanındadır. Bu esnaf da seyishaneler üzere dükkânlarını süsleyip arabalar üzere çeşitli süngüler, hıştlar, cıdalar, çentmeler, kargılar, mızraklar, sünceler, harbeler, sinanlar, gürgenzenler ve binlerce si-

venleri ile dükkânlarını süsleyip silahlar ile geçerler gayet lâzımlı esnaftır.

Hançerci ve bıçakçı esnafı: Dükkân 305, neferât 800, bunların da piri Hz. Davud Nebi'dir, ama Peygamberimiz asrında Abdullah Nasrî'dir. Peygamber huzurunda Selmân beline kemer bağlayıp bıçakçılara ve başka silah düzenlere pir oldu. Nur dolu mezarı Meşhed'dedir. Bu sanat ehli de tahtırevanlar üzere dükkânçelerini çeşit çeşit bıçak ve hançer ile süsleyip bıçak ve hançer yaparak, piyadeleri silahlı olarak alay ile geçerler.

Kalkancılar esnafı: Dükkân 10, neferât 30, bunların piri Hz. Davud'dur. Onun mübarek elleri ile yaptığı kalkan hâlâ Kudüs'te Sahratullah kubbesinin sol tarafında kubbe içre duvarda asılıdır. Nahçıvan demirinden düzülmüş bir cilâlı büyük kalkandır. Halk dilinde ona âyine-i İskender (İskender aynası) derler ama yanlıştır. Davud Peygamber işi olduğuna şüphe yoktur ki İshak oğlu Muhammed sözüne göre, Davud Peygamber zamanından Resûlullah'ın doğumuna kadar 1.600 sene olmuştu.

Davud Peygamber'den Murad Han'a gelince 2.690 sene olmuş olur ki bu Hz. Davud'un demir kalkanın cilâsına toz topraktan bir zerre isabet etmeyip nur gibi ışık urur. Ondan bellidir Davud Peygamber mucizesi işi, demir kalkandır.

O zamanlarda siper demirden imiş. Hâlâ yine Mısır'da Berkok Sultan, Kayıtbay Sultan ve Gavrî Sultan hazinelerinde demir kalkanlar vardır, hâlâ Mısır kulları alaylarda kullanırlar. Daha sonra Hz. Peygamber asrında Hasan Kattâl Gazi pamuk ipliğiyle hezârân çubuğuyla bir tür kalkan icat edip Peygamber'e hediye getirip Peygamber kabul ettiğinde,

"Ey Ali, Hasan Kattâl Gazi'nin beline kemer bağlayıp pir eyle" diye buyurdular.

Hz. Ali kemer bağladı, Hasan Kattâl siper düzenlere pir olup tâ Hz. Ali halifeliğine dek Medine'de sahâbeye kalkan işleyip kâr ederdi. Hz. Ali, Kûfe şehrinde mel'un Mülcem elinde şehit olduktan sonra sahâbe devleti karıştı. Hasan Kattâl, Emevîler devrinde Halep'e göçüp orada siper düzerdi. Hâlâ onun için Halep kalkanı Rum, Arap ve Acem'de meşhurdur. Daha sonra siper düzenlerin pirî Hasan Kattâl 107 yaşında vefat etti. Kabri Halep'te, Şam kapısı dışında hendek kıyısında bir kubbeciktedir. Sözün kısası İstanbul kalkancıları tahtırevanlar üzere dükkânlarında nice bin sanatlı ve kıymetli kalkanları süsleyip kendiler de silahlı geçerler.

Bıçak kıncısı esnafı: Dükkân 300, neferât 600, pirleri Hz. Davud yardımcısı Kadir'dir. Daha sonra Peygamber zamanında Yakub Banyanî'dir. Hz. Hamza belini bağladı. Ashâbın bıçaklarına ve

kılıçlarına kılıf yapardı. Kabri Maan şehrindedir. Kendini bir avrat taş ile vurup şehit etmiştir, avradı da Hz. Ali katledip Yakub Banyanî'nin yanına gömmüşlerdir. Bütün Maan kavmine açık seçiktir ki yılda bir kere o katil avradın kabrinden kan çıkar. Bazı Şam hacıları da görmüşlerdir ki meşhurdur. Bu kıncı esnafı da seyishaneler üzere dükkânların nice çeşit bıçaklar ve kınlar ile süsleyip *[182a]* geçerler.

Sağrıcılar esnafı: Dükkân 50, neferât 105, pirleri Ahî Evran dedesi Şeyh Siraceddin Lahsevî'dir. Selmân-ı Pâk uyarıp belini bağlamıştır. Kabri Gazze yanında Askalan şehri harabesindedir. Bu sağrıcılarla debbağların büyük uğraşları olup sonunda sağrıcılar kılıççılara yamak olup seyishaneler üzere dükkânlarını renk renk sağrılar ile süsleyip geçerler. Bunların işyerleri Unkapanı'nın iç yüzünde başka bir çarşıdır. Orada kâr ederler. Bundan sonra kılıççıbaşının seçkin askeri saf saf silahlı olup kılıççıbaşı ve zırhcıbaşı at başı birlikte olup ardları sıra sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Kılıççıbaşıya yamak sekiz esnaftır, (---) dükkândır ve (---) neferâttır.

On dokuzuncu bölüm
Ateş saçan tüfekçiler esnafı

Unkapanı dışında işyerleri birdir, Odunkapısı'nın iç yüzünde, Divanyolu'nda ve nice yerlerde de vardır ama büyük işyerleri Unkapanı'ndadır. Toplam dükkân 400, neferât 1000.

Bunların işi demircilik olduğundan pirleri Hz. Davud'dur. Peygamber asrında tüfek olmadığından sahâbeden pirleri yoktur.

Bu tüfek, Emevîler asrında Abdülmümin 1.000 parça gemiyle İspanya elinden Batıda Kurtuba Kalesi'ni fethederken tüfek sesi duyulup nice gaziler orada şehit oldular. O zamanda Hıristiyanlar icat etmişlerdir.

Silah öldürücüdür ama *Tuhfe* adlı tarihte yazmış ki tüfeği ilk defa yine Hz. Davud demirden icat edip iki tarafı delikli olup ağzı ile üfleyip içinde toprak tane ile zararlı vahşi kuşlara atıp avlardı.

Sonra Cemşid barudu buldu, barut ile attı diye *Tarih-i Tuhfe*'de gerçekten hoş yazmış sanki sikkeyi mermerde kazmış.

Daha sonra tüfekçiler demirden düzmüş. Bunlar başka esnaf alayı olmağa liyâkatleri yok idi. Ancak Osmanoğlu askerinin yeniçerileri tüfek-atıcı olduğundan onların ricasıyla tüfekçibaşı başka esnaf sahibi olup başka mehterhane ile geçmek ferman olundu.

Bu tüfekçi askeri tahtırevanlar üzere dükkânlarında kimi tüfeği dolap çarhıyla deler, kimi süsleme, mutahhil ve kitabeler eder.

Kimi mastarlar, kimi zağlar, kimi yağlar ve kimi nişangâhlar. Diğer piyade şehbâz ve yiğit olan ustaları Ali Balı, Kara Veli, Kara Mahmud, Uzun Muslu, Kara Sinan, Niğbolulu Şaşı Mustafa, Kırımlı Usta Recep ve Uzun Halil adlı yetkin ustalar ellerinde kırkar ellişer dirhem cevherdâr, nalpâre ve sermâye tüfekler kuşanıp atarak ve taraf taraf ateşler saçarak semender gibi ateş içinde kalarak geçerler.

Demir kaynakçıları esnafı: İşyeri 40, neferât 500, bunların da piri Hz. Davud'dur, zira demir, kömür, örs ve çekiç tutan sanat ehlinin hepsi Hz. Davud'dan yakarlar çerâğı. Bu kaynakçılar tüfekleri ilk defa kaynatıp taslak edip sonra perdahcılara verir, onlar biçime korlar. Bunların işyerleri Tüfekhane'de caddenin sol tarafında hisar duvarı dibinde başka mescidli ve tüfek talimhaneli bir işyeridir. Bunlar da dükkânları arabalar üzere edip yeşil bayraklar ile donatıp ateşlerde tüfek kaynatarak ve piyadeleri tüfek atarak geçerler.

Kundakçılar esnafı: Dükkân 200, neferât 500, pirleri keser tutmada Habîb Neccâr'dır ama Peygamber zamanında pirleri yoktur. Bunların işyerlerinin çoğu Odunkapısı'nın iç yüzünde, Divanyolu, Kasımpaşa, Galata, Tophane ve Üsküdar'dadır. Seyishaneler üzere dükkânlarında kundak işleyerek ve sedef işlemeli kundaklar ile dükkânlarını süsleyip kıymetli tüfekler ile pâk alay gösterip geçerler güzide ustalardır.

Vezneciler esnafı: Dükkân 300, neferât 500, pirleri yine Habîb Neccâr'dır, zira keser tutarlar tüfek âleti olduğundan Peygamber asrında pirleri yoktur. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını ıhlamur ağacı veznesi ve sığır boynuzu vezneleri ile işyerlerini süsleyip tertemiz gençleri ile salınarak geçerler. *[182b]*

Tüfek kesecileri esnafı: Dükkân 100, neferât 505, pirleri Ebû Nasr Hatemü'l-Bağdadî'dir. Selmân-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda kemerini bağladı. Bunlar da saraçtır ama tüfek silahları yaptıkları için saraçlardan ferman ile ayrılıp tüfekçilere yamak oldu. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını sırma kadife çuka çeşitli keseler ile süsleyip piyadeleri yan yana alay gösterirler.

Tabancacılar esnafı: Dükkân 105, neferât 200, bunların da piri Hz. Davud'dur, zira çekiç tutar. Peygamberimiz zamanında tüfek olmadığı için pirleri Davud Peygamber'dir. Bunlar türlü demir tüfek tabancaları yaparlar ki bir kere çaktıkça, baruda çarh çakmağı taşı isabet edip bir anda tüfek ateş alıp hasımdan intikam alınır. Bu işin ustabaşı Odunkapısı'nın iç yüzünde Tabancacı Mehmed Çelebi'dir. Bunlar da seyishaneler üzere nice tür sanatlı tabancaları döşeyip piyadeleri silahlar ile geçerler.

Tüfek açıcılar esnafı: Dükkân 55, neferât 105, pirleri Peygamberimiz asrında yoktur. Bunlar, paslı tüfekleri seyishaneler üzere cilâlayarak alaylarıyla geçerler.

Tüfek fişekçileri esnafı: Dükkân 40, neferât 100, pirleri arsız Cemşid'dir, zira barudu Cemşid buldu. Bunlar türlü türlü tüfeklerin kalıplarına göre nice bin deste kurşun fındıklar üzere siyah barut ile tüfeklere seyishaneler üzere fişeng bağlayarak geçerler. Bunlar seferde gerekli esnaftır.

Havaî fişekçiler esnafı: Dükkân 18, neferât 50, bunların da piri Cemşid'dir. Bunlar çok esnaftır ama çoğu cephane ocağında askerlerdir, zira bunlar düğünlerde, şenliklerde ve şehzâdeler doğumunda nice bin çeşit havaî fişekler ile ustalık gösterirler ki insan işi değildir.

İşyerleri Süleymaniye tımarhanesinin dış avlusunda hazineleri ve âletleri vardır, başka dükkânları Eyüp, Galata, Tophane ve Beşiktaş'ta vardır.

Gezinti günleri çocuklar ve gençler alıp havaî fişeklik ile deli fişeklik ederler, ama bu işe ün verip pir olan Ebû Ali Sinâ'dır ki bütün ateşbâzlara pir olmaya istidâd (yetenek) kazanmıştır ki garip ve acayip sanat icat etmiştir. Önce bu fişekçi ateşbâzları kale fetihleri donanmasında, karanlık gecelerde denize nice yüz kayıklar ile nice kere yüz bin renkli fişekleri göklere ateş ile atarlar ki her biri göklere yükselip bazıları başaşağı inerken her birinden nice bin kuyruklu yıldız gibi kandiller çıkıp yeryüzünü aydınlatır.

Bu tür havaî fişekleri var ki üç kamışlı üç kere havaya çıkar, evvelki hamal fişek üç okka siyah barut ile doludur, ona ateş edince göklere çıkıp küçük yıldız gibi belli olurken ona bitişik bir fişek de ateş alıp evvelki yere düşüp ikinci fişek iki okka barut ile hafif olup o da havada ateş alıp göklere çıkar. Bu da tamam olacak sırada buna bitişik üçüncü fişek de ateş alıp öbürü yere düşer. Bu üçüncü fişek öyle çıkar ki tâ bulutların ötesine girip içinde demir teller ile demir kenetli badaluçka fişekleri içinde keskin İngiliz barudu ile dolu o fişek ateş alınca sanki bulutlar parça parça olup gökyüzünde bir ses kopar ki gök gürültüsü bu fişek sesinin yanında bir sinek kanadı sesidir. İhtimaldir ki işiten melekler "Allah'ım insanların afetlerinden bizi koru" diyeler. Tâ bu derece gürleyip yer ve gök bu havaî fişek sallantısından tir tir titrer.

Böyle üç kat biri birinden yüksek göğe çıkar fişekler yaparlar, ama bu hakîr gençliğimizde dostlar ile eğlendiğimiz sırada Gümrük Emini Ali Ağa efendimize bu fişeğin biri birinden yedi kat havaya çıkar fişek yapıp çam sırığının içini boş edip ucuna büyük hamal fişeğe on yedi okka barut koyup yedi fişeğin tepesine bir büyük tirşe

külâh edip çam sırığının aşağı ucuna ok gibi kartal yelekleri edip Kaya Sultan doğumu gecesi şenliğinde kayık ile denize ateş edip biri birinden yüksek her biri göklere çıkıp yedinci fişeğin ışığı *[183a]* kaybolup en sondaki badaluçkadan bir ses duyuldu ki işiden adamların ödleri yarılayazdı.

Her fişek aşağı inerken neft yağlı, ala çehirli ve haşhaş tanelerinden öyle ateşler saçılıp yere indi ki sanki yıldızlar, kuyruklu yıldız ve yedi gezegen yere gök kıvılcımı gibi döküldü.

Bu hâli hakîr görüp ettiğime pişman olup tövbe ettim ve temizlendim. Hadis, *"Günahından tövbe eden günah işlememiş gibi olur."* mazmunu üzere İnşaallah etmemiş gibi oluruz, ama garip ve acayip sanat idi ve İstanbul fişekçileri bir tür fişek daha yapmışlardır.

Bir fişek göğe çıkıp tamam olunca ondan kırk elli adet fişekler gökyüzünde dört tarafa dağılıp birbirlerini kovarak kimi havaya çıkar, kimi iner ve yine çıkar, gâh sağına ve gâh soluna havada gezerler. Bu da garip ve acayip hüner idi.

Bir türü göklere giderken ondan kırk elli adet çeşit çeşit fişekler yere kıvılcım gibi süzülüp rastgeldiği yeri yakıp yıkıp seyircileri dağıtıp bir hây-hûy olur.

Kısacası o düğün geceleri sabaha dek padişah huzurunda nice yüz bin fişek, tarak, badaluçka, âsmanîler, hevâyî, semâyî, evcî, perişanî, bahrî, tavus, horoz, koç, surhabî, deli, kestane, şadırvan, şimşek, kelebek, balık denize yedi kere ve sekiz kere dalgıç gibi dalıp bir başka yerden çıkıp denizi kaynatıp deniz dalgası ettirerek yine dalıp Karadeniz derinliklerinde yüzgeçlik edip ateşlerini saçtıkça sanki denizin dibi tutuşup deniz dibinde bir iğne olsa bellidir.

Bu deniz içinde olan ateşlere nice defa yüz bin balıklar üşerler, zira balıklar denizde ateşe gayetle toplanırlar. Bu hâl üzere bu balık fişekler deniz içinde ateşlerini saçıp yine deniz yüzüne çıkıp yine dalar. Bu da garip seyirdir.

Kâğıttan yüzlerce kaleler yapıp birbirleriyle birer saat büyük cenk edip ateş-saçıcılık ederler. Yine fişekten papaz şekilleri, Frenk, Yahudi ve Kızılbaş şekilleri birbirleriyle büyük cenk ederler.

Yine fişekten at, katır, deve, sığır, fil, camus, eşek, köpek ve domuz şekilleri yapıp bunlara ateş edince bu şekillerin içinde saklanan ustalar halk üzere yürüyüp ateş korkusundan seyircilerde bir feryat kopar ki anlatılmaz.

Hayatta olan eşeklere, azgın köpeklere, ayılara, kurtlara ve domuzlara fişekleri bağlayıp ateş ettiklerinde zavallı hayvanlar canları acısından nice bin seyircilerin içine düşüp bütün halk birbirine girip hâlleri ve elbiseleri parçalanıp büyük seyir olur ve gülünç hâller görülür.

Türlü türlü badaluçka, havan, tulumba, merdiven, şems-i cihan, kafesler, Süleyman mühürleri, çatal âsumânîler, yılanlar, ejderhalar, havan ve kumbaralar, iri küpler ve kelebekler, kısacası Frenk lere mahsus bu sanatta, Osmanoğlu fişekçileri 1150 parça ateşbâzlık âletleriyle yukarıda anılan şekillere ateş edip her birinde birer ibret verici sanatlar görülür ki akıllı olan hayran olup mucize mertebesindeki sanatlarını icra eyleyip fişekler ile karanlık geceyi Kadir gecesi edip aydınlık gün gibi ederler. Geceleri Kadir, gündüzleri de bayram günleri olup padişah huzurunda bu tür hüner göstererek Alayköşkü dibinden geçerler.

Barutçular esnafı: Dükkân 40, neferâtları 100, daha önce yukarıda işyerleri emin ve ağalarıyla yazılmıştı, ama bunlar barut tacirleridir. Sultan Bayezid, Kasımpaşa, Eyüp, Galata ve Tophane'de dükkânları vardır ama gayet saklayıp seyishaneler üzere dükkânlarını siyah barutlar ile süsleyip geçerler.

Tüfek fitilcileri esnafı: Dükkân 30, neferât 50, pirleri Hz. (---). İlk defa ipi onlar büküp sonra fitil gibi ucunu yaktılar. Bunlar da seyishaneler üzere yedi kattan pamuk fitilleri bükerek geçtiler. *[183b]* Bu alaylardan sonra kundakçıbaşı ve tüfekçibaşı bütün ihtiyarları, şeyhleri, yardımcı, kethüda ve çavuşları ile küheylân atlara binip piyadeleri zırhlara gark olup sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu tüfengcibaşıya yamak 9 esnâftır, dükkân (---) ve (---) askerdir.

Yirminci bölüm
Ateş saçan demirciler esnafı

İstanbul'un dört mevleviyet yerinde toplam 1000 dükkândır ve toplam neferât 3005 askerdir. Bunların gerçek piri bizzat Hz. Davud *a.s.*'dır ki Kudüs'te Davud Kapısı dışında bir mahalle içinde selâtin camii, imareti, medresesi ve türbedârları vardır, hâlâ büyük âsitânedir. Bizzat yanında oğlu Hz. Süleyman gömülüdür, zira Mescid-i Aksâ'yı yaparken asasına dayanıp vefat edince veziri Âsaf Berhıyâ'nın babasının yanında defnettiği bütün Kıptî ve Yahudi tarihlerinde yazılıdır.

Ama bu demircilerin Hz. Resûl zamanında pirleri Ebû Zeyd Müslim-i Haddâdî'dir. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Pâk belini bağladı. Bütün demircilerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Yemen San'adadır. Selmân-ı Pâk'in kuşak bağladığı yirmi ikinci pirdir.

Bu esnaf padişah seferinde balyemez toplara, bütün mühimmat ve levazımatlara çok gerekli olduğundan ve Davud Peygamber işi olduğundan diğer esnafa takaddüm olunup yamaklarıyla vasıfları yazılır. Bunlar büyük arabalar üzere işyerlerini defne, erguvan ve başka çiçekler ile süsleyip kızaklar üzere yine bazı dükkânlarında

sekizer onar kişi büyük çekiçler ile örsler üzere ritim ile demirler döğerek geçerler. Kimisi omuzlarında nice demir çubukları ve nicesinin omuzlarında çekiçleri ile giderken yol üzere bir örs koyup hemen orada örs üzere demiri dövüp bir yerde de böyle döverek "Davudîyiz Davudî" deyip bağırarak geçerler.

Nal kesen demirciler esnafı: Dükkân 200, neferât 500, bunlar da Davudî ve Ebû Zeyd Müslimî'dir ama nal kesmeyi Hz. Hızır öğretmiştir. Bunlar da kızaklar üzere dükkânlarında nal kesip omuzlarında yelteme, sayalma ve pendele çekiçler ile gösterişle ve çeşitli şakalarla geçerler. Sefer ehline bunlardan iyi ve gerekli esnaf olmazdır.

Mıhçılar esnafı: Dükkân 100, neferât 200, bunlar da Davudî ve Ebû Zeyd Müslimî'dir. Dükkânlarını arabalar üzere yapıp nal mıhları kesip silahlı geçerler.

Çivici yani egserciler esnafı: Dükkân 1006, neferât 3000, bunlar da Davudî'dir. Bu esnaf İstanbul'da gâyet çoktur, zira yangın çok olduğundan bunlar Lofça, Zağra, miyâne, Geyve, gevele, orta sayış, yüleme, padara ve tavan egserisi gibi egserileri arabalar üzere dükkânlarında sergileyip "Mervanbaşına mıh satarım" deyip dükkânlarında egser keserek geçerler. Bunlar ekseriya Divriği Ermenileridir, ama ferhad kavimdirler

Kâr ehli, **kebkebciler esnafı:** Ebû Zeyd Müslimî'dir. Dükkân 106, neferât 200, bunların dükkânları Sultan Mehmed'in Çukur Hamamı yanında bir sıra çarşıdır, başka esnaf yoktur. Seyishaneler üzere kebkeb keserek geçerler. Kebkeb odur ki pabuç ve çizme altına kalaylı bir tür küçük çividir.

Kazanç ehli **kantarcılar esnafı:** Dükkân 80, neferât 200, pirleri yine Davud Nebî ve Ebû Zeyd Müslimî'dir ama bunlar çeşit çeşit kantar yapmışlardır ki görülmeye değer. Dükkânlarını tahtırevanlar üzere süsleyip ve çeşitli kantarları zincirlerinden birbirine bağlayıp dükkânlarında avize gibi bezeyip mallarını göstererek giderler.

Teraziciler esnafı: Dükkân 100, neferât 100, ilk pirleri Hz. İbrahim'in babası Azer'dir. Nemrud'un putçusu veznedarı idi, ama Peygamber zamanında pirleri Ebülkasım Vezanî idi. Malik oğlu Enes belini bağladı, kabri Erzurum'da Abdürrahmân Gazi yanındadır. Bunların dükkânları Mahmudpaşa'dadır. Alay dükkânlarını arabalar üzere çeşitli tartı terazileri ve sarı pirinçten kefeli terazileri koyup geçerler.

Ticaret ehli **eğeciler esnafı:** Dükkân 55, neferât 105, pirleri Ubeyd Tâhir'dir. Pehlivan yiğit olduğundan Hz. Hamza kemerini bağlamıştır. Kabri Mekke'dedir. *[184a]* Bu sanat ehlinin dükkânlarının hepsi Uzunçarşı'da bulunmaktadır. Seyishaneleri üzere törpü,

nalbant, miyâne, bıçak eğesi ve arkalı eğeler ki kuyumculara lâzımdır, çeşitli eğeler ile dükkânlarını donatıp eğe yaparak "Eğrileri düzeltiriz, yoğunları eğeleriz" diye bağırarak bunlar da silahlı geçerler.

Kanaat ehli **keserciler esnafı:** Dükkân 200, neferât 500, bunlar da Davudî'dir ama Peygamberimiz asrında pirleri Ebû Müslim-i Gaffarî'dir. Hz. Enes belini bağladı. Murad Nehri kıyısında Ca'ber Kalesi dibinde Hz. Ali ile Hz. Ayşe'nin Sıffîn Cengi'nde şehit olup oraya gömülmüştür. Bu zât sahâbeye balta, nacak, külünk, keser ve kazma yapmayı buldu. Bu keserciler de dükkânlarını keser, balta, bıçak ve başka uracak silah âletleriyle donatıp geçerler.

Kazanç ehli, **testereciler [esnafı]:** Dükkân 80, neferât 200, pirleri önceleri Benî İsrail'den Semail'dir ki Halep'te Hz. Zekeriyyâ'yı ikiye biçmek için ilk defa Zekeriyyâ testeresini bu Semail buldu. Daha sonra Yahya Peygamber bunu katledip babasının intikamını aldı. Peygamberimiz zamanında bu testerecilerin piri Abdülgaffar Minşârî'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağlayıp pir oldu, kabri Niğde şehri mezarlığındadır, ama ziyareti nasip olmadı. Bunlar çeşitli testere, bıçkılar, minşârlar, erreler ve keskiler ile dükkânlarını donatıp bir hây-hû ile silahlı geçerler.

Sevdâlı **burgucular esnafı:** Dükkân 100, neferât 200, bunlar da Davudî'dir ama Hazret huzurunda pir olan Ebürrif-i Nakkâbî'dir. Peygamber emri ile Suheyb-i Rumî, kemer bağladı. Kabri Şam yakınında Baalbek Kalesi'ndedir, halkın ziyaretgâhıdır. Bir atı sancı tutsa onun kabri üzere atı gezdirip onun boğazında bir burgu asa kosalar at kurtulur. Şam atçıları arasında bilinir. Bu esnaf da çeşit çeşit matkaplar, divseler, girseler ve burguların her çeşidiyle dükkânlarına süs verip geçerler.

Mihnet ehli, **kömürcüler [esnafı]**: Dükkân 400, neferât 800, bu taife dört esnaftır. Dağda kömür yakıcı hesapsız kara yüzlü kavimdir ama akçaları aktır. Kömür gemicileri, bunlar da dünya ve âhirette kara yüzlü Rum kefereleridir.

Bir sınıfı **kömür mahzencileri**dir, Müslim ve Ermenilerdir.

Bir bölüğü de **kömür gezdiricileri**dir ki bunlar Midilli beygirleri ve inekten doğmuş Kıbrıs adası katırlarıyla çuval çuval kömürleri atlarına yükleyip hepsi kara yüzlü palas palas esvapları kömür tartarak ve satarak geçerler, ama ilk pirleri ateş yakmada Hz. Âdem'dir, kömür yakmada mel'un Nemrud'dur ki Nemrud ateşi meşhurdur ki Hz. İbrahim'i ateşe attıkta Cenâb-ı Hak, Hz. İbrahim'e ateşten gül bahçesi eylediğine kesin nass vardır. *"Biz de dedik, ey ateş İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol."* [Enbiyâ, 69] âyeti inmiştir, ama Hazret (Peygamberimiz) asrında kömürcülere pir olan Hârût-ı Hayberî'dir.

Peygamberimiz huzurunda Müslüman olup Selmân-ı Pâk belini bağlayıp Hayber'den ve Uhud'dan Medine'ye kömür getirip geçimini sağlardı. Kabri Vâdi'l-kurâ yakınındadır. Yine Hayberliler "Müslüman oldun" diye şehit ettiler.

Bunlardan sonra demircibaşının son askerleri bölük bölük silahlı olup demircibaşı küheylân atlar üzere şeyhleri ve yardımcıları ve testerecibaşı yaşlı biri idi. Sultan Selim ile Mısır fethinde bile idi. Bütün padişahlar kendini huzurlarına getirtip hayr duasını alırlardı ve vezirler Unkapanı'nda dükkânına varıp elini öperlerdi.

Bu pir de İslâm ordusu alayına tahtırevan ile çıkıp sağ tarafında demircibaşı ile sekizer kat mehterhane çalarak geçerler. Bu demircibaşıya yamak on altı adet esnaf olup bütün dükkânları (---) ve bütün neferâtları (---), ama bu esnafların hepsi orduda gayet gereklidir.

Yirmi birinci bölüm
Çilingir demircileri ser-çeşmesi esnafı

Dükkân 500, neferât 1000, pirleri yine Davud Peygamber'dir ama Hazret (Peygamberimiz) asrında pirleri Şeyh İzzeddin-i Semâhî'dir. *[184b]* Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Demir hırdavatları yapanların silsileleri ona ulaşır, kabri İran'da Şiraz'dadır. Bunlar seyishaneler üzere rezeler, bendîşeler, halkalar, demire dair yaldızlı şeyler ve kalaylı eşyalar ile dükkânlarını donatıp alay ile geçerler.

Gemciler esnafı: Dükkân 100, neferât 400, gerçi Davudîlerdir ama gerçek pirleri Hz. Hızır'dır. Onun öğretmesiyle ilk defa gem yapan Seyyid Himâyüddin'dir. Hz. Hamza belini bağlayıp gazilere gem yapardı. Nur dolu mezarı Bağdad yakınında Hille'dedir. Bu yüzden hâlâ Hille at gemi meşhurdur ve Huveyze at gemi de nazik ve sanatlıdır. Bunlar nice bin kalaylı, süslü, yaldızlı ve altınlı gemleri dükkânlarına doldurup geçerler. Padişah emîrâhûruna hizmet eder gemcilerin hepsi 100 adet neferdir ki gayet ustalardır.

Tarikat ehli **temrenciler esnafı:** Dükkân 100, neferât 115, pirleri Cafer-i Hâşimî'dir. Hz. Ali akrabasıdır, yine Ali kemer bağlamıştır. Ancak çeber olduğundan elinden bir iş kurtulmayıp mücahitlere ok uçları düzerdi ki Nahşivân demirinden geçerdi. Kabri Acem Erdebili'nde Şeyh Safî yakınında başka bir kubbede gömülüdür. Hz. Ali akrabasıdır diye Şeyh Safî'den fazla ziyaret ederler. Bunlar da silahlı olup nice çeşit temrenler, paşaklar peykânları, alançalar, pojegalar, elbiseler, çengel temren ve küştanî gibi dört köşe, tomarlı, palalı ve sünceli yaldızlı temrenler ile dükkânlarını donatıp bazı ustaları temren yaparak geçerler.

Şeriat ehli **kaffalân** yani **kilitçiler esnafı:** Dükkân 100, neferât 200, pirleri Zeyd-i Hindî'dir. Selmân-ı Pâk yetiştirmesidir. Kabri yine Hindistan'da Dîvabâd'dadır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını sağlam kilitler ile bezeyip geçerler.

Hakikat ehli, **üzengiciler esnafı:** Dükkân 100, neferât 200, bunlar da Davudî ve Ebû Zeyd Müslimî'dir ama ilk defa Peygamberimize yeni üzengi yapan Şücaeddin Mihribânî'dir. Malik oğlu Enes yetiştirmelerinden olup üzengicilere pir olmuştur. Kabri bilinmiyor. Bu kavim seyishaneler üzere kulübelerini çeşit çeşit gümüş, yaldızlı, altınlı üzengilerle dükkânların donatıp kendileri de silahlı geçerler.

Marifet ehli **makasçılar esnafı:** Dükkân 30, neferât 100, pirleri Yaverî Özbekî'dir. Selmân-ı Fârisî belini bağladı. Temiz mezarı Tesu şehrinde Türk-i Türkân Ahmed Yesevî yanındadır. Bunlar türlü türlü makasları dükkânlarında lâle gibi donatıp geçerler.

Kazanç ehli **nalçacılar esnafı:** Dükkân 400, neferât 1000 pirleri Âhenger-i Horasanî'dir. Selmân yetiştirmesidir, kabri Harat'tadır. (---) bunlar pirimiz (---) derler ama yanlıştır. Bu esnaf kubadî, mahmuzî, dirsekli, cihanşahî ve mervanî nalçalar ile dükkânların donatıp kimisi ateşte nalça kesip yelteme urarak silahlı geçerler.

Helâl ehli, **mıhlı nalçacılar esnafı:** Dükkân 400, neferât 700, pirleri (---). Bunlar seyishaneler üzere dükkânların parlak nalçalar ile süsleyip ayakkabıları nalçalayarak temiz elbiseler ile silahlı geçerler. Bunlar nalça kesiciler gibi kibirli kavim değillerdir.

Sabır ehli, yani **demir yüksükleri esnafı:** Dükkân 40, neferât 100, pirleri Verten-i Hindî'dir. Malik oğlu Enes yetiştirmelerindendir. Kabri Mısır'dadır. Terzilerin parmaklarına demir yüksük yapmak Verten-i Hindî'den kalmıştır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânların yüksükler ile donatıp pâk silahlı geçerler, temiz kavimdirler.

İğneciler esnafı: Dükkân 55, neferât 200, pirleri Ebülkasım Attar'dır. Selmân-ı Pâk'in yirmi dördüncü kemer bağladığıdır ki iğnecilerin son silsilesi ona ulaşır, kabri (---). Bunlar seyishaneler üzere türlü türlü ibre ve iğnelerle donatıp nicesi bütün elbiseleri ve sarıklarını iğneler ile süsleyip "İğine iğine iğne gerek sökükleri dikmek gerek" diyerek bağırıp geçerler.

Demir çekenler esnafı: Dükkân 15, neferât 40, bu fende Zerkûb-ı Konevî altın dökücü ve sırma çekici *[185a]* olduğundan zerkûb derler. Demiri o eritip pir oldu, diye yazmış ama aklı azmış ve yanlış yazmış. Pir odur ki Peygamberimiz huzurunda dört kemer kuşanmış ola. Zerkûb-ı Konevî ise Selçuklular asrında ortaya çıkıp Muhyiddin Arabî'nin üvey oğludur ama bu demir haddecilerin piri Peygamberimiz huzurunda Zünnûn-ı Mısrî ile gelip Müslüman olan Sadeddin-i

Mısrî'dir. Selmân belini bağladı. Kabri Belbis şehrindedir. Hadde o şeydir ki Nahçıvan yahut Hind demirinden bir uzunca dımışkîdir. Nice yüz delikleri vardır, ondan kuyumcular ve sırmakeşler sırma ve tel çekip ince ederler ince sanattır.

Ticaret ehli, **demir satıcıları esnafı:** Dükkân 300, neferât 605, pirleri (---) Selmân-ı Pâk yetiştirmesidir, kabri Habeş'tedir. Bu demir satıcıların dükkânları Tahtakale'de ve Karaman'da çoktur. Rumeli'de Samakov'da, Eğridir ve Pirlepe'de demir madenlerinde ortakları olup zengin bezirgânlardır. Bunlar dükkânlarını arabalar üzere çubuk demirler ile dört köşe Alman çelikleriyle yükletip kendileri de silahlı ve mükemmel geçerler.

Şükredici **demir tel çekenler esnafı:** Dükkân 40, neferât 200, pirleri (---) Selmân'dan yakar çerâğı, kabri Medine Bakî mezarlığında Hz. Abbas yanındadır. Bu mesleğin dükkânları Yenibezâzistan'dadır. Bunlar seyishaneler üzere çarhlar ile demir telleri ve sarı pirinç teller çekip geçerler.

Kanaat ehli, **demir hırdavat satanlar [esnafı]:** Dükkân 700, neferât 800, pirleri İmrân oğlu Avn'dir, Selmân-ı Pâk'in elli ikinci kemer bağladığıdır. Egser ve başka demir parçaları satanlara pir olmuştur, kabri Hille'de, Ali minaresi yakınındadır. Bunlar bir alay Mağribî fukaralardır ama yine alayda tablalar ile başlarında demir parçaları satarak geçerler.

Sanat ehli, **at nalbantları [esnafı]**: Dükkân 105, neferât 1000, pirleri Hz. Hızır'dır ki Hz. Ali'nin Düldül'ünü nallamıştır ama Peygamberimiz ile Hızır ve Veysel Karanî görüşmemiştir ama Hazret huzurunda nalbandlara pir olan Ebülkasım Semmâk-i Baytârî'dir. Selmân-ı Pâk'in beline kuşak bağladığı yirmi beşinci pirdir ki nalbantların sonu onda son bulur. 44 yaşında öldü, kabri Hürmüz'dedir ki bütün savaşçılara gerekli esnafın önde gelen piridir.

Hatta bu esnaf "Biz çilingirlerden önce gidip başka davul sahibi oluruz" diye hayli idda ettiler. İşin sonunda bunlara yamak olur nefer, esnaf olmadığından çilingirler ile bir büyük alaylarında arabalar üzere dükkânlarında çeşit çeşit çevirme Şam, Bosna, Vişgrad, Hersek, Koniçe, İstanbul'un okka nalları, diğer âlet, sıntırac, keski ve gözündekîsi neşterleri, kelpeten, tahra, perçin çekici, iş çekiçleri, işkence malafa, baskı ve kemendler ile dükkânlarını donatıp nal döverek silahlı geçerler.

Sonra çilingirbaşı ve nalbantbaşı seçkin askerleriyle silahlı sekiz kat mehterhanelerin çalarak geçerler. Bu çilingirbaşının bütün esnaf yamakları on beş ve toplam dükkânları (---) adettir. Neferleri (---) adettir ki yukarıda tek tek bütün esnafıyla dükkânlarıyla yazılmıştır.

Yirmi ikinci bölüm
Kazancıbaşı esnafı

İşyeri birdir. Unkapanı'yla Ayazmakapısı'nın iç yüzünde büyük bir işyeridir ki anlatılmaz. Fatih Sultan Mehmed Han yapısıdır. Diğer dükkânları dört mevleviyet yerde toplam 900, neferât 4000, pirleri Ebû Habîb Muhyiddîn Buharî'dir. Selmân-ı Pâk'in 23. kuşak bağladığı pirdir. Kabri (---), ama ilk defa Hz. Davud tencere ve kazanı demirden yapmışlar idi. Sonra bakır madeni bulununca Ebû Habîb Muhyiddîn saf bakırdan tencereler yapıp pir oldu. Hâlâ yine Kırım Tatarı, Moğol, Boğol, Kalmah ve Kumuk kavimleri içinde bütün tencereleri hep Çoyunç demirinden kazanlardır ki madeni Kırım adasında çıkıp Kefe yakınında Çöyinci Mehmed Efendi'nin işidir ki ona mahsus büyük işyeridir. *[185b]* Ama Hz. Âdem'den Hz. Davud'a gelinceye kadar tencereleri çömlekten idi. Çoğunlukla eti kebap ederlerdi, zira önceki zamanlarda hekimler yemeği yetmiş seksen çeşit etmemişlerdi. Bu kazancı esnafları kızaklar ve arabalar üzere türlü kazan, tencere ve tavalar ile dükkânları donatıp geçerler.

Bakır sızırıcılar esnafı: İşyeri 4, neferât 65, bu işyerleri Unkapanı'nın iç yüzünde Süğlün Kulesi'nde, Eğrikule'de, Otluk Kulesi'nde ve Burgucular Kulesi'ndedir. Her körüklerini onar adam çeker camus derisinden muhanlardır. Hurda bakırları öyle eritirler ki ateşinin yanına varmaya insan takat getiremez. Bunlar da külçe külçe bakırları arabalara koyup körüklerini çekip sanki bakır eritirler gibi geçerler, acayip suratlı kavimdir.

Dükkân ehli, cam ve kristal tasçılar esnafı: Dükkân 45, neferât 105, pirleri (---) bunlar tahtırevanlar üzere cam ve kristal tas yaparak geçerler.

Dükkân sahibi çarkçılar esnafı: Dükkân 40, neferât 105, bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında bakır kaplarını çarka çekip cilâlayarak geçerler.

Kazan tacirleri esnafı: Dükkân 300, neferât 500, bunların piri Ubeydî-i Hüzzercî oğlu Sa'd'dır, Selmân-ı Pâk'in kuşak bağladığı otuzuncu pirdir ki bütün sanat ehlinin tacirleri silsilesi bu Ubeyd'e çıkar, kabri Yemen şehirlerinden Zebîd'dedir. Bunlar da dükkânlarını kalaylı pâk bakır kaplarıyla donatıp geçerler ama bunların hepsi Lâz taifesidir. "Tavalar, tençereler pakur (bakır) avadanlıklarına hurtavâtlar alırum" diye Lâz kavmi lehçesiyle bağırıp çağırarak geçerler.

Kalaycılar esnafı: Dükkân 106, neferât 500, pirleri Hz. Sarî'dir kim Hz. Ali belini bağladı.

Hz. Ömer halifeliğinde İran'da Nihâvend Seferi'ne komutan olup vardıkta Acem galip gelip Sarî yenilmek üzere iken Medine'de

de Hz. Ömer cuma günü hutbe okurken kalp gözleriyle gördü ki Sariye yeniliyor. Hemen minberde hutbe esnasında "Ey Sariye dağa" diye Hz. Ömer bağırınca bütün cemaat hayran kalıp "Ömer'e bunaklık gelip beş aylık yolda Nihâvend'de olan Sarîye'yi hatırına getirip hutbede saçmaladı" dediler. Kimi, gizli sırlarına yükleyip tarih kodular. Hz. Ömer'in bağırmasını Nihâvend'de olan Müslüman gazilerin hepsi duydu.

Hemen Hz. Sariye Resûlullah'ın sancağını dağa çekip dağa arka verip zaferle Medine'ye gelip tarihleri uygun gelip Hz. Ömer'e fazlasıyla muhabbet ettiler.

Sözün manası bu kalaycıların piri Şeyh Sarî hazretleridir ki kâhice gazâlara kumandan olurdu. Kabri, Mısır'ın iç kalesinde Hadım Süleyman Paşa Camii avlusunda oku ve yayları ile dokuz basamak merdiven ile inilir bir mağaradadır.

Bunlardan sonra kazancıbaşının seçkin askerlerinin omuzlarında nice bin yelteme, sayalma, yassılama, danlama, bam isimli çekiçler ile geçerken yollarda bir tomruğu meydana koyup on dört ve on altı kişi ahenkle o tomruğa çekiçler çalıp maâret göstererek geçip çeşit çeşit kazancı şakaları ederler ama bu esnafın ihtiyarlarının kaba sakallılarının bakır kokusundan cengârî, kibritî, yeşil ve mavi sakalları vardır.

Bunlardan sonra kazancıbaşı ve çarkçıbaşı at başı birlikte olup ardları sıra Kastamonu, Bakır Küresi ve Taşköprülü Türk dilbercikleri iç-oğlanları pâyesiyle geçerler, zira bu kazancıların hepsi Kastamonuludur, ardları sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu kazancıbaşı yamağı toplam (---) altı esnaftır, hepsi (---) dükkândır ve tamamı (---) askerdir.

Yirmi üçüncü bölüm
Zergerân yani kuyumcubaşı büyük esnafı

İşyeri birdir, dükkân 3.000, neferât 5.000, bunlar da örs, çekiç ve ateş kullandıkları için *[186a]* Hz. Davud'dan dem ururlar ama Hz. Peygamber huzurunda pir olan Abdullah oğlu Nasr'dır ki Selmân-ı Pâk'in beline şed bağladığı yirmi altıncı pirdir, nur dolu mezarı Yemen Adeni'ndedir.

Bu kuyumcular esnafına şöhret veren Sultan I. Selim ve Sultan Süleyman Han'dır, zira bu iki padişahlar Trabzon şehri tahtgâhında doğup ikisi de kuyumculuk işini öğrenmişlerdi. Hatta Unkapanı'nın iç yüzünde kuyumcu Rum Kostanta adlı bir kefere Süleyman Han'ın ustası idi.

Bir kere bu Kostanta, Süleyman şehzâdeye kızıp "Bin değnek uram (vurayım)" diye yemin eder.

Sonunda Süleyman Han annesi Kostanta'ya 1.000 altın verip suçu affetmesini rica eder, ricası kabul olmayıp 1.000 altını Süleyman Han'a haddeden tel çektirip 500 çubuk tel ettirip 500 çubuk tel ile şehzâde Süleyman'ın ayağına iki kere vurup 1.000 değnek olmuş olup Şehzâde Süleyman kurtulduğu meşhurdur.

Hatta hakîr o yaşlı kuyumcu Kostantin'i, birkaç kerre görmüş idim. Padişahlar görüp nakledip bütün vergilerden kurtulmuş bir deyrî ve diri koca kefere idi.

Sonra Süleyman Han padişah olunca kuyumcubaşılara iltifâten Saka Çeşmesi'ni yapıp önünde bir havalı yerde bağlı ve bahçeli, bir cami, hamamlı, çeşitli odalı bir uzun divanhane gibi ortası yollu iki tarafı kuyumcu tezgâhlarında kalfalar işleyecek odalar ile bezenmiş bir işyeri edip 10.000 sahan, 500 kazan, tencere ve diğer bakır kapları vakfedip büyük hayrat etti.

Yirmi yılda bir teferrücleri oldukta padişah gölgeliği verilip on Osmanlı kesesi hazineden verip Osmanoğlu davulu ve hakanî kös verilip on gün on gece teferrüc etmelerini Süleyman kanun etti.

Hakîr Evliya-yı pür-taksîr, kuyumcubaşı oğlu olduğumdan üç kere teferrüclerini görüp Sultan Murad Han teferrücünde ilk defa el öpüp geçen bu hakîr idi.

Kâğıthane kırında kuyumcu esnafı toplanıp Süleyman Han kuyumcu kanunu üzere on gün on gece yirmi gün olur büyük toplulukla bütün Osmanoğlu ülkesinde olan kuyumculara bir sene önceden kuyumcu çavuşları gidip padişah emirleri ile Kâğıthane teferrüclerine davet edip her diyarın kuyumcularının gelmesi mümkün olmadığından içlerinden seçkin ve yetişkin kalfaları post sahibi olmaya beşer onar bin kuruş ile çavuşları ve kalfalarını İstanbul'a gönderirler.

Bu büyük toplantıya bizzat Osmanoğlu padişahları Süleymanî çadırını gönderip kendileri çadırında iken şeyhülislâm ve diğer vezirler ile gelip karar ettiklerinde bütün davullara darplar vurulur. İlk defa on iki yetenekli kalfa padişahın mübarek elini öpüp sonra şeyhülislâmın daha sonra diğer vezirlerin ellerini öperler.

Daha sonra kuyumcubaşının, şeyhin, yardımcının, sonra diğer pirlerin ellerini öpüp revane olmak Süleyman Han kanunudur. Sonra kuyumcubaşı padişaha bir sanatlı ve mücevher sandık, divit, değerli mücevherlerle süslü at takımı, bir kılıç ve bir gaddâre hediye verip kuyumcubaşı yer öpüp padişah av seyrine gidip daha sonra 12.000 kalfa kuyumcubaşıdan el öpüp mezun oldular. Yedi gün yedi gecede cevahir kuşak ve süslü kemer kuşaklı uşaklar ve bütün dilberler altınlara gömülüp cevahir bıçaklar ve cevahir hançerler takınıp altınlı ipekli peştemallar ile İrem Bağı'nın tavusu gibi salınıp pir-

lerin ellerini öperek geçerler. Bu Kâğıthane kırında beş altı bin çadırlar kurulup yirmi gün yirmi gece insan deryası olup geceleri Kadir gecesi ve gündüzleri kurban bayramı olur.

Sözün özü bu teferrüce bir esnaf sahip olmamıştır. Sonra yine Ordu-yı hümâyûn alayında da bir süslü büyük alay ederler ki altın ve yaldızlarından insanın gözbebeği kamaşır.

Seyishaneler, araba ve tahtırevanlar üzere bıçaklar, hançerler, mücevher kemerler, mücevher buhurdan, gülâbdân, at takımı, kılıç, gaddâre, topuzlar ve nice bin yazması mümkün olmayan değerli *[186b]* eşyalar ile dükkânların donatıp hepsi Rum, Yahudi, Ermeni ve Müslimler al, kırmızı ve yeşil serbend ve mukaddemler sarınıp silahlı geçerler.

Cevahir bezirgânı esnafı: Neferât 600, bunların dükkânları yoktur, hanlarda otururlar ki mallarının hesaplarını ve cevahirlerinin adedini Hudâ bilir. Hindistan elması, Bedehşân la'li, Nişabur firuzesi, Sudan balıkgözü, İsvan zümrüdü, (---) yakutu, seylân ve mercan (---) gibi cevherler bunlarda mevcuttur. Bunlar tahtırevanlar üzere cevherlerini kâğıtlar üzere bezeyip geçerler.

İncici esnafı: Dükkân 40, neferât 100, pirleri (---). Bunlar seyishaneler üzere çeşit çeşit Hürmüz incileri ve dürr-i yetimleri ipliklere dizip külçe külçe edip dükkânlarını balık ağı gibi inciler ile donatıp geçerler. Bunlar Eski Bedesten Kapısı'nda olur Yahudilerdir.

Cevahir kuyumcuları esnafı: Dükkân 100, neferât 155, pirleri Abdullah oğlu Nasr oğlu Hüseyin'dir ki kuyumcular pirinin büyük oğludur. Selmân-ı Pâk kemer bağlamıştır ki kabri İsfehan'dadır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını mücevher eşyalar ile donatıp yine cevahir kapkacak eşyalar işleyerek hepsi silahlı geçerler.

Hepsinden usta cevahir satan Küpeli Yahudi, Samurkaş Urum, Galata'da Dörtyol ağzında Benli Urum, oyunbaz olan cevahir kulu dedikleri Laskarakî Urum cevahircilik ilminde ve oyuncu rakkaslıkta zamanın yegânesi bir Rum'dur. Ermeni Bedros, Unkapanı'nda merhum babamın öğrencisi Lâz Ali, Sultan Murad Han'ın cevahir tahtında sanatlar gösterip bir cevahir sanatlı taht yapmıştır ki on sekiz padişah elçileri geldikte bu taht üzere Gazi Murad Han oturup azamet ihtişamını bu taht ile gösterir, böyle ibret verici bir tahttır. Bu esnafların dükkânlarında olan la'l, yakut, zeberced, elmas, firuze ışıltısından insanın gözbebekleri kamaşıp insan hayran olur. Çıraklar da altınlara ve cevherlere batmış olup renk renk değerli kumaşlar giymiş olarak geçerler.

Saatçiler esnafı: Dükkân 45, neferât 1000, bunlar çok kavimdir ama nice yüzü hanelerinde işlerler. Pirleri Hz. Yusuf'tur. Mısır'ın

Cize şehrinde zindanda mahpus iken kumdan saat yaptığı yukarıda gemiciler esnafında yazılmıştır ama bu sanatlı saati icat etmek yine Hz. Yusuf'tan kalmıştır ki gece ve gündüz karanlık zindanda zamanı bilip ibadet etmek için ağaçtan saat yapmıştı. Gerçekten bu saat yapmak insan işi değildir, kerametttir ve bu hüneri bilmeye yetmiş hüner bilmek gerektir ki aylı, günlü, mîkâtlı ve çalar saat yapıp on iki kitap ilmi daha bilmek gerektir ki tam usta ola. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını Alman, İspanya, Fransa, Canpetro, Kaşper, Bülbül, Yusuf Çelebi saatleri ile donatıp geçerler.

Sikkezenbaşı esnafı: Ancak bir adamdır, neferât 100, piri Hz. Osman'dır ki Hz. Risâlet sikkesine *"Lâ İlahe İllallâh Muhammedü'r-Resûlullâh"* yazmıştır. Gerçekte demir üzere kazmıştır. Hz. Peygamber kemerini bağlayıp hattatlara ve sikkezenlere pir olup halife iken kendini Ramazan ayında Kur'an okurken şehit ettiler. Kabri Medine-i Münevvere Bakî mezarlığındadır.

Bu sikkezenbaşı cülûs sırasında ve başka günlerde Nahçıvan demiri üzere bir demir sikke kazsa kapıcılardan ihtiyar kule sofîlerinden üç adet salih ve Müslüman adamlar gözcü olup onların huzurunda sikke kazır, yohsa başka zamanda kazırsa ellerini keserler ve kazdığı sikkeleri mühürleyip sırasında Darphane sikkezenine defter ile verirler. Selim Han kanunudur ki Selim Han hem kuyumcu, hem sikkezen ve nakışçı idi. Bu sikkezenbaşı da tabileri ve kule sofîleriyle geçerler. Dükkânları yoktur, ancak damgacıbaşı işyerinde başka odaları vardır.

Damgacıbaşı esnafı: Büyük işyeri birdir, kuyumcubaşı işyerine bitişik bağlı bahçeli, hamamlı ve maksûreli bir işyeridir. Damgacıbaşı bir adamdır ama neferâtları 70 adamdır, İstanbul içre işleyen gümüş kaplara tuğra-yı garrâlı sikke urur, akça sikkesi gibi *[187a]* değildir. Tuğra içre *"Murad Han muzaffer dâ'imâ"* lafızları kazılmıştır.

Bu damgacıbaşı bütün kuyumcuların işlerine nâzır olup işlerini damgalamaya getirdiklerinde damgacıbaşı memiç demir kalem ile her gümüş kaptan bir vasla çeşni kesip ateşe bırakıp yine ateşten çifte ile çeşniyi çıkarıp eğer has beyaz gümüş kursu ateşten çıkarsa damga vurur, her damgadan altı akçe alıp üçer akçesini damga nâzırı kule sofîleri alıp her gün bu üç kule sofîleri damgacıbaşıyı gözetirler ki alçak gümüşe damga vururlarsa damgacıbaşı ve üç kule sofîsinin boyunların vurup yerlerine bir doğru adam tayin ederler, eğer ateşten kuyumcu işleri gök renk çıkarsa isterse o işi padişahın olsun damgacıbaşı o işleri çekiç ile ezip sahibine verir, eğer içi boş dökme cinsi bir iş olursa içine alçak lehim doldurup saf gümüş hesabına sahibine muhasebe veren kuyumcunun bu gibi dökme işlerinin

birkaçını kırıp içinde fazla lehim barı (ağırlığı) var ise başkalarını da kırıp sahibine verip damga vurmaz. Eğer saf gümüş ise de içinde hile vardır diye kırar, Yavuz Selim Han kanunudur, zira Selim Han sikkezen ve damgacı idi ve bu damgahane işyeri onların hayratıdır. Bu damgacıbaşı da dükkânsız alay edip geçerler.

Kuyumcular ehl-i kıblesi (bilirkişisi) **esnafı:** Bir adamdır, bedesten önünde oturur ama darphane ehl-i kıblesi daha önce başka yazılmıştır. Bu ehl-i kıbleler bir cevhere değer takdir eder, bir altın ve gümüş eşyalara değer takdir edip padişah tarafından belli maaşları vardır. Bunlar da tabileriyle geçerken bazı değerli eşyalara değer takdir ederek dükkânlarıyla geçerler.

Darphaneciler, nâzırlar emini, ayyârân sahibi ve sikkezen esnafı: Hepsi darphane emini dolayısıyla yukarıda yazılmıştır.

Kuyumcu kalcıları esnafı: Dükkân 40, neferât 200, bunların hepsi Yahudilerdir, tahtırevanlar üzere dükkânlarında gümüş eriterek geçerler. Pirleri (---).

Gümüşhaneciler esnafı: İşyeri 40, neferât 105, pirleri Karun ve Cemşid'dir. Bunlar çer çöpten, alçak gümüşlerden, bakır, kalay ve kurşundan gümüş çıkarıp eritirler.

Rumatçılar esnafı: Neferât 400, pirleri Nusayr-i Hindî'dir ki ferrâşların piridir. Kuyumcularca bu taifeye rumatçılar derler. Yılda bir kere bunlar kuyumcu dükkânlarının ve saatçilerin dükkânlarında olan çer çöp ve toprakları süpürüp temizleyip gümüşçülere satarlar. Onlar da deniz kıyısında rumatları tekneler içre çalkayıp çer çöpü denize gidip altın ve gümüş parçaları tekne içinde kalıp sonra eriterek kâr eder Yahudilerdir. Bunlar da alayda arkalarında çuvallar ile "Rumat alalum" diye bağırarak geçerler.

Saf altın ve gümüş tîzâbcıları (kezzapçıları) **esnafı:** İşyeri 22, neferât 100, pirleri Nusayr-ı Hindî'dir, Malik oğlu Enes yetiştirmesidir. Kimya sahibi idi, kabri Yemen şehirlerinden Mehcem'dedir. Bu esnafların da tamamı Yahudilerdir. İşleri odur ki bir gümüşte altın olsa yahut bakırda ve kurşunda gümüş yahut altın olsa çoğunlukla eski işlerden kalan altın yaldızlı olup altınını rende ile kazarken gümüş de böyle kazılır. Bu tür gümüşleri altından, altınları gümüşten ayırmak için iri şişeler içine gümüşü parça parça koyup önce hafif ateş ile şişeyi ateş üzere koyup içine kezzabı yavaşça dökerek kaynayıp altını haşhaş tanesi gibi şişe dibinde kalıp gümüşü safî su olur. Sonra altınını alıp ona su altını derler, balmumu gibi iki parmak arasında ezilir bir tür safran sarısı altındır. Daha sonra su olan gümüşe bir tür kezzap daha koyup yine şişede kaynatılır. O da haşhaş tanesi gibi şişenin dibinde saf gümüş kalır ki artık eritmeye ihtiyaç kalmaz, buna da su gümüşü derler bu da elde ezilir. Sırmadan

saf gümüştür. Bu *[187b]* kezzabı Hz. Süleyman bulmuştu, uyuz olan devlere dürtüp uyuzluktan kurtulurlarmış. Böyle bir tîzâbdır (kezzaptır) ki kokusundan Yahudilerin yeşil, kırmızı ve açık sarı sakalları olup tırnakları siyah olur. Hind ülkesinde kezzap ile dişlerini boyayıp yeşil, sarı ve kırmızı dişleri olup otuz iki renk dişli adam çoktur.

Münasip hikâye: Hudâ'nın hikmeti bir gün İstanbul'da Yahudi Mahallesi'nde büyük yangın çıkıp bostancıbaşı ve yeniçeri ağası yangını söndürmeye varıp birkaç bostancı ve yeniçerileriyle bu kezzapçı işyerinin birine girerler. Görseler ki raflar üzere yüz, iki yüz şişeler içre renk renk şaraplar, "bre meded" diye her biri birer şeyden içip on üç nefer kimsenin orada ciğerleri ve bağırsakları bir anda dışarı çıkıp ölürler ve vücutları ateşe yanıp kalır. Tîzâb (kezzap) (---) hâsıl olur. Böyle mel'un şeydir ki kimyacılara da lâzımdır. Bu Yahudiler de kimyaya çalışırlar, bazısı bulmuştur. Bunlar da tahtırevanlar üzere sarı kırmızı suyu ve sarı buhar çıkarıp kezzap kaynatarak geçerler.

Gümüş arayıcı esnafı: Yukarıda darphane emini alayında yazılmıştır.

Kafesdarlar esnafı: Dükkân 100, neferât 300, pirleri (---) (---) (---). Bunların dükkânları Sultan Bayezid Camii yakınındadır. Pirinç tel kafesler içinde çeşik çeşit yapılmış bıçak, hançer, kuşak ve başka gümüş eşyaları satıp kâr ederler. Bunlar seyishaneler üzere dükkânların kafesler içre anılan eşyalar ile donatıp yayaları silahlı geçerler.

Cevher-satıcı esnafı: Dükkân 70, neferât 103, yukarıda yazılan cevher bezirgânlarıdır. Onların dükkânları yoktur ama bunlar Bedesten etrafında dükkân sahibidir ki başka cevahircibaşıları vardır. Devlet tarafına bir cevahir gerekse bunlar bulup kâr ederler. Bunlar da dükkânlarında cevahirleri renkli kâğıtlar üzere koyup silahlı olup cavk cavk geçerler. Pirleri (---) (---) (---) (---).

Elmas tıraşçıları yani elmas hakkâki esnafı: İşyeri 7, neferât 45 adettir. Bunların sanatı bir esnafa benzemezdir. Kara taştan ham elmasları parça parça çıkarıp her parçasını kurşunlu direfşler (alem, bayrak, sancak) içine koyup insan çevirir dolaplar üzere koyup yine kurşundan çarklarda elmas birâdeleri eğip ham elmaslar çarklar üzere döne döne berrak olur. Sonra yine bir tarafını kurşuna koyup o tarafı da pâk olur. İsteği üzere dört köşe mi, bademî mi ve altı köşe ederse edip pâk eder, görmeye muhtaç bir dolap çarklı işyeridir, zira elmas o kadar sert ve berktir ki kurşun ne kadar yumuşak ise Cenâb-ı Hak ona düşman halk edip elması kurşun kazır acayip hikmettir.

Elmastan değerli cevher yoktur, zira (---) diyarda madeni azdır. Ateşe girdikçe berrak olur. Altın da ateşte pâk olur. Onun için bu iki maden "Yâ Aziz" ismine mazhar olup aziz ve makbul olmuşlardır, ama diğer cevherlerin hepsi ateşte yok olurlar. Bu elmas kazıcıları tahtırevanlar üzere çarh dolaplarıyla elmas temizleyerek geçerler.

Hakkâklar esnafı: Dükkân 30, neferât 105, bunların piri Hakkâk Abdullah-ı Yemenî'dir. Hz. Veysel Karanî kemer bağlamıştır. Hz. Peygamber'e hediyesiyle gelip Veysel Karanî'nin kemer bağlamasını Peygamberimiz kabul edip Peygamberimizin duasıyla hakkâklara pir olup yine Yemen şehirlerinden Tiğar'da gömülüdür. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında akik, seylân, yemenî, firuze ve yeşim taşlarını hakk ederek geçerler.

Mühür kazıcılar esnafı: Dükkân 55, neferât 80, pirleri yine Hz. Osman'dır, kabri Medine Bakî'indedir. Bunların ser-çeşme ustaları Murad Han zamanında Mahmud Çelebi, Rıza Çelebi ve Ferid Çelebi'dir ki bir mührü 100 kuruştan 500 kuruşa kadar vezir mühürleri kazırlardı.

Gümüş mühür ve tılsım kazıcı: Başka esnaftır, yemen akiki kazıyamazlar. *[188a]* Bunların aralarında ustalar var ki talîk, nesih, rik'a, reyhanî mühürler ve tılsımlar yazarlar ki sanki Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. Dükkânları 15, neferât 40, pirleri Hz. Ukkâşe, Hz. Peygamber'in sırtındaki nübüvvet mührünü görüp bebeklere ve sar'alılara *"E'ûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmât"* yazmaya ve sarı bakır üzere kazmaya başladı. Peygamberimizin izniyle İsm-i Azam duasını yazardı ve demir üzere kazardı.

İsm-i Azam budur: *"Bismillâh yâ azîme'l-hadar, yâ serî'a'z-zafer, yâ ma'rûf el-eser"*. Bizzat kemerini Hz. Resûl-i Ekrem bağlayıp Resûl'ün sırtındaki nübüvvet mührünü öpmüştür, kabri Maraş'ta bir mesire yerdedir. Bu gümüş mühür kazanlar da seyishaneler üzere dükkânlarını çeşitli mühürler, heykeller, tılsımlar ve yemen hırzları (tılsım) ile donatıp alay ile geçerler.

Kuyumcu kalemkârları esnafı: Dükkân 300, neferât 400, pirleri Tâhir-i Acemî'dir ki fetihten sonra Mekke'nin yüksek kapısının gümüş kilit ve kapı levhası üzere sarı pirinç kitabe içine *"Lâilahe illâllâh Muhammedü'r-Resûlullâh"* lafzını ve nice çiçek şekillerini yazıp kalemkârlık etti ve Hz. Resûl'den izinli olarak Hz. Ali kemer bağladı, kabri Şiraz'dadır. Bu kalemkârlar esnafı böyle kâmil ustalardır ki kuyumcuların ve cevahircilerin işlerine güzellik verip kalem, savat, çeşitli mineler ve bukalemun nakışları edip güzellik verirler ki sanki mucize sihridir. Bunların son ustaları Unkapanı'nda Simitçioğlu Urum Mihayil idi ki Osmanlı padişahınca tanındıktan sonra mineli saat zarflarını, kılıç ve hançerlerde olan becerilerini

dostluk için Hind padişahına, Acem şahına ve başka ülkelerin bilginlerine götürüp onlardan bu Mihayil'e hediyeler gelirdi. Ondan sonra kâmil usta yine Unkapanı'nda Ermeni Haçator idi. Sonra Bedesten önünde Aydın Ermeni ve kalemkâr Tambûrî Arnavut Osman Çelebi idi. Sonra Mısır'da sikkezenbaşı olup 1009 tarihinde Abdurrahmân Paşa Mısır valisi iken öldü. Çocuklarına hemen 40.000 halis altın kaldı. Bu kalemkârların işini, hiçbir hünerli beceremezdi. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını sanatlı işlerle donatıp kalemkârlık ederek geçerler.

Sırmakeşler esnafı: İşyeri birdir, neferâtları, bu esnaflar önceden kuyumcubaşılara yamak olagelmişler idi. Lâkin eminler başka alay etmeleri ferman olunup sırmakeşhane emini alayında geçtikleri yukarıda yazılmıştır.

Demir tel çeken esnafı: Dükkân 80, neferât 105, pirleri (---), kabri (---). Bunlar Yenibedesten dibinde ve başka sokakta işlerler. Kuyumcu esnafı bunlarsız olmadığından demir telciler yamak olup seyishaneler üzere çarklar ile sarı pirinçten ince sırma gibi teller ve ince tanbura telleri çekerek dükkânlarıyla geçerler.

Potacılar esnafı: Dükkân 10, neferât yirmi, pirleri Abdülgaffar el-Medenî'dir ki çanak ve çömlek yapıcıların piridir. 162 yaşında öldü. Kabri Medine Bakî'indedir. Bu potacılar bir tür toprağa çeşitli fincan parçaları ve tozlar karıştırıp havanlar içinde dövüp, macun gibi yoğurup derviş külâhları gibi toprak potalar yaparlar. Kuyumcular bunlarda ateş içre altın ve gümüş eritirler. Başka tür potalar ateşe tahammül etmez. Bu iş, bu potacılara mahsustur ki birleşimlerini başkasına öğretmediklerinden bu iş kendilerine özgü olmuştur. Diğer diyarlara da çoğu İstanbul'dan gider.

Boracılar esnafı: Dükkân 3, neferât 10, pirleri (---) (---). Bunlar kuyumculara bure yaparlar ki lehimbâr ile bir işi birbirine yapıştırmak için kuyumcular lehim üzere bureyi ekip Allah'ın emriyle ateşte iki gümüş birbirine yapışıp tek parça olur. Bora odur ki Acem'de ve Canha'da yani Erzurum Gümüşhanesi'nden bir tür kireç gibi beyaz madendir. Onu Mısır şekeri kellesi gibi kelle kelle kalıplarda döktürüp İstanbul'a getirip miskalini birer altına verirler. Bir acayip madendir ama Budin, Alman ve İsveç ülkesinde hasır külünde bure yaptıklarını gördüm. *[188b]* Ama Mısır kuyumcuları bureyi Bahire vilâyetinde Karun'un yerin dibine geçtiği yerde bütün hazinesi natrûn olmuştur, onu şişeciler sırça üzere eritip derhâl sırçayı su eder ve ateşe kuvvet verir natrûnu Frengistan'a götürüp orada kimyagerler natrûnu kezzap suyunda kaynatıp içinden Karun altını hâsıl olur, ama Danimarka kâfiristanı seyahatinde bazı bilginlerle danışıp Mısır natrûnu durumunu söyleşip "Evet kezzap su-

yunda natrûnun altını çıkar ama geliri giderini karşılamaz, değil ki fayda ola" dediler, ama Mısır kuyumcuları bu natrûnu bure yerine kullanırlar, iyi kâr verir. Bu İstanbul burecileri de seyishaneler üzere dükkânlarında kelle kelle bure madenlerini asıp geçerler.

Civacılar esnafı: Dükkân beş, nefer 10, pirleri belli değildir. Ancak bir Hudâ işi bir madendir. Leh vilâyetinde Daniska İskelesi'nden gelir, ama bu hakîr 1071 [1661] tarihinde Seydî Ahmed Paşa ile Erdel Macaristanı'nı haraca bağlayıp Rakofçı lâini katlettiğimiz sene bu hakîr çete ve potura kovarak Negbanya Ejder Kalesi altında sığınakta yatarken bir kireçhane gördük. Esirlerimizden Macar dili ile sorduk, meğer o yerde bir tür beyaz göz göz olmuş değirmen taşı dağlar gibi yığılmış, onlara ateş edip onlardan civa akıp çukurlara dolup civayı köpek derisi tulumlarına korlar, başka yerde durmak ihtimali yoktur, böyle bir madendir. Kuyumcular bu civayı potalar içre ateşte pişirip içine dövülmüş varak altınları koyup mahvolup beyaz kurus gibi hal olur. Daha sonra o kurus olan civalı altını ateş üzere gümüş kılıçlara, hançer ve bıçaklara sürüp altın yaldızlı olur. Civa böyle bir madendir. Bu civacıları ferman ile kuyumcubaşı, attarlardan ayırıp kendilerine yamak edip onlar da seyishaneler üzere geçerler.

Sarı pirinç boruculari esnafı: Dükkân bir ve nefer bir adama mahsustur, başka kimse yapmaya kadir değildir. Sanatını oğluna bile göstermez. Unkapanı'nda işler bir mutaassıb (tutucu) Rum'dur, Kirbazi derler kâmil bir ustadır. Pirleri Efrâsiyâb'dır ki Acem borusunu o icat etmişti. Hazret asrında kerrenây yok idi. Ancak yetmiş kol pehlivanlarında ceng mahallerinde kös ve kudüm çalınıp gülbang-ı Muhammedî çekilirdi. Bu borucu Kirbazi de kuyumcular alayında seyishane dükkânında nice yüz pirinç boruları donatıp kendi boruya ahenk verip çalarak geçerdi. Bu yüreği yaralı işi ancak buna mahsustur.

Çeşitli divitçiler esnafı: Dükkân 19, neferât 40, pirleri Hz. Cebrail'dir ki ilk defa insanlara Cennet'ten divit ve kalemi Hz. İdris'e getirip yazıcılara ve terzilere pir olup Cebrail de divit yapanlara pirdir ama Peygamberimiz asrında Ebû Hâfî adlı bir kuyumcu bir sarı pirinç divit yapıp Peygamberimize hediye verir. Malik oğlu Enes belini bağlayıp divitçilere pir olup kabri Yemen'de Demûl'dedir. Sonra o diviti Hz. Resûl Muâviye'ye bağışladı. Bu divitçilerin dükkânları Sultan Bayezid'de kâğıtçılar içindedir. Şerçeşmeleri cümleye (herkese) Kuloğlu Mustafa Çelebi'dir ki üç kollu, kapaklı, sanduka gibi gümüş ve pirinç divitler yapar ki yüzer kuruş kâr hakkı alır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını divitler ile donatıp alay gösterirler.

Tenekeciler esnafı: Dükkân 300, neferât 305, pirleri belli değildir. Bunlar Leh, Çeh ve İngiliz diyarından gelme demir kalaylı ve pirinç teneke satarlar, dükkânlarını tenekeler ile süsleyip geçerler.

Bıçak kıncıları esnafı: Dükkân 105, neferât 200, pirleri (---) yukarıda kılıç kıncıları kılıççılara yamak olduğu yazıldı ama bunlar bıçak kıncılarıdır. Kuyumcubaşıya yamaktır. Seyishaneler üzere dükkânların çeşit çeşit bıçaklar ve kınlar ile süsleyip geçerler.

Bu arada kuyumcubaşı yamağı olan (---) adet esnaflar tamam olup, sonra kuyumcubaşı alayının seçkini bölük bölük silahlı olup kuyumcubaşının yardımcısı, tarîk sahibi, şeyhleri, kethüdaları, yiğitbaşıları, çavuşları, tarikatçıları ve *[189a]* kemer bağlayacak pir ihtiyarları fırka fırka muhteşemce geçerek ardı sıra ehl-i kıble ağa, sikkezen ağa ve damgacıbaşı ağa yan yana ve üzengi üzengiye vakar ile onar yirmişer çifte dilber köçekleriyle geçip ardı sıra kuyumcubaşı önü sıra nice bin silahlı dilberler ile kendisi süslü eğerli ve cevahir ve altın koşumlu sabâ sür'atli ata binip sağı ve solunda önayakçıları ile at başı birlikte geçip tam sekiz kat mehterhane ve davul köslere tarralar vurulup büyük tantana ile geçerler. Bu alayda toplam (---) askerdir ve hepsinin (---) dükkândır ve 30 adet seçkin esnaftır. Hepsi İslâm ordusuna gereklidir.

Yirmi dördüncü bölüm
Dökmecibaşı esnafı

İşyeri birdir, Süleymaniye Camii altındaki çarşı içre büyük bir işyeridir. Bütün selâtin camilerinin tunç pencere kalıpları ve başka ibret verici kalıpları bu işyerindedir. Süleyman Han, camii yaparken bu işyeri çok önemli olduğundan Süleyman Han ilk defa bu işyerini yaptı. Daima dökmecibaşı burada oturur. Diğer dükkânları dört mevleviyet yerde 1.000 dükkândır. Neferâtları toplam 1.300'dür, zira sahan dökmecileri de bunlara yamaktır. Pirleri ilk başta Karun'dur ki kimya ile uğraşırken tunç eylemek yolunu buldu. Sonra Peygamber asrında pirleri Abderî oğlu Talha'dır. Mekke'de iman ile şereflenip Aşere-i Mübeşşere'den oldu. Tunç sahanlar ve tunç taslar yapardı. Kabri Şam'da Bilâl-i Habeşî yakınındadır. Bu dökmeciler, tahtırevanlar üzere dükkânlarında kâr ederek geçerler.

Kalay düğmeciler esnafı: Dükkân 150, neferât 200, pirleri Ebülmevâhib-i Ensârî'dir. Selmân belini bağladı, kabri Yemen Cüblesi'ndedir. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında kalay düğmeler ve kalay kopçalar yaparak hareket ederler.

Kurşun berber köserecileri (bileğicileri) **esnafı:** Dükkân 10, neferât 25, pirleri belli değildir. *Siyer* ve Büyük *Fütüvvetnâme*'de görmeyip seyahat ettiğimiz yerlerde ziyaret de etmedik, ama meşhur

sanat değildir. Allah bilir sonradan icat bir ustalıktır, ama gerçekten ibret verici bir iştir. Kurşun ile zımparayı bir yerde karıştırıp yuvarlak kösere yapıp berberler usturalarını onunla keskinleştirirler. Bunlar kara lökü ateşte yumuşatıp içine yine zımpara koyup çarhlı kösere yapıp kılıççılar ve bıçakçılar kullanırken ateşler çıkar, çarhlı köseredir. Bunlar da seyishaneler üzere köseresi yaparak satarlar ama lâzımlı esnaftır.

Bunlardan sonra dökmecibaşı büyük alayla sekizer kat mehterhanesini çalarak geçerler. Bu yamak olan üç adet esnaftır ve (---) dükkândır ve (---) askerdir ama seçkin askerdir.

Yirmi beşinci bölüm
Yaycıbaşı esnafı

Dükkân 200, neferât 500, pirleri Hz. Ebûbekir oğlu Muhammed Ekber'dir ki Hz. Resûl huzurunda Hz. Ali beline peştemal kuşatıp yaycılara pir ve tutkalcılara da pir olmuştu. Âs oğlu Amr'dan sonra Mısır sultanı olup Hz. Osman bunun sebebiyle şehit olduğu yukarıda yazılıdır. Hâlâ kabri Mısır'da Zeynelabidin yanındadır. Bunların dükkânının çoğu Sultan Bayezid'de, Murad Paşa Türbesi'nde, Edirnekapısı'nda, Galata'da ve Üsküdar'dadır. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarında pervâne yaylarını ve Sultan Bayezid bizzat yaycı idi, onun yayların, Hurrem Usta, Kemal Ata, Şücah, Tozkoparan ve Deli Ferhad yayları ile işyerlerini donatıp yay yaparak geçerler.

Okçubaşı esnafı: Dükkân 200, neferât 300, pirleri İmrân el-Kavvâs oğlu Ebû Muhammed'dir ki Hazret'in okunu ve yayını taşıyıp yanı sıra yaycılık edip her an seferden kurtulunca ok yapardı, kabri Eğin şehrindedir, Selmân-ı Pâk'ın kırk altıncı kemer bağladığıdır. Bu okçular pâk askerdir. *[189b]* Seyishaneler üzere kulübelerin çeşitli oklardan hekî, pota, azmayiş, pişer, peleng, hadeng, nâvek, sehm, zizan, gez ve pışar isimli kamış ve renkli çamlardan deste deste oklar ile dükkânlarını donatıp ok yapıp bir gözlerini yumup oka bakarak ve ok çevirerek hepsi silahlı geçerler.

Zemberekçiler esnafı: İşyeri birdir, Atmeydanı'nda yeniçeri talimhanesinin bir tarafı zemberek talimhanesidir ve Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda nefer ile cemaatten zemberekçiler odasıdır, ama dışarıda zemberekçiler dükkânı ondur, neferâtları seksendir. Pirleri (---) Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri Bilbis'tedir. Bu zemberekçiler dükkânsızca kol kalınlığı yayları kurup hışt gibi okları ve bazısı taş gülleleri atarak silahlı geçerler.

Sapancılar esnafı: Dükkân 3, neferât beş, pirleri ilk başta Hz. Davud'dur ki Melik Câlût'u sapan ile katleylediğine kesin delil

"Davud da Câlût'u öldürdü. Allâh da ona saltanat ve hikmeti verdi." [Bakara, 251] âyeti inmiştir. Bu sapancı yiğitlerin sonraki pirleri Baba Amr'dır. Sapan ile bütün Hayberîlerin ödleri çâk, kelleleri toprak dolmuştu. Bu sapancılar da sapanlarının kanatlarını şimşek gibi şakıldatarak şırak şırak diyerek geçerler.

Talimhaneciler esnafı: Dükkân 45, neferât 50, pirleri Kerb Gazi oğlu Sadeddin, Malik oğlu Enes kemer bağlamıştır. Bedr-i Huneyn cenginde şehit olup Bedir şehitleri mezarlığında gömülüdür. Bu talimhaneciler tahtırevanlar üzere talimhaneler inşa edip bazı yaycılar ok atarken talimhaneci,

Ok elinden bir,	*olasın kemâl pîr*
Ok elinden iki,	*sana lâzım yayın peki*
Ok elinden üç,	*görmesin bazuların güç*
Ok elinden dörd,	*düşmenin bağrına derd*
Ok elinden beş,	*olasın pîrlere eş*

Netice on iki oka varınca,

"On iki İmâm-ı hümâm aşkına okların oldu tamâm"

deyip on iki okta bir akçe alıp tablaya urulan zizanları alıp bir sanat ile yaycılara reddedip talimhanesinin çanları çıngırdıyarak böyle alay gösterip giderler.

Kemankeş ve kemandâr atıcıları faslı: Neferât 3000, pirleri Ebî Vakkas oğlu Hz. Sa'd'dır ki Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hz. Resûl'ün cenneti müjdelediği on kişilik sahâbedendir ve hadis rivayetçisidir. Kabri Şam ile Kudüs arasında Kenaneli yakınında Yusuf Kuyusu ile Hz. Yakub Köprüsü arasında bir yüksek bayır üzere büyük bir türbe içinde yüksek bir kubbede yatmaktadır. Binlerce çeşit çeşit oklar vardır. Her gelen tirkeş, sadak, cab ve gedelecini tekbirleyip o türbeden bir ok tirkeşine koyup kendi sadağından üç ok türbeye kor. Tekkesinde fukaraları ve camii vardır, fukara misafirhanedir, ama bu hakîr, Medine-i Münevvere yakınında ve Mısır İskenderiyesi Kalesi'nin Yeşil kapısının iç yüzünde ok atıcıların piri Ebî Vakkas oğlu Sa'd diye tarihiyle bir ziyaret ettim, garip seyirdir. Nerede gömülü olduğunun doğru haberini alamadım, Allah bilir.

Netice, bu ok atan kavmi cümle sığır boyunduruğu gibi yayları, keman küreleri, müntehâları, aylanları ve şeddan-gibi yayları, demir yayları ve zincir çillesi yayları çekerek ellerinde gergeri yayları Mısır oyuncularıyla fır-fır çevirerek geçip hepsi Rüstemce silahlara gömülmüş olup kimi piyade ikişer ikişer, kimi atlara binip Mısır tarzı silahkârlık ederek geçerler. Gerçi oyundur ama

Resûlullah'ın sünnetidir. Hakkında *"Attığın zaman da sen atmadın, ancak Allah attı."* [Enfâl, 17] âyeti inmiştir, nice hadisler de vardır.

Ok atıcılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Ancak işyerleri talimhaneler ve Atmeydanı'nda yeniçeri talimhanesi ve Okmeydanı'nda Atıcılar Tekkesi'dir, ama toplam 800 vurucu pehlivandır. Bunların piri de Ebî Vakkas oğlu Sa'd'dır. Bunların alayda işleri çilesine bir sinek konsa çilesi deprer yaylar ile saban demirlerine, Nahçıvan demirlerine, tomruklara, kalkanlara, su ile dolu şişeler ve asılı yanmış kandillere ve aynalara ok ile vurup delerek geçerler. Bir fırkası da hilâl ile, kaz yeleğiyle, yazı kalemleri, karanfil çiçekleri ile şimşir ve ceviz tahtalarına vurup geçerler. Bir zümresi de yeleksiz okları katı yay ile havaya atıp yine havadan önüne inip eliyle oku tutar. Buna benzer tamamlanmış pehlivanlar vardır, ama zümrenin en ustası Ebezâde'dir ki Sultan Murad huzurunda bir yay çilesine dört ok gezleyip iki ok önünde darp urur, bir ok sağ omuzundaki darba, bir ok sol omzundaki darba vurup bir çileden dört ok ile bir çekişte bir şasttan dört darp vurup bir kese altın aldığı bilinir ki sihir gibi acayip hünerdir. Sonra bu işte hüner sahibi Eski Saray imamı ve Sultan Selimli Sarı Solak Murad Han'ın ustasıdır. Zeyrekbaşı'nda Sovukkuyu Camii imamı Bodur Ali Efendi ve bu hakîr Evliya gücü yettiğince bazı mertebe eserlerimiz vardır ki bazı tekkelerde asılıdır. Pehlivan Hacı Süleyman, menzil sahibidir. Nişangâhının tarihi *[190a]*

Pehlivân Hâcı Süleymân, merd-i hak
Kabza ilminde odur sahib-hüner,

diye başlangıcı bu mısralardır. Bunlar bu tür hünerler göstererek Alayköşkü dibinden geçerler.

Zihgîrciler (okçu yüzüğü) **esnafı:** Dükkân 50, neferât 105, pirleri Vakkas oğlu Sa'doğlu Ebû Tâhir Şaggâl'dır. Selmân-ı Pâk belini bağlayıp Büyük *Fütüvvetnâme*'de Bağdad Hillesi'nde arslan paralamıştır, kabri belli değildir diye yazmış. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını şîr-mâhî, balık dişi, sığın boynuzu, kuknus burnu, gergedan boynuzu ve ablak koç boynuzlarından zihgîrler ile dükkânçelerini donatıp silahlı geçerler.

Matrakçılar esnafı: Dükkân 10, neferât 30, ama dükkân sahibi olmayan nice bin matrakçı pehlivanlar vardır. Pirleri Ümeyye Damirî oğlu Hz. Amr'dır ki şatırların ve matrakçıların piri odur. Hz. Ali kemer bağlamıştır, kabri Humus şehrindedir. Bunlar ordu alayında pazularını sığayıp piyade matrakbâzlık edip pehlivanca cesaret ve mehabet göstererek geçerler. Çabuk hareket ederler. Serçeşmeleri başdarda-i padişahîde ip cambazlığı eden Taslak

Kaptan'dır ki yiğitlik davası ile Acem'den dört yetişkin matrakbâz gelip dördü birden saldırıp dördüne de matrak yetiştirip kaçmışlardır. Daha sonra Murad Han bu fenne heveslenip matrakbâz olmuştur. Hatta bu Taslak Kaptan hakkında Cevrî Çelebi, Şeyhzâde hicvinde Arap ağzından bu beyti okumuştur:

Jeldi Taslak verdi matrak benim aldım saşısın
Bir açıtmazdır sizi Şeyhzâde kimler ajısın.

Bazı dostlar "Şeyhzâde si.im ajısın" okurlar. Taslak Kaptan bir çevik pehlivan idi. Sonra Sultan Bayezid Meydanı'nda işyeri sahibi Matrakbâz Cin Ahmed, buna bir pehlivan denk olamazdı. Baba Arap bu da cesur ve yiğit, yetmiş yedi bendi tamamlamış matrakbâz idi. Eğer her bildiğimizi bu şekilde yazsak seyahatimize engel olur.

Gürzcü pehlivanlar esnafı: Dükkân 12, neferât 70, nice yüz zorlu, gürz atan pehlivanlar vardır ama işyeri sahibi 70 neferdir. Diğer pehlivanlar da bu işyerlerinde toplanıp "orta çekme, kesme, asma, dikme, salma, salık, dörttop ve altıtop gürzlerden ikişer kantar gürzlere kadar tamamlarlar. Pirleri Hz. Hamza dostu Hürûm Gazi'dir ki yine kemerini Hz. Hamza bağladı. Bunlar da yaya 76 adet gürzleri ve sapanları başları üzere fır-fır çevirerek Rüstemâne geçerler.

Güreşçi pehlivanlar esnafı: Tekkeleri iki yerdedir, biri Küçükpazar yakınında Unkapanı yolu üzere Servi fırını karşısında Pehlivan Şüca Tekkesi, Fatih Gazi'nindir. Biri de Zeyrek Yokuşu ayağında Pehlivan Demir Tekkesi'dir. Hâlâ bu tekke mamurdur. İçinde tekke şeyhi Baba Hasan, iyi hâl ile tanınan yaşlı bir zâttır. Bu tekke içre 300 zorlu pehlivanlar var ki onar çift camus kütenin zapteder erlerdir. Yüz, yüz elli çift pehlivanlar cümle kispetlerin giyip sarı şîr-i revgan yağıyla yağlayıp çifte çifte adam ejderhası gibi apul apul yürüyüp birbirlerine kağan arslan gibi sarılıp bu kadar seyirciler içre birbirine evren gibi eğri bakış atıp alt üste ve üst alta pehlivanlık ederek bütün (---) bend oyunlardan kesme, şirazî, kesebend, terskepçe, pîşkabza, yanbaşı, serkelle, âsmaniş, Cezayir sarması, boğma ve karakuş adlı oyunları icrâ ederek Alayköşkü dibinden geçip padişahtan ihsanlar ile şereflenip geçerler. Bunların piri Hz. Mahmud Pir-i Yâr-ı Veli'dir Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri (---) dir.

Kuş avcıları esnafı: Dükkânları yoktur, neferât 500 avcıdır. Bunlar okçulara kuş yeleklerinden güçügen, kartal, toy ve kuğu yelekleri getirdiklerinden yamak olup alaylarında silahlı geçerler. Bunlar tüfek atıcı avcılardır, pirleri belli değildir.

Avcılar esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Dağ, bağ, ırağ ve yakında kuşu kuş ile avlayıp yeleklerini *[190b]* bunlar da okçulara getirdikleri için alaylarında yamaklardır. Pirleri önce Hz. İsmail'dir ki açlığını gidermek için Cenâb-ı Hak kendine avı helâl edip ilk defa kuşu kuş ile avlayan Hz. İsmail'dir. Daha sonra Peygamberimiz asrında İmam Hüseyin atmaca ve doğan avlatıp kırmızı çakşırlı kut güvercin beslediği fütüvvetlerde yazılıdır. Onun için avcılar İmam Hüseyin'den yakarlar çerâğı, mübarek kabri Bağdad yakınında, mübarek başını uğursuz Yezid Mısır'a gönderip Mısır'da Meşhed-i Hüseyin'de gömülü olduğu kesindir. Bu avcılar esnafı küheylân atlar üzere ellerinde Edil doğanları, dal doğanları, sunkur, toygun, karçığa, şahin, zağanos, balaban, çakır, taştülek, devlengeç, karakuş, atmaca ve karagöz adlı doğanlarıyla davullarına tarralar urarak terkilerinde avladıkları kaz, turna, turaç, süğlün, keklik, çil, ördek, sürhab, balıkçıl, toy ve karabatak şekilli avlar ile Alayköşkü dibinden geçerler.

Mervahacılar yani yelpazeciler esnafı: Dükkân (---), neferât 105, pirleri Yakub-ı Tâiff'dir. Hazret'e kuş yününden mervaha getirip Malik oğlu Enes belini bağlayıp irşâd etti, kabri Musul'dadır. Bunlar dükkânların seyishane üzere edip güçügen yeleğinden, karga yününden, kartal yeleğinden ve çeşit çeşit çelenglerden yelpazeler yapıp geçerler.

Sorguç otağacıları esnafı: Dükkân 40, neferât 80, pirleri önce Sam'dır, sonra bilinmemektedir, bir fütüvvette görmedik. Bunlar da seyishaneler üzere şahî sorguçlar, çıga ve turna telleri, balıkcıl telleri, hümâ telleri, yeniçeri çorbacısı sorguçları ve kuka süpürgeleri ile ve ibretli tavus telleri ve Habeş tavuğu yelekleriyle dükkânlarını cevahir sorguçlar ile süsleyip geçerler.

Kuşbâzlar esnafı: Dükkân 50, neferât 600, bunların piri yoktur. Bunların hakkında atalar "Kuşbâzı kumarbâzı, onları katleden gazi" demişler. Bir alay uğursuz kavimdir, ama İstanbul çelebilerinin mirasyedileri anası altından elli kuruşa yumurtasını alıp kendi güvercini altına koyup yavru çıkarırca sürüsüyle göklere çıkıp havadan zemine inince takla ata ata yere düşüp bazısı ölür.

Bu tür taklabâz, pâl, şeber, cevizî, şamî, mısrî, bağdadî, münakkat, alara, martalos, demkeş, saya, talazlı, pelenk, çibar, şeber, kızıl ala, darkıl ala, kara ala, tekir ala, çakır ala, habar ala, sade kut, taçlı kut ve çakşırlı kut bu kadar çeşit güvercinler besleyip kâr ederler.

Bazı güvercinlerin yelekleri okçulara lâzım olduğundan bu kuşbâz esnafı da onların alayında ellerinde ve başlarında münis olmuş güvercinler ile, kulağı küpeli ve ayağı halhallı mercan gözlü

kuş sürüleri ile geçer, ama bu yukarıda anılan güvercinlerin hepsinden makbul taklabâz ve bağdadîdir ki bir eve varıp âvare olup yuva eylemez. Sonunda on sene geçse bağdadî Bağdad'da ise de gelip eski yuvasını bulur.

Dostlarımızdan birkaçı kuşbâz idi. Birkaçını Bursa'ya götürüp cuma namazını kılıp kafesten bıraktığımız gibi Bursa üzere bir kanat çırpıp göklere çıkıp kayboldu. O ân İstanbul'da yuvası varmış.

Hikâye: Bursalı Sadîzâde, herkesçe meşhur mirasyedi kuşbâzdır. 10.000 kuruş harcayıp 1.000 çift güvercin toplar ki padişaha bu toplama işi duyurulur. Her an bu Sadîzâde güvercinlerine karınsa zamanında misk içinde gecelemiş nar tanesi vermeyi alışkanlık etmiş.

Hudâ'nın hikmeti bir gün bu sürüyü yuvalarından uçurup gökyüzünde kanat çırpıp dolaşırken Hudâ'nın hikmeti gök kazası bir yıldırım, berk ve karanlık olur ki Bursa içinde insan insanı görmeden kalıp bütün halk bağırıp çağırmaya başlar. İşin sonunda bir gün bir gece bu karanlık Bursa üzerinde durup Sadîzâde'nin güvercinleri gelmeyip aklı başından gider.

Sonunda üzüntüsünden *[191a]* başını alıp Arap ve Acem seyyahı olup cihanı dolaşarak Mağrib'de Cezayir vilâyetine varıp maarif erbâbı ve zarifleriyle karışarak bir gün bir yuvaya varıp görse ki yedi seneden beri kendinin kaybolan âşık olduğu güvercinler ki, Anadolu'ya özgü olan zeyrek kuşlardır, söz sırasında ev sahibine nezaketle bu kuşları sorar.

Ev sahibi "Bu sürüyü bize Allah verdi ki yedi yıldır bir kere bir karanlık, fırtına, şimşek ve yıldırım kopup dünyayı karanlık bürüyüp bu güvercinler can havliyle bunda düşüp kaldılar" deyince Sadîzâde,

"Bu sürünün tamamı benimdir ki yedi yıldır seyahat edip malım arardım. Tanrı'ya hamdolsun buldum" deyince ev sahibi,

"Neden belli, ispat eyle" deyince Sadîzâde,

"N'ola?" deyip hemen çarşıya gelip bir miskal Hoten miski alıp bir yük narı taneleyip misk ile bir gece nar yatıp sabah ki olur Sadîzâde hane sahibine,

"Buyrun güvercinler benim olduğunu size ispat edeyim" diye hane sahibi ile nice dostlar güvercinlerin yuvası önünde durup Sadîzâde yuva kapısını açıp eski âdeti üzere güvercinlere "Dü çip çip" diye bağırıp peştemal içinden miskli nar tanesini bu güvercinlere saçınca azemetullah bu güvercinler arasında bir koğurdu ve bir vığırdı peyda olup nar tanesine can atıp yediklerinde bir kere yerlerinden kopup göklere yükselip havada kayboldular.

Hane sahibi şimdi güvercinler gelir ümidinde olup beklerken Sadî Çelebi,

"Tanrı'ya hamdolsun malımı ispat ettim mi?" deyince bütün Cezayir halkı hayran kalır.

Sadî Çelebi, Cezayir'den 70 günde gemiler ile Bursa'ya gelip görse bütün kuşları yuvalarında yavru çıkarıp yine aynıyla yatmışlar.

Sadîzâde aile halkına sorar, Cezayir'den kanat urdukları gün yuvasına ilk gelen bağdadîler, sonra pâl ve şeberler gelir.

Sadîzâde hesabıyla Cezayir'den sekiz saatte Bursa'ya geldikleri muhakkaktır. Gerçekten bağdadî hakikatli kuştur. Cenâb-ı Hak bütün kuşlardan güvercini zeyrek yaratmıştır, ama beslemesi uğursuzdur. Meğer kırmızı tepeli ve ayağı çakşırlı kut güvercini ola, onu evlerde beslemek sünnettir. İmam Hasan ve İmam Hüseyin için Hz. Ali beyaz ve bensiz çatal ibikli ak horoz ile kırmızı çatal tepeli ve çakşırlı güvercin beslemişlerdir, diye yazmışlardır, ama başkasını beslemek yasaktır, zira evlâtları olan baştan kıçtan çıkar, gayet sakınmak lâzımdır.

Tavukçular esnafı: Dükkân 105, neferât 400, pirleri Kârûn'dur ki ilk başta tavuğu sermâye diye besleyip kendisi yere geçince tavukları ovada bulunup Karun malından tavuk ve Mısır'da natrûn kalmıştır. Mısır'da tavuğu fışkı içinde yavru çıkarmağı Karun bulmuştur. Bu dünyada onu görmeyen bir şey görmemiştir. Üçüncü cilt kitabımızda Mısır vasfında ayrıntılı yazılmıştır, ona bakıla.

Bu tavukçular kuş besleyip bazı Mısır tavuğu, kaz ve ördek yelekleri okçulara ve yelpazecilere lâzım olduğunda bu okçubaşı alayına tayin edilip seyishaneler üzere kafes kafes tavuklar ve renk renk her diyarın horozlarından bazı boynuzlu, çatal ibikli, ikişer ımlık horozlar ve semiz beslenmiş ımlık tavukları ile horozları "kuruku kuruku"diyerek geçerler.

Serçe ve başka kuş avcıları esnafı: Bunların dükkânı yoktur, hemen bağ ve bahçeler kenarında tuzaklar ile tutkal gibi ökseleri çalılara sürüp serçe, iskete, filorine, baştankara, ispinoz, saka kuşu, işlibe, ferye, kuyrukatan, kara bülbül, bokluca bülbül, hezâr bülbül, mankır kuşu, pozbakâl, ishak kuşu, asma kuşu, kara tavuk, kârvan kuşu, üveyik ve hakkuran, Yusuf Mısır'da satıldı ve beyaz kumru, bu gibi hoş sesli kuşları kafesler içre hapsedip giderken saka kuşları kafesleri altındaki kâseler içinden yüksük kadar kovacıklar ile gagasıyla ve tırnaklarıyla su çekip kovadan içer. Mankır kuşu yine kafesinin içinden mankır taşır bir turfe kuştur. Diğer kuşların her biri birer *[191b]* tür sesler çıkararak, avcıları da çeşit çeşit şakalar ederek geçerler. Bunlar da garip esnaftır.

Bülbülcüler esnafı: Neferât 500, bunların dükkânları yoktur, çoğunlukla köşklerde molla ve vezirzâde çelebileri ve berber dükkânlarında ustalar yetiştirip bülbüllerin binlerce nağmesinden ruhlarına gıda hâsıl olur. Bunların nice yüzü ellerinde inci ve Yemen akiki ile örülmüş bülbül kafesleri var ki bazı kafes bin kuruşa olmaz meliklere hediye için yapılmış kafeslerdir. Bu kafesler içre eşkıya ve utanmaz insan çokluğundan pervasızca bülbüller feryat ve figanlar ederek birbirine hasmâne sızlanışlar ederek nice yüz kafes bülbül ve nice yüz kafes kara tavuk kimi ihlâs kimi salavât getirerek kafeslerle papağanlar da geçerler.

Bu esnaflar geçtikten sonra kemankeşbaşı ve Okmeydanı'nda Puta Yeri'nde atıcıbaşı bütün atıcılar ile yayları ellerinde çekerek kurarak yasarak saf saf geçerler. Ardı sıra yaycıbaşı, okçubaşı ve Yeniçeri Ocağı'ndan talimhanecibaşı ile üç ağa at başı beraber üzengi üzengiye geçip ardları sıra sekizer kat mehterhane ile silahlı geçerler. Bu yaycıbaşı ve okçubaşıya 19 adet esnaf yamak olup (---) adet dükkândır ve (---) adet çeşitli esnaf askerleridir. Bunlar da yazıldığı gibi Alayköşkü dibinden hazır geçmişlerdir.

Yirmi altıncı bölüm
Hayyâtlar yani terziler esnafı

İşyerleri ikidir, Arslanhane'ye bitişik işyerlerini Fatih Sultan Mehmed Han yaptı (---) başı işyeridir. Alayköşkü karşısındaki işyerini Sultan Süleyman Han yaptı. Bu ikisi de büyük işyerleridir ki (---) başı işyeridir. Her birinde 500 neferât vardır ama taşra İstanbul'un dört mevleviyetinde bütün terzi dükkânları 3.000, neferâtları 5.000'dir.

Bu cümlenin pirleri ilk defa Hz. İdris Peygamber'dir. Hâlâ cennette cennet ehli olacaklara don biçmededir. Hz. İsa da cennettedir, ölmeden cennete giren bu iki peygamberdir.

Hz. İdris, Arz-ı Hasan'dan İsvan diyarına gidip orada halkı dine davet edip sonunda İsvan şehrinde göğe çıktığı mağarası üzere olan kayada mübarek ayağının çukurundan bu hakîre yağmur suyu içmek nasip olmuştur, ama Hz. İsa Kudüs yakınında Nablus Şehri'nde hapsettikleri mağaradan göğe çıktıkları mağarada hatm-i şerif etmişiz.

Bu taraftan terzilerin piri İdris Peygamber'dir, lâkin Hz. Risâlet asrında pirleri Davud-ı Tâhirî'dir ki Selmân-ı Fârisî'nin on birinci kemer kuşattığı pirdir. Bütün terzilerin silsilesi ona çıkar, kabri (---)'dedir, ama bu iki hünkâr terzibaşılarından başka taşra terzibaşısı bütün sanat ehlini silahlı edip seyishane tahtırevanlar üzere bütün dükkânlarını değerli elbiseler ile süsleyip sırıklar üzere

Mısır, Dimyat ve Tire alacalarından renk renk biçilmiş dikişi belli olmayan ve alacaları birbirine uygun eski iş elbiseleri dikişsiz dokunmuş alacaları yenlerinden sırıklar üzere gerip bütün terzi dilberânları silahlar ile kendilerini donatıp geçerler. Seferlerde lâzımlı esnaf olup eski pirlerine riâyeten başka sanat ehlinin önüne alındı, zira padişahlar da bunlara muhtaçtır.

Dolamacı terzileri esnafı: Bunların büyük işyerleri (---) dir, ağaları da oradadır. Saray-ı Hâs'da olan büyük oda ve küçük oda köleleri hep çuka dolama giyerler. Bu esnafın işleridir ki eski yerdir. Bedesten yakınında bütün dolamacılar seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit çuka dolama ve feraceler ile donatıp kendileri silahlı olurlar. Yukarıda yazılan hil'atçi terzibaşı, dolamacı terzibaşıları ve 600 neferleri hep padişah kullarıdır. nâzırları hünkâr hazinedarbaşısıdır. Şöyle biline.

Kapamacılar esnafı: Dükkân 300, neferât 500, bunların da piri Davud-ı Tâhirî'dir. *[192a]* Bu esnaf da seyishaneler üzere dükkânlarını Lekefurî ve Bruçî, İmam Rıza bezi, Musul ve Diyarbakır bezleri, Ahmedâbâd ve Hıtâyî bezlerinden kapama elbiseler ile dükkânlarını bezeyip silahlı geçerler.

Pamuk hallaçları esnafı: Dükkân 104, neferât 300, pirleri Mansûr-ı Zâhid el-Kattân'dır ki Peygamber huzurunda Selmân-ı Pâk beline kuşak bağlayıp on ikinci pir ettiği bu Zâhid Mansûr-ı Kattân'dır ki bütün hallaçların silsilesi ona çıkar, kabri Bağdad'dadır.

Bu hallaçlar araba ve kızaklar üzere dükkânlarında tempo ile yaylarının tellerine tokmak vurup "Tırtıka tırtık tır tır tık tıka" diye düyek usulünde tokmak vurarak pamuk atarak gülüp oynayarak üzerine oturarak geçerler.

Bir sınıfı da renk renk pamuklardan muvahhidî ferace, elbiseler, çakşırlar, çeşitli pamuk sarıklar, pamuk topuz, teber ve tüfekler ile geçerler. Tahtırevanlar üzere renkli pamuklardan siyah gözlü adamlar, hayvanlar, arslan, kaplan, ejderha ve evrenler edip gözlerini narenc ve turunçdan edip her arslanı ve kaplanı demir zincirler ile bağlayıp zincirin bir ucu yine pamuktan eli deynekli arslancı elinde olup tahtırevanlar üzere geçerken Alayköşkü dibinde hünkâr huzurunda bazı pamuk giysi giyen adamlara ateş verip seyrâncılar üzere varıp bütün halk bir hây-hûya varıp bu şakalar ile geçerler. Bazı hallaçlar "Sakın pamuktan aslan geliyor" der bazıları "Korkma pamuktan arslandır, kaba kaftan kalıbıdır, hâkim değildir" diye söyleyip giderler.

Kadın takyacıları esnafı: Dükkân 55, neferât 300, pirleri Abdullah-ı Vâsıtî'dir, on üçüncü pirdir, Selmân-ı Fârisî kemer bağlamıştır, takyacıların silsilesi ona çıkar, kabri yine Bağdad

Vâsıtındadır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını diba, şîb ve zerbâflar ile takyeleriyle, diba ve kadife altınlı işleme terpuşlar ile işyerlerini süsleyip ve bütün takyacı gençleri süslü olup çeşit çeşit silah ile geçerler.

Kavukçular esnafı: Dükkân 105, neferât 400, pirleri Sa'd oğlu Abdullah'dır ki Peygamberimizin tacına hizmet ederdi, kabri Mekke Muallâsı'ndadır, Malik oğlu Enes yetiştirmesidir. Bunlar da dükkânlarını kadife ve çuka kavukları ile süsleyip bütün kavukçular ve ay parçası kavukçu tazeleri güzel kumaşlar ile silahlı silahlı bazı İstanbul zarifleri kavukçu tazelerine "Çelebi temen eğer misin" diye üleşirler. Bir kere aceb hata olayazdı, bu temen lâtifesinden kavukçu gençleri asla haz eylemeyip halk dilinde yayılmış sözdür.

Kellepuşçu esnafı: Dükkân 105, neferât 305, pirleri (---) (---) (---) (---), kabri (---)'dedir. Bunlar çoğunlukla Midilli Rumlarıdır. Seyishaneler üzere kellepuşlarını süsleyip kendileri de elbise değiştirerek silahlı geçerler.

Yorgancılar esnafı: Dükkân 105, neferât 400, pirleri Kâmil-i Hindî'dir, Malik oğlu Enes belini bağladı. Hz. Osman'la evlenen Peygamberimizin kızları Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Hz. Ali'yle evlenen Fâtımatü'z-Zehrâ'nın çeyizlerine hizmet etmiş Kâmil-i Hindî'dir ki yorgancıların piridir. Kabri Yemen diyarında Cünbül şehrinde yatar, bu şehir Mekke'ye yakındır. Bu yorgancılar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını atlas, diba, sereng ve hara yorganlar ile süsleyip hepsi silahlı geçerler.

Zincef ütücüsü esnafı: Dükkân 30, nefer 40, pirleri bilinmez. Bunlar dükkânlarında mantar şeklinde mermer üzere atlas zincef ve ütülü âlim giysileri yaparak geçerler.

Kanaat ehli, **gömlekçiler esnafı:** Dükkân 300, neferât 400, pirleri, önce Hz. Şit'tir, pamuk ipliği eğirip bez dokuyup gömlek yaptı. Onun da piri Cebrail'dir, ama Peygamberimiz zamanında pirleri Hz. Huzeyme'dir ki Peygamberimizin kayınbabasıdır ki kızı Sitti Zeyneb'i Hz. Resûl'e verdi. Huzeyme'nin kabri Mekke Muallâsı'ndadır. Bu Huzeyme, Hadice-i Kübrâ'dan ve Sitti Ayşe'den iplik alıp gömlekler yapıp satıp geçimini sağlardı. Bu gömlekçiler de seyishaneleri üzere dükkânlarını çeşitli ak kenarlı İstanbul, *[192b]* Dırama, Serfiçe, Kalamata ve Trabzon gömlekleriyle süsleyip ve dikişsiz dokunmuş hayal bezden gömlekleri sırıklara serip mallarını sergileyerek geçerler.

Tülbentçiler esnafı: Dükkân 100, neferât 500, bunlar da hazır geçerler. Pirleri bizzat Hz. Resûl-i Ekrem'dir ki Mekke'den Busra şehrine sarık götürerek satıp kendileri beyaz peygamber sarığı sardılar, sonra saçlı olup Hz. Ali ile siyah imame sardılar.

Yağlıkçılar esnafı: Dükkân 60, neferât 100, ilk yağlık mahrame işleyen Hz. Süleyman hatunu Belkıs Ana'dır. Sonra Peygamberimiz zamanında yağlık dokuyup satan (---) dır. Selmân kemer bağlamıştır. (---) Bunlar dükkânlarını çeşit çeşit nakışlı Kaya Sultan ve saray yağlıkları ile süsleyip mallarını göstererek geçerler.

Örücüler esnafı: Dükkân 10, neferât 35, pirleri Atâullah Habeşî'dir, Enes belini bağlayıp kabri Habeş Zeylanı'ndadır. Hz. Osman ile Habeş'e gidip orada vefat etti. Bizzat Hz. Osman cesedini yıkayıp cenazesine imamlık edip defnetti. Hâlâ halkın ziyaret yeridir. Bu örücülerin dükkânları Mercan Camii dibinde Sırt Hamamı önündedir. İşleri, bir Keşmirî şal, dülbent, atlas, hârâ ve ihram türü eşyaları sıçan delse veyahut bir tür afet etse bunlar o yaralanan yerleri örüp kaybederler, asla bilinmez, sanatlı iştir. Bunlar da seyishaneler üzere örücülük ederek geçerler.

Kemal ehli, **cüllâh** (bez dokuyucu) **esnafı:** Dükkân 300, neferât 1000, ilk pirleri Hz. Şit'tir. Peygamberimiz asrında pirleri (---) Selmân-ı Pâk kemer bağlamıştır, kabri (---) (---). Bunlar tahtırevanlar üzere tezgâhlarında bez dokuyarak geçerler.

Çuka ve kumaş parçacıları esnafı: Dükkân 45, neferât 180, pirleri Yâsin oğlu Ebülhüdâ'dır. Malik oğlu Enes'in öğrencilerinden oldu. Ebülhüdâ'nın kabri Bağdad Cevazir'indedir. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını çeşitli kumaş ve çuka parçalarıyla süsleyip geçerler. Bunlar da hep Midillili Rumlardır ama cömerttirler.

Kemal ehli, **iplikçiler esnafı**: Dükkân 255, neferât 500, bunların piri (---) Malik oğlu Enes yetiştirmesidir, kabri Füncistan'da Sennâre şehrindedir. Dükkânlarını renk renk iplikler ile donatıp geçerler.

İcat ehli, **gazzâzlar esnafı**: Dükkân 300, neferât 800, pirleri İmam Gazâlî'dir derler ama yanlıştır. Hz. Peygamber huzurunda pirleri Cafer-i Tayyar oğlu Abdullah'dır, Selmân'ın yirmi dokuzuncu halifesidir. Cümle gazzâz ve yüncülerin piridir. Bu gazzâzlar seyishane ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını cevahir donanım, değerli kumaşlar, som girih ve teybend kuşaklar ile ve çeşitli sırma mebrum işler ve avizeler ile işyerlerini öyle süslerler ki sanki Bursa'da Gelincik Çarşısı süslenmiştir. Pâk ve temiz gazzâz gençleri ve kendileri ile süslerler ki sanki her biri gerçek gılmândır, zira İstanbul içre dilberler övülse ilk başta kavukçu, ikinci takyacı, üçüncü gazzâz dilberânları övülüp adlarına şiirler yazılmıştır. Bunlar da edâ ve naz ile geçerler.

Yahudi ibrişimcileri esnafı: Dükkân 100, neferât 200, pirleri (---) bunların Bedesten yanında başka çarşısı, miyâcıları ve çavuşları vardır. Seyishane üzere çeşit çeşit Lahicân ibrişimiyle dükkânlarını süsleyip değişik elbise ile geçerler.

İpek düğmecileri esnafı: Dükkân 50, neferât 600, nice bini de evlerinde işlerler, dükkânlarını Trabzon işi ipek düğmeler ile süsleyip, işleyerek geçerler.

Bunlardan sonra terziler ser-çeşmesi, hil'atçi terzibaşı, dolamacı terzibaşı yardımcı ve çavuşları, şeyhleri ve duacılarıyla sekizer kat mehterhaneleriyle geçerler. Bu terzibaşılara yamak olan esnaf on dokuzdur, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

Yirmi yedinci bölüm
Haymeci yani çadırcılar esnafı

İlk defa çadırı Cemşid yapmıştır. Sonra Hz. Peygamber zamanında pirleri Abdullah-ı Mekkî el-Hayyâm oğlu Nâsır'dır. Selmân-ı Pâk belini bağlayıp çadırcıların silsileleri ona çıkar. Nur dolu mezarı (---) (---) (---) Peygamberimize ihramdan çadır yapmıştır. Bu çadırcılar tahtırevanlar ve arabalar üzere nakışlı seyre değer çadırlar kurup ve içinde çadırcı dilberânları işleyerek birbirlerine şaka ederek geçerler. Bir bölüğü de bukalemun nakşı kitabeleri üzerlerine giyip tengetir çadırlar, sâyebân-ı namusiye ve sahâbeler kurup çadır üstünde bir küçük çadır daha *[193a]* peyda edip bütün askeri silahıyla geçerler.

İplikçiler esnafı: Dükkân 40, neferât [?]000, pirleri (---). Bunlar da seyishaneler üzere dükkânların renk renk pamuk iplikler ile süsleyip geçip giderler.

Çadır kolancıları esnafı: Dükkân 55, neferât 105, pirleri yine gazzâzların piri Cafer-i Tayyar oğlu Abdullah'dır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını çadır kolanlarının çeşitleriyle süsleyip geçerler. Bunlardan sonra yine çadırcıbaşının seçkin askeri, şeyhleri, yardımcıları, çavuşları, kethüdaları ve ağaları at başı birlikte teberrüken (bir şeyi bereket veya saadet vesilesi sayarak almak veya vermek) hünkâr çadırı mehterbaşı da alaya katılıp sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu çadırcıbaşıya (---) üç adet esnaf yamaktır, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

Yirmi sekizinci bölüm
Kürkçüler esnafı

Dükkân cümle 500, neferât cümle 1000, bunlar da iğne ile kâr ettiklerinden eski pirleri İdris Peygamber'dir, ama ilk defa kürk giymeyi avlanmak için Huşeng Şah her hayvanın postunu giyip dağlarda o hayvan şeklinde gezip hayvanları o yolla avlardı. Başkaları da görerek post giyip safa etmeye başladılar.

Hz. Peygamber zamanında kürkçülerin piri Âmirî oğlu Amr'dır. Selmân-ı Pâk belini bağladı, nurlu kabri (---) (---)'dir ki on dördüncü

pirdir. Bu kürkçü esnafıyla tabakların bir acayip savaşları olup sonunda padişah ve ileri gelenler kürk giymek zorunda olduğundan bu esnaf önce gidip başka mehterhane ile geçmek ferman olundu.

Bunlar tahtırevanlar ve seyishaneler üzere dükkânların nice yüz bin kuruşluk samur, vaşak, zerdava, sansar, sincap, samur paçası, samur kafası, kakum, ördek boğazı, kuğu boğazı, saka kuşu boğazı, tilki boğazı, nâfesi, çılkavası, beyaz Moskov tilkisi, zakan, kebûtî, kuzu bağanası, düşüt bağana kürkleriyle dükkânlarını süsleyerek geçerler. Sonra Mahmudpaşa Çarşısı'nda Rum kürkçüleri başka büyük bir alay olup nice yüz kürkleri ters giyip başlarında ayı postlarında acebe külâhlar ve çakşırları bütün posttan ve nice yüzü baştan başa kaplan, pars, arslan ve kurt postlu ve başlarında samur kalpak taçlar ve ellerinde kosdaniçse ve harbeler ile atlarının bütün koşumları hayvan derilerine müstağrak olup geçerler.

Bir fırkası da yine hayvan derilerine sarılmış yaban adamları yapmışlar ki Allah korusun gören adamların ödleri patlar. Her bir yaban adamları beşer, altışar pranka zincirler ile bağlayıp her birini beşer altışar adam zorlayarak çekerken yaban adamları seyirci adamların üstüne saldırınca o acayip yüzler korkusundan halk içre bir hây-hû kopar kim anlatılmaz. Nice yüz tür dev ve peri suretleri yapıp ayakları havada başı tepe taklak ama yine zeminde iki ayağıyla yürüyüp halk üzere saldırırlar. Nice acayip şekilli cinler yaparlar ki bu alayı görmeyen adam gördüğünde aklı perişan olur. Nice yüz arslan, kaplan, pars ve ayı postlarına adamlar girip dört ayak üzere giderken halka yan yan bakıp zincirler ile geçerken bazı adamlar üzere saldırıp zincir çekenler ellerindeki deynekler ile vurup zaptederler.

Bir esnaf da ayı, domuz, kurt, sığın ve karaca derilerine adamlar girip zincirsiz apul apul giderken geriden bir alay alaca zağarlar, tazılar ve köpekler ile bu kadar avcılar ellerinde harbe ve navorta silahlar ile domuz, ayı ve kurtlar içine girip birbirlerine saldırıp bir av faslı ederek hünkâr önünden geçerler.

Samur kalpakçıları esnafı: Dükkân 80, neferât 105, pirleri belli olmayıp Cengizoğulları tacıdır. Bunlar da dükkânlarını samur kalpaklar ile süsleyip nice tane samurların içlerini pamuk ile doldurup bir köşede ipler ile çekip hareket ettirip bu tarz ile geçip giderler. *[193b]*

Samur bezirgânı esnafı: Neferât 1000, bunlar cümle Rumeli'nde Serfiçe, Filoruna, Liçista ve Gölikesri şehirlerinde oturur bir alay dinsiz ve pirsiz Rumlardır. Her sene Moskov diyarından samur, sincap ve başka kürk getirir zengin bezirgânlardır. Bütün samurların tersin giyip seyishane ve atların da baştan başa samur ve balık dişi

dedikleri sülük dişleriyle seyishaneleri ve tahtırevanlarını süsleyip geçerler.

Kuş ve başka hayvan avcıları esnafı: Neferât 200, bunlar kürkçü avcılarıdır, ellerinde ferman ile muaf ve müsellemlerdir ki çakırcıbaşı, doğancıbaşı, şahincibaşı, atmacacıbaşı, bostancı ve Yeniçeri Ocağı tazıcıbaşıları ve Istıranca'da avcı odaları yeniçerisi de bu kürkçülerin avcılarına müdahale edemezler. İstanbul'un dört tarafında Çekmece göllerinde ve Terkoz'da kuğu, saka kuşu, yeşilbaş ördek ve alaca ördek vurup boğazlarını kürkçübaşıya kanatlarını okçubaşıya verirler. Bunlar da avlarıyla geçerler.

Parsçıbaşı esnafı: Ağa 1, işyeri Arslanhane'dedir. Neferâtları 55, bunlar da kürkçübaşı pars, vaşak postu sahibi olmağıla padişahın bütün parslarını altın ve gümüş zincirler ile çekerek baştan başa çullar ile ellerinde asalar ile "Alamadı parsım, göremedi parsım" deyip geçerler.

Arslancılar kethüdası esnafı: Pirleri Hz. Esedullahi'l-gâlib, Ebû Tâlib oğlu Hz. Ali'dir ki bütün yırtıcı hayvanlar Aliyyü Veli'nin ayağı tozuna yüzler sürerler idi. Padişah fermanıyla arslancıbaşı arslan, kaplanlarıyla kasapbaşının mandıra çobanları samsonları alayında gitmek ferman olunup kürkçübaşı arslan, kaplan ve pars postlarını tabakladığı için arslancıbaşı kethüdası kürkçübaşı alayında alay etmek padişah fermanı olup elli adet arslancı Yezidi arslan, kaplan ve pelenkleri, ayı, kurt, andık ve sırtlanları zincirler ile sürüyüp çekerek her biri ejderha gibi adamlara saldırarak geçerler. Bundan sonra bütün kürkçülerin Rum ve Müslüman dilberleri serapâ şıpırtma mirzâyî kalpaklar giyip hepsi silahlı olup avcıbaşı, parsçıbaşı, arslancıbaşı kethüdası ve kürkçübaşı muhteşem elbiselerini giyip üzengi üzengiye, yular yulara birlikte gidip ardı sıra dilberânları ve sekizer kat mehterhane ile şenlikler ederek geçerler, ama bu kürkçü esnafı savaş ve barışta Osmanlı'ya gayet gerekli esnaftır.

Bunlara yamak esnaf altı adettir, (---) (---) dükkândır ve (---) silahlı askerdir.

Yirmi dokuzuncu bölüm
Ahîler yani debbağlar esnafı

İstanbul'un dört mevleviyet yerinde 12 yerde debbağ işyerleri vardır ki her birinde Ahî Evranî evren gibi yiğitleri var ki insan ejderhalarıdır. Bunların içine kanlı ve hırsız girse asla hâkime vermezler, ama o kanlı onların elinden kurtulamaz, ona köpek pisliği ezme işi verip elbette tövbe edip temizlenir ve bir iş sahibi olur.

Bütün debbağ işyerleri 700'dür, neferât cümle 3000, kâmil pirleri Peygamberimiz huzurunda Zeyd-i Hindî'dir. Selmân-ı Pâk'in kemer

bağladıklarından onuncu pirdir. Cafer Sadık'ın *Fütüvvetnâme-i Kebîr*'inde yazılıdır, kabri (---) (---)'dir, ama Anadolu insanı arasında debbağlara Ahîler derler. Yani Kayseri'den çıkan Ahî Evran ile meşhur olmuştur. O ise Selçuklular zamanında bir ulu sultan imiş, çok menkıbeleri vardır.

Bunlardan biri Kayseri'de otururken padişaha gamz edip "Ahî Baba öşür vermez" derler.

Adamlar ve hâcibler tayin edip Ahî Baba'yı dükkânında bulup bağlarken hemen dükkânın içinden bir evren çıkıp hâciblerin birkaçını parçalarken Ahî Baba zalimler elinden kurtulup Evren ile beraber Selçuklu önüne gelip padişahın aklı gidip,

"Korkma beğim bu evren benim dünya ve âhiret amelim ve karındaşımdır" diye ölen hâciblerini gömmesini rica eder.

Ricası can ve baş üzere kabul olup hâcibleri defneder. Onun için Ahî Evran derler. Sonra Kayseri'den göçtü. Hâlâ Anadolu'da bizim Kaya Sultan hâssı Denizli şehrinin bağları *[194a]* arasında büyük bir türbede gömülüdür.

Onun için Anadolu debbağları pirimiz Ahî Evran'dır derler, ama doğrusu Peygamberimiz huzurunda pir olan Zeyd-i Hindî'dir, ama bu debbağlar bahadır zorba kavim olduğundan (---) adet esnaf bunlara bakarlar, her hangi zamanda olsa elbette ser-çeşmelerine Ahî Baba derler. Merhum Melek Ahmed Paşa efendimizin 1006 [1597-98] tarihinde vezirlikten azline bunlar sebep olmuştur. Gerçekten zorba insafsız bir esnaftırlar.

Bunların hepsi bir yere toplansa padişahları tahttan indirip çıkarmaya güçleri yeter. Bunlar bu ordu alayına toplanıp nice bin güçlü kuvvetli yalın ayak başı kabak debbağ teknesinde kirdimandan çıkmış eli ayağı löklerden kırmızı kırmızı ve kiminin sahtiyan mazısından kolları, tırnakları ve parmakları siyah siyah olmuş gönlü yaralı işleri şer'ile pâk *Kur'an-ı Kerîm* ciltleri olacak nice bin rengârenk sahtiyan hırkalar, feraceler, muvahhidîler, gece külâhı ve meşinden değerli elbiseler, meşin sarıklar, sahtiyandan gürzler ve topuzlar ile "Aşa aşa" diye bağırarak geçerler.

Bir fırkaları da tahtırevan ve arabalar üzere dükkânlarını hevâyî, gök rengi, şeftali gülü, kırmızı, sarı ve neftî renk sahtiyanlar ile süsleyip geçerler. Bir bölüğü de arabalar üzere tekneler içre keçi derilerini kirdiman edip ökçe vurarak "Yâ Hay" ismiyle geçerler.

Bir zümresi "Pâk ederiz, pâklarız, pâk ederiz" diye geçip giderler.

Bu esnafın bir övünçleri de odur ki bir yeşil sarık üzere bir eski deriden bayrakları vardır tâ Dahhâk-i Mârî'yi öldüren Demirci

Gave'nin önündeki sahtiyan kuşaktır ki onu bayrak edip "Dahhâk üzere yürüyüp Dahhâk'ı öldürdü, o meşin bayrak budur" diye övünürler ama iyi saklayıp büyük alay ile geçerler.

Sağrıcılar esnafı: Unkapanı'nda dükkânları 12, neferât 100 adet kavimdir. Eskiden beri debbağlara yamak olagelmişlerdir. Bu ordu alayında kılıççıbaşıya yamak olup onların alayında zikri geçmiştir. Bunlar da üstadlardır.

Güdericiler esnafı: İşyeri 80, neferât 300, pirleri (---) (---) (---) bunların işyerleri Hocapaşa semtinde hepsi Yahudi'dir. Seyishane üzere güderi yaparak geçerler.

Tirşeciler esnafı: İşyeri 26, neferât 105, pirleri (---) (---) seyishaneler üzere dükkânlarını ve kendi elbiselerini renk renk tirşeler ile süsleyip geçerler.

Keçeciler esnafı: İşyeri 400, neferât 1005, pirleri Ebû Said Tarî'dir, Selmân-ı Pâk'ın kuşak bağladığı 15. pirdir. Nurlu mezarı Kerbelâ'dadır. İmam Hüseyin ile şehit olmuştur. Çok Yezidî öldürdüğü için Acem diyarında Ebû Saidü't-Tarî mezarı için diye yemin ederler. Mu'tezile ve Şii ziyaret yeridir. Bu keçeciler tahtırevanlar üzere keçe teperek ve yapağı atarak çeşit çeşit keçe külâh, keçe giyecekler ile geçerler.

Tülbent börkçüleri esnafı: Atpazarı'nda dükkân 40, neferât 100, bunların da piri Ebû Said Tarî'dir. Bunlar da arabalar üzere türlü kırmızı keçeden tülbent börkleri ve keçeden tek parça Manisa yağmurlukları yapıp mallarını sergileyerek geçerler.

Yeniçeri keçecileri esnafı: Dükkân 10, neferât 60, pirleri yine Ebû Said Tarî'dir. Dükkânları Yeniodalar'da Orta Cami yanındadır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını yeniçeri keçeleri ve üsküfleriyle süsleyip yeniçeriler gibi silahlı giderler.

Mutafçılar esnafı: Dükkân 300, neferât 1000, pirleri gazzâzlar piri Hz. Cafer-i Tayyâr'dır ki Selmân kemer bağlamıştır. Bunlar da bütün dükkânlarını çeşit çeşit at çulları, torba, kolan, püştuvan ve başka sanatlı eşyaları sırıklar üzere süsleyip sırıklarda dolaplar çevirip yapağı atarak geçerler. Bunlar debbağdan yapağı almaya muhtaç olduklarından mutaflara yamak olunmuştur. Seferlerde makbul fırkadır.

Mutaf tacirleri esnafı: Dükkân 50, neferât 80, pirleri Ubeydî-i Hüzzercî oğlu Sa'd'dır. Selmân belini bağladı, kabri Şehrizuldadır. Bunlar mutaf gibi tenhâ yerlerde işyerlerinde işlemezler, çarşı içinde dükkânlarında mutaf âletleri satıp giderler. *[194b]*

Debbağ tacirleri esnafı: Dükkân 50, neferât 100, pirleri (---) bunlar debbağ gibi değildir. Çarşılar içre çeşit çeşit işlenilmiş sahtiyanları seyishaneler üzere donatıp geçerler.

Parça tacirleri esnafı: Dükkân 10, nefer 15, pirleri (---) bunlar Mercan Çarşısı'nda gön, meşin ve sahtiyan parçacıkları satar fukaralardır. Bunlar da alayda giderler.

Bu yukarıda debbağlara yamak olan bütün esnaf başılarına gönden ve meşinden rengârenk külâhlar ve esvaplar giyip geçerek ardları sıra debbağların ser-çeşmesi Ahî Baba bütün seçkin askeriyle silahlı sekizer kat mehterhane ile geçerler.

Bu esnafa yamak bütün dükkân (---), esnaf 11 ve toplam asker (---) dir.

Otuzuncu bölüm
Aziz ve makbul saraçlar esnafı

Dükkân cümle 1084 [1673], neferât cümle 5000, pirleri Ebünnasr Hatem-i Bağdadî'dir. Selmân-ı Pâk'in otuz ikinci kuşak bağladığı pirdir, kabri Bağdad çevresindedir. Bütün saraçların silsilesi ona çıkar ulu sultandır. Bu saraçlar esnafı İslâm ordusunda gayet lâzım olduğundan diğer sanat ehlinin önüne geçirildi. Bunlar, arabalar üzere, tahtırevanlar ve seyishaneler üzere telâtin sırmalı cüzdanlar ve işlenmiş gümüş koşumlar rahtlar, parlak mataralar, kadife eğerler ve çeşitli değerli saraç işleriyle dükkânlarını süsleyip işleyerek bütün saraç tazeleriyle silahlı geçerler.

Kaltakçılar esnafı: Dükkân 100, neferât 300, pirleri (---) (---) (---) bunlar dükkânlarında deve hamıyla sarılmış Şam-varî kaltaklar ile süsleyip geçerler.

Tirkeşçiler (ok atıcılar) esnafı: Dükkân 30, neferât 60, pirleri önce Cengizoğullarından Tohtamış Bay'dır. Sonra Hz. Hamza taşıdı. Peygamberimizin amcası olduğundan kemerini Peygamberimiz kuşatıp sadak taşıyanlara pir oldu, kabri Medine'nin kuzeyinde Uhud Dağı altındadır. Bu tirkeşçiler de hüner sergileyerek geçerler.

Gedeleççiler esnafı: Dükkân 7, nefer 13, pirleri (---). Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri Antep şehrindedir. Bunlar da gedeleç yaparak geçerler.

Arnavut cabcılar esnafı: Dükkân 10, neferât 30, bu da gedelec gibi bir tuhaf silahtır, ama yine ok ve yay tarafıdır. Edirnekapı'da Arnavutlar işler. Bunlar da silahlı Arnavut eşkâlleriyle geçerler.

Tegelticiler esnafı: Dükkân 49, neferât 105, pirleri (---) (---), bunlar seyishane üzere dükkânlarını sırmalı kadife tegeltiler, çirgi ve eğrimler ile süsleyip geçerler.

Saraç meşkçileri esnafı: Dükkân 50, neferât 105, pirleri (---) (---), dükkânları arabalar üzere çeşitli su meşkleri, kırbaları ve musluklar ile süsleyip alay ile geçerler.

Debbeciler esnafı: Dükkân 40, neferât 105, pirleri (---) (---), bunlar da dükkânlarını çeşitli debbe (yağ kabı), bodoç, yağbar ve deve hamından yağdânlar ile süsleyip geçerler.

Sofracılar esnafı: Dükkân 50, neferât 300, pirleri (---) (---) (---), bunlar çeşitli telâtînden sumat, sofra, mum sofraları ve nice eşyalar yapıp seyishaneler üzere geçerler.

Yularcılar esnafı: Dükkân 40, neferât 100, pirleri (---) (---), bunlar başka bir fırkadır, zira saraçlar zümresinde herkes bir iş ile geçer. Bunlar tavla yularlarıyla geçerler.

Sepet sandıkçıları esnafı: Dükkân 305, neferât 105, pirleri (---) (---) (---), bunlar da dükkânlarını çeşit çeşit ayaklı sandıklar ve sepet sandıklar ile süsleyip kendiler silahlı geçerler.

Kamçıcılar esnafı: Dükkân 12, neferât 25, pirleri belli değildir. Çeşit çeşit sümbüle, örme, çatal, saka kamçıları ve Tatar şıdaklarıyla dükkânlarını süsleyip geçerler.

Palan-dûzân yani semerciler esnafı: Dükkân 500, neferât 1005, pirleri Yusuf Perendî'dir. Ebû Zer-i Gıfarî hazretleri, Hz. Ali huzurunda kemerini bağlayıp semercilere pir oldu, Kerbelâ çölünde İmam Hüseyin ile şehit olup orada gömülüdür. Bunlar çeşit çeşit semerleri arabalar üzere yükleyip ve nice hurda semerleri eşek sıpası ve koduğu, cinceve köçeği ve keçiler üzere gönlü ve meşinli palanlar ve semerler edip mallarını sergilerler ama İslâm ordusunda semerciler, nalbantlar, aşçılar, berberler ve bozacılar kadar makbul meslek ehli yoktur, büyük kâr edip hepsi silahlı geçip giderler.

Yukarıda yazılan bütün saraçbaşı yamakları alayı tamam olup saraçbaşının netice seçkin askerlerinden şeyhleri, kethüdaları, yardımcıları, pîşkademleri, çavuşları, dellâlları ve işyeri bekçileri hepsi iki yüzdür. *[195a]* Zira işyerleri kale gibi dört kapılı, ortası yüksek camili, havuz ve şadırvanlı büyük işyeridir. Arap ve Acem'de böyle güzel saraçhane olmazdır. 859 [1455] tarihinde Karaman'da Sultan Mehmed Han yapısı ve evkafıdır. Bu işyeri bekçilerinden sonra saraçbaşı küheylân at üzere muhteşem giysisiyle telâtîn sırma işleme sancak ve bayrakları, cebe ve cevşene gömülmüş güzel saraç hizmetçileriyle geçerler. Bütün esnafı (---), cümle dükkânları (---) ve toplam (---) askerdir.

Otuz birinci bölüm
Pabuççu, yani ayakkabı dikicileri esnafı

İşyerleri 3.400, neferât toplam 4.000 Mercan Çarşısı'nda 7 bekârhane vardır. 8.000 silahlı pabuççu bekârı oradadır. Başka odabaşıları ve hâkimleri vardır. Onlara hâkim hükmedememek için ellerinde Süleyman Han'dan fermanları vardır. Suçlularını bir gece

kendileri katledip el ayak çekildikten sonra işyerleri ortasında yatan Kümsek Dede'ye gömerler, gerçi eşkıyalardır ama bir hâkime mağlup olmazlar.

Münasip hikâye: Hatta bir kere yeniçeri kavmi divanda çorba içmeyip tasları ayaklarıyla ezince Süleyman Han gazâplanıp,

"Edepleriyle olsunlar, yohsa vallahi hepsini pabuççu bekârlarına kırdırırım" diye yemin edince derhâl dikici bekârları bu hâli duyup dört mevleviyet yerden 40.000 eli muştalı, arkaları putalı, belleri şed peştemalli ve silahlı güçlü kuvvetli yiğit pabuççu bekârları Bâb-ı Hümâyûn önünde "Allah Allah" sesini göklere yükseltirler. Bu vâveyla sesi saadetli padişahın kulağına ulaşınca,

"Nedir bu sît ü sadâ?" diye sorar.

Derhâl bu esnafın sevegeli, kemerbaşıları, sergellebaşıları ve odabaşıları padişah huzuruna varıp,

"Padişahım biz kırk, elli bin silahlı falahsız fellâh kullarınızız. Kelâm-ı dürer-bârınızdan sâdır olup 'bre koma sizi bekârlara kırdırım' buyurmuşsuz, biz dahi can u baş ile edâ-yı hizmet etmeğe geldik, ferman padişahımındır" diye yer öperler.

Süleyman Han safasından Süleyman-ı zaman olup,

"Kanı levendânlarınız huzuruma gelsin" deyince deniz gibi bağrı açık, korkusuz silahlı, eli muştalı pâk asker Allah Allah sadâsıyla padişah huzuruna gelince bütün yeniçeriler karınca ve sinek gibi herkes bir köşede toplanıp tavize başlarlar. Padişah,

"Dilen benden ne dilersiz" der, onlar,

"Padişahım dört ricamız vardır:

İlk ricamız odur kim yüce ataların zamanlarında ocağımıza devşirmeden gelme yarar köleler verip okutup yazdırıp tam bilgi sahibi edip bizden kapıya çıkıp yeniçeri ağası huzurunda bir sille ile geçip yeniçeri olurdu. Sonra bunların ocağında yetişip büyüyen oğlanlar eşkıya olur diye ocağımıza devşirme oğlanı verilmez oldu, onu rica ederiz ki yine ocağımıza devşirme oğlanı verilip bizden yeniçeri olalar.

İkinci ricamız odur ki bir pabucu bir günde gücile çıkarıp ancak on akçe eder, beş akçesi masrafına, beş akçesi emek bahâ kalır, bizim yaptıklarımız Bedesten'de bin akçe hesabıyla satıla.

Üçüncü ricamız, hâkim tarafından bizi kimse yollarda arzımızı yere atmaya. Biz suçlularımızın, şer'ile yol yordamımızla haklarından gelelim.

Dördüncü ricamız, eski kanun üzere devşirme ağası alayıyla bizim alayımız da gidip bizler de başka mehterhane ile Ordu-yı hümâyûn alayı edelim" diye bütün ettikleri ricaları Süleyman Han yanında kabul görüp ellerine ferman verilip,

"Varın herkes yine işiniz gücünüzde olun, gene lâzım oldukta hazırlıklı olun" diye izin verilir. Hepsi bekârhanelerine gider.

Beri tarafta çorba içmeyen yeniçeriler çorba taslarını bile içip süpüreyazdılar. İstanbul içre pabuççu bekârı *[195b]* işli ve savaşçı yiğitlerdir.

Hepsi yalın ayak başı kabak silahlı olup tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit kütane, zergerdân, miyâne, merdâne, zenâne, lorta, rüzgâr ölüsü, saray, kurtağzı, tilleli, kubadî, serhadli ve paşmaklar ile dükkânlarını süsleyip, pabuç içinde bir pabuç, çizme içinde bir çizme, dört pabuç taban tabana bir yerde, beş paşmak bir yerde, adam boyu içine iki adam sığar çizmeleri ve başka eşyaları dükkânlarında sergileyerek silahlı ellerinde tunç, cam, billûr ve çimşir muştalar ile geçerler. "Dikiciler, sikiciler, çekiciler, çekişciler bekârlarız" diye bağırarak geçerler. Sanki ecinne askerleridir, Allah bizi korusun. Her biri birer âdem ejderhası, yetmiş taştan geçme zehirlerdir. Pirleri Muhammed Ekber-i Yemenî oğlu Reşâd'dır. 120 sene yaşamıştır. Kabri Umman adaları ndadır.

Devşirme gulamları taifesinin vasıfları: Yedi senede bir Yeniçeri Ocağı'ndan yayabaşı cemaatlerinden bir çorbacı Rumeli diyarına beş altı yüz neferâtlarıyla çıkıp her köy ve kasabalarda güzel, yarar ve güçlü Bulgar, Arnavut, Sırp ve Rum çocuklarından yedi sekiz bin devşirme oğlanı toplamak, Orhan Gazi kanunu ve Hacı Bektaş-ı Veli talimi gereğidir.

Bu kadar bin çocukları toplayıp Üsküp şehrinde hepsine kırmızı abadan omuzu yırtmaçlı muvahhidî aba ve başına kırmızı keçeden gölge oyunu Karagöz külâhı gibi külâhlar ile İstanbul'a gelip hepsini birer ocağa defter ile dağıtıp her ocakta ve hanelerde ilim öğretilip sonra Türk üstüne yarımşar akçe ve yarım çuka yıllık ile acemi oğlanları yazıp güzideleri (seçkinleri) tophane, cephane ve bostancı ocağına verilir, zira ağır padişah hizmetleridir. Daha sonra bu ordu alayında devşirme çorbacısı bunları toplayıp gece külâhı şekilleriyle pabuççu bekârları alayında geçerler. Sonra bekârbaşı ve devşirme ağası üzengi üzengiye olup sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu topluluk iki esnaftır, 3.400 dükkândır ve devşirme gulamlarıyla bekârlar toplam 4.007 askerdir.

Otuz ikinci bölüm
Paşmakçı kavaflar esnafı

Dükkân 1000, neferât 1004, bunlar dört mevleviyet yerde dikilmiş pabuç, çizme, paşmak, postal, yemenî, Çerkez fillârı, renk renk pabuçlar, tomaklar, içedikler ve terlikler satar pâk ve pâkize kavaflardır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını donatıp

dellâlları tablalar içre kütane, zergerdân, zenâne ve lorta pabuçlar ile tablaları donatıp "Pabucum rüzgâr ölüsü, üç yüz kırk, beş yüz elli ve bin beş yüz" diye seslenirler, kavaflarca bilinen bir hesaptır ki müşteri bu ilimden haberli değildir, ama hilâf etmeyip aldığı pabuç mestlere hesapları üzere rakam edip sattıkta "Şiresi budur, mümin karındaş. Alimallah şehidallah" diye vardığı Kâbe'ye yemin edip her pabuç başına beş akçeye razı değil bir alay bıyığı tıraş, başı misvaklı ve gözleri sürmeli Kadızâdeli taifesidir. Pazar edip akçasını alırken hesabında müşteriye kan ağlatıp müşteri gittikten sonra "Gidiyi eyi yaktım" diye övünür insafsız bir kavimdir, ama ne çare herkes bunlara muhtaçlardır.

Bu kavafbaşıya yamak olan meslek sahiplerini bildirir

Önce **paşmakçıbaşı esnafı**: Dükkân 70, neferât 170, pirleri Ekber-i Yemenî oğlu Muhammed'dir. Selmân-ı Pâk'in otuz birinci kuşak bağladığı pirlerdendir. Paşmakçılar, pabuççular ve çizmecilerin silsilesi bu zâta ulaşır, nurlu kabri yine Yemen'de Aden şehrinde dâr-ı ademde yatmaktadır. Bunlar eski meslek olup İmam-ı A'zam paşmak yaptığından pabuççu bekârlarıyla alayda gitmeyi revâ görmeyip başka alay ile kavaflara yamak oldular. Pabuççu bekârlarının da pirleri bunların piridir, ama kavafların müstakil pirleri yoktur. Sonradan ünlenmiş bir topluluktur. Lâkin teferrüclerinde bir kimseyi post sahibi eyleseler yine dualarını pirimiz Muhammed Ekber-i Yemenî diye anarlar. Paşmakçılardan sonra,

Dikici attarları esnafı: Dükkân 80, neferât 100, pirleri Muhammed *[196a]* Ekber-i Yemenî oğlu Ebû Selâm'dır. Bunların dükkânları Eski Bedesten yakınında Acıçeşme yanında başka bir çarşıdır ki pabuç, paşmak ve çizme kalıpları, çiriş, iğne, sıntıraş, bıçkı, pabuççu tezgâhı kütükleri, miyâne, şâne, nevregân, tilsimân, muşta, sünsâr ve mest cenderesi gibi eşyalar ile seyishaneler üzere geçer musallî cemaattir.

Çizmeciler esnafı: Dükkân 100, neferât 500, pirleri yine Muhammed Ekber-i Yemenî'dir. Bunlar dükkânların sarı, kırmızı ve mavi ulemâ çizmeleriyle süsleyip geçerler.

İç edikçi yani tomakçılar esnafı: Dükkân 80, neferât 200, pirleri (---) Ebû Zer-i Gıfarî kemerini bağladı, kabri Kayseri'dedir. Bunlar da dükkânların çeşitli ediklerle süsleyip geçerler.

Mestçiler esnafı: Dükkân 100, neferât 500, pirleri Ebû Hureyre'dir. Kemerini Hz. Ali bağlayıp mestçilere pir oldu, zira ceylan derisi üzere mesh etmeyi Peygamberimiz sünnet edip ilk defa bu Ebû Hureyre keçi derisinden mest yapıp pir oldu, kabri Mısır Cîzesi'nde hurmalık içinde bir cami yanındadır. Hz. Peygamber bunlara Ebû

Hureyre künye kodular, zira her sahâbeye birer güzel lâkap korlardı. Bu zât kedi sevdiği için Ebû Hureyre lâkap komuşlardır. Yılda bir kere Nevruz gününde bir gün bir gece Mevlûd-i Nebî olup 100.000 adam toplanıp alış veriş olur. Türbesinde nice bin mır mırnav der kediler vardır. Hadis rivayetçisi ulu sultandır. İkinci cildimizde ziyaret yeri anlatılırken mevlidi ve yerden adam kemikleri çıktığı ayrıntılı yazılmıştır. Bu taraftan, mestçiler de seyishaneler üzere dükkânçelerini donatıp geçerler.

Terlikçiler esnafı: Dükkân 200, neferât 400, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Dükkânlarını renk renk meşin ve sahtiyan terlikler ile süsleyip "Eyi terlik mesti" diyerek silahlı geçerler.

Kavaf eskicileri esnafı: Dükkân 104 neferât 600, pirleri Yâsir oğlu Ammar'dır, Selmân-ı Fârisî'in otuz üçüncü belini bağladığı pirlerdendir, kabri Urfa'tadır. Bunlar da dükkânlarını eskiden onarılmış pabuçlar ile süsleyip geçerler. Hamam kapısındaki,

Pabuç tamircisi esnafı: Mekân 105, neferât yine 105, yine pirleri Yâsir oğlu Ammar'dır. İstanbul içre toplam 150 hamamdır. Elbette her hamamın kapısı dibinde bir pabuç tamircisi yani eskici fakiri geçim için kâr eder. Onlardan başka yerlerde eskiciler dükkânı ve başka köşede bin adet fakirlerdir. Bunların hepsi alayda başlarında voltan iğneleriyle eski pabuç dikerek geçerler, ama seferde lâzımlı esnaftır.

Kavaf dellâlları esnafı: Neferât 500, bunların dükkânları yoktur. Hemen İstanbul'da toplam dokuz yerde arasta yani kavafhane çarşısı vardır. Onlar da dellâllık edip kâr ederler, pirleri (---) (---). Ebû Zer-i Gıfarî belini bağladı, kabri Bağdad Kurnası Mezarlığı'ndadır.

Bu yukarıda yazılan bütün esnaf teferrüclerinde bir çırakları yola çıktığında ilk defa Muhammed Ekber-i Yemenî diye dua edip sonra kendi önderlerini anarlar. Daha sonra paşmakçıbaşının seçkin askeri silahlı geçip ardı sıra vakarıyla kavafbaşı ve paşmakçıbaşı at başı beraber eğreti iç-oğlanlarıyla silahlı olup dahi ardları sıra Osmanlı tabılları ile ceng-i harbîler çalarak geçerler. Bu kavafbaşıya yamak toplam on esnaftır, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

Otuz üçüncü bölüm
Attarlar esnafı

Dükkân 3005, neferât, pirleri Abdullah-ı Basravî oğlu Hüsâm'dır, nurlu kabri Acem Şehribanı'ndadır. Bu aktarlar zümresinde nice bin eşya mevcuttur ve nice esnaf yamakları vardır, mümkün olduğu kadar olanları bildirir:

Önce **Mısır attarları**: Zindankapısı dışında hepsi silahlı olup seyishane ve arabalar üzere sepetler içinde eğir, zencefil, besbâse, kebâbe, kâkule, tarçın, dâr-ı fülfül, râvend, Hıtâyî sümbülü, aselbend ve ödağacı gibi *[196b]* eşyalar ki toplam 3.070 adet ilaçlardır ki eski hekimlerden *Davud Tezkiresi*nde hepsi özellikleri yararlarıyla tek tek yazılmıştır. Bütün bu ilaçları bu anlayışlı kavim kutular içine koyup alay ile geçerler.

Amberciler esnafı: Dükkân 45, neferât 100, pirleri (---). Selmân belini bağladı, kabri (---). Bunlar dükkânlarını amber ile süsleyip geçerler.

Buhurcular esnafı: Dükkân 25, neferât 30, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Bunlar dükkânlarını aselbend, günlük, sümbül-i Hıtâyî ve buhur-ı nebî ile süsleyip micmerler ile buhur yakarak geçerler.

Sanat ehli, **fincancılar**: Dükkân 6, neferât 15, pirleri (---) (---). Bunlar dükkânlarını fağfurî kâse, mertebânî, münebbed ve çârgül fincanlar ile süsleyip geçerler.

Kanaat ehli, **fincan tamircileri**: Dükkân 10, neferât 20. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında kırılmış kâse fincanları onarıp kanaat ederek geçip giderler.

Çömlekçiler esnafı: Dükkân 300, neferât 500, pirleri Abdülgaffar-ı Medenî'dir, Selmân-ı Pâk'in belini bağladığı 49. pirdir. Çanakçı, bardakçı ve çömlekçilerin piridir. 162 yaşında vefat etti. Kabri Medine-i Münevvere Bakî'indedir, ziyareti nasip olmuştur. Bu çömlekçiler dükkânlarını çeşit çeşit çömlek ve kâse tabaklar ile süsleyip kendileri de silah ile geçerler.

Bu esnafın yukarıda iki yüz kırkıncı bölümde Eyüp çömlekçileri evsafında yazılıdır, ama yine burada çömlekçiler esnafı alay ile geçerler, zira başka yerde de çömlekçiler vardır, onu bildirir.

Çömlekçi işyerleri esnafı: Dükkân 300, neferât 400, bunların pirleri de Abdülgaffar-ı Medenî'dir. Tahtırevanlar üzere balçık dövüp çarhlar ile çanak ve çömlek yaparak geçerler.

Kibritçiler esnafı: Dükkân 40, neferât 55, pirleri (---) (---). Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını kırmızı kibrit fitilleriyle süsleyip "Lâzım olur kibrit" diyerek geçerler.

Kibrit yağcıları esnafı: İksir gibi kibrit yağı çıkarmak ancak bir adama mahsustur. İlk defa kibrit yağını Karun çıkardı derler, zira Hz. Musa öğretmesiyle, ilk defa Karun kimyaya çalışırken kibrit yağı çıkarmanın yolunu bulup yine onunla o beceri yer altına geçer, hâlâ bir adama mahsustur ki sanki yer altından çıkarıp meydana getirdi.

Badem yağcısı attarı esnafı: Dükkân 3, neferât 8, piri Hakîm Zünnûn-ı Mısrî'dir, Hz. Ali beline kuşak bağladı, kabri Mısır'da denilmişti. Bunlar çeşit çeşit yağlar çıkarıp alay ile geçerler.

Şişeciler esnafı: İşyeri 4, neferât 105, ilk pirleri Cemşid'dir. Sonra Ebû Ali Sinâ, eski hekim olduğundan (---) tarihinde daha fazla sanatlar eyleyip meşhur etti, ama İstanbul'da ilk ortaya çıkan Cibalikapısı'nın iç yüzünde sonra Ayvansaraykapısı önünde, sonra çömlekçiler içinde, yeni işyeri Hasköy'dedir, başka yerde yoktur. Bunlar büyük tahtırevan üzere bir şişehane içinde şişe yaparak geçip giderler, ama cehennem ateşinden bir kıvılcım görmek isteyen can, şişehaneleri görüp ondan ibret alsın ki cehennem ateşi yanında bu ateş bir kıvılcım değildir.

Şişeci tacirleri esnafı: Dükkân 200, neferât 300, pirleri yine Ebu Ali Sinâ'dır. Bu dükkânların çoğu Galata'da ve başka yerlerdedir. Dükkânlarını çeşit çeşit billûr, necef ve moranlar ile süsleyip geçerler.

Ayakta gezen attar çerçileri esnafı: Dükkânları yoktur, hepsi 300 neferdir. Bunların piri (---) (---). Ebû Zer-i Gıfarî belini bağladı, kabri Kudüs Kerekindedir. Bunların ellerinde sepetler içinde bütün ilaçlar mevcut olup sepetlerinin yüzünde çocuk oyuncakları asıp "Çerçiden ne hâcet" diye bağırarak alayda geçerler.

Eyvâycı yani çiniciler esnafı: Dükkân 100, neferât 300, pirleri *[197a]* Hz. Abdülgaffar-ı Medenî'dir ki Selmân belini bağlamıştır ve çömlekçilere pir olmuştur. Bu eyvâycı çinicileri de çanak, kâse ve bardak satmağıla bunlara da pir olmuştur. Bu çinicilere eyvâycı demeden garaz odur ki şöhret için bütün çini kâse ve çini çömlek ve değerli parlak mallarını sergilemek için dükkânlarının yüzünü kat kat süsleyip ya depremden ya bir kedi veya bir fareden yahut kalabalıkta şehir oğlanları bir taş atıp bütün malları güldüredek yere düşünce parça parça olup sahibi "Ey vây" diye bağırdığında eyvâycı esnafı derler. Asılı ecel gibi malları da asılıdır. Zindankapısı'nın dışında süslü bir çarşıdır ki anlatılmaz. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını İznik kâsesi, tabak, çömlek, Kütahya fincanları ve maşrapalar ile süsleyip büyük alay ile silahlı geçerler.

Tekneci tacirleri esnafı: Dükkân 100, neferât 102, pirleri Behlül Kassâ'dır, Selmânî'dir, kabri Cebeliye'dedir. Bu hıref (meslek), dükkânlarını kızaklar üzere tekne, çıbır, kas'a ve galyalar ile donatıp bütün silahlı geçerler.

Ehl-i keyf, **afyoncular esnafı**: Dükkân ve neferât 104, pirleri ilk kullanan Fisagores-i Tevhidî'dir. Hazret asrında "Afyonu taşıması sünnettir" diye ilk yiyen Ümeyye-i Damirî oğlu Amr'dır. Gerçekten afyon yiyen anlayışlı, nükteci, zarif olur. Bu afyoncular esnafı seyishaneler üzere dükkânlarında afyon satarak kimi dilini dışarı çıkarıp asılmış şeklinde gaflet uykusuna varıp kimi kaşınıp kimi hây-hûdan ürküp nice zarif tiryakilere afyon satarken "Karahisarî değildir" diye kavga ederek geçerler.

Şevk ehli, **benglikçiler** (esrarcılar) **esnafı:** Dükkân 16, neferât 60, pirleri ilk bulan Cemşid'dir, başkası bilinmez. Bunlar dükkânlarında esrar yiyerek gülerek şakalar ederek "Bengîleriz, karnımız aç" diyerek geçerler.

İspeçerân yani deva otçuları esnafı: Dükkân 70, neferât 105, pirleri Hz. Lokman'dır ki yer yüzünde Cenâb-ı Hak ne kadar ot yarattı ise hepsi dilleriyle ben falan derde devayım diye Hz. Lokman'a söylerler idi. Daha sonra Peygamberimiz zamanında bu otçu attarların piri Zünnûn-ı Mısrî oğlu Hidayetullah'dır. Peygamberimizin izniyle kemerini babası Zünnûn bağlayıp deva otçularına pir oldular, kabri Hicaz dağlarındadır. Ot devşirirken yılan sokup şehre almaya gelince öldü. Bu deva otçuları gayet çoktur. İstanbul içre haftanın sekiz gününde on dört pazar durur. Mesela Cumapazarı, Salı Pazarı, Çarşamba ve Cumartesi Pazarı günlerinde bu otçular pazar kurup labada kökü, güneyik kökü, sığır dili kökü, hayyi'l-garikun kökü, meyan kökü, zater kökü ve nice bin isimli şifa otlarını toplayıp ispeçer attarlarına bu otları satıp kâr ederler. Bunlar da dükkânsız 500 neferdir. Bunlar da arkalarındaki sepetler içre çeşitli şifa otlarıyla geçip ondan ispeçer attarları seyishaneler üzere nice bin deva otlarını donatıp silahlarıyla geçerler, seferlerde lâzımlı esnaftır.

Kahveci attarları esnafı: Dükkân ve mahzen 300, neferât 500, bunlar ulu bezirgânlardır. Her birinin Mısır'da, Yemen, Kum, Futa, San'an ve Aden'de biner kese malları vardır. Arabalar üzere nice yüz ferde kahveleri yükleyip kantarlara urarak "Ala bin kuruş, ala iki bin kuruş" diyerek geçerler. Bunların piri bilinmiyor, zira kahve yakın zamanda bulunup İstanbul'da (---) Han asrında ortaya çıktı, ama kahveyi yemek Şeyh Şazelî'den kaldı, o da (---) asrında idi. *Vesselâm.*

Yahudi aktarları esnafı: Dükkân 200, neferât 400, pirleri yine Abdullah-ı Basravî oğlu Hüsâm'dır. Bunların bütün dükkânları Tahtakale'de, Mahmudpaşa Çarşısı'nda ve Mahmud Paşa Hanı'nda zengin Yahudilerdir. Renk renk İngiliz boyalarından sülüğen, zencifne, lük, isfidac ve laciverd gibi boyalar, demir teller ve sarı pirinç tenekeler kısaca yeryüzünde Âlemin Yaradıcısı ne kadar maden yaratıp insan eliyle yapılmış ne kadar *[197b]* değerli şeyler var ise bu aktalarda bol bulunur, gayet zengin bezirgânlardır.

Esnaf

.....(3 satırlık yer boş).....

Yukarıda yazılan bütün attarbaşı yamakları geçtikten sonra attarbaşının seçkin askeri bütün silahlı geçip attarbaşı sanki bir muhteşem voyvoda pâyesinde samur kürke gömülüp önü sıra bir mücevher eyerli küheylân at yedek gidip kendinin kafadarları hep

silahlı ve mükemmel dilberânları da ardlarınca sekiz kat mehterhane döverek geçerler, ama bunlar Osmanlı ordusunda lâzımlı askerdir. Bu attarbaşıya tabi 25 esnaf vardır. Toplam (---) dükkândır ve hepsi (---) askerdir.

Otuz dördüncü bölüm
Berberler esnafı

Hz. Âdem'in yeryüzüne inişinden tâ Hz. İbrahim'e kadar bütün insanlar saçlı idi, asla berber nedir bilmezler idi. Sonra Cenâb-ı Hak, Hz. İbrahim'e Kâbe'yi yapmasını buyurup hac görevini yaptıktan sonra Mîne Pazarı'nda saçlarını yülütmeyi emredince Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. İshak'ı tıraş etti. Bu, İbrahim Peygamber sünneti oldu.

Sonra bazı ümmet saçlı olup kimi başlarını yüldürür idi. Hele ilk defa yülüyüp berberlere pir olan İbrahim Peygamber'dir, hatta Hz. Peygamber'e kırk yaşında peygamberlik geldiğinde uzun saçlı idi, zira bütün Hâşimî ve Kureyşî uzun saçlılar idi. Hâlâ yine Hâşimî ve Kureyşî'de saçlı Arap çoktur.

Hatta Kureyş kabilesinden Cebel-i Elheme adlı bir kimse bir Arabî'nin gözün çıkarıp şeriat emri gereği Hz. Ömer, Cebel-i Elheme'nin gözünü çıkarmayı emredince o gece Cebel-i Elheme kaçıp Antakya Kralı Herakl'e varıp Şam nahiyelerinde oturduğu için o yere Cebeliye derler.

Oradan da kaçıp İspanya toprağında Avlonya Dağları'nda oturup Frenk diliyle Arap dilinden doğma Arnavut dilini peyda ettiler. Hâlâ o kavme Kuryeliş kavmi derler. Hepsi baba ve dedelerinden gördükleri gibi saçlı Arnavutlardır. Onun için Arnavutların aslı Araptır ki ilkleri Cebel-i Elheme'dir. İlbasan yakınında gömülüdür, ama öldü derler.

Hâlâ yine Mekke taraflarında Kureyşlilerin çoğu saçlıdır ve bu dünya halkının hepsi saçlıdır. Ancak Muhammed ümmeti tıraşlıdırlar ama nice tarikat sahipleri saçlıdırlar.

Mısır bölgesinde Berberistan, Funcistan, Asvan, Sudan, Afnu, Burnu, Kırmaniki, Bağaneskî, Donkalavî, Sünnâr, Narnarintî, Habeşî, Zeylaî ve Banyânî kavmi, bu kavimlerin çoğu müslim ve gayr-ı müslim olanları hep kıvırcık saçlı adamlardır.

Bu mamur dünya toprağında saçlı adamlardan başka çok kavim görmedim.

Siyer kitaplarında yazdığı üzere Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret edip Mekke'yi Hicret'in 11. [632] senesinde fethettikte Harb oğlu Dacn oğlu Ebû Süfyân, Cerâm oğlu Halim, Vertâ oğlu Bedîl, Ebû Cehil oğlu İkrime ve Hz. Ebûbekir'in babası Ebû Kuhâfe,

bunların hepsi gelip Müslüman olup Hz. Peygamber sevincinden o gün Selmân-ı Pâk'e emreder. Selmân-ı Pâk, Hz. Peygamber'in mübarek başlarını pâk bıçak ile müzeyyyillik edip tıraş etti. Selmân-ı Pâk bütün berberlere pâk pir oldu. Kemerini bizzat Hz. Ali bağlayıp kabri Bağdad'a (---) saat uzaklıkta (---) nehr (---) (---) büyük bir türbedir. Yılda bir kere bütün berberler ve nice bin ehl-i teferrüc gidip büyük topluluk olur, ulu sultandır ki Hz. Peygamber'in dış hizmetkârı, pir ve âlim idi. Resûl-i Hudâ onun hakkında, hadis buyurmuştur. Yani *"Bizden ve ehl-i beytimizdendir, evvelîn ve âhirin ilmine erdi ve gerçekten [198a] cennet onu özler"* diye Aşere-i Mübeşşere'den başka Selmân-ı Pâk'e ve Hz. Ukkâşe'ye cenneti müjdelemiştir.

Peygamberimizin izni ile evvel Hz. Ali, Selmân-ı Fârisî'nin belini bağlayıp (---) yolların pirlerine Selmân-ı Pâk rehber olup serçeşme-i pir-i pirân olmuştur. 330 yaşına varıp uzun yaşayıp bütün müctehidler Selmân'dan Hz. Peygamber'in, abdest alışını, beş vakit namazın şartlarını, tadilini, sünnet, müstehab, vacip ve farzlarıyla nasıl yerine getirdiklerini sağlam haberlerini bu Selmân-ı Pâk'den almışlardır.

Bu Hz. Selmân-ı Fârisî, Hz. Peygamber'den sonra Bağdad Medâyini'nde oturup hayli uzun yaşadığından İmam-ı A'zam hazretleri de Bağdad'da yetiştiğinden Selmân'dan nice bin dersler görüp sohbetleri şerefiyle şereflendiğinden öncekilerin ve sonrakilerin ilmine ulaşıp Resûlullah sünneti üzere mezhep sahibi oldu, ama İmam-ı A'zam ki Sabit oğlu Numan'dır (---) atadan nesebi Enûşirvan'a ulaşır. Lâkin mezhebi Selmân'dan almadı. Hamade hazretlerinden aldı, onlar Alkam'dan aldı, onlar İbrahim-i Nahfî'den, onlar Abbas oğlu Abdullah'dan, onlar Hz. Resûl-i Ekrem'den, onlar Hz. İbrahim'den, onlar Hz. Şit'ten, onlar Hz. Âdem'den, onlar Hz. Cebrail'den, onlar Hz. İsrafil'den, onlar Hz. Mikâil'den, onlar bizzat Hz. Allah'ın sonsuz keremlerinden almışlardır.

Mümin ve muvahhid olup İmam-ı A'zam mezhebinden olan kimse, mezhebi İmam-ı A'zam kimden almıştır, bir mümin bilmese şahitliği uygun olmaz, demişler. İmam-ı A'zam'ın Selmân ile ve başka ashâb ile müşerref olduğunu böyle yazmışlar.

Sözün manası odur ki berberlerin piri birinci Hz. İbrahim, ikinci Selmân-ı Pâk'dir. Bu berber esnafı tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit camlar ile, sarı pirinçten leğen ve ibrikler ile, nice bin tür Alman usturaları ile dükkânlarını süsleyip bellerinde pâk ibrişim ve altınlı peştemallar ile güneş parçası berber civanları kendilerini süsleyip geçerler.

Sünnetçi berberleri esnafı: Dükkân 300, neferât 400, pirleri Abdullah oğlu Talha oğlu Ebülhavâkin Muhammed'dir. Selmân-ı

Pâk belini bağlayıp bütün İslâm ile şereflenenleri sünnet ederdi, ama bizzat Peygamber Efendimiz, annesi Emine Hatun'dan Allah'ın emriyle sünnetli ve iki gözleri sürmeli doğmuşlardır, ama sünnet edicilerin piri Ebülhavâkin Muhammed'in hatunu Mes'ud oğlu Abdullah kızı Râbia'dır. Tertemiz kızların masdarı ortasındaki kırmızı dilçik adlı fazlalık eti kesip sünnet ederdi.

Hz. İbrahim hatunu olan (---) Ana, Hacer Ana'ya kızıp o eti kesip sünnet etti. O zamandan beri kızları sünnet etmek Arabistan'a mahsustur. Hâlâ Mısır'da Hazarî derler bir tür kavim vardır, kız sünnetleri gecesinde büyük şenlikler ederler. Kadınlar kısmına bu sünnetin faydası odur ki hamile kalınca kolaylıkla doğururmuş. Bu taraftan bu sünnetçiler de seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit sünnet usturalarıyla süsleyip bazı çocukları dükkânlarında def ve kudüm ile sünnet eder şeklinde geçerler. (---) (---) (---) (---)

Yaya berberleri esnafı: Dükkânları yoktur, neferât 2000, pirleri yine Selmân-ı Pâk'dir, temizce geçerler.

Ustura çarkçıları özellikleri: Dükkân 40, neferât 100, pirleri Abdullah Nasrî'dir ki bıçakçıların piri idi. Bunlar tahtırevanlar üzere araba tekerleği gibi çarklarda ustura bileyerek mükemmel geçerler.

Ustura kuyrukçuları esnafı: Dükkân 12, neferât 40, pirleri yine Abdullah Nasrî'dir. Seyishaneler üzere dükkânlarında ustura sapları ve ustura kuyrukları yaparak silahlı geçerler.

Sarıkçılar esnafı: Dükkân 17, neferât 40, pirleri Cebrail'dir ki cennetten peygamberler tacını Hz. Peygamber'e ol getirdi. Bunların dükkânları Ayasofya Camii önünde Kaya Sultan Sarayı'na bitişik dükkânlardır. Çoğu dilsiz sarıkçılardır. Divan ehline mücevveze, selimî, kallâvî, perişanî, kubadî, kâtîbi ve azamî sarıklar sararlar ama (---) Karaman'da olan sarıkçılar İmam-ı A'zam tacı sarıklar sararlar, her an kâr edelim diye adam ararlar. Müşteri *[198b]* bulamayıp ölü tabutlarına sarık sararlar. Bu fırka seyishaneler üzere bu sarıkları bezeyip geçerler.

Bunlardan sonra berberbaşı bütün dilberânlarıyla silahlı geçip sekiz kat mehterhane çalarak giderler.

Bu berberbaşıya yamak toplam 7 esnaftır, (---) dükkândır ve hepsi (---) askerdir.

Otuz beşinci bölüm
Hamamcılar esnafı

İstanbul'un dört mevleviyet yerinde 151 hamam olduğu yukarıda imaretler anlatılırken yazılmıştır, ama bu esnaf alayında 151 adet hamamcılar bütün silahlı geçerler, zengin ve iyi kimselerdir.

Pirleri Osman oğlu Muhsin'dir. Hz. Ali huzurunda Selmân-ı Pâk'in kemerini bağladığı sekizinci pirdir. Kabri (---)'dir.

Bu hamamcılar hepsi küheylân atlara binip hizmetçileri arabalar üzere keçeden hamamlar edip aydınlık camlar ile süsleyip, "Gele Vefa Hamamı'na canım, gire Hacı Kadın Hamamı'na hanım, göre Çinili hamamı canım" diye mısra,

Nîlgûn futaya sarmış beden-i uryânın

çıplak dilber tellâklar böyle çağırarak hamamlarıyla bile geçerler.

Tellâklar esnafı: Dükkân, neferât cümle 2.000, pirleri Ubeyd-i Mısrî'dir, Selmân-ı Pâk belini bağladığı yedinci pirdir. Kabri yine Mısır'da Büyük mezarlıktadır. Bu tellâklar bütün çıplak olup ibrişim peştemallar ile dilberânları kâküllerini dağıtıp ellerinde kese, bellerinde bıçak taşı ve kokulu sabun ile birbirlerine kese ve sabun sürerek geçerler.

Nâtırlar esnafı: Neferât 1000, pirleri Kasım oğlu Mansûr'dur, Selmân-ı Pâk'in belini bağladığı dokuzuncu pirdir, kabri Baalbek yakınında Cebel-i Lübnan'dadır. Bu nâtırlar da bellerinde peştemallar üzere kılıçlarını kuşanıp ayakları ve baldırı çıplak olup çimşir, abanos ve sedef işlemeli nalınlar ile silahlı geçerek salındıklarında bütün halk gülüp hayran olurlar. Bu hâliyle geçerler.

Çamaşırcılar esnafı: Dükkân 300, neferât 500, pirleri (---), kabri (---)'dir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarında esvap yıkayıp pâk esvâpları serip geçerler.

Lekeciler esnafı: Dükkân 10, nefrât 20, pirleri (---)'dir. Bu kavmin dükkânları Bayezid Meydanı'ndadır. Bir esvâpta leke olsa ona bir ilaç edip ol lekeyi kaybederler. Zîbâ sanattır ki asla değerli esvâbın rengi değişmez.

Nûre yani hırızmacılar esnafı: Neferât 50, bunlar bazı hamam kapılarında hırızma satarlar, dükkânsız bir alay fukaralardır. Bunlar da arkalarında torbalar ile nûre satıp "Nûre ile pâk edüben nur ederiz" diye bağırarak geçerler.

Bu hamamcılar yamakları hepsi silahları ile geçip şeyhleri, yardımcıları, çavuşları ve hamamcıbaşısı hep küheylân atlar üzere ardları sıra sekizer kat mehterhaneler ile silahlı geçerler. Yollarda her hangi dağ, bağ ve çayırlarda keçeden hamamlar yapıp içine kömürler yakıp Müslüman gaziler yıkanırlar. Bu hamamcılar yamağı hep 6 esnaftır, dükkânları (---) dır ve tamamı (---) askerdir.

Otuz altıncı bölüm
Cihan nakkaşları esnafı

Nakkaşbaşı işyeri birdir, Arslanhane'nin üst tabakaları kat kat kârgîr yapı odalardır ki bütün usta nakkaşlar bu işyerinde otururlar.

Başka yerlerde dükkân 100 adettir, ama evlerinde oturan büyük saray nakkaşı toplam 1.000 kişidir.

Pirleri Şeddâd'ın Bağ-ı İrem'ini nakş eden Şemr-i Ahim'dir, Kıbtî tarihlerinden bu Şemr için peygamberdir diye yazmış ama Hz. Süleyman Veziri Âsaf Berhıyâ da peygamber ve nakkaş idi ki Süleyman tahtını ve Belkıs kasrını Berhıyâ nakş etmişti ki Kıbtî dilinde deyim olmuştur ki iyi bir nakşa "Berhıyâ nakşı gibi yirmi dört kırât olmuş" derler, ama Acem ve Anadolu şairleri medhinde Erjenk nakşı övülür.

Bu esnafın pirleri Peygamberimiz asrında Kâbe-i Şerif'i hatimiyle tamir olunduğunda Beyt-i Ma'âd-ı Şerifi nakş eden Hz. Abbas oğlu Fazl'dır ki peygamberimizin amcasının oğludur ve Resûlullah'ın mübarek cesedinin yıkanması sırasında su dökmüştür.

Hz. Ebû Zer-i Gıfarî belini bağlayıp nakkaşlara pir oldu. Kabri Şam'da Ümeyye Camii'nin mihrabı duvarında minber dibinde Nebilerkapısı'nın iç yüzünde 12.000 şehit peygamberler yanındadır.

Emevîlerden Halife Abdülmümin bu nakkaşlar piri Abbas oğlu Fazl'ı gayet severdi. Hudâ'nın hikmeti Abdülmümin Ümeyye Camii'ni imar *[199a]* edip göklere baş çekmiş dokuz kemerli kubbesini nakkaş piri bukalemun nakşı ederken kubbeden gözüne kireç tozu düşüp o anda tâ kubbenin en tepesinden düşüp ölür. Nakşı bir zaman bakî kalıp Abdülmümin bu pire sevgisinden Nebîlerkapısı içinde defnetti.

Bu nakkaşlar da tahtırevanlar üzere yaylar, iskemle ve ferrâşhane nakş edip Şahkulu, Velican, Ağa Rıza, Mürver İlik, Bihzad, Mânî, Frenk Sinor ve Cançah adlı üstadların sihirli bukalemun nakşı işlerini dükkânlarının dört tarafına koyup bütün maarif erbâbı seyrederler, bu nakkaşlar da bu yüzden alaylarıyla geçip giderler.

Zerkûbyân yani altın döğücüler esnafı: Dükkân 55, nefer 70, eski pirleri Hz. Davud'dur, Hak tarafından inen Zebûr âyetleri için altını döğüp her sayfayı altınlı ser-levha ederdi, zira Zebûr âyeti Hz. Davud'a indi ki *"Ve Davud'a Zebûr'u verdik."* [İsrâ, 55] âyeti delildir.

Hz. Davud'dan Resûlullah'a gelinceye kadar 1.640 sene olup Mekke-i Mükerreme'yi fethettikten sonra tamiri sırasında nakkaşların piri Kâbe nakş ederken Abdullahoğlu Nasr oğlu Ebülhazen, Peygamberimize döğülmüş saf altın getirip Mekke-i Mükerreme'yi onunla yaldızlayıp parlattılar. Sonra Peygamberimizin izniyle Selmân-ı Pâk, Ebülhazen'in belini bağlayıp zerkûblara yani altın döğücülere pir oldu, kabri (---)'dir. Bu sanat ehli de tahtırevanlar üzere camlı dükkânları içre altın döğerek geçerler.

Altın yaldızcılar esnafı: Dükkân 40, neferât 105, pirleri Hz. Osman'dır ki Hz. Risâlet'e kırk yaşında nübüvvet geldiğinde Hz. Cebrail ile ilk defa *Kur'an-ı azim'*den *"Yaradan Rabbinin adıyla oku."* [Alak, 1] âyeti gelip sonra Hz. Osman Müslüman olduğunda bu âyeti Kur'an'ın ilk âyeti edip ser-levha ve tezhipli eder, tezhibcilerin silsilesi Hz. Osman'a çıkar, kabri Medine-i Münevvere Bakî'inde denilmiştir. Bu tezhibciler de dükkânlarında Kur'an-ı Kerimleri ve kitapları tezhip ederek geçerler.

Ciltçiler esnafı: Dükkân 100, neferât 300, pirleri Abdullah-ı Yetimî olup bu ciltçiler alayı yukarıda ordu mollası alayında anlatılmıştır.

Sahaflar esnafı: Dükkân 60, neferât 200, zira ayak sahafı çoktur. Pirleri Ebû Zer-i Gıfarî'dir, Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri Bakî'dedir, 170 yaşında vefat etti. On beşinci zengin pir olduğundan Hz. Resûl onlara Ebû Zer diye lâkap komuşlardır. Peygamberimizden kırk hadis rivayet eder. Bunlar da dükkânların nice bin kitaplar ile süsleyip ayak sahafları *"Mülteka* ve *Dürer [u] Gurer*'im iyidir ama *Keşşâf*ımı keşf edip *Tarikat-ı Muhammedî'*den ayrılman, eyi kitaptır" diye torba torba kitaplarla geçerler.

Kâğıtçılar esnafı: Dükkân 200, neferât 205, pirleri Peygamberimizin amcası Hz. Abbas'tır, kabri Bakî'dedir ve Hz. Ali kemerini bağladı. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını İstanbul tabağı, Bosna Şebde ve Bundukânî kâğıtlarıyla donatıp beyaz kâğıttan ferace, muvahhidîler, hırka, büyük sarıklar ile ve yine kâğıttan çeşitli külâhlar ile kendilerini süsleyip dükkânlarında kâğıtlar mühreleyüp hepsi silahlı beyaz esvâplı asker olup geçerler.

Mukavvâ kubur-divitçiler esnafı: Dükkân 55, neferât 105, pirleri Cebel oğlu Muaz'dır ve Selmân kemer bağlamıştır, kabri Ebtah'dadır. Bunlar dükkânlarını çeşitli kubur, yaldızlı ve nakışlı divitler ile süsleyip kendileri de silahlı geçerler.

Remilci (kumcu) ve mektupçular esnafı: Pirleri ve askerleriyle yukarıda ordu mollası alayında yazılmıştır.

Mürekkepçiler esnafı: Dükkân 40, neferât 65, pirleri Hâris oğlu Zeyd'dir, Enes kemerini bağladı, kabri Mekke Ebtahı'ndadır. Bunların dükkânları Sultan Bayezid'dedir, ama nice yüz kimseler evlerinde işlerler. Özellikle Sultan Selim yakınında İkiçeşme önünde Mürekkebçi Karının mürekkebi gayet meşhurdur. Kızılmusluk'taki yedi iklimde meşhurdur, hatta onun hakkında kâtipler ve şairler bu beyti söylemişlerdir:

Mürekkeb çokdur İslâmbol'da ammâ
Kızılmusluk'daki gâyetde a'lâ

diye övmüşlerdir.

Ressam nakkaşlar esnafı: Dükkân 4, neferât 40, pirleri yoktur, zira resim yapmak dinimizde yasaktır, lâkin Hz. Peygamber Hayber Kalesi'ni fethedip ondan bir aslan suretli sancak *[199b]* ganimet alıp gösteriş ve heybet için o aslan resimli sancağı Ebû Eyyûb-ı Ensârî ki Resûlullah'ın sancakdârıdır, onların büyük oğlu Seydî Emetullah taşıyıp pederi Eyyûb Sultan, Peygamberimiz huzurunda kemerine peştemal bağlayıp bayrakdârlara pir oldu. Kabri, İmam Hüseyin'e bayraktâr olup, Kerbelâ şehitleri içinde yatmaktadır.

Peygamberimiz o sancaktan başka resim ve put yapmaya izin vermemişlerdir ama Anadolu nakkaşları tabiatları eserinden yine İslâm dininin şan, şöhret ve şevketleri için Hz. Hamza'nın Züpin ile atlar üzere ceng ü cidâl resimlerini silahlara gömülmüş, Hamza galip olup Züpin'i bağladığı resmini yazarlar ki sanki canlıdır.

Hz. Hamza'nın 170 sandalye sahibi Hz. Sa'd ve Said'i, Velid oğlu Hâlid'i, Ubeydetü'l-Cerrah'ı, Şeyh Sarî'yi, Ma'dî Kereb'i, Divane Hürûm'u, Sa'dan oğlu Lendühâ'yı, Sahib-kırân Bedîüzzaman'ı, Kasım-ı Kubâ'yı, müslimî teberi elinde Peygamberimizin ulağı Ümeyye-i Damirî oğlu Amr ve nice yüz sahib-kırânları zırh zırh külâh, cebe ve cevşene gömülmüş olup yedi parça silahlarıyla soylu atlara binmiş her bir pehlivanların resimlerini heybet ve azametleriyle yazarlar ki gören ümmî adamlar,

"Hudâ'ya hamdolsun Müslümanlardan böyle böyle sahib-kırânlar var imiş" diye kendileri cenge muhabbet edip Allah yolunda mücahit olmaya sebep olur.

Eski pehlivanlardan *Şehnâme*'de yazdığı üzere Sam ve Nerimân'ı, Zâl ü Küstehem'i, Rüstem ve Efrâsiyâb'ı, Şagât'ı, Pîjen-i Menûçehr'i, Feridun'u, Demirci Gave ve Dahhâk'ı, bu pehlivanları da öyle çizip edip yazarlar ki her biri sanki birbirlerine hamle etmededirler.

Bu anılan pehlivanların resimlerini ressamlar dükkânlarının dört tarafına donatıp geçerler. Bu ressamların ser-çeşmesi Miskalî Solakzâde ve Tiryaki Osman Çelebi kaleler sureti cengiyle çizmede ikinci Behzad idi. Parmakkapı'da Tasbâz Pehlivan Ali, padişahların, komutan ve vezirlerin Revan ve Bağdad cenglerini yazmada birinci Veli Can idi ve başka fenlerde de zamanın Cemşid'i idi.

Ressam falcılar esnafı: Dükkân ve nefer birdir. Mahmudpaşa Çarşısı'nda bir dükkânda oturan Hoca Mehmed Çelebi, falcı derlerdi, ümmetin dindarlarından yaşlı bir kimse idi. Hatta Süleyman Han sohbetiyle şereflenmiş bir dinç ihtiyar idi.

Yukarıda yazılan bütün pehlivanların, geçmiş padişahların, binlerce peygamberlerin, sayısız kalelerin, savaşların, denizdeki gemilerin acayip ve garip savaşların, eski ustaların sihirli ve

beğenilmiş ketebeli kalemleriyle iri İstanbul tabağı kâğıtlar üzere yazılmış resimleri cilt cilt dükkânın yüzüne dizer, gelip geçenler tâli' tutup bir akçe vererek bu resimlerden fal açıp Ceng ü cidâl mi gelir yahut Yusuf u Züleyhâ mı gelir ya Leylâ ve Mecnûn, Ferhad ve Şirin, Varka ve Gülşah mı veya eski cihangirlerin birbirleriyle düşmanlıkları, eğlenceleri gelip ona göre,

Bu fal ıssına geldi işte Ferhad
Çalışmakla olursun sen de dilşâd

diye her resimlere uygun kendilerince şiirler okurdu ki dinleyenin gülmekten aklı giderdi. O yaşlı onunla kâr ederdi.

Kâhice bu resimlerle padişaha giderdi. Bu da bir tahtırevan üzere resimlerini halka gösterip alayda giderdi. Hâlâ İstanbul taklitçileri içre bu resim falcısının Hindî gazelleri, türlü türlü tavırlarıyla taklit ederler ki nice bin tür gülünç sözlerdir.

Oymacılar esnafı: Dükkân 9, neferât 20, pirleri Şair Hâssan oğlu Abdurrahmân'dır. Hz. Resûl'ün oğlu Kasım'la emildeş süt kardeşidir, kabri Kudüs yakınında Taberistan'dadır. Bu oymacılar, dervişlerden hezârfen, çelebi, hünerli yetkin ustalardır ki makasla sihirli oymalar oyarlar ki sanki sihirdir. Bunların hatıralarını teberrüken kitaplar içinde saklarlar. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında renkli yapraklar üzere oymalarını yapıp kâğıtlar üzere yapıştırıp oymalar oyarak geçerler.

Padişah düğünü nakılcıları esnafı: Dükkân 4, neferât 55, pirleri Müyesser-i Ezherî'dir, Hadice Ana hizmetçisidir. Malik oğlu Enes belini bağladı. Kabri Kûfe'dedir. Peygamberimiz zamanındaki düğünlerde baharattan serviler yapardı. Bu esnafın dükkânları Koska fırını yanında, Aksaray'da, Tahtakale'de ve Odunkapısı'nın iç yüzünde Şemahane karşısında nakılcıbaşı dükkânları vardır.

Bunlar bu alayda şehremini malıyla *[200a]* Süleymaniye minaresi boyu balmumunun rengârenk kâfûrîlerinden ve şamata varağı tellerinden göklere baş uzatmış servi gibi ışıklı ve parlak nakıllar eyleyip her birini yüzer ikişer yüzer tersane karavana pâyzenler çekip vardiyanlar sağa ve sola çekin diye silisre düdüklerini çalarak geçerler ve nice yüz küçük nakıllar ile alay gösterip geçerler.

Alıcı ve balıcı esnafı: Neferât 100, bunlar ancak Ramazan ve iki bayram günlerinde çocuklara (...)leri için yeşil balmumundan papağanlar ve beyaz mumdan kumrular yapıp çubuklar ucunda "Alıcığım, balıcığım" diyerek geçerler.

Yastık basmacıları esnafı: Dükkân 15, neferât 55, pirleri yine nakkaşların piri Hz. Abbas oğlu Fazl'dır ki Hz. Resûl vefat ettiğinde Hz. Ali yıkarken Fazl Peygamberimizin mübarek cesedi üzere su

dökerdi. Dükkânları Sırt Hamamı yakınındadır. İşleri neftli ve katranlı renk renk boyalar ile nakışlı yastıklar, sofralar, perdeler ve şatranc bezleri basıp dükkânlarında bu iş ile geçerler, ama güzel sanatlı iştir ki ne kadar yıkasan nakşı bozulmaz bir iştir.

Çit basmacıları esnafı: Dükkân 25, neferât 100, pirleri yine Hz. Abbas oğlu Fazl'dır. Bunlar çoğunlukla bekârhane odalarında Tokat ve Sivas Ermenileri, Acem ve Hindli basmacılarıdır ki sihirli gibi yorgan yüzleri, çarşaflar ve perdeler basarlar ki çok güzeldir. Bu sanatlarını gösterip dükkânlarını işleriyle süsleyip silahlı geçerler.

Sırma nakışçıları esnafı: Dükkân 20, neferât 25, ama nicesi evlerinde işlerler, pirleri Ebî Surh'dür ve Selmânî'dir, kabri Medâyin'dedir. Bunların işi vezir, vekil ve ileri gelenlere sırmalı yastıklar, minderler, perdeler, dikdik ve abayîler, şakabentler, eğerler, tegeltiler ve atlas üzere cibinlikler işlerler ki görenin aklı gider, sırmanın parıltısından insanın gözü kamaşır. Bu da temiz sanattır. Bunların hepsi metaların tahtırevanlar üzere dükkânlarında sergileyip geçerler.

Yağlıkçı nakkaşları esnafı: Dükkân 20, neferât 25, pirleri Siraceddin'dir, Selmân belini bağladı, kabri Şam yakınında Busra'dadır. Bunlar çeşit çeşit bezler üzere siyah kalemler ile yağlık, çarşaflar, yastıklar ve peşkirler üzere nakşedip hatunlardan bizim vâlide de ona göre nakş edip kâr eder. Bunlar da dükkânlarında siyah kalemler ile bezleri nakş ederek silahlı olup geçerler.

Bu esnaflardan sonra nakkaşbaşı bütün seçkin askeriyle, şeyh, yardımcıları ve duacılarıyla sekizer kat mehterhaneyle geçerler. Bu nakkaşbaşıya yamak toplam 17 esnaftır, (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Otuz yedinci bölüm
Eski bedesten esnafı

İstanbul'un kalabalık ve seçkin yerinde Osmanoğlu'nun büyük hazinesi bir bedestendir ki sanki Kahkaha Kalesi'dir. Bütün savaşçıların, vezirlerin ve seçkinlerin malları buradadır ki yer altında nice yüz demir kapılı mahzenler vardır. 857 [1453] tarihinde Fatih Sultan Mehmed Han yapısıdır ki sanki şeddâdî yapıdır. Dıştan dört tarafını keçeciler, sahaflar, takkeciler, boğasıcılar, kılâbdan, sırmacılar, kuyumcular ve inciciler kuşatmıştır. Dört köşesinde kale kapıları gibi sağlam demir kapıları vardır, kuzeye bakar Sahaflar kapısı, batıya açık Takyacılar kapısı, güneye Gazazlar kapısı ve doğuya açık Kuyumcular kapısı üzere kanatlarını açmış bir heybetli kuş heykeli vardır. Bu kuş heykelini bu kapı üzerine yapmanın anlamı odur ki kazanç dedikleri havaya uçar bir

vahşi kuştur. Eğer kuşu bir nezaketle avlayabilirsen bu bedestende kâr edebilirsin demek işaretidir, ama gerçekten güzel bir işarettir.

Bu bedesten içre (---) ayak kârgîrler üzere (---) adet mavi kurşun ile örtülü büyük kubbelerdir ki dört tarafında demir kapaklı pencereler vardır. Fırdolayı kubbe çevresinde adamlar gezip demir kapaklar kapayacak tabakalar vardır. Bedesten içinde ana cadde dört sokağın sağı ve solunda toplam 600 dükkân vardır ve kat kat toplam 2.000 dolaptır. Her dolap sahibi vazgeçip satmak isterse beşer bin kuruşa çinko gibi satılır. Sabahdan kuşluk vaktine dek işleyen büyük bir işyeridir. Cihanın bütün değerli malları bu bedestende bolca bulunur pazardır. Burada biner ve ikişer bin keseye sahip bezirgânlar vardır.

Eski bedesten bekçileri esnafı: Neferât 70, bunların nâzırları padişah hazinedarbaşısıdır. Kefilli ve aracı Müslüman adamlardır ki her gece bedesten içinde kandilleri yakıp silahlı yatarlar. Pirleri Gafîr-i Hindî'dir. *[200b]* Selmân kemerini bağlamıştır, kabri Mısır'dadır. Bunlar öyle güvenilir adamlardır ki bedestende olan dolaplar açık kalıp nice Mısır hazinesi mücevher ve değerli taşların hesabını Cenâb-ı Hak bilir, meydanda yatar, asla el sürmezler. Bunlar ellerinde fenerleri ve şopalar ile "Aşa vura duta hay" diyerek geçerler, ama bunlar İstanbul içre olan kırk bin bekçilere karışmazlar, zira bunlar padişah emri ile gedik sahibi bekçi ve gözcülerdir. Padişah tarafından şehremininden maaş alıp yerleri boşaldığında bedesten hamallarının hak edenlerine verilir kavimdirler.

Bedesten hamalları esnafı: Neferât 300, bunların piri Peygâm-ı Ali'dir ve Selmânî'dir, kabri Tebriz'dedir. Bunlar bedesten dışında hizmet ederler. Bedestenin dört zincirli kapısından içeri giremezler, ancak dışarıdaki esnaflara hizmet edip her gece bütün esnafların sandık sandık mallarını taşıyıp, İstanbul'un yangın korkusundan bedestenin dış mahzenlerine saklayıp dış dükkânlar boş kalır, zira her dükkân sahipleri uzak yerlerde olur. Bu hamallar da arkalarında yassılama semerleri, ellerinde ipleri ve bellerinde kılıçlarıyla geçerler, *vesselâm.*

İç bedesten dellâlları esnafı: Neferât 40 pirleri Ebünnidâ (---) (---) (---). Bunlar hepsi eli beratlı gedik sahibi muhteşem ve güvenilir adamlardır ki bedesten içinde hizmet ederler, dışarı çıkamazlar. Hepsi alayda cevahir koşum, kılıç, gaddâre, kürk ve başka değerli eşyalar ile omuzlarında geçerler.

Dış bedesten dellâlları esnafı: Hepsi 300 eli beratlı değildir ama güvenilir kefilleri vardır. Bunlar da omuzlarında mallarıyla "Bin kuruşa cevahir kuşağım ve 2.000 kuruşa istifanım" deyip geçerler.

Çukacılar esnafı: Dükkân 100, neferât 107, pirleri Ebülhüdâyî Halebî'dir ve Selmânî'dir. Kabri Mekke'dedir. Bunlar arabalar üzere nice bin pasdav saya, londirine, vezentin, karkaşona, nime, paris, marliye, ankona, londura, iskerled ve yetmiş çile çukaları ölçerek "Ala bin, iki bin kuruş" deyip geçerler.

Sanat ehli atlasçılar esnafı: Dükkân 105, neferât 300, pirleri Mansûr-ı Endülüsî'dir ve Selmânî'dir, kabri bilinmiyor. Bu kavmin çoğunluğu Yahudilerdir. Çeşit çeşit değerli kumaşları dükkânlarında tahtırevanlar üzere ölçerek geçerler.

Dibacılar esnafı: Dükkân 16, neferât 25, pirleri (---) (---). Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânların sırmalı şîb, zerbâf ve serengler ile süsleyip silahlı geçerler.

Kâr ehli, **kadifeciler [esnafı]**: Dükkân 70, neferât 200, pirleri (---) (---). Bu esnaf tahtırevanlar üzere kadife dokuyarak sanatları ve mallarını arz ederek görkemlice geçerler.

Sereng ve kadife yastıkçıları esnafı: Dükkân 100, neferât 400, pirleri (---) (---) (---) Mardin ve Bursa işi sırmalı kadife ve sereng yastıklar ile dükkânlarında dokuyarak hepsi silahlı geçerler.

Daracılar esnafı: Dükkân 200, neferât 500, pirleri (---) (---) (---). Bunlar da dükkânçelerini darayî, poladî ve şamîler ile süsleyip ipek dokuyarak ederler.

İpek hil'atçılar esnafı: Dükkân 5, neferât 105, pirleri (---) (---) (---). Bunlar kuşaklık dedikleri yedi bent padişah hil'atleri dokuyarak hil'atleri süsleyip geçerler.

Muhattemciler esnafı: Dükkân 17, neferât 40, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Bu pişekârlar kırmızı ve renkli mukaddem kuşakları dokuyup dükkânlarını muhattemler ile süsleyip geçerler.

Tire ve Şam alacacıları esnafı: Dükkân 70, neferât 100, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Bunlar seyishaneler üzere dükkânların Tire, Manisa, Şam ve Hind alacalarını dokuyarak hüner gösterip geçerler.

Kazanç ehli, **peştemalcılar esnafı**: Dükkân, işyeri birdir, ama neferât 400, pirleri (---) (---) (---) (---). İşyerleri Kırkçeşme yakınında başka büyük işyeridir. Dükkânlarını kırk kalem peştemallarıyla donatıp geçip giderler. *[201a]*

Kâşhaneciler esnafı: Dükkân 17, neferât 30, pirleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ticaret ehli, **dimiciler [esnafı]**: Dükkân 58, neferât 100, pirleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Kanaat ehli, **bezciler [esnafı]**: Dükkân 500, neferât 600, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Bunlar renk renk Serfiçe, Trabzon ve İstanbul bezleri, yelken bezleri ve astar bezleri dokuyarak geçerler.

Kazanç ehli, **boğası bezcileri**: İşyeri 40, neferât 100, pirleri (---) (---) (---). Bunlar Lekefurî, Bruçî, hıtâyî, şamî, zâğî ve mollâyî kısacası çeşit çeşit renkli bezleri dokuyarak geçerler.

Bezci tacirleri esnafı: Dükkân 700, neferât 1000, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Bu kimseler bütün bez dokuyucuların tacirleridir, renk renk değerli Ahmedâbâd ve Mahmudî renkli bezleri ile geçerler.

Yukarıda yazılan metâ dokuyanlarının da birer kat tacir esnafları vardır ki hepsi 70 esnaftır, birlikte alay ile geçerler.

İş ehli, **halıçeciler esnafı**: Dükkân 40, neferât 111, pirleri (---) (---) (---) (---) (---). Arabalar üzere dükkânlarını Selânik, Safet, Uşak, Kula, Mısır ve İsfehan haliçeleriyle süsleyip geçerler.

Tarikat ehli, **abacılar esnafı**: Dükkân 300, neferât 700, pirleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Şeriat ehli, **kebeciler [esnafı]**: Dükkân 100, neferât 700, önderleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Hakikat ehli, **sof ihramcılar [esnafı]**: Dükkân 80, neferât 100, mürşitleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Marifet ehli, **sofçular [esnafı]**: Dükkân 90, neferât 400, pirleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Kazanç ehli, **Sipahpazarı [esnafı]**: Dükkân 500, neferât 800, serçeşmeleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Hilekârlar, **Bitpazarı [esnafı]**: Dükkân 400, neferât 700, eski şeyhleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Hevâ ehli, **Avratpazarı [esnafı]**: Dükkânları biledir (yanlarındadır), neferât 200, yol göstericileri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ayyâr ehli, **Pazar dellâlları**: Dükkânsız, neferât 300, eski ustaları

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ayyâr ehli, **meyancılar pazarı [esnafı]**: Dükkân, (---) neferât 200, öncüleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Bunlar, alaydan sonra Eski Bedesten şeyhleri, yardımcıları ve duacıları hepsi bedesten kethüdasıyla bütün üzengi üzengiye at başı birlikte enselerinde çifte köçekler ile silahlı olup sekizer kat mehterhane ile mükemmel geçerler. Bu bedesten kethüdasına yamak olan toplam 30 esnaftır , (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Otuz sekizinci bölüm
Yeni bedesten cemaati esnafı

Bu da Sultan Mehmed Han'ın yapısıdır. Eski Bedesten'e yüz adım yakındır. Bunun da yapı şekli hemen Eski *[201b]* Bedesten gibidir. Ancak kuzey tarafına Zebatçılarkapısı'na altı basamak taş merdiven ile çıkılır. Batıya Hakkâklar kapısı güneye Çadırcılar kapısı doğuya Telciler kapısı merdivensiz düz kapılardır. Bunun da bodrumları sağlamdır ve baştan başa kurşunlu kubbelerdir. İçinde 600 dolap vardır ve bin adet neferâtlardır ama bunda Eski Bedesten gibi değerli cevahir türü eşyalar satılmaz, tamamı ipek ve değerli elbiselere dair mallar satılır. Bu bedesten ehlinin pirleri (---) (---) (---) (---) (---) (---) .

Yeni Bedesten Hocaları esnafı: Cümle 1000 Karun malına sahip yerleşik tüccarlar vardır ki mallarının hesabı yoktur, ama gayet dindar kimesnelerdir ki *"Kazananı Allah sever"* deyip kâr edip bütün mallarını tahtırevanlar üzere dükkânlarını gelin gibi bezeyip edepli ve muhteşemce geçerler.

Yeni bedesten dellâlları esnafı: 70 pirleri Ebünnidâ, denilmişti. Bu dellâllar Eski Bedesten dellâllarına kendileri o kadar silahlı, süslü ve değerli eğreti esvaplar ile alay ederler ki bütün seyirciler hayrette kalırlar.

Yeni Bedesten bekçileri: 80 pirleri Gafîr-i Hindî, denilmişti. Bu bekçiler ellerinde balta ve harbe, bellerinde ateş saçan kılıç ile aydınlık günde nice sanatlı fenerler yakıp "Aşa dura vura" diye feryat ile geçerler.

Yeni Bedesten hamalları: 300 pirleri Peygâm-ı Ali'dir diye yukarıda gümrük emini zelehor hamalları anlatılırken yazılmıştı. Bunlar arkalıçlarıyla bedesten sandıklarıyla götürerek bir hây-hû ile geçerler.

Dış bedesten dellâlları esnafı: Pirleri Ebünnidâ'dır denilmişti. Bunlar omuzlarında nice bin kuruşluk değenli esvaplar ile "Çârkâb tîrkeşim bin guruşa, tepsile bezim bir guruşa" deyip bağırarak geçerler.

Hâl ehli, **aynacılar esnafı**: Dükkân 90, neferât 105, pirleri Hüsâmeddin Neceffî'dir ki İmam Hüseyin belini bağladı ve İmam Hüseyin ile Kerbelâ'da şehit oldu, kabri oradadır. Bu esnaf dükkânlarını nice bin moran aynalar ile süsleyip geçerler.

Helâl ehli, **sabbâğân yani boyacılar [esnafı]**: Dükkân 500, neferât 800, pirleri Abdullah es-Sabbâğ oğlu Âmir'dir, Selmân-ı Pâk belini bağladığı pirlerin kırk yedincisidir, boyacıların silsilesi ona çıkar. 134 yaşında öldü, kabri Yemen'dedir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarında renkli bezler boyayıp iplere bezler serip geçerler.

Sabır ehli, **hayrkâr yani boyacı tokmakçısı [esnafı]**: Dükkân 100, neferât 700, bunlara hayrkâr derler. Bazı zarifler nezaketle bir adama sövmek istese "hayr başına" der, yani boyacı tokmağı başına demektir. Bu esnaflar da arabalar üzere dükkânlarında bez tokmaklayarak geçtiklerinde sanki şimşek gürler gibi gürleyip omuzlarında tokmaklar ile geçerler.

Ehl-i hirfet

.....(2 satırlık yer boş).....

Ehl-i meşgul

.....(2 satırlık yer boş).....

Ticaret ehli, **Galata bedesteni esnafı**: (---) tarihinde (---) (---) yapısıdır. Bu da kale gibi dört demir kapılı, (---) adet kurşun kubbeli, 200 dolaplı, 100 adet bekçili ve 50 adet dellâllı bir sağlam bedestendir. Neferât cümle 200, dolap 100, ama bunda İstanbul bedestenleri gibi mücevher, kıymetli taşlar ve değerli şeyler alınıp satılmaz. Malları çuka, kumaş, Sakız kamhâsı, Sakız dimisi, kız dimisi ve Cezayir ihramları satılır. Bu bedestenin bütün adamları silahlı olup Yeni Bedesten neferâtlarıyla mallarını sergileyerek değişik kıyafetle geçerler, zira çoğu adalar Rumlarıdır.

Zebatçılar esnafı: Dükkân 70, neferât 100, pirleri (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---). Bunlar dükkânlarını zebât, kulemisk ve nice yüz çeşit güzel kokulu yağlar ile dükkânların hokkalar ile donatıp geçerler. *[202a]* Sonra Yeni Bedesten şeyhleri, yardımcıları, kethüdası da rüus sahibi olduğundan sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu Yeni Bedesten kethüdasına yamak olan toplam 13 esnaf, (---) dükkân ve (---) askerdir.

Otuz dokuzuncu bölüm
Doğramacılar esnafı

İşyerleri Vefa yakınında Ekmekçioğlu Türbesi yanında Süleyman Han'ın yaptığı büyük bir işyeridir. Doğramacıbaşı yani sedefkârcıbaşı orada oturur. İşyeri neferâtları 100 neferdir ama İstanbul içre,

Sadefkârcılar esnafı: Dükkân 100, neferât 500 pirleri Şuayb Hindî'dir ve Selmân-ı Pâk belini bağladı, kabri Hind'de Serendil adasındadır. Bunlar dükkânlarını Hind pusiskârisi çekmece ve sandukaları ile donatıp geçerler.

Helâl iş, **harratîn yani çıkrıkçılar esnafı**: Dükkân 500, neferât 1005, pirleri Ebû Ubeyd-i Harrât'tır. Selmân-ı Pâk belini bağladığı kırk üçüncü pirdir ki çıkrıkçıların silsilesi ona çıkar, kabri (---) ama bu işi meşhur eden Hz. İbrahim Edhem'dir ki sihirli çıkrık işi işlerdi. Bu esnaf da tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit

çıkrıkçı işleriyle süsleyip kendiler de kemanelerini çekerek işleyerek geçerler.

Şükredenler, **hilâlciler esnafı**: Dükkân 55, neferât 700, eski şeyhleri İmam Hasan'dır. Hazret'e hilâl hediye getirdiği yazılıdır ki çeşit çeşit hilâl yapmada çok ustaydı. Kabri Medine-i Münevvere Bakî'indedir. Kemerini bizzat Peygamberimiz bağlayıp kızının oğlu olduğundan bağrına basmışdır.

Köşe ehli, **kaşıkçılar esnafı**: Dükkân 300, neferât 1000, Peygamberimiz zamanında kaşık yok idi. Mübarek beş diye sağ elleriyle yerlerdi. Takiyy-i Acemî, Peygamberimize bir kaşık yaptı. Selmân-ı Pâk belini bağladı ve Selmân'ın kardeşi idi.

Dükkân ehli, **kutucular esnafı**: Dükkân 100, neferât 1000, pirleri Hurrem-i Hindî'dir. Yemen'de oturduğundan Veysel Karanî kemerini bağladı, kabri Habeş Sevâkini'ndedir. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını kutularla süsleyip geçerler.

İcat ehli, **varilciler esnafı**: Dükkân 80, neferât 105, pirleri bilinmiyor. Varilci esnafını bir fütüvvette görmedik, bunlar tahtırevanlar üzere ardıç, servi ve çam tahtalarından varil ve gerdeller yaparak değişik kıyafetle geçerler.

Kâmiller, **nalıncılar esnafı**: Dükkân 13, neferât 106, pirleri Abdülvahid el-Neccâr Ebülkasım oğlu Sunullah'dır. Babası Abdülvahid dülgerlerin piri idi, oğlu Sunullah, Peygamberimize nalın yapardı, kabri Kûfe'dedir. Nalıncılar da nalınlarıyla geçerler.

Buluşçular, **zer-desteciler esnafı**: Dükkân 8, neferât 25, pirleri Kasım'dır ki doğramacıların piri yine bunun için Ebülkasım Abdülvahid derler. Dülgerler pirinin küçük oğludur. Bu zer-desteciler dükkânlarında zer-deste, çelik, matrak, nubut, meçik, asâ, arka kaşağısı ve çevgân yaparak geçerler.

Sonra doğramacıbaşı güzide (seçkin) askeriyle silahlı olup sekizer kat mehterhanelerin çalarak geçerler. Bu doğramacıbaşıya yamak olan toplam 9 esnaftır , (---) dükkân ve (---) askerdir.

Kırkıncı bölüm
Çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı esnafı

Bu esnaf ile mimarbaşının padişah huzurunda büyük uğraş ve tartışmaları geçip mimarbaşı,

"Padişahım biz Habîb Neccâr köçeğiyiz. Onlar mel'un Cemşid sanatında bir alay deccal kavimdir. Biz padişahıma saraylar yaparız, selâtin camileri, nurlu mezarlar ve değişik eserler yapar, kalelerin fethedilmesinde tamir edip İslâm ordusunda çok gerekli olduğumuz için önce alay ederiz" deyince mehterbaşı da karşı cevap olarak,

"Bizim hizmetimiz padişahıma her an lâzımız ki bir tarafa yönelse gösteriş, şan, şöhret, ihtişam ve şevket için dosta düşmana karşı davul, kudüm, nefirin döğerek gideriz. Özellikle ceng mahallinde Müslüman gazileri cenge teşvik edip yüz yirmi koldan ceng davuluna ve hakanî köslere tarralar urulup İslâm askerini cenge kılındırmağa sebep oluruz. Özellikle padişahım bir şeye üzüldüğünde gamını gidermek için hûzurunda on iki makam, yirmi dört şube, yirmi dört usul ve kırk sekiz tergib musiki ilminden çalıp padişahım sevinir. Eski hekimler görüşünce saz, söz, okuyucu ve güzel rakkas (dansöz) insanın ruhuna rahatlık verir. *[202b]* Bu tür ruha gıda verici esnaflar sadece bize mensuptur. Sen ki mimarbaşısın, senin bütün esnafın Ermeni ve Rum kefereleri, çivici Çingeneler, löküncü ve suyolcu Arnavutlar, lağımcı ve necisli Ermenilerdir ki bütün esnafın yerilmiş ve pis kâfirlerdir. Padişahım biz bu esnafı üzerimize tasaddur ettirmeziz. Bütün mehterhane ocağı halkı kırılmağı seçeriz. Padişah ırzı yok mudur ki bir alay haşerât alayımızın önüne geçeler. Özellikle her yerde Resûlullah sancağı olursa o alayda Osmanlı davulu gerektir" diye mehter ve sazcıbaşılar bu şekilde mertlik davası edince çalıcı mehterlerin önce alay ile geçmesi için padişah fermanı çıktı.

Çalıcı mehterler esnafı: İşyeri birdir, neferât 300. Pirleri Cemşid'dir. Peygamberimiz zamanında zurna çalınmayıp gerçek pirleri yoktur, ama Emevîler'de meşhur oldu. İşyerleri Hünkâr Sarayı'nın bahçe kapılarında Demirkapı yakınında bir büyük işyeridir. Ortasında yüksek, dört köşe büyük bir kulesi vardır. Her gece akşamdan sonra fasıl ve bir ceng-i harbî çalıp padişaha dua ederler ve her seher vakti sabaha üç saat kalınca Divana bütün divan mensuplarını ve namaz kılanları uyarmak için üç kere tatlı fasıllar ederler ki uyananlara hayat verir. Yaz ve kışta Osmanlı kanunu budur gayet mültefit ve muazzez esnaftır ve ulûfeleri ağırdır. Her divan ehli ve âyan yüksek bir mansıba tayin olsa bu mehterân kutlamak için mansıp sahiplerinin evlerine varıp üç nöbet fasıl ederler. Eğer hane sahibi hanesinde yoksa ev halkına bir fasıl çalıp giderler.

Yedikule mehterleri işyeri: Neferât 40, bunlar da akşamdan sonra ve sabahleyin fasl ederler, Fatih kanunudur:

"İstanbul'un dört mevleviyet yerinde Eyüp, Kasımpaşa, Galata, Tophane, Beşiktaş, Rumelihisarı, Yeniköy, Rumeli Yenihisarı, Kavak Yenihisarı, Beykoz, Anadolu Hisarı, Üsküdar ve Kızkulesi'nde, bu anılan on üç yerde her akşam ve seher vakti mehterhaneler çalınıp subaşılar, kadılar ve dizdârların divan durmaları" Fatih kanunudur, zira o devirde o taraflar serhat (sınır boyu) idi. Hakikatına bakılsa henüz dahi serhattir.

Dört mevleviyet yerde dış mehterler toplam neferât 1000, bunların padişah işyerlerinde ulûfeleri yoktur, ancak düğünlerde fasl edip kâr ederler. Çoğu Lidros Köyü'nde, Terkoz'da ve Balat'ta otururlar. Hepsi mehterbaşıya mensuptur. Bir düğüne gitseler mehterbaşıya bir hediye verip izin alırlar.

Kösçü mehterleri esnafı: İşyeri birdir. Odunkapısı'nın iç yüzünde Bıçkıcılar içinde büyük bir işyeridir ki 150 çift deve kösleri ve Osman Han'ın Hotin seferine götürdüğü fil kösleri var ki her biri hamam kubbesi kadardır. İki bayram gece ve gündüzlerinde, padişah düğünlerinde ve on sekiz padişah ve kralın elçileri toplandığında bu kösleri çalıp şimşek gibi sesleri göklere yükselir. Bu işyerinde toplam (---) neferâttır, pirleri Çin hakanıdır, onun için kös-i hakaniyân derler, ama Hz. Peygamber gazâlarında kös ve nakkare çalıp pir önce Baba Sevindik-i Hindî'dir. Hz. Hamza kemerini bağlamıştır, kabri Musul'da Cercis Peygamber yanındadır.

Zurnacılar esnafı: Dükkân 7, nefer 40, ilk bulan Cemşid'dir, mezarı Ayasluk'tadır. İslâm ile gittiğinde ihtilâf vardır, ama gün başına birer şey bulduğunda davul çalardı.

Davulcular esnafı: Dükkân 5, neferât 15, Osmanlılarda ilk davul çalan Orhan Gazi'dir ki hâlâ Bursa'da kabri üzere asılı kırmızı örtülü bir büyük davul vardır. Eğri fatihi zamanında (---) tarihinde kudretten çalındığı müsbet ve zâhirdir.

Daireciler (defçiler) esnafı: Dükkân 10, neferât 50, ilk defa def Hz. Süleyman ile Belkıs'ın zifafı gecesi çalınmıştır. Sonra Hicret'in (---) senesinde Fâtımatü'z-Zehrâ on sekizine varmışken Hz. Ali nikâhlısı olup zifaf gecesinde Baba Hz. Ömer ve Peygamberimizin okuyucusu Yetim oğlu Hamza daire çalıp şenlik ettiler. Onun için daire çalanların piri Ayyâr oğlu Amr'dır, zira Hz. Resûl buyurmuştur: *"Def ile de olsa evliliği ilan ediniz."* Onun için Arabistan defi helâldir, hatta zikirlerde bile çalarlar, ama zilsiz olup içinde halkaları ola gerekse sedef işlemeli olsun. Düğünlerde, sünnetlerde ve zekât verecek yerlerde çala. Arabistan'da def ve kudüm çalınmak şer'îdir. *[203a]*

Rebapçılar esnafı: Dükkân 3, nefer 9, ilk defa rebap, Abdullah Fâryâbî'den kalıp Süleyman Peygamber huzurunda çalınmıştır, eski sazdır ki üç târ ile bütün musiki ilmi icra olunur. Peygamberimizden evvel saz haram değil idi. Eski saz ibret verici erganonu Davud Peygamber Zebûr âyetleriyle çalardı derler. Frengistan'a özgü bir sazdır.

Erganun sazı: Bu erganon 300 adet rüzgâr düdüğü sazlardır, her kilisede birer müezzin mahfilleri üzere anılan sazlar donatılıp iki adet körükleri camus derilerindendir. Her körüğü onar rahip çeker,

bir körük inip bir körük kalkıp rüzgârları birer sanat ile bu süslenen sazların çarhlarına dokunup çalar. Ağızla çalınacak sazlara yine körüklerin rüzgârı isabet edip çaldıkta her sazın yine deliklerine güderiden parmak gibi şeyler deliklere basıp usul ile ses verir.

Bu 300 sazın hareket ettiricisi körüklerin rüzgârları, zemberek ve çarhlardır. Bu sazlar hazin sesle rehâvî makamında ses verdikçe ruhbanlar peyrev olup Zebûr âyetleri okurlar ve çocukların çoğunu hadım ederler ki ergenliğe ulaştığında nefesi bozulmaya. Onlar da beşer beşer körüklerin üzerlerine çıkıp körüklerin üst kapaklarıyla çıkıp inerken etkili hoş ses ile erganona uygun ardarda Zebûr âyetlerini rehâvî makamında okuduklarında insan mest ve hayran olur. Alman diyarında okunan Zebûr âyetlerini tercüme etmişlerdir, zira Zebûr, İsrail dili üzeredir. Âyet, *"Davud'a da Zebûr'u verdik."* [İsra, 55] dir ki Zebûr Hz. Davud'a inmiştir, ama Nemse kavmi Alman diyarında Hz. İsa milletindendir. Zebûr'u erganon çalmaları için tercüme edip erganonla okurlar. Nemse (Avusturya) dili üzere Zebûr âyeti:

Fin son derbars an daş cuder gebbt alarrheyligesten
Unt seligsten yugunt firav Marya hilf avef den kapuçiner berko pasu

ama hikmet bu kim çok sözleri Farsça'dır.

Bu âyeti rehâvî makamında okuduklarında insan hayran olur. Bu erganonu Hz. Davud, Ruhâ'da yani Urfa'da yaptığı için Rehâvî makamı derler görmeye muhtaç bir erganondur ki mısra

Şenîden ki bûd mânend dîde, (İşitmek nasıl görmek gibi olur?)

demişler. Gerçekten şeker yemişler.

Eski neyzen esnafı: Dükkân 4, nefer 13, Hz. Musa çoban iken ilk defa kaval çaldı derler. Bunlar kamıştan battal, düheng, nây, girift, mansûr, şah, bolahenk, battal, davud, serheng ve süpürge, kısacası on iki çeşit ney vardır. Bu saza Anadolu bilginleri az izin vermişlerdir, zira Hz. Mevlânâ huzurunda çalınmış, hâlen Mevlevîhanelerde çalınır, ama Hz. Risâlet yirmi beşe varmışken Hadice-i Kübrâ malıyla Hz. Hadice'nin Müyesser adında bir kölesiyle Busra şehrine, oradan Şam şehrine ticarete gidip büyük hayr ettiler, ama Hazret Şam'a girmeyip Cebel-i Kaysun'da hâlâ Kademü'n-Nebî olan kubbe yerinde durup ondan Mekke'ye dönüp Hz. Hadice'ye hesabını verdi. O sene Hadice Ana 40 yaşında dul iken Peygamberimizle evlenip zifaf gecesinde def, kudüm, rebâb ve nây sazları çalındığı *Siyer-i Cerir*'de yazılıdır. Onun için semâhanelerde ney çalınır başka bir etkili sesi var insanın canına safa verir.

Mûsikâr esnafı: Dükkân 6, nefer 15, Hz. Süleyman asrında Fisagores halifesi Musa mûsîkârı bulmuştur, eski bir sazdır. Bunun da battal ve girift diye türleri vardır.

Cengciler esnafı: Dükkân 2, nefer 10, Süleyman Peygamber zamanında sevdâyı defetmek için Fisagores buluşudur ama tuhaf tipli sazdır, sanki fil hortumu gibi kırk târlı sazdır, sesi insana hayat verir.

Hevâ ehli, **kudüm, kös, davul ve dübelekçiler esnafı**: Dükkân ve nefer bir adamdır. Zor sanattır ki nakranın yüzlerine deve hamı çekip zil ve bemin bulmaktır. Hevâ ehli adam işidir, ancak bir adama mahsustur. *[203b]*

Tanburcıyân (---)	Santûrcıyân (---)
Kanuncıyân (---)	Avvâdân (---)
Çârtâcıyân (---)	Ravzacıyân (---)
Şeştâriyân (---)	Şeşhaneciyân (---)
Kopuzcıyân	Çöğürciyân (---)
Çeşdeciyân (---)	Karadüzenciyân (---)
Yonkarcıyân (---)	Yeltemeciyân (---)
Mugniciyân(---)	Tel tanburacıyân (---)
Bârbûtcıyân (---)	Iklıkcıyân (---)
Kemençeciyân(---)	Sundarcıyân(---)
Şarkcıyân (---)	(---)
Kaba zurnacıyân (---)	Cura zurna (---)
Âsafî zurna (---)	Arabî zurna (---)
Acemi surna (---)	Şehâbî surna (---)
Balaban (---)	Nefir (---)
Nağrakî (---)	(---)
Kaval-ı çoban (---)	Kaba düdük (---)
Dilli düdük (---)	Arabî düdük (---)
Çığırtma düdük (---)	Macar düdüğü (---)
Mehter düdüğü (---)	Mizmer düdüğü (---)
Dankiyo düdüğü (---)	Tulum düdüğü (---)
Eyyûb borusu (---)	Dervişân borusu (---)
Şişe boru (---)	Turompete boru (---)
Efrâsiyâb borusu (---)	Pirinçten mehter borusu (---)
Luturyan borusu (---)	İngiliz borusu (---)
Erganon borusu (---)	Demirden ağır tanburî (---)
Cam dübeleği (---)	Eyyûb dübeleği (---)
Yemen dübeleği (---)	Makrefe dübeleği (---)
Tablbâzcıyân (---)	Çağnacıyân (---)
Fincan-ı sazcıyân (---)	Çârpâreciyân-ı rakkasân (---)
Kamış mizmerciyân (---)	Şâne zümmârcıyân şâne (---)

Dinkefciyân: Dükkân bir, nefer 3, küçük def gibidir.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Bu yukarıda yazılan bütün (---) esnafın her biri seyishane üzere ve kimi yaya dükkânlarında anılan sazları yapıp geçerken Hünkâr mehterbaşısı da bu bütün ustaların sazlarına peyrer olup sekiz kat mehterhane ile bütün ustalar yaptıkları sazlara ferdaş verip bir hây-hû ile geçerler ki sanki Deccal ortaya çıktı. Mehterbaşıya yamak olan toplam 77 esnaf, (---) dükkân ve (---) sazcı askeridir. *[204a]*

Kırk birinci bölüm
Cambaz ve çeşitli pehlivanlar esnafı

Önce hoşa giden iş, **ipçi yani cambazlar [esnafı]**: İstanbul'da hazır bulunan pehlivan nefer 13, oyunculardır ki her biri ipten merdiven ile göğe kement atıp çıkarak melekler ve Hz. İsa ile konuşmaya yakın olmuşlardır. Önce Üsküdarlı Mehmed Çelebi, Mağripli Hacı Nâsır, İskenderiyeli Hacı Ali, Harputlu Şaşı Hüsâm, Bursalı Kubadî, Arabgirli Kara Sücâh, Kamberoğlu, Kız Pehlivan bunlar padişah huzurunda terazili ve terazisiz kubadî pabuç ile ve kimi ellerinde birer desti ile arkalarında birer eşek ile ve kimi ellerinde dal kılıç ile kısaca 260 parça oyun âletleriyle hüner gösterip Galata Kulesi'nin tâ en tepesindeki topa ayak basmış Arap, Acem, Hind ve Yemen pehlivanlarıdır. Hepsine ser-çeşme, saray düğünlerinde Atmeydanı'nda cambazlık eden Üsküdarlı Mehmed Çelebi, ferman ile oyunculara önder idi. Onun defteriyle bu dünyada gelip geçen pehlivanlar toplam 200 neferdir, hizmetçileriyle 2.000 adamdır. Pirleri İmrülkays oğlu Davud-ı Hablî'dir. Davud, Hayber Kalesi'ne iple çıkıp kalenin fethine sebep oldu. Selmân belini bağlayıp cambazlara pir oldu, kabri Hemedan'dadır. Babası Benî Kureyş kabilesinin usta şairlerinden Arap şairlerinin en seçkini idi. İmrülkays'ın bir beyti:

Kişi yazın, kışın gelmesini ister, kış gelince de yazı ister.
Bir hâlden razı olmaz, insanın canı çıksın o ne nankördür.

Bu beyit *Kur'an*'ın inmesinden önce *Kur'an*'a benzer denilmiştir. Daha sonra *"O kahredilesi insan, ne nankördür o."* [Abese, 17] âyeti inmiştir.

Ateşbâzlar esnafı: Neferât 70, pirleri Ebû Ömer-i Vâsıtî'dir. Selmân-ı Pâk'in belini bağladığı beşinci pirdir. Bütün ateşbâz pehlivanların piridir. 150 sene yaşayıp kabri Kum'dadır. Bu ateşbâzların son hünerini gördüğümüz [10]82 [1671-72] senesinde Funcistan diyarında Rumeyletü'l-Himâl şehrinde gördüğümüz yukarıda ikinci

Mısır seyahatinde acayip yazılmıştır ki öyle bir ateşbâzlık bu günde etmemiştir. Meğer bu sanâtı meşhur eden Ebû Ali Sinâ'dır. Açık sihir mertebesi hünerdir. Ol cilde bakıla.

Pehlivan-ı şebbâz yani hayal-ı zılcıyân
Pehlivan-ı hayal-ı zıll-ı tasvîrciyân

Pehlivan-ı kuklabâz	Pehlivan-ı baş kuklabâz
Pehlivan-ı zûrbâz	Pehlivan-ı tâsbâz
Pehlivan-ı kûzebâz	Pehlivan-ı çanakbâz
Pehlivan-ı sinibâz	Pehlivan-ı kâsebâz
Pehlivan-ı perendebâz	Pehlivan-ı şişebâz
Pehlivan-ı kadehbâz	Pehlivan-ı hokkabâz
Pehlivan-ı beyzâbâz	Pehlivan-ı kayışbâz
Pehlivan-ı kâğıdbâz	Pehlivan-ı güllebâz
Pehlivan-ı yuvarlakbâz	Pehlivan-ı kumarbâz
Pehlivan-ı âyinebâz	Pehlivan-ı çarhbâz
Pehlivan-ı şemşîrbâz	Pehlivan-ı pâcîlebâz
Pehlivan-ı şazervânbâz	Pehlivan-ı sürmebâz
Pehlivan-ı çemberbâz	(---)
(---)	(---)
Pehlivan-ı meymunbâz	Pehlivan-ı ayubâz
Pehlivan-ı hımarbâz	Pehlivan-ı köpekbâz
Pehlivan-ı yılanbâz	Pehlivan-ı (---)

Bu ibret işli esnafların her biri padişah huzurunda hünerlerini göstererek geçerler ki diller ile anlatılmaz. Bunlar da def ve kudüm uğursuz bir hây-hû ile geçerler ki İstanbul'da velvelelerinden deprem olur, ama bunlarda mehterhane yoktur. Hepsi 40 esnaftır. İşyerleri Katırhanı'dır ve hepsi silahsız (---) adamdır. *[204b]*

Kırk ikinci bölüm
Mimar marangozları esnafı

İşyerleri Vefa yakınında Doğramacıbaşı işyerinde olurlar, ama büyük ağalık olmağıla daima divanı bütün ihtiyarlar ile evinde eder. Tam 70 kalfası vardır ki her biri İstanbul gibi bir kale, Ayasofya ve Süleymaniye gibi bir cami yapmaya kadirlerdir.

70 kethüda ve 70 çavuş bütün gün onlar ile İstanbul içre gezip hududundan dışarı anayol üzere ya bir garip ve fakir evine yönelmiş ev yapanların hakkından gelip evlerini yıkmaya me'murlardır ve yapan ustanın hakkından gelirler.

370 adet esnaf yamakları vardır. Pirleri eski zamanda Habîb Neccâr idi. Antakya'da gömülüdür ve Antakya Kalesi'ni (---) asrında Habîb Neccâr yaptı, derler, ama Hz. Resûl asrında pirleri Ebülkasım Abdülvahidü'n-Neccâr'dır. Hz. Selmân'ın, Peygamberimiz huzurunda kemerini bağladığı kırk ikinci pirdir.

Fetihten sonra Mekke-i Mükerreme ve Hatîm-i Harem-i Şerifi bunlar yeniden yapıp Kâbe-i Şerif'e iki kapı yaptılar. Sonra Zalim Haccac batı tarafındaki kapıyı kapattı. Hâlâ doğu tarafına yüksek bir kapı kaldı. Marangozlar piri Ebülkasım'ın kabri İsvan Kalesi'nin doğusunda Hz. Lokman mağarasında yatar.

Marangozlar esnafı: Cümle 4000
Duvar ustaları esnafı: neferât 3000
Keresteciler esnafı: Dükkân 999, neferât 1005
Bıçkıcılar esnafı: Dükkân 300, neferât 1000
Sıvacılar esnafı: Neferât 1000
Camcılar esnafı: Dükkân 71, nefer 105
Alçıcılar esnafı: Dükkân 25, neferât 500
Horasancılar esnafı: Dükkân 85, neferât 400
Ocak kireççileri esnafı: Dükkân 55, neferât 500
Yağlı kireççiler esnafı: Dükkân 90, nefer 600
Mermer kireççileri esnafı: Dükkân 40, nefer 100
Taş kireci esnafı: Dükkân 7, nefer 50, pirleri Nasr oğlu Kasım'dır.
Mermer tıraşçıları esnafı: Dükkân 121, nefer 300
Lökünciler esnafı: Dükkân 10, nefer 100
Su yolcular esnafı: İşyeri bir, nefer 300
Kiremitçiler esnafı: Dükkân 35, nefer 500
Kerpiççiler esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 1000
Tahta kurşuncular esnafı: Dükkân bir, nefer 50
Kurşun örtücü esnafı: Neferât 300
Kaldırımcılar esnafı: Neferât 800
Kayağancılar esnafı: Dükkân 20, nefer 151
Taş kesen esnafı: Neferât 1000, işyeri Davudpaşa'da 10
Taş çeken esnafı: Nefer 1000, eşek 1005
Badanacılar esnafı: Neferât 400
Eyüp oyuncakçısı esnafı: Dükkân 100, nefer 105
Araba yaycıları esnafı: Dükkân 18, nefer 40
Sandıkçılar esnafı: Dükkân 55, nefer 80
İskemleciler esnafı: Dükkân 40
Ferrâşçılar esnafı: Dükkân 10, nefer 12
Tabutçular esnafı: Dükkân 20, nefer 50
Gergefçiler esnafı: Dükkân 6, nefer 20
Çulha tezgâhçısı esnafı: Dükkân 6, nefer 20
Tahtırevancılar esnafı: Dükkân bir, nefer 10
Üsküdar'da **mahfeciler esnafı:** Dükkân bir, nefer 20
Burma işkenceciler esnafı: Bir adamdır
Yağ değirmeni cenderecisi esnafı: Nefer 3
At değirmeni çarkçısı esnafı: Nefer 7

Su dolapları çarkçısı esnafı: Nefer 3
Fırın yapıcısı esnafı: Nefer ancak 10
Kuyu kazıcıları esnafı: Nefer 100
Toloz mahzencileri esnafı: Nefer 40
Su yolları kazıcılar esnafı: Hendese ilmidir, anlatılamaz.
Irgatlar esnafı: Neferât 10.000
Lağımcı Ermeniler esnafı: Neferât 300

Bu yukarıda yazılan esnaflar bütün işlerini dükkânlarda ve yaya işleyip her biri mallarını birer yolla gösterip bütün âletleri ellerinde ve bellerinde olup **marangozlar** keser ile arabalar üzere evler yaparak bir hây-hû ile "Bre tahta getir ve egser getir" diyerek geçerler.

Duvarcılar: Duvar yaparak "Taş getir, çamur getir, tekne götür" diyerek geçerler.

Keresteciler: Araba üzere direk mertek *[205a]* yığıp geçerler.

Bıçkıcılar: Arabalar üzere tahta biçerek geçerler.

Sıvacılar: Dükkânlarını sıvayıp nakş ederek geçerler.

Camcılar: Tahtırevanlar üzere ibretli renkli camlar ederek geçerler.

Alçıcılar: Arabalar üzere alçı değirmenlerinin çevirip alçı yaparak geçerler.

Horasancılar: Değirmenlerini çevirip horasan yaparak geçerler.

Dağda kireç yakıcılar: Arabalar üzere kireç yakıp yüzleri gözleri beyaz kireç ile geçip şaka ederler.

Yağlı kireççiler: Seyishaneler üzere yağlı kireç yükletip bütün esvâpları kireç ile boyarlar.

Mermer kireççi: Yine geçerler.

Yanmamış taş kireççiler: Atlara kireç yükletip geçerler.

Mermer oyucular: Çeşitli tarihleri mermerlere kazıyıp mermerden kabir sarıkları ve mezar taşları yaparak geçerler.

Lökünçü Arnavutlar: Taş kireç ile beziryağıyla pamuğu bir yere karıştırıp arabalar üzere tokmaklar ile lökün döküp Arnavutça türkü yırlayarak (söyleyerek) geçerler.

Su yolcular: Su künglerini kenevir ipleriyle lökünleri sararlar ama İstanbul'da nazlı esnaftır. İşyerleri Ayasofya'da Sarıkçılar içinde eski işyeridir ki Fatih yapısıdır. Pirleri Cedallah Ebû Turâb'dır, Remle'de şehit olup orada gömülüdür.

Kiremitçiler: Arabalar üzere kiremit yükletip ve kiremit yaparak yüzleri ve gözleri çamurlu Ermenilerdir öyle geçip giderler.

Tahta kurşuncular: İşyeri Süleymaniye Tımarhanesi altındadır, arabalar üzere tahta kurşunlar döküp ve tahta kurşundan kendilerine, atlarına esvâp koşumlar edip geçerler.

Kurşun örtücüler: Büyük kubbeleri arabalar üzere yükletip kurşun örterek geçerler.

Kaldırımcı Arnavutlar: Ellerinde kazmaları ve demir küsküleri ile yollarda kaldırım onarır şeklinde, murabba:

Evetulaa matuzina
Sultâna rahima,
Abur fakite hanifese
Sultâna yane

diye bu murabbayı İlbasan Arnavutu dili üzere yırlayıp geçerler.

Kayağancılar: Arabalar üzere kayağan yükletip geçerler.

Taş kesenler: Arabalar üzere büyük taşlar kesip geçerler.

Taş çekici eşekçiler: Beş altı yüz eşekçi Ermeniler "Çüş bre, andıra halası çüş" deyip Ermenice türküler yırlayıp geçerler.

Badanacı Ermeniler: Arkalarında destiler ile mermer kirecinden cüllap olmuş beyaz badana ile ellerinde uzun sırıklar ucunda domuz fırçalarıyla "Kararmış evleri ve duvarları ağardarak seksen ahçanı alıp ağardıram, yatmiş ahça disan olmaz" diye Ermeni lehçesiyle kelimât ederek geçerler.

Eyüp oyuncakçıları: Arabalar üzere dükkânların kamış borular, tırıllar, fırlaklar ve küçük def, dümbelek, kemençe, sıçan, kuşlar kısaca bunlarda olan şeytanlık ve maskaralık çocukları avutacak mizmâr ve oyuncaklar bir diyara mahsus değildir ki bin çeşit oyuncaklar vardır, ibret için Hind ve Yemen'e götürürler. Elbette her sene birer hile ve şeytanlıklı şeyler yaparlar, bu tür hünerlerini arz ederek geçerler.

Bu esnafın alayında ak sakallı, gözü sürmeli çelebiler ve tıraşlı otuz yaşında kellepuşlu ve ayağı nalınlı bazısı selâmiye avrat takyalı ve avrat başlıklı iri adamların ellerine dadıları, anneleri ve babaları yapışıp bu alayda giderken avrat takyalı herif çelebi "Â dadı ben bu oyuncağı isterim yahut istemem" deyip ağlıyarak kimi ellerinde tırılları ve dümbeleklerini çalarak geçerler, garip seyirli taklitçi esnaftırlar, ama "Taklitçinin imanı sağlamdır" diye fetvalarda yazmışlar.

Atpazarı'nda Edirne arabası ve koçu arabaları yaparak nice sanatlı küçük arabaları, keçilere, eşeklere ve iri samson köpeklere çektirip ve yaldızlı 70-80 çift koçu arabaları altışar, sekizer ve onar kınalı küheylân donanmış atlara koşup arabalarını çektirerek geçerler, seyirdir.

Sandıkçılar: Servi, ceviz, çimşir, unnâb ve çınar tahtalarından sandıklarını arabalar üzere donatıp geçerler.

İskemleciler: Yaldızlı, nakışlı ve şebekeli iskemleler ile kızaklar üzere dükkânlarını süsleyip geçerler.

Ferâşçılar: Yine geçerler.

Tabutçular: Bu sevinç ve şenlik arasında ibret için küçük ve büyük servi tabutlar geçip tabutçuların yanları sıra **cenaze peykleri ve cenaze şahitleri** "Babam eyi âdem idi, Hak rahmet eyleye diyene Hak rahmet eyleye" diye 550 kazmalı ve kürekli **mezar kazanlar** "Nerede kazalım?" diye geçtiklerinde nice adam bu esnaftan ibret alır. *[205b]*

Gergefçiler: Avrat gergeflerinin nakışlı ve değerlilerini dükkânları üzere süsleyip, avratların çulha tezgâhlarını tezgâhcılar donatıp geçerler.

Hacı tahtırevancıları: Atpazarı'ndan işlemeli ve şebekeli tahtırevanları yaparak ve niçesini katırlara yükletip süllü geçerler.

Mahfeciler: Yüz çift sanatlı ve süslü mahfeleri çifte çifte katırlara yükleyip "Hacca ve gazâya gidelim" diye geçerler.

Kuyumculara ve ciltçilere ağaç cendere yapıcılar: Çeşitli çimşir, santa, palasanta ve kızılcık ağacından cenderelerin seyishaneleri üzere süsleyip sevinçli geçerler.

Yağ değirmeni, at değirmeni ve su dolabı çarkçıları: Arabalar üzere çarklarını yapıp araba tekerlekleri döndükçe anılan çarklara tekerleklerin kanatları isabet edip yağ değirmeni yağ çıkarır, at değirmenleri un öğütür.

Su dolapları: Küplerden su çıkarıp araba ve kızaklar üzere olan havuz ve şadırvanlara birer sanat ile sular dökülüp acayip sanattır. Alayköşkü'nden padişah bu çarhları görüp "Eyi tasniftir" diye beğenip bu üç esnafa bir kese kuruş ihsan etmiştir.

Fırın yapıcılar: Arabalar üzere fırınlar yaparak geçerler, zira orduda her konakta fırın lâzımdır.

Kuyu kazıcılar: Ellerinde kazmaları ve kürekleri ile "Şurada kuyu kazalım, yok şunda kazalım, toprağı sarıdır su çıkmaz, yok çıkar" deyip danışıp kuyular kazar şeklinde geçerler.

Toloz mahzen yapıcılar: "Mağazayı şunda yapalım, yok şunda yapalım" diye kazma ve kürekler ile geçerler. Su yollarını dağlarda kazıyıp bir yerden bir şehre su gideceğini, hendese ilmi ile dağları yetmiş seksen kulaç kazıp orada hayat suyu var idiğini bilip yer altında dört beş konak yerler kazıp yüzer adımda kuyu ağzı menfez açıp kuyu ağzına yelken bezlerinden bacalar yapıp ondan su yollarına rüzgâr girip yeraltında ustalar rüzgârda işleyip suları bir yerde toplayıp istedikleri yere lağımlarla ve terazilerle suları götürürler, acayip hünerdir. Bunlar da "Şunda su vardır, kehriz edip kuyu kazıp, baca edip su getirelim" diye danışırlar. Bunlar cümle Arnavutlardır, gerçekten insan işi değil sanattır.

Amele kavmi: Fakir ırgatlar ellerinde kazma ve omuzlarında kürekleri, küfe ve sepetler ile "İşleyelim çalışalım, hakkımıza barışalım sonra işe karışalım" diye silahları kürek ve kazma ile geçerler bir alay cins yaratık fukaralardır.

Lağımcı Ermeniler: Irgatlar gibi dükkânları yoktur ancak köşeden köşeye durur, eski karargâhları Parmakkapı'da ırgat pazarıdır. Ondan lağımcılar alayda, "Şurda bir kâriz vardır, açup ayırdlasah çoh kâriz bâdâmı çıhardı, harnımız açdur bâdâm yisah" diye Ermeni sözleriyle konuşarak ayaklarında şapşal siyah çizmeler ve pis hırkalarıyla omuzlarında ferhadî kazmalar ve lopatayî palalı Bartın kürekleriyle ve pislik gerdelleri içinde tohumlanmış çekirdeği içinde öter sarı hıyarlar, turp ve şalgamları tekne ve gerdellerinden çıkarıp yiyerek geçerler. Gerçi yerilmiş ve pis kavimdir, ama Mısır ile İstanbul'da gerekli kavimdir. Bu pis kavmin hizmetiyle İstanbul pâk olur, *vesselâm.*

Bu yukarıda yazılan çeşit çeşit esnafların hepsi Alayköşkü dibinden yazmaya gelmez şakalarla geçip ardları sıra mimar kalfaları, şeyhleri, çavuşları ve duacıları hepsi küheylân atlar üzere silahlı geçip ardı sıra mimar ağa muhteşem esvâbıyla bütün içoğlanlarıyla silahlı olup sekizer kat mehterhane döverek geçerler. Mimarbaşıya yamak olan toplam 44 esnaf, (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Kırk üçüncü bölüm
Hânende, mutrib ve rakkaslar esnafı

İstanbul'un dört mevleviyet yerinde ne kadar hânende (okuyucu), sâzende (sazcı), mutrib (çalgıcı), rakkas (dansçı), pişekâr, tefci, güldürücü mukallitler (taklitçiler) ve oyuncular var ise ve ne kadar veled-i zinâ, zıpçıktı ve yerden bitme feleğe kemend atmış şehir oğlanları var ise onları bildirir.

Hânendeler piri Yetim oğlu Hamza'dır. Selmân belini bağladığı yirmi birinci pirdir. Peygamberimiz huzurunda Hz. Bilâl, ile na't okurdu, kabri Tâif'tedir denmişti.

Önce **padişah musahibi hânendeler sultanı Tokatlı Derviş Ömer Gülşenî:** Yedi padişahın meclisinde bulunup 140 yaşında ölmüştür. Süleyman Han asrında Sigetvar gazâsında bu hakîrin babasıyla aynı çadırda idiler. *[206a]* Mısır'da İbrahim Gülşenî hazretlerinin sohbetleriyle nasiplenip Anadolu'da II. Selim zamanında Gülşenî tarikatine şeyh oldu.

IV. Murad devrinde bu hakîr Harem-i Hâs'da iken musiki ilminde hocamız, manevî babamız ve *Kitâb-ı Ma'nevî*'de de üstadımız idi. Ne zaman bunlar mum sofrası kadar yedi yerde cam celâcilli sedef işlemeli tefi ele alıp ibtidâ,

"Yâ Hazret-i gülüm Gülşenî pîrimin pîri Ömer Rûşenî dost"

deyip defe velvele verip yek-zemzemede Horasan tarzı üzere yüksek sesle dübeyt taksim bunlara verilmişti. Bütün makamlarda ustalığı vardı, ama Sultan Murad Han'ın tabiatları segâh makamına meyilli olduğundan segâhda o kadar kâr, nakş, savt, zikr, zecel, tasnifât, kavller, şarkı, varsağı besteleri okurdu ki adam yeni hayat bulur. Mâye makamında devr-i revân usulünde bu beste onlarındır. Murabba,

Yârın dehânı sırr-ı nihandan haber verir
Güftâre gelse sihr-i beyândan haber verir
Hışm ile baksa vermez amân Rüstem-i zamân
Kirpiği, kaşı tîr-i kemândan haber verir.

Bu üstadımıza Murad Han peder derlerdi. *Allah ikisine de rahmet eylesin.*

Sonra **Hânende Kasımpaşalı Koca Osman Çelebi**: Atlas-ı felekte melek gibi imam bir pir ve usta idi.

Hânende Kapıcı Sağır: Sağır bir adam olduğundan bir kere fasla başlasa tâ sabah olunca fasl ederdi, dur desen işitmezdi ve Davudî yüksek sesi var idi.

Urfalı Baba Nevâî: Irak'da tek idi.

Hânende Andelib Çelebi: Gerçekten tez nefes ile bülbül idi.

Hânende Hafız Kral: Davudî yüksek sesli iyi üstad idi.

Hânende Sütçüzâde: Hançereli ve yakıcı nefes sahibi, hoşgörülü üstad idi. Ondan Sütçüzâde'nin ölümü tarihi,

Kıla mahâfil-i cennetde Südcüzâde makâm. *Sene (---).*

Hânende Sütçüzâde Ali şakrak ve şen usta bir okuyucu idi.

Kubûrîzâde: Zamanın biriciği idi.

Hânende Kâmhacızâde: Mevlid okumada benzersiz idi.

Feryeli Hasan Çelebi: Tasnifâtta tam üstad idi.

Hânende Zeynîzâde Diyarbakırlı: Horasan tarzında tam hünerli idi.

Yahya Çelebi: Diyarbakırlıdır, zecel ilminde sihirbaz idi.

Cevşenî: Diyarbakırlıdır. Halvetîce nefesli üstad idi.

Selânikî Ahmed Çelebi: Davud perdesinde pervasız kavl-i uşşak okurdu.

Kasımpaşalı Hafız Portakal: Külliyat sahibi tam üstaddır. **Sadrazam Hafız Ahmed Paşa** Murad Han asrında Gulâm Şâdî idi.

Hânende Kara Oğlan: Diyarbakırlı Yahya öğrencilerinden benzersiz, usul-bend bir üstad idi. Bitlis Hanı Abdal Han'dan hakîr ile

Acem'e, Acem'den Erzurum'da [10]56 [1646]'da Defterdarzâde Mehmed Paşa yanında üç sene Hüseyin Baykara fasılları ettik.

Nev-zuhur (yeni ortaya çıkmış) hânendeleri bildirir

Zâkir Urfana Osman Çelebi.

Fethiyeli Zâkir Merdek Mahmud Çelebi.

Galatalı Mahmud Efendizâde Osman Çelebi.

Sadâyî Çelebi: Zikirde gerçekten Gülşenî tarikatının zâkir ve şâkiri idi.

Zâkir Âmâ Kadri Çelebi: Zamanın biriciği telif sahibi bir üstaddı.

Hânende Küçük İmam Çelebi: Güzel sese sahip idi.

Baba-yı Âlem Büyük İmam Çelebi: Hânende denilmezdi ama musiki ilminde benzersiz idi.

Taşçızâde Recep Çelebi: Kâr u nakşda sanki Fâryâbî idi.

Recep Sifâlî: Beste sahibi idi.

Nasıf Paşazâde Ömer Bey: Asrın Nâsır'ı idi.

Nalçacızâde Mehmed Çelebi: Na't ilminde telif sahibi idi.

Habîb Dedezâde: Abdülahad Efendi'nin zâkiri ve öğrencisi idi.

Eyüplü Abdullah Çelebi: Na't okumada pervasızdı.

İmamzâde Hafız Post: Henüz velvele veren, yetişkin usta, zamanın yegânesi bir halûk, tatlı sözlü ve hoş-sohbet çelebidir. Bu hakîrin babasının yetiştirmesidir.

Na'na Ahmed Çelebi: Bol bilgi sahibidir.

Vehbî Celeb Osman Çelebi: Yakıcı nefesli üstad ve beste sahibidir ki üstadımız Derviş Ömer öğrencilerindendir. Harem-i Hâs'da ayakdaşımız idi.

Küçük Ali Çelebi: Hem hânende ve müezzin, güldürücü, hoş-sohbet, felek-zede harâbâtî çelebidir.

Hafız Buhurîzâde: Beste sahibi yetkin üstad mübarek zâttır.

Dostlar şöyle bilsinler ki eğer İstanbul içre meşhur yetkin üstad zâkirleri ve hânendeleri hep bidiklerimizi yazsak Hudâ bilir, başka bir müzik kitabı olur. Ancak bu yazılan üstad hânendeler padişahların sohbetleri şerefiyle şereflenip her biri muhteşem işyeri sahipleri nedim, vezir ve ileri gelenlerdir.

Kırk dördüncü bölüm
Mutrıblar Sitâyişnâmesi

Fisagores-i Tevhidî yolunda sâzendeler esnafı: İlk defa bütün sazların sesi ruhlar âleminde olan *der der ten* sesinden telif edilmiştir ki Âdem cesedine ruh girmek istemeyip *[206b]* durdu. Sonunda Rabbi tarafından *der der ten* sesi gelince ruh kendinden geçip

hazzının sevincinden Âdem'in cesedine girip karar etti. O sesin etkisinden filozoflar ruha gıda, cana safa olması için çeşit çeşit sazlar yapmışlardır.

İlk yapılan daire (def) ve kamıştan kavaldır. Filozof Fisagores yapıp Belkıs'ın zifâfı gecesi çalındı.

Sonra Musa mûsikârı miskali yaptı. Sonra rebâbı Abdullah Fâryâbî yapıp Peygamberimiz zamanında def ve rebâb çalındı.

Sonra eğlence ve içki âleti olduğundan Hicret'in 4. senesinde Medine-i Münevvere'de İmam Hasan doğduğu saat Cebrail Hz. Peygambere inip içki hakkında bu âyet-i şerifi Hak tarafından getirdi. Âyet *(---) (---) (---) (---) (---).* Sonra şarap haram olup eğlence âleti olan saz da yasaklandı. Hakkında (---) (---) (---), ama hükümdarlar için zurna, boru, davul, def, kudüm, ney ve rebap çalmaya azıcık izin vermişlerdir ki saz u söz sevdâyı mahv edip gamı def eder. Gezinti ve güzel yüz, hekimlerin görüşüne göre kalbin aynasıdır, gam pasından arıtıp adamı taze civan eder. Beyt:

Gönül eğlencesi sâz u safâdır
Safâ sür kim bu dünyâ bî-vefâdır

Kişi zevkiyle olısar ferahnâk
Hemen zevk eyle cânım olma gamnâk

demişler. Gerçekten sevdâ-zede adam için eyi demişler ve şeker yemişler. Bu takrip ile sâzendelerin başlangıcı.

[Birinci bölüm]

Daire sâzendeleri: Neferât 500 pirleri Ümeyye-i Damirî oğlu Baba Amr ve Peygamberimizin hoşhanı Yetim oğlu Hamza, Fâtımatü'z-Zehrâ düğününde celâcilsiz (zilsiz) def çalıp pir oldu. Bütün sâzendeler bu dairezenler olmasa rakkası bozulmuş saat gibi fasılları karışır. Fasıllarına nizâm ve düzen veren usulcü def çalanlardır. Bütün ilimlerde usul lâzımdır ki usul ilmi, musiki ilminde başka bir risaledir. Önce Usul-bend Ahmed Garibânî, Parpuloğlu, Diyarbakırlı Karaoğlan, Baba Âhû, Baba Acem, Kapıcıoğlu, Nazlı Baba, Mülâzımzâde, Urum Angeli, Ermeni Aydın, Ermeni Haçator, Yahudi Pıtıkoğlu, Çingene Donsuz bunlardan başka nice bin defçi, usul-bend ustalar vardır ama padişah huzurunda bunların her biri binde birdir.

Kemençe sâzendeleri: Neferât 80, müellifi Fâryâbî'dir, Nahşivân'da yatar. Bunların ser-çeşmesi Kemanî Mustafa Ağa, Aşur Ağa, Mahmud Çelebi, Kurşuncuzâde, Matrak Alisi, kâmil üstaddır ve Ahmed Çelebi, Mustafa Ağa'nın öğrencisidir. Mısra:

Kâbil-i şâkird olan üstâd olur üstâddan

mazmununca bu Ahmed Çelebi, öyle kemanîdir kim dinleyen adam hayran kalır. Hüseyin Çelebi ve Kemanî diğer Limoyî Ahmed Çelebi.

Neyzenler: İlk bulan Musa Peygamber'dir, çoban iken kaval çaldı derler. Kabri Kudüs yakınındadır. Bu neyzenlere önder, Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Mevlevî Derviş Yusuf'tur. Dinleyende bir kalb yumuşaklığı oluf ki zorunlu olarak insan ağlar. Berber Ömer Çelebi, Saraç Ahmed Çelebi, Kefeli Derviş Mehmed, Derviş Süleyman, Kasımpaşa Mevlevîhanesi neyzenbaşıdır. Torlak Dede ve Sipah Ahmed Beğ, Yenter Hasan Paşa, Derviş Kasım, Küçük Derviş Ahmed, Kulekapısı Mevlevîhanesi'ndedir. Bunlardan başka toplam 160 neyzenlerdir.

Mûsikâr sâzendeleri: Neferât 51, ibtidâ Fisagores kalfası Musa mûsikârı bulmuştur. Bunlara baş olan tarihçi, alim, fâzıl ve nakkaş Miskalî Solakzâde'dir ki yeniçeri cemaatındandır. Pıtrıkoğlu ve Köle Yusuf, Solakzâde'nin kölesidir. Abdullah Efendi reis kâtiplerindendir. Yahudi Yako, Çırnık Ahmed Çelebi.

Çengci sâzendeleri: Nefer 12, zor saz olduğundan ehli azdır, cümleden Çengî Celeb Mustafa Ağa, bu işte gerçekten ustalığını göstermiştir. Çengî Baba Şahin, Baba Ali, Çengî Saçlı Ramazan.

Kudüm sâzendeleri: Neferât 500, ilk bulan Huşeng Şah'dır. Nakkarezen Ali Çelebi, Sadık Çelebi, Üsküdarlı Salih Çelebi, Melek Ahmed Paşa efendimizin Zenci nakkarezânı bu fende usul-bend zamanın biriciği idi.

Tanburcu sâzendeler: Neferât 300, müellifi (---) kâmil üstadlardan Tanburî Muzur Ahmed, Süleymaniye müezzini Şehlâ Hasan, öğrencisi Sıçan Halife, Hızrî, Yusuf Çelebi, Kasım Ağazâde, Küçük müezzini *[207a]* ve Kara Yusuf, Şamlı Hasan Çelebi, Gedâ Muslu Çelebi, Urum Angeli, Ermeni Avınç, Yahudi Karakaş, nice yüz kâmil üstadlar vardır, ama mızraplarında tatlılık ve incelik olup görüştüğümüz külliyat sahibi bunlardır.

Kanun sâzendeleri: Neferât 55, müellifi, (---) (---) (---) (---) (---), meşhur üstadları Kanuncu Ali Şah, Revanlı Mirza, Revanlı Haydar Beğ, Surmay Ali Yâr, Cıgalazâde Mustafa Bey, gerçekten kanun üzere davul ve alem sahibi idi. Kara Sührâb, Celeb Çâker Bey, Yeşilli Can Memi, Adalyalı Derviş, bunların her biri padişah huzurunda kanun üzere fasl eder üstadlardır.

Ud sâzendeleri: Neferât 6 müellifi, (---) (---) (---) (---) övülen üstadları Acem udcu Mehmed Ağa, kaçan uduna ayar verip musiki şube ve terkiplerinde gezip dolaşsa sanki udundan bir ûd kokusu yükselip duyan eğer Ahmed eğer Mahmud safalarından bir fasıl daha ettirmeye çalışırlardı. Udcu Kara Şatır, Murad Han'ın ulağı

idi. Kasımpaşalı Balı Çelebi, Udcu Koçu Beyzâde, gerçekten zamanın yegânesi idi. Bunlar da bildiğimiz kâmil üstadlardır.

Çârtâ sâzendeleri: Neferât 15, icat eden Acem diyarında Kemal Ahî'dir. Şeyh Safî'nin talimiyle yapılmıştır, ama Anadolu'da bu sazı meşhur eden Nahçıvanlı Acem Murad Ağa'dır. Murad Han, Emirgûne Han ile Revan'dan getirmiş, İstanbul'da Beşiktaş'ta oturan benzersiz usta bir sâzende di. Murad Ağa öğrencisi Lapazâde Mustafa Çelebi, Murad Ağazâde Şah Ramazan Çelebi, Kulekapılı Kara Sadık, Beşiktaşlı Küçük Solakzâde, Celeb Rıdvan Halife bildiğimiz bu ustalardır ki her biri külliyat sahipleridir.

Ravzacı sâzendeler: Nefer çok, icat eden Arabgirli Şükrullah Bey'dir, yakın zamanda icat edilmiştir. Bu da tel sazı, beş târlı ve çârtâ gibi perdelidir ama levendâne sazdır. Ustası Yeğen Ali Ağa, Toykun Ömer Ağa, Celeb Ali Cüce, Hânende Derviş Ömer'in öğrencisidir. Bunlar da sanatlarında usta kimselerdir.

Şeştâr sâzendeleri: Neferât belli değil, Acem'de Ali Han-ı Tebrizî şeştârı icat etmiştir. Çârtâ gibi perdeli bir sazdır, ama altı telli olduğundan şeştâr dediler, bir tahrik edici sesli sazdır. Kâmillerden Acem Seyfi Ağa, Mirialem Musahib Mehmed Ağa, Rıza Çelebi, Hurrem Çavuş, Zeynîzâde Hüsnî, bunlardır.

Şeşhane sâzendeleri: Neferât 70, icat eden Şirvanlı Rızaeddin'dir. Bu da tel sazıdır, ud gibi burgu yerleri eğridir, kolu uddan uzuncadır ve gövdesinde balık kursağı çekilmiştir ama perdeleri yoktur. Altı kıllı olduğundan şeşhane derler. Zor sazdır, ama bütün makamlar icra olur. Bu sanatta ustalık sahibi Defterdarzâde Mehmed Paşa vekilharcı Ahmed Ağa'dır ki Murad Han sazına düşkün idi. Gürci Hasan Ağa, Celeb Seydî Ağa, Hızır Ağa bunlar da padişahın bildiği ustalardır.

Kopuz sâzendeleri: Neferât 30, icat eden Hersekoğlu Ahmed Paşa'dır. Fatih vezirlerindendir. Bu saz Bosna, Budin, Kanije, Eğri ve Tımışvar serhatlerine mahsustur. Anadolu'da asla görmedik, bir erkek levendâne sazdır. Hemen şeşhanenin yavrusudur, ama aygır gibi kişner bir sazdır ama üç tellidir. Bu sazın üstadı Çelengli Şehbâz Ağa, Sührâb Ağa, Yamalı Recep Ağa, Boşnak Memi Ağa bunlar meşhurdur.

Bu yukarıda yazılan on dört adet sâzende neferleri ki kopûzcu, şeşhaneci, şeştârî, ravzacı, çârtâcı, udî, kanunî, tanburî, kudümzen, çengî, miskalî, neyzen, kemanî ve usul-bend dairezen bütün bu üstadlar büyük bir topluluk olup hepsi sazlarını bir şedde edip bu anılanlar toplam 14 sâzende esnafının tamamı (---) sâzendeler olup bunlar da 6 fırkadır.

Hânende ve dairezenlerin bir fırkası, neyzen ve kemanîler ve miskallerle bir ahenk olup asıl makam olan baba rasttan Alayköşkü dibinde padişah önünde bir fasıl ederler ki anlatılmaz.

İkinci fırkası, çengî, tanburî, kudümzen ve bir bölük hânendeleriyle isfehan makamı ederler.

Üçüncü fırka, kanunî ve udî nişaburek makamı ederler.

Dördüncü fırkası çârtâyî ve ravzacıyân nikriz makamı faslı ederler.

Beşinci zümre, şeştârî ve şeşhaneciler pencgâh makamı fasl ederler.

Altıncı sınıfı, kopuzcu, hânende ve dairezenin bir fırkasıyla peyrev olup rast türevlerinde mahur makamı ederek padişah önünden bu tertip üzere geçerler.

İkinci bölüm

Çöğür sâzendeleri: Neferât 3000, icat edeni Yakub Germiyanî, yine Kütahya'da Zeregen Bağlarında yatar. Germiyan padişahlarından idi. Aşka tutulmuş bir padişah olduğundan icat etmiştir. Levendâne beş kıllı, tahta göğüslü ve yirmi altı perdeli gövdesi büyük bir sazdır. Çoğu yeniçeri ocağına mahsus sazdır.

Ustalık sahiplerinden önce Demiroğlu, Cülâ Hasan, Kuroğlu, Gedâ Muslu, Kara Fazlı, Celeb Kâtibî, Sarı Mukallit Celeb, Kuloğlu, Kayıkçı Mustafa, Ramazan, Kayıkçılar Mustafası, *[207b]* Gedik Süleyman, Toy İbrahim, Celeb Gedâyî, Hâkî ve Türâbî bunlar padişah huzurundaki sâzendelerdir.

Çeşde sâzendeleri: Neferât 300, icat edeni Selânikli Benekli Şah'dır. Bu da çöğür gibi beş kirişli sazdır, ama karnı küçük, yuvarlak, kolu kısa ve perdeleri gayet sıkdır, ama şakrak sazdır. Çoğunlukla İstanbul'da Balat Çingeneleri kayış ile boğazlarına asıp Eyüp'te, Kâğıthane ve başka teferrüc ehillerine çeşde çalarlar. En iyi üstadları Deli Hüsâm, Kemal Çingene, Zorlu Receb bildiğimiz bu üstadlardır.

Karadüzen sâzendeleri: Neferât 50, icat edeni Şehzâde Bayezid'in Kuduz Ferhadı. Süleyman Han korkusundan Şehzâde Bayezid ile Acem'e kaçıp gurbet diyarıdır diye tanbura şekilli karadüzeni İsfehan'da Ferhad icat etti. Üç kirişli, sürahi gövdeli ve perdeli garip sazdır. Çoğunlukla pabuççu bekârlarına mahsustur.

Yonkar sâzendeleri: Neferât 500, icat eden Şems Çelebi'dir ki *Yusuf u Züleyhâ* sahibi Hamdi Çelebi oğludur, dedesi Akşemseddin hazretleri yoluna gitmeyip aşka tutulduğundan yonkar sazını bulup âşıkâne şiirleri vardır ki Şems-i Cihan mahlasını kullanır. Bu yonkarı ekseriya paşalı halkı çalarlar, ama padişah alayında

çalanlar Doğancı Seyfî, Davud Paşa Süleyman'ı, Hükmîzâde Alisi, Suhte Receb, Tilki Ali Bey, Solak Nasuh Bey, Selim Ağa ve Cafer Çavuş bunun gibi yüzlerce ustalar fasl edip çalarlar.

Yelteme sâzendeleri: Neferât 100, bu da Şems Çelebi buluşudur. Hemen tanbura kadar bir tuhaf sazdır, lâkin boyu kısa ve iki teli vardır, kirişleri arasında bir tel kirişi ahenk eder garip yanık sazdır. Çalıcıları Yaycı Kurd, Selânikli Ali, Çento İbrahim ve Hüseyin Subaşı bildiğimiz bunlardır.

Muğnıci sâzendeleri: Neferât 55, Manisa'da ortaya çıkmıştır ama Nihânî Çelebi *Saznâme*'sinde yazmamış. Kanun şeklinde 24 şube üzere 24 kirişlidir. Tire, Manisa, Aydın, Saruhan, Kara Biga, Sığla ve Menteşe semtlerinde bu saz çoktur, levendâne bir sazdır, sâzendelerinde Bekir Ağa bildiğimizdir.

Tanbura sâzendeleri: Neferât 500, Maraş elinde ortaya çıktı demişler, halk sazıdır ki bilinir. Önderleri Şâkird Ali, Terlikçi Nebî, Dişlek Süleyman ve Martı Veli adlı üstadlar ve niceler de toplanıp fasl ederler.

Tel tanbur sâzendeleri: Nefer 400, Kütahya'da İftedellioğlu yapmış ama zampara sazıdır. Tanbura gibidir ama küçük, târları üç teldir ve perdelidir, lâkin zalim gayet dokunaklı sazdır. Mahalleler arasında çalınsa ana, bacı, hala ve teyzemiz pencerelere toplanıp bakmaları mukarrerdir, ama bu ordu alayında çalanlar Yenge Kırığı Nasıf, Şehlâ Yusuf, Kuyumcu Ali, Türk Ese ve 400 adam saz ile geçer.

Barbut sâzendeleri: Neferât 15, Menteşe Muğla'sında ortaya çıkmış ama icat edeni bilinmiyor. Hemen kopuz gibi bir sazdır, ama kolu doğru ve kiriş tellerinin iki tarafında ikişer demir teller vardır, başka tellerden aşağı dört burgusu vardır. Pir ve üstadları hayli kimse idi. Ancak önderleri Sirkeci Hüseyin idi, fasl edip geçerler.

Iklık sâzendeleri: Neferât 100, Mısır'da Mansûr Reşidî buluşudur. Bu saz Arabistan'da ve Türkistan'da çoktur ama Rumeli'de asla yoktur. Murad Han alayı için toplanıp fasl etmişlerdir. Bu ıklık hemen kemençe gibi bir küçük üç kıllı sazdır, ama gayet tiz perdesi vardır. Değme hânende onunla peyrev olup fasl edemez.

Sünder sâzendeleri: Nefer 12, Kürd Suran'ında ortaya çıkmıştır ama bulanı bilinmemektedir. Çöğür gibi bir sazdır, ama çöğürün göğsü içinde gerilmiş on demir teli vardır, onlar da ses verir yakıcı güzel bir sazdır. Kürt çalgıcılarına mahsustur. Deli Duman, Deli Tufan, Deli Gönül ve Şeker Balı adlı çalgıcılar İstanbul'da bulunup bu Kürd mutribları başlarında tilki pöçükleri, ellerinde zilleri ve sünder sazlarını çalarak geçerler.

Şarkıcı sâzendeleri: Neferât 200, bu saz çârtâya benzer tel sazıdır, Türkmenler çalarak geçerler.

Çöğür sâzendelerinin sonu: Bu çöğürcülere yamak on iki fırka sâzendelerdir ve (---) askerdir. Bu on iki esnaf da altı fırka olup altı makam üzere fasl ederler. Önce, baş şarkıcı ve sünderci sazı elde parmak zilcileriyle ırak faslı edip geçerler.

İkinci fırkası, ıklıkcı ve barbutçular, dügâh fasl edip geçerler.

Üçüncü fırkası, tel tanburacısı ve sade tanburacılar, sabâ makamı faslı ederler.

Dördüncü fırkası, muğnici ve yeltemeci, hüseynî makamı fasl ederler.

Beşinci zümresi, yonkarcı ve kara düzenci nevâ fasl ederler.

Altıncı sınıfı, çeşdeci çöğürcüler Acem makamı faslı ederler ama bu çöğürcüler esnafı gibi âşıkâne fasl eder sâzende zümresi yoktur, zira yiğitler sazıdır. Bunlar da Alayköşkü dibinde geçtiklerinde Kayıkcı Mustafa'ya, Demiroğlu, Koroğlu ve Kuloğlu ve Kâtibî'ye birer padişah hil'atları ihsan olup geçip gittiler. *[208a]*

Üçüncü bölüm

Kaba zurnacı sâzendeleri: Neferât 100, bulan Cemşid'dir, Osmanoğlu ve Tatar Han alaylarında çalınır.

Cura zurnacı sâzendeleri: Neferât 200, Cemşid buluşudur. Osmanoğlu'nda ve başka devletlerde de çalınır.

Âsafî zurnacı sâzendeleri: Neferât 80, Basra hâkimi Tayyar Mehmed Paşa Ağası Âsaf Ağa icat etti.

Arap zurnası sâzendeleri: Neferât 55, Şam'da Ali Nad buluşudur. Şam'da ve Mısır'da mahmil-i şerifle çalınır.

Acemi zurnacı sâzendeleri: Neferât 90, Osmanlı zurnası şeklindedir ama kolu kalın ve sesi de kalındır.

Şehâbî zurnacı sâzendeleri: Neferât 40, Mağrib-zeminde Şeyh Şehâb icat edip Fas vilâyetinde çalınır.

Balaban sâzendeleri: Neferât 100, Şiraz'da icat olup Osmanlıda çoktur, zurna gibi kulaklı değildir.

Nefir sâzendeleri: Neferât 15, İsfehan'da Hudâdâd buluşudur, bu da kamış sipsi ile çalınır.

Nağarakıncı sâzendeleri: Neferât 100, bu Arabistan'da Hâris-i Yemenî buluşudur, yine Arabistan kahvelerinde çalınır.

Kerrenây sâzendeleri: Pirinç borular ve gümüş borulardır, eşek sesi gibidir. Murad Han, Revan Hanı'yla Revan'dan getirdi.

Bu yukarıda yazılan on adet nefes ile ağız sazları hepsi birlik olup umumen nağrazân sâzendeleri neferât 500. Beş yüz nağrazenleriyle uzzâl makamı ve şehnaz makamıyla büyük bir fasıl, bir vel-

vele, gulgule, debdebe ve hengâme ederler ki Zühre (Venüs) raks edip gökkubbe çın çın ötüp geçerler.

Alay zurnacılarının sonu: Bunlar da on bir sâzende esnaftır ve (---) askerdir. Hepsi sazlarını bir perdede tutup bûselik makamında ve başka makamın küll-i külliyat, şeddülasr, şükûfezâr ve Solakzâde sakîli peşrevlerini çalıp bir hây-hû ve garip bir fasl ederler ki diyarlarından ayrı olanların sılalarını hatıra getirirler. Padişah da Alayköşkü'nden fasıllarını duyup bir kese kuruş verince onlar da sevinip akranları arasında geçtiler.

Dördüncü bölüm

Çoban kavalı sâzendeleri: Neferât 100, ilk bulan Musa Peygamber'dir derler. Mürver ağacından 9 delikli sazdır.

Kaba düdük sâzendeleri: Neferât 80, Musul'da Cafer Şah icat etmiştir. Çemşir ağacındandır.

Yelli düdük sâzendeleri: Neferât 62, Anadolu'da çobanlar icadıdır, kamıştan yanyana iki düdüktür.

Arabî düdük sâzendeleri: Neferât 55, Nablus'da icat olmuştur, Kudüs'te Kumâme'de rahipler çalar.

Çağırtma düdük sâzendeleri: Neferât 65, Üsküp şehrinde ortaya çıkmıştır, kaz ve turna kemiğindendir.

Macar düdüğü sâzendeleri: Neferât 15, Erdel'de bir rahip icadıdır, içinde şamata varak telleri vardır.

Mehter düdüğü sâzendeleri: Neferât 35, Nâsır-ı Tûsî icadıdır. Bütün mehterân bununla talim ederler.

Mizmer düdüğü sâzendeleri: Neferât 65, Urfa'da İsa Kilisesi'nde icat edilmiştir, parça parça kamışdandır.

Dankiyo düdüğü sâzendeleri: Neferât 75, Trabzon Lâzları icat etmiştir, bu dokuz delikli kamıştır.

Tulum düdüğü sâzendeleri: Neferât (---), Ruslar icat etmiştir. Yine Ruslar ve çobanlar çalar.

Kıranda sâzendeleri: İngiliz'de peyda olup Kudüs'te kefere Kumâme Kilisesi'nde ruhbanlar çalar boynuzdur.

Bu yukarıda yazılan ağız düdüğü sâzendeleri de bütün birbirlerine peyrer olup segâh makamında bir düdük faslı ederler ki böyle faslı ne Cem-i Cemşid ve İskender-i Dârâ ve Hüseyin-i Baykara etmemiştir, öyle geçerler.

Düdükçü sâzendeleri alayının sonu: Bunlar da 11 sâzende esnafıdır ve toplam (---) askerdir. Bunların hepsi sazlarını bir ahenk edip segâh makamında ve başkada Emir-i Hac peşrevi, Hasan Can peşrevi, Gülizâr peşrevi (---) ve Tatar Han semâisi fasıllarını edip padişah önünden büyük bir velvele ve gürültü ile geçerler.

Beşinci bölüm

Eyüp borusu sâzendeleri: Neferât 300, Sinan Şah icat etmiştir, kamıştan içi dilcikli borucukdur.

Dervişân borusu sâzendeleri: Neferât 500, İranlı Menuçehr avlamak için yapıp çalardı, boynuzdandır.

Şişe borusu sâzendeleri: Neferât 40, Venedik'de icat olmuştur, çevgan gibi eğri şişe borudur.

Turompete borusu sâzendeleri: Neferât 77, Alman'da Prag Kalesi'nde ortaya çıkmış olup alaylarında çalarlar.

Efrâsiyâb borusu sâzendeleri: Neferât 100, Acem'de İran ülkesinde Efrâsiyâb buluşudur, Kırım hanları da çalarlar.

Pirincden mehter borusu sâzendeleri: Neferât 40, Konya'da Selçuklu Arslan Şah icat etti. Osmanoğlu'nda çalınır.

Luturyan borusu sâzendeleri: Neferât 10, Felemenk luturyanında pirinçden peyda olup gemilerde Hıristiyanlar çalar.

İngiliz borusu sâzendeleri: Nefer 40, pirincden eğri borudur, ama içinde ince pirinçden dilleri var.

Erganon borusu sâzendeleri: Nefer 15, Alman sığırlarının boynuzlarını ince edip içine tel diller koyup çalarlar.

Ağız tanburası sâzendeleri: Nefer 200, Leh vilâyeti Daniskası'nda icat edilmiştir, demirdendir, orta dili vardır. Rus ve Leh uşakları çalarak oynayarak geçerler. *[208b]*

Bu yukarıda yazılan on adet sâzendeler, nefir ve sûrcular hepsi bir perde olup, boruda peyrev olmaz ama her bir fırkası birbirlerine peşrev olup rehâvî ve sûznâk makamı faslı ile geçtiklerinde insana dehşet hâsıl olup insan vücuduna bir titreme gelip susar ve hayran olur, sanki İsrafil suru işitmişlerdir, ama bütün borulardan turompete, erganon, luturyan ve İngiliz borularının seher vaktinde hazin sesleri adamı mest ü medhûş, bî-hoş eder. Bu yetkin üstadlar da bu yüzden hünerlerini göstererek geçerler.

Altıncı bölüm

Cam dübelek sâzendeleri: Neferât 30, pirleri Âsım Tâiffdir Peygamberimizi dübelek ile sahura kaldırırdı.

Çömlek dübelekçi sâzendeleri: Neferât 500, Mısır'da icat olmuştur. Mahmil-i şerif alayında da çalınır.

Yemen dübelekleri sâzendeleri: Neferât 12, biri dübelek biri daire gibi küçük dinkefdir, bir yerde deveciler çalar.

Makrefe dübelekçisi sâzendeleri: Neferât 13, Mekke şerifleri çalar, Surre eminiyle Anadolu'ya gelip alayda geçtiler.

Tablbâz sâzendeleri: Nefer 100, ilk defa Avcı İsmail Nebî çalmıştır, kuş davulu demektir, helâl sazdır.

Çağanabâz sâzendeleri: Neferât 200, Acem'de Şîr-i Hudâ adlı bir oyuncu icadıdır, ama Anadolu'da meşhur oldu.

Fincan sâzendeleri: Neferât 100, Hümâyûn Şah düğününde Muğân-ı Hindî, buluşudur, ama ibret verici saz olmuştur.

Kamış mizmârcı sâzendeleri: Nefer 100, Şeyh Küsterî gölge oyunu için icat etti, kamıştan dilim dilim yarılmış sazdır.

Tarak mizmârcı sâzendeleri: Nefer 100, şehir oğlanları icat etmiştir ama bütün peşrevlerde fasl olunur sazdır.

Safir sâzendeleri: Nefer 100, kuklabâzlar çalar iki kemik parçası arasında deri ile ağızda çalınıp kelimât olunur.

Safir-i bülbül sâzendeleri: Neferât 300, Ebû Ali Sinâ icadıdır. Bu 300 adam bülbül gibi çeşit çeşit feryat ederek geçerler ki sanki Acem hıyâbânında giderler.

Bu yukarıda yazılan on adet dübelekçi, tablbâz ve çağanabâz sâzendeleri toplam (---) adet neferât bir yere toplanıp saz u sözleriyle bir hengâme ve büyük fasıl ederek geçerler ki sanki Cemapûr kavmi gelip geçmededir, ama bu ibretli dübelekçilerden Yemen, deveci ve meş'aleciyânın makrefe ve dübeleklerinden, kâse ve fincan sazlarından Murad Han hoşlanıp huzurunda bol fasl ettirip deveci ve meş'alecibaşıya ihsan etti.

Bu sâzendebaşıya yamak toplam 71 esnaftır ve (---) neferdir, lâkin bu sâzendelerin dükkânları yoktur.

Tanrı'ya hamdolsun burada saz yapan üstadlar, sâzende ve hânendelerin anlatılması tamam oldu.

Eğer bu hakîr Evliya'dan sorulursa bu kadar sazları ve icat edenlerini neden bilirsiniz denirse Arap ve Acem'de, İsveç, Nemse, Leh, Çeh, Donkarkız, Danimarka ve Daniska krallıklarını gezip dolaştığımızda anılan bütün (---) adet sazların nice bin o kadar da fazlası çeşit çeşit sazlar görmüşüzdür ki inşaallahü Taalâ seyahat ettiğimiz köy, kasaba ve büyük şehirlerin özelliklerinin yazımına başladığımızda bütün sazlarıyla ve sazlarının biçimleriyle yazılır, ama bu yukarıda yazdığımız sazların yapıcı ustaları, çalıcıları ve sazları İstanbul'a ve başka diyara mahsus olan sazlardır ki onlar da şekilleriyle ve tellerinin boylarıyla şekilleri tasvirleriyle yeri geldiğinde yazılır, zira bir zaman aşk denizine dalgıç olduğumuz yerde alüfte ve şakraklığımızdan hânende, sâzende, çalgıcı, oyuncu ve güldürücülerle görüştüğümüz cihet ile bütün sazları biliriz, zira bu Evliya Çelebi bir zaman hasırcı olup tel ehli geçinip diğer maarif erbâbından geri kalmamış idik. Beyt:

Kendüyi görmeğe yokdur hâcet/Bilmeğe ârif ile nâdânı
Cöngünü görmeğile zâhir olur/Herkesin mertebe-i irfânı

mazmununca bu hakîrin de hayli yâddaşı var idi.

Yukarıda yazılan sazları, sâzendeleri ve icat edenleri şairler sultanı Nihânî Çelebi'nin *Saznâme-i Dilnüvâznâme* adındaki risalesine bakılırsa sorulara tam cevap alınır. Göreler ki bu dünyada ne kadar bin saz var imiş.

Kırk beşinci bölüm
Oyuncular, çalıcılar ve güldürücüler esnafı

Önce İstanbul şehrinde Osmanlı sultanlarının bir düğünü veya fetih şenliklerinde, *[209a]* ferman günlerinde ve başka ileri gelenlerin sünnet düğünlerinde iki, üç yüz adam, okuyucu, sazcı, çalıcı, raksçı, takdimci, defçi, güldürücü, taklitçi ve maskara yetmiş tastan geçmiş zehir gibi şehir oğlanları bir yere toplanıp anılan düğünlerde bir gün bir gece iki gün beş gün oynayıp her gecesine hane sahibinden bir kese kuruş alırlar. Düğünde mevcut bulunan dostlardan her oyun sırasında def ile parsa edip sabaha dek bazı düğünde 1.000 kuruş toplar oyuncu üstadlar vardır. Onlar iki, üç yüz kimse olduğundan onlara kol derler, seyirlik kavimdir. Eğer bunları da gördüğümüz derece anlatsak sitâyişnâme-i mutribân adında bir divan olur. Bu oyuncular esnafı on iki koldur.

Önce, oyuncuların başı Parpul Kolu: 300 adamdır ama çoğunlukla bunların okuyucu, çalıcı ve raksçı dilberleri Balatşah Mahallesi veled-i zinâ Çingeneleridir. Söz ebesi bir alay cihan rindi oyunculardır.

İkinci, Ahmed Kolu: 300 neferdir, bunlar da Balat'da olurlar. Taklitçi veled-i zinâları ve güneş parçası raksçılarından Mazlum Şah, Küpeli Ayvaz Şah, Saçlı Ramazan Şah, Küçük Şahin Şah, Memiş Şah, karındaşı Bayram Şah, hep şehbâz şehnaz oğlanlar idi. Önderleri Dişlek Hasan, Boynukısa Hacı ve Çağanabâzı kol sahibi Pehlivan Ahmed'dir ki fenninde zamanının yıldızı idi. Ondan,

Üçüncü, şehir oğlanı Kapıcıoğlu Osman Kolu: 400 neferdir. Bunlarda asla Çingene yoktur. Bir alay cihan rindi Amr-ı Ayyâr köçeği, düzenbaz şehir oğlanları idi. Her biri zamanın biriciği, okuyucu, çalıcı ve taklitçilerdir ki cihan nedimleri bunların yanında dilsiz lâl olur.

Dördüncü, Servi Kolu: Neferât 300, bunlarda Çingene, Rum, Ermeni ve Yahudi haramzâdeleri vardır ki her biri yetmiş ağ yırtmış rind-i cihanlardır.

Beşinci, Baba Nazlı Kolu: Nefer 200, Çingene ve şehir oğlanları şakîleridir. Baba Nazlı gemici oyununda cihanın şeytanıdır, oğlu Arnavut Kasım, taklitçilikte söz sahibi maskara idi. Raksçılarından Çâker Şah, Şeker Şah ve Süğlün Şah adlı oğlanlardır ki

padişah bilmektedir, zira her biri diba, ipekli ve sırmalı eteklikleri kuşanıp muhabbet meydanına çârpâreleriyle Acemâne tarzı raks edip döndüklerinde gören düşkünler hayran olup her köşeden hû sesi ile düğün evi nur dolar.

Altıncı, Zümrüd Kolu: 300 nebtiz, Yedikule, Narlıkapı ve Sulu Manastır veled-i zinâ Rumları, Ermenileri ve şehir oğlanları toplanıp bir kol olmuşlardır, ama raksçılarından Sakız mahbubu, ırma saçlı, ceylan gözlü sürmeli Dimitraki, Lefteraki, Yanaki, Mihayilaki adlı Rum oğlanlarıdır ki şehr-i İstanbul içre velvele verip nice adamın varını ve malını yiyip bir hasır üzere komuşlardır. Bunlar Rumlara dair simitçi, haraccı, yuvacı ve gümüş arayıcı taklitlerinde ve Rum şarkıları okumada ustadırlar.

Yedinci, Çelebi Kolu: Neferât 200, bunların önderleri bir dilbere âşık olup babasından kalan 100.000 kuruş malı bu çengiliğe sarf edip o kadar değerli taşlı cevahir koşumlar ve her fende usta okuyucu, çalıcı ve taklitçiler ile on iki adet saf nur, parlayan güneşe benzer güneş parçası rakkaslar peyda etti ki her birinin bir işvesi bir an can safaya değerdi. Önce Can Memi Şah, Zalim Şah, Hurrem Şah, Fitne Şah, Yusuf Şah, Mirza Şah bir Çerkez oğlanı idi. Gerçekten melikten eşref idi. Bunlar İstanbul içre meşhurdular, Murad Han huzurunda fasl edip meşhur oldular.

Sekinci, Akide Kolu: Neferât 300, önderleri Pehlivan Eyyûb'dur ki şair, kâtip, zarif okuyucu ve seyyah idi. İstanbul halkının bu işe iltifatlarını görüp 3.000 riyal harcayarak bir kol oluşturdu ki binde bir oldu. Cana yakın olup nimeti bol olduğundan bütün maarif erbâbı *[209b]* başına toplanıp büyük bir topluluk olup bir ayda Sultan İbrahim Han'ın haberi oldu, zira iyi konuşan, bin hünerli maarif erbâbı, usta okuyucu, çalıcı, taklitçi ve çalgıcıları vardır. Hususa Süğlün Şah'ı, Mahmud Şah'ı ve Edirneli Ahmed'i, Çerkez Şah'ı, Nazlı Yusuf'u kaçan bu ay parçası tazeler diba, ipekli, sırmalı ve çârâb eteklikler ile muhabbet meydanında İrem bağı tavusu gibi süzülüp dolaştıklarında insan hayran olup vurulur. Zira her birinin büklüm büklüm, kıvrım kıvrım misk ve amber kokulu kâküllerini dağıttıklarında dağınık kâkülleri gibi gören âşıkların da akılları dağılır. Bir bahçe ve bahçıvan Gürci taklidi yaptılar ki acayiptir.

Dokuzuncu, Cevahir Kolu: Neferât 200 bunlar Galata'da oturan cevahirci, kuyumcu Rum, Ermeniler olduğundan cevahir kolu derlerdi. Bunlar da Rum ve Ermeni veled-i zinâlarıdır ki cihan süsleridir. Her biri sanatında zamanının yegânesi oyunculardır.

Önce ser-çeşmeleri Pehlivan Laskari derler bir taze cevahirci dilberdir, çağanabâzlıka, pîşekârlıkta kısaca her oyunculukta tad veren bu cevahircidir ve güzel sesli usta okuyucu ve taklitçidir.

Kardeşi Üşküli, Ermeni taklitte eşsizdir.

Vasiloğlu, Çingene taklidinde eşsizdir.

Kısaca 47 adet taklit icat edip oyunculuk işine bir gayrı renk ve tad verip bütün âletlerini mücevher edip Cevahir Kolu demekle meşhur olmuşlardır. Her taklitlerinde adam gülmeden yorulur, seçkin ve müstesnâ Rum ve Yahudi çocuğu rakkas tazeleri var ki sanki her biri birer muğân melikleridir.

Bunlardan Arslan Şah bir amansız bir güzeldir ki sanki Yezidî arslandır. Avlamak isteyen mahbup dostlara kağan arslan gibi bir baksa o âşığı arslanca avlardı.

Yavru Habîb de levendâne kesim boy bos yerinde, ahu, ceylan, sürmeli, nergis gözlerini süzüp âşığa bir Süzebolu baksa kirpiği okuyla nice tutkunları vurup yaralamadan nice gönül oyunları edip âşığı avlardı. Bu gibi gönül uğrusu on iki adet raksçı tazeleri vardı ki her biri bir Rum haracı değer Rum civanları idi. Murabba:

Muğzâde aşk rehinde serim eyledim fedâ
Kâ'il değil esir edüp ister dil almağa,

mazmununca her bir rakkasları dil ü can ile âşığın gönlünü alıp dilsiz eder, tâ bu mertebe güzelleri vardır.

Onuncu, Patakoğlu Kolu: 300 hepsi Yahudilerdir ama dinsiz maskaralardır, gerçekten diğer kollara rağmen üstadlardır. Özellikle sâzendeleri meşhurdur. Rakkasları da kötü değildir ancak anları yoktur.

On birinci, Haşota Kolu: Nefer 105 bunlar da tamamen Yahudilerdir ama bu kolda seçkin rakkaslarından Samurkaş, Deşeniko, Sinor Yako, İsrail nice canı esir etmiş bir Yahudi yavru idi. Bir hicivci âşığı küstahane böyle demiştir. Müfred:

Bir Yahudi-piçeye dîn aşkına zerk eyledim
Âferimler eyleyüp şeytân tahsîn eyledi,

demiş ama nehnü (bok) yemiş.

On ikinci, Samurkaş Kolu: 200 neferdir ve hepsi Yahudilerdir. Bu Yahudi kollarının ünlerinin sebebi odur ki bütün hokkabâz, sürahibâz, kûzebâz, kadehbâz, ateşbâz, şebbâz, perendebâz, mihrebâz, sinibâz, taklabâz, gülebâz kısaca bütün oyun hünerleri bunların kollarında mevcut olup tâ sabaha dek minnetsiz fasl ederler ve bir gecede yüz kuruşa kanaat ederler.

Bunlar Çingene kollarına gayet düşman olduklarından bir kol Çingeneden ve bir kol Yahudi'den tutup düşmanca bir fasıl Yahudiler ve bir fasıl Çingeneler ide, acayip seyirler olur ama bu Yahudilerin Çingenelere galip taklitleri var ki görüp duyan seyircilerin aklı gülmeden gider.

Önce Çingeneler ayı oynatmakla meşhurdur. Yahudiler oynatırken türlü şakalar edip Çingenelere söz atarlar, bir Çingene avradını bir Yahudiyle tutup Yahudi'ye ve Çingene karısına işkence edip söylediklerinde ve Çingene karısını necisli *[210a]* işkembe ile ters eşeğe bindiriöp Yahudi'yi de bir eşek üzere siyaset ile geçirip bir hây-hû ile taklit ettiklerinde insan gülmeden bayılır. Nice bunun gibi Çingenelere rağmen taklitleri vardır.

Sözün kısası yukarıda anılan on iki çengi kolları, var kuvveti pazuya getirip birbirlerinin kollarına zorla çeşit çeşit hüner göstererek bütün dilberleri ibrişimlere gark olup çeşitli rakslar ve şakalar ile her bir kol birer sanat icra ederek Hüseyin Baykara fasılları edip Alayköşkü dibinden geçerler. Osmanlı devletinde değil Âdem'in yeryüzüne inişinden beri bu yukarıda yazılan hânendelere, sâzendelere ve bu çengilere bir padişah malik olmamıştır, ancak IV. Murad Han zamanında olmuştur ki her bir esnafı birer ülkenin en seçkinleridir.

Kırk altıncı bölüm
Hoş-sohbet nedimler ve taklitçiler

Neferât 500, bu zümre eski fırkadır ki Kâbil Hâbil'i şehit ettikte âdemoğlu iki fırka olup bir fırkası katil Kâbilî, bir zümresi mazlum Hâbilî, bunların aralarına kan girdiğinden bunlar birbirlerinin alçaklıklarını, tarz ve tavırlarını taklit ederlerdi.

Sonra Hz. Musa asrında **Heccâm** adlı bir taklitçi, Fir'avn meclisinde Hz. Musa'yı taklit edip bütün Fir'avn adamları sevinip Hz. Musa öfkelenirdi.

Sonunda bir gün Hz. Musa Cenâb-ı Hak ile bin bir kelimât ederken, "Yarabbî Fir'avn meclisinde Heccâm beni taklit ettiği için çok üzüldüm, onu kahr eyle" dedi. Hak Taâlâ,

"Habîb-i Kelîmim Fir'avn'ı taklit etmez, seni taklit edip kılınır. Bütün davranışları makbulümdür, seni taklit edip öykündüğü için sağlam taklitçidır, ona cennetimi nasip etmişim" buyururlar, nice kitaplarda açıktır.

İmdi, taklitçiler eski olduğundan eski ve yeni bilginlerin fetva kitaplarında "Taklitçinin imanı sağlamdır" demişler, ama taklitçilerden kasıt, bir adam ümmî olup ibadet edip ehl-i sünnet ve'l-cemaate uya, onun imanı sahihdir demişler.

Bu söze güvenip kâfir, sapkın ve diğer sapık inançlılar zümresini taklit etmeyip kâfir kılığında gezmemek gerektir ki onun haklarında "Kişi hangi kavme benzerse, ondan olur" demişlerdir.

Daha sonra bu taklit ve hiciv (yerme) ilmi Benî Kureyş kabilesi edibleri içine düşüp **İmrülkays** hicivci idi, dinsiz gitti.

Muhammed Bûsırî de hicivci idi ve anadan doğma kör idi.

Ebû Leheb, Ebû Cehil ve nice yüz Kureyş büyüğü sohbet edip Hz. Risâlet'i meclislerine davet edip Bûsırî'ye tenbih ettiler ki,

"Yetim Muhammed gelince bir hicve başla ki Muhammed üzülsün" dediler.

Bûsırî de Peygamberi yermeye hazır oldu. Peygamberimiz de çağrıya uymak gerek diye elbette ne topluluk olsa giderlerdi. Hemen saadetle toplantılarına gidince "Esselâmu aleynâ" deyip bir köşede durup söz sırasında "Ey Bûsırî bir şeycik terennüm eyle" dediler.

Hemen Bûsırî *"E'ûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm"* deyip (---) (---) (---) (---) kasidesine başladı ve Hz. Peygamber'i (---) beyt ile bir övdü ki hâlâ bir mısraına benzer denmeyip her kelimesi *Kamûs-ı Ahterî* ve *Şem'î Lügatı*'na muhtaç benzersiz bir kasidedir.

Bu kaside sohbetinde olan inkârcılar ve müşrikler Bûsırî'ye hakaretli sözler söyleyip "Yâ biz sana ne dedik, sen ne işledin?" dediler.

Bûsırî "Vallahi siz Muhammed'i yer dediniz, ama Hak tarafından içime bir ilham gelip Peygamber'i övdüm. Bütün gönderilmiş peygamberlere salât ve Âlemlerin Rabbi'ne hamd" deyip iki ellerini yüzüne sürünce hemen Allah'ın emriyle Bûsırî'nin iki gözleri açılıp Hz. Peygamber'in huzuruna varıp *"Lâ ilâhe illallâh, Muhammedü'r-Resûlullâh"* deyip Müslüman olunca Selmân-ı Pâk belini bağlayıp şairlerin kasidecilerine pir olup o sohbette inkârcılardan 73 kişi İslâm ile şereflendiler. Daha sonra Muhammed Bûsırî 70 yaşına vefat etti. Mısır'da İmam Şâfiî yakınında bir harabede gömülüdür.

Yine Peygamberimizin zamanında taklitçi **Şevr** idi ve Peygamberimize yakınlığı var idi. Gerçi cehâlette idi, ama yine Peygamberimizin taraftarı olup Benî Kureyş'i o kadar yerer ve taklit ederdi ki Peygamberimiz duyunca mübarek dişleri görününceye kadar gülümserdi. *[210b]* Kureyş kavmi inkârcıları da kendi taklitlerini duyup,

"Taklit tahkikdir ey Muhammed, bizde bu uygunsuz tavır vardır" diye tavırlarından vazgeçip kendilerini düzeltip yerilmek ve hicvedilmek korkusundan çoğu İslâm'a gelip Peygamberimizin sahâbelerinden olurlardı.

İşin sonunda taklitçi Şevr de Müslüman olup Peygamberimizin nedimi, musahibi ve seferlerinde dostu idi. Akıllı, tedbirli ve ileri görüşlü bir kimse olduğundan Hz. Peygamber Şevr'i görüşmelere kattığından **Şevrülhabîb** derler, sahâbelerin seçkini idi, ama taklit işinden vazgeçmeyip inkârcılardan ve sahâbelerden kötü tavırlıları karalar ve yererdi.

Bazıları derlerdi ki "Ey Şevrülhabîb, yeter şimdengerü ayıptır, kötü taklitten vazgeç, sahâbe-i kirâmdan oldun ve Hz. Resûl'ün akrabasısın" derlerdi.

Şevrülhabîb "Bre adamlar, Cenâb-ı Allah sizin mel'unlarınızı bile yerip âyet indirmiştir ki, âyet: *'Dâ'ima ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan, insanları hayırdan alıkoyan'* [Kalem, 11-12] buyurmuştur. İyi adamlarınızı övüp âyet indirmiştir: Âyet: (---) (---) (---) (---) (---) (---) buyurmuştur. Ben ki, âdemoğluyum, sizin kötü işlerinizi görüp nice yerip taklit etmeyem" diye cevap verirdi.

Şevrülhabîb'in taklidi korkusundan çok adam övülmüş ahlâkla ahlâklanırdı. Nedim ve taklitçilerin piri Şevrülhabîb olmuş olur. Nur dolu mezarı Halep Kilis'indedir. Şehrin kuzey tarafında bir kurşun menzili uzak bir kayalı tepe üzere yüksek bir tekke gibi bütün Kilis şehri ondan görünür bir bilginler toplantı yeri nur dolu bir türbesi vardır. Hz. Şevrülhabîb orada yatar ama halkın dilinde Şurahbîl Sultan derler ama yanlıştır. Hakîr, türbesinin atebesi ve mezar taşını tarihleriyle ikinci cildimizde yazdık. Hâlâ halkın ziyaret yeridir.

Bu taraftan, İstanbul'da meşhur olan beğenilen taklitçi nedimlerden, güldürücülerden Murad Han Gazi gibi cihan rindi bir padişahın huzurunda taklit edip halt-ı kelâm etmeden yüz akıyla söz ustalığı eden,

Taklitçi oyuncuları bildirir

Önce herkese önder Sultan Ahmed Han meclisiyle şereflenip padişah fermanıyla nedimlere, hikâyecilere, taklitçilere ser-çeşme olan gölge oyuncusu **Kör Hasanzâde Mehmed Çelebi** dedeleri de Yıldırım Han asrında Kör Hasan adıyla anılır bir cihan rindi, Yıldırım Han musahibi imiş.

Münasip hikâye: Bir kere Yıldırım Han bütün bilginlere öfkelenip hepsini bir dama doldurup ateşe yakmak ister.

Üç gün üç gece nice bin âdem rica eder, ricaları kabul olmayıp bilgin yakmağa dağlar gibi odun yığılmada.

Sonunda anılan Kör Hasan giysi değiştirerek bir gorona kıyafetli ve bir metrepolid kıyafetli bir papaz olup Yıldırım Han huzuruna varır. Yıldırım Han görünce gülmeden halsiz kalıp,

"Nedir bu kıyafet kâfir?" der. Kör Hasan,

"Zâhir padişahım Kâfiristan'a gitsem gerek, bu kıyafetle gitmeği makul görüp kıyafet değiştirdim" der.

"Yakande [nereye] gidersin" der.

"Padişahım İstanbul tekfuruna giderim" der.

"Ya n'işlersin mel'un?" der.

"Padişahım, işittim ki 800 bilgin, eser yazar ve dört mezhep şeyhülislâmlarını, Bursa mollasını ve yetmiş fetvaya kadir bilginlerin hepsini ateşe yakarmışsın, 'el-cevab Allahu a'lem olur olmaz' demeğe gücü yeter bir bilgin kalmadıktan sonra elbette İsa milleti papazlarının yanlış şeriatlarına muhtaç olmamız kesindir. Elbette kırk elli papaz istemeye bir kulunuzu gönderirsiz, bari hakîri bu kıyafetle nursuz tekfura gönderin. Bursa şehrini keşişler ile doldurup Keşiş Dağı'mızda yine evvelki gibi karar etsinler" dedi.

Kör Hasan'ın bu şekildeki cevabından Yıldırım Han etkilenip,

"Ey Hasan, büyük atalarımın ruhu için hepsini bu günkü gün semender ateşine yakardım, ama senin hatırınçün hepsini affettim" dedikte Kör Hasan parmak götürüp Yıldırım huzurunda iman yenileyip,

"Padişahım varayım bütün kadıları da Müslüman edeyim. Bir daha zulm etmeyip vazgeçeler, zulm ederlerse kellelerin taş dibekte gedelüz" diye Yıldırım Han'dan bilginlerin affı için yarlığ alıp mahpushaneye gelip mahpushane kapısını kırıp,

"Müjde ey ulemâ, padişahım bencileyin asi, âciz, *[211a]* yerilmiş taklitçi kulunun ricasıyla sizleri affeyledi" diye haber verince bütün bilginler hapishane içinde kırk kere şükür secdesi edip,

"Ey nedim Kör Hasan, Cenâb-ı Hak seni iki dünyada mutlu ve sevinçli eyleye, zira sen dünyada hüzünlü kalbleri neşeli, viran gönülleri abat etmedesin. Allah dünyanın sonuna kadar senin soyunu devam ettirsin. Bütün soyun gelecek padişahlara hâs nedim olalar ve nimetleri daim olup sevinçli ve güler olalar" diye hepsi hayır dua edip mahpushaneden çıkıp Yıldırım Han huzurunda yer öpüp giderler.

Onun için bu taklitçiler ser-çeşmesi Kör Hasanzâde hâlâ bütün bilginler ve salihler arasında makbul ve saygın idi ve haftada iki gece Murad Han huzurunda taklitçilik edip önce özür dileyip bu beyti okurdu. Beyt:

Ger hod heme aybhâ bedîn bende derest
Her ayb ki sultân be-pesended hünerest

deyip şakaya başlar çok hünerli bir çelebi idi. Farsça, Arapça bilir ve musikiden anlardı ki musiki ilminin Farabî'si idi. Şebbâz, talik yazıda hattat, beste sahibi, nice macera sahibi, fişek oyuncusu kısaca Cemşid gibi bin hünerli, keremli bir zât, Hatem-i Tayy ve Cafer-i Bermekî huylu idi. Şeyh Şazelî'den sonra gölge oyununu meşhur eden odur. Gölge oyunu perdesi içinde bir küçük perde daha kurup gayet küçük resimlerle gölge oyunu oynatmak onun buluşu idi.

Çok kadın dostu olduğundan gölge oyununda Civan-Nigâr taklidi, hoppa taklidi, dilsizler taklidi, dilenci Arap ve Arnavut taklidi, Bekrî Mustafa ile dilenci kör Arap, Mirasyedi Çelebi, Devrânî Çelebiler, Üç Eşkıya Çelebiler taklidi, Civan-Nigâr taklidi ve Cüvân ile Nigâr hamama girip Gazi Boşnak hamamda Civan-Nigâr'ı basıp Karagöz'ü çükünden çıplak bağlayıp hamamdan çıkarmasını, Hacı Eyvad babası Şerbetçizâde taklidini kısacası gölge oyununda 300 parça taklitleri vardır ki bir taklitçinin ona benzer bir taklit etmesi mümkün değildir. Bir kere dinleyen muhabbet edip elbette irşâd olması mukarrer idi, zira bütün taklidi gerçek olmak üzere son sözleri hep tasavvuf idi, yine böyle iken insan gülmeden bayılırdı.

Karagöz ve Hacivad ki Bursalı Hacı Ivaz'dır: Selçuklular zamanında Yorukça Halil isimli Resûlullah'ın ulağı idi ki 77 sene Mekke'den Bursa'ya gidip gelirdi. Ataları Efelioğulları adıyla meşhur olmuştu. Zağar köpekleriyle meşhurlardır ki hâlâ halk dilinde "Efelioğlu zağarı gibi neylersin" diye deyim olmuştur.

Münasip hikâye: Bu Efelioğlu Mekke'den Bursa'ya gelirken Mekke ile Medine arasında Arap eşkıyası Efelioğlu Yorukça Halil Hacivâd'ı şehit edip Bedr-i Huneyn'de gömerler.

Efelioğlu köpeği bu katil Arapların yanında kalır. Bu Araplar Şam'a gelip çarşı ve pazarda gezerken hemen köpek bir kere bu Arapları kudurmuş köpek gibi dalamağa başlayıp bir dahi başka adamların ayağına yüzünü sürüp yuvarlanıp hâl dili ile sızlanıp yine Arapları hır hır dalar ve üzerlerine hamle edip salar. Bütün halk görseler ki Efelioğlu zağarıdır,

"Bre canım nerede Efelioğlu? Bunda bir hâl vardır, tutun şu Arapları" deyip hâkime götürürler, handa odalarını basıp Efelioğlu'nun su kabı, sapanı, baltası, kanturası, zilleri, kanlı esvapları ve Bursa'ya götüreceği bütün mektupları çıkınca bütün Arapları Sinaniye Çarşısı'nda sıra ile asarlar. Gerçek garip köpek, asılmış Arapların altına varıp bu kere sert bir âh çekip canını feda edip ruhu ashâb-ı kelbe gider.

Hacivad böyle bir haberci, nedim ve yârândan Resûl'ün peyki idi.

Karagöz İstanbul tekfuru Keştantı peyki idi.

Edirne yakınında Kırkkilise'den bir söz ustası cihan ayyârı Çingene adamı idi. Sofyüzlü Karagöz Balı Çelebi derlerdi. Tekfur Keştanti bu Karagöz'ü yılda bir kere Alâeddin Selçuk'a gönderince Hacivad ile Karagöz'ün birbirleriyle konuşma ve çekişmelerine o zamanın oyuncuları gölge oyununa koyup taklit ile oynatırlar idi, ama anılan Kör Hasanoğlu, Hacivad'ı Karagöz'ü akşamdan uzun

gece boyunca *[211b]* tâ sabaha dek on beş saat iki resmi oynatıp çeşit çeşit taklitler edip bir ettiği şakayı o gece bir daha etmek ihtimali yok idi. Tâ bu mertebe Ebülmeâlî derecesinde söz babası idi.

Bu Kör Hasanzâde gölge oyununa dair şiirler okurdu ki sanki manevî bilgi sahibi idi. Muzaffer Çelebi güftesi:

Ol hokka-dehen turra-i tarrâr ile oynar
Tiryâk-i lebin satmağiçün mâr ile oynar

Çün dâğ-ı gamın pullarını sîneye dizdi
Bu nerd-i muhabbette gönül zâr ile oynar

Benzetmek içün âlemi bir zıll-i hayâle
Sâyende güneş gölgede divâr ile oynar

Eğlenmeğe dîvâne gönül şimdi muzaffer
Zincir-i seri zülf-i siyâh kâriyle oyna

Diğer şiir:

Gel ey ehl-i nazar zann eyleme bu hayme-i hâli
Derûnu pür-acâ'ibdir tecessüs eyle ahvâli

Görünürden görünmez derler âlemde çü pes çokdur
Zuhûr eyler temâşâ ile bir kez nice ahvâlî

Kısaca bu gibi mahalle uygun beyit ve şiirleri vardır ki sanki şairler sultanıdır ama teneffüs için çadırından dışarı çıkıp dört fincan kahve içip keyfi geldikten sonra etek toplayıp ayak taklidine başladıkta dinleyen yârânları gülmeden geğrekleri düşüp ensleri enderdi (akılları başlarından giderdi) ve her sözün sonunu tasarruf ederdi. Onu dinleyen cihandan ibret alırdı. 47 yıl bu hakîr nice bin oyuncu gördüm ama böyle bir nükteci ve zarif herif taklitçi görmedim.

Taklitçi Akbaba: Dergâh-ı Âlî yeniçerilerinin zağarcılar odasından bir söz ustası, hazır-cevap, nükteci oyuncu idi. Bağdad'a giderken Murad Han'ın huzurunda nedimlik etmiştir.

Taklitçi Kahvecizâde: Şehir oğlanı idi. Cevrî Çelebi'nin on iki dilde Şeyhzâde hicvini okumada zamanının birincisi idi.

Taklitçi Çöğürcü Sarı Celeb: Gerçekten çöğürde külliyat sahibi olup lâtifede Nasreddîn Hoca kendi idi. Buna mahsus Boğuk Kapdan, Mustafa Korsa taklidi, Rumeli Hisarı dizdârı taklidi ve Tiryaki Ağazâde tütün içerken Sultan Murad Han'ın bastığı taklidi Nahşivân hummusu gibi taklitleridir ki insan gülmeden bayılır.

Taklitçi Çakman Celeb: On yedi dilde kıssa-hân taklidi etmede çok iyi idi.

Taklitçi Çıkrıkçızâde Süleyman Çelebi: Cihan rindi taklitçi idi. Bir derviş, bir bakkaldan biraz bal ister, bakkal vermeyince derviş bakkalın balına bir büyü eder. Bir cariye bakkaldan bal alıp cariye, efendisi ve kadını baldan yiyip edepde yellenip abdest boza boza kadıya varırlar. Kadı, muhzırbaşı ve naip de baldan yiyince onlar da cart cart yellenmeye başlarlar. Bunun üzerine bakkalı muhzır ile mahkemeye getirirler.

Bakkal "Hayır bir güzel bal verdim" deyip baldan bir parmak yiyince bakkal kadı'nın yüzüne karşı edebde part part kavarazanlık eder. On bir kişinin mahkeme içinde zartazenlik eylediklerini bu Çıkrıkçızâde Süleyman taklit ettikte adamın gülmeden hayatı gidip ölüm kıyıları görünürdü. Diğer taklitleri de ona göre idi.

Taklitçi Cilve Çavuş: Vezir Kara Murad Paşa'nın alay çavuşu idi. Tanesi ellişer dirhem otuz üç taneli tesbihi, bir büyük çakısı ve bir sanatlı çevgânlı hanedan sahibi baba bir idi. Her taklitte ustalığı vardı.

Taklitçi Simitçioğlu: Âyandan bir muhteşem taklitçi idi. Bir fasıl eyleseniz demeğe adam utanırdı, ama kendiliğinden etek toplayıp bir taklit ettiğinde adam hayran kalırdı ve asla kendisinin gülme ihtimali yok idi.

Taklitçi Şebek Çelebi: Allah affetsin şebek desen şebek, bir maskara köpek idi ki adam gülmekten göbeğinden çatlardı ve başka taklitlerde de iyi idi.

Taklitçi Şengül (---) Çelebi: Mevlevî ve bazen Gülşenî tarikatında bir şakrak ve zarif taklitçi idi. Hacivad çorbacının acemi oğlanlarıyla gece İstanbul içre kol dolaştığını taklit edip her neferi özel lehçeleriyle çorbacıya hitap eder, çorbacı da onları azarlar, ellerindeki feneri bir yoldaşı taşımaktan âciz olup o yoldaş feneri çorbacının atının alnına hotas gibi asıp gider. At da fenerin ışığından ürküp çorbacıyı yere vurunca bütün neferleri firar edip, *[212a]*

"Bre gelin yoldaşlar, karanlıkta at altında kaldım, tiz gelip beni kurtarın, dört kişiye bir mankır ihsan edeyim, varın paylaşıp Revan Seferi'ne silah düzüp hazır olun" deyince kimse yanına gelmeyip,

"Varın evime haber edin, ehl u iyâlim beni kurtarsınlar hâ" deyip bağırıp çağırarak bu Şengül Çelebi Hacivad çorbacıyı taklit edince insanın gülmeden burnu kanardı.

Bir güldürücü can idi ama gayet Müslüman idi. Ancak o meslekte bulunmuş, beyt:

Hallâk-ı Ezel âleme kıldıkda tecellî
Her kulu birer hâlile kılmış mütesellî.

Taklitçi Surna Ahmed Çelebi: Yukarıdaki Şengül Çelebi'nin kardeşidir, ama bu da usta bir taklitçidir, her taklitte maharetliydi. Kendi tiryaki olduğundan, ne zaman tiryaki taklidi etse insan susup hayran olur. Tiryaki tütün doğrarken elini bıçağıla kesip bir sanat ile parmağından o kadar kan akıtırdı ki sonunda bayılıp biraz yatıp kalktığında, insanların içinde yine parmağından kan akmaya devam ederdi.

"Şimdi bir rüyamda gördüm, senin bu kanın dinmek ihtimali yoktur, ancak bir dilber oğlan kanına yapışıp alnına süre diye şimdi rüyamda gördüm" diye bir taze civana parmağından akan kanıyla Surna'nın alnına bir elif çekerdi, derhâl kanı dinerdi. Bu sırra bir oyuncu akıl erdiremedi. Surna böyle bir taklitçi oyuncu idi, gerçekten iyi bir oyunculuktur.

Taklitçi Salih Çelebi: Şengül Çelebi'nin oğludur. Babasından ve amcasından fazla hânende ve taklitçi, sevimli, has ve beyaz ablak ve soblak çelebidir.

Taklitçi Kara Mehmed: Karadeniz Boğazı'nda Büyükdere'de oturan başka bir çeşit hâl sahibi oyuncudur. İnsan taklidi yapmaz. Ancak Cenâb-ı Hak yeryüzünde ne kadar mahlûk ve haşerât yarattıysa kediyle köpeğin, kediyle sıçanın, gelincik ile sıçanın birbirleriyle didişmelerini, yanbakışlarını ve bağırıp çağrışmalarını taklit etse, bir mahalle köpeği bir mahalle köpeğiyle kavga etse, horoz horoz ile, at at ile, deve kükreyip diğer deve ile kısaca her mahlûk kendi düşmanına nasıl davranır, nasıl kavga ederler, nice kişnerler, horoz, kaz, turna, karga, ördek, karatavuk, sarıasma, serçe, bülbül ve başka tür kuşların yanık sesleriyle ses verdiğinde defalarca yanına bülbül ve karatavuk gelip düşmanca ötüşmüşlerdir, bir garip ve acayip musallî adamdır.

Taklitçi

.....(15 satırlık yer boş).....*[212b]*

Kırk yedinci bölüm
Bozacı esnafı

Dükkân cümle 300, neferât 1005, ilk defa bozayı bulan Salsâl Tatar idi. Sonra Malik Eşter, Salsâl'ı Akkirman Kalesi'nde ok ile katledip Malik Eşter de Salsâl yarasından Kırım'a gelip Eskiyurd adlı mahalde öldü. Kabri Yenisalacak'tadır, ama bozacılar; pirimiz Sarı Saltuk Sultan'dır, derler *hâşâ*.

Bu zât yüce seyyidlerden (Peygamberimizin soyundan) bir ulu sultan idi. Bu hakîrin atası Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin halifesidir ki mübarek isimleri Muhammed Buhârî'dir ki, soylu ve asil temiz soydandır. Ancak Türklerin piri Hoca Ahmed Yesevî hazretleri, Hacı Bektaş-ı Veli-i Horasanî hazretlerini irşâd edip Anadolu'ya, Selçuklular'a gönderdikde, Hudâ'nın hikmeti, Anadolu'ya Osmancık asrında gelip Orhan Gazi'yle gazâ edip Yeniçeri askerini tertip eyledi.

Daha sonra atamız Türkistan piri Muhammed Hanefî oğlu Hoca Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş-ı Veli'ye yardım için Muhammed Buharî'ye, Horasan erenlerinden 700 adam verip,

"Var imdi Saltuk Muhammed'im Bektaş'ım, seni Rum'a gönderiyorum. Leh diyarında sapık inançlı olan Sarı Saltuk'un suretine girip o mel'unu ve Dobruca'da bir ejder böceği bu tahta kılıç ile öldürüp Makedonya, Dobruca ve yedi krallık yerde nâm u nişan sahibi ol" diye Muhammed Saltuk-ı Buharî'yi Hacı Bektaş'a gönderdi. O da Saltuk Muhammed Buharî'yi Rum'a gönderip Dobruca kâfiristanında 70 nefer âşıklarıyla seyahat edip Keliğra mağaralarında ejderi katledip 40.000 kâfir ve Dobruca kralı Pravadi Kalesi'nde imana geldiler.

Sonra Saltuk Muhammed Buharî, kıyafet değiştirip Leh memleketinde Sarı Saltuk adında papazı katleyleyip papazın mabedinde Sarı Saltuk adıyla karar edip pesperdeden Leh memleketinde oturan Lipka kavmi Tatarını bütün Müslüman edip sonra Saltuk Buharî, Leh diyarından çıkıp tâ Daniska İskelesi, ki Bahr-i Muhit kenarında bir bender büyük şehirdir, -elli bir tarihinde gördüğümüz inşaallah yazılır-, o şehri fethedip Lipka Tatarı'ndan 150.000 ümmet-i Muhammed'i orada iskân etti. Sonra yine 200.000 Lipka kavmiyle çıkıp Yesevî ve Bektaşî sancağıyla tâ Moskov diyarında (---) şehrine kadar kılıç vurup Moskov diyarında 600.000 Heşdek Tatarlarını İslâm ile şereflendirdi. Hâlâ Moskov'da Heşdek kavmi ve Leh'te Lipka Müslümanlarından çok kavim yoktur.

Saltuk Muhammed Buharî, Allah yolunda böyle bir mücahit sultan idi. Bozacılara pir olmak neden düşer. Bozacıların uydurmasıdır. Lâkin bu bozacılar İslâm ordusunda gayet lâzımlı kavimdir, ama şarap gibi damlası haram değildir, ancak sarhoşluğu haramdır demişler. *"Bütün sarhoş edici şeyler haramdır."* sözüne dahildir, ancak Müslüman gazilere beden kuvveti ve sıcaklık verip açlığı giderir. Çok içeni asla köpek dalamaz, zira çok boza içmekten dolayı istiskâ ve nikriz hastalığına tutulan adam koltuk deyneğine muhtaç hâle geldiğinden, daima elinde deynek olur, köpek dalamadığının sebebi odur.

Çoğunlukla boza erbâbı Tatar ve Çingenelerdir, ama zorunlu olarak İslâm ordusunda lâzım olduğundan İstanbul içre ne kadar keyif verici meşrubatçılar var ise bu bozacıbaşıya yamak olup sınıf sınıf geçerler, ama ekşi bozacılar, arabalar üzere çadırlarını kurup ve çeşit çeşit yapraklar ve baharatlar ile dükkânlarını donatıp boza sıkıp ve çömçe çömçe halka boza dağıtarak nice yüz boza Bekrîleri "biroy hay" diye nara'urarak geçerler.

Tatlı bozacılar esnafı: Pirsizleri yine Salsâl'dır. Dükkân 40, neferât 105, bunlar Tekirdağı'nın darısından bir tür beyaz süt gibi boza yaparlar ki sanki bir kâse bulamaç şerbetidir. Nice kere denemek için yağlıklara komuşlardır, asla bir damla akmaz böyle koyu bozadır. Çoğu bilgin ve şeyhler içerler. Hamile kadınlar içse karnındaki yavruları sağlam ve düzgün olup, doğurduktan sonra içse sütü çok olur.

Bu bozanın övüleni Ayasofya Çarşısı'nda, *[213a]* Atmeydanı başında, Aklbend Çarşısı'nda, Kadırga Limanı'nda, Okçularbaşı'nda, Aksaray'da, Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Hamamı önünde Usta Ahmed bozası ve Küçükpazar'da Koca Mehmed Paşa Hamamı önündedir.

Bu anılan tatlı bozacılar herkesçe meşhurdur ki beyaz üstü kaymaklı bozalardır ki içen hayat bulur. On çömçe (tahta kepçe) içsen asla sarhoşluk vermez ve karnı ağrıtmaz, zira üzerine Kuşadası pekmezi, üzerine darçın, karanfil, zencefil ve hindistan cevizi serpip dükkânlarının yüzünde birer adam sığar kutular içre durup bilgin ve şeyhlerden günlük binlerce bakır maşrapalar ve bakraçlar gelip kâr eder.

Hakîr bu kadar alüfte ve aşüfteler ile meyhane, bozahane ve kahvehane dolaştık. *Hak sübhanehû ve Taalâ* gizlilikleri ve saklıları bilir ki bu kutu bozasıyla, Mısır'ın pirinç sûbyası ve Kırım'da maksıma derler bir tür yine kutu bozasına benzer bir bozadır, bu üçünden başka içmek nasip olmamıştır ki anadan doğalı yiyecek ve içeceklerin keyif vericilerinden ömrüm içinde ne tütün, ne kahve, ne çay, ne bâdyân, ne kışır, ne sahlep, ne mahlep, ne pivo, ne med, ne şarab, ne şarab-ı nâb, ne vişne suyu, ne nar şarabı, ne hurma şarabı, dut şarabı, ne karpuz şarabı, ne koknar şarabı, ne avşıla şarabı, ne epsime şarabı, ne ıslama şarabı, ne mavuza şarabı, ne bedevine şarabı (---), ne müselles şarabı, ne misket şarabı, ne fışfış şarabı, ne nârdenk şarabı, ne bozon şarabı, ne hümül şarabı, ne rakı, ne gülefsen, ne horilka, ne fırna, ne sudına, ne poloniyye, ne hardaliyye, ne ramazaniyye, ne imamiyye, ne boza, ne talkan, ne kurut, ne yazma, ne kımız, ne balısıca, ne tostagansa, ne elma suyu, ne bal suyu, ne mübtecil suyu, ne arpa suyu, ne darçın suyu, ne kibrit suyu, ne göydürme suyu (---), ne afyon, ne berş, ne nûşdâr, ne cevâriş, ne mukîm,

ne Bayrampaşa habbı, ne şarabiyye , ne benglik, ne kara pehlivan, ne habb-ı uşşakî, ne habb-ı rahîkî, ne habb-ı safâyî, ne habb-ı cedvâr, ne habb-ı şifa, ne şahî, ne habb-ı ferah, ne kâkunc macunu, ne cihan-bahş macunu, ne dilşâd macunu, ne kaysun macunu, ne mesir macunu, ne felâsife macunu, ne pirecan macunu ve ne dilküşâ macunu (---) (---) (---) (---). Ancak dilber dudağı macununa düşkün olup saf gümüş hokka ağzından gönül rahatlamasına deva için ara sıra kimsenin haberi ve bilgisi yok iken bu hakîr dilber macunu kullanırız. Babamız merhum da bu keyfe düşkün idi.

Ancak hakîr tatsız tuzsuz tuhaf şallak abdal-meşrep bir canız ve bütün dost ve sadık canlara canımızı feda edip yukarıda sayılan keyif verici içecek ve yiyeceklerden dostlarımızın güzel hatırları için evimizde hazır bulundururduk. Onun için isimlerini, resimlerini ve kullananların durumlarını anlayıp bu keyif vericilerin isimlerinden haberdarız. Yoksa riya olmaya, vallahi birinden haberdar değilim. Ancak kutu bozası, pirinç subyası ve Kırım maksımasını Ramazan gecelerinde bedenin güçlenmesi için içen imam, hatip ve şeyhlere uyarak içmişizdir, asla sarhoşluğu yok bir bulamaçlardır *vesselâm.*

Ama bu İstanbul bozasının ayaktan alır hümüllü ve salatalı Süleymaniye'de Yasemen bozası, Arnavut Kasım bozası, Ayasofya'da Taşaklı bozası, Unkapanı'nda Sinan bozası ve Mümü bozası, kısaca ayaktan alır bozalar var ki Unkapanı'nın zelehor hamalları bahis ile bozaları içince arka hamalıyken evine sırık hamalları yükletip götürürler, tâ bu mertebe keskin bozalar vardır.

Unkapanı'nda hamal ve deveciler çok olduğundan on üç bozahane vardır. Her birinde kırkar ellişer hizmetçileri, her birinde beşer altışar yüz boza bekrîsi canlar vardır ki sabahtan tâ akşama dek bozahanede oturup caba boza içer hamallar vardır.

Sinan bozahanesinin kapısı üstünde zincir ile asılmış bir bal fıçısı vardır. Zelehor Durası adlı bir Bartın Türkü hamal, bahis ile bir günde mehterhane ile bir fıçı bozayı sabahtan akşama dek içince *[213b]* boza fıçısını kapı üzerine asmışlardı, gelen giden seyr eder. İçine üç adam sığar fıçı idi.

Subyacılar esnafı: Dükkân 2, nefer 10 adamdır. Bunlar Mısır'dan gelmişti. Dükkânlardan biri Ayasofya Hamamı karşısında, biri Büyük Karaman'da idi. Bunlar subyalarını testi ve küplerde saklayıp satarlardı. Pirinci değirmende çekip pâk ve ince eleyip, sonra hamur edip fırında pişirirler, daha sonra bulamaç edip eleklerden süzüp içine mîad şekeriyle bir gece yatırırlar, sabahleyin kâse kâse satarken üzerine darçın ekerlerdi, asla sütten fark olunmaz beyaz bulamaç idi. Bir günlüğü sehl-i dilberân olup bütün bilgin ve salihler mübtelâ olduğundan hayli kâr ederlerdi. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında subya satarak geçtiler.

Balsuyu esnafı: Dükkân 50 neferât 100. İlk icat eden filozof Eflâtun'dur ki Atina'da icat etmiştir. Evvel pâk balı şerbet edip içine hümül kökü koyup ateşte kaynatıp eleklerden süzüp bir iki günlük olunca bir kâsesi insana Şirvanî yayla türküsünü söyletir. Ağır keyfi vardır, derler ama güçlendirici olduğu doğrudur. Bunlar da tahtırevanlar üzere balsuyu satarak geçerler.

Rakıcılar esnafı: Dükkân 100 neferât 300. İlk bulan (---). Bütün otlardan gülsuyu gibi rakı çıkar. Leh diyarında bin tür rakı olur ama külefsen ve horilka rakısı hepsinden öldürücüdür. Bunun da sarhoşluğu haramdır, yoksa damlası haram değildir.

Müsellesciler esnafı: Dükkân 10 neferât 50. İlk bulan İmam Züfer'dir derler, ama müselles odur ki üzüm şırasını bir kazana koyup yüksek ateşte kaynarken bir çubuğu kazan içindeki şırayla beraber kesip çubuğa üç adet kertik kertip kaynaya kaynaya o şıra o çubuğun iki kertiği belli olup üçüncü kertik ortaya çıktığı için ona müselles derler, zira üçün ikisi yok olup biri kaldığında helâl ü zülâl şer'î müselles olur. Öyle ise müselles dedikleri pekmezdir, ama İstanbul müsellesi odur ki, yedi yıllık ve bir yıllık keskin şarabı ateşte müselles gibi kaynatıp içerler. Bir fincan içen *"... Siz sarhoşken namaza yaklaşmayınız..."* [Nisa, 43] mertebesine varır. Müsellesciler de öylece alayda dükkânlarını şişe ve kadehlerle süsleyip geçerler. (---) (---)

Mel'un, uğursuz, yerilmiş esnaf yani meyhaneciler: Bütün işyerleri dört mevleviyet yerde 1.060 günahkârlar yuvasıdır. Bütün sapık kâfir, sapık 6.000 kişidir.

Hicret'in dördüncü senesinde kesin emirle damlası haram edilmiştir. Âyet-i şerif: *"Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdârdır. Onun için bun-(lar)dan kaçının ki muradınıza eresiniz."* [Maide, 90] buyurmuştur.

Lâkin Osmanoğlu'nun ihtişam esbâbı çok olduğundan masrafları da fazla olduğundan Hudâ'nın emri üzere bu şarabı yasaklamayıp senelik (---) kese hâsıl olur başka büyük eminliktir ki yukarıda yazılan 33 eminin biri de budur.

Galata'da Domuzkapısı'nda oturur dinsiz emin haneleri vardır. 300 yandaşa sahip büyük eminliktir.

İstanbul'un dört tarafında meyhaneler çoktur, ama çokluk üzere olanlar Samatyakapısı, Kumkapı, Yeni Balıkpazarı, Unkapanı, Cibalikapısı, Ayakapısı, Fenerkapısı, Balatkapısı ve karşıda Hasköy'de ve Galata demek meyhane demektir ki Allah korusun sanki Malta ve Alakorna kâfiristanıdır.

Oradan tâ Karadeniz Boğazı'na kadar elbette her mahallede meyhane vardır, ama Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Yeniköy,

Tarabya, Büyükdere, Anadolu tarafında Kuzguncuk, Çengelköy, Üsküdar ve Kadıköy'de, bütün bu anılan şehirlerde tabaka tabaka beşer altışar kat meyhaneler vardır, ama Galata meygedeleri gümrâhdır ki gümrâh (yolunu şaşırmış) lafzı bunların hakkındadır.

Zira lânetli şeytanın öğretmesiyle ilk defa içkiyi Cemşid buldu. Daha sonra hekimler bu asıl şaraba bazı ilaçlar ekleyip çeşit çeşit keyif vericiler icat ettiler, ama bu meyhaneciler, cihan halkının yerdiği bir alay mel'unlardır ki Galata meyhaneleri içre bu kadar hânende, sâzende, çalgıcı ve oyuncular meyhanelerine toplanıp gece gündüz zevk ü safa ile eğlenirler, ama bu ordu *[214a]* alayında içki malzemesini meydana çıkaramazlar, ancak hepsi değişik kıyafetle silahlı geçerler.

Meyhaneci tazelerinin düşkünleri ve utanmaz şarabın başı belâlıları mahmur ve sarhoş dal-bıçak ve dal-nacak haykırarak çeşit çeşit ahenksiz türkü, şarkı varsağılar yırlayıp sendeleyip düşüp kalkarak geçerler.

Koltuk meyhanesi esnafı: Dükkân 300 nefer 800
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Piyade meyhaneciler esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 800
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Saf şarap meyhanecileri: Dükkân bir, nefer 15
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Meygedehane-i vişnâb şarabı: Dükkân 60, nefer 500
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Hamrhane-i rummân yani nar şarabı: Dükkân 6, nefer 25
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Şaraphane-i hurma şarabı: Dükkân bir, nefer 6
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Sâğarhane-i dut şarabı: Dükkân 2, nefer 12
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Piyalehane-i karpuz şarabı: Dükkân 2, nefer 15
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Sâkîhane-i koknar şarabı: Dükkân bir, nefer 21
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Ayakhane-i avşıla şarabı: Dükkân bir, nefer 15
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Camhane-i ipsime şarabı: Dükkân 15, nefer 55
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Çakırhane-i ıslama şarabı: Dükkân 50, nefer 300
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Fıskhane-i mavuza şarabı: Dükkân 100, nefer 500
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Kıltıhane-i bedevine şarabı: Dükkân 30, nefer 100
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı fâsikân, misket şarabı: Dükkân 70, nefer 400
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı zurefâ, fışfış şarabı: Dükkân 60, nefer 155
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Mekân-ı Bekriyân, nârdenk şarabı: Dükkân 80, nefer 100
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Müdminhane-i bozon şarabı: Dükkân 50, nefer 100
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Sohbethane-i hümül şarabı: Dükkân nâ-ma'lûm
.....(1/2 satırlık yer boş).....

İşrethane-i rakı şarabı: Dükkân 300, nefer 1000
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Tarabhane-i gülefser arakı (rakısı): Dükkân 3, nefer 10
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Nûşhane-i horilka arakı: Dükkân bir, nefer 15
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Keyfhane-i firna arakı: Dükkân bir, nefer 3
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Ârâmhane-i sudina arakı: Dükkân 2, nefer 5
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Eğlencehane-i poloniyye arakı: Dükkân 3, nefer 13
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Nedimhane-i hardaliyye arakı: Dükkân 5, nefer 13
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Tüvânhane-i imamiyye arakı: Dükkân 80, nefer 100
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Şîrhane-i balısıca arakı: Dükkân 6, nefer 18
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Mezehane-i zater-i Halil arakı: Dükkân bir, nefer 3
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Peymânehane-i ıhlamur arakı: Dükkân 2, nefer 5
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Bî-kaydhane-i anison arakı: Dükkân 10, nefer 30
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Ankâhane-i darçın arakı: Dükkân bir, nefer 6
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Nekbethane-i saman arakı: Dükkân 5, nefer 15 *[214b]*
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Ayşhane-i münim karanfil arakı: Dükkân bir, nefer 9
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Nuklhane-i sûşnâr arakı: Dükkân bir, nefer 10
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Meyhorhane-i elma suyu: Dükkân 50, nefer 400
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Tembelhane-i bal suyu: Dükkân 22, nefer 100
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Müskirhane-i mübtecil suyu: Dükkân 7, nefer 15
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Fesâdhane-i arpa suyu: Dükkân 3, nefer 10
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Devahane-i darçın suyu: Dükkân bir, nefer 5
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Hekimhane-i kibrit suyu: Dükkân ve nefer 1
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Yahudiler bâdehanesi: Dükkân 100, nefer 500
.....(1/2 satırlık yer boş).....

Bu yukarıda yazılan 45 adet içecek ve düşkünlüklerden başka İstanbul içre 300 tür keyif vericiler vardır. Alışkanlarının arasında her bir bâdehanenin birer tür isimleri vardır, erbâbına gizli değildir, ama bizlere gizli hazine gibi pinhandır.

Bu içeceklerin her biri İstanbul'un birer köşesinde gizlidir, erbâbları varıp her birinde gam def edip can sohbeti ederler, ama mallarını berbat ederler ve meyhaneciler iyi kâr ederler. Bütün içki satanların padişaha, sadrazama, yeniçeri ağasına, asesbaşıya, subaşıya, ağaya, kapı kâhyalarına, Galata mollasına, Galata voyvodasına, içki eminine, Galata çorbacısına kısacası 30 hâkime sandıklarından malların çıkarıp cereme verirler. Büyük mal hâsıl olacak yer şeytan dolaphanesidir ki değme akıllının ferâseti ermez. Bunların şaraptan başkası müskirât cinsindendir, sonradan hekimler icadı keyif vericilerdir, ama şarabın gerçi âyetle katresi haramdır, ama hekimler görüşünce mel'una ikinci ruh demişler. İçen canların canına can verip cansız iken arslanca ve mertçe cünbüşe başlayıp utanmaz olur. Beyt:

Yâra yalvarmağa bir kimse hicâb etse hemân
Bir kadeh mey kişinin cümle hicâbın götürür.

Gerçekten içenler arslan sütü demişler. Eski hekimler bir adam elma yiyip sabahleyin bir kâse şarap içse onun öldüğüne şaşarız demişler ama yanılmışlar. Bâde, ilâhî aşk şarabıdır ki Üsküdarî Mahmud Efendi *Aşknâmesi*'nde buyururlar ki:

Açıldı çün bezm-i elest devr eyledi peymânesi
Andan içenler oldu mest ayılmadı mestânesi

Ol bâdeden kim nûş eder deryâ gibi ol cûş eder
İçdiği dem serhoş eder esrik olur dîvânesi

Aç gözünü Hak yola bak oku Hüdâyî'den sebak
Kâmil olurmuş ehl-i Hak doğmazdan evvel ânesi

buyurmuşlardır. Ey imdi bu mecâzî keyfiyete bulanmış olan canlar varlıklarını yok edip fakirlikten kurtulmayıp iflâs edip halk arasında yerilir, iflâstan kurtulmayıp zamanın padişahı ise de sonu hayr olmaz. Şiir:

Gel imdi Evliyâ bunlardan el çek
Yeter etdün bulara karnın ökçek

Eğer keyfiyyet ise sende maksûd
Taleb-kâr ol bulasın aşk-ı ma'bûd

Mükeyyef ol yiyüp esrâr-ı aşkı
Gönülden sür, gider ağyâr-ı aşkı

Bulan keyfiyyet-i aşkı hemîşe
Urur Ferhad-veş dağlara tîşe

Bilün lezzet alan aşkı Hudâ'dan
Yumar göz, el çeker bu mâsivâdan

Ne denlü keyfin olsa hep mecâzî
Ölüm seyretdirir sana Hicâz'ı

Dilersen kim kabûl ide seni Hak
Mü'eddeb ol mü'eddeb ol mü'eddeb

Son söz odur ki Osmanoğlu devletinde ve başka devletlerde bu şaraphaneler vardır, lâkin bu meyhaneciler şarap meze kebaplarından ve cehennem işli dükkânlarından bir şey etmeyip toplam 6.000 meyhaneciler sevimli dilber çoçuklarıyla hepsi değişik kıyafetle silahlı olup saf saf, çeşitli şakalarla rehâvî ve nikriz *[215a]* makamlarıyla hazin sesli Rum türküleri, dankiyo ve tulum sazları, misire düdükleri, lortani, erganon, luturyani ve İngiliz boruları çalarak bozahanecilerin alayından sonra geçerler.

Ardları sıra bozacıbaşı yeşil takyalı, kırmızı fesli, manlifke takyalı, bağır yelekli, pazuları sığalı, eli boza kürekli, beli Arnavut işbata kılıçlı, yiğit neferleri geçip halk üzere boza darısı saçarak bir hây-hû ile ve çeşitli Arnavut şakaları ve murabbalarıyla geçip giderler.

Ardları sıra bozacıbaşı ihtişamlı elbisesiyle silahlı küheylân at üzere ve sağ yanında içki emini muhteşem esbâbıyla küheylân at üzere ensesinde 100 adet silahlı güneş parçası kafadar iç-oğlanlarıyla mehterhanesiz geçerler, ama mehterhaneden fazla bir hây-hû ile geçer ki insanın kulakları sağır olur. Mesela bütün meyhanelerde ne kadar sâzendeler ve çalıcılar, oyuncular, güldürücüler, maskaralar var ise bozacıbaşı ve içki emini ardlarınca nice bin def, kudüm, nefir, balaban, tanburî ve santurî ile akşama yakın Alayköşkü dibinden hüner göstererek geçtiler. (---) (---) (---) (---) (---) En son,

Yahudi meyhaneciler esnafı: Dükkân 100 dinsiz neferât 600 pirsizleri yine Cemşid'dir, ama o mel'unlar diğer Rum meyhanecilerine rağmen hepsi kıyafet değiştirip ne kadar Yahudi çocuğu sevimli civanlar, ne kadar ay parçası Yahudi rakkaslar ve başka meşhur dilberler var ise hepsini baştan başa altına boğup Acemâne ve levendâne esvaplar, eşkıya tarzı husrevanîler, cübbe ve mağlûtalar, serhat kontuşu esvaplar giyip başlarında serbend, samur kalpak ve çeşit çeşit sarıklar sarınıp diğer sakallı Yahudileri de emanet değerli mücevher esvaplar ile başka başlarına 600 meyhaneci Yahudi alay edip ellerinde billûr, necef, moran ve mücevher fağfurî kadehler ile halka ellerinde olan destiler ile şarap yerine şeker şerbeti dağıtarak geçerler ama bunların alayı Yahudi olmaları sebebiyle en geride kalır, zira padişah alayının çerileri ileri gidip seçkini son alayda gider. Beyt:

Bu gün içre budur âyîn-i şahî
Yürürler kulları ardınca şehler.

demişler, gerçekten yine öyledir ama bu ordu alayının seçkini ve en lüzumlusu ileride gider. Mesela ilk başta alay çavuşları asker toplamak için ileri gider.

Sonra hâkim tâhir subaşı, alay geçecek yolları temizler.
Sonra lağımcı, salâhor, asesbaşı ve subaşı geçer.
Üçüncü fasıl, çok lüzumlulardan şeriat kapısı ordu mollası geçti.
Dördüncü fasılda, bütün hekimler ve cerrahlar geçtiler ki İslâm ordusunda çok gereklidir, bütün yamak esnaflarıyla geçtiler.
Beşinci fasılda, çiftçibaşı neferleriyle geçtiler ki zengin fakir, herkes çiftçiye muhtaçlardır.
Altıncı fasılda, din dîreği ekmekçiler esnafıyla geçtiler ki bütün canlılar ona muhtaçlardır. Bu gibi çok lüzumlu olan seçkin askerler ordu alayında önce geçerler, ama Yahudi meyhanecileri mühim ve acele gerekli haşerât olmadığından kaç adet olduğunun padişah tarafından bilinmesi için 47 fasıl ve (---) adet derya gibi esnaflar geçtikten sonra bu meyhaneci Yahudilerin geçmesi için padişah fermanı çıktı, ama akşam vaktine yakın Alayköşkü dibinden geçmeye kalıp vakitsiz olduğu için üzerlerinde sayısız değerli emanet esvapları korumak için ve ödsüz çufutlar olduklarından herkes taş atıp tahta kakıp el koymamaları için üç oda silahlı acemi çorbacıları ardlarınca yürürler ve bazı acemiler silahıyla aralarına girip Yahudilerle geçerlerdi.
Yahudi meyhanecilerinin başka alay etmelerinin aslı odur ki, bütün zamanda bunlar kimseden yiyip içmezler ve karışmazlar, eğer ülfet ederlerse yapmacık âşinâlık ederler. Her şeyleri Muhammed ümmetine, özellikle Mehmed isimli bir Müslümanı *[215b]* katletme ihanetleri mukarrerdir. Beyt:

Hemîşe bâd-ı adâvet miyân-ı gebr u Yahûd
Her ân taraf ki şeved küşte sûd-ı İslâm'est

Şarap dedikleri mel'unu bile kimseden alıp içmezler. Başka meyhanecileri olmasının aslı odur, zira büyük kâr ederler. Şarabın bütün çeşitleri ve 20-30 yıllık kızıl renkli, sarı yakut ve kehribar gibi Ankona şarabı, Paris şarabı, Ginkuş-i Budin şarabı, Alman şarabı, Sarakuza şarabı, Mora Arhuza şarabı, İngiliz şarabı, Sakız şarabı, Kıbrıs şarabı, Bozcaada'nın misket şarabı, Ayazmend şarabı ve İstanbul'un Ketehorya şarabı bu gibi kızıl renkli çeşit çeşit içkiler bu Yahudilerde çok bulunur. Bunların şarabına (---) derler, diğer meyhane şarablarına (---) derler. Böyle tutucu mel'unlar olduğu için başka bir mükellef alay edip geçtiler ki, bütün ordu alayı bunlarda tamam oldu.
Bozacıbaşıya yamak olan meyhaneciler toplam 50 esnaftır, (---) adet rezillik işyerleridir ve (---) adet mel'un cünüp askerler, cehennem sakalarıdır ki, İstanbul'un bütün esnafları 47 bölüm olup hepsi bu meyhanecilerde tamam oldu.

Ordu-yı hümâyûn alayının tamamlanması

Başlangıcı tûl-i nehârın 15.5 saat 6 derece ve 3 dakika olduğu mahalde şâfiî vaktinde alayın baş tarafı alay çavuşlarıyla Alayköşkü dibinden yürümeye başlayıp bütün esnaflar 1.100 adet ve bütün (---) dükkân sanayi ehlidir.

Yukarıda yazıldığı şekilde dört mollanın ve Bayram Paşa vezirin gayret ve çabalarıyla topladıkları bütün esnaf neferlerdi (---) kere yüz bin derya gibi silahlı askerdir.

Bunların hepsi seher vaktinden deniz gibi dalgalanıp akarak bir günde geçip her esnafın elbette Yenibahçe yakınında Hüsrev Paşa Türbesi'nde İstanbul kadısı (---) efendi evi önüne varmaları kanundur, zira bütün sanat ehlinin narh ve terazilerine nâzır olan İstanbul mollasıdır ve cemiyetlerine me'mur olup onun tasarrufu altındadırlar.

Her esnaf molla kapısına varıp alayda sergiledikleri mallarını bütün mollaya hediye verip bazı eşyaları orada yağma ettirip sonra gelen esnaf geçer.

Her esnaf alaylarıyla şeyhlerini, yardımcı, kethüda, duacıları, çavuşları ve ağalarını alaylarıyla şenlikler ederek hanelerine her esnaf ağalarını koyup padişaha hayır dualar edip herkes evlerine giderler.

Bu alay için İstanbul içre üç gün üç gece kâr olmayıp bir alay tertibi gulgulesi, velvelesi oldu ki diller ile anlatmak ve kalemlerle yazmak mümkün değildir.

Ancak bu hakîr kul, Evliya elinden geldiği kadarıyla, bu mertebe yazmaya kadir olduk.

Bu Osmanoğlu padişahında, başka hakanlarda, Fağfur, Çin ve Mâhan'da, Horasan ve Hindistan'da böyle deniz gibi bir alay ne olmuştur ve ne olacaktır. Ancak Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla ve içinden gelen emriyle böyle bir ordu-yı hümâyûn alayı olmuştur. İşte Belde-i Tayyibe, yani üçüncü taht merkezi İstanbul böyle insan deryası, böyle büyük bir merkez, mamur ve bakımlı büyük bir şehirdir.

Allahu Taalâ, Peygamberlerin Efendisi hakkı için yerden ve gökten gelecek bütün afetlere karşı korusun ve dünyanın sonuna kadar ömrünü uzatsın. Allah'a hamdolsun ki İstanbul'da olan bütün esnafı 57 bölüm üzere saydık. Hepsi bölüm bölüm mehterhaneleriyle geçtikleri bölümleri tamam oldu. Biz yine sadede gelelim.

İki yüz yetmiş birinci bölüm
İstanbul'da ne kadar insan vardır onu bildirir

Önce bütün asker toplulukları yukarıda ayrıntılarıyla yazılmıştır. Andan bütün seyyidler 3036, bilginler 3000, şeyhler 2000, imamlar 3006, hatipler 3005.

..... (4.5 satırlık yer boş)..... *[216a]*

İki yüz yetmiş ikinci bölüm
Sultan Murad asrında olan fasih ve beliğ şairleri, nüktecileri, yazarları, reisülküttâbları ve hattatları bildirir

Önce şairler sultanı **Nef'î Çelebi:** Arap ve Acem'de benzeri yok şairler sultanı idi. Eğer anlatacağımız şairlerin, inci tanesi olan şiirlerini yazsak, başka bir divan olur. Ondan,

Sağır Riyâzî Çelebi: Kaside söyler kâmil üstad idi.

Vahdetî Efendi: Penç-beytte bedelsizdir.

Azmîzâde Hâletî Çelebi: Rubaîde benzersizdir.

Kevkebî: Bazı şairler Kepkepî, demişler, müstezâtta dengi yoktur.

Şamî Arabî: Kasidelerinin benzerini söyleyememişlerdir, Üsküdar'a geçerken boğulup sonunda sonunda şamî oldu.

Şeyhülislâm Yahya Efendi.

Atâyî Çelebi: *Zeyl-i Şakayık* sahibi tarihçi çelebidir.

Bahâyî Mehmed Efendi: 1060 [1650]'da şeyhülislâm oldu, penç-beyt şiir türünde benzersizdir.

Hubbî Çelebi: Tarih ilminde de asrın Firdevsî'sidir.

Ganîzâde Nâdirî Çelebi: Gerçekten asrında nâdirdir.

Kâfzâde Fâizî Efendi: Babasından Kâf Dağı kadar feyz alıp Kâf'dan Kâf'a destan olmuştur ki Kâf ilmine sahip mübarek bir zât idi, penç-beytte de ustalık sahibi idi.

Ali Rızayî Efendi: Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin kız kardeşinin oğlu bir temiz bir zât, hoş huylu çelebidir. Âlimce nazik şiirleri vardır.

Şerif Sabri Efendi: Lugazda (bilmecede) Aristo akıllıdır.

Okçuzâde Şâhî: Temiz şiirlerinden başka edebî yazı yazmada şah idi, yazdıkları ok gibi menzile varır.

Hasan Keferî Bahâyî: Hiciv (yerme) sanatında usta olduğundan başka yıldızlar ilminde (---) idi.

Meşrebî: Muhammes ve müseddeste (beşli ve altılıda) usta ve temiz huylu çelebidir.

Mantıkî Efendi: *Sakînâme*'sinde sanki *Mantıkü't-tayr*'dır ki inci gibi sözleriyle Mantıkî olduğunu belli etmiştir.

Tıflî Çelebi: Murad Han huzurunda *Şahnâme* okudukta şahları hoşnud ederdi, bir lâtif dîvanı vardır. Çok uzun boylu olduğundan Leylek Tıflî derlerdi.

Nailî Çelebi: Farsça ve Arapça eserlerinden başka pâk divanı vardır.

Sırrî Efendi: Nailî Efendi'nin babasıdır, sonra divan sahibi oldu.

Tarzî Çelebi: *Zellenâme*'siyle Tıflî Çelebi'nin ağzından bir *Vasiyetnâmesi* vardır ki ibret vericidir ve hoş sözlü divanı vardır.

.....(15 satırlık yer boş).....*[216b]*

İki yüz yetmiş üçüncü bölüm
İstanbul'da olan hezârfen (bin hünerli), çemşîd işli, çok becerikli, Aristo akıllı üstadları bildirir.

Önce **Fennî Çelebi**: Mel'un iblise ders verip pireyi kafese koyup fakir kehleyi arabaya koşan hezârfenliğinden başka inci gibi pak şiirleri vardır.

Hezârfen Ahmed Çelebi: İlk defa Okmeydanı minberi üzere yıldız rüzgârı şiddetinde kartal kanatlarıyla sekiz, dokuz kere göklere kanat açarak talim etti. Sonra Sultan Murad Han, Sarayburnu'nda Sinanpaşa köşkünde seyr ederken Galata kulesinin en tepesinden Ahmed Çelebi lodos rüzgârıyla uçup Üsküdar'da Doğancılar Meydanı'na düşmüştür. Sonra Murad Han bir kese altın ihsan edip Hezârfen Ahmed Çelebi'yi Cezayir'e sürmüştür. Orada öldü. Murad Han "Her ne istese elinden gelir" diye Ahmed Çelebi'den pek korktuğundan sürmüştür.

Lâğarî Hasan Çelebi: Murad Han'ın Kaya Sultan adlı bir kızı doğduğunda akika (Yeni doğan bir çocuk için Allah'a şükür niyetiyle kesilen kurbanın adı) şenliği olduğu gece bu Lâğarî Hasan 50 okka baruttan yedi kollu bir fişeng icat edip Sarayburnu'nda padişah huzurunda derya üzere fişeğe bindi. Yardımcıları fişeğe ateş edip Lâğarî,

"Padişahım seni Hudâ'ya ısmarladım. İsa Peygamber ile konuşmaya gideriz." diye göklere yükselirken dua edip Allah'a hamdler ederek yanında olan fişenklere ateş edip deniz yüzünü aydınlattı. Gök kubbede büyük fişeğin barudu kalmayıp yere inerken ellerinde olan kartal kanatlarını açıp Sinanpaşa Kasrı önünde denize düşüp yüzerek çıplak padişah huzurunda yer öpüp,

"Padişahım, İsa Peygamber padişahıma selâm eyledi" diye şakalar etti. Bunun üzerine bir kese altın ve 70 akçe ile sipahi zümresinden olup Kırım'da Selâmet Giray Han'a gidip orada öldü. Rahmetli yakın dostumuz idi. *Allah rahmet eylesin.*

Şâdî Çelebi: Yiğitlik davası ile Murad Han huzurunda iri bostancı uskokları ellerini ve ayaklarını bağlayıp bir meşin çuval içine

koyup çuvalın da ağzını bağlayıp Sarayburnu'nda denize attılar. Çok vakit geçmeden sapa sağlam deniz yüzüne çıkarak Hünkâr önüne gelip yer öptüğünde bir kese altın ihsan olunup çavuş zümresine katıldı.

Nâsır Habîb-i Mağribî: Murad Han, Tersane Bahçesi'nde Okmeydanı'na gezintiye çıktığında bu Nâsır Habîb bir yağ değirmeni taşı getirtip 500 karavana esir gücile hünkâr huzuruna kodular. Hemen Nâsır Habîb taşın yanına varıp altı elif, üç mim (m), üç sin (s) ve bir kuş çelengi resmi edip Nâsır Habîb Okmeydanı'nın bir tarafına gidince hemen ardı sıra fakir taş hareket edip araba tekerleği gibi tekerlenerek, Nâsır ne tarafa yönelse fakir taş arkasında zağar gibi gezerdi. Nâsır seğirdirse ol da öyle yuvarlanırdı ki, göz ermezdi. Hatta Cüvan Dilsiz taşın önünü alam sandı, altında kalıp ezilecekti. O taş nice zaman Okmeydanı'nda kaldı ve Nâsır Habîb bir kese ihsan aldı.

.....(7.5 satırlık yer boş).....*[217a]*

Her şeye gücü yeten Allah'ın hikmetinin beyanı

1032 [1623] tarihinde Sultan IV. Murad Han, ki cennet gibi Bağdad'ın fatihidir onun zamanında İstanbul şehrinin Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Mahallesi'nde Hudâ'nın emriyle bir masum çocuk doğdu. Gözleri kızıl, yani al al kırmızı mercan gibi, ama ateş gibi ışık verirdi. Burnunun orta direği yok idi, ama Diri ve Kadir olan Allah'ın emriyle, babası ve annesi bu masumu ana sütü, hurma ve çeşitli ot usareleriyle büyüterek gece gündüz güzel yüz sahibi olmada ilerleyip Vettîn suresi âyeti üzere *"Biz, hakikat insanı en güzel bir biçimde yarattık."* [Tin, 4] nassı üzere öyle bir ruh-ı musavver oldu ki her gören hayran olup mecnunu ve tutkunu olurdu.

Yaratanın hikmeti üzere o temiz masum çocuk yetişkin olup delikanlıca hareket etmekte iken Hudâ'nın hikmeti o masum çocuk, çiçek adlı bir hastalığa tutulup Allah affetsin yedi gün yedi gecede güzel gözlerden, yay gibi kaşlardan, burun, kulak ve ağızdan kısacası *"Biz, hakikat insanı en güzel bir biçimde yarattık."* [Tin, 4] ile övülen vasıflardan fakir çocukta asla insan vücuduna benzer bir uzvu kalmadı. Sanki zavallı temiz çocuk, pis bir yağ tulumuna dönüp hüzünlü sesi arı vızıltısına dönüp babası ve annesi zavallı çocuğun hüzünlü sesini anlamadan kaldılar.

Sonunda zavallı çocuğun bedeni günden güne tulum gibi olmadan sönüp tulum cildi gibi buruşup vücudunun derisi takır takır ötmeye başladı. Tam 40 gün zavallı çocuk bu derdi çekip kırkıncı günün gecesi oldu. Hudâ'nın emriyle o masumun tulum gibi derisi tâ tepesinden, burnu ucundan, sırtından ve göbeğinden tâ çükü ucundan, taşakları

aşağısından tâ kıçının pis kokulu yerinden geri arkasından, iki küreği arasından ve enseden yine tepesine kadar bütün vücut derisi sanki makas ile kesilmiş gibi kesildi. İki kolları derileri tırnaklarıyla bile çıkıp ve iki uylukları derileri de tâ ayakları tırnaklarına kadar birlikte çıktı. Bu tulum deri içinden zavallı çocuğun nazik vücudu kıp kırmızı yemen akiki gibi çıkıp öyle cilâlı ve parlak idi ki sanki ateş gibi ışık verirdi.

Gerçi o masum bu kötü ve berbat maceradan kurtulup günden güne sağlığına kavuşup et but sahibi oldu, ama o çocuğun vücudunda asla kıldan bir eser kalmayıp vücudu pelte gibi tir tir titreyip devletsiz kellesi cilâlı bir kabak gibi parlak idi.

Suratında ne kaş, ne kirpik, ne bıyık manzarası kısacası bütün vücudunda kıldan bir eser kalmayıp hemen bir kırmızı insan vücudu idi, ama dili kesinlikle anlaşılmaz idi. Hemen bir sinek gibi vızırlar ve kedi gibi mır mır mav deyip sızlardı, ama dilinden çoğunlukla anlaşılan özel lehçesiyle kabur ve kurb ve kabre ve kurba, hafr, hafru der idi, ama yine evvelki gibi burnunun orta direği olmamak ile hım hım olmuş insan gibi zavallı çocuk genzinden söylerdi, ama Hudâ'nın hikmeti, günden güne bir çeşit kıp kırmızı bir dilber oldu ki yüzünün nuru parlardı.

Bir gûne kırmızı gözlü, kedi sözlü, kızıl yüzlü mahbup olup herkes ile görüşmekten hoşlanıp bir maskara, güldürücü ve bir güler çehreli yârândan oğlan oldu, ama kelimeleri anlaşılmaz, lâkin yine her adam ile dostluk kurardı. İyi huylu olduğundan hâlden anlayıp her ne kadar fasih ve beliğ söz, ne kadar gizli şeyler söyleseler ve ne kadar işaret eyleseler bütün işaretli ve nükteli kelimeleri söyleseler işaretten anlardı.

Yirmisine vardığında bazı zaman kayıp bir şey sorsalar bir kere başını aşağı indirip bir kere "Kabru kubre ve hafru" deyip bir zamandan sonra "â â â â" deyip avrat sesi gibi gülerdi. Ondan sonra her ne sorsalar elbette bir hâl ile halkın sorularını hâl dili lehçesiyle anlatmaya gayret eder ve elbette anlatırdı, ama bazı adam gönlünden bir şey tutardı ve beş gaybdan bir nesne sorsalar aldırış etmezdi.

Ancak "Filan âdem nice oldu ve filan kale fetholdu mu ve filan kişi sağ mıdır" diye nice bin bunun benzeri şeyler sorsalar "Kabru kubre ve hafru" deyip "â â â â" diye gülüp cevap verirdi.

Hatta bu oğlanın durumunu Sultan IV. Murad Han duymuştu. O Cem huylu şen şakrak padişah bu masumu *[217b]* huzuruna getirtip acayip eşkâline bakıp Murad Han güle güle halsiz kalmıştı. Padişah,

"Ben Abaza asiyi tutar mıyım ve Revan'ı alır mıyım ve Bağdad'ı alır mıyım?" diye yedi şey sorar, yine "Kabru kubre ve

hafru" diye önüne bakıp hâl diliyle hepsini fethedersin, diye anlatır.

Oğlanın babası Koca Hacı Envâr oğlunun çiçek çıkardığı tulum deriyi Murad Han'a gösterip seyr edip *Subhanü'l-hallâk* deyip hayrette kalıp o masuma ve babasına gümrükten her gün kırk akçe maaş tayin etti ve nice ihsan ve inâmlar edip yine tulum derisini alıp yer öpüp semtine gitmede. Beri tarafta padişap musahibi olan Kasımpaşalı Hekimbaşı Emir Çelebi, üstadımız padişah imamı Evliya Efendi, Üsküdarî Mahmud Efendi, Süleyman Han silahdarı Kocakuzu Ali Ağalardan ve başka hazır olanlardan, bu oğlanın bu renkte olmasının sebebini sorarlar.

Sözün özü her biri birer çeşit yanlış cevap verirler. Sonunda Üsküdarî Mahmud Efendi ile Hekimbaşı,

"Vallahi hünkârım bu oğlan, ana rahmine ya Kadir gecesinde ya bayram gecesinde besmelesiz ekilirken cinler bile cimâya (birleşmeye) karışıp iki nutfe (tohum) bir yere gelip ana nutfesi bile olmadığından elbette bu şekliyle ana rahminden doğar, yahut sonu yâ miskin, cüzzam ve burnunun orta direği düşüp sonunda bir hastalık ile bu acayip çehreye girip böyle olur, yahut öldükten sonra bile kabirde elbette çiçek çıkarıp o ân tulum gibi olur" diye padişah huzurunda böyle doğru cevap verdiler.

Hatta masumun babası Hacı Envâr'dan, bu masumun yaşı ve durumu padişah tarafından sorulduğunda,

"Vallahi gençliğimizde delikanlılık icabı sarhoşken Kurban Bayramı gecesi ehlimle (karımla) oyun oynarken *bismillâh* demek hatırıma gelmeyip vücuduma bir titreme gelip yanımda tulum gibi bir yumuşak şey durup leş gibi kokardı. Biz de dibelik sarhoş olup halsiz ve dermansız kalıp sabahısı hasta olup bayram namazını kılamadık. İşte onu bilirim ki, o gece ehlim hamile kalıp tam on iki ayda bu masum dünyaya gelip ateş gözlü, kırmızı yüzlü ve burnunun orta direği olmayıp ergenliğinden sonra işte böyle serencâma uğrayıp bu surata sahip oldu" diye cevap verdi.

Murad Han'a haber böyle vardıkta, Üsküdarî Mahmud Efendi ve Hekimbaşı sözlerine, çocuğun babasının sözleri uygun geldi.

İmdi bundan anlanan odur kim, bir adam ehliyle oynaşırken sarhoş olmaya ve bismillâhsız tarlaya tohum ekmeye, gayet sakınmak lâzımdır.

Daha sonra anılan oğlan, Unkapanı semtinde Azebler Mahallesi'nde bir attar dükkânı açıp kâr u kesb ederdi, ama İstanbul halkı

bundan bir şey almayı bahane edip bedava bu kırmızı tuhaf görüntüyü seyr ederlerdi. O kadar pazar ederdi ki akçe almadan ve halkın kalabalığından usanıp kimi fal tutardı, kimi nazar edip giderdi.

Böyle bir hayli zengin olup Pirinççibaşı adlı bir adamın açılmamış yıldız gibi bir kızını alıp kırmızı balığıyla delinmemiş kızı delip o oğlandan Allah'ın hikmeti yine kendi gibi bir yılda kızıl renkli bir oğlan ve kırmızı gözlü masum dünyaya geldi. Bunun da burnunun orta direği yok idi, ama Allah'ın emri ile bu masum yaşamayıp öldü.

Sonunda babası da Revan yılı ölüp Kasımpaşa'da bizim mezaristanlarımızın yanında gömdüler. *Allah rahmet eylesin.*

Bu Hudâ'nın hikmetini bu kadar tarif ile yazmamızın aslı odur ki, mahallemizde doğup bütün hâllerine vakıf olduğumuzdandır, bu yüzden yazıldı.

[Birinci cildin sonu]

DİZİN

Abacılar esnafı: 620
Abacıoğlu şaykası: 499
Abadile: 352
abanos: 612
abayîler: 617
Abaza: 179, 180, 181, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 218, 236, 238, 243, 251, 252, 395, 407, 422, 544, 551, 671
Abbas: 474, 479
Abbas Ağa, Dârüssaâde Ağası: 285, 410
Abbas Ağa Hamamı: 288, 290
Abbas, Hz.: 544, 572, 613, 614, 616, 617
Abbas oğlu Abdullah: 42, 480, 610
Abbas oğlu Fazl: 613
Abbas Yusuf oğlu Hüsâm: 331
Abbasî: 46, 55, 142, 429
Abdal Han, Bitlis Hanı: 248, 291, 635
Abdi Çelebi: 128, 335
Abdi Dede, Divane (Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi): 323, 380, 382, 386
Abdi Efendi, Matbah Emini: 66, 199
Abdi Subaşı Mescidi: 269
Abdullah Abdülkerimzâde, Mevlânâ: 328
Abdullah Çelebi, Eyüplü: 636
Abdullah Çelebi, Giysüdâr Seyyid: 346
Abdullah Dede (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi): 5
Abdullah Efendi: 220, 638
Abdullah Efendi, Hoca: 219
Abdullah Efendi, Hocazâde: 221
Abdullah Efendi, Mevlânâ: 340
Abdullah Efendi, Mevlânâ Dursunzâde: 322
Abdullah Efendi, Mevlânâ Kecdehân: 341
Abdullah el-Tahrî: 479
Abdullah es-Sabbâğ oğlu Âmir: 621
Abdullah Farabî: 339
Abdullah Fâryâbî: 625, 637
Abdullah Kırımî, Hattat: 330
Abdullah kızı Râbia: 611
Abdullah Martaloszâde, Mevlânâ: 367
Abdullah Nasrî: 562, 611
Abdullah oğlu Ali: 340
Abdullah oğlu Câbir el-Ensârî: 462
Abdullah oğlu Mevlânâ Mehmed: 367
Abdullah oğlu Nasr: 543, 574, 576, 613
Abdullah oğlu Talha oğlu Muhammed: 610
Abdullah, Sultan: 302
Abdullah, Şehzâde: 167
Abdullah, Şemmâs-ı Adenî oğlu: 497
Abdullah, Şeyh: 385
Abdullah Yetim: 481
Abdullah-ı Basravî oğlu Hüsâm: 605, 608
Abdullah-ı Hablî, Şeyh: 501
Abdullah-ı Kûfî oğlu Kasım: 481
Abdullah-ı Mekkî el-Hayyâm oğlu Nâsır: 595
Abdullah-ı Vâsıtî: 592
Abdullah-ı Yemenî: 580
Abdullah-ı Yetimî: 614
Abdullahü't-Tahrî: 551, 552
Abdurrahmân Çelebi, Mevlânâ Kınalızâde: 340
Abdurrahmân Efendi: 164, 267
Abdurrahmân Efendi, Mevlânâ Kara: 322
Abdurrahmân Paşa: 165, 223, 581
Abdurrahmân, Şair Hâssan oğlu: 616
Abdurrahmân, Şehzâde: 167
Abdülahad Efendi: 636
Abdülaziz Efendi, Mevlânâ Hocazâde: 365
Abdülaziz, Mevlânâ: 304
Abdülaziz oğlu Mevlânâ Ali: 368
Abdülaziz oğlu Ömer: 6, 43, 44, 45, 46, 48, 53, 92, 184, 388, 390, 548
Abdülfettah: 129
Abdülgafûr Çelebi: 165
Abdülgaffar Minşârî: 569
Abdülgaffar-ı Medenî: 581, 606, 607
Abdülhalim Efendi: 321
Abdülhalim Efendi, Mevlânâ: 304, 326
Abdülkadir Cîlânî, Şeyh: 120, 197, 403, 434
Abdülkadir Kadri Çelebi, Mevlânâ: 328
Abdülkadir, Şeyh: 295
Abdülkerim: 300
Abdülkerim Çelebi, Mevlânâ: 165, 334, 340, 365

Abdülkerim, Defterdar: 303
Abdülkerim Emin İştibî, Şeyh: 325
Abdülkerim oğlu Abdülvehhab: 165, 337
Abdülkerim, Şeyh: 165, 324
Abdüllâtif Efendi: 338
Abdüllâtif, Şeyh: 326
Abdülmecid Efendi, Sivasî: 90, 171
Abdülmelik: 377, 501
Abdülmelik oğlu Mesleme: 41
Abdülmelik oğlu Süleyman: 43, 44, 45, 388
Abdülmennân Ağa: 268, 269
Abdülmümin: 194, 563, 613
Abdülmümin Efendi, Tercüman Şeyhi: 343
Abdülmümin, Halife: 613
Abdülvahid el-Neccâr Ebülkasım: 623
Abdülvasi, Mevlânâ: 304
Abdülvehhab Efendi, Mevlânâ: 165, 303, 327, 337
Abdünnebî Efendi: 368
Abdürrâd-ı Lebbânî: 516
Abdürrahim Efendi: 225, 233, 234
Abdürrahim Kınâvî: 492
Abdürrahim, Şeyh: 296
Abdürrahim-i Mısrî: 296
Abdürrahmân Gazi: 568
Abdürrahmân, Mevlânâ: 298
Abdürrahmân oğlu Mevlânâ Hüsâmeddin: 304
Abdürrauf oğlu Mevlânâ Ali: 339
Abdürrauf Samedânî, Şeyh Zindanî: 57, 61, 62
Abdüssamed Efendi, Şeyh: 321
Abdüssamed Zeyyât Basravî: 488
Abdüsselâm: 303
Abdüsselâm Bahçesi Tekkesi: 372
Abdüsselâm Bey Medresesi: 272
Abdal Sinan mimarbaşı: 104
Âbid Çelebi, Şeyh: 298
ablak: 75, 312
Acem: 18, 21, 26, 38, 41, 49, 70, 76, 116, 124, 127, 129, 172, 181, 182, 186, 193, 196, 197, 199, 200, 209, 260, 271, 279, 294, 295, 297, 301, 302, 303, 305, 337, 341, 365, 367, 371, 373, 376, 396, 407, 417, 428, 431, 441, 443, 465, 512, 526, 529, 531, 542, 558, 562, 570, 573, 581, 582, 587, 589, 599, 601, 605, 613, 617, 628, 636, 638, 639, 640, 642, 644, 645, 665, 668
Acem Oğlanı Hamamı: 288
acemi: 288, 393, 473, 519, 548
acemi çorbacısı: 442, 548, 666
acemi oğlanı: 179, 192, 442, 469, 473, 491, 523, 603, 655
acemi zurna: 627, 642
Acemiyân Meydanı: 278
Acerûd Çölü: 302
Acıçeşme: 604
Acile, Vezir: 21
Aclûn: 138, 147, 156
Acur: 143
Açara Penk: 140
Açatvar Kalesi: 251
Açıkbaş: 140
Adahon Boğazı: 218
Adahon Cengi: 218
Adalar: 145, 155, 540
Adalet kasrı: 245
adalet köşkü: 78, 161
Adalya (Antalya): 386, 638
Adana: 108, 131, 133, 139, 148, 156, 348, 510
Âdem Dede, Şeyh: 386
Âdem Efendi, Şeyh: 408
Âdem, Hz.: 13, 83, 447, 448, 451, 452, 460, 474, 490, 496, 528, 569, 573, 609, 610
Aden: 67, 69, 124, 126, 162, 166, 294, 487, 497, 501, 514, 574, 604, 608
Adıyaman: 365
Âbid Çelebi, Şeyh: 321
Adil Paşa: 129
Adilcevaz: 142, 151, 159, 162, 200
Adiliyye cengi: 302
Adlî Efendi, Şeyh: 322
Adliye Camii: 259
Adnî Paşa, Şair: 63, 293
Afife Bânu Mescidi: 269
Afnu: 609
Afrika: 18, 26, 166, 452
Afv oğlu Abdurrahmân: 529
afyon: 521, 607, 658
Agaki: 142
ağ: 26, 540
Ağa Hamamı: 407
Ağa kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Ağa Mektebi: 118
Ağa Mescidi: 269
Ağa Rıza: 613
Ağa Sekisi Mesiresi: 361
Ağaçayırı: 269, 440
Ağakapısı: 178, 269, 274, 342
Ağakârlığı Mesiresi: 362
Ağakis: 151
Ağazâde Medresesi: 272
ağcılar: 539, 541
ağda tüccarı: 533
ağdacı: 533, 534
ağıl: 515, 516, 520
ağılcılar esnafı: 515
ağırmak at: 324
ağız düdüğü: 643
ağız (süt ürünü): 515

ağız tanburası sâzendeleri: 644
Ağnados Mimar: 35, 72, 83, 84
Ağrıboz: 135, 145, 257
Ahadoğlu: 342
Ahaveyn Çelebi: 165
Ahaveynzâde, Mevlânâ: 332
Ahdî, Şair: 300
Ahfeş Efendi, Dersiâm: 232, 323, 366
Ahıçka: 109, 140, 149, 181, 189, 190, 193, 199, 302, 377
Ahırkapı: 28, 31, 32, 43, 83, 87, 267, 278, 288, 418, 469, 548
Ahıska: 109, 193
Ahî Baba: 598, 600
Ahî Çelebi Camii: 2, 5, 268, 533
Ahî Çelebi, Şair: 305
Ahî Evran: 352, 353, 563, 597, 598
Ahî mahlası: 305
ahîler: 482, 597, 598
ahitnâme: 86, 230
Ahîzâde Çelebi: 326, 332
ahlat armudu: 423
Ahlat Kalesi: 142, 162, 200
Ahmed Adil Paşa: 129
Ahmed Ağa, Fazlı Paşalı Kemankeş: 253
Ahmed Ağa, Gazzâzoğlu Silahşör: 253
Ahmed Ağa, Hazinedarbaşı: 272
Ahmed Ağa, Silahdar Melek: 202, 203
Ahmed Ağa, Turşucubaşı: 203
Ahmed Ağa, Vekilharc: 639
Ahmed Beğ, Sipah: 638
Ahmed Bîcân, Şair: 294
Ahmed Buharî, Şeyh: 335
Ahmed Çelebi: 165, 298, 637, 638
Ahmed Çelebi, Cenderecizâde (nişancı): 298
Ahmed Çelebi, Çırnık: 638
Ahmed Çelebi, Defterdar Pir: 367
Ahmed Çelebi, Hezârfen: 669
Ahmed Çelebi, Limoyî: 638
Ahmed Çelebi, Mevlevî: 537
Ahmed Çelebi, Mühürdâr: 341
Ahmed Çelebi, Na'na: 636
Ahmed Çelebi, Saraç: 638
Ahmed Çelebi, Selânikî: 635
Ahmed Çelebi, Tabib: 165
Ahmed Çelebi, Taklitçi Surna: 656
Ahmed Çelebi, Takyacı: 269
Ahmed, Çingene: 316
Ahmed Dede, Boynuzlu Divane: 346, 347
Ahmed, Deli: 347
Ahmed, Demirci Kara: 385
Ahmed Dürrânî Camii: 410
Ahmed Dürrânî, Şeyh: 412
Ahmed, Edirneli: 647
Ahmed Efendi, Arap: 407
Ahmed Efendi El-Mısrî: 366
Ahmed Efendi, Kemal Paşazâde: 129
Ahmed Efendi, Mevlânâ: 341, 365
Ahmed Efendi, Mevlânâ Kâfzâde: 357
Ahmed Efendi, Molla: 325
Ahmed Efendi, Muid: 271, 404, 511
Ahmed Efendi, Müftü: 365
Ahmed Efendizâde, Molla: 221
Ahmed Garibânî: 637
Ahmed Han: 1, 17, 35, 37, 38, 73, 91, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 183, 186, 201, 208, 216, 225, 226, 229, 232, 255, 271, 272, 276, 277, 313, 314, 315, 317, 326, 327, 360, 364, 366, 385, 391, 406, 417, 432, 438, 464, 517, 651
Ahmed Han Camii: 173, 176, 259, 278
Ahmed Han Kervansarayı: 280
Ahmed Karahisarî: 113, 373
Ahmed Kolu: 216, 316, 646
Ahmed, Küçük Derviş: 638
Ahmed, Mevlânâ Pir: 129, 304, 305
Ahmed oğlu Kemaleddin Mehmed: 338
Ahmed oğlu Mevlânâ Atâullah: 338
Ahmed oğlu Üveys: 333
Ahmed Paşa: 233, 266, 293, 303, 326, 329
Ahmed Paşa, Ankebut: 252, 279
Ahmed Paşa, Arap: 165
Ahmed Paşa, Cenâbî (Beylerbeyi): 127
Ahmed Paşa, Defterdar Ekmekçizâde: 38, 169
Ahmed Paşa, Ekmekçizâde: 171, 272, 273, 413
Ahmed Paşa, Fenârî (veziriazam): 297
Ahmed Paşa, Güzel: 277
Ahmed Paşa, Hadım: 171
Ahmed Paşa, Hafız: 180, 181, 185, 188, 189, 198, 325, 400, 409, 635
Ahmed Paşa, Hain: 124, 125, 129, 303
Ahmed Paşa, Hersekoğlu: 63, 297, 639
Ahmed Paşa, Hezârpâre: 226, 232, 234, 238, 315, 417, 425
Ahmed Paşa, Kaymakam: 179
Ahmed Paşa, Köprülüzâde Fâzıl: 136, 138, 242, 254, 255, 257, 258, 286, 391
Ahmed Paşa, Küçük: 428
Ahmed Paşa, Makbul: 272
Ahmed Paşa, Melek: 136, 160, 182, 183, 187, 211, 212, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 278, 281, 314, 317, 345, 354, 400, 407, 467, 476, 598, 638
Ahmed Paşa, Serdâr: 62, 257
Ahmed Paşa, Seydî: 136, 249, 250, 251, 254, 582
Ahmed Paşa, Şair: 77
Ahmed Paşa, Tarhuncu: 238

Ahmed Paşa, Tayyaroğlu: 251
Ahmed Paşa, Tezkireci: 226
Ahmed Paşa, Tımışvar fatihi: 165
Ahmed Paşa, Veziriazam: 124
Ahmed Paşa, Voynuk: 239
Ahmed, Pehlivan: 646
Ahmed Sadık, Şeyh: 335
Ahmed, Şehzâde: 167, 299, 300, 313
Ahmed, Şeyh Pir: 357
Ahmed, Tanburî Muzur: 638
Ahmed Yesevî: 62, 571, 657
Ahmedâbâd: 124, 592, 620
Ahmedî, Mevlânâ: 325
Ahmed-i Sadık: 335
Ahmedü'l-Buharî, Şeyh Seyyid: 298, 321
ahtapot: 540
Ahterî lügatı (kitap): 209
ahu: 648
âhûr kethüdası: 549
Ahurkapı: 243
ak ağa odası: 79
Ak Hüsâmeddin Medresesi: 272
Ak Kazak şaykası: 198
Akağakapısı: 161
Akbaba Köyü: 446
Akbaba (Mukallid): 216
Akbaba Sultan: 290, 425, 446, 447
Akbaba, Taklitçi: 654
Akbaba Tekkesi: 447
Akçakale: 139, 150
Akçakızanlık: 339
akçe: 96, 104, 143, 187, 216, 393, 473
akçe tahtası: 389
Akdeniz: 9, 11, 12, 13, 14, 16, 23, 26, 36, 42, 44, 55, 56, 58, 65, 77, 117, 127, 128, 130, 197, 216, 217, 222, 225, 231, 236, 237, 302, 375, 387, 395, 412, 415, 416, 419, 420, 422, 471, 502, 506, 507, 509, 511
Akhisar: 338
akıl hastaları: 123, 276
Akın Kalesi: 162
Akıntıburnu: 414, 426, 427
akide: 64, 537
Akide Hanım: 75
Akide Kolu: 647
Akideci Fenâyî: 537
akik: 494, 580
akika kurbanı: 323
akika şenliği: 669
Akka: 20, 55, 64, 65, 67, 75, 76, 100
Akkapı: 188
Akkirman: 62, 108, 134, 137, 229, 249, 297, 390, 416, 554, 656
Aklbend: 76, 266, 658
Akmescid: 137
Akpınar kasrı: 245
akrep: 35
Aksaray: 16, 17, 61, 76, 134, 147, 155, 165, 265, 267, 272, 275, 278, 283, 285, 287, 288, 351, 559, 616, 658
Akşehir: 134, 147, 155, 324
Akşemseddin: 55, 57, 59, 62, 64, 65, 67, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 97, 98, 99, 265, 275, 294, 295, 296, 363, 376, 388, 640
aktar: 237, 336, 392, 557, 605
Alaca Hamam: 287
Alacahisar: 105, 134, 144, 153
Alâeddin Cemâlî, Şeyhülislâm: 129, 304
Alâeddin, Selçuklu Sultanı: 51, 52, 653
Alâeddin, Şeyh: 165
Alâeddin Yegân, Mevlânâ: 298
alagerde balığı: 539
alakerde: 538
Alâiye: 51, 137, 147, 157, 332, 510
Alakorna: 660
Alamanoğlu (bezirgan): 512
alançalar: 570
alara (güvercin cinsi): 588
Alâüddevle: 377
alay çavuşları: 665
alay zurnacıları: 643
alaybeyi: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142
Alayköşkü: 31, 271, 278, 282, 284, 466, 475, 479, 481, 482, 484, 485, 488, 489, 491, 497, 499, 508, 522, 528, 530, 534, 544, 547, 548, 550, 553, 558, 559, 567, 586, 587, 588, 591, 592, 633, 634, 640, 642, 643, 649, 665, 666, 667
alborata: 501
Alcığa: 474
alçı değirmenleri: 631
alçıcılar: 630, 631
Aleksandıra: 25, 50, 395, 402
alem: 30, 174, 176, 363, 499, 509
Alem dağları: 427
alem (savaş oyunu): 215
Alemdağı: 84, 425, 436, 447
Alemşah, Şehzâde: 167, 299
aleste: 224
Ali Ağa bahçesi: 372
Ali Ağa, Çeşteci, Yeniçeri ağası: 222
Ali Ağa, Gümrük Emini: 39, 420, 499, 512, 523, 553, 560, 565
Ali Ağa, Kilercibaşı Hadım Kara: 203, 418
Ali Ağa, Kocakuzu: 672
Ali Ağa, Kuzu: 199, 310, 421
Ali Ağa, nalband: 246
Ali Ağa, Silahdar Kuzu: 66
Ali Ağa, Yeğen: 639
Ali Ağa, Yeniçeri Ağası: 179, 222

Ali Balı (top cinsi): 400, 564
Ali Balı, Topçubaşı: 400
Ali bendi (güreş oyunu): 212
Ali Berkok, Mısırlı: 560
Ali Bey, Malkoç Bey oğlu: 129
Ali Bey, Mihaloğlu: 305
Ali Bey, Serdâr Karamanlı: 509
Ali Bey, Şehsuvarzâde: 161
Ali Bey, Şeyh: 366
Ali, Celeb Cüce: 639
Ali, Cellat Kara: 233, 316, 477
Ali Cemalî: 274, 332
Ali cifri: 301
Ali Çelebi, Ekmekçi: 344
Ali Çelebi, Kaftancı: 427
Ali Çelebi, Küçük: 636
Ali Çelebi, Nakkarezen: 638
Ali Çelebi, Nişancı: 220, 298
Ali Çelebi, Seyyid: 393
Ali Çelebizâde: 340
Ali Efendi, Bodur: 586
Ali Efendi, Halep Müftüsü: 322
Ali Efendi, Mevlânâ Bitli: 333
Ali Efendi, Mevlânâ Kınalızâde: 331
Ali Efendi Yalısı: 409
Ali Halhali, Güleşciler Tekkesi Şeyhi Pehlivan: 342
Ali Han, Emirgûne Han'ın kadehcisi: 205
Ali Han, Şehzâde: 310
Ali, Hânende Sütçüzâde: 369, 635
Ali Han-ı Tebrizî: 639
Ali, Hz.: 2, 4, 41, 47, 113, 212, 302, 351, 364, 450, 451, 453, 458, 462, 471, 472, 475, 476, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 486, 498, 513, 514, 521, 524, 529, 551, 552, 562, 563, 564, 567, 569, 570, 572, 573, 580, 584, 586, 590, 593, 597, 601, 604, 606, 610, 612, 614, 616, 625
Ali İskenderânî: 492
Ali, İskenderiyeli Hacı: 628
Ali Kaptan: 509
Ali, Kara: 234
Ali Kuşçu: 105, 298, 404
Ali, Lâz: 576
Ali, Mevlânâ: 130, 339, 368
Ali, Müeyyed oğlu: 298
Ali Nad: 642
Ali Neccâr, Mimar: 89
Ali oğlu Mevlânâ Abdülhalim: 304
Ali oğlu Mevlânâ Müftü Mustafa Efendi: 327
Ali oğlu Yahya: 46
Ali Paşa: 180, 252, 254, 275, 401
Ali Paşa avlusu: 326
Ali Paşa Camii: 265
Ali Paşa Çarşısı: 266, 284
Ali Paşa Çeşmesi: 283
Ali Paşa, Derviş: 165, 342
Ali Paşa, Gülşenî: 275
Ali Paşa, Hadım: 126, 280, 297
Ali Paşa Hamamı: 269, 288, 289, 406
Ali Paşa, Hüsâmoğlu: 237
Ali Paşa, Kaptan: 165, 178, 252, 285
Ali Paşa, Karamanlı: 224, 507, 508, 509
Ali Paşa, Kemankeş: 173, 180, 186, 188, 219, 289, 534, 585
Ali Paşa, Koca: 277
Ali Paşa, Konakçı: 253
Ali Paşa, Köse: 136, 223, 252, 257
Ali Paşa Medresesi: 272
Ali Paşa, Muhakkık: 331
Ali Paşa muharebesi: 163
Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa (veziriazam): 297
Ali Paşa Sarayı: 359
Ali Paşa, Serdâr Kaptan Köse: 252, 254, 257
Ali Paşa, Sofu: 127, 165
Ali Paşa, Temerrüd (Beylerbeyi): 127
Ali Paşa, Tutsak (Halep valisi): 251, 252
Ali Paşa, Varvar: 227, 230, 238, 278
Ali Paşa, Veziriazam: 124, 171, 178
Ali Peçenoğlu kalyonu: 344
Ali Rızayî Efendi: 668
Ali Samir: 495
Ali, Selânikli (Sâzende): 641
Ali, Seyyid: 298
Ali Sinâ: 607
Ali Şah, Kanuncu: 638
Ali, Şehzâde: 167
Ali, Şeyh Pir: 385
Ali Tablî, Şeyh: 123
Ali, Tasbâz Pehlivan: 615
Ali, Ucalı Hacı: 499
Ali Yegânîoğlu: 303
Ali, Yusuf Balı oğlu: 304
Ali, Yusuf oğlu: 304
Alibeyköy: 371, 441, 444
Alime Hatun: 65
Alina Kral: 263, 423, 429
Aline Kalesi: 15
Aline, Kostantin'in anası: 100
Aline Rahibe: 20
Aline, Saydûn padişahın kızı: 7
Alinya (İlyana kralın annesi): 26, 48
Aliyar Bey, Ayazmend Beyi: 61
Alkam: 610
Alman: 21, 69, 126, 159, 162, 256, 396, 445, 526, 560, 577, 581, 610, 626, 644, 666
Almanya: 13
Alsâc: 141
Altı Poğaça Bağı: 558

Altımermer: 33, 34
Altımermer Medresesi: 272
altın: 29, 37, 44, 65, 74, 78, 87, 90, 96, 99, 107, 113, 119, 120, 121, 161, 174, 175, 176, 187, 192, 202, 203, 208, 213, 237, 240, 259, 291, 312, 346, 364, 369, 372, 379, 398, 400, 429, 485, 497, 498, 521, 522, 539, 544, 545, 547, 551, 556, 571, 575, 576, 578, 580, 581, 582, 586, 593, 597, 613, 669, 670
altın alem: 174, 499
altın döğücüler: 613
altın kabara: 521
altın koşumlu sabâ sür'atli at: 583
altın leğen: 307
altın madeni: 38, 420, 421
altın sanduka: 24
altın sini: 100
altın taç: 310
altın tas: 424, 498
altın top: 86, 92, 98, 295
altın varak: 489, 514, 520, 521
altın yaldız: 100, 494, 497, 520, 614
altınlı fenerler: 508
altınlı haliçe: 161
altınlı kafesler: 110
altınlı peştemallar: 610
altınlı sağrı puşu: 497
Altıpoğaça Camii: 265
altıtop (gürz cinsi): 587
Amalak (Kayser): 8, 50
Amasra: 407
Amasya: 134, 148, 156, 200, 296, 298, 300, 301, 303, 325, 331, 366, 406, 546
ambar emini: 547
Ambarlı köyü: 331
amber: 4, 73, 203, 291, 307, 315, 316, 331, 338, 353, 357, 488, 512, 513, 531, 537, 553, 555, 606
amber sirkesi: 526
Amele kavmi: 634
Amik: 162, 200
Âmir-i Nevâtî, Şeyh: 501, 509
Amr, el-Âs oğlu: 486
Amr Ümeyye-i Damirî: 450, 453, 479, 498, 586, 607, 615, 637
Amr-ı Ayyâr: 2, 477, 483, 497, 498, 646
Amrî, Şair: 300
,amsonhane: 404, 470, 526
Amsterdam: 256
Anabolu: 125, 135, 377
Anadolu: 44, 51, 52, 76, 82, 101, 120, 121, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 146, 152, 153, 154, 159, 171, 187, 195, 198, 204, 206, 220, 221, 240, 242, 244, 245, 246, 251, 252, 254, 294, 297, 299, 324, 331, 339, 382, 410, 421, 422, 423, 428, 431, 437, 438, 439, 440, 446, 510, 523, 546, 589, 598, 613, 626, 634, 639, 643, 644, 645, 657, 661
Anadolu Hisarı: 290, 415, 426, 427, 467, 624
Anadolu kadıaskeri: 82, 129, 219, 220, 221
Anadolu kethüdası: 146
Anadolu nakkaşları: 615
Anadolu Türkleri: 76
anason: 496
Anavarin: 108, 230
Andelib Çelebi, Hânende: 635
Andelibî, Şair: 300
Andrik Kalesi: 163
Ane: 150, 157
Anid: 546
anison arakı: 662
ankâ: 200
Ankâhane: 663
Ankara: 127, 134, 294, 333, 386, 520
ankona: 619
ankona şarabı: 394, 666
ankoryasa: 541
Antakya: 13, 51, 58, 139, 510, 609, 629
Antalya: 299, 510
Antep: 148, 156, 532, 600
Anternâme: 482
apan: 653
Apo Koron Kalesi: 246
Apofi Mihal: 136, 254
araba: 27, 495, 512, 514, 515, 518, 528, 531, 535, 540, 547, 548, 550, 553, 554, 555, 568, 576, 592, 595, 598, 600, 601, 606, 608, 611, 612, 619, 621, 631, 632, 633, 658, 670
araba yaycıları esnafı: 630
Arabacılar Mahallesi: 284
Arabacılar Mescidi: 268
Arabacılar Meydanı: 341, 440
Arabgir: 134, 148, 156, 530, 628, 639
Arabî düdük: 627, 643
Arabî zurna: 627
Arabistan: 42, 43, 44, 59, 65, 76, 375, 382, 452, 611, 625, 641, 642
Arabzâde Abdurraûf, Mevlânâ: 325
Arafat Dağı: 121, 451, 474
Arap: 21, 45, 46, 47, 48, 49, 58, 95, 97, 100, 121, 129, 138, 140, 142, 215, 232, 246, 287, 295, 371, 396, 417, 431, 441, 465, 478, 503, 512, 525, 542, 561, 562, 587, 589, 601, 609, 628, 645, 653, 668
Arap askeri: 43, 46
Arap atlıları: 45
Arap Camii: 44, 388, 390, 391, 392, 393
Arap seyyahları: 38
Arap şairleri: 628

Arap zurnası sâzendeleri: 642
Arapça: 26, 204, 210, 299, 328, 652, 669
Arasat Meydanı: 505
Arasat şeyhi esnafı: 484
arasta: 605
Arat Kalesi: 136, 249, 251
arayıcı esnafı: 473, 474
Arbat elleri: 137
Ardahan: 109, 140, 149, 158, 546
ardala: 478
Ardamıh Deresi: 534
Ardanıç: 140, 149
ardıç: 77, 526, 623
Arhuza şarabı: 666
arayıcı: 546
arıgürz Mescidi: 327
Arış Kalesi: 167
Arifî: 356
Aristatalîs: 33, 486
Aristo: 124, 130, 165, 242, 365, 415, 461, 549, 668, 669
arka sakası esnafı: 494
Arkadya Kalesi: 108
arkalıçları: 621
armut: 537, 558
armozlar: 502
Arnavut: 76, 105, 124, 125, 179, 198, 213, 217, 236, 241, 243, 288, 306, 374, 517, 525, 530, 600, 603, 609, 624, 631, 632, 633, 653, 665
Arnavut Kasım: 531, 646, 659
Arnavutköy: 14, 414, 660
Arnavutluk: 108, 529
Aronda, Ceneviz Kralı: 387
arpa: 28, 495, 506, 548
arpa ambarı emini: 468, 548
Arpa Emini Hamamı: 288
arpa navluncuları esnafı: 506
arpa suyu: 658, 663
Arpacıbaşı Mescidi: 359
Arpacılar: 288
Arpaçukuru: 297
arpalık: 133, 486
Arrâf oğlu Şeyh: 298
arslan: 96, 201, 399, 520, 521, 586, 587, 592, 596, 597, 648
Arslan Ağa Camii: 433
Arslan Ağa Hamamı: 290
Arslan Ağa, Kethüda: 435
Arslan Ağa Sarayı.: 431
Arslan Ağa, Serbevvâb: 373
Arslan Paşa (Beylerbeyi): 126
Arslan Paşa, Can: 252, 253
arslan sütü: 664
Arslan Şah, Selçuklu: 644, 648
arslancı: 521, 592, 597
arslanhane: 19, 83, 469, 591, 597, 612
arşın: 223
arşın helvası: 537
Aruz ilmi: 305, 368
arz odası: 78, 161
Arz-ı Mukaddes: 2, 8, 9, 20, 40, 47
Arzodası: 209
asâ: 623
Âsaf Ağa: 642
Âsaf Berhıyâ: 567, 613
aselbend: 488, 606
Asesbaşı: 81, 245, 475, 477, 663, 666
asesler esnafı: 476
Ashâb: 212, 384
Ashâb-ı Kehf: 21, 188, 520
Ashâb-ı Suffe: 480
Aside: 474
Asîr (savaşı): 40
Askalan: 9, 55, 563
aslan resmi: 353
aslan suretli sancak: 615
asma: 215
asma (gürz cinsi): 587
asma kuşu: 590
asma (savaş oyunu): 215
âsmanîler: 566
âsmaniş (güreş oyunu): 587
Assaf Bey, Ferruhoğlu: 203
astronomi: 502, 503
Asvan: 290, 347, 609
aşçı: 78, 95, 235, 399, 499, 518, 519, 528, 529, 533, 542, 601
Aşçı karamürseli: 499
aşçıbaşı: 179, 206, 519, 535
Aşere: 454
Aşere kıraati: 202, 209
Aşere-i Mübeşşere: 2, 3, 5, 529, 583, 585, 610
aşevi: 80, 103, 108, 111, 117, 120, 123, 128, 177, 363, 380, 391, 426
Aşık Paşa: 326
aşiret beyleri: 143
Aşkî, Şair: 293
Aşknâmesi: 664
Aşur Ağa: 637
Aşure günü: 88, 342, 500, 501
Aşvadır: 475
at: 45, 52, 74, 88, 217, 230, 247, 249, 253, 270, 280, 323, 328, 347, 361, 435, 494, 495, 496, 520, 549, 550, 551, 566, 569, 570, 572, 576, 615, 655, 656
at cambazları: 551
at çulu: 60, 297, 599
at değirmeni: 466, 469, 494, 495, 496, 630, 633
at dellâlları: 551

at kayıkları: 59
At meyancıları (aracıları): 551
At pazarı emini: 550, 551
Atak: 139, 150
Atâullah Efendi: 165, 325
Atâullah Habeşî: 594
Atâullah, Mevlânâ: 338
Atâyî Çelebi: 339, 341, 668
atçıbaşı: 82, 446
ateş atıcılar: 397
ateşbâz: 565, 628, 629, 648
ateş-perest: 443
atıcıbaşı: 534, 591
Atıcılar: 289, 534, 591
Atıcılar Tekkesi: 534, 586
Atik Ali Paşa Kervansarayı: 281
Atik Hüsrev Paşa: 319
Atik Vâlide Sultan Sarayı: 431
Atina: 7, 84, 105, 217, 395, 510, 526, 555, 660
atlas: 160, 201, 489, 497, 502, 508, 520, 521, 537, 559, 593, 594, 617
atlasçılar esnafı: 619
atmaca (kuş cinsi): 489, 588, 597
Atmeydanı: 19, 29, 34, 35, 63, 78, 173, 177, 178, 181, 183, 198, 208, 225, 226, 233, 237, 243, 245, 259, 263, 266, 277, 280, 287, 313, 316, 347, 369, 417, 440, 544, 584, 586, 628, 658
Atpazarı: 120, 281, 327, 432, 434, 440, 469, 551, 599, 632, 633
Atpazarı Camii: 265
Atpazarı Hanı: 281, 435
atrine: 538
attar: 394, 582, 605, 606, 607, 608, 672
Attar-ı Bilbeysî, İmam: 512
av: 308
av köşkü: 415
av sahneleri: 425
avanta kürek: 64
Avara (Çingene): 521
avârız-ı divaniye: 153
Avarin: 222
avcı: 290, 519, 521, 522, 588, 597
avcıbaşı: 521, 597
Avınç, Ermeni: 638
avize: 91, 111, 113, 115, 174, 260, 364, 594
Avlonya: 108, 120, 134, 144, 152, 609
Avrathisarı: 105
Avratpazarı: 18, 32, 123, 265, 272, 276, 277, 288, 318, 558, 620
Avrupa: 496
avşıla şarabı: 513, 658, 661
Avusdos günleri: 29
Avusturya: 176, 198, 213, 256
Avvâdân: 627
Ay Sofya kız: 84, 88
aya bûselik makamı: 205
Aya Dede: 57, 60, 319
Aya Sofya (Vezendon'un kız kardeşi): 83
Ayak nâibi: 81, 392
ayak sahafı: 614
Ayakapı: 30, 60, 275, 319, 660
Ayakhane: 661
ayakkabı dikicileri esnafı: 601
Ayalonka şehri: 376
Ayamavra sancağı: 135
Ayameki: 105
Ayaniko Ayazması Kalesi: 15
Ayanikokapısı: 389
Ayanta (günleri): 541
Ayanta Kalesi: 15
Ayas Paşa, Veziriazam: 124, 126, 335, 377, 404
Ayasluk: 84, 527, 625
Ayasofya: 13, 15, 19, 27, 34, 37, 39, 42, 53, 62, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 110, 112, 119, 122, 173, 183, 199, 202, 208, 269, 270, 275, 277, 278, 280, 285, 295, 311, 312, 315, 317, 319, 338, 350, 363, 381, 401, 440, 494, 537, 545, 559, 629, 631, 659
Ayasofya Camii: 13, 31, 74, 83, 88, 89, 92, 93, 94, 97, 127, 166, 202, 350, 367, 611
Ayasofya çanlığı: 50, 92, 430
Ayasofya Çarşısı: 97, 658
Ayasofya Hamamı: 286, 288, 290, 659
Ayasofya Kilisesi: 15, 19, 34, 71, 89, 408
Ayaspaşa: 402, 407
Ayazma: 360, 374, 382, 389, 391, 440
Ayazmakapısı: 30, 61, 440, 573
Ayazmend Beyi: 61
Ayazmend şarabı: 666
Aydın: 134, 146, 154, 301, 304, 641
Aydın Çavuş Mahallesi: 383
Aydın Ermeni: 581, 637
Aydınbay: 60, 62
aygır: 639
ayı: 521, 566, 596, 597, 649
ayı balığı: 539
ayıcılar: 521
âyinebâz: 629
âyine-i İskender (İskender aynası): 562
Ayintâb: 148
ayna: 586, 621
aynacılar esnafı: 621
Ayn-ı Ali: 65
Aynî Hatun: 373
ayran: 515
ayrık: 441
Ays evlatları: 6

Ays oğlu İshak: 51
Ayşe, Hz.: 47, 569
Ayşe Sultan: 83, 239, 278, 285, 311, 431
Ayşhane: 663
ayubâz: 629
ayva kokusu: 4
Ayvansaray: 28, 30, 283, 607
Ayvaz Şah, Küpeli: 646
Ayyâr: 620
Ayyâr oğlu Amr: 543, 625
Ayz b. Sam: 50
Azak: 3, 12, 38, 50, 137, 217, 228, 229, 237, 257, 387, 422, 441, 515
azaplar: 74, 229
Azatlı: 16, 17, 445
azebistan: 80, 135, 154, 218, 289, 377, 378
Azebkapısı: 15, 289, 393
Azebler: 265, 286, 287, 335, 345, 378, 383, 526, 658, 670, 672
Azepkapısı: 389, 390, 391
Azer: 568
Azerbaycan: 55, 200, 325, 530, 546, 553
Azerbuc: 158
Azez livası: 139, 148, 156
Aziz Efendi Bağı: 558
Aziz Efendi oğlu: 221
azmayiş (ok cinsi): 584
Azmayiş (put): 73
Azmî: 285
Azmiyâ: 312
Azmîzâde Efendi, Mevlânâ (Anadolu kazaskeri): 219
Azmîzâde Hâletî Çelebi: 177, 341, 668
Azmîzâde Yalısı: 409
Azrail: 34, 87, 251

Baalbek: 569, 612
Baba Acem: 637
Baba Âhû: 637
Baba Ali: 638
Baba Amr: 585
Baba Arap: 587
Baba Cafer Sultan: 48, 49, 61, 62, 92, 319
Baba Cafer Zindanî Tekkesi: 62
Baba Çelebi Medresesi: 273
Baba Hasan, Şeyh: 587
Baba Maksud: 92
Baba Mehmed (Papas): 73, 74
Baba Nazlı Kolu: 646
Baba Reten: 489, 490, 530, 559
Baba Sevindik-i Hindî: 625
Baba Süleyman Ağa Yalısı: 408
Baba Şahin, Çengî: 638
Babadağı: 258
Bâb-ı Hümâyûn: 19, 31, 77, 90, 197, 237, 247, 281, 548, 602
Bâb-ı Saadet: 78
Bâb-ı Züveyle: 125
Babulluk: 477
bâc: 86, 222
Bacvanlar: 142
Bacvanlı: 151
badaluçka: 565, 566, 567
badana: 632
badanacı Ermeniler: 632
badanacılar esnafı: 630
bâdehane: 663
badem: 488, 496, 532, 537, 557
badem yağcısı attarı esnafı: 606
bademli köfterciler: 532
Badille Mahallesi: 383
Badrak Orağzı: 137
bâdyân: 511, 553, 658
badyeler: 530, 531
Baf Kalesi: 138, 166
Bafra: 407
Bagavî Tefsiri (kitap): 333
bağal (savaş oyunu): 215
bağana kürkleri: 596
Bağaneskî: 609
bağcı: 57, 409, 418, 420, 421, 423, 424, 437, 489, 490, 559
Bağdad: 1, 46, 49, 50, 55, 70, 85, 90, 93, 107, 120, 121, 122, 126, 127, 131, 132, 133, 140, 141, 150, 151, 162, 168, 170, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 188, 189, 197, 201, 211, 213, 216, 217, 218, 222, 234, 236, 240, 243, 282, 314, 346, 350, 368, 400, 429, 430, 439, 464, 467, 478, 479, 481, 483, 485, 488, 514, 521, 546, 547, 570, 586, 588, 589, 592, 594, 600, 605, 610, 615, 654, 670, 671
bağdadî (güvercin cinsi): 588, 589, 590
Bağdadîzâde: 386
Bağ-ı Cinân Kalesi: 181
bağla (savaş oyunu): 215
bağla top (savaş oyunu): 215
bahar helvası: 394
baharat: 394, 496, 526, 616
Baharlı şerbet: 511
Bahçe imamı: 196
Bahçekapı: 28, 201, 519, 548
Bahçeli (kalyonu): 224
Bahçesaray: 10, 137, 472
Bahçıvan: 288, 558, 647
Bahire: 85, 142, 581
Bahirnâme (kitap): 370
Bahran (savaşı): 40
Bahr-i Muhit: 12, 502, 657

Bahr-i Okyanus: 502
Bahr-i Süveyş: 502
Bahr-i Umman: 12, 478, 502
Bahşî Efendi: 340
bakır: 83, 97, 98, 113, 261, 324, 382, 397, 573, 574, 575, 578
bakır gemi: 36, 395, 396
bakır ibrikler: 532
bakır kazanlar: 488
bakır maşrapalar: 658
bakır sızırıcılar: 573
bakır sini: 433
Bakî: 330, 480
Bakî Efendi: 329, 357, 367
Bakî Mezarlığı: 298, 472, 491, 572, 577, 580, 581, 606, 614, 623
Bakî Paşa, Defterdar: 179, 180, 188
bakire: 52, 65, 75, 76
bakkal: 553, 555, 556, 557, 655
bakla: 495, 541
Baklalı: 14
Baklalı Han Kervansarayı: 280
Baklalı Köyü Mesiresi: 445
bakraç: 531, 532, 658
Bakraçlı: 446
Bakü Demirkapısı: 90
bal: 54, 360, 517, 536, 555, 557, 655, 658, 659, 660, 663
balaban: 445, 588, 627, 642, 665
Balat: 76, 264, 287, 540, 625, 640, 646
Balatin: 135
Balatkapısı: 29, 30, 264, 440, 660
Balatşah Mahallesi: 646
balcı esnafı: 616
Balçık Kasabası: 247
balgam: 348, 532, 540
balgam renkli taş: 291
balgamî: 494
Balı Bey, Küçük: 128
Balı Çelebi, Kasımpaşalı: 639
Balı Çelebi, Sofyüzlü Karagöz: 653
Balı Efendi, Şeyh Sarhoş: 166, 331
balık: 12, 18, 26, 37, 345, 361, 393, 411, 418, 419, 420, 424, 436, 439, 442, 445, 469, 503, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 543, 566, 639
balık dişi: 208, 586, 596
Balık emaneti: 468
balık emini: 424, 535, 538, 539, 541, 543
balıkcıl telleri: 588
balıkçı: 289, 420, 421, 535, 536
balıkçıl (kuş cinsi): 362, 588
Balıkçılarkapısı: 31
Balıklağa Kalesi: 105, 137, 387
Balıkpazarı: 30, 259, 389, 393, 538, 540, 541, 544, 660
balısıca arakı: 662
Balısıra: 137
Balızâde Efendi: 404
Balî Efendi: 357
BalıiKaptan, Bursalı: 507
Balî Paşa Camii: 266
Bâlis: 156
balisıca: 658
Balkapanı: 280, 511, 513, 555
balkırmata: 64, 222
Ballıbadra Kalesi: 108
balmumu: 80, 91, 113, 478, 517, 518, 578, 616
balsuyu esnafı: 660
balta: 323, 475, 477, 520, 569, 621, 653
baltacılar: 78
balyemez top: 29, 190, 199, 223, 255, 256, 395, 397, 398, 417, 422, 436, 475
Balyoz Hamamı: 289
Balyozlar: 289
ban: 68
Banaluka: 135
Bandırma: 542
Banyânî kavmi: 609
Barbut: 627, 641, 642
barça (gemi cinsi): 224
bardak: 38, 607
bardakçı: 357, 606
Bargiri: 142, 151, 162, 200
Bartın: 407, 526, 634, 659
barut: 37, 182, 231, 442, 468, 475, 508, 519, 545, 563, 564, 565, 567, 669
baruthane: 38, 80, 126, 377, 440, 442, 443, 468, 519, 544, 545
basmacılar: 617
Basra: 131, 133, 141, 162, 166, 243, 259, 368, 483, 492, 498, 513, 537, 546, 642
basur: 38
başçı: 522, 524, 525, 526, 527
başçıbaşı: 522, 525, 528
başdarda: 182, 215, 223, 239, 257, 586
Başhisar: 391
baştankara (kuş cinsi): 411, 590
bataklık: 218
Batlamyus: 8, 18, 51
batlisler: 41
Battal Bağları: 430
Battal Gazi, Seyyid: 49, 50, 92, 429, 430, 431, 437, 439
battal (müzik aleti): 626
Batum: 140, 149, 157
Bayat: 141
Bayburt: 57, 109, 302
Bayezid: 125, 307, 487, 548, 567
Bayezid Camii: 76, 108, 214, 277, 339, 350, 579

Bayezid Hamamı: 290
Bayezid Han: 1, 68, 69, 70, 105, 106, 107, 108, 109, 128, 163, 263, 270, 271, 276, 277, 287, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 305, 314, 318, 321, 373, 388, 396, 399, 409, 439, 446, 560
Bayezid Han ambarı: 469
Bayezid Han Çeşmesi: 282
Bayezid Han kapısı: 31
Bayezid Han Kervansarayı: 280
Bayezid Han menzili: 214
Bayezid Han topları: 400
Bayezid Han Türbesi: 125
Bayezid Han, Yıldırım: 17, 53, 54, 56, 89, 184, 377, 423, 428, 651, 652
Bayezid Kalesi: 142, 151, 159
Bayezid kapısı: 80
Bayezid Kazancıları: 79
Bayezid Meydanı: 108, 587, 612
Bayezid semti: 267, 277, 545, 582, 584, 614
Bayezid, Şehzâde: 127, 165, 167, 170, 307, 311, 314, 640
Bayezid-i Bistâmî: 297
Bayezid-i Veli: 34, 39, 62, 65, 67, 68, 69, 70, 106, 107, 108, 112, 265, 294, 296, 297, 299, 310, 352, 381, 396, 425, 426, 442, 502
Bayezid-i Veli Camii: 106, 201
Bayezid-i Veli Hamamı: 34
Bayezid-i Veli İmareti: 275
Bayezid-i Veli Meydanı: 440
Baykara makamı: 209
baykuş: 13, 35
bayrak: 30, 52, 64, 198, 231, 309, 499, 506, 508, 549, 598, 601
bayrakdâr: 615
Bayram: 186
Bayram Ağa (Yeniçeri ağası): 222
Bayram Paşa: 27, 28, 31, 32, 182, 190, 198, 200, 201, 278, 279, 317, 409, 465, 667
Bayram Paşa Bağı: 440
Bayram Paşa Camii: 266
Bayram Paşa Hamamı: 288
Bayram Paşa, Kaymakam: 28, 183, 198, 345, 389
Bayram Paşa, Koca: 27
Bayram Paşa, Murad Han veziri: 318
Bayram Paşa Türbesi: 318
Bayram Paşa, veziriazam: 466
Bayram Şah: 646
Bayramî tarikatı: 299, 343, 351, 362, 370, 385
Bayrampaşa hubbu: 659
Bazargânbaşı: 471
Bebek Bahçesi: 414, 440
bebr: 521
Beç: 162, 1171, 176
Beçkapısı: 213
Beçkerek: 163
Bedahşan: 559
beddâvî gömleği: 510
beddâvî şerbetçisi: 334, 531
Bedehşân: 576
Bedesten: 74, 193, 280, 320, 325, 356, 360, 375, 382, 392, 406, 413, 419, 435, 513, 576, 578, 581, 592, 594, 604, 617, 618, 620, 621, 622
Bedevîler: 121
bedevine şarabı: 658, 662
Bedîl oğlu Vertâ: 544
Bedir: 6, 40, 482, 585
Bedîüzzaman: 365, 615
Bedreddin Mahmud, Mevlânâ: 304
Bedreddin Mehmed, Hekim: 165
Bedr-i Huneyn: 503, 544, 585, 653
Bedros, Ermeni: 576
Bedrü'l-ahîr (savaşı): 40
Beganoğlu: 255
Beğ Yalısı: 418
Beğşehri: 147
Behiştî, Şair: 166, 299
Behlül Dânâ: 185, 550
Behlül Kassâ: 607
Behram Paşa (Beylerbeyi): 125, 126
Behzad: 207, 372, 425, 615
bekâr evleri: 423
bekârhane: 281, 477, 601, 603, 617
bekârlar: 603
bekârlar pazarı: 353
bekçiler: 618, 621
Bekir Ağa (Sâzende): 641
Bekir Efendi, Mevlânâ Akçalı: 326
Bekir Paşa: 223
Bekkâr, Şeyh: 302
Bekri kardeş: 540
Bekrî Mustafa: 653
Bekrîler: 658
Bektaş: 657
Bektaş Ağa: 238, 246
Bektaş-ı Veli: 52, 61, 473
Bektaşî: 351, 416, 445, 657
Belbis şehri: 572
Belde-i Tayyibe: 1, 19, 39, 72, 186, 464, 465, 467, 667
Belderan: 475
Belgrad: 66, 80, 105, 125, 126, 135, 161, 171, 255, 256, 279, 545, 547
Belh: 41, 196, 321, 335, 536
Belis: 139, 148
Belkas: 143
Belkıs: 84, 594, 613, 625, 637
Belkıs Ana şehri: 44

Belkıs Havva: 7
Belvara Kalesi: 162
bem: 479, 627
Bender: 137, 269, 561
Bender Kalesi: 120, 248
Bender: 134
Akkirman: 134
Bender-i Devâbâd: 124
Bender-i Div: 162
bendîşeler: 570
Benekli Şah, Selânikli: 640
Yekfelun: 556
benglik (esrar): 608, 659
Benî İshak: 6
Benî İsrail: 9, 544, 555, 569
Beni Kotur: 142, 151
Benî Kaynuka (savaşı): 40
Benî Kureyş: 628, 649, 650
Benî Lahyân (savaşı): 40
Benî Rebî: 140
Benî Rebia: 150
Benî Selim (savaşı): 40
Benî Ümeyye: 43
Beni'l-Mustalık (savaşı): 40
Benli Hasan: 305
Benli Urum: 576
Benûferit (savaşı): 40
berat: 56, 82, 104, 159, 239
berber: 342, 360, 584, 591, 601, 609, 610, 611, 638
Berberiçe: 508
Berberistan: 452, 609
Berda şehri: 129
Berda'î oğlu Mehmed: 304
Berduğ: 142, 151
berebaşılar: 485
Berezesne Kalesi: 162
Berezinçe Kalesi: 255
Bergam: 546
Bergama Kalesi: 428
Bergamalı: 294, 335
Bergofça kasabası: 344
Berhıyâ: 165, 188, 613
Beriyye: 47
Berkok Sultan: 562
Berkovişte: 229
berş: 658
Bruçî: 620
besbâse: 487, 606
bestenigâr makamı: 207
beşik: 99
Beşiktaş: 94, 117, 128, 165, 217, 289, 408, 409, 410, 411, 412, 422, 431, 467, 509, 540, 565, 624, 639
Beşiktaş Bahçesi: 409, 410, 440
Beşiktaş Mevlevîhanesi: 638
Beşir Ağa: 170, 314
Beştepe: 548
Betlen Gabor: 172, 254
Bey Hamamı: 289
Bey Nehri: 63
Beyânî, Şeyh: 216, 326, 370
Beykoz: 82, 424, 467, 624
Beykoz Bahçesi: 214
Beykoz Hamamı: 290
Beykoz İskelesi: 424, 446, 538
beylerbeyi: 125, 130, 132, 133, 141, 143, 152, 165, 195, 224, 238, 242, 244, 246, 252, 254, 270, 316, 317, 480, 483, 498, 507
Beylerbeyi Bahçesi: 428
Beylerbeyi Çeşmesi: 282, 324
Beypazarı pirinci: 510
Beyrut: 64, 65, 138, 510
Beyşehri: 134, 155, 333
Beyt-i Sabastiyye: 100
Beytü'l-harâm: 401
Beytüllahm: 8, 23, 24, 99, 408
beytülmal: 104
Beytü'l-mamur: 462
Beytü'l-mukaddes: 109
beyzâbâz: 629
Beyzâde Çelebi Çeşmesi: 354
Beyzâde Efendi: 328
bez: 594, 620
bezci tacirleri esnafı: 620
bezciler: 501
bezirciler: 555
bezirgân: 287, 511, 513, 523, 533, 543, 544, 552, 555, 556, 572, 596, 608, 618
Bezirgânbaşı Bağı: 372
beziryağı: 541, 555, 631
Bezzâzistân Kethüdası Medresesi: 273
Bezzâziye: 511
bıçak: 53, 94, 519, 562, 563, 569, 576, 579, 582, 583, 611
bıçak kıncısı: 562, 583
bıçak taşı: 612
Bıçakçı Dede, Seyyid: 62
bıçaklar: 383
bıçkı: 487, 490, 569, 604
bıçkıcılar: 625, 630, 631
biber: 526
Bidkar: 162
Biga: 135, 145, 155
Bihke Kalesi: 168
Bilâl-i Habeşî: 2, 202, 275, 450, 453, 480, 583, 634
Bilbis: 584
bileği taşı: 459
bilginler: 11, 74, 129, 165, 668
billûr: 87, 112, 114, 174, 259, 291, 356, 394, 401, 411, 494, 537, 603, 607, 665

bimarhane: 118
bina emini: 119
Binbereket (Çingene): 521
Binbir Çivili Kubbe kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Bingöl: 441, 517, 527, 532
Binyaz Pehlivan: 178, 191, 192
Birecik: 139, 148, 157
Birgi Kasabası: 166, 333, 338
Birimbal: 511
Biru: 186
Biryâncılar: 529
Bisütun Dağı: 224
Bitlicezâde: 340
Bitlis Hanı: 142, 248, 291, 635
Bitlis Kalesi: 200
Bitpazarı: 281, 620
Biyim: 10
Bobofça Kalesi: 162, 255
Boçkay İştvan, Erdel Kralı: 171
bodoç: 601
bodostoma: 10, 502
Bodrum Kalesi: 162
boğa: 520, 556
boğası bezcileri: 620
boğasıcılar: 617
Boğaz: 42, 539, 540
Boğazhisar: 12, 44, 56, 117, 252, 261, 395, 421, 422, 467
Boğdan: 54, 108, 130, 137, 162, 169, 178, 198, 229, 247, 252, 253, 258, 297, 338, 423, 510, 515, 523, 555
boğma (güreş oyunu): 212, 587
Boğol: 573
Boğuk Kapdan: 654
bokluca bülbül (kuş cinsi): 590
Bokluca Hamam: 289, 393
bolahenk (müzik aleti): 626
Bolayır: 546
Bolu: 134, 146, 154, 200, 300
borçlular zindanı: 49
bornoz: 383
borton (gemi cinsi): 224
boru: 30, 200, 499, 508, 520, 632, 637, 642, 644
Bosna: 56, 124, 126, 127, 128, 130, 132, 134, 145, 162, 163, 166, 168, 171, 190, 195, 197, 231, 249, 250, 252, 253, 254, 273, 279, 532, 547, 572, 614, 639
Bostan Efendi: 337
Bostan Hamamı: 287, 558
Bostan (kitap): 209
bostancı: 31, 35, 78, 80, 226, 287, 348, 349, 371, 409, 470, 523, 534, 579, 597, 603, 669
bostancıbaşı: 81, 127, 155, 169, 172, 187, 195, 196, 197, 217, 219, 226, 233, 400, 410, 413, 414, 422, 424, 427, 489, 530, 534, 539, 579
bostancıbaşı kayığı: 239, 240, 419, 423
Bostancıbaşı köprüsü: 247, 344
Bostancılar tazıhanesi: 470
Bostanzâde Efendi: 328
Boşnak: 125, 226, 382, 639, 653
Boşnak Dede gülü: 384
Boşnak dili: 341
Boşnak pabucu: 345
Boşnakbağı: 382
boya: 608
boyacı tokmağı: 622
boyacılar esnafı: 621
Boyacılarkapısı: 105, 344
boyahane: 470
Buyak: 136, 255
boybeyi: 45, 109, 387, 486
Boynukısa Hacı: 646
boynuz: 347, 644
Boz Vasıl Deresi: 534
boza: 95, 542, 656, 657, 658, 659, 665
bozacıbaşı: 658, 665, 666
bozacılar: 466, 601, 656, 657, 658
bozahane: 95, 97, 187, 193, 257, 373, 401, 417, 466, 477, 525, 658, 659, 665
Bozburun mahalli: 386
Bozca: 42
Bozcaada: 248, 375, 394, 666
Bozdoğan Kemeri: 284, 337
bozdoğan topuz: 35, 103
Bozok: 134, 148, 156
bozon şarabı: 658, 662
böbrek: 525
Böğürdelen: 161
bölük ağaları: 141, 160
bölükbaşı: 239, 494
börek: 466, 492, 493
Bucak Bağı: 440, 558
Bucak Tatarı: 137, 253
buci ırgatları: 35
Buçuk (günleri): 541
Budin: 66, 121, 125, 126, 130, 132, 133, 135, 145, 146, 162, 191, 213, 236, 249, 250, 254, 255, 343, 345, 496, 547, 555, 581, 639
Bugados: 9
buğday: 17, 86, 90, 450, 451, 490, 495, 499, 506, 548
buğday ambarı: 417, 422, 468, 548
buğday çalkayıcı esnafı: 495
buğday çorbası: 160, 433, 490
buğday ekmeği: 447
buğday emini: 548
Buhara: 41, 196, 321, 335, 480, 536
Buharî (kitap): 41, 209, 274

Buharî, Şeyh: 298
Buhtunnasr: 8, 9
buhur: 553, 606
buhur suyu: 488
buhurcular esnafı: 606
buhurdan: 174, 364, 512, 576
buhur-ı fitil: 477
buhur-ı nebî: 606
Buhurîzâde, Hafız: 636
Buka: 138
bukalemun: 84, 102, 173, 291, 613
bukalemun nakışlar: 32, 35, 580, 595
Bukrat Hakîm: 23, 33, 486
Bulgar: 21, 603
Bulgurlu: 246
bulup hendese: 119
buncu: 540
Bundukân: 38
bundukânî kâğıtları: 614
Burak: 449
bure: 581, 582
bureciler esnafı: 581
Burgaz İskelesi: 415
Burgaz Kalesi: 9
Burgazice Vezir: 9
burgu: 477, 502, 569
burgucular esnafı: 569
Burgucular Kulesi: 573
Burhaneddin, Nakibüleşraf: 369
Burma işkenceciler esnafı: 630
burma top: 400
Burnaz Âtike Sultan: 317
Burnaz Deli: 349
Burnu: 609
Bursa: 7, 44, 52, 54, 56, 60, 69, 72, 84, 85, 89, 122, 130, 146, 154, 172, 183, 186, 243, 251, 252, 293, 294, 295, 298, 304, 306, 308, 332, 337, 386, 390, 438, 465, 514, 532, 534, 542, 546, 547, 589, 590, 594, 619, 625, 652, 653
Bursalı: 76, 293, 294, 299, 300, 301, 305, 306, 322, 324, 325, 507, 589, 628
burun otu: 346
bûselik makamı: 205, 643
Bûsırî (Muhammed): 481, 650
Busra şehri: 85, 448, 481, 506, 512, 593, 617, 626
butluğ: 561
buyurdu: 256
buyurdu-yı şerif: 86
buz küsküleri: 535
bülbül: 91, 111, 175, 276, 284, 346, 356, 362, 411, 577, 590, 591, 635, 645, 656
Bülbül Divanesi: 346
Bülbül Ermeni şerbeti: 531
Bülbül usta: 530
Bülbül usta, Hoşafçıbaşı: 530
Bülbülderesi: 289, 358, 362
Büreyde-i Eslemî: 479
Bruçî: 592
bürüncük: 347, 348
büyü: 655
Büyükdere: 289, 383, 420, 421, 440, 656, 661
Büyükkulekapısı: 389
büzürg makamı: 205

Cab (ok cinsi): 585
Ca'ber Kalesi: 47, 569
Câbir-i Ensârî: 462, 483
cadı: 349
Cafer Ağa Medresesi: 272
Cafer Bey, Şeyh Baba Nakkaş: 94, 165
Cafer Çavuş (Sâzende): 641
Cafer Çelebi Medresesi: 272
Cafer Çelebi, Nişanî: 299
Cafer Çelebi, Taczâde (nişancı, hattat): 298
Cafer Efendi, Mevlânâ: 165, 368
Cafer el-İmâdî: 322
Cafer Gazi ki Seyyid Battal: 49
Cafer Kaptan, Bodur Gürci: 224, 507
Cafer Paşa, Habeş veziri: 174
Cafer Paşa, Hadım: 165, 168
Cafer Paşa, Kaptan: 155, 169, 217, 223, 370, 408
Cafer Sadık: 598
Cafer Sultan, Seyyid Baba: 48, 49, 61, 62, 92, 319
Cafer Şah: 643
Caferâbâd Dağı: 371
Caferâbâd Tekkesi: 15, 351, 372, 373
Cafer-i Bermekî: 316, 652
Cafer-i Hâşimî: 570
Caferî mezhebi: 373, 476
Cafer-i Sadık, İmam: 451, 452, 458
Cafer-i Tayyâr: 594, 595, 599
Calender geçidi: 14
Calinus: 23, 33, 486
Câlût: 561, 584, 585
cam: 494, 573, 610, 612
cam celâcilli: 634
cam dübeleği: 627, 644
cambaz: 154, 628
camcıbaşı işyeri: 470
camcılar: 630, 631
camhane: 661
Cami-i Emeviyye: 91
Cami-i Ezher: 91

Cami-i Kebîr: 410
Câmî-i Rumî, Şair: 293
Câmiü's-sağîr: 41
camus: 489, 491, 516, 519, 520, 540, 556, 566, 573, 587, 625
Can Kuyusu Mesiresi: 361
can otu: 392
Canberdî Gazâlî, Çerkez: 161, 164
Canbezdi hamallar: 542
Canha (Gümüşhane): 140, 546, 581
cângüş (savaş oyunu): 215
Canik: 134, 148, 156, 301
cankurtaran: 390, 501, 505
Cankurtaran Kalesi: 126
Canpetro: 577
Canpolad: 129, 217
Canpoladzâde: 172, 217, 222, 271, 278, 284
Cançah: 613
caraskal: 35, 552
cariye: 65, 67, 75, 109, 233, 317, 486, 500, 515, 544, 553, 655
casus: 254
cebe: 492, 522, 561, 601, 615
Cebealikapısı: 517
cebeci: 74, 80, 136, 192, 238, 254, 431, 545
Cebecibaşı: 178
Cebel oğlu Muaz: 614
Cebel-i Cemri: 143
Cebel-i Kaysun: 626
Cebel-i Lübnan: 612
cebeliler: 153
Cebeliye: 138, 147, 157, 607, 609
cebelü: 130, 132, 133, 143, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159
Cebel-i Elheme: 609
Cebrail: 34, 40, 87, 362, 447, 449, 451, 452, 453, 454, 462, 482, 484, 490, 500, 514, 582, 593, 610, 611, 614, 637
Çedallah Ebû Turâb: 631
Cedîd Sayda: 131
Cedîd Vâlide İmareti: 433
Celâl, Kadı: 128
Celâleddin: 120, 344, 386
Celâleddin-i Rumî, Mevlânâ: 63, 294, 321, 350, 380, 403, 411, 626
Celâlî: 169, 171, 172, 179, 194, 199, 235, 238, 242, 245, 246, 251, 252
Celâlzâde: 129
Celâlzâde Bey, Nişancı: 165
Celeb Gedâyî (Sâzende): 640
Celeb Kâtibî (Sâzende): 640
celî hat: 102, 105, 260, 269, 339, 358, 472
Celîlî, Şair: 299
cellat: 23, 78, 80, 81, 233, 311, 316, 347, 476, 477, 550
Celvetî tarikatı: 380, 437
Cem: 23, 68, 69, 90, 245, 671
Cem Şah: 63, 67, 68, 69, 70, 109, 293, 294, 300
Cem Şah Sadîsi: 63, 68, 293
Cem Şah, Şehzâde: 67, 69, 299
Cem Şah üzümü: 384
Cemaleddin, Şeyh: 62
cemâlî: 235, 242, 251
Cemâlî Hurrem Çelebi, Mevlânâ: 351
Cemâlî, Şair: 293
Cemapûr askeri: 80, 194, 534, 645
Cem-i Cemşid: 643
Cemmâse: 140, 150
Cemşid: 90, 115, 527, 555, 563, 565, 578, 595, 615, 623, 624, 625, 642, 643, 652, 661, 665
Cenânî, Bursevî: 333, 337
cenaze peykleri: 483, 633
cendere: 633
Cendereci Köyü: 38, 444
Cenderecizâde: 293, 298
Cenneti (Kaptan): 507
Ceneviz: 50, 387, 393, 418
Ceneviz Frengi: 50
Ceneviz kralı: 18, 25, 387, 420
Ceneviz kralzâdesi: 389
cengârî: 574
Cengciler esnafı: 627
Cengizoğulları: 596
Cenkûle: 141, 143, 151
cennet bağı: 91
cennet ipeği: 449
cephane: 19, 77, 181, 184, 190, 224, 248, 250, 255, 256, 281, 368, 422, 436, 442, 469, 545, 559, 565, 603
cerahor: 224
Cerâm oğlu Halim: 473, 609
Circe: 131, 520
Cercis Peygamber: 448, 625
Cerem: 162
Ceres Meydanı Mesiresi: 361
cereskal ilmi: 32, 59, 84
Cerir-i Taberî: 554
Cerîrî Tefsiri: 99
cerrah: 74, 276, 287, 485, 487, 666
cerrahbaşı: 276, 488, 489
Cerrahpaşa: 171, 287
cevahir bezirgânı: 576
Cevahir Kolu: 647, 648
cevahir koşum: 618, 647
cevahir kuşak: 474, 575
cevahir matara: 498
cevahir minare: 116
cevahir sorguçlar: 588
cevahirci: 576, 580, 647
cevâlî sadakası: 121

cevâriş: 658
Cevazir: 141, 150, 594
cevher-satıcı esnafı: 579
ceviz: 383, 411, 488, 532, 537, 554, 557, 586, 632
cevizî (güvercin cinsi): 588
Cevletî tarikatı: 352
Cevrî: 182, 183, 184, 185, 214, 215, 216, 227, 228, 405, 587, 654
cevşen: 522, 601, 615
Cevşenî, Hânende: 635
ceylan: 85, 346, 399, 521, 604, 648
Cezayir: 128, 130, 131, 132, 133, 142, 145, 196, 222, 224, 246, 344, 383, 384, 394, 412, 506, 508, 520, 546, 560, 589, 590, 622, 669
Cezayir sarması (güreş oyunu): 212, 587
Cezire: 139
Ceziretü'l-Arab: 302
Cezzâr-ı Tâifî oğlu Halim: 514
Cıgalazâde: 168, 169, 171, 172, 223, 413, 638
cılâv katırı: 520
Cibali: 540
Cibalikapısı: 30, 45, 47, 53, 60, 268, 319, 338, 548, 558, 607, 660
cibinlik: 617
Cibril-i Emîn: 462
cıda: 561
Cidde: 141, 451, 481, 492, 501, 509
Cido Ali şaykası: 499
cifir ilmi: 129, 165, 235
cifirci: 242
cifr: 49
ciğa teller: 494
ciğciğa teller: 479
ciğer köftesi: 525
ciğerciler: 525
Cihan bağı: 436
cihan-bahş macunu: 659
Cihangir: 407
Cihangir Camii: 123, 261, 395, 402
Cihangir, Şehzâde: 122, 123, 163, 167, 276, 309, 313
Cihangir Tekkesi: 403
cihanşahî: 571
cilâcı: 546
cilbent: 460
ciltçiler: 614, 633
Cilve Çavuş, Taklitçi: 655
Ciminni (kalyonu): 224
Cin Ahmed, Matrakbâz: 587
cinceve köçeği: 601
Cinci Hoca: 226, 230, 232, 233, 234, 279, 315, 316, 431, 434
cirit: 213, 214, 376, 409, 424
Cirit Meydanı: 214, 377, 440
civacılar esnafı: 582
Civan Dilsiz: 203
Civankapıcıbaşı Bahçesi: 409
Civankapıcıbaşı Sarayı: 358
Civan-Nigâr: 653
Cize şehri: 480, 577, 604
Coğrâfiye: 502
Cudi Dağı: 88, 500, 532
Cuma namazı: 186
Cumapazarı: 383, 435
Cumapazarı Hamamı: 287
Cumapazarı Köprüsü: 383
Cumapazarı Mahallesi: 383
cura: 376
cura zurna: 627, 642
Cûybâr Kadın Sarayı: 278
cübbe: 121, 345, 665
Cübbe Ali: 57, 60, 61, 101, 265
cübbe sadakası: 121
Cübül şehri: 593
cüceler: 232, 288
Cülâ Hasan (Sâzende): 640
Çölek: 172
cüllâb: 531
cüllâh (bez dokuyucu) esnafı: 594
cülûs: 186, 577
cülûs bahşişi: 186, 187, 234, 235
Cündî Meydanı: 279
Cüvan Dilsiz: 670
Cüvan İstifan: 253
Cüvan Kapıcıbaşı: 226, 228, 279, 280, 345
cüzzam: 21, 22, 434, 488, 672

Çadır: 57, 126, 161, 190, 194, 199, 224, 231, 240, 246, 251, 255, 289, 308, 354, 419, 430, 443, 446, 553, 554, 555, 576, 595, 621, 634
çağanabâz: 645, 646, 647
Çağatay yazısı: 472
Çağatayca: 335
çağırtma düdük sâzendeleri: 643
çakal: 521
Çakdurkan: 26
Çâker Bey, Celeb: 638
Çâker Şah: 646
Çâkerî, Şair: 299
çakı: 655
çakır ala (güvercin cinsi): 588
çakır (kuş cinsi): 588
çakırcıbaşı: 125, 143, 160, 597
Çakırhane: 661
Çakman Celeb, Taklitçi: 216, 655
çakşır: 345, 592

çakşırlı kut (güvercin cinsi): 588
Çaldıran gazâsı: 303
çalgı: 194
çalgıcılar: 291, 346, 393, 641, 645, 647, 661
çalıcı: 646, 647, 665
çalıcı mehterler: 623, 624
çam: 397, 398, 623
çam ağacı: 506
çam direkleri: 398, 502
çam fıstığı: 77, 372, 537, 557
çam odunları: 397
çam sakızı: 501, 518
çam sırığı: 496, 565
çamaşırcılar esnafı: 612
çamlar: 584
Çamlıca: 245, 246, 430
Çamlıca Bahçesi: 432, 440
Çamlıca Mesiresi: 436
çan: 14, 18, 32, 478, 585
çan beyleri: 48
çan kuleleri: 71
Çanat: 136, 146, 163, 249
çanak: 38, 581, 606, 607
çanakbâz: 629
çanakçı: 357
Çankırı: 296
çanlık: 92, 158, 391
çanta: 479
çapa: 474, 489, 534
Çapakçur: 139, 150, 158
çapkun: 178, 247
çapullar: 254
çârâb eteklikler: 647
çardak çorbacısı: 549, 550
çardak emini: 469, 549, 550
çardak nâibi: 550
çardakhane: 470
Çardaklı Hamamı: 288
Çardakönü Meydanı: 440
çargâh: 205
çârgül fincanlar: 606
çarhbâz: 629
çarhcılar: 545
çarhlar: 543, 545, 572, 606, 626
çarkab: 553
çarkacı: 254
Çarkap Ali, Musahib: 308
çarkçıbaşı: 574
çarkçılar: 573
çarklar: 581, 611, 633
çarmıh: 557
Çârpâreciyân-ı rakkasân: 627
çarşaflar: 617
Çarşamba Ovası: 76
Çarşambapazarı: 76, 219, 263, 275, 290, 292, 328, 333
Çarşı Camii: 355
Çarşı kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Çarşıkapısı: 111
çârtâ: 627, 639, 640
çâşnigîr: 529
çâşnigîrbaşı: 125, 128, 143, 160, 216, 529
çatal harbe: 520
çatal (kamçı çeşidi): 601
çatal yularlar: 520
Çatalca: 14, 17, 216, 217, 549
Çatla: 158
Çatladıkapı: 31, 36, 173, 517
Çavaga: 163
Çavuş Mescidi: 269
çavuşbaşı: 160, 161, 179, 222, 349, 407
Çavuşbaşı Camii: 371, 373
Çavuşbaşı Hamamı: 289, 406
Çavuşbaşı Tekkesi: 403
çavuşlar emini: 134, 135, 136, 138, 142
çavuşlar kâtibi: 138, 142
çavuşlar kethüdası: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142
Çavuşoğlu (Kaptan): 507
çay: 511, 553, 658
Çaybaşı Mesiresi: 444
çaylak kuşu: 339
Çeh: 11, 235, 583, 645
Çehriliçse kalesi: 258
Çek: 26, 249, 256, 551
çekdirir: 224
çekelve: 499, 501
çekici: 543, 603
çekiç: 543, 564, 572, 574, 603
Çekmece: 446, 545
Çekmece; 17, 164
Çekmece gölleri: 17, 445, 446, 597
Çekmece kaleleri: 9
Çekvânî: 527
Çelebi Cüce: 436
Çelebi Çetin Kozdin Mahallesi: 383
Çelebi Hamamı: 288
Çelebi Kethüda Bağı: 558
Çelebi Kethüda Yalısı: 413
Çelebi Kolu: 647
Çelebi Solak: 421
Çelebi Yalısı: 409
çelik: 623
çeleng: 554, 588
çember: 501
çemberbâz: 629
Çemensoffa: 211, 213
Çemişgezek: 150, 158
çemşir ağacı: 643
çengci sâzendeleri: 638
çengel: 520, 541

Çengelise: 429
Çengelköy: 290, 428, 467, 661
çengî: 194, 216, 639, 640, 649
çentmeler: 561
Çento İbrahim (Sâzende): 641
çerçi: 607
çerçileri esnafı: 607
çerge: 231, 246, 251
çeribaşı: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 549
Çerkeş adlı yer: 227, 230
Çerkez: 109, 126, 127, 129, 137, 164, 180, 188, 193, 229, 238, 252, 298, 395, 544, 551, 603, 647
Çerkezce: 461
Çerkezistan: 544
Çermik: 139, 150, 158
çeşde sâzendeleri: 640
çeşdeci çöğürcüler: 642
çeşdeciyân: 627
çeşme: 282, 337, 391, 435, 466
Çeşm-i gazâlî: 647
çeşnicibaşı: 74
çete: 582
çevgan: 90, 118, 376, 472, 482, 623, 644, 655
çevren esnafı: 525
çeyiz: 67, 593
çıga: 188, 588
Çığırtma düdük: 627
çıka balığı: 17
çıkrıkçılar esnafı: 622
Çıldır: 109, 131, 132, 140, 149, 158, 167, 190, 297, 302, 305, 437
çılkava: 596
çınar: 77, 117, 123, 181, 359, 362, 375, 378, 382, 400, 402, 410, 411, 420, 432, 436, 441, 443, 444, 632
çıngıraklar: 493, 520
çırnık: 539
çırnıkçılar esnafı: 509
çırpılar: 501
çıyan: 13, 35
çibar (güvercin cinsi): 588
çibir: 607
çiçek: 478, 494, 559
çiçek hastalığı: 670, 672
çiçek tutyası: 487
çiçekçiler: 559
Çiço karamürseli: 499
çiftçibaşı: 489, 666
Çağnacıyân: 627
çiftlik: 154, 515, 516, 520
Çiğişke: 137
Çilğ Ahmed Kalesi: 184
çil (kuş cinsi): 588
çilingir: 570, 572
çille-i merdân: 95
Çimirne Yaylası: 532
çimşir: 603, 612, 632, 633
Çimşirlik havuzu: 376
Çin: 196, 357, 471, 625, 667
Çin resimhaneleri: 260
Çingene: 76, 153, 316, 400, 521, 624, 637, 640, 646, 648, 649, 653, 658
çini: 78, 114, 120, 203, 607
Çini adlı köy: 324
çini çömlek: 607
çini galerisi: 497
çini hokka: 513
çini kâseler: 517, 530, 531
çini sergisi: 543
çini tabaklar: 522, 526, 527, 528
çiniciler: 544, 607
Çinili hamam: 285, 287, 612
çinko: 618
çirgi: 600
çiriş: 604
Çirmen: 134, 137, 144, 152, 153
çiroz: 539
Çit basmacıları esnafı: 617
çivi: 473, 477
Çivici: 568, 624
Çivizâde: 128, 221, 333, 368
Çivizâde Bağı: 558
Çivizâde kabristanı: 345
Çivizâde Medresesi: 272
Çivizâde, Müftü: 268, 269
çizme: 3, 58, 63, 70, 403, 474, 493, 518, 552, 603, 604, 634
çizmeciler esnafı: 604
Çizmeciler Tekkesi: 37, 403, 405, 406
çoban: 387, 516, 520, 535, 597, 626, 638, 643, 644
Çoban deresi: 534
Çoban esnafı: 516
Çoban Girayoğlu: 257
Çoban kavalı sâzendeleri: 643
Çobaniçse Kalesi: 162
Çobanlu: 159
çoçtura şarabı: 342
çoçtura testisi: 342
Çoçka adlı sığlar: 217
Çopur Bekir: 179, 186
çorba: 160, 195, 603
çorbacı: 81, 186, 392, 393, 399, 491, 494, 545, 548, 549, 550, 603, 655
Çorgana elleri: 137
Çorlu: 108, 302, 309, 310, 426
Cevizli Sofa: 324
Çoruh Nehri: 248
Çorum: 134, 148, 156

çöğür: 519, 627, 640, 641, 642, 654
çöğür sâzendeleri: 640, 642
çöl: 129, 200
Çöl Arapları: 138, 140, 246
çömçe (tahta kepçe): 658
Çömçömeddin: 528
çömlek: 357, 427, 530, 539, 573, 581, 606, 607
çömlek dübelekçi sâzendeleri: 644
çömlekçi: 357, 539, 606, 607
Çömlekçiler Mahallesi: 355, 357
çöplük subaşı: 392, 472, 473
çördekçi: 508
çörek: 493
çörekçiler: 492, 493
çörekotu: 491, 496
Çubuklu Bahçe: 425, 426, 440, 530
Çubukova: 53
çuçurya: 538
Çufut Hamamı: 289
Çufut Hasan, Mukallit: 216
Çufut Sokağı: 406
Çufutkapısı: 62, 76, 288
çuka: 29, 94, 192, 407, 437, 468, 547; 548, 550, 564, 592, 593, 594, 603, 619, 622
Çuka Kalesi: 163
çukadâr: 485, 486
Çukalar Adası: 230
Çukur Hamam: 269, 287, 290, 568
Çukur Hanı: 280
Çukurbostan: 111, 558
Çukurçeşme: 34, 417
çul tutmaz (top cinsi): 400
Çulcu Baba: 297
Çulha tezgâhçısı esnafı: 630
çulha tezgâhları: 633
çuval: 669

Dâbbetü'l-arz: 552
Dadyân: 140, 544
dağ delici: 11
dağcılar: 17
Dağıstan: 41, 70, 257, 561
Dağkapısı: 417
Dahhâk: 53, 424, 477, 503, 598, 599, 615
Dâhil Kalesi: 167
Dâî, Şair: 283, 293
daire (müzik aleti): 206, 207, 625, 637, 644
dairezen: 637, 639, 640
Dalagird: 159
dalak kebabı: 525
dalgıç: 38, 503, 504, 505, 566
dalyan: 26, 419, 420, 424, 466, 469, 538
dalyan tüfekler: 499, 508, 520
Damad Çelebi Mescidi: 269
Damad Efendi: 365
damga: 577
damgacı: 578
damgacıbaşı: 470, 547, 577, 583
dana: 520, 556
Danilova: 231
Danimarka: 196, 256, 581, 645
Daniska: 582, 644, 645, 657
Dânişmend beyleri: 51
dankiyo: 499, 627, 643, 665
dansöz: 624
Danyal, Hz.: 9, 448, 482
Dârâ: 90
daracılar esnafı: 619
darağacı: 245
darayî: 619
darb-zen topları: 223
darçın: 658, 659, 663
darı: 59, 521, 530
dâr-ı fülfül: 606
Darıca: 429
darkıl ala (güvercin cinsi): 588
darphane: 290, 468, 545, 546, 547, 577, 578
Darphane Hamamı: 288
dârülhadis: 57, 80, 117, 269, 271, 274, 324, 332, 333, 359, 391, 403, 410, 426, 433, 466, 467
dârülkurrâ: 80, 108, 117, 269, 270, 271, 273, 322, 332, 341, 359, 366, 367, 380, 391, 403, 410, 426, 433, 466, 467
dârültalim: 273
dârüssaâde ağası: 79, 160, 179, 230, 285, 410, 439
dârüşşifa: 270, 392
dârüzziyâfe: 271
Daşnık Emirza: 246, 247
Davud Han, Şehzâde: 167
Davud, Hekim: 532
Davud Kapısı: 567
Davud, Mevlânâ: 304
davud (müzik aleti): 626
Davud Paşa: 125, 165, 178, 179, 185, 192, 297
Davud Paşa Bağı: 558
Davud Paşa Bahçesi: 37, 439
Davud Paşa Camii: 265
Davud Paşa Hamamı: 287
Davud Paşa Medresesi: 272
Davud Paşa Süleyman (Sâzende): 641
Davud Paşakapısı Meydanı: 440
Davud perdesi: 635
Davud peygamber: 7, 8, 448, 560, 561, 562, 563, 564, 567, 568, 570, 573, 574, 584, 613, 625, 626
Davud, Sağır Usta: 39
Davud sanatı: 114

Davud Tezkiresi: 606
Davdan sancağı: 143
Davud-ı Hablî: 628
Davud-ı Tâhirî: 591, 592
Davudî: 421, 472, 520, 568, 569, 570, 571, 635
Davud-i Asamî: 560
Davudoğulları: 192
Davudpaşa: 31, 34, 224, 269
davul: 30, 48, 64, 123, 143, 161, 188, 200, 246, 251, 416, 454, 497, 508, 572, 575, 583, 588, 624, 625, 627, 637, 638
Daye Hatun: 443
Dayir kavmi: 137
Debâlâ: 141, 151
debbağ: 352, 353, 382, 384, 597, 598, 599, 600
Debbağ Hacı Hamza Mescidi: 269
debbağhane: 375, 435
Debbağlar Pazarı: 383
debbe (yağ kabı): 601
Debbeciler esnafı: 601
Debdebe-i Rum: 465
debdevî: 498
Debre: 343
deccal: 623, 628
Dede Bey: 537
Dede Bostanı: 382
def: 52, 61, 454, 460, 497, 611, 625, 626, 628, 629, 632, 635, 637, 646, 665
define: 49, 97, 249
defne yaprakları: 514
defter: 603, 628
defter emini: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 142
defter kethüdası: 134, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152
defter muhasibi: 134
defterdar: 38, 74, 94, 109, 125, 128, 129, 130, 134, 142, 145, 146, 147, 148, 150, 165, 169, 179, 181, 196, 198, 221, 227, 236, 237, 239, 241, 242, 244, 246, 267, 269, 272, 273, 278, 293, 303, 354, 356, 357, 358, 367, 371, 409, 413, 421, 427, 518, 519, 636, 639
Defterdar Camii: 357
Defterdar Halıcızâde Sarayı: 427
Defterdar İskelesi: 356, 440
Defterdar Nişancı Paşa Sarayı: 354
Defterdar Paşa Camii: 413
Defterdar Şerifezâde Medresesi: 273
Defterdar Şerifzâde Mescidi: 269
Defterdar Taczâde Cafer Çelebi: 109
defterhane: 161, 236
değirmen: 216, 466, 469, 494, 495, 496, 555, 582, 630, 631, 633
Değirmenlik: 230
değnek: 559
dehdehî: 498
dehdevîler: 550
dehhâllık: 301
Dehlek adası: 525
dehlizler: 88
Deli Çelebi: 348
Deli Duman: 641
Deli Gönül: 641
Deli İmam: 334
Deli top (top cinsi): 400
Deli Tufan: 641
dellâk: 380, 434
dellâl: 54, 93, 201, 239, 251, 601, 604, 605, 618, 621, 622
Delvine: 134, 144, 152
demir: 39, 114, 560, 572, 573, 577, 583, 627
demir çapalar: 398
demir delisi (kılıç): 560
Demir Delisi menzili: 214
demir gülleler: 223
Demir Han Mescidi: 268
demir harbeler: 520
demir hırdavat: 570, 572
demir kalem: 577
demir kalkanlar: 562
demir kazmalar: 474
demir küsküler: 475, 632
demir madeni: 38, 572
demir pencere: 334
demir sikkeler: 396
demir şişler: 522
demir telciler: 581
demir teller: 572, 608
demir ustası: 114
demir yaylar: 585
demir yüksük: 571
demir zincirler: 488
demirci: 561, 563, 567, 568
Demirci, Hattat: 102
demircibaşı: 570
demir-hindî: 513
Demirkapı: 10, 16, 17, 31, 90, 141, 167, 236, 250, 254, 624
demirli (poladî) kumaşlar: 211
Demiroğlu (Sâzende): 640, 642
demkeş (güvercin cinsi): 588
Demûl: 582
deniz atları: 540
Deniz Hamamı: 288, 361
deniz kestanesi: 540
deniz tüccarları: 98, 435
Deniz Uğrusu Yalısı: 400
Denizli: 598
deprem: 13, 15, 32, 36, 83, 85, 101, 105, 106, 110, 115, 184, 356, 607, 629
Derder: 475

Dere Hamamı: 289
Dere Köprüsü: 410
Dere Mahallesi: 383
Dereseki: 425, 447
dergâh-ı âlî: 66, 67, 80, 223, 493, 654
dergâh-ı muallâ: 202
Dergüzin Kalesi: 181
deri: 300, 477, 598, 645
Divitçizâde Tekkesi: 434
Derne: 141, 151, 182
Derniş Kalesi: 231
Ders hocası: 276
dersiâm: 260, 270, 323
Dertenk: 141, 151, 182
derviş: 102, 120, 206, 216, 287, 362, 372, 380, 386, 403, 411, 423, 434, 581, 616, 655
Derviş Ali: 342
Derviş Çelebi: 94, 165
Derviş Efendi: 177
Derviş Kasım: 638
Derviş Mehmed: 324
Derviş Ömer: 203, 206, 207, 215, 634, 636, 639
Derviş Paşa, Vezir: 171, 172
Derviş Süleyman: 638
derviş tekkesi: 403, 434, 467
Derviş Yusuf, Neyzen: 411
Dervişân borusu: 627, 644
derya beyleri: 133, 155, 223
Despol Kalesi: 168
Despot Yaylası: 532
Desterecibaşı: 385
Dev Balı (top cinsi): 400
deva otçuları esnafı: 608
Devâbâd: 124
Devahane: 663
deva-yı misk: 487
deve: 270, 457, 497, 498, 550, 566, 656
deve ardalaları: 550
deve derisi: 213, 525
deve hamı: 601, 627
deve kösleri: 625
deve sürücüleri: 497
deve yükü: 73, 86
deve yünü: 3
deveci: 453, 497, 644, 645, 659
Develi Karahisarı Dağları: 211
Develiği: 280, 435
devirhân: 302
devlengeç (kuş cinsi): 588
Dev: 395, 579, 596
Devlet âyanı çiftlikleri: 515
Devrânî Çelebiler: 653
devrhân: 219
devşirme: 603
deyyuslar esnafı: 477
Dımışkı yani Şam: 546
dımışkîhane: 39
Dırama: 593
dış kabza (güreş oyunu): 212
diba: 276, 478, 498, 593, 647
Dibâce (kitap): 209
dibacılar esnafı: 619
dibek: 542, 652
dikdik: 617
dikici attarları esnafı: 604
dikici bekârları: 602
Dikiciler: 603
Dikilitaş: 18, 214, 319, 417
dikme (gürz cinsi): 587
Dilâver Paşa, Vezir: 179
dilber dudağı macunu: 487, 659
dilber macunu: 659
dilberânlar: 612
dilekçeler: 252
dilenci kör Arap taklidi: 653
dilenciler: 289, 316, 484
dilküşâ macunu: 659
Dilli düdük: 627
dilsizler: 232, 653
dilşâd macunu: 659
Dimyat: 109, 224
dimiciler [esnafı]: 619
Dimitraki (Kaptan): 507
Dimurçe Kalesi: 162
Dimyat: 511, 592
dinkef: 644
Dinkefciyân: 628
Diregel Kalesi: 255
dirgen: 489
dirsekli: 571
Dişlek Süleyman (Sâzende): 641
Dîvabâd: 571
dival (savaş oyunu): 215
divan: 80, 133, 137, 160, 161, 179, 187, 195, 198, 288, 299, 329, 347, 349
Divane Duhan-keş Dede: 346
Divane Hürûm: 478, 488, 615
divanhane: 29, 77, 78, 81, 193, 196, 234, 377, 378, 383
divanî hattat: 334
Divanyolu: 312, 348, 563, 564
Divdâr Çeşmesi: 382
Divdâr Deresi: 534
divit: 209, 210, 240, 443, 575, 582, 614
divitçiler: 582
Divriği: 134, 148, 156, 568
Diyarbakır: 109, 127, 131, 132, 139, 149, 150, 157, 172, 180, 182, 185, 188, 189, 190, 197, 200, 236, 237, 238, 243, 251, 293, 316, 334, 369, 467, 592, 635, 637
dizdâr: 136, 184, 417, 422, 423, 436, 446, 624

Dizdârkapısı: 415
dızmanlar: 485
Dobra Venedik: 225
Dobraçin: 9, 136
Dobruca: 17, 548, 657
Doduşka: 9, 249
doğan: 546, 588
Doğan Geçidi Kalesi: 256
Doğancı Seyfî (Sâzende): 641
doğancıbaşı: 597
Doğancılar: 431, 470
Doğancılar Meydanı: 436, 669
doğancılar odası: 78
doğancılar pefteresi: 212
Doğancılar Sarayı: 435
Doğanî Dede, Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi: 323
Doğramacıbaşı: 470, 622, 623, 629
doğramacılar: 622, 623
Doğramahane: 470
dolama: 94, 437, 592
dolamacı: 592, 595
dolapçı: 543, 546
Dolhuran: 143
dolma kabağı: 411
Dolmabahçe: 409, 410, 412, 440
Dolmacılar: 529
domuz: 523, 566, 596, 632
Domuzkapısı: 660
don: 121
Don Karkız vilâyeti: 256
donanma: 59, 65, 124, 218, 225, 237, 238, 241, 243, 247
donanma-yı hümâyûn: 59, 162, 166, 217, 222, 225, 228, 230, 231, 236, 237, 248, 400, 551
Donkalavî: 609
Donkarkız: 645
Donkarkız vilâyeti: 69
Donkolad Yanoş: 21
Donsuz, Çingene: 637
dökmecibaşı: 470, 583, 584
dökmeciler: 470, 583
dökücübaşı: 397, 398, 399
dökücüler: 397, 399
dökmeciler binası: 399
Dört Ağızlı adlı kuyular: 377
dörttop (gürz cinsi): 587
Drac Kalesi: 108
Dragoman Camii: 263, 343
Dragoman Hamamı: 288
Dragoman Tekkesi.: 275
Dragoman Yusuf Medresesi: 273
Dragomanî Şeyhi: 350
Drama keteni: 510
duacılar: 620, 667
Duhanîzâde Mescidi: 269
Dukagin: 134, 144, 152, 303
Dukaginzâde, Mevlânâ: 326
Duna değirmenleri: 16, 17
Duracak (Çingene): 521
Durak Bey fırkateleri: 230
Durmuş Dede: 347, 416, 417, 418
dut: 378, 411, 490
dut şarabı: 513, 658, 661
duvar ustaları esnafı: 630
duvarcılar: 631
dübelek: 484, 627, 644, 645
dübelekçi: 644
dübeyt: 316, 635
düdük: 643
düdükçü sâzendeleri: 643
dügâh: 205
düğmeci: 80, 117
Düğmecibaşı Mescidi: 359
Düğmecizâde: 367
düğün: 646
düheng (müzik aleti): 626
dükkân hekimleri esnafı: 486
dülbent: 407, 594
Düldül: 63, 364, 486, 572
dülekçi: 508
dülger: 623
dümbelek: 632
Dümdümi: 200
Dünbüli: 200
Dürbin: 390
Dürer [u] Gurer (kitap): 614
dürr-i yetimler: 576
Dürûzî: 109
Dürzî: 138, 246
düve: 556
Düveyd menzili: 214
Düzenciler esnafı: 539
ebabil kuşu: 37, 442

Ebced hesabı: 416
Ebevâh (savaşı): 40
Ebezâde: 586
Ebî Kubeys Dağı: 522
Ebî Surh: 617
Ebî Şeybe: 481
Ebî Vakkas oğlu Sa'd: 2, 3, 4, 5, 585, 586
Ebrumân: 143
Ebtah: 480, 513, 614
Ebû Ali mumları: 518
Ebû Ali Sinâ: 565, 607, 629, 645
Ebû Cehil: 212, 473, 503, 544, 609, 650
Ebû Derdâ-i Âmirî: 480, 485
Ebû Ensârî: 24, 53, 77, 440

Ebû Eyyûb (Ayrıca bkz. Eyyûb-ı Ensârî): 28, 42, 43, 44, 72, 92, 123, 186, 201, 263, 275, 319, 338, 358, 359, 360, 362, 363, 365, 369, 385, 479
Ebû Habîb Muhyiddîn: 573
Ebû Hâfî, Kuyumcu: 582
Ebû Hureyre: 6, 480, 604, 605
Ebû Kuhâfe: 473, 609
Ebû Leheb: 212, 503, 650
Ebû Mellâh-ı Yemenî: 492
Ebû Müslim: 561, 569
Ebû Nasr Hatemü'l-Bağdadî: 564
Ebû Ömer-i Vâsıtî: 628
Ebû Said Efendi: 220, 221, 239, 370
Ebû Saidü't-Tarî: 599
Ebû Selâm: 604
Ebû Süfyân: 503, 609
Ebû Tâlib: 85, 86, 212, 481, 521, 597
Ebû Ubeyd Cüzrecî: 483
Ebû Ubeyd-i Harrât: 622
Ebû Ubeyd-i Kassab: 487
Ebû Zer-i Gıfarî: 601, 604, 605, 607, 613, 614
Ebû Zeyd Müslimî: 567, 568, 571
Ebû Zeyd-i Hindî: 489
Ebûbekir: 2, 4, 41, 113, 294, 303, 318, 351, 362, 373, 450, 451, 453, 473, 486, 524, 609
Ebûsaid, Şeyh: 166, 330, 400, 403
Ebûssuûd Efendi, Şeyhülislâm: 130, 165, 298, 326, 331, 338, 364, 365, 368, 372
Ebûssuûd Tefsiri: 364, 368
Ebûssuûdzâde Efendi: 221
Ebü'l-Âl komutan: 45
Ebü'l-Cerrah yakını: 553
Ebülfazl Camii: 402
Ebülfazl Efendi: 128
Ebülfeth Camii: 261
Ebülhavâkin Muhammed: 610, 611
Ebülhazen: 613
Ebülhûr-ı Yemenî: 513
Ebülhüdâyî Halebî: 619
Ebülkasım: 630
Ebülkasım Abdülvahid: 623, 629
Ebülkasım Attar: 571
Ebülkasım Semmâk-i Baytârî: 572
Ebülkasım Vezanî: 568
Ebülkevser Şâd-ı Kürdî: 494
Ebülmahz-ı Ummanî: 499, 508
Ebülmeâlî: 66, 300, 482, 654
Ebülme'men: 554
Ebülmevâhib-i Ensârî: 583
Ebülmahz-i Ummanî: 508
Ebülvefa Selâtin Camii: 261
Ebünnasr Hatem-i Bağdadî: 600
Ebünnidâ: 492, 618, 621
Ebürrif-i Nakkâbî: 569
Ece Halife: 129
Ece Yakub: 52
eceneler: 500
eczâhân: 67, 91
Edebalı: 366
Edhemî hırkası: 453
Edhemzâde, Mevlânâ Şeyh: 324
Edîbî Efendi, Mevlânâ Şeyh: 322
edikler: 604
Edil doğanları: 588
Edincik: 7, 44, 84, 361, 542
Edirne: 7, 30, 52, 53, 54, 56, 57, 61, 62, 72, 89, 109, 120, 122, 166, 170, 172, 183, 198, 216, 243, 253, 257, 258, 272, 293, 296, 300, 301, 304, 305, 309, 310, 331, 339, 352, 357, 415, 426, 465, 488, 546, 552, 632, 653
Edirnekapı: 14, 19, 24, 30, 34, 37, 43, 44, 53, 57, 62, 63, 123, 186, 201, 233, 239, 262, 269, 272, 282, 288, 304, 321, 324, 325, 326, 327, 329, 331, 333, 334, 335, 337, 338, 340, 351, 355, 552, 584, 600
Edremid şarabı: 394
Efdalzâde Medresesi: 272
Efelioğlu: 653
Eflâk: 54, 130, 137, 198, 229, 252, 253, 297, 423, 510, 515, 523, 555
Eflâtun: 23, 222, 502, 530, 660
Eflâtun-ı İlâhî: 33, 244, 486
Eflâtunzâde: 293, 296
Efrâsiyâb: 19, 200, 213, 243, 582, 627, 644
egser: 568, 572
eğe: 399, 487
eğeciler: 568
eğegî: 502
eğer: 617
eğer takımları: 472
Eğil: 139, 150
Eğin şehri: 584
eğir: 38, 441, 606
Eğirdir kasabası: 76, 369
eğirme: 600
Eğlencehane: 662
Eğre: 130, 132, 250
eğrek: 515, 516, 520, 523
Eğirsek Kalesi: 162
eğreti: 605
Eğirvar Kalesi: 162, 255
Eğri: 120, 135, 163, 169, 255, 312, 314, 345, 348, 385, 639
Eğri Abdizâde, Defterdar: 128
Eğriboz: 105, 155, 532
Eğridağ: 532
Eğridir: 572
Eğrikapı: 30, 34, 43, 44, 53, 62, 63, 76, 332, 339, 351, 354, 363, 558

Eğrikule: 573
Eğrisek Kalesi: 255
Ehl-i Beyt: 503, 559
ehl-i hıref: 518, 524
ehl-i hirfet: 622
ehl-i kıble ağa: 513, 583
Ehrimen: 552
ejder: 36
Ejder Balı (top cinsi): 400
ejder böceği: 657
ejder sureti: 35
ejderha: 35, 36, 104, 314, 504, 520, 567, 592
Ejderhan Seferi: 129, 166
Ekber-i Yemenî oğlu Muhammed: 604
ekmek: 39, 60, 74, 96, 323, 362, 414, 433, 491, 496, 510, 517
ekmek fırını: 77, 344, 469, 495
ekmek tiridi: 541
ekmekçibaşı: 60, 265, 491, 496, 497, 498, 509, 530, 544, 549
ekmekçiler: 78, 490, 491, 493, 495, 496, 498, 499, 507, 530, 542, 544, 666
Ekmekçioğlu Türbesi: 622
Ekmel Tekkesi: 275
Ekmeleddin Efendi, Şeyh: 335
Ekrâd: 129, 139, 142, 151
el değirmeni: 494, 496, 507
El ve Ayak Kuyusu: 190
elbise: 591, 592, 593, 597, 598
Elburz Dağı: 10, 395
elçi: 69, 70, 116
Elçi Hanı: 280
elek: 347, 496
elekçi: 347
Elekçi Divanesi: 347
elekçiler esnafı: 496
Elkas Mirza: 163
elma: 537, 557
elma sirkesi: 526
elma suyu: 375, 658, 663
elmas: 576, 579
Elvâh: 501
Elvâhat: 142
Elvan Kaptan: 223, 394
Elyanin (Kayser): 50
Emanet-i Dimyat: 142
Emelî: 271
Emetullah, Seydî: 615
Emevîler: 41, 44, 319, 363, 387, 429, 479, 501, 562, 563, 613, 624
Emin Paşa, Defterdar: 409
Eminönü: 47, 72, 81, 440, 548, 551, 552, 555
Emir Ali Efendi: 338
Emir Ali Mescidi: 269
Emir Buharî: 56, 57, 108, 261, 266, 275, 298, 322, 326, 329, 333, 335, 337, 338, 351, 354, 355
Emir Çelebi, Kasımpaşalı Hekimbaşı: 672
Emir Efendi: 338, 379, 385, 412
Emir Hekim Paşa Hamamı: 289
Emir İsfendiyar: 56
Emir İştibî, Şeyh: 91, 171
Emir Paşa: 233, 237, 243, 246, 426, 427
Emir Sinan Çelebi Medresesi: 273
Emir Sultan: 62, 379, 380, 385
Emîrâhûr: 549
Emirefendi Mahallesi: 383
Emirgûne Bahçesi Mesiresi: 443
Emirgûne Han: 205, 208, 639
Emirgûneoğlu Bahçesi: 443
Emir-i Hac peşrevi: 643
Emirî, Şair: 299
Emrullah, Şeyh: 295
Enderun: 186, 536
Enderun Cephanesi: 83
enderun kaptanı: 377
Endülüs: 505
Enes: 472, 495, 537, 569, 594, 614
Enez: 526
Engürü: 146, 154, 279
Ensâr: 40, 46, 49, 362
Ensârî çamuru: 37
Ensârî Dede: 57
Ensârî Türbesi: 358
Ensârîler: 483
Enûşirvan: 85, 610
Envârü'l-Âşıkîn: 294
epsime şarabı: 658
Erakliye Vezir: 9
Erbâb-ı divan: 140, 142
Erbab-ı Suffe: 2
Erbil: 143
Erciş: 142, 151, 159, 162, 200
Erciyes Dağı: 532
Erdebil: 178, 570
Erdebilî Sebili: 285
Erdebilî Tekkesi: 275
Erdek: 542
Erdel: 16, 130, 136, 137, 162, 163, 171, 172, 248, 249, 250, 251, 254, 371, 555, 582, 643
Erdelistan eyaleti: 136
Ereğli: 9, 407
Ergane: 157
Ergani: 139, 150
erganon: 64, 625, 626, 627, 644, 665
Erganon Kilisesi: 391
ergonca düdükleri: 499
erguvan: 497
Erjenk: 264, 425, 613

Erkek Ahmed Kalesi: 181
Erlizâde hazretleri: 341
Ermenak Kalesi: 105
Ermeni: 76, 193, 194, 287, 373, 375, 378, 391, 392, 394, 400, 408, 431, 468, 475, 568, 569, 576, 581, 617, 624, 631, 632, 634, 637, 638, 646, 647, 648
Ermiya: 9, 448
Ertuğrul Bey: 51
Erzâyil kilisesi: 18, 19
Erzincan: 303
Erzurum: 7, 57, 109, 126, 131, 132, 140, 142, 148, 149, 158, 179, 181, 185, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 201, 238, 240, 241, 242, 243, 251, 441, 546, 568, 581, 636
Erzurum valisi: 196
Esad Efendi: 188
Esad Efendi Çeşmesi: 405
Esad Efendi, Mevlânâ: 368
Esad Efendi, Rumeli kadıaskeri: 365
Esad Efendi, Şeyhülislâm: 171, 177
Esbaird: 142
Ese Balı (top cinsi): 400
Ese Çelebi fırını: 402
esed (kılıç): 560
Esedullahi'l-gâlib: 521, 597
esir: 65, 67, 74, 109, 137, 200, 247, 253, 255, 279, 324, 378, 384, 551, 670
Esir Hanı: 279
Esir Hindî-i Seyyâf: 560
esirhane emaneti: 468, 543
esirhane emini: 544
esirhaneler: 543
Esirler zindanı: 469
Eski Camii: 89
Eski Odalar yakını: 278
Eski Saray: 78, 79, 80, 106, 111, 125, 187, 214, 233, 278, 517, 586
Eski Saray kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Eskici Dede: 345
eskiciler dükkânı: 605
Eskiodalar: 268, 336
Eskiyurd: 472, 656
esrar: 608
Estergon: 135, 145, 163, 171, 176, 255, 256, 313
eşek: 37, 45, 520, 550, 566, 601, 628, 632, 642, 649
eşekarısı: 33
eşekçiler: 632
Eşim: 10
eşkıya: 82, 179, 180, 181, 183, 188, 194, 208, 209, 223, 245, 287, 392, 476, 591, 602, 653, 665
eşkinci: 53, 74, 153, 159
Eşrefî tarikatı: 357
et: 510, 518, 573
Etmeydanı: 233, 316, 440, 518, 519
Hacı Evhadullah camii: 267
ev hamamları: 393
evcî: 566
Evkaf: 270
evkaf subaşılıkları: 82
Evlek adlı köyü: 295
Evliya: 4, 27, 210, 217, 245, 248, 258, 286, 317, 329, 342, 436, 664, 667
Evliya Çelebi (Ayrıca bkz. Hakîr): 205, 208, 209, 245, 246, 247, 249, 250, 255, 257, 260, 279, 284, 285, 317, 645
Evliya Efendi: 99, 173, 202, 203, 208, 209, 210, 366, 465, 672
Evsaf-ı Kostantiniyye (kitap): 467
Eyne Ayazma: 534
Eyrek: 162
Eyüp: 27, 29, 33, 59, 63, 125, 239, 282, 286, 289, 299, 304, 346, 355, 358, 361, 362, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 407, 422, 440, 444, 467, 479, 517, 524, 534, 535, 537, 565, 567, 624, 640
Eyüp borusu sâzendeleri: 644
Eyüp Camii: 365, 366
Eyüp çömlekçileri: 606
Eyüp dübelekleri: 484
Eyüp Hamamı: 286, 289
Eyüp, Hz.: 448
Eyüp İskelesi: 370
Eyüp mevleviyeti: 356
Eyüp mollası: 81, 466
Eyüp nâibi: 354
Eyüp oyuncakçıları: 630, 632
Eyüp subaşısı: 535
Eyüp Türbesi: 367, 368
Eyüpkapısı: 25, 60
Eyüpsultan: 37, 38, 60, 76, 198, 319, 351, 360, 362, 366, 371, 539
Eyüpsultan Camii: 261, 366
Eyüpsultan Çarşısı: 370
Eyüpsultan İmareti: 276
Eyüpsultan İskelesi: 370
Eyüpsultan kubbesi: 362
Eyüpsultan makamı: 92
Eyüpsultan Medresesi: 359
Eyüpsultan Mezarlığı: 255
Eyüpsultan mollalığı: 354
Eyüpsultan Selâtin Camii: 358
Eyüpsultan Türbesi: 360, 366, 369
Eyüpsultan ziyareti: 233
Eyvarniye: 162
eyvâycı esnafı: 607
Eyyûb borusu: 627

Eyyûb dübeleği: 627
Eyyûb, Hz.: 458, 542
Eyyûb, Pehlivan: 647
Eyyûb-ı Ensârî (Ayrıca bkz. Ebû Eyyûb): 6, 282, 364, 377, 517, 615
Eyyühüm Efendi, Şeyh: 379

Façat: 136, 249
fağfur: 196, 493, 531, 667
fağfurî: 526
fağfurî fincan: 187
fağfurî kâse: 606
fahişe: 124, 289
Fahleteyn Kalesi: 6, 475
Fahreddin İskilibî, Şeyh: 298
faiz: 506, 510
Fâizî: 322, 323, 324, 325
Fâizî Çelebi, Kâfzâde: 171, 177, 668
Fakirî, Şair: 306
fal: 616
falaka: 80, 81, 559
falcı: 242, 615, 616
Fanlak Kalesi: 249
Fanus (Fener): 422
Farabî: 652
faraşlar: 483
fare: 607
Farsça: 129, 204, 210, 299, 300, 328, 333, 366, 386, 626, 652, 669
Fâryâbî: 636, 637
Fas: 70, 642
Fâtıma Sultan oğlu Süleyman Bey: 17
Fâtımatü'z-Zehrâ: 453, 485, 593, 625, 637
Fatih: 26, 36, 37, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 79, 86, 89, 90, 100, 101, 103, 104, 105, 111, 233, 262, 263, 266, 268, 275, 277, 282, 290, 293, 294, 319, 320, 337, 354, 358, 363, 369, 375, 390, 391, 396, 399, 414, 415, 429, 439, 526, 536, 539, 559, 560, 631, 639
Fatih Camii: 101, 179, 185, 201, 266, 286, 295, 322, 328, 344, 369, 378, 417
Fatih Çeşmesi: 282
Fatih Gazi: 71, 82, 102, 275, 296, 326, 392, 587
Fatih kanunu: 82, 265, 381, 624
Fatih Karlığı: 534
Fatih Meydanı: 440
Fatih Sultan Mehmed: 1, 12, 13, 26, 28, 39, 54, 56, 57, 67, 72, 79, 80, 89, 100, 130, 184, 222, 258, 261, 262, 267, 270, 272, 292, 294, 296, 299, 352, 354, 358, 360, 363, 376, 377, 388, 424, 426, 428, 446, 464, 475, 573, 591, 617
Fatih Sultan Mehmed Han Kervansarayı: 280
Fatih Sultan Mehmed Han Medresesi: 270
Fatih Sultan Mehmed Tımarhanesi: 276
Fatih topları: 400
Fatih Türbesi: 201
Fatma Hanım, Melek Ahmed Paşa kızı: 317
Fatma Sultan: 255, 312
Fatma Sultan Medresesi: 272
Fatma Sultan, Murad Han'ın kız kardeşi: 217
Fatma Sultan oğlu Hasan Bey Çeşmesi: 283
Fatma Sultan Sarayı: 283
Fatma Sultan Yalısı: 282
Fâzıl Ali Bey: 366
Fazlı Paşa: 252
Fazl, Abbas oğlu: 613, 616, 617
Fazl, Mevlânâ: 332
Fazlı Paşa: 253
Fazlullah Efendi: 324
Fazullah, Şeyh: 295
Fedâyî: 285, 357
Fehmî Çelebi: 328
Felâra (kılıç): 560
felâsife macunu: 659
felç hastalığı: 50, 128, 238
Felemenk: 26, 213, 256, 644
Fenâr Kasabası: 327
Fenârî: 297, 304
Fener: 423, 507, 618
fener: 508, 621
Fener Bahçesi: 432, 436, 440
Fenerkapısı: 30, 60, 76, 86, 269, 287, 440, 540, 660
Fennî Çelebi: 669
ferace: 407, 437, 556, 592, 598, 614
ferah taşı: 291
Ferahzad, Köle: 207
Perçik [Tercil]: 158
Ferenduz Adası: 7
Ferenyal kral: 21
Fereskur: 511
Ferhad: 77, 84, 200, 380, 616, 640
Ferhad Ağa, Bostancıbaşı: 169, 172
Ferhad, Deli: 584
Ferhad Mescidi: 269
Ferhad Paşa: 280, 370, 377
Ferhad Paşa Sarayı: 277
Ferhad Paşa, Solak (Beylerbeyi): 126
Ferhad Paşa, Vezir Damad: 125, 161
Ferhad ve Şirin: 616
ferhadî kazmalar: 475, 634
ferhadî külünkler: 16, 49, 315, 475

Ferid Çelebi: 580
Feridun: 615
Feridun Bahçesi: 440
Feridun Beğ, Mevlânâ Tevkii: 368
ferman: 49, 62, 76, 81, 82, 106, 160, 179, 183, 185, 189, 190, 194, 196, 197, 199, 200, 202, 223, 227, 233, 239, 242, 243, 251, 254, 256, 281, 315, 326, 375, 377, 381, 391, 404, 419, 420, 421, 424, 446, 464, 466, 476, 504, 506, 509, 511, 521, 522, 524, 535, 541, 544, 546, 560, 582, 596, 597, 601, 624, 628, 646, 651, 666, 667
ferrâşçılar: 630, 633
ferrâşhane: 613
ferrâşlar: 578
Ferruh Kethüda: 264, 272
feryatçı: 201, 233, 237
feryatnâmeler: 223
ferye (kuş cinsi): 590
Feryeli Hasan Çelebi: 635
fes: 383, 393
Fesâdhane: 663
Fesliye Kalesi: 162
Feteköy: 14, 439
Feth-i İslâm: 16, 17
Fethiye: 47, 263, 325, 636
Fethiye Camii: 13, 261
Fethullah Şamî, Şeyh: 337
fetih şenlikleri: 646
fetva: 220, 233, 332, 404, 632, 652
Feyyûm: 513
Feyzî mahlası: 322
Feyzullah Efendi: 364
Feyzullah, Mevlânâ: 322
fıçı: 474, 659
fıçıda balığı: 538, 539
fındık: 488, 537, 554, 557
Fındıkça Kalesi: 15
Fındıklı: 15, 37, 123, 289, 291, 402, 403, 406, 408
Fıranda Kalesi: 15
Kıranda sâzendeleri: 643
Fırat Nehri: 47
fırın: 61, 442, 466, 493, 495, 496, 543, 631, 633
fırkate: 218, 409
Fırkateci (Kaptan): 507
fırlaklar: 632
fırna: 658
Fırtıloğlu şaykası: 499
Fıskhane: 662
fıskiye: 102, 111, 175, 291, 376, 409, 428, 553
fıstık: 372, 488, 554
fıstık çamı: 375, 414
fıstık şekeri: 537
fıstıklı helvalar: 537
fışfış şarabı: 658, 662
fışfış şerbeti: 531
fidye (savaş oyunu): 215
Figanî, Şair: 300
fil: 426, 445, 566, 625, 627
Filek: 135, 145
Filibe: 7, 331, 368, 510, 532
filika: 395, 409
Filikos Hakîm: 33
Filistin: 9, 20, 55
filori: 46, 119, 121, 300, 309
Filorin (Kayser): 50
filorina: 300, 411, 510, 590, 596
Florunya: 43
filozof: 660
Filyokuşu: 268, 271, 366
fincan: 187, 532, 581, 606, 607, 627
fincan balı: 555
fincan sâzendeleri: 645
fincan sazları: 645
fincan tamircileri: 606
Finde: 478
fino: 523
Firavun: 316, 649
Firdevs cenneti: 72, 120
Firdevsî, Şair: 300, 668
Firendize, Kralzâde: 45
firkate: 63, 64, 218, 222, 395
Firuz Ağa Camii: 263
Firuz Bey, Nişancı: 165
firuze: 576, 580
Fisagores: 486, 627, 637, 638
Fisagores-i Tevhidî: 33, 294, 487, 607, 636
fişek: 565, 566, 669
fişek mumları: 518
fişek oyuncusu: 652
fişekçi ateşbâzları: 565
fişekhane: 470
Fitne Şah: 647
flândıra: 30, 499, 506, 508
Foça: 144
fodla kâtibi: 491
Foğraş Kalesi: 254
Fohşan: 247
Fondura şehri: 420
forsa: 223, 224, 404
francala ekmeği: 394
Fransa: 55, 67, 68, 69, 70, 391, 577
Fransa kralı: 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 79
Fransa topları: 400
Fransızca: 26
Frengistan: 13, 21, 37, 48, 63, 69, 108, 119, 294, 384, 496, 511, 512, 581, 625

Frenk: 18, 25, 38, 50, 67, 68, 76, 115, 118, 391, 393, 400, 401, 409, 431, 468, 500, 508, 537, 566, 567, 609
Frenk Mânî: 87
Frenk oğulları: 508
Frenk Sinor: 613
Fuhşa Nehri: 229
Fuhşan şehri: 229
Funcistan: 609, 628
funda: 500
Fustât şehri: 486
Futa: 608, 612
Füncistan: 594
Fütûhât-ı Hayreddin Paşa (kitap): 128
fütüvvet: 457, 588, 623
fütüvvetnâme: 449, 456, 464, 471, 531, 583, 586
Fütüvvetnâme-i Kebîr: 598
Fütüvvetnâme-i Muhammedî: 447

Gabele: 508
gaddâre: 560, 575, 576, 618
Gafîr-i Hindî: 618, 621
Gılamuc Kalesi: 231
Galasude: 25
Galata: 15, 18, 25, 27, 28, 29, 36, 38, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 64, 76, 78, 81, 97, 105, 115, 117, 177, 221, 286, 289, 347, 363, 371, 373, 374, 375, 377, 378, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 407, 410, 411, 413, 414, 418, 419, 422, 429, 444, 465, 466, 467, 487, 496, 500, 501, 502, 503, 505, 509, 524, 527, 537, 540, 543, 548, 556, 564, 565, 567, 576, 584, 607, 622, 624, 628, 636, 647, 660, 661, 663, 669
Galatasaray: 38, 108, 277, 289, 406, 560
Galemikra: 15
Galya Kalesi: 15
galyalar: 607
gamgam kılıcı: 472
ganimet: 44, 45, 54, 55, 56, 65, 67, 70, 73, 74, 137, 172, 194, 231, 249, 254, 255, 324
Ganîzâde: 172, 372, 534, 668
Garbiye: 142
Gargofça: 162
Gasardayot taburu: 178
Gatafân (savaşı): 40
Gave, Demirci: 598, 615
Gavrî divanhanesi: 213
Gavrî Su Kemerleri: 524
Gavrî Sultan: 66, 109, 126, 186, 437, 516, 562
Gazâlî, İmam: 304, 594
Gazanfer Paşa (Beylerbeyi): 127
Gazazlar kapısı: 617
gazel: 204
gazel (savaş oyunu): 215
Gazi Kalesi: 143
Gaziköyü Bağları: 430
Gazvin: 162
gazzâz: 265, 594, 595, 599
Gazze: 65, 75, 76, 109, 138, 147, 156, 303, 563
Gazzetü'l-Hâşim: 109
gebirge: 497
Gebze: 80, 124, 303
Keciran: 149
Gedâ Muslu Çelebi: 638
Gedâ Muslu (Sâzende): 640
gedeleççiler esnafı: 600
gedelec (ok cinsi): 585
gedik: 143, 494, 518, 542, 618
Gedik Paşa Hamamı: 287
Gedik Süleyman (Sâzende): 640
Gedikpaşa: 19, 281
Gediz Nehri: 106
gelberi: 496, 520
Gelibolu: 12, 52, 57, 76, 128, 135, 155, 196, 301, 305, 341, 386, 546
gelincik: 296, 539, 656
Gelincik Çarşısı: 594
gemciler (at için): 570
gemi: 10, 16, 20, 23, 29, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 52, 55, 58, 59, 64, 65, 67, 68, 74, 84, 88, 96, 117, 161, 169, 197, 201, 216, 217, 218, 223, 224, 225, 228, 230, 232, 237, 247, 299, 371, 373, 374, 384, 387, 390, 395, 396, 407, 409, 414, 417, 418, 419, 422, 423, 424, 450, 477, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 508, 509, 534, 556, 557, 563, 615, 644
gemi gomanaları: 390
gemi harbeleri: 508
gemi küpeşteleri: 10
gemi marangozları: 384
gemi muçoları: 506, 508
gemi palamarları: 499
gemi sereni: 398, 539
gemici: 12, 28, 42, 108, 287, 347, 373, 383, 390, 393, 407, 414, 416, 420, 421, 423, 437, 499, 501, 502, 506, 507, 508, 577, 646
Gerede: 38
Gence: 168, 169, 236, 425, 546
Genç: 139, 150
gendüm yani buğday emini: 548
gerdâniyye makamı: 205
gerdeller: 623, 634
gergedan boynuzu: 586
gergef: 630, 633
gergeri yayları: 585

Germat: 135
Germiyan: 51, 105, 306, 328, 640
Germiyanoğlu: 60, 62, 105
gevele: 568
gevrekçi: 492, 493
Geyve: 106, 568
gez (ok cinsi): 584
Gezbazya, Kâhin: 34
gezengevi helvası: 457
gezgin: 300
Gınâyî Efendi, Mevlânâ: 338, 370
gidiler: 288, 477
Gilân: 10, 141, 151, 338, 502
Ginkuş-i Budin şarabı: 666
Giray Han, Devlet: 163
girdimân dikme (güreş oyunu): 212
girift (müzik aleti): 626
Girit: 131, 133, 138, 159, 163, 226, 229, 230, 232, 233, 234, 236, 238, 241, 246, 247, 249, 257, 316, 374, 418, 555
Girne: 138
Girniye Kalesi: 166
gomanacı: 508
göğüs şakısı (güreş oyunu): 212
Göksu: 38, 261, 426, 427, 558
Göksun Yaylası: 532
Gölbaşı: 126
gölbez: 523
Göle Kalesi: 136, 146, 163, 164, 249, 371
gölemez: 515
gölge oyunu: 397, 645, 651, 652, 653, 654
Gölikesri: 530, 596
gömlek: 121, 393, 593
gömlekçiler: 593
Gömlekli kule adlı burç: 261
gön: 600, 601
günbaşı esnafı: 505
gönüllüler: 155
Gönye: 140, 248
Gördes: 135
Gördös: 105
Göri Kalesi: 167
Görice: 525
görümlü: 561
göydürme suyu: 658
Göynük: 62, 98
göz hekimi: 485, 487, 507
göz milleri: 477
gözcü: 74, 543, 546
gözlemeciler: 492, 493
Grando Mihal: 48, 49
Grandorya: 26
Gubarî Efendi, Nakib: 177
Gafiryad kasabası: 341
Gulam Şâdî: 635
Gulgule-i Rum: 26, 39, 76, 465
Gulibetü'r-Rum: 465
Gulyabani: 375, 395
gumenâ: 501
Gûr kazan (mezar kazıcıları) esnafı: 326, 474
gurabiye: 492, 493, 537
Gurabzâde Bakî: 329
güçügen: 529, 587, 588
güderi: 599
güdericiler esnafı: 599
Güğümbaşı Yalısı: 400
güğümler: 79
güherçile: 37
gül: 4, 513, 527, 531
gül ağaçları: 382
gül bağı: 421
Gül Camii: 44, 53, 61, 184, 319, 338
gül sirkesi: 526
gül suyu: 53, 488
gül yağı: 488
gül yaprağı: 441
gülâb: 532
gülâbdân: 364, 576
Gülâbî Ağa: 93, 94, 95, 96, 97, 199, 310
Gülâbî Paşa (Beylerbeyi): 127
gülbang-ı Muhammedî: 52, 58, 59, 75, 281, 398, 454, 508, 509, 582
güldürücü: 636, 646, 651, 665
güldürücü mukallitler (taklitçiler): 634
gülefsen: 658
Güleşciler Tekkesi: 342
gülefser arakı (rakısı): 662
Gülistan (kitap): 209
Gülizâr peşrevi: 643
güllaç: 496
güllaççılar esnafı: 496
gülle: 396, 400, 584
gülnâr: 421
gülsuyu: 184, 291, 488, 511, 512, 531, 532, 660
Gülşenî Hulvî Tekkesi: 275
Gülşenî, Şair: 294
Gülşenî Şeyh Masum Tekkesi: 275
Gülşenî tarikatı: 206, 351, 352, 634, 635, 636, 655
gümrük: 39, 237, 420, 468, 499, 511, 512, 523, 551, 552, 553, 554, 560, 565, 621
gümrük emini: 39, 237, 405, 420, 499, 512, 523, 551, 552, 553, 560, 565
gümrük nâzırlığı: 196
gümrükhane: 552
gümüş: 29, 65, 84, 88, 94, 121, 176, 187, 291, 364, 520, 545, 546, 571, 577, 578, 579, 580, 581, 582
gümüş arayıcılar: 547, 579, 647
gümüş asa: 160

gümüş balığı: 539
gümüş borular: 642
gümüş çıngıraklar: 520
gümüş divit: 210
gümüş güğümler: 79
gümüş halhallar: 372
gümüş halka: 176, 521
gümüş hokka: 487
gümüş kılıçlar: 582
gümüş kilitler: 176
gümüş koşumlar: 600
gümüş madeni: 546
gümüş maşrapalar: 531
gümüş menteşeler: 176
gümüş mühür: 580
gümüş örgü: 364
gümüş tîzâbcıları: 578
gümüş üzengi: 249
gümüş zincir: 399, 497, 518, 520, 550, 597
Gümüşhane: 57, 109, 140, 302, 470, 546, 547, 578, 581
güneyik kökü: 608
günlük: 606
Gürci: 126, 171, 185, 188, 220, 238, 256, 407, 544, 551, 639, 647
Gürci Nebî, Eşkıya: 246
Gürci Paşa Sarayı: 354
Gürcistan: 131, 140, 180, 188, 384, 477, 544
güreşcilik: 211
güreşçi pehlivanlar esnafı: 587
gürgenzenler: 561
Gürgerân Köyü: 330
Gürladik: 159
gürz: 215, 587, 598
Gürz Seydîzâde: 333
gürzcü pehlivanlar esnafı: 587
güvercin: 276, 451, 588, 589, 590
Güzelce Kemerler: 444

Habar ala (güvercin cinsi): 588
haberciler esnafı: 479
Habeş: 70, 124, 131, 132, 133, 141, 162, 290, 347, 368, 441, 503, 504, 525, 546, 572, 594, 623
Habeş tavuğu: 588
Habeş veziri: 133, 174
Habeş Zeylanı: 492, 594
Habeşî: 509, 609
Habîb Dedezâde: 636
Habîb Efendi, Şeyh: 327
Habîb Neccâr: 335, 564, 623, 629
Habîb-i Karamanî: 296, 351
Habîbî, Şair: 305, 373
Hâbil: 474, 649
Habur: 139, 140
hac: 67, 142, 299
hac emiri: 142
Haccac: 480
Haccac Yusuf: 478
Hoca Hanı: 279, 542
Hâcegân hanları: 468
Hâcegîzâde Medresesi: 272
Hâcegîzâde Mescidi: 269
Hacer Ana: 611
Hacı Ahadoğlu: 342
Hacı Ahmed Bostanı: 382, 383
Hacı Ahmed Çeşmesi: 381
Hacı Ahmed Paşa (Beylerbeyi): 127
Hacı Ali, Debbağ: 353
Hacı Bayram-ı Veli: 294, 385
Hacı Bektaş-ı Veli: 264, 434, 476, 603, 657
Hacı Envâr (bezirgan): 511, 672
Hacı Eyvad: 653
Hacı Ferhad (bezirgan): 511
Hacı Hasan Mescidi: 268
Hacı Hasan yoğurdu: 517
Hacı Hasırcı Selim (bezirgan): 511
Hacı Hatun Medresesi: 273
Hacı Haydar Bostanı: 380
Hacı Hüsrev Camii: 379
Hacı Ivaz (bezirgan): 512
Hacı Ivaz, Bursalı: 653
Hacı İlyas Mescidi: 269
Hacı İsa (bezirgan): 512
Hacı İsa Yalısı: 417
Hacı İsmail (bezirgan): 512
Hacı Kadın Hamamı: 287, 612
Hacı Karakaş (bezirgan): 512
Hacı Kasım (bezirgan): 511
Hacı Kasım evi: 336
Hacı Kaya (bezirgan): 512
Hacı Mansûr Çeşmesi: 283
Hacı Müeyyed oğlu Abdülkadir: 368
Hacı Nâsır: 504, 505
Hacı Nimetullah (bezirgan): 511
Hacı Ömer hanesi: 419
Hacı Paşa Hamamı: 290
Hacı Paşa Kurrâsı: 433
Hacı Paşa Mescidi: 433
Hacı Paşa Sarayı: 431, 435
Hacı Subaşı: 336
Hacı Şeytân Selim (bezirgan): 512
Hacı tahtırevancıları: 633
Hacıahmed Mahallesi: 383
Hacıoğlupazarı Kasabası: 242, 258
hâcibler: 598
Hacivad: 653, 655
Hacrek: 140, 158
haç: 23, 24, 29, 84, 115

Haçator, Ermeni: 581, 637
Haçek sahrası: 250, 254
haçlı bayraklar: 64, 198, 231, 499, 508
haçlı sancaklar: 64, 100
haçlı somaki: 115
Haddâd (pehlivan, sahâbe): 212, 561
haddâd (savaş oyunu): 215
haddeci: 543, 546
hadeng (ok cinsi): 584
hadım: 124, 232, 288
hadım ağaları: 78
Hadice Ana: 121, 616, 626
Hadice ketenliği: 513
Hadice-i Kübrâ: 448, 506, 512, 513, 593, 626
Hâdî-i Bağdadî: 329
Hadîka: 513
Hâdimü'l-Haremeyn: 301, 304, 426
hadis ilmi: 274
hadis imamı: 352
hadis rivayetçisi: 605
hadisçi: 55
hafakan hastalığı: 98, 348, 364
Haffaf (kavaf) çarşısı: 360
Haffafhane: 392
Hafız Kral, Hânende: 635
Hafız Paşa: 197, 266
Hafız Portakal, Kasımpaşalı: 635
Hâfızâ: 282
hafızlık ilmi: 454
Hafî, Şair: 293
Hâfî, Şeyh: 484
Hafz kıraati: 202, 481
Hafza Hatun: 481
haham: 375
Hakem oğlu Mervan: 45
Hâkî (Sâzende): 640
Hâkî, Şair: 299
Hâkim Bi-emrillah: 494
Hakîm Çelebi Medresesi: 273
Hâkim (kitap): 41
hakîr: 2, 3, 5, 10, 12, 16, 17, 28, 29, 39, 50, 56, 57, 66, 67, 69, 88, 99, 111, 118, 119, 122, 125, 126, 170, 187, 196, 198, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 216, 219, 229, 231, 232, 236, 246, 249, 250, 253, 256, 257, 267, 276, 290, 291, 302, 304, 314, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 332, 336, 339, 342, 344, 346, 361, 366, 369, 375, 376, 394, 399, 422, 430, 436, 438, 443, 456, 460, 467, 471, 472, 480, 495, 505, 538, 546, 547, 565, 566, 575, 582, 585, 586, 591, 634, 635, 636, 645, 646, 651, 652, 654, 657, 658, 659, 667
hakkâk: 115, 580, 621
Hakkâri hâkimi: 142
Hal Kalesi: 162
halat: 501
Halebü'ş-Şehbâ: 516
Halep: 9, 13, 21, 46, 50, 109, 122, 131, 132, 138, 139, 148, 156, 163, 172, 199, 213, 238, 241, 243, 246, 251, 252, 309, 322, 448, 510, 516, 546, 562, 569, 651
Hâletî: 177, 328, 341, 668
halhal: 372, 588
halı: 201, 260
Halıcılar köşkü: 270, 558
Halıcızâde bahçeleri: 427
halıçeciler esnafı: 620
Halic-i Bundukân: 502
Haliç: 49, 110, 358, 360, 361, 371, 376, 377, 387, 439
haliçe: 161
Hâlid-i Ummanî, Şeyh: 503
Halil Ağa Çeşmesi: 357
Halil Ağa (Yeniçeri ağası): 222
Halil arakı: 662
Halil Armağanî: 559
Halil Çelebi: 553
Halil İbrahim bereketi: 353, 516
Halil oğlu Mevlânâ Kıvâmüddin Kasım: 304
Halil oğlu Mevlânâ Muslihiddin: 304
Halil Paşa: 171, 173, 180, 188, 189, 194, 198, 216, 266, 311, 380, 412, 438
Halil Paşa Camii: 419
Halilî, Şair: 293
Halimî Çelebi, Şair: 305
Halimî mahlası: 326
Halimî, Şair: 305
halka: 493, 496, 570
Halkalı Bahçe: 439
Hallac-ı Mansûr: 90, 118
hallaç yayı: 118
hallaçlar: 279, 592
Halmaş: 136
haltalar: 520
Haltî: 527
Halvetî: 166, 320, 334, 335, 351, 352, 366, 380, 434
Ham Nisim, Bezirgân: 544
Hama: 138, 147, 157, 241
Hamade hazretleri: 610
hamal: 179, 287, 493, 552, 565, 618, 659
hamam: 34, 78, 80, 90, 103, 111, 117, 123, 127, 128, 186, 203, 212, 216, 261, 271, 277, 278, 286, 288, 290, 291, 292, 303, 306, 316, 325, 352, 353, 354, 355, 356, 360, 363, 371, 373, 374, 375, 379, 380, 393, 406, 408, 410, 413, 414, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426,

427, 429, 434, 443, 444, 446, 466, 468, 488, 507, 577, 605, 611, 612, 625, 653
hamavî otlar: 517
Himâyüddin, Seyyid: 570
Hamdi Çelebi: 98, 640
Hamdi Çelebi Kıyafetnâmesi (kitap): 98
Hamdi Efendi Camii: 379
Hamdiefendi Mahallesi: 383
Hamdî-i Dâ'î: 283
Hamdullah: 295
Hamedan kenti: 181
Hamevî kayısısı: 558
Hamid: 109, 134, 146, 154, 325, 340, 369
Hamid Efendi, Şeyhülislâm: 232, 268, 271, 366, 367
Hamid (Isparta): 351
Hamid külâhları: 474
Hamidbayoğlu: 62
Hamr (içki) emini: 544
Hamrhane-i rummân: 661
Hamrü'l-eşed (savaşı): 40
Hamse (kitap): 299
hamsi: 36, 538
hamsîn günleri: 36
Hamza: 615
Hamza Balı (top cinsi): 400
Hamza, Hz.: 2, 212, 450, 487, 488, 516, 528, 529, 533, 544, 561, 562, 568, 570, 584, 587, 600, 615, 625
Hamza oğlu Mehmed: 294
Hamza, Şeyh Hacı: 296
Hamza, Yetim oğlu: 482, 625, 634, 637
Hamza-i Şamî, Şeyh: 296
Hamzanâme: 482
han: 14, 128, 325, 354, 356, 358, 359, 363, 371, 373, 374, 418, 419, 422, 426, 466
hançer: 181, 198, 239, 308, 443, 521, 562, 575, 576, 579, 580, 582
Hançerli Hamamı: 287
Hançuk: 150
Handân: 210
Handan, Tayezâde: 203
Hanefî Halife: 246, 247
hânende: 215, 287, 369, 372, 482, 553, 634, 635, 636, 639, 640, 641, 645, 649, 661
Han-ı Halil yakını: 485
Haniler nesli: 137
Hanya: 138, 229, 230, 231, 259, 315
Hanzâde Sultan: 186, 278, 317, 431
hapishane: 652
hara (kumaş): 201, 593
harac: 40, 42, 44, 46, 53, 56, 121, 142, 177, 222, 225, 231, 248, 250, 257, 429, 582, 647
Haraccı Muhyiddin Mescidi: 268, 284, 336
Harameyn sakinleri: 121
haramî: 194
Haramîderesi Bahçesi: 439
Harat: 571
Harb oğlu Dacn: 609
Harb oğlu Ebû Süfyân: 473
harbe: 498, 520, 535, 539, 540, 561, 596, 621
harbî: 605
Harbî yolu: 393
Harbus: 140
harçlık: 153
hardal: 530
Hardalcılar: 530
hardaliyye: 658, 662
harem: 78, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 180, 212, 312, 352, 441, 534
Haremeynü'ş-şerifeyn: 109
Harem-i Hâs: 124, 125, 188, 198, 202, 203, 209, 210, 216, 236, 241, 243, 290, 291, 634, 636
Harem-i Hümâyûn: 124
Harir: 143
Harirî, Şair: 293
Hâris oğlu Zeyd: 614
Hâris-i Yemenî: 642
harita ilmi: 502
harita kâğıtları: 503
haritacı kavmi: 503
Haritacılar esnafı: 502
Harkova: 504, 505
Haron: 151
Harpus: 149
Harput: 139, 149, 157, 628
Harran: 46, 140, 512
harratîn: 622
Harun, Hz.: 448
Harun Reşid: 46, 47, 48, 49, 53, 61, 62, 92, 121, 184, 263, 319, 352, 377, 429, 430, 431
Hârût-ı Hayberî: 569
hâs: 130, 132, 133, 137, 138, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151
has ahır: 77
Has Saray: 126, 186, 201
Hasan: 9, 65, 113, 591
Hasan Ağa, Gürci: 639
Hasan Ağa, Hasodabaşı: 284
Hasan Ağa, Kara Abaza: 245
Hasan Ağa, Kâtip (Yeniçeri ağası): 222
Hasan Bey (kaptan): 223
Hasan Can peşrevi: 643
Hasan Çelebi, defterdar: 128
Hasan Çelebi, Gümrük Emini: 237, 405
Hasan Çelebi, Karahisarî (Ayrıca bkz. Karahisarî): 269, 401
Hasan Çelebi, Kızlar Ağası: 216
Hasan Çelebi, Lâğarî: 669

Hasan Çelebi, Mevlânâ Ahîzâde: 333
Hasan Çelebi, Şamlı: 638
Hasan Dede, Abdallar sultanı: 344
Hasan Dede, Şeyh: 411
Hasan, Deli: 169
Hasan, Dişlek: 646
Hasan Efendi Dârülhadisi: 274
Hasan Efendi, Mevlânâ Kara: 351
Hasan Efendi, Mukabeleci: 278
Hasan Efendi, Narkçı: 417
Hasan Efendi (Rumeli kazaskeri): 219, 220
Hasan, Eşkıya Pehlivan: 126
Hasan Halife Bağı: 414
Hasan Halife Bahçesi: 440
Hasan Halife, Yeniçeri Ağası: 181, 198, 222, 342, 414
Hasan, İmam: 3, 4, 41, 282, 339, 453, 484, 485, 492, 590, 623, 637
Hasan Kalesi: 109
Hasan Karlığı: 381, 534
Hasan Kattâl Gazi: 562
Hasan Keferî Bahâyî: 668
Hasan Kethüdazâde: 322
Hasan, Kocamustafapaşa Şeyhi: 322
Hasan, Köle: 372
Hasan Muid, Şair: 299
Hasan Niksarî oğlu İbrahim: 298, 320
Hasan Paşa: 198, 251, 252
Hasan Paşa Çeşmesi: 284
Hasan Paşa, Damad (Beylerbeyi): 127
Hasan Paşa, Elçi: 249
Hasan Paşa, Gazi (Beylerbeyi): 126
Hasan Paşa, Hattat: 203, 211
Hasan Paşa, Kaptan Çelebi: 216, 278, 318
Hasan Paşa, Kara: 225, 251, 252, 417
Hasan Paşa, Küçük: 182
Hasan Paşa Medresesi: 271
Hasan Paşa, Saturcu: 169
Hasan Paşa, Veziriazam: 298
Hasan Paşa, Yenter: 638
Hasan Paşazâdeler: 83
Hasan, Şehzâde: 56, 167
Hasanâbâd sancağı: 138
Hasanâbâd Tekkesi: 372
Hasan-ı Basrî: 480
Hasankeyf: 150
Hasanoğlu, şebbâzbaşı Kör: 216
Hasbahçe: 197, 226, 315, 439
haseki: 79, 202, 233, 240, 287, 316
Haseki Ağa: 404
Haseki Hamamı: 287
haseki kadınlar: 232
Haseki Medresesi: 272
Haseki Sultan: 272
Haseki Sultan Camii: 123
Haseki Sultan Hastahanesi: 277
Haseki Sultan hayratı: 123
Haseki Sultan İmareti: 276
Haseki Sultan Kervansarayı: 280
Haseki yapısı: 286
hasır: 509, 512
hasır külü: 581
hasırcı: 645
Hasırcıbaşı işyeri: 470
hasırcılar: 78
hasırhane: 77
Hâsib-i Mav: 555
Hasköy: 38, 73, 76, 289, 356, 374, 375, 422, 467, 540, 607, 660
hasoda: 78, 127, 164, 183, 186, 195, 202, 203, 209, 212, 233, 234, 297
hasodabaşı: 187, 202, 237, 284
hâss: 148
hâssa ahırları: 78
hâssa baltacıları: 78
hâssa bostancılar: 78
hâssa ekmeği: 39
hâssa gılmânı: 472
hâssa kilârı: 77
hâssa kileri: 79
hâssa köleleri: 277
Hâssan oğlu Abdurrahmân: 486
Hâssan Sabit: 482
Hâssan, Şair: 486, 616
hastahane: 19, 77, 111, 123, 177, 271, 276, 378, 467
Hastalar odaları: 197
Hastalarkapısı: 197
haşhaş: 496, 578
Hâşimî: 86, 301, 305, 320, 322, 326, 609
Haşota Kolu: 648
hat: 203, 210, 295, 364
hat sanatı: 213
Hatablı Dede: 57
Hatablı Sultan: 61
Hatem-i Addâsî: 512
Hatem-i Bağdadî: 600
Hatem-i Tay: 85, 316, 322, 481, 652
Mevlânâ Hatib Sinaneddin (Yusuf oğlu): 351
Hatib Kasım oğlu Mevlânâ Muhyiddin: 304
Hâtif: 167, 263, 273, 286, 318, 366, 373, 374, 406, 432
Hâtif-i Gayb: 258, 284, 317
Hâtif-i Kudsî: 274, 284, 310, 401
hatip kapısı: 260
hatipler: 339, 480, 668
hatmanlar: 218
hattat: 91, 102, 125, 203, 211, 213, 214, 295, 298, 330, 334, 373, 381, 446, 577, 652, 668

Hattat Şeyh: 214, 446
hatt-ı şerif: 209, 434, 466, 499, 507
Hatun Camii: 267
Hatvan: 135, 163
havaî fişekler: 565
Havale Kalesi: 105
havan: 442, 544, 545, 567
Havarî Şemun: 78
havarîler: 21, 27, 97
havarîyyun ayazması: 389
Hâverî: 333
Havernak kemerler: 84, 87, 122
Havernak köşkü: 78, 184, 199, 259, 376, 551
Havkatü'l-cedel (savaşı): 40
havlan: 487
havlıcan: 487
Hollok: 136
Havran: 65, 75
havranî cübbe: 94
Havsa: 109, 296
havuç: 490, 527
havuz: 79, 102, 107, 114, 121, 175, 203, 261, 291, 362, 375, 385, 393, 409, 424, 428, 436, 446, 553, 557, 601, 633
Havuzlu Hamam: 287
Havva, Hz.: 451, 460, 474, 481
hayal bez: 593
hayal-ı zıll-ı tasvîrciyân: 629
Hayatî Çelebi: 333, 334
Hayber: 40, 570, 615, 628
Hayberî: 585
Hayberliler: 570
Haydar Ağazâde: 242, 243
Haydar Çelebi: 68, 69, 128
Haydar Mirza, Acem şehzâdesi: 367
Haydar Paşa: 63, 268
Haydar Paşa Bağı: 558
Haydar Paşa Bahçesi: 440
Haydar Paşa Hamamı: 282, 287, 290
Haydar Paşa, Tavaşî: 268
Haydar Paşa, Vezir Hadım: 125
Haydar, Şair: 293
Haydaroğlu: 245
Haydarpaşa Bağı: 436
Hayduşak: 137, 249
hayme mehterhanesi: 470
haymeci esnafı: 595
Hayrabolu: 549
Hayre Beğ: 109
Hayre Bey, Mısır valisi: 304
Hayreddin Camii: 346
Hayreddin Efendi kadı: 162
Hayreddin Efendi, Konrapalı: 438
Hayreddin Paşa: 128, 133, 230, 440
Hayreddin Paşa Hamamı: 289
Hayreddin Paşa, Kaptan: 127
Hayreddin Paşa, Kaptan Gazi: 412
Hayreddin Paşa Medresesi: 410
Hayreddin Paşa yapısı: 287
Hayrî mahlası: 325
hayrkâr yani boyacı tokmakçısı esnafı: 622
hayvan resmi: 372
Hayvanoğlu (Çingene): 521
Hayyâm-ı Mînâ: 102
Hayyâtlar yani terziler esnafı: 591
Hîzler: 287
Hazar Denizi: 10, 502
Hazarî: 611
hazine: 43, 71, 74, 78, 123, 132, 160, 161, 177, 185, 186, 187, 191, 192, 201, 223, 232, 234, 243, 249, 251, 254, 291, 372, 400, 545, 575, 581
hazine defterdarı: 134, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 147, 148, 149, 150
hazine kâtibi: 187
hazine kethüdası: 187
hazine odası: 78
hazinedar: 243, 285, 398
hazinedarbaşı: 187, 209, 272, 592, 618
Hazzo: 139, 200
Heccâm, Taklitçi: 649
Hedvik Kalesi: 162
hekî (ok cinsi): 584
Heki (put): 73
hekim: 74, 79, 125, 165, 273, 276, 289, 371, 485, 490, 507, 532, 607, 624, 637, 661, 663, 666
Hekim Çelebi, Şeyh: 166
hekimbaşı: 219, 227, 244, 276, 486, 488, 672
Hekimbaşı Hamamı: 289, 380
Hekimhane: 663
Hekimbaşı kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Heleke Kalesi: 161
Hellena: 19, 23, 24, 27
helva: 55, 65, 75, 348, 457, 527, 537
helvacı: 78, 235, 513, 533, 534, 535, 536, 537, 538
helvahane: 77, 534
Helvaî Ömer: 492, 496, 513, 533, 537
Hemdem Paşa (Vezir): 303
Hemedan: 162, 628
hümül şarabı: 662
Hemyân kesici (yankesici) esnafı: 477
hemyân kesiciler: 477
Hendek (savaşı): 40
hendese: 118, 119
hendese ilmi: 16, 21, 83, 101, 119, 214, 225, 268, 373, 633
Herakl, Antakya Kralı: 609
Herakl Kayser: 40
Herakl Kral: 429, 528

Herakl Migal (Kayser): 13, 40, 42, 45, 48, 50
Herakl oğlu Sundura: 45
Herakliyan: 26
Herakloğlu İlya Kral: 408
Hersek: 124, 125, 135, 145, 162, 226, 231, 246, 255, 269, 532, 572
Heşdek kavmi: 41, 657
hevâ (savaş oyunu): 215
hevâkes (savaş oyunu): 215
hevâyî: 212, 566, 598
Hey'et ilmi: 9
Heyhât: 10, 11, 129
heykel: 21, 32, 73, 580, 617
hezâr bülbül: 590
Hezârmerd: 143
hımarbâz: 629
Hınıs: 142, 149, 158, 190
hinto araba: 250, 256
hinto koçu: 232
hınzır bataklığı: 218
Hırıstoş: 22, 23, 169
hırızma: 612
hırızmacılar esnafı: 612
Hıristiyan: 19, 20, 21, 23, 24, 26, 29, 30, 62, 85, 100, 101, 391, 563, 644
hırka: 121, 275, 296, 451, 452, 454, 489, 556, 614, 634
Hırka-i şerîfi: 186
hırsız: 347, 477, 597
Hırtız Kalesi: 167
Hırtos: 158
Hırvat: 124, 231, 249, 324
Hırvatistan: 129, 255
Hasankeyf: 139, 158
hışt: 520, 561
hıtâyî: 372, 530, 592, 606, 620
hıyar: 490, 527, 530, 634
hıyar burnusu: 541
Hızır: 37, 127
Hızır Ağa: 639
Hızır Bey: 297
Hızır, Hz.: 11, 15, 29, 39, 83, 84, 85, 87, 88, 92, 94, 412, 515, 541, 568, 570, 572
Hızır Madeni: 37
Hızır oğlu Mevlânâ Abdülvasi: 304
Hızır Paşa, Beylerbeyi: 127
Hızır Paşa, Vezir: 171
Hızrî: 638
Hicaz: 608, 664
hicaz makamı: 478
hiciv: 648, 649, 650, 654, 668
Hidayetullah Efendi, İstanbul mollası: 221
Hidayetullah, Zünnûn-ı Mısrî oğlu: 608
Hidde: 481
hikâyeciler: 651
hilâl: 586, 623
Hilâlci Odaları: 281
hilâlciler esnafı: 623
Hilalî, Şair: 301
hil'at: 66, 190, 195, 218, 553, 595, 619
hil'atçılar esnafı: 619
hil'atçi terzibaşı: 592
Hilevne Kalesi: 253
Hille: 141, 150, 181, 197, 570, 572, 586
Hilye-i Hakanî: 3
Hind: 26, 70, 124, 162, 176, 298, 431, 441, 460, 465, 512, 552, 579, 616, 617, 619, 622, 628, 632
Hind demiri: 572
Hind padişahı: 581
Hind pusiskârisi: 122, 291, 622
Hind sedef işlemesi: 210
Hind sedefkârîsi: 118
Hind seyyahları: 38
Hind tüccarları: 441
Hindî Halkan: 560
Hindî Kalenderhane Tekkesi: 443
Hindî mahlası: 497
Hindî Tekkesi: 443
hindibâ: 487
Hindistan: 18, 29, 32, 124, 196, 372, 451, 488, 490, 497, 512, 571, 576, 667
hindistan cevizi: 474, 658
Hindliler Tekkesi: 443
Hindu: 443
hipodrom: 177
Hisar: 467
Hisar fethi: 169
Hisar Hamamı: 289
Hisar kirazı: 417, 421
hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı: 477
Hoca Çelebi: 332, 427
Hoca Efendi İskelesi: 356
Hoca Hanı: 76
Hoca Ömer: 179
Hocapaşa Hamamı: 287, 290
Hocapaşa Mahallesi: 277
Hoca Sadeddin oğlu Mehmed Efendi: 171
Hoca Şaban, Tacir: 386
Hocapaşa: 273, 274, 278, 280, 487, 537, 599
Hocazâde: 303, 359, 365
hokka: 86, 487, 513, 622
hokkabâz: 629, 648
Hollok Kalesi: 255
hoppa taklidi: 653
hora üzümü: 417, 437
horasan: 24, 41, 52, 61, 196, 536, 631, 635, 667
Horasan erenleri: 473, 657
horasancılar: 630, 631
horasanî: 498, 657

horilka rakısı: 660, 662
horilka: 658
Horosî Dede: 57, 61, 320, 345
horosya (balık): 539
horoz: 61, 566, 590, 656
Horoz Dede: 61
Horoz İmam: 203
Horozkapısı: 61
Hoşâb: 162
hoşaf: 531
hoşafçı: 530, 533, 535
hoşkadem (kılıç): 560
hoşmerim: 515
hotas: 655
Hoten ceylanı: 553
Hoten miski: 589
Hotin: 170, 178, 191, 238, 247, 314, 338, 511, 625
Hovron sancağı: 142
Hoy: 181, 200
Hubbî Çelebi: 668
Hucucan: 140, 149
Hûd, Hz.: 448, 512
Hudâdâd: 642
Hudâvendigâr: 52, 134
Haddâm oğlu Ömer: 483
Hudeybe (savaşı): 40
Hudûrî, Şair: 305
Hulumiç Kalesi: 108
humma: 54, 334
hummâs: 513, 531
Humus: 138, 147, 157, 453, 479, 483, 498, 525, 586
Huneyn: 6, 40, 482
hurma: 96, 554, 557, 670
hurma lifi: 395, 484, 501
hurma sirkesi: 526
hurma şarabı: 658, 661
hurma yaprağı: 448
hurmalık: 604
Horpuşta: 525, 530
Hurrem Çavuş: 639
Hurrem Hatun Camii: 267
Hurrem Paşa (Beylerbeyi): 126
Hurrem Şah: 647
Hurrem Usta: 584
Hurrem-i Hindî: 623
husrevanî: 665
Husvar Kalesi: 254
Huşeng Şah: 512, 561, 595, 638
Hutbe: 51, 55, 73, 108, 118, 137, 297, 574
Huveyze at gemi: 570
Huzeyme, Hz.: 593
hüccet-i şeriye: 56
Hüdâyî: 267, 438, 664
Hükmî: 312
Hükmîzâde Alisi (Sâzende): 641
Hümâ hâtûn: 266
hümâ telleri: 588
Hümâyûn Şah: 645
Hümâyûnnâme (kitap): 130
hümel şarabı: 658
hümül kökü: 660
hünkâr: 205, 208, 209, 213
hünkâr bahçeleri: 7, 262, 432, 549
hünkâr bostancıları: 490
hünkâr camii: 78, 209
hünkâr çadırı: 595
hünkâr imamı: 209, 216, 235
hünkâr kapıcıbaşısı: 217
hünkâr kapıcısı: 486
hünkâr karlığı: 534
hünkâr mabedhanesi: 110
hünkâr mahfili: 101, 113, 123, 174, 259, 358
hünkâr sakabaşısı: 494, 498
Hünkâr Sarayı: 62, 117, 624
hünkâr solağı: 71
hünkâr terzibaşısı: 591
Hünkârkapısı: 98, 368
hünkârlık yasası: 311
hünnap rengi: 106
Hürmüz: 572
Hürmüz Denizi: 502, 503
Hürmüz incileri: 576
Hürûm Gazi: 587
Hüsâm Beyzâde Mescidi: 327
Hânende Küçük İmam Çelebi : 636
Hüsâm, Deli: 640
Hüsâm Efendi, Tulumcu (İstanbul mollası): 221
Hüsâm oğlu Mevlânâ Mehmed: 369
Hüsâm Paşa (kaptan): 223
Hüsâm Paşa (Vezir): 303
Hüsâm, Şaşı Harputlu: 628
Hüsâmeddin Ankaravî: 385
Hüsâmeddin, Mevlânâ: 304, 350
Hüsâmeddin Necefî: 621
Hüsâmoğlu (kaptan): 223
Hüsâmzâde, Germiyanlı: 328
Hüseyin: 113, 342, 492
Hüseyin Ağa Alisi Sarayı: 381
Hüseyin Ağa, Kâtib : 283
Hüseyin Ağa Sarayı: 279
Hüseyin Ağa Sebili: 355
Hüseyin Ağa Yalısı: 400
Hüseyin Baykara: 28, 203, 216, 365, 442, 553, 636, 649
Hüseyin Bey: 129
Hüseyin Bey, Kaptan Hasan Paşa oğlu: 318
Hüseyin Çelebi: 336, 638
Hüseyin Çelebi Medresesi: 273
Hüseyin Çelebi Mescidi: 269

Hüseyin Çelebi, Nalıncı: 336, 345
Hüseyin Çelebi, Şehremini: 380
Hüseyin Çelebi, Turşucuzâde: 373
Hüseyin Çelebi, Yegânzâde (nişancı): 298
Hüseyin Doğanî Dede, Şeyh: 344
Hüseyin Efendi: 221
Hüseyin Efendi (Anadolu kazaskeri): 220
Hüseyin Efendi, (İstanbul mollası): 221
Hüseyin Efendi, Deniz hırsızı: 406
Hüseyin Efendi, Mahdûm (İstanbul mollası): 221
Hüseyin Efendi, Mevlânâ Ahîzâde: 171
Hüseyin Efendi, Müftü: 221
Hüseyin Efendi, Pastırma nâibi: 523
Hüseyin Efendi (Rumeli kazaskeri): 219, 220
Hüseyin Efendi, Şeyhülislâm: 181, 341
Hüseyin Gazi oğlu Cafer: 430
Hüseyin Han, Şehzâde: 167
Hüseyin, İmam: 3, 4, 47, 48, 282, 484, 485, 494, 522, 588, 590, 599, 601, 615, 621
Hüseyin, İmam: 41, 453
Hüseyin Lâmekânî, Şeyh: 343
Mevlânâ Sa'deddin Hasan (Hocazâde): 367
Hüseyin Paşa: 179, 189, 228, 236, 250, 254
Hüseyin Paşa, Budin veziri: 255
Hüseyin Paşa, Canpoladzâde: 278, 284
Hüseyin Paşa, Deli: 211, 212, 217, 232, 236, 241, 414
Hüseyin Paşa, Dişlek: 180, 189, 194
Hüseyin Paşa, Efrâsiyâboğlu: 243
Hüseyin Paşa, Merre: 178, 179, 180, 185, 336
Hüseyin Paşa, Nasuh Paşazâde: 228
Hüseyin Paşa, Potur: 165
Hüseyin Paşa, Serdâr Deli: 246
Hüseyin Paşa, Tütünsüz: 165
Hüseyin Sadrî Çelebi, Mevlânâ: 332
Hüseyin, Sarraf: 296
Hüseyin, Sirkeci: 641
Hüseyin Subaşı (Sâzende): 641
Hüseyin-i Baykara: 643
Hüseyn: 405
hüseynî makamı: 205, 209, 493, 642
Hüsn-i Dil (Divan): 305
Hüsrev: 190, 367
Hüsrev Ağa (Yeniçeri ağası): 222
Hüsrev, Bedesten Kethüdası Hoca: 320
Hüsrev Bey: 128, 267
Hüsrev Kethüda: 273, 289, 413
Hüsrev oğlu Şeyh Ali Bey: 366
Hüsrev Paşa: 127, 181, 188, 190, 191, 194, 197, 198, 243
Hüsrev Paşa Camii: 265
Hüsrev Paşa, Deli: 129
Hüsrev Paşa Mektebi: 274
Hüsrev Paşa, Serdâr: 195
Hüsrev Paşa Türbesi: 329
Hüsrev Paşa Türbesi: 667
Hüsrev Paşa, Yiğit Vezir Deli: 125

Iğrıb: 26, 538, 539
ıhlamur: 117, 400, 432, 564
ıhlamur arakı: 662
ıklık: 641, 642
ıklık sâzendeleri: 641
ıklıkcıyân: 627
Ilgın sahrası: 252
ılıca: 11
Irak: 21, 69, 70, 141, 159, 367, 635
ırak faslı: 205, 520, 642
Irakeyn: 162
Irak-ı Dadyân: 10, 166, 477
Irgat Hamamı: 101, 286, 287
ırgat pazarı: 634
ırgatlar: 631, 634
Irşova belleri: 253
ısbarçana: 28
ıslama şarabı: 658, 661
Islatıne (kılıç): 560
ıspanakçı: 530
ısparçana: 390, 501
Isparta: 180, 340
ıstabl emiri: 441
ıstabl-ı hâs: 469
ıstakoz: 540
Istıranca dağları: 84, 419, 445, 515, 519, 597
Itriddin-i Hindî: 488
Ivaz Efendi, Manavgadî Mevlânâ: 332
ıydiye: 204
Izbaraş vilâyetleri: 323

İbn Abbas: 480
İbn Kesîr: 322, 454
İbn Zübeyr: 554
İbnü'n-neccar oğlu Mehmed: 368
İbrahim Ağa, Kapıcılar Kethüdası: 237
İbrahim bereketi: 206
İbrahim Bey, Başcı: 272
İbrahim Çelebi: 128, 230, 426
İbrahim Çelebi, Mevlânâ Küçük Taceddin: 351
İbrahim Çelebi, Solak: 224
İbrahim Edhem: 443, 622
İbrahim Efendi: 5, 279

İbrahim Efendi, Cerrah Şeyhi: 90, 177
İbrahim Efendi, Muabbir: 380, 385
İbrahim Efendi, Şeyh: 171
İbrahim Gülşenî: 206, 294, 364, 634
İbrahim Halilullah: 491
İbrahim Han: 31, 39, 107, 110, 138, 183, 196, 216, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 241, 276, 280, 314, 315, 316, 370, 376, 399, 432, 443, 647
İbrahim Han Sarayı: 279
İbrahim Hanzâde Yalısı: 372
İbrahim Hüsâmzâde, Mevlânâ: 328
İbrahim, Hz.: 302, 448, 450, 451, 492, 514, 516, 517, 528, 568, 609, 610
İbrahim Mağribî, Muvakkıt: 502
İbrahim Paşa: 263, 269, 311
İbrahim Paşa, Bostancıbaşı Sarhoş: 226
İbrahim Paşa Çeşmesi: 283
İbrahim Paşa, Defterdar: 244
İbrahim Paşa, Defterdarzâde: 371
İbrahim Paşa, Ebülhayr: 286
İbrahim Paşa, Hadım: 125, 265
İbrahim Paşa, Makbul iken Maktul: 31, 124, 303, 318, 424
İbrahim Paşa Medresesi: 272
İbrahim Paşa Sarayı: 277, 369
İbrahim Paşa, Serhoş: 171
İbrahim Paşa, Veziriazam: 297
İbrahim, Sarhoş: 112
İbrahim, Seyyid: 352
İbrahim, Şehzâde: 170
İbrahim-i Nahfî: 610
İbrail: 297
İbranice: 204
İbrî dili: 25
ibrik: 74, 522, 526, 529, 532, 541, 610
İbrim: 142, 233, 370
ibrişim: 265, 542, 610, 612
ibrişim çarmıhlar: 508
ibrişim peştemallar: 442
ibrişimcileri esnafı: 594
İbyâr: 513
iç edikçi esnafı: 604
iç has ahır: 77
İç hâssa kilârı: 77
iç kabza (güreş oyunu): 212
iç terekciyân kilârı: 77
içağaları: 179
İçahırkapısı: 31
İçazepkapısı: 389
içedikler: 603
İç-il: 137, 147
İçkalekapısı: 31
içki: 68, 372, 637, 661, 666
içki emini: 392, 663, 665
içki yasağı: 544
iç-oğlanları: 485, 498, 605, 665
İçyağı mumcuları: 517
İdlib: 556
İdris Bitlisî, Molla: 128
İdris, Derviş: 385
İdris, Mevlânâ: 262
İdris Peygamber: 24, 448, 582, 591, 595
İdris, Şeyh: 362
İdris Şeyh Karlığı: 534
İdris-i Halvetî: 337
İdrisköşkü: 358, 362, 370, 385
İdrisköşkü Mesiresi: 362
İdrisköşkü Meydanı: 440
İdrivne Tekfuru: 52
ifrit sureti: 34
İftedellioğlu: 641
İgrandona: 26
İğdirliler: 76
iğne: 503, 595, 604
iğneciler: 571
ihram: 460, 594, 595
İkiçeşme önü: 614
İkrime, Ebû Cehil oğlu: 473, 503, 609
iksir: 89, 606
ilâhî: 215, 339, 483
İlbasan: 105, 134, 144, 152, 547, 609, 632
İliki Kalesi: 161
İlok Kalesi: 162
ilmiye sınıfı: 242
İlvo Kalesi: 257
iltizam: 38, 131, 141, 392, 424, 543, 550
İlvo sahrası: 247
İlyan (Kayser): 50
İlyana: 46, 48, 50
İlyangur (Kayser): 50
İlyanoş: 39
İlyas, Hz.: 29, 448, 515, 541
İlyas oğlu Abdullah: 340
İlyas oğlu Şeyh Mehmed: 333, 340
İlyas Paşa: 428
İlyaszâde Mescidi: 269
İmâdiye eyaleti: 141
İmam Çelebi: 636
imam şerbeti: 531
imam yoğurdu: 517
İmameyn Çeşmesi: 282
İmam-ı A'zam (Ebû Hanife Sabit oğlu Numân): 120, 188, 197, 295, 364, 369, 462, 465, 473, 479, 604, 610, 611
imamiyye: 658, 662
İmamkulu Han: 167
İmamzâde: 273, 324, 636
İmamzâde Medresesi: 273
imaret: 19, 57, 80, 111, 117, 118, 120, 123, 126, 177, 269, 271, 325, 359, 370, 373, 374, 380, 413, 418, 422, 467

İmaret camii: 273
imrahor: 238, 243
İmrân el-Kavvâs oğlu Ebû Muhammed: 584
İmrân oğlu Avn: 572
İmrân-ı Berberî: 490
İmroz: 556
İmroz kebesi: 341
İmrülkays: 66, 301, 529, 628, 649
inci: 29, 376, 498, 503, 504, 521, 576, 591, 617
inci dikme minderler: 553
İncici: 576
İncil: 461
İncilhane: 19, 270
incir: 213, 428, 450, 549, 554, 559
İncirli adası: 161
İncirli Beldesi: 425
İne Ayazma: 375, 381
İnebahtı: 108, 135, 145, 155, 230
inek: 516, 520, 530, 556, 569
İngiliz: 353, 583, 643
İngiliz barudu: 565
İngiliz borusu: 627, 644, 665
İngiliz boyaları: 608
İngiliz fıçıları: 526
İngiliz kalyonları: 197, 217
İngiliz sirkesi: 527
İngiliz şarabı: 666
İngiltere adaları: 128
İnkirman Kalesi: 387
insan kemiği külü: 519
ip cambazları: 383, 586, 628
ipek: 201, 211, 276, 407, 449, 496, 498, 508, 520, 521, 542, 559, 619, 647
ipek alemler: 30
ipek büründük: 348
ipek düğmecileri esnafı: 595
ipek düğmeler: 595
ipek hil'atçılar esnafı: 619
ipek ibrişimler: 542
ipek mizanı emini: 542
ipek peşkirler: 529
ipek tartı: 468
iplikçiler esnafı: 542, 594, 595
İpsala: 52, 546
ipsime şarabı: 661
İpşir Paşa: 227, 230, 238, 239, 240, 241
İran: 29, 53, 109, 110, 127, 163, 168, 172, 178, 181, 188, 189, 200, 204, 208, 209, 239, 299, 367, 382, 437, 570, 573, 644
İrem: 12, 13, 24, 70, 77, 99, 102, 107, 111, 123, 199, 251, 261, 292, 341, 352, 353, 355, 356, 358, 371, 372, 376, 382, 409, 421, 423, 425, 428, 429, 439, 489, 498, 550, 575, 613, 647
İrem (Kayser): 50
irna arakı: 662
İrşek Kalesi: 162
İryâziliye milleti: 19
İsa Ağa: 199
İsa Çelebi: 54, 403, 406, 407
İsa, Hz.: 18, 21, 22, 23, 24, 27, 43, 78, 99, 100, 251, 299, 389, 408, 448, 460, 461, 591, 626, 628, 643, 652, 669
İsa, Mevlânâ Hekim: 165
İsakapısı: 272
İsfakiye Kalesi: 246
İsfeç: 249
İsfehan: 163, 196, 197, 205, 307, 407, 487, 553, 560, 576, 620, 640, 642
İsfendiyar Bey: 292
İsfendiyar cengi: 62
İsfendiyaroğlu: 62, 63, 65, 126
isfidac (boya cinsi): 608
İshak: 7
İshak Çelebi, Molla: 274
İshak, Hekim: 165
İshak, Hz.: 448, 609
ishak kuşu: 590
İshak oğlu Ays: 8
İshak oğlu Muhammed: 8, 562
İshak oğulları: 6
İshak Paşa (veziriazam): 297
İshak, Şehzâde: 167
İshak Yahudi Yalısı: 413
İshakça: 297
ishakkuşu: 411
ishal hastalığı: 42, 363, 557
İskaradin Kalesi: 161
İskele başı: 261, 371, 405
İskele Çarşısı: 434
İskele Mescidi: 374
İskele Pazarı: 383
İskelebaşı: 360, 373, 410, 420, 426, 431, 433, 435
iskemle: 613, 632
iskemleciler: 630, 632
İskender: 8, 10, 11, 12, 13, 21, 25, 29, 40, 84, 85, 92, 144, 266, 387, 395, 396, 420, 562
İskender Bey Çeşmesi: 282
İskender Çelebi: 128, 439
İskender Paşa: 127, 173, 178, 272, 297, 303, 403, 426
İskender Şakî: 161
İskender Tarihi (kitap): 50
İskender-i Dârâ: 643
İskender-i Rumî: 32, 395
İskender-i Zülkarneyn: 8, 10, 11, 20, 50, 77, 92, 395, 402, 420
İskenderiye: 21, 100, 105, 112, 134, 152, 224, 306, 483, 503, 585, 628

İskendernâme (kitap): 300
İskenderun: 50
iskerled: 619
İskerledoğlu (kalyonu): 224
iskete (kuş cinsi): 590
İskilip: 296, 298
iskorbid: 539
İslâm Giray Han: 10, 229, 324
İslankamin Kalesi: 161
İsloven: 249
İsmail Çelebi, Şeyh: 417
İsmail Dede, Şeyh Mevlevî: 386
İsmail Efendi, Kelemser Boşnak: 418
İsmail Efendi, Mevlânâ Cünûnî: 327
İsmail Efendi, Mevlevî Şeyhi: 323
İsmail Güranî: 272
İsmail, Hz.: 386, 448, 514, 529, 588, 609, 644
İsmail mahalli: 297
İsmail, Mevlânâ: 325
İsmail Paşa: 254, 256
İsmail şehri: 556
İsmail, Şeyh: 418
İsmailî imamlar: 437
İsmihan Sultan: 80, 183, 272, 317, 433
İspaird: 151
İspanya: 18, 39, 41, 44, 45, 50, 69, 89, 100, 166, 225, 387, 391, 563, 577, 609
ispeçer attarları: 608
ispeçerân taifesi: 408, 537
ispinoz (kuş cinsi): 411, 590
İspir: 142, 149, 158
İspirî Efendi: 260
İsrafil: 34, 87, 610, 644
İsrail: 626, 648
İstanbul: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 92, 93, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 128, 139, 161, 164, 166, 169, 170, 173, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 186, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 198, 201, 211, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 223, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 249, 251, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 284, 286, 288, 290, 292, 294, 296, 298, 302, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 315, 318, 319, 320, 321, 324, 325, 326, 329, 333, 335, 338, 339, 343, 344, 345, 346, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 358, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 372, 374, 375, 376, 377, 379, 384, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 396, 401, 407, 409, 411, 412, 414, 416, 417, 418, 421, 422, 428, 429, 430, 431, 434, 437, 439, 440, 443, 444, 445, 446, 447, 464, 465, 466, 467, 468, 471, 473, 474, 475, 477, 478, 479, 481, 483, 488, 491, 494, 495, 500, 506, 507, 509, 510, 511, 514, 515, 517, 518, 519, 520, 523, 525, 529, 530, 531, 532, 534, 537, 538, 542, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 552, 556, 558, 560, 562, 566, 567, 568, 572, 575, 577, 579, 581, 582, 588, 589, 591, 593, 594, 597, 603, 605, 607, 608, 611, 614, 616, 617, 618, 619, 622, 624, 625, 628, 629, 631, 634, 636, 639, 640, 641, 645, 646, 647, 651, 655, 658, 659, 660, 663, 666, 667, 668, 669, 670, 672
İstanbul mollası: 81, 103, 219, 221, 227, 244, 466, 467, 491, 667
İstanbul tekfuru: 44, 45, 54, 65, 439, 651, 653
İstanköy: 42, 117, 162, 222, 224
istarid balığı: 538
istavrit balığı: 428, 539
İstavriz Kasabası: 428
İstavroz Bahçesi: 184, 428, 432, 440
istefan sorguç: 474
İstifani Kilisesi: 176
İstifan (Kayser): 50
İstifanya: 26
istinkacı: 508
İstinye: 289, 418
istiridye: 10, 376, 538, 540, 541
İstiridyekapısı: 16
istiska duası: 93
İstiye Kalesi: 418
İstolni-Belgrad: 135, 145, 168
İsvan: 576, 591, 630
İsveç: 26, 256, 581, 645
İsvet Nikola günleri: 29, 541
İşşereş şehri: 257, 324
işkembe: 81, 525, 526, 527, 550, 559, 649
işkence: 347, 477, 572
işlibe (kuş cinsi): 590
İşmuil, Hz.: 448
İşrethane: 662
İştib: 325, 332
İştibî: 325
İştibî, Şeyh: 91, 171
izmarit: 539
İzmir: 76, 135, 530, 533, 546, 556

İzmirne: 10
İzmit: 7, 106, 135, 179, 200, 297
İznik: 335, 357, 531, 607
İzvornik: 135, 145
İzzeddin-i Semâhî, Şeyh: 570
İzzeddinli: 14
İzzî kitabı: 232

Kaba düdük: 627, 643
Kaba zurnacı: 627, 642
kabak: 490, 530
kabak atma (güreş oyunu): 212
kabak dikme (güreş oyunu): 212
kabaniçe: 341, 509
kabara: 521
Kabartı: 561
Kabataş: 37
Kâbe: 85, 107, 176, 346, 347, 448, 449, 450, 483, 485, 491, 497, 554, 604, 609, 613, 630
kabızlık: 343
Kâbil: 474, 649
kabir sarıkları: 631
Kadayıfçılar: 492, 493
kadehbâz: 629, 648
kadehler: 665
Kademü'n-Nebî: 244, 626
kadıasker: 82, 129, 160, 161, 185, 219, 220, 221, 267, 272, 288, 321, 322, 331, 397, 479, 480, 481, 482, 483
Kadıasker Hamamı: 288
Kadıçeşmesi: 268, 271, 322, 333, 558
Kadıköy: 12, 37, 290, 291, 430, 436, 439, 467, 661
kadın takyacıları esnafı: 592
kadırga: 41, 42, 43, 59, 64, 65, 135, 155, 182, 218, 224, 225, 230, 237, 243, 247, 338, 368, 393, 551
Kadırga Limanı: 36, 100, 277, 279, 287, 440, 658
Kadızâde: 90, 177, 350, 604
Kadızâde Mescidi: 269
Kadızâde, Sofyalı: 350
kadife: 201, 593, 619
kadife çuka: 564
kadife eğerler: 600
kadife tegeltiler: 600
kadife yastıkçıları esnafı: 619
Kadir: 562
Kadir gecesi: 93, 202, 208
Kadirî Çelebi, Mevlânâ: 129
Kadirî tarikatı: 352
Kadri Çelebi, Zâkir Âmâ: 636
Kadri Paşa, Çerkez: 252
Kadirî, Şair: 300
Fidyan-ı Acemî, Şeyh: 496
Kâf Dağı: 7, 88, 668
kafesçiler esnafı: 588
kafesdarlar esnafı: 579
kafesî sarık: 383
Kafesli Hamam: 288
Kaffah, Hz.: 448
Kâfiristan: 651
kafîye ilmi: 203
Kâfiye (kitap): 209, 232
kaftan: 103, 188, 202, 234, 474, 592
kâfûrîler: 616
Kagızman: 140
kâğıdbâz: 629
kâğıt: 85, 616
Kâğıt Hanı: 280
Kâğıtçılar: 289, 582, 614
Kâğıthane: 38, 44, 59, 63, 80, 217, 251, 308, 357, 358, 359, 360, 361, 371, 387, 397, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 467, 469, 500, 539, 545, 575, 576, 640
Kâğıthane Hamamı: 289
Kâğıthane Köyü: 371
Kâğıthane lâlesi: 441
Kâğıthane Mesiresi: 38, 441
Kâğıthane Nehri: 63, 94, 441
Kâğıthane Tekkesi: 442
Kağızman: 149, 199
Kâhici: 492, 493
kâhin: 13, 14, 32, 35
Kâhire: 127, 485
Kahkaha Kalesi: 192, 197, 617
Kahr Kulesi: 388
Kahretiyye Camii: 262
Kahriyye: 47, 272
kahve: 510, 513, 537, 542, 550, 608, 642, 654, 658
kahveciler: 509, 513
Kahvecizâde, Taklitçi: 654
kahvehane: 187, 442, 510, 658
Kahveli Bağı: 558
kakule: 487, 606
kakum: 596
Kakun sahrası: 66, 109
kakunc macunu: 659
kalafat: 393, 500
kalafat üstübüsü bükücüler: 500
kalafatçıbaşı: 392
kalafatçılar: 393, 394, 499
Kalafathane: 469, 505
Kalafatoğlu: 224, 499, 507
Kalamata: 108, 593
Kalamış: 12, 361, 436
Kalas: 297

Kalatyonoz: 477
Kalavan, Mısır padişahı: 55, 60, 67, 106
Kalavrata Kalesi: 108
kalay: 33, 324, 397, 398, 530, 570, 578, 583
kalay düğmeciler esnafı: 583
kalay düğmeler: 583
kalay kopçalar: 583
kalaycılar: 573, 574
kalaylı bakraçlar: 531
kalaylı eşyalar: 570
kalaylı tepsiler: 554
kalburcular esnafı: 495
kalcı: 543, 546
kaldırım: 632
kaldırımcılar esnafı: 630
kalem (savaş oyunu): 215
kalemkâr: 581
kalemkârlar esnafı: 580
Kalender: 162
Kalender Paşa, temel mutemedi: 173
Kalenderhane: 80, 470
Kalenderoğlu: 172, 194
Kalgay Sultan: 137, 247, 253
kalita: 218, 224
kalkan: 213, 562, 586
kalkan balığı: 538, 540, 541
kalkancılar: 562
Kalkandelen: 305
kallâvî (sarık cinsi): 611
Kalmah: 196, 573
Kalonhisar: 105
Kalora kıyıları: 216, 217
Kalova Kalesi: 251
kalpak: 203, 206, 596, 597, 665
kaltakçılar esnafı: 600
kalyon: 64, 65, 115, 196, 224, 230, 237, 247, 419, 505, 507, 509, 510, 511
kama: 475
Kamaniçe: 195, 243, 257, 258
Kamber-i Ali: 551
Kamberoğlu: 628
kamçı: 116
kamçıcılar esnafı: 601
Kamhacılar İşlikleri Mescidi: 269
Kâmhacızâde, Hânende: 635
kamış: 494, 584, 626, 632, 637, 642, 643, 645
kamış kalemi: 209
kamış mizmârcı sâzendeleri: 645
kamış mizmerciyân: 627
Kâmî Efendi, Mevlânâ: 331
Kâmil-i Hindî: 593
Kamin Kalesi: 252
Kamingrad Kalesi: 252
Kâmkâr Bey: 62
Kamûs-ı Ahterî: 328, 650
kanaracılar (mezbaha) esnafı: 519, 520
Kanator: 50, 430, 439
Kanatorya: 26
Kanber-i Ali: 478
Kandî Mustafa: 368
Kandî, Şair: 300
kandil: 88, 89, 90, 91, 101, 106, 113, 175, 176, 259, 313, 364, 401, 565, 586, 618
Kandilli Bahçesi: 184, 417, 418, 427, 440
Kandiye Kalesi: 138, 243, 257, 374
Kangırı: 154
Kanije: 38, 130, 133, 135, 162, 169, 250, 255, 441, 639
Kanlı Deresi: 534
Kanlıca: 290, 426, 467
Kanlıca yoğurdu: 517
Kanlıkozlar Mahallesi: 383
kantar: 542, 568
kantarcılar: 288, 542, 552, 553, 568
Kantura, Yanko veziri: 9, 17, 31
kanturalar: 479, 653
kanun (müzik aleti): 627, 638, 641
kanunnâme: 128, 130
kapama: 437, 592
kapan: 466
kapıağası: 125, 179, 267, 272, 275
Kapıcı Sağır, Hânende: 635
kapıcıbaşı: 124, 143, 179, 196, 202, 239, 241, 498
kapıcılar: 78, 115
Kapıcılar Kervansarayı: 280
kapıcılar kethüdası: 125, 160, 170, 179, 236, 237, 254, 314, 316
Kapıcıoğlu: 637, 646
Kapışvar Kalesi: 255
kaplan: 521, 556, 592, 596, 597
kaplıca: 465, 547
kaplumbağalar: 38
kaptan: 45, 65, 196, 198, 218, 288, 289, 377, 383, 394, 505, 506, 508, 534
Kaptan Hamamı: 289
kaptan paşa: 82, 127, 133, 135, 155, 160, 161, 167, 182, 197, 216, 217, 222, 223, 238, 239, 243, 247, 252, 278, 279, 285, 318, 368, 377, 380, 404, 407, 408, 412, 421, 534
Kaptan Paşa (Cezayir [Adalar] eyaleti): 135, 155
Kaptan Sebili: 391
Kapudağı: 52
kapukulu: 159
Kapulna Kalesi: 162
Habur: 150
Kapuşvar Kalesi: 163
kara ağa odası: 79
kara ala (güvercin cinsi): 588
Kara Balı (top cinsi): 400

Kara Biga: 52, 641
kara bülbül (kuş cinsi): 590
Kara Cehennem gemisi: 216
Kara Çavuş, Yeniçeri Ağası: 238, 246, 354
Kara Çelebizâde (İstanbul mollası): 221, 369
Kara Timur menzilleri: 446
Kara Fazlı (Sâzende): 640
Kara Foça: 52
Kara Foçalar Limanı: 237
Kara Hasanoğlu Yalısı: 413
Kara Haydaroğlu, Celâlî: 245
Kara hırsızı esnafı: 477
Kara Hoca kalyonu: 224, 344
Kara Hoca (Kaptan): 507
Kara Hoca Sarayı: 381
Kara Kasım Paşa Çeşmesi: 277
Kara Koca: 52
Kara Koncoloz günleri: 29
Kara Koyun: 55
Kara Lendühâ menzili: 214, 446
Kara Mezak: 179, 185, 186, 356
Kara Mürsel: 52
Kara Oğlan, Hânende: 635
Kara Sığla: 52
Kara Solak Abacıoğlu (kalyonu): 224
Kara Şatır, Udcu: 638
kara tavuk (kuş cinsi): 590, 591
Karaağac Yalısı: 371
karaağaç: 371
Karaağaç Bahçesi: 439
Karaağaç köşkü: 245
Karaâmid: 495
Karabağ: 325, 368, 403, 533
karabatak (kuş cinsi): 588
karabend: 477
karabiber: 487
Karaboğdan vilâyeti: 105
karaborsacı: 506, 510
Karabüber: 243
karaca: 346, 419, 445, 596
Karaca Ahmed Sultan Tekkesi: 279, 434, 437, 438
Karacalar köyü: 296
Karaçi halkı: 137
Karadağ: 141, 151
Karadeniz: 9, 10, 11, 12, 13, 14, 26, 36, 38, 42, 50, 56, 58, 77, 78, 134, 173, 183, 184, 197, 198, 216, 217, 218, 222, 228, 247, 248, 387, 388, 390, 395, 407, 415, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 431, 441, 445, 471, 499, 502, 506, 507, 514, 566
Karadeniz Boğazı: 9, 18, 29, 44, 57, 82, 184, 217, 352, 393, 395, 399, 419, 422, 446, 656, 660
Karadüzen sâzendeleri: 640
Karadüzenciyân: 627
karafirik: 441
Karafirye: 305
Karagöz: 397, 653
Karagöz gölge oyunu: 495, 603
karagöz (kuş cinsi): 588
Karagöz Paşa (veziriazam): 298
Karagümrük: 265, 269, 273, 283, 468, 552
Karagümrük Meydanı: 440
Karahisar: 154
Karahisar Kalesi: 105
Karahisar-ı Afyon: 146
Karahisar-ı Sahib: 134, 296
Karahisar-ı Şarkî: 142, 148, 158
Karahisarî: 91, 113, 210, 213, 260, 269, 310, 312, 320, 373, 379, 401, 607
Kırka sancağı: 135
Karakan: 162
Karakaş Paşa, Budin Veziri: 191
Karakaş, Yahudi: 638
karakolhaneler: 430
karakollukçu: 518
Karakoncoloz (günleri): 541
Karakoyunlu: 61
Karaköy Camii: 391
Karaköykapısı: 389, 392, 393
Karaköykapısı Hamamı: 289, 393
Karaköykapısı Sebili: 391
karakuş (güreş oyunu): 212, 587
karakuş (kuş cinsi): 588
Karaman: 13, 19, 51, 53, 75, 76, 84, 101, 105, 131, 132, 134, 147, 155, 165, 273, 322, 325, 328, 331, 333, 341, 345, 368, 514, 517, 546, 572, 601, 611, 659
Karaman, Büyük: 76, 281
Karaman Çarşısı: 101
Karaman Ereğlisi: 308
Karaman Ovası: 9, 67
Karamanlı: 76, 293, 300, 303, 506
Karamanoğlu: 60, 62
karamürsel: 224, 419, 499, 505
karanfil: 4, 437, 526, 586, 658, 663
karanfilli Göle(?) şerbet: 531
Karaniye: 141, 151
karantina: 352
Karaoğlan, Diyarbakırlı: 637
Karasi: 351
Karataş: 139, 515, 538
karatavuk: 411, 525, 656
karavana kalyon: 230, 507
karavanalar: 224, 507
karavaşlar: 445
Karayazıcı: 169, 194
Karcı Süleyman Medresesi: 273
Karcı Süleyman Mescidi: 359

Karcıbaşı: 534, 535
Karçgay Han, Kızılbaş Hanı: 180, 188
karçığa (kuş cinsi): 588
Karesi: 134, 146, 154
karga: 214, 656
karga yünü: 588
Kargazâde: 329
kargı sırıkları: 529
kargılar: 561
kârhane işi: 560
karınca: 33
Karınca Kaptan: 112
Karışdıran mahalli: 299
Karin: 162
karityacılar: 538
Karityacılar: 539, 540
Karka: 145, 619
Karkar: 142, 151
karkaşona: 619
Karlıili: 135, 145, 155
Karan şehri: 497
karpuz: 559
karpuz şarabı: 658, 661
karpuzcular: 559
Kars: 109, 131, 132, 140, 148, 149, 156, 181
kartal: 212, 429, 520, 550, 566, 587, 588, 669
Kartaloğlu (kalyonu): 224
Kartaloğlu (Kaptan): 507
Karun: 17, 20, 65, 229, 320, 507, 578, 581, 583, 590, 606
Karutene Kalesi: 163
kârvan kuşu: 590
Karyağdı (Çingene): 521
kasap: 290, 506, 507, 509, 510, 511, 514, 515, 517, 519, 522, 524, 541, 549
kasapbaşı: 522, 524, 525, 528, 549, 597
Kasapbaşı Hamamı: 290
kâse: 38, 161, 372, 494, 522, 528, 531, 606, 607, 645
kâsebâz: 629
Kasım: 623
Kasım Ağa Bağı: 440
Kasım Ağazâde: 638
Kasım Bey, Çerkez: 129
Kasım Çelebi (nişancı): 298
Kasım Çelebi, Siracüddevle (nişancı): 298
Kasım Gubarî, Mevlânâ Seyyid: 369
Kasım günleri: 29, 523, 531, 541
Kasım Hatib, Mevlânâ: 298
Kasım oğlu Mansûr: 612
Kasım Paşa: 377
Kasım Paşa Cami: 378
Kasım Paşa, Cezerî: 293, 366, 368
Kasım Paşa, Gazi (Beylerbeyi): 126
Kasım Paşa, Güzelce: 125
Kasım Paşa Hamamı: 289, 380
Kasım Paşa, Kaptan: 223, 408
Kasım Paşa, Kaymakam: 171
Kasım Paşa, Koca: 125
Kasım Paşa Mahallesi: 383
Kasım Paşa Medresesi: 380
Kasım Paşa Sebili: 360
Kasım Paşa Türbesi: 370
Kasım Paşa, Veziriazam: 297
Kasım Paşazâde: 370
Kasım, Resûl'ün oğlu: 616
Kasım-ı Kubâ: 615
Kasımpaşa: 5, 82, 117, 319, 346, 376, 377, 378, 382, 383, 384, 385, 386, 407, 412, 422, 467, 477, 500, 503, 517, 526, 534, 537, 540, 556, 564, 567, 624, 673
Kasımpaşa Çarşısı: 377, 383
Kasımpaşa Kasabası: 125
Kasımpaşa Köprüsü: 382
Kasımpaşa Mevlevîhanesi: 5, 323, 386, 638
Kasımpaşa mezbahası köprüsü: 346
Kasımpaşa Tersanesi: 389
kaside: 68, 204, 215, 293, 300, 329, 482, 483, 650, 668
Kaside-i Bürde: 481
kasr-ı hümâyûn: 183
Kasr-ı Mencik: 304
Kassab-ı Cömerd: 510, 514, 522
Kastamonu: 44, 76, 129, 134, 146, 154, 179, 293, 300, 304, 305, 306, 337, 520, 546, 574
Kaşa Kalesi: 254
kaşağı: 208, 623
Kaşan: 163
Kâşhaneciler esnafı: 619
kaşık: 623
kaşıkçılar esnafı: 623
kâşî çini: 310, 364, 427
Kaşkaval (Meyhaneci): 394
kaşkaval peyniri: 516
Kaşper: 577
katır: 45, 58, 63, 190, 240, 270, 280, 343, 484, 486, 550, 566, 633
Katır Hanı: 280
katır yükü: 37
katırcılar: 199, 534
Katırcıoğlu: 246
Katırhanı: 629
Katırlı Dağları: 534
kâtîbi (sarık cinsi): 611
Kâtibî, Şair: 300, 642
kâtip: 74, 288, 543, 545, 549
katran: 71, 225, 397, 500, 501, 617
Katrancı: 501
katranlı halatlar: 501
Katranoğlu, Kaptan: 507
Katranoğlu karamürseli: 499

Katrazoğlu kalyonu: 224
Katur Kalesi: 200
Kavaf dellâlları esnafı: 605
Kavaf eskicileri esnafı: 605
kavafbaşı: 605
kavafhane çarşısı: 605
kavaflar: 80, 117, 603, 604
kavak: 420, 441
Kavak Boğazı: 439
Kavak Hamamı: 290
Kavak Kasabası: 9, 423
Kavak Yenihisarı: 624
kaval: 520, 626, 627, 637, 638
Kavala: 33, 144, 523
kavanozlar: 513
Kavarazenler: 289
kavuk: 160, 486, 509, 593
kavukçu: 593, 594
kavun: 559
kaya balığı: 361, 539
Kaya Sultan: 240, 314, 317, 409, 434, 436, 558, 566, 594, 598, 669
Kaya Sultan Sarayı: 429, 431, 611
kayağan: 38, 630, 632
Kayalar: 414, 418
kayasıra: 13
Kaydefa: 10, 11, 88
kaydhane: 662
kayık: 12, 15, 48, 64, 83, 97, 117, 240, 349, 361, 371, 387, 393, 409, 411, 414, 422, 424, 427, 436, 441, 509, 538, 549, 565, 566
kayıkçı: 417, 437, 509, 549, 550, 552, 553
kayıkhaneler: 376
kayın: 502
kayısı: 362, 376, 382, 530, 557, 558
kayışbâz: 629
Kayışpınarı Mesiresi: 436
Kayıtbay, Sultan: 272, 299, 320, 562
kaymak: 360, 362, 384, 437, 515, 516, 517, 658
kaymakam: 28, 171, 172, 179, 183, 242, 243, 345, 389
kaymakçı: 360, 517
kaynakçı: 564
kayser: 13, 18, 20, 21, 39, 41, 48, 50, 101
Kayseri: 13, 51, 134, 147, 155, 188, 189, 193, 199, 211, 321, 475, 529, 540, 555, 598, 604
kaysun macunu: 659
Kaysunîzâde: 308, 371
kayyımlar: 91, 115
kaz: 353, 445, 556, 590, 643, 656
kaz göğsü: 500, 561
kaz (kuş cinsi): 588
Kazâ (savaşı): 40
Kazak: 173, 247, 248, 256, 419, 420, 421, 499, 515
Kazak şaykaları: 216, 218, 423, 499
Kazak-ı Ak: 218, 229, 247, 515
kazan: 79, 442, 488, 526, 531, 534, 573, 574, 575, 660
Kazancıbaşı: 470, 573, 574
Kazancılar: 262
Kazancılar Camii: 262, 339, 346
Kazancılar Mahallesi: 76
Kazancıoğlu Bahçesi: 409
kazaskerler: 227
Kazdağı: 44, 128
kazlıcı: 508
Kazlıçeşme: 353
kazma: 474, 475, 534, 569, 632, 633, 634
kebâbe: 487, 606
kebap: 95, 191, 193, 514, 525, 529, 539, 573, 665
kebbât: 374, 557
kebeciler esnafı: 620
Kebeciler Hanı: 279
kebere: 527
Kebirî, Şair: 300
kebkeb: 568
kebûtî: 596
keçe: 35, 397, 398, 599, 603, 612
keçe elbiseler: 397
keçe külâh: 384, 399
keçeciler: 290, 599, 617
Keçeli Dede: 345
keçi: 247, 346, 457, 515, 516, 554, 598, 601, 604, 632
Keçkemet sahrası: 9
Keçkıvar: 255, 256
kedi: 480, 605, 607, 656, 671
kefal: 538, 540, 541
Kefe: 105, 120, 129, 130, 132, 137, 299, 303, 322, 387, 547, 554, 573
Kefe Paşası: 132, 137
Kefeli (Meyhaneci): 394
kefen: 363
Kefindir Kalesi: 200
kehhâlbaşı (göz hekimi): 488
kehle: 669
kehleciler esnafı: 546
Kehredân Kalesi fethi: 168
kehribar: 517, 666
keklik: 276, 588
kelebek: 566, 567
kelekler: 52
Kelemerye kulesi: 120
Keliğra mağaraları: 657
Kelime Hatun Medresesi: 433
kelle: 514, 523,
kellepuş: 593, 632

kellik: 579
kelpeten: 477, 487, 572
Kemah: 57, 109, 297, 302, 303
Kemal Ahî: 639
Kemal Ata: 584
Kemal Çingene: 640
Kemal Efendi: 171, 322, 372
Kemal Mimar Camii: 267
Kemal oğlu Mevlânâ Davud: 304
Kemal Paşa: 66
Kemal Paşa oğlu Süleyman: 303, 321
Kemal Paşazâde: 66, 109, 129, 304, 321, 331, 333, 337, 351
Kemal-i Zerd (Sarı), Şair: 294
Kemal Yahudi: 374
Kemaleddin Mehmed: 338
keman küreler: 585
kemandâr: 381, 534, 585
Kemanî: 637, 638, 639, 640
kemankeş: 73, 591
Kemankeş, Sadrazam: 186
Kemen Yanoş: 248, 249, 254
kemençe: 627, 632, 637
kemendbend: 477
kemendler: 519, 628
Kemendvar Kalesi: 162
kemer: 310, 313, 460
kemer (savaş oyunu): 215
kemerbaşılar: 602
kemer-karar (savaş oyunu): 215
zabtî (savaş oyunu): 215
kemhâ ipekliler: 537
kemik: 645
Keminvar Kalesi: 255
Kenan: 501
Kenan Ağa Sebili: 285
Kenan Paşa: 190, 218, 249, 317
Kenan Paşa, Koca: 199, 218, 278
Kenan Paşa, Sarı: 251
Kenan Paşa, Serdâr Sofu (Budin Veziri): 249
Kenaneli: 585
kendir: 501
kenevir: 500, 555, 631
keneviz: 201
Kengırı: 134, 146
kepçe: 442, 531, 533
Kepenekçi Medresesi: 272
Kepez: 534
Kepkepçiler: 266
Kepkepî: 668
Kerb Gazi: 472, 475, 585
Kerbelâ: 2, 47, 120, 282, 284, 342, 455, 493, 494, 513, 517, 551, 599, 601, 615, 621
Kerç: 105, 137, 387
Kerek Kalesi: 497
Kerend: 141, 151
kerepe: 489
kereste: 502
keresteciler: 630, 631
Keretsân: 430
Kerevge: 561
kerevit: 10
kereviz: 490, 527, 530, 540
Kerk-i Nuh: 138
Kermat Kalesi: 255
Kerpiççiler esnafı: 630
kerrenây: 582, 642
Kerş: 554
Kertbay: 302, 516
kertme (süt ürünü): 515
Kertmeli: 10
kervan: 196, 246
Kervansaray: 80, 117, 223, 280, 281, 410, 435, 466, 467
Kesânî: 142
Kesbî: 341
kese: 612
kesebend (güreş oyunu): 587
Kesegen Dede: 340
Kesegendede: 47, 328, 334, 339, 340
Kesendire: 217, 548
keser: 489, 490, 501, 564, 569
keserciler: 569
Kesi nahiyesi: 331
keski: 569, 572
Keskin: 134, 296
Keskindede Tekkesi: 275
Keskindede: 266, 274, 322, 324, 325
kesme: 215
kesme (güreş oyunu): 587
kesme (gürz cinsi): 587
kesme peyniri: 516
kesme (savaş oyunu): 215
kesme-bend (güreş oyunu): 212
kesmik (süt ürünü): 515
Pesyan: 150
kestane: 311, 423, 446, 557, 566
Kestel Sekisi: 324
Kestelzâde: 344
Keşan: 143, 151
Keşfî, Manastırlı: 329
keşiş: 20, 60, 73, 85, 652
Keşiş Dağı: 85, 535, 652
keşkül: 372, 460
Keşmirî şal: 594
Keşşâf (kitap): 614
Keştanti peyki: 653
Ketehorya: 383, 526, 666
keten: 509, 510, 511, 512, 552, 553
Keten Hanı: 280
keten helva: 537
keten üstübüsü: 500

ketenciler: 509, 512
kethüda: 103, 135, 142, 146, 148, 216, 219, 237, 238, 264, 316, 435, 466, 491, 492, 519, 522, 542, 543, 544, 545, 547, 559, 567, 595
Kethüda Camii: 378
Kethüda Mahallesi: 383
kethüdayeri: 186, 431, 494
ketifeyn (savaş oyunu): 215
Kevkebe-i Rum: 465
Kevkebî: 668
Kevser: 494
Kevser havuzu: 482
kevser suyu: 80
Keyfhane: 662
Keykâvus: 522
Keykâvus mutfağı: 79, 270, 276, 403, 442
kezzap: 578, 579, 581
kezzapçılar: 578
Kıble kapısı: 15, 260
kıble-göstericiler esnafı: 502
Kıblekapısı makamı: 98
kıble-nümâ milleri: 502
Kıbleteyn yakını: 484
Kıbrıs: 84, 131, 133, 137, 147, 157, 166, 221, 222, 224, 309, 367, 569, 666
Kıbtî: 486, 501, 613
kılâbdan: 543, 617
Kılburun: 134, 137
kılıç: 10, 39, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 73, 96, 130, 131, 152, 155, 156, 157, 181, 182, 186, 187, 214, 215, 233, 245, 246, 247, 248, 250, 253, 255, 266, 325, 345, 364, 366, 399, 401, 443, 455, 485, 486, 497, 514, 520, 560, 561, 575, 576, 580, 582, 583, 612, 618, 621, 628, 657
Kılıç Ali Paşa: 166, 237, 401, 405, 407
kılıç zeametleri: 130, 131, 132
kılıçbalığı: 424, 538
kılıççıbaşı: 39, 560, 563, 599
kılıççılar: 560, 583,
kımız: 658
kına: 497, 509, 511, 512, 521, 552
Kına Hanı: 280
Kına şehri: 492
Kınacılar: 512
Kıncılar: 287
kınlar: 563, 583
Kıpçak: 10, 11, 166, 441
kıptî: 521, 567
Kıratova: 546
kırbaçlar: 81
kırbalar: 600
Kırı taburu: 173
Kırım: 10, 11, 50, 105, 131, 132, 137, 229, 237, 253, 257, 303, 323, 387, 472, 483, 544, 564, 573, 644, 656, 658, 659, 669
Kırımî Mescidi: 268
Kırka: 231
kırkbayır: 526
Kırkçeşme: 15, 17, 19, 264, 268, 272, 282, 305, 323, 324, 352, 354, 469, 495, 619
Kırkçeşme kemerleri: 17, 119, 120
Kırkkilise: 17, 134, 137, 144, 152, 653
Kırklar: 92, 93, 95, 96, 97, 385, 423, 474
Kırklareli: 446
Kırkmerdivenkapısı: 111
Kırkmil Balı (top cinsi): 400
Kırkserviler Mesiresi: 362
kırlangıç kayığı: 376
kırlangıç kuşları: 451
kırlangıç yuvası: 417
kırma badem: 537
Kırmaniki: 609
Kırşehir: 134, 147, 155, 473
Kısbî: 325
kısrak: 77, 230
kıssa-hân taklidi: 655
kıssis: 13, 18, 19, 42, 46, 58, 73, 78
kışır: 658
kışlakçı: 508
Kıvâmüddin Kasım, Mevlânâ: 304
kıyafetnâme: 98
kız dimisi: 393, 622
Kız Kulesi: 58, 64
Kız Pehlivan: 628
kız sünnetleri: 611
kızaklar: 63, 491, 493, 499, 500, 501, 506, 509, 535, 551, 553, 554, 557, 567, 573, 592, 607, 632, 633
Kızıl Ahmedlü: 127
kızıl ala (güvercin cinsi): 588
kızıl mangır: 234
Kızıl yumurta günleri: 29
Kızıl yumurta yortuları: 26
Kızıladalar: 12, 43, 350, 539
kızılağaç: 490
Kızılbaş: 109, 169, 178, 179, 180, 182, 186, 188, 190, 193, 197, 200, 239, 297, 303, 345, 367, 566
Kızılca: 153
kızılcık: 425, 557, 633
Kızıldeniz: 12
Kızılelma: 13, 19, 84, 85, 89, 121, 130, 162, 176, 225
Kızılmusluk: 272, 558, 614
Kızkulesi: 29, 201, 430, 436, 624
Kızlar Ağası: 216, 230, 235, 238, 239, 276, 312, 392
kızlar manastırı: 275, 351

kibrit fitilleri: 606
kibrit suyu: 658, 663
kibrit yağcıları esnafı: 606
kibritçiler esnafı: 606
kibritî: 574
Kığı: 142, 148, 158
Kilâr emini: 548
kilârcıbaşı: 79, 80, 235
kilârcılar: 549
Kilâr-ı hâssa: 202, 203, 266
Kilâr-ı Sultanî: 469
kiler odası: 78
kilercibaşı: 210
Kili: 62, 108, 297, 514, 524, 554, 556
Kilid Hanı: 280
Kilidülbahr: 128, 422
Kilidülbahreyn: 12, 56, 252
Kilis: 135, 139, 145, 148, 156, 162, 231, 529, 651
kilise: 13, 18, 19, 20, 21, 23, 34, 42, 58, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 84, 86, 100, 101, 120, 192, 231, 258, 261, 375, 379, 389, 390, 391, 392, 395, 408, 414, 418, 439, 466, 478, 545
kilitçiler: 571
Kiltıhane: 662
kimya: 583, 606
kimyab: 88
kimyagerler: 581
kimyon: 524
Kinkos sahrası: 9
Kira, Yahudi avradı: 334
kirâcılar esnafı: 478
kiraz: 417, 421, 446, 509, 537
girt (güreş oyunu): 212
Kirecibaşı işyeri: 471
kireç: 14, 38, 85, 86, 98, 389, 631, 632
kireççi: 28, 30, 630, 631
kireççiler esnafı: 630
kireçhane: 582
Kireçkapısı: 389, 560
kiremit: 358, 374, 402, 429, 631
kiremitçi dükkânı: 374
Kiremitçi Solak Bağı: 558
kiremitçiler: 289, 373, 630, 631
Kiremitçizâde hanesi: 409
kiriş: 352, 524, 525, 641
Kiriş Mihal (Kayser): 50
Kirmastîzâde Medresesi: 273
kirpi: 520
girseler: 569
Kirbazi usta: 582
kispet: 211, 587
kisra: 118
kisra kemeri: 19, 85, 87
kisra takları: 223
kişmikiş: 537
kitabeler: 102
Kiteli Köyü: 14, 445
Kiyâniyân tacı: 174
Klora: 222
Koca Hacı Envâr: 672
Koca Hasanzâde: 299
Koca Mehmed Paşa: 420
Koca Mehmed Paşa Camii: 266
Koca Mehmed Paşa Hamamı: 287, 288, 658
Koca Mehmed Paşa Kervansarayı: 280
Koca Mehmed Paşa Sarayı: 435
Koca Mustafa Paşa Camii: 262, 429
Koca Mustafa Paşa Hamamı: 288
Koca Mustafa Tekkesi: 275
Kocaeli: 135, 145, 155, 339, 344, 426, 530
Kocamışoğlu, Yeniçeri: 346
Kocamustafapaşa: 46, 47, 48, 267, 269, 319, 322, 330, 331, 430
Kocamustafapaşa Tekkesi: 351
Kocamustafapaşa Yaylası: 44
Kocapiyalepaşa Mahallesi: 383
Kocavî: 304
koç: 211, 514, 521, 566, 586
koçu arabası: 470, 632
Koçu Beyzâde, Udcu: 639
koduk: 601
Koğacı Dede Mescidi: 341, 351
Koğacı Mescidi: 328
koknar sirkesi: 526
koknar şarabı: 658, 661
kuknus burnu: 586
kolan: 599
kolcular: 543
Kolcuvar Kalesi: 250
kolçak: 561
Kolojvar Kalesi: 250
kolomborna top: 223, 397
Koloz kalesi: 217, 548
Koltuk meyhanesi: 661
kolyoz: 538, 539
Komar: 164
Kona Petro: 408
koncolozlar: 34
Koniçe: 572
Konrapalı: 438
Konya: 13, 51, 76, 120, 134, 155, 163, 165, 199, 294, 307, 311, 341, 350, 384, 644
Kopan Kalesi: 135, 255
kopçalı çakşır: 341
Kopnik Kalesi: 161
Kopnik Kalesi: 162
Kapornak Kalesi: 162
kopuz: 627, 639, 640, 641
Korkud, Şehzâde: 167, 299

kormidye: 541
Koroğlu: 642
Korol: 249
Koron Kalesi: 108, 135, 162
korsan: 196
Korsika: 222
Korucu Karlığı: 534
korucular: 82, 287, 419
koruk tutyası: 487
kosdaniçse: 596
Kosdıça Mustafa şaykası: 499
Koska fırını: 417, 616
Kosova: 52, 546
Kostanta: 575
Kostanti (Meyhaneci): 394
Kostantin: 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 32, 33, 34, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 50, 51, 54, 58, 65, 70, 71, 78, 99, 100, 363, 388, 415, 416
Kostantin, Burunsuz: 252, 253
Kostantin kenti: 395
Kostantin, kuyumcu: 575
Kostantiniyye: 6, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 58, 63, 71, 72, 75, 86, 92, 102, 105, 130, 319, 363, 387, 388, 389, 395, 415, 429, 464, 465, 467, 545
Kostantinopol: 25
Kostiyya: 26
koşum: 472
Kovacı Mescidi: 325
Kovacılar Medresesi: 273
Kovuk Kemerler: 444
Kovukdere: 14
kovuş: 502
Koyulhisar: 297
koyun: 33, 81, 247, 346, 384, 387, 398, 457, 510, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 527, 556
koyun emini: 179, 469, 522, 523, 541, 549
Koyunkapısı: 453, 480
Koyunkorusu: 425
Koyunzâde Yalısı: 418
Kozbekçiler: 290
köçekler: 620
köfteciler: 529
köfterler: 532
köknar: 487
köle: 78, 253, 277, 300, 301, 512, 513, 515, 541, 543, 544, 549, 550, 553, 557, 559, 635, 638
kömür: 17, 569, 570, 612
köpek: 21, 193, 296, 353, 521, 523, 566, 582, 596, 597, 629, 653, 656, 657
Köprez Yaylası: 532
Köprü kasabası: 242
Kör Hasanzâde: 651, 652, 653, 654
Körfos: 162
körük: 625, 626
kös: 188, 200, 497, 498, 509, 575, 582, 583, 624, 625, 627
Kösek Kalesi: 162
kösele: 382, 384
Kösem Sultan Hanı: 280
Kösem Sultan İmareti: 276
Kösem Vâlide: 238
Kösem Vâlide Hamamı: 290, 434
Kösem Vâlide Kervansarayı: 435
Kösem Vâlide Sultan Camii: 262, 432
Kösem Vâlide Sultan Çeşmesi: 283
kösere: 584
köshane: 470
Köstehem: 213
Köstendil: 134, 144, 152
köşk: 13, 371, 375, 424, 427, 591
Krako: 256
kristal tasçılar: 573
Kubâ hastalığı: 434
Kubad Paşa (Beylerbeyi): 126
Kubadî, Bursalı: 628
kubadî pabuç: 628
kubadî (sarık cinsi): 345, 571, 603, 611
Kuban: 145
Kuban Nehri: 218
kubbe veziri: 124, 181, 242, 243, 255, 368
Kubbealtı: 124, 160, 161, 238
kubur: 614
Kubûrîzâde: 635
Kudde Kethüda: 83, 237
Kudsî Efendi: 90
Kudûrî (kitap): 209
Kuduz Ferhadı (Sâzende): 640
kudüm: 52, 61, 350, 416, 454, 497, 582, 611, 624, 625, 626, 627, 629, 637, 638, 639, 665
Kudüs: 8, 13, 16, 20, 23, 40, 55, 58, 89, 91, 99, 100, 120, 138, 147, 156, 243, 264, 269, 408, 449, 492, 497, 553, 556, 562, 567, 585, 591, 607, 616, 638, 643
Kûfe: 472, 473, 480, 481, 482, 485, 492, 562, 616, 623
Kûfî hat: 268, 363, 377, 415
kuğu: 587, 596, 597
Kuhistânî (kitap): 325
kuka süpürge tac: 498
kuka süpürgeler: 588
kuklabâz: 629, 645
Kula: 620
kulak (savaş oyunu): 215
Kulaksız Camii: 379
Kulaksız Hamamı: 289, 380
Kulaksız Mahallesi: 383, 385, 412

Kulaksız Pazarı: 383
Kulaksız Tekkesi: 380
Kule bahçesi: 427, 428, 440
güllebâz: 648
Kulekapısı: 393, 405, 406
Kulekapısı Hamamı: 289
Kulekapısı Mevlevîhanesi: 386, 405, 408, 638
kulemisk: 488, 622
koloyorozu: 29
Kuloğlu (Sâzende): 640, 642
Kulp livası: 139, 150, 158
Kulûbiye: 142
Kum: 608
Kum Futası: 512
Kum, kabri: 628
kum saatçileri: 37, 502
kum saati: 394, 397, 502
Kumâme Kilisesi: 20, 23, 24, 643
komanyacı: 508
kumarbâz: 629
kumaş: 201, 203, 247, 437, 478, 496, 508, 513, 514, 537, 576, 594, 619, 622
kumaş parçacıları esnafı: 594
Kumbarahane: 469
kumbaralar: 567
Kumburgaz Kalesi: 37, 43
Kumkapı: 31, 62, 266, 269, 440, 465, 478, 540, 660
kumru: 451, 590, 616
kumru kayısıları: 558
Kumuk: 573
Kumukî zırhlar: 561
kundak: 564
kundak tutmaz (top cinsi): 400
kundakçıbaşı: 517, 564, 567
kunduzlar: 540
Kur'an-ı Kerim: 175, 210, 260, 598, 614
kurabiye gevreği: 384
kurban: 362
Kurban bayramı: 419, 672
Kurban İsmail: 417
Kurbancılar: 362
kurbanhane: 362
kurd: 520
Kurd Bey: 129
Kurd Çelebi Bağı: 382
Kurd Çelebi Sarayı: 381
Kurd Paşa: 171, 255
Kureyş: 40, 609, 650
kurna: 291
Kurna Kalesi: 488
Kuroğlu (Sâzende): 640
kurşun: 15, 33, 79, 83, 84, 89, 99, 100, 102, 103, 107, 114, 117, 123, 176, 177, 191, 245, 260, 267, 269, 280, 336, 359, 378, 379, 391, 392, 435, 511, 545, 548, 578, 579, 584, 618, 621, 631, 632
kurşun berber köserecileri (bileyicileri) esnafı: 583
kurşun fındıklar: 565
kurşun örtücü esnafı: 630, 632
kurşun temel: 15
Kurşuncuzâde: 637
kurşunhane: 118, 470
Kurşunlu Han Kervansarayı: 280
Kurşunlu Mahzen: 15, 29, 39, 44, 58, 64, 377, 387, 388, 389, 391, 560
Kurşunlu Sultan Sarayı: 278
Kurşunlu türbe: 328, 331
kurt: 33, 96, 478, 521, 566, 596, 597
kurtağzı: 603
kurtele bıçak: 124
Kurtuba Kalesi: 563
Kurtubî rivayeti: 50
Kuru Zevrak şaykası: 499
Kuruçeşme: 289, 496, 660
kuruş: 346
kurut: 658
Kuryeliş kavmi: 609
kuskun: 493
kuş: 78, 588, 597, 632, 656
kuş avcıları esnafı: 587
kuş çelengi: 670
kuş davulu: 644
kuş heykeli: 20, 617
kuş sütü: 393
kuş yelekleri: 587
kuş yünü: 588
Kuşada Kalesi: 184
Kuşadası: 533, 556, 658
kuşak: 579, 619
kuşbâz esnafı: 588, 589
kuşçular: 290
kuşdili ağaçları: 117
kuşhane: 78, 201
Kutbeddin: 129
Kutî silsilesi: 480
kutu bozası: 658, 659
kutucular esnafı: 623
kuyrukatan (kuş cinsi): 590
kuyruklu yıldız: 565, 566
kuyu kazıcıları esnafı: 631
kuyumcu: 50, 80, 88, 97, 117, 175, 176, 342, 442, 569, 572, 574, 575, 576, 577, 578, 580, 581, 582, 617, 633, 647
Kuyumcu Ali (Sâzende): 641
kuyumcu kalcıları: 578
kuyumcu kalemkârları esnafı: 580
kuyumcu nakışları: 176
kuyumcu sanatkârları: 399

kuyumcubaşı: 176, 209, 216, 442, 443, 470, 547, 575, 577, 581, 582, 583
Kuyumcubaşı İşlikleri Mescidi: 269
Kuyumcular kapısı: 617
Kuyumcular Mesiresi: 442
kûzebâz: 629, 648
Kûzeciler Kasabası: 355
Kuzgunca: 429
Kuzguncuk: 290, 414, 429, 467, 661
kuzu: 346, 515, 516, 522, 524, 596
Kuzuçan: 142, 149
kübe: 561
Küceran: 140
Küçük Ağa Hamamı: 288
Küçük Ayasofya Camii: 100
Küçük Ayasofya Hamamı: 288
Küçük Çamlıca Mesiresi: 436
Küçük Çavuş Camii: 402
Küçük Çavuş hanesi: 409
Küçük Çavuşbaşı Hamamı: 406
Küçük Çekmece: 17
Küçük Galata: 76
Küçükdere Mahallesi: 383
Küçükkulekapısı: 389, 417
Küçükpazar: 79, 118, 292, 587, 658
Küçükpiyalepaşa Mahallesi: 383
küfe: 475, 634
küfeği: 38
küheylân at: 161, 200, 249, 376, 440, 441, 472, 493, 506, 518, 528, 529, 549, 551, 557, 567, 570, 588, 601, 608, 612, 632, 634, 665
kükürt: 37
külâh: 561, 598, 600, 614
külefsen: 660
külhan odası: 78
külünk: 84, 535, 569
Kümsek Dede: 602
kündeden atma (güreş oyunu): 212
küp: 659
küpe: 588
Küpeli topu: 400
Küpeli Yahudi: 336, 375, 576
Küpelioğulları: 374
Küplüce: 360
Kürd: 641
Küre (kasaba): 574
kürek: 475, 534, 633, 634
kürek balığı: 538
Kürkçübaşı Bağı: 558
kürekhane: 377
Küril: 140
kürk: 205, 206, 253, 595, 596, 618
kürkçü avcıları: 597
kürkçü esnafı: 596, 597
kürkçübaşı: 521, 597
Kürkçübaşı Camii: 264
Kürkçübaşı Medresesi: 272
Kürkçübaşı Mescidi: 269
Kürkçükapısı: 389, 391, 393
kürkçüler: 595, 597
Kürt: 8, 9, 129, 139, 239, 641
küsküler: 475, 487, 489
Küsterî, Şeyh: 645
küştanî: 570
Kütahya: 62, 105, 134, 146, 154, 405, 546, 607, 640, 641
kütane (pabuç cinsi): 603, 604
Kütatis Kalesi: 140

Labada kökü: 608
Lâdik: 406
ladikalar: 51
Lâğarî Hasan Çelebi: 669
lağım: 57, 190, 475, 633
lağımcı: 74, 224, 288, 474, 475, 624, 631, 634, 666
lahana: 411, 527, 530
Lahicân ibrişimi: 594
Lahsa: 131, 133, 141, 368, 478, 487, 546
Lahsevî: 563
lakoz: 540
la'l: 512, 576
Lala Paşa: 80, 125, 165, 166, 167, 192
lâle: 30, 57, 115, 306, 354, 497
Lâlelî çeşme: 285
Lâlezâr: 269
Lâlezâr Bağı: 440
Lâlezâr bahçesi: 558
Lâlezâr Mesiresi: 441
Lâlî, Şair: 294
Lemberaki (Kaptan): 507
Lâmekânî: 343
Langa: 31, 517
Langa Bağı: 440, 558
Langa Bostanı: 269
Langa Denizi Hamamı: 440
Langa Hamamı: 288
Langakapısı: 16, 31, 440
Lârende: 367
Laskarakî Urum: 576
Laskari, Pehlivan: 647
Latin: 22, 25, 50, 502
Latkiye: 138
lâvaşa: 451, 491
lavşa: 441
Lâz: 76, 289, 419, 573, 576, 643
leblebi: 537, 554, 556, 557
Leccûn: 138, 148, 156

Ledün ilmi: 295
Lefke: 179, 185, 246
Lefkoşa: 138, 166
Lefteraki: 647
leğen: 307, 522, 526, 529, 541, 543, 610
Leh: 11, 26, 41, 195, 235, 248, 249, 256, 257, 258, 323, 338, 551, 582, 583, 644, 645, 657, 660
lehimbâr: 581
lekeciler esnafı: 612
Lekefurî: 592, 620
Lendüha karlığı: 534
Leve: 136, 255
levend: 215, 224, 499
Levend Çiftliği: 59, 63, 74, 441, 515
levrek: 539
Leylâ ve Mecnûn: 295, 616
leylek: 14, 33, 262, 347
Leys Çelebi (nişancı): 298
Leysîzâde: 305
Libka: 41
Liçista: 530, 596
Lidros Köyü: 625
Likâyî, Şair: 300
liman: 10, 373
Limni: 38, 42, 222, 224
limon: 374, 376, 513, 531, 557
Lipka kavmi: 657
Lipol, Boğdan Beyi: 229, 253
Lipova: 127, 249
Lipve: 136, 146, 249
Liryoz şehri: 11
Litre: 136
Litre Kalesi: 255
Livâne: 149
Loben Kasabası: 226
lodos rüzgârı: 12
Lofça: 568
Ofçabolu: 144
Logan: 162
Logoş Kalesi: 251
loğofet: 29
lokma: 493
Lokmacılar: 492, 493
Lokman, Hz.: 294, 448, 486, 608, 630
lonca: 500, 503
Lonca Hamamı: 287
londirine: 619
londura: 619
Lonkazâde: 426, 558
Lori Kalesi: 158, 167
lorta (pabuç cinsi): 603, 604
lortani: 665
lök: 584
lökün: 631
lökünçü: 624, 630, 631
löpatayî küreği: 634
lugaz (bilmece): 404, 668
Lugoş: 136
Luristân: 32
Lut, Hz.: 448
Luturyan borusu: 627, 644
luturyani: 30, 665
Lübnan: 612
lüfer: 539
lügat ilmi: 328
Lügat-ı Halimî: 305, 337
lük (boya cinsi): 608
lüle: 291
Lütfî Bey: 128
Lütfî Paşa: 124, 288
Lütfipaşa semti: 269
Lütfullah, Şeyh: 299

Ma'âd-ı Şerifi: 613
Maan kavmi: 563
Maan şehri: 563
Maanoğlu Bahçesi: 428
Maanoğlu, Keçeci Süleyman: 203
Maanoğlu, Kimyacı: 182
Maarra: 139, 148, 156
maarrâvî (kılıç): 39, 560
Macar: 11, 13, 38, 136, 162, 249, 251, 324
Macar düdüğü: 627, 643
Macarca: 26, 582
Macaristan: 9, 16,
macun: 487, 521, 534
Macuncu Çarşısı: 545
Macuncu Hamamı: 288
Macuncu Mahallesi: 19, 76, 517
macuncu taifesi: 487
Maçko (Köpek İsmi): 520
maden: 37, 38, 39
Ma'dî Kereb (pehlivan, sahâbe): 212, 516, 615
Madîk: 139
Madyan: 8, 9, 13, 15, 18, 20, 29, 32, 35, 50, 74, 83, 106, 421, 428, 445
Magaryos papaz: 23
Magrib Trablusu: 142
mağara: 8, 21, 34, 37, 38, 100, 501, 536, 591, 630
mağlûtalar: 665
Mağosa: 138, 166
Mağrib: 217, 503, 526, 556, 572, 589, 628, 642
Mâhan: 51, 524, 667
Mahayilaki hakîm: 34
Mahçıl: 140, 149
mahfeciler: 630, 633
mahfil: 73, 90, 123, 209

mahkeme: 193, 378, 393
mahlep: 532, 533, 553, 658
mahmil-i şerif: 497, 642
Mahmud Ağa, Hadım: 267
Mahmud Ağa Sarayı: 277
Mahmud Ağa, Topkapılı: 417
Mahmud Ağa Yalısı: 413
Mahmud Beğ, Cıgalazâde: 413
Mahmud Çelebi: 580, 637
Mahmud Çelebi, Fethiyeli Zâkir Merdek: 636
Mahmud Çelebi, Mevlânâ Niksârîzâde: 325
Mahmud Çelebi, Şeyh Ârif-i billah: 165
Mahmud Efendi: 438
Mahmud Efendi, Galatalı: 636
Mahmud Efendi, Kadı: 272
Mahmud Efendi, Mevlânâ Müezzinzâde: 331
Mahmud Efendi, Seyyid: 438
Mahmud Efendi, Şeyh: 171, 172, 173, 366, 368, 433, 437
Mahmud Efendi Tekkesi: 434, 438
Mahmud Efendi, Üsküdarî: 90, 173, 188, 322, 366, 432, 664, 672
Mahmud el-Bagavî: 333
Mahmud Emin Karabağî, Mevlânâ: 368
Mahmud, Hz.: 587
Mahmud, Kara: 564
Mahmud Karamanî, Şeyh: 358
Mahmud, Mücellidzâde: 304
Mahmud oğlu Mevlânâ Seydî: 304
Mahmud Paşa: 58, 63, 131, 165, 171, 185, 293
Mahmud Paşa Camii: 262
Mahmud Paşa Çeşmesi: 284
Mahmud Paşa, Defterdar: 356, 357, 358
Mahmud Paşa, Güzelce: 171
Mahmud Paşa Hamamı: 287, 290, 560
Mahmud Paşa Hanı: 279, 280, 608
Mahmud Paşa, Koca: 325
Mahmud Paşa, Sofu: 171
Mahmud Paşa, Vezir: 179
Mahmud pir-i yâr-i veli: 212
Mahmud, Sultan: 302
Mahmud Şah: 647
Mahmud, Şehzâde: 312, 313
Mahmudî Deresi: 200
mahmudî fili: 441
Mahmudî hâkimi: 142
mahmudî renkli bezler: 620
Mahmudî vilâyeti: 200
Mahmudpaşa: 76, 278, 279, 281, 334, 531, 542, 568
Mahmudpaşa Çarşısı: 596, 608, 615
mahmuz: 116
mahmuzî: 571
mahpushane: 652
mahrame: 594
mahur makamı: 205, 339, 640
mahzen: 608, 618
makas: 616
makasçılar esnafı: 571
Makedon: 5, 6, 7, 8, 13, 18, 36
Makedona: 7, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 25, 35, 49, 83, 282, 395, 657
Makedona-yı Rum: 465
makkâbcı: 543
makrefe: 497, 627, 644, 645
maksıma: 658, 659
Maksud, Şeyh: 48, 49, 59, 92
mal defterdarı: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141
malahtarlar: 500
malalar: 500
Malatya: 46, 49, 51, 148, 156, 200, 241, 429, 558
Malazgird: 142, 149, 158
malafa: 477, 487, 572
Malik Ejder: 212, 483
Malik Eşter: 471, 472, 656
Malik oğlu Enes: 453, 472, 496, 497, 499, 502, 503, 512, 514, 516, 517, 522, 529, 530, 533, 542, 543, 559, 568, 571, 578, 582, 585, 588, 593, 594, 616
Malkara: 236, 549
Malkoç Bey, Kilis sancakbeyi: 129, 163
Malta: 41, 68, 80, 100, 121, 125, 128, 182, 217, 222, 225, 230, 306, 392, 660
Maltepe: 105, 292
Malûl Emir Medresesi: 272
Malûlzâde Türbesi: 322, 332
Mama Hatun: 190
Mamrovan: 142, 149, 158
manastır: 15, 19, 74, 87, 100, 376, 395, 423
Manastır şehri: 510
manav: 407, 559
Manav Kadı Medresesi: 272
Manav Tac: 340
Manavgat: 332, 556
Manyalı (Meyhaneci): 394
Manca Çarıkoğlu (kaptan): 223
mandıra: 515, 516, 519, 597
mandıracı: 515, 519, 520
Manfortoniyye: 222
mangır: 473
Mânî: 174, 264, 372, 425, 613
Manisa: 55, 56, 64, 75, 76, 121, 129, 164, 167, 168, 169, 170, 292, 308, 309, 311, 312, 313, 334, 384, 532, 546, 599, 619, 641
mankala: 507
mankır: 545, 590

Mankortonya kıyıları: 217
Mankıt: 137
manlifke şapka: 118, 495, 665
Mansûr: 137, 301, 479
mansûr (müzik aleti): 626
Mansûr Reşidî: 641
Mansûr, Şeyh: 481
Mansûr-ı Devânikî: 480
Mansûr-ı Endülüsî: 619
Mansûr-ı Zâhid el-Kattân: 592
Mansûriye: 142
mantar: 593
Mantıkî Efendi: 668
Mantıkü't-tayr: 668
Manya: 135, 222, 257, 540
marangoz: 223, 344, 384, 393, 399, 423, 469, 500, 501, 629, 630, 631
Maraş: 109, 131, 132, 133, 148, 156, 492, 528, 546, 580, 641
Mardin: 181, 188, 197, 619
Marile: 499
Mariye: 486
Marko Zavil: 236
marliye: 619
Marmara adaları: 12
Marmara Adası: 84, 90
Marmara Denizi: 17
martalos (güvercin cinsi): 588
Martı Veli (Sâzende): 641
martılar: 485
maryol: 94
masdıcıbaşı: 297
masdarcılar: 552
maskara: 397, 646, 665
maşatlık: 375
maşrapa: 357, 531, 607, 658
matara: 493, 498, 600
mataracı: 80, 498, 509
matbah emini: 66, 199, 469, 549
matbahhane: 77
Matbah-ı Âmire: 549
Mati, Eflâk Beyi: 229
matkaplar: 569
matrak: 623
Matrak Alisi: 637
matrakbâz: 215, 586, 587
matrakçılar: 586
mâverd suyu: 488
Mâvirâünnehir: 51
Mavro, Gürcistan Beyi: 180, 188
Mavro Han: 190
Mavrol kızı: 227
mavuna: 182, 223, 225, 387, 409, 509
mavuza şarabı: 658, 662
may (süt ürünü): 515
maydanoz: 490, 526, 527, 530
mâye makamı: 207, 635
mayısıra: 501
maymun: 68
mazınneler: 216
Mazlum Şah: 646
mebrum: 594
Micingird: 142, 149
micmere: 291
Mecusî: 21, 22, 23
meczup: 59, 71
meç: 560
meçik: 485, 520, 623
med: 658
Medânşarı Türkleri: 506
Medâris-i Semâniye: 270
Medâyin: 430, 453, 610, 617
meddah: 216, 482
Medine: 2, 40, 41, 44, 69, 109, 120, 121, 138, 160, 166, 169, 264, 269, 294, 298, 362, 425, 449, 472, 473, 475, 480, 484, 491, 496, 506, 524, 525, 533, 562, 570, 572, 573, 574, 577, 580, 581, 585, 600, 606, 609, 614, 623, 637, 653
Medova: 146
medrese: 57, 80, 103, 108, 111, 117, 120, 121, 123, 128, 129, 177, 261, 263, 269, 270, 271, 273, 274, 304, 326, 329, 332, 341, 350, 358, 359, 363, 366, 370, 371, 373, 374, 377, 379, 380, 391, 403, 413, 414, 418, 419, 426, 433, 485, 567
Medyen: 483
Mefluçlar: 288
Mehcem: 578
Mehdî, Şair: 294
Mehdiyye sancağı: 135
Mehmed: 67, 71, 304
Abdülganî oğlu Mevlânâ Mehmed: 340
Mehmed Ağa, Acem udcu: 638
Mahmud Ağa, Baltacı: 413
Mehmed Ağa Camii: 263, 328, 402
Mehmed Ağa, Derviş: 202
Mehmed Ağa Hamamı: 288
Mehmed Ağa, Hünkâr Çaşnigirbaşısı: 216
Mehmed Ağa, Koskafırınlı: 417
Mehmed Ağa, Kozbekçi: 202
Mehmed Ağa, Köse (Yeniçeri ağası): 222
Mehmed Ağa, Mirialem Musahib: 639
Mehmed Ağa, Tabanıyassı Yavaşca: 246
Mehmed Ağa, Tavaşî: 219, 275, 290, 292, 333
Mehmed, Arrâf oğlu Şeyh: 298
Mehmed Azmi Efendi, Mevlânâ Pir: 367
Mehmed Bâkır, Mevlânâ: 367
Mehmed Bey, Kadızâde (Nişancı): 303
Mehmed Birgili, Şeyh: 166
Mehmed Çelebi: 128, 165, 331, 336

Mehmed Çelebi, Divane Burnaz: 348
Mehmed Çelebi, Ebûssuûdzâde: 368
Mehmed Çelebi, Hekim: 273
Mehmed Çelebi, Hoca: 615
Mehmed Çelebi, Kör Hasanzâde: 651
Mehmed Çelebi, Lalazâde: 165
Mehmed Çelebi, Mevlânâ: 165
Mehmed Çelebi, Nalçacızâde: 636
Mehmed Çelebi, Şeyh: 327
Mehmed Çelebi, Tabancacı: 564
Mehmed Çelebi, Üsküdarlı: 628
Mehmed Efendi, Abdülganî (Rumeli kazaskeri): 220
Mehmed Efendi, Armağanî: 207, 344
Mehmed Efendi, Arzî: 216, 408
Mehmed Efendi, Bahâyî: 427, 668
Mehmed Efendi, Çeşmî (Rumeli kazaskeri): 219, 220, 221
Mehmed Efendi Çivizâde, Mevlânâ Şeyh: 129, 333
Mehmed Efendi, Çöyinci: 573
Mehmed Efendi, Damad: 274
Mehmed Efendi, Esirî: 230
Mehmed Efendi, Giysüdâr Kapanî: 323, 341, 342, 344, 345, 346, 437
Mehmed Efendi, Güğümbaşı: 203
Mehmed Efendi, Kalenderî: 408
Mehmed Efendi, Kapanî: 342
Mehmed Efendi, Kara Çelebizâde (Rumeli kazaskeri): 220, 267
Mehmed Efendi, Kiçi: 203, 255
Mehmed Efendi, Mevlânâ: 322
Mehmed Efendi, Mevlânâ Babazâde: 367
Mehmed Efendi, Mevlânâ Bostanzâde: 171, 219, 325, 340
Mehmed Efendi, Mevlânâ Damad: 171, 324
Mehmed Efendi, Mevlânâ Ganîzâde: 171
Mehmed Efendi, Mevlânâ İmamzâde: 386
Mehmed Efendi, Mevlânâ Memikzâde: 325
Mehmed Efendi, Mevlânâ Niksârîzâde: 338
Mehmed Efendi, Mevlânâ Nişancızâde Seyyid: 338
Mehmed Efendi, Şerif: 220, 369
Mehmed Efendi, Vankulu: 366
Mehmed Efendi, Yazıcızâde: 294, 536
Mehmed Emin Bedreddinzâde, Mevlânâ: 438
Mehmed Fehmî Çelebi, Mevlânâ: 328
Mehmed Giray Han: 177, 247, 248, 472
Mehmed Giray Han, Semiz: 168
Mehmed Hacı Hüseyinzâde Çelebi, Mevlânâ Şah: 304
Mehmed Hamdeddin, Şeyh: 295
Mehmed Hamidî, Şeyh Yuluk: 326
Mehmed Han: 1, 19, 55, 67, 70, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 106, 127, 169, 177, 178, 179, 233, 234, 243, 244, 272, 275, 284, 312, 313, 314, 315, 348, 376, 396, 416, 439, 545, 601, 621
Mehmed Han, Çelebi: 54
Mehmed Han, Eğre Fatihi: 250
Mehmed Han, Gazi: 73
Mehmed Han, Kızlar Ağası: 235
Mehmed Han, Şehzâde: 299
Mehmed, III.: 169, 312, 329, 368, 370
Mehmed, IV.: 136, 138, 140, 141, 159, 160, 234, 235, 258, 259, 280, 318, 319, 370, 371, 374, 427, 432, 440, 481, 542
Mehmed isimli bir Müslüman: 666
Mehmed, Kaysûnî: 165
Mehmed, Kefeli Derviş: 638
Mehmed Kestelî, Mevlânâ: 324
Mehmed Kethüda Ağa (Yeniçeri ağası): 222
Mehmed Kudsî, Mevlânâ: 338
Mehmed, Mevlânâ: 129, 165, 298, 304, 320, 328, 332, 333, 337, 340, 367, 368, 369
Mehmed Muarrefzâde, Mevlânâ: 328
Mehmed Münşî, Mevlânâ: 364
Mehmed Nurullah Efendi, Mevlânâ: 332
Mehmed Nurülhüdâ, Şeyh: 295
Mehmed oğlu Mevlânâ Ali: 369
Mehmed Paşa: 69, 181, 196, 221, 228, 243, 325, 326
Mehmed Paşa, Abaza: 179
Mehmed Paşa, Ak: 257, 279, 431
Mehmed Paşa, Arnavut: 241
Mehmed Paşa, Baltacı (Beylerbeyi): 126
Mehmed Paşa, Bıyıklı Derviş: 236, 238, 303
Mehmed Paşa, Bosnalı: 273
Mehmed Paşa, Boyalı: 334
Mehmed Paşa, Boynueğri: 227, 242, 248, 349
Mehmed Paşa Camii: 390
Mehmed Paşa Hamamı: 391
Mehmed Paşa, Cerrah: 265, 280
Mehmed Paşa, Çavuşzâde: 254
Mehmed Paşa, Çerkez: 180, 188, 193
Mehmed Paşa Çeşmesi: 391
Mehmed Paşa, Defterdarzâde: 242, 246, 636, 639
Mehmed Paşa, Dukaginzâde Gazi (Beylerbeyi): 126
Mehmed Paşa, Gürci: 171, 185, 188, 220, 238, 256
Mehmed Paşa, Hamalı Arnavut: 243
Mehmed Paşa Hamamı: 292, 393
Mehmed Paşa, Haydar Ağazâde: 243
Mehmed Paşa İmareti: 296

Mehmed Paşa, Kaptan: 128, 247
Mehmed Paşa, Kara: 256
Mehmed Paşa, Karamanî: 63, 80, 124, 294
Mehmed Paşa, Ketencizâde: 248
Mehmed Paşa, Koca: 172, 266, 280, 287, 288, 435, 658
Mehmed Paşa, Köprülü: 136, 227, 242, 243, 248, 251, 252, 253, 254, 280, 319
Mehmed Paşa, Lala Mustafa Paşa oğlu: 165
Mehmed Paşa Medresesi: 273
Mehmed Paşa Mektebi: 274
Mehmed Paşa, Mevlevî Derviş: 226, 233
Mehmed Paşa, Musahip Veziriazam: 80
Mehmed Paşa Sarayı: 277, 278
Mehmed Paşa, Saturcu: 179
Mehmed Paşa Sebili: 391
Mehmed Paşa, Serdâr: 198, 229
Mehmed Paşa, Sofu: 178, 272, 277
Mehmed Paşa, Sokollu: 31, 66, 124, 136, 165, 278, 307, 357, 359, 366, 370, 371, 372, 420
Mahmud Paşa, Suhte: 133
Mehmed Paşa, Sultanzâde: 229
Mehmed Paşa, Tabanıyassı: 181, 182, 198, 201, 369
Mehmed Paşa, Vezir: 303
Mehmed Paşa, Vezir Damad: 171
Mehmed Paşa, Vezir Hacı: 125
Mehmed Paşa, Veziriazam: 171, 173, 297
Mehmed Paşa, Yahyalı (Beylerbeyi): 126
Mehmed Petro: 60
Mehmed Remzîzâde, Mevlânâ: 328
Mehmed Sadık, Mevlânâ: 340
Mehmed, Seyyid: 299, 369
Mehmed, Sipahi: 241
Mehmed, Sultan: 63, 75, 89, 100, 101, 104, 168, 261, 266, 269, 270, 272, 286, 298, 312, 345, 374, 568
Mehmed Şah, Mevlânâ: 304
Mehmed Şah oğlu Mevlânâ Zeyneddin: 304
Mehmed, Şehzâde: 121, 122, 125, 167, 170, 233, 259, 271, 276, 300, 308, 314, 316
Mehmed, Şeyh: 333, 340, 350
Mehmed, Taklitçi: 656
Mehmed Taşköprülüzâde, Mevlânâ Şeyh: 322
Mehmed Tunusî, Şeyh: 129
Mehmed Zeyneddin, Şeyh: 295
Mehmed Zıllî, Derviş: 2, 170, 176, 187, 385
Mehmediyye evkafı: 169
Mehne Bey: 252
Mehrasi: 139
mehter: 161, 528, 623, 624, 625, 643
mehter borusu: 627, 644
mehter düdüğü: 627, 643
mehterbaşı: 595, 623, 625, 628
mehterhane: 193, 466, 470, 479, 485, 489, 490, 498, 506, 509, 513, 522, 535, 541, 557, 560, 563, 570, 572, 583, 584, 591, 595, 596, 597, 600, 602, 603, 609, 611, 612, 617, 620, 622, 623, 624, 628, 629, 634, 659, 665
Mekân-ı Bekriyân: 662
Mekke: 2, 6, 40, 69, 85, 86, 109, 120, 121, 131, 133, 138, 141, 160, 166, 169, 264, 269, 294, 304, 347, 362, 449, 459, 472, 473, 480, 481, 482, 496, 499, 503, 506, 513, 514, 516, 524, 525, 528, 543, 554, 568, 580, 583, 593, 609, 613, 619, 626, 630, 653
Mekke Ebtah: 614
Mekke Muallâsı: 481, 593
Mekke postacısı: 524
Mekke (savaşı): 40
Mekke şerifi: 141, 644
Mektep kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
mektup: 116, 653
Melâmîler: 70, 348
melek: 68, 87, 628
Melek Ahmed Paşa: 136, 160, 182, 183, 187, 211, 212, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 278, 281, 314, 317, 345, 354, 400, 407, 467, 476, 598, 638
Melemenlioğlu (kaptan): 223
Melheme kitabı: 294
Melîhî, Şair: 294
Melik Câlût: 561
Melik Rac'im: 8, 20
Melik Tâlût: 561
Melik Tutis: 302
Melikî Kadın: 409
Memi Dede, Nalıncı: 336
Memi Kethüda: 380
Memi Paşa (kaptan): 223
Memi Şah, Can: 647
Memicân Efendi, Şeyh: 322
Memiş Kaptan (kalyonu): 224
Memiş Şah: 646
Memo Ağa, Boşnak: 639
mendirek: 400
Meneflut: 142
meneksile: 499
menekşe: 4
Menekşe adlı yer: 241
Menend: 200
mengene: 487
Mengli Giray, Kırım Hanı: 297, 303
Menkub Kalesi: 10, 105, 387
Menteşe: 134, 146, 154, 641

Menteşe Muğla: 641
Menuçehr: 644
Menûfiye: 142
Menzile: 511
Mera kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Meram bağı: 428
merammâtçı: 491
Merankuş: 70
mercan: 187, 576, 670
Mercan Camii: 594
Mercan Çarşısı: 185, 281, 600, 601
mercan gözlü: 588
mercan odaları: 281
Mercidabık: 66
mercimek: 495, 509, 510, 511, 512, 541
merdâne: 603
Merdivenli han: 279
Merdümiye Medresesi: 272
merece'l-bahreyn: 13
Meremmetçibaşı işyeri: 471
Mergâve: 143
Merih burcu: 428
Merkez Efendi: 288
Merkez Efendi Ayazması: 335
Merkez Efendi Camii: 353
Merkez Efendi Türbesi: 334
mermer: 20, 32, 33, 34, 71, 77, 84, 87, 89, 90, 92, 97, 99, 101, 102, 105, 107, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 122, 123, 173, 174, 175, 203, 214, 259, 260, 269, 290, 291, 303, 308, 312, 317, 324, 353, 358, 359, 363, 365, 373, 374, 378, 388, 426, 446, 472, 485, 593, 630, 631, 632
Mernos: 486
Merre: 186
mersin balığı: 17
mersiye: 204, 208, 224, 225, 308, 316
mertebânî: 606
mertebânî çini kâseler: 530
mertebânî tabaklar: 493
mertek: 631
Merv: 479
mervahacılar yani yelpazeciler esnafı: 588
Mervan: 45, 46, 524, 525
mervanî nalçalar: 571
Meryem Ana günleri: 29, 541
Meryem Ana heykeli: 89
Meryem Ana kapısı: 176
Meryem, Hz.: 20
Merzifon şehri: 243
Mescid-i Aksâ: 8, 24, 91, 567
mescit: 14, 120, 268, 298, 304, 305, 321, 332, 354, 355, 356, 358, 359, 366, 371, 373, 374, 378, 380, 386, 403, 407, 417, 418, 419, 421, 423, 424, 425, 426, 427, 433, 466
Mesih: 19, 21, 24, 26, 99
Mesih Paşa: 266, 272, 284
mesir macunu: 659
mesire: 580
mesiregâh: 549
Mesistre: 135
Mesleme: 41, 42, 44, 46, 92, 184, 263, 275, 363, 377, 388
Mesnevî: 344, 386, 411
mest: 281, 604, 605
Mestî, Şair: 300
Mes'ud Çelebi, Mevlânâ Hocazâde: 366
Mes'ud oğlu Abdullah: 611
meş'ale: 199, 251, 316, 497, 645
Meşârîk hadisleri: 274
meşe: 409, 548
meşelik: 43
Meşhed: 562
Meşhed-i Hüseyin: 588
meşin: 94, 474, 598, 599, 600, 605, 669
meşin dolama: 493, 494
meşin feraceler: 518
meşinli palanlar: 601
meşkhane: 78, 203
Meşrebî: 668
Meşti Kalesi: 162
metrepolid: 651
metrisler: 57
Mevlevî: 102, 226, 233, 245, 288, 345, 351, 352, 353, 380, 537, 638, 655
Mevlevîhane: 5, 127, 236, 323, 353, 356, 379, 380, 386, 405, 408, 411, 440, 469, 638
Mevlevîhane: 626
Mevleviye tarikatı: 344
Mevlid: 295, 605, 635
Mayak: 554
meyancılar pazarı: 620
meydan çorbacısı: 522
meydancı: 206
Meydancık: 389, 478
Meygedehane: 661
meyhane: 97, 187, 193, 209, 373, 375, 392, 393, 394, 413, 417, 466, 477, 540, 658, 660, 661, 665, 666
meyhaneci: 394, 421, 466, 660, 661, 663, 665, 666
Meyhorhane: 663
meymunbâz: 629
meyve: 177, 200, 372, 375, 557, 559
Meyyafârıkîn: 139, 150, 200
Meyyit İskelesi kapısı: 377
Meyyitkapısı: 92, 385, 389, 390
Meyyitzâde kabri: 385
mezar kazanlar: 74, 633

mezar taşı: 631, 651
mezarcılar: 289
mezarlık: 48
mezbaha: 352, 510
meze: 540, 665
Mezehane: 662
mezriye: 502
Mıhçılar: 568
mıknatıs taşı: 35, 502
Mısır: 2, 6, 9, 21, 41, 55, 58, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 85, 91, 104, 106, 109, 112, 124, 125, 129, 130, 131, 132, 133, 141, 160, 169, 178, 179, 181, 185, 198, 206, 213, 214, 222, 224, 230, 232, 236, 238, 240, 243, 244, 246, 264, 266, 270, 271, 272, 290, 291, 294, 298, 299, 302, 303, 304, 305, 314, 320, 321, 337, 352, 368, 369, 370, 408, 427, 434, 437, 445, 456, 476, 480, 481, 483, 485, 486, 492, 494, 495, 501, 506, 509, 510, 513, 519, 520, 524, 525, 544, 545, 546, 562, 570, 571, 576, 581, 584, 585, 588, 590, 592, 604, 606, 608, 609, 611, 612, 618, 620, 629, 634, 641, 642, 644, 650, 658, 659
Mısır attarları: 606
Mısır bezirgânları: 511
Mısır düveydârı: 446
Mısır hac emiri: 142
Mısır halıları: 260
Mısır hasırcıları: 509, 512
Mısır hasırı: 512
Mısır hazinesi: 112, 174, 234, 259, 316, 419, 618
Mısır İskelesi: 506
Mısır İskenderiyesi: 100, 224, 483, 585
Mısır kalyonları: 511
Mısır keteni: 510
Mısır kuyumcuları: 581, 582
Mısır pirinci: 510
Mısır sultanı: 109, 126, 133, 584
Mısır şekeri: 510, 581
Mısır tüccarları: 280, 509, 511
Mısır valisi: 124, 125, 126, 127, 171, 179, 304, 326, 524
mısır yağı: 541
mısrî (güvercin cinsi): 588
mızrak: 211, 253, 364, 424, 479, 486, 498, 500, 520, 561
mızrap: 638
micmer: 73, 606
miczem bıçakları: 504
mide: 348
Midilli: 42, 127, 135, 145, 155, 222, 224, 569, 593, 594
midye: 10, 540
midye pilâvı: 540, 541
Miftâhü'l-İkbâl (kitap): 462
Migrilistan: 140
Mihaç: 135, 146
Mihalâki (Meyhaneci): 394
Mihalıç: 514, 542
Mihalkapısı: 389
Mihayil: 45, 50
Mihayil, Simitçioğlu Urum: 580, 581
Mihayilaki: 647
mihmândar: 206
mihrap: 15, 71, 73, 87, 88, 92, 101, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 122, 123, 164, 174, 175, 176, 184, 192, 259, 261, 262, 265, 356, 358, 379, 401, 410
mihrebâz: 648
Mihrî, Şair: 301
Mihribân Kalesi: 181
Mihribân (Mihrimâh) Sultan: 120, 288
Mihrimâh Sultan Camii: 123, 261, 431
Mihrimâh Sultan hayratı: 435
Mihrimâh Sultan İmareti: 276, 433
Mihrimâh Sultan Medresesi: 433
Mihrimâh Sultan Sarayı: 277
Mikâil: 34, 87, 462, 610
mîkat [güneş saati]: 105
Mikdâd oğlu Esved (pehlivan, sahâbe): 40, 212, 528
Mikra Kostantin: 27
Mikrilistan: 544
Milkî Bola: 232
Milyonpar: 34
mimar: 17, 23, 32, 72, 77, 83, 84, 89, 103, 104, 105, 107, 111, 629, 634
mimar arşını: 29, 390
mimar kalfaları: 634
Mimar Mustafası Yalısı: 413
Mimar Sinan: 35, 84, 99, 110, 112, 116, 118, 119, 122, 173, 184, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 272, 273, 277, 278, 280, 281, 286, 287, 288, 289, 328, 329, 355, 356, 357, 359, 367, 370, 371, 373, 378, 390, 393, 402, 403, 407, 412, 413, 426, 432, 433, 435, 439, 440, 500
mimarbaşı: 27, 35, 82, 84, 103, 104, 107, 470, 623, 624, 634
minare: 14, 32, 35, 73, 89, 90, 100, 102, 106, 111, 115, 116, 118, 120, 122, 123, 166, 176, 184, 214, 243, 261, 267, 339, 356, 359, 371, 373, 378, 379, 390, 391, 402, 410, 432, 548
Minbe: 356
minber: 73, 92, 101, 107, 110, 112, 114, 122, 174, 184, 259, 358, 379, 401, 402
mine: 175, 580
Mîne Pazarı: 609
mineli saat zarfları: 580

Minkârîzâde: 348, 408
Minor: 502
minşâr: 487, 569
miraç: 256, 257, 449, 450, 453, 459, 462
mîrâhûr: 143, 160, 179, 217
Mîrâhûr Camii: 265
Mîrâhûr Köşkü: 441, 444
mirasyedi: 588, 589
Mirasyedi Çelebi: 653
Mir'atü'l-Kâinat (kitap): 338
Mirgûne Bahçesi: 439
Mîrgûne Han: 208
Mirî kantar: 468
Mîrî pençikhanesi: 279
mirimiran: 193, 251
mirlivâlar: 251
Mirza Şah: 647
Mirzâyâr-ı makamı: 205
misafirhane: 103, 106, 108, 111, 117, 271, 280, 467
Misâlî Çelebi: 335
Misbâh (kitap): 209
misire düdükleri: 665
Misistre: 105, 145
misk: 4, 307, 353, 394, 504, 511, 537, 555, 589
miskal (müzik aleti): 637, 640
miskalî (müzik aleti): 639
Miskalî Solakzâde: 408, 615, 638
misket sirkesi: 526
misket şarabı: 375, 394, 658, 662, 666
misket üzümü: 375, 526
Miski Sabunu kapısı: 79
miskin: 672
miskinhane: 434
Miskinler Tekkesi: 434
misvak: 3, 604
Miştar Kalesi: 162
miyâne: 568, 569, 603, 604
Mizistire: 547
mizmâr: 632
mizmer düdüğü: 627, 643
Modava: 136
Moğol: 26, 74, 573
Mohaç: 162, 255
Mohan: 475
Molla Ali (Rumeli kazaskeri): 219
Molla Câmî: 209, 232, 299, 368
Molla Çelebi Camii: 402
Molla Fenârî: 57, 60
Molla Güranî: 57, 267, 299, 350
Molla Güranî Hamamı: 287
Molla Güranî Medresesi: 272
Molla Hamdi, Şair: 293
Molla Hayreddin: 129, 262, 339
Molla Latîfî: 293
Molla muhzırları esnafı: 479
Molla Polad: 57, 60
mollâyî: 620
Moltan: 32
Monla Hamamı: 406
Mora: 76, 105, 108, 125, 130, 133, 135, 144, 152, 222, 224, 523, 526, 555, 666
Moralı Maryoloğlu (kaptan): 223
Moralı Mustafa Paşa Sarayı: 278
moran: 87, 112, 174, 259, 291, 379, 411, 537, 607, 621, 665
Moreş Nehri: 249
morina balığı: 17, 445, 446
mürver ağacı: 643
Moskof: 228, 235, 257
Moskov: 10, 26, 41, 70, 166, 257, 551, 596, 657
Musova adası: 503
Moton Kalesi: 108
muaf ve müsellem: 86, 131, 539, 597
Muallâ: 516
Muallâ Mezarlığı: 554
Muallâk Kemerler: 444
muallimler: 78
muarrif: 91, 293
muaşşer: 204
Muâviye: 6, 41, 92, 363, 387, 476, 477, 529, 582
Muâviye oğlu Yezid: 36, 395
Muaz oğlu Şeyh Mansûr: 481
Mudanya: 324, 534
Mudanya şarabı: 394
Mugniciyân: 627
Muğân-ı Hindî: 645
muhacir: 2, 46, 49
mihaddeler: 161
muhaddisler: 39, 480
muhalif (savaş oyunu): 215
muhallebi: 297
Muhammed Buharî: 657
Muhammed Ekber: 524, 525
Muhammed Ekber-i Yemenî: 603, 604, 605
Muhammed Ekrâd: 476
Muhammed Hanefî: 62, 657
Muhammed Summâtî, Şeyh: 529
Muhammed Saltuk-ı Buharî: 657
Muhammed, Şeyh Şazelî oğlu: 525
Muhammed Zülhayal: 47
Muhammediyye kitabı: 294, 536
Muhammed Ekber: 584
muhammes: 204, 329, 668
Muhanet Bayırı: 199
Muharrem Çelebi: 165
Muhaşşî lâkabı: 331
Muhaşşî Şeyhzâde Efendi: 340
Muhattemciler esnafı: 619
muhattemler: 619
muhayyer makamı: 205

Muhibbî: 309
Muhyiddin Arabî: 304, 571
Muhyiddin Arabzâde, Mevlânâ: 130
Muhyiddin Camii: 402
Muhyiddin Efendi: 320
Muhyiddin, Mevlânâ: 298, 304
Muhterem Efendi, Mevlânâ: 338
muhtesib: 81, 392, 400, 410, 550, 559
muhzır ağa: 80, 494
muhzırbaşı: 655
muhzırlar: 485, 486
mukataacı: 141
Mukavkıs, Mısır Meliki: 486
mukavvâ kubur-divitçiler esnafı: 614
Mukbil-i Zerrîn: 492, 533
mukîm: 658
Muktedir Billah: 497
mum: 174, 364, 433, 478, 518, 554, 601, 616, 634
mum yağı: 518
mumbar: 525, 530
mumcu gediği: 392
mumcular: 392, 518, 519, 543
mumya: 89, 307
murabba: 208, 632, 635, 665
Murad Ağa: 233, 639
Murad Ağa, Kara: 233, 316
Murad Ağa, Nahçıvanlı Acem: 639
Murad Ağazâde Şah Ramazan Çelebi: 639
Murad Çelebi: 128, 165
Murad Han: 27, 52, 69, 75, 90, 107, 167, 169, 170, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 190, 195, 196, 198, 200, 202, 206, 207, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 221, 222, 223, 225, 234, 236, 238, 276, 280, 282, 292, 293, 295, 311, 314, 315, 336, 337, 343, 344, 345, 365, 369, 370, 386, 391, 405, 409, 414, 420, 421, 422, 432, 464, 465, 467, 471, 477, 485, 498, 499, 506, 523, 535, 541, 546, 548, 553, 562, 575, 576, 577, 580, 587, 635, 638, 639, 641, 642, 645, 647, 651, 652, 654, 669, 670, 672
Murad, II.: 54, 69
Murad, III.: 1, 90, 166, 168, 263, 266, 283, 292, 311, 312, 329, 332, 335, 336, 369, 370, 425, 427, 432
Murad, IV.: 1, 27, 39, 70, 90, 91, 111, 122, 131, 140, 141, 155, 157, 182, 184, 186, 216, 221, 224, 261, 262, 266, 279, 291, 314, 317, 318, 334, 339, 350, 369, 371, 372, 378, 380, 381, 385, 386, 389, 391, 404, 405, 409, 414, 419, 421, 422, 424, 427, 430, 432, 439, 443, 446, 464, 466, 499, 523, 560, 634, 649, 667, 670, 671
Murad, Mimar: 105
Murad Nehri: 569
Murad Paşa: 165, 172, 241, 246
Murad Paşa, Gazi: 171, 195
Murad Paşa, Kuyucu 172
Murad Paşa, Kaptan: 239
Murad Paşa, Kara: 127, 236, 241, 246
Murad Paşa, Kuyucu: 278
Murad Paşa Medresesi: 272
Murad Paşa Türbesi: 196, 584
Murad Paşa, Vezir: 172, 655
Murad, Sultan: 191, 193, 208, 343, 345, 402, 586, 668
Murad, Şehzâde: 302, 310
Murdehay: 374
Murtazâ, Mevlânâ Seyyid: 333
Murtazâ Paşa: 140, 181, 182, 197, 199, 243, 246, 251, 252
Musa Ağa, Silahdar: 211, 213
Musa Çelebi: 54, 181, 198, 207, 369
Musa Efendi, Hekimbaşı (Anadolu kazaskeri): 219
Musa Efendi (İstanbul mollası): 221
Musa, Fisagores halifesi: 627, 638
Musa, Hz.: 11, 448, 456, 457, 458, 487, 516, 606, 626, 637, 638, 643, 649
Musa Paşa: 126, 211, 213, 218, 238
Musa Paşa Sarayı: 226, 278
Musa Paşa Sebili: 284
Musa sofrası: 12
Musa, Şehzâde: 202
musahib: 31, 195, 198, 201, 202, 203, 205, 210, 232, 235, 236, 315, 405, 650, 651
musalla taşı: 315
mûsikâr: 627, 637, 638
musiki: 205, 206, 339, 624, 625, 634, 636, 637, 638, 652
Muslı Paşa Sultan: 343
Muslihiddin Attar: 296
Muslihiddin Efendi, Şeyh Seyyid: 334, 335
Muslihiddin, Mevlânâ: 165, 304, 366
Muslihiddin Nakşibendî, Şeyh: 171
Muslihiddin, Şeyh: 298, 331, 351
Muslu Çelebi: 216
Muslu Efendi, Mevlânâ: 357
musluklar: 600
Mustafa Ağa, Çengî Celeb: 638
Mustafa Ağa, Kara (Yeniçeri ağası): 222
Mustafa Ağa, Kemanî: 637
Mustafa Ağa, Kızlar Ağası: 198, 216
Mustafa Ağa, Kiremitçi: 558
Mustafa Ağa, Kul Kethüdası: 238, 247
Mustafa Ağa Sebili: 285
Mustafa Ağa, Silahdar Musahib: 203, 278
Mustafa Ağa Tekkesi: 275
Mustafa Ağa, Terzi: 196, 439
Mustafa, Amber: 203

Mustafa Bey, Cıgalazâde: 638
Mustafa Bey, İskender Paşazâde: 306
Mustafa Çelebi: 128
Mustafa Çelebi, Cemâlîzâde (Nişancı): 128
Mustafa Çelebi, Giysüdâr Molla: 346
Mustafa Çelebi, Hattat Teknecizâde: 91
Mustafa Çelebi, Kemerli: 66
Mustafa Çelebi, Kuloğlu: 582
Mustafa Çelebi, Lapazâde: 639
Mustafa Çelebi, Sukemerli Koca: 66, 67
Mustafa Çelebi, Teknecizâde: 260, 374
Mustafa Efendi: 171, 328, 341
Mustafa Efendi, Azmîzâde (Rumeli kazaskeri): 220
Mustafa Efendi, Frenk: 409
Mustafa Efendi, Kethüda (Rumeli kazaskeri): 219
Mustafa Efendi, Mevlânâ: 327, 333, 337
Mustafa Efendi, Mevlânâ Bitlice: 369
Mustafa Efendi, Mevlânâ Hâcegîzâde: 368
Mustafa Efendi, Mevlânâ Kethüda: 171
Mustafa Efendi, Mevlânâ Küçük: 328
Mustafa Efendi, Mevlânâ Müftü: 327
Mustafa Efendi, Mevlânâ Nefeszâde: 326
Mustafa Efendi, Mevlânâ Niksârîzâde: 350
Mustafa Efendi, Müftü: 327
Mustafa Efendi, Mütevelli: 409
Mustafa Efendi, Sultanın öğretmeni: 171
Mustafa Efendi, Şeyh Selâmî: 335
Mustafa Han: 171, 177, 179, 185, 187, 192, 234, 296, 313, 314, 315, 316, 319, 339, 545
Mustafa, Kayıkçı (Sâzende): 640, 642
Mustafa Korsa: 223, 654
Mustafa, Navlonçu Hacı (bezirgan): 512
Mustafa, Niğbolulu Şaşı: 564
Mustafa oğlu Mevlânâ Mehmed: 328
Mustafa Paşa: 80, 165, 231, 288, 303, 318
Mustafa Paşa, Canpoladzâde: 217, 222
Mustafa Paşa Cisri: 120
Mustafa Paşa Çarşısı: 44
Mustafa Paşa, Defterdar: 181, 196, 198, 239, 278, 427
Mustafa Paşa, Dellâk: 79, 278
Mustafa Paşa, Dellâl: 239
Mustafa Paşa, Gürci: 251
Mustafa Paşa, İpşir: 227, 238, 239, 240, 241
Mustafa Paşa, Kara: 39, 80, 125, 127, 129, 165, 166, 167, 182, 183, 217, 223, 225, 226, 228, 232, 243, 271, 273, 278, 280, 283, 315, 349, 367, 391, 412, 435, 558
Mustafa Paşa, Kaymakam: 172
Mustafa Paşa, Koca: 59, 262, 275, 288, 297, 318, 352, 429
Mustafa Paşa, Lefkeli: 179, 185
Mustafa Paşa, Mostarlı: 504, 505
Mustafa Paşa, Palak: 125, 368
Mustafa Paşa, Sarıkçı: 171
Mustafa Paşa, Serdâr Tekeli: 231
Mustafa Paşa, Silahdar: 199, 218, 381, 405, 541
Mustafa Paşa, Tekeli: 231, 278, 413
Mustafa Paşa, Vezir: 124, 127, 258
Mustafa Paşa, Zurnazen: 241
Mustafa, Sultan: 177, 179, 180, 183, 234, 314, 317, 356, 362
Mustafa, Şehzâde: 125, 167, 244, 308, 310, 313, 329
Mustafa Uşşakîzâde, Mevlânâ: 385
Musul: 131, 132, 142, 151, 180, 181, 184, 186, 197, 500, 588, 592, 625, 643
Muş: 142, 151, 441
muşkât topları: 223
muşta: 281, 602, 604
Mut: 105
mutafçılar esnafı: 599
mutemed: 491
Mu'tezile: 599
mutfak: 108, 117, 123, 277
mutrib (çalgıcı): 634
Mutribhane-i hâssa: 470
muvahhidî aba: 603
muvahhidîler: 598, 614
muvakkıt: 115, 397, 398
Muveylah: 516
muz: 511
Muzaffer Çelebi: 654
Muzaffer Efendi, Mevlânâ: 322
Muzaffer Paşa (Beylerbeyi): 127
mübtecil: 41, 391, 395, 658, 663
mücevher: 29, 73, 86, 88, 89, 104, 116, 161, 174, 208, 223, 307, 313, 474, 498, 508, 512, 515, 521, 549, 575, 576, 618, 622, 665
mücevher altın: 175
mücevher buhurdan: 576
mücevher fağfurî kadehler: 665
mücevher gülâbdân: 364
mücevher hançer: 239, 521
mücevher hokka: 86
mücevher kâseler: 161
mücevher kemerler: 576
mücevher koşum: 608
mücevher sandık: 575
mücevher sanduka: 100
mücevher sorguç: 313
mücevher taht: 376
mücevher topuz: 35
mücevveze (sarık cinsi): 160, 535, 611
Müderrisköy: 364, 444
Müdminhane: 662
Müeyyed oğlu Ali: 298

Müeyyedzâde Hacı Efendi: 328
müezzin: 90, 91, 92, 203, 209, 234, 243, 260, 289, 349, 397, 453, 480, 483, 636
müezzin mahfili: 101, 107, 112, 122, 174, 202, 259, 356, 625
müfessir: 39, 480
müflisler esnafı: 477
Müftissakaleyn: 66, 129, 321
Müftîzâde kurrâsı: 273
Müftü Hamamı: 265, 287
Müftü Hanı: 280
mühendis: 11, 17, 32, 72, 77, 83, 84, 99, 103, 110, 118, 121, 173, 184
mühür: 190, 198, 201, 223, 238, 239, 241, 242, 303, 580
mühür kazıcılar esnafı: 580
Mükahhal Dimitraki: 647
mükârî yani kirâcılar esnafı: 478
Mülâzımzâde: 637
Mülcem: 482, 562
Mülhid: 287
Mülk suresi: 401
Mülteka (kitap): 209, 325, 614
mültezim: 138, 553
mümü bozası: 659
Münakkaş Ali Paşa topu: 400
münakkat (güvercin cinsi): 588
münebbed: 606
müneccim: 287, 482
müneccim Kuyusu: 405
müneccimbaşı: 82, 227, 244, 424, 482, 485
Müneccimkapısı: 404
Münîrî, Şair: 300
mürekkep: 85, 614
mürekkepçiler: 195, 278, 614
mürsel: 501
mürtezika odaları: 80
müseddes: 204, 668
müseddesât: 329
müsellem beyi: 134
müsellem ocağı: 154
müsellem taifesi: 154
müselles: 204, 660
müselles şarabı: 658
müsemmen: 204
Müskirhane: 663
Müslim hadisleri: 274
Müslîm (kitap): 41, 209
Müslim, Ukayl oğlu: 481
Müstakim, Şamlı: 560
müstezât: 668
müteferrikabaşı: 143, 160
mütevelliler esnafı: 481
Müvellâ hanesi: 393
Müyesser, köle: 626
Müyesser-i Ezherî: 616
müzik: 636

Naathân: 91, 219, 260, 293, 302, 401, 481
Nablus: 23, 129, 138, 147, 156, 556, 591, 643
Nabta Kıbtîleri: 85
nacak: 569
Nadaj: 135
Nadin: 162
Nâdirî: 284
Nâdirî Çelebi, Ganîzâde: 668
nağrazân sâzendeleri: 642
Nahçıvan: 169, 562, 572, 639
Nahçıvan demiri: 114, 577, 586
Nahçıvan seferi: 126, 163, 309
nahiv: 203
Nahşivân: 217, 546, 570, 637, 654
Nâilî: 354
Nailî Çelebi: 669
nakılcıbaşı: 616
nakıllar: 616
Nakiban-ı ehl-i hıref (sanatkâr yardımcıları) esnafı: 483
Nakkab-ı Yemenî: 474
nakkare: 161, 625
nakkarezân: 638
nakkaş: 264, 287, 425, 612, 613, 615, 616, 638
Nakkaş Ağa Rıza: 372
Nakkaş Behzad: 408
Nakkaş Paşa Bahçesi: 429
Nakkaş Paşa Yalısı: 413
nakkaşbaşı: 612, 617
nakkaşhane: 19, 470
Nağrakî: 627
Nakşa sancağı: 135
nakşbend: 477
Nakşevân: 137
Nakşibendî: 60, 321, 335, 337, 351
Nakura boğazı: 246
nalbant: 356, 569, 572, 601
nalçacılar: 571
Naldöken: 144
nalın: 345, 612
nalıncı: 335, 336
Nalıncı Memi Dede, Şeyh: 335, 336
nalıncılar esnafı: 623
namazgâh: 385
Nâmî, Mevlânâ (Nişancı Paşa): 326, 334
nane, zater: 487
nar: 362, 374, 557, 559, 589
nar şarabı: 658
nârdenk şarabı: 658, 662
narenc: 537, 592
narh: 667

Narlıkapı: 540, 558, 647
Narnarintî: 609
Nasıf Paşa Hanı: 435
Nasıf Paşazâde Sarayı: 431
Nasıfpaşa Deresi: 534
Nâsır: 636
Nâsır Habîb-i Mağribî: 670
Nâsır, Mağripli Hacı: 628
Nâsır oğlu Sadeddin: 495
Nâsır-ı Tûsî: 643
Nâsıru'l-Vettâr: 524
Nasîr (savaşı): 40
Nasîrî, Şair: 299
Nasr oğlu Kasım: 630
Nasr Şüca-ı Basravî: 516
Nasreddîn Hoca: 350, 654
Nasrullah, Şeyh: 295
Nasrullah-ı Semmâd: 538
Nasuh Ağa, Sekbânbaşı: 179
Nasuh Bey, Solak (Sâzende): 641
Nasuh oğlu Pir Ali: 329
Nasuh Paşa: 171, 172, 173
Nasuh Paşazâde, Mirimiran: 228
na't: 215, 299, 300, 401, 636
Nâtırlar esnafı: 612
natrûn: 581, 590
nâvek (ok cinsi): 584
navorta: 520, 596
nây (müzik aleti): 626
Nazilli: 326, 533
Nazlı Baba: 637
Nazlı Kolu (çengi): 216
Nazlı Yusuf: 647
Narlıkapısı: 31
Nebbâş oğlu Azî: 553, 557
Nebilerkapısı: 613
Necâtî Bey, Şair: 300, 301, 305, 306, 320, 346
Necâtî sokağı: 495
necef: 87, 112, 174, 259, 291, 379, 411, 494, 537, 607, 665
Necef, kabri: 480, 481
Necibüddin, Kamber-i Ali oğlu: 551
Necmî, Şair: 301
Nedaj Kalesi: 255
nedim: 204
Nedimhane: 662
Nedimî: 216
Nef'î: 215, 216, 409, 668
nefir: 161, 624, 627, 642, 644, 665
neft: 71, 617
neftî dolama: 393
Negbanya Ejder: 582
Nehâriye: 513
Nekbethane: 663
Nemçe çâsârı: 251
Nemrud: 19, 58, 83, 85, 189, 336, 397, 520, 568, 569
Nemse: 25, 69, 70, 171, 213, 235, 249, 396, 551, 626, 645
Nerimân: 200, 213, 561, 615
nesih: 580
Nesim Yahudi: 349, 374
Nesir (put): 73
Neşâtî: 178
Neşrî, Şair: 306
neşterler: 572
nevâ: 205, 642
Nevâî, Urfalı Baba: 635
Nevât (savaşı): 40
Nevbaharzâde: 129
Nev'î Efendi: 329
Nevîzâde güftesi: 437
nevregân: 604
Nevruz günü: 605
ney: 350, 412, 626, 637
neyzen: 411, 626, 638, 639, 640
Nısf-ı Livân: 140
Niğbolu: 17, 134, 137, 144, 152, 297, 305, 556, 564
Niğde: 13, 134, 147, 155, 296, 358, 540, 555, 569
Nihâdî: 357, 360, 370
Nihâlî, Şair: 306
Nihânî Çelebi: 641, 646
Nihânî, Şair: 306
Nihâvend: 573, 574
Nihâvend Kalesi: 168
nikriz: 205, 224, 295, 308, 640, 657, 665
Niksâr: 297
Niksârî mahlası: 325
Nil: 112, 456, 511
nilüfer: 531, 540
Ni'met-Uğvar Kalesi: 162
Nimetullah, Şeyh: 337
Nimetullahî tarikatı: 351
Niron Kral: 27
Nisârî: 216, 261, 283, 318, 319, 405, 408
Nişabur: 116, 291, 576
nişaburek: 205
nişancı: 128, 165, 266, 303, 358
Nişancı Mehmed Bey Medresesi: 272
Nişancı Mehmed Paşa avlusu: 328
Nişancı Mehmed Paşa Camii: 340
nişancı paşa: 143, 227, 244, 289, 355
Nişancı Paşa Camii: 266, 325, 331, 338, 354, 355
Nişancı Paşa Hamamı: 288
Nişancı Paşa Kasabası: 355
Nişancı Paşa, Koca: 239
Nişancı Paşa, Topkapı kumandanı: 63
nişancılar: 130, 165, 298

Nişancızâde Efendi: 338
Nişangâh: 586
Nişânî: 354
Nişanî, Mevlânâ Tacbeyzâde: 334
Nişânî Paşa: 266, 334
nişasta: 496
Nişastacılar esnafı: 496
Niyâzî, Şair: 301
Nizamî, Şair: 294
Niznâm-âbâd Tekkesi: 372
nodul: 489
Nogay alacası: 200, 214
Nogayoğlu: 243
nohut: 541
Nova: 162, 508, 547
Novaborda: 546
Novigrad: 136, 145, 163, 255
nubut: 623
Nuh Efendi (İstanbul mollası): 221
Nuh Efendi, Molla Ahmed Efendizâde: 221
Nuh, Hz.: 50, 88, 98, 182, 223, 448, 450, 499, 500, 501, 506, 507, 508, 509
Nuh Tufanı: 9, 500, 501
Nuklhane: 663
Nur âyeti: 113
Nurbahşî tarikatı: 351
Nûre yani hırızmacılar esnafı: 612
Nureddin Hamza, Mevlânâ Üçbaş: 304
Nureddin Medresesi: 272
Nureddin oğlu Mevlânâ Pir Ahmed: 305
Nureddin sultan: 137
Nureddin Şah, Şehzâde: 67
Nureddinzâde Efendi, Şeyh: 331, 339
Nurî, Şair: 294
Nurullah, Şeyh: 295
Nusaybin: 139, 150, 158
Nusayr oğlu Hüseyin: 513, 537
Nusayr oğlu Kasım: 475
Nusayr-i Hindî: 483, 525, 578
nûşdâr: 658
Nûşhane: 662
Nûşirevân-ı Kisrâ: 21
nübüvvet mührü: 580
Nüzul emini: 469, 544, 551
Nüceba Ali: 95

Ocak kireççileri esnafı: 630
ocaklık: 139, 140, 149, 150
od: 291
odabaşı: 281, 393, 399, 519, 601, 602
Odabaşı Camii: 267
odun: 397
odun ambarı: 77, 469, 548
odun çorbacısı: 548
odun emaneti: 469
odun emini: 548
odun gemileri: 393
Oduncuzâde: 61
Odunkapısı: 30, 61, 350, 517, 524, 527, 528, 543, 556, 563, 564, 616, 625
Odunkapısı Meydanı: 440
Odvarhel kalesi: 254
Ofçabolu: 153
Oğlan Memi Çelebi: 165
Oğlan Püzevengi: 226, 233
Oğlan Şeyhi Tekkesi: 283
Oğlancılar: 289
oğuz: 316
Ohri: 134, 144, 152, 525
ok: 5, 73, 324, 367, 446, 520, 574, 584, 585, 586, 600, 656
ok atıcılar: 585, 586
okçu: 339, 381, 446, 584, 587, 588, 590
okçubaşı: 283, 285, 584, 590, 591, 597, 658
Okçular Tekkesi: 214, 446
Okçuzâde Şâhî: 668
Okmeydanı: 57, 59, 61, 63, 64, 73, 74, 82, 117, 214, 217, 334, 346, 372, 376, 378, 379, 381, 382, 385, 386, 446, 501, 534, 586, 591, 669, 670
Okyanus: 7, 12, 13, 69, 128, 345, 502
olfeciyan: 394
olta sicimler: 539
Olti: 140, 149
Oltu: 158
Omaniçse Kalesi: 258
On İki İmam: 5, 352, 455, 585
ordu kadıaskeri: 485
ordu mollası: 479, 614, 666
Ordubar: 200, 558
orducuyân: 74
ordu-yı hümâyûn: 466, 471, 576, 602, 667
ordu-yı İslâm: 466, 496
Orhan Beğ: 52, 473
Orhan Gazi: 51, 52, 296, 473, 546, 603, 625, 657
Orhay: 248
orman: 222, 231, 363, 408
Orta Cami: 178, 191, 192, 261, 279, 599
orta çavuşu: 179
orta çekme (gürz cinsi): 587
Orta Vâlide Hamamı: 290, 434
Orta Vâlide İmareti: 433
Orta Vâlide Kervansarayı: 435
Orta Vâlide Sultan Camii: 432
Orta Vâlide Sultan Medresesi: 433
Ortahisar: 393
Ortaköy: 15, 289, 413, 517, 660
Ortaköy (Niğde yakınında): 296
Osman Ağa, Dârüssaâde Ağası: 439
Osman asrı: 39

Osman Bey: 546
Osman Bey, Mehmed Paşa oğlu: 326
Osman Çelebi, Hânende Kasımpaşalı Koca: 635
Osman Çelebi, Tambûrî Arnavut: 581
Osman Çelebi, Tiryaki: 615
Osman Çelebi, Zâkir Urfana: 636
Osman dayı: 361
Osman Efendi, Hekim: 165
Osman Gazi: 192, 193, 338
Osman Han: 177, 178, 179, 185, 189, 191, 192, 193, 208, 238, 276, 313, 314, 315, 356, 369, 409, 432, 440, 625
Osman, Hz.: 2, 4, 41, 47, 113, 326, 351, 450, 453, 480, 481, 524, 525, 531, 577, 580, 584, 593, 594, 614
Osman Kolu (çengi): 216, 646
Osman oğlu Muhsin: 612
Osman Paşa (Beylerbeyi): 126
Osman, Sultan: 177, 178, 198, 208, 313, 314, 338, 409, 444
Osman Şah Bey, Kara: 129
Osman Şah Vâlidesi Camii: 267
Osman Şah Vâlidesi Medresesi: 272
Osman, Şehzâde: 167, 170, 310
Osman, Şeyh: 385
Osman Usta Yalısı: 409
Osmancık: 51, 75, 106, 200, 297, 366, 514, 657
Osmanlı: 17, 19, 26, 57, 69, 70, 71, 76, 86, 123, 127, 132, 137, 139, 141, 171, 180, 189, 223, 229, 231, 234, 253, 256, 270, 291, 297, 310, 356, 363, 390, 400, 404, 409, 410, 421, 424, 441, 442, 508, 518, 542, 545, 546, 575, 580, 597, 605, 609, 624, 625, 642, 646, 649
Osmanoğlu: 27, 39, 51, 54, 56, 57, 66, 67, 68, 70, 75, 91, 101, 105, 106, 110, 111, 130, 137, 159, 161, 168, 180, 186, 190, 201, 206, 208, 211, 216, 228, 235, 236, 238, 242, 248, 291, 292, 301, 306, 312, 313, 316, 400, 409, 440, 441, 442, 447, 466, 498, 509, 510, 546, 547, 551, 560, 561, 563, 567, 575, 617, 642, 644, 660, 665, 667
otağ: 133, 194, 200, 231, 252, 271, 310
otağcılar esnafı: 588
Otak Meydanı: 354
Otakçılar: 354, 355
Otakçılar Hamamı: 289
Otakçılar Meydanı: 440
otlak: 12
otluk ambarı: 469, 548, 549
otluk çorbacısı: 549
otluk emini: 469, 549
Otluk Kulesi: 573
Ovacık: 151
oymacılar: 115, 616
oymalar: 616
oyun âletleri: 628
oyun celepleri: 523
oyunbâzlar: 288
oyuncakçılar: 630, 632
oyuncaklar: 607, 632
oyuncular: 316, 628, 634, 645, 646, 647, 651, 654, 656, 661, 665

Öd: 348
ödağacı: 537, 606
ökse: 590
Öküz Limanı: 429, 434
öküz postu: 415
ölü yıkayıcısı: 74
Ömer: 4, 45, 113, 351, 453
Ömer Ağa, Toykun: 639
Ömer Alâeddin, Şehzâde: 167
Ömer Bâkî, Şeyh: 365
Ömer Bey, Nasıf Paşazâde: 636
Ömer Çelebi, Berber: 638
Ömer Efendi, Dragomanî Şeyhi: 350
Ömer Efendi, Osman Han Hocası: 369
Ömer Efendi, Şeyh: 171, 177, 343
Ömer Efendi, Tercüman Şeyhi: 90
Ömer, Hz.: 2, 13, 41, 181, 187, 198, 212, 450, 481, 528, 552, 573, 574, 609, 625
Ömer, Nâsıru'l-Vettâr oğlu: 524
Ömer oğlu Abdülaziz: 44, 45
Ömer resmi (hat ile): 379
Ömer Rûşenî: 206, 352, 635
Ömerü'l-Harrât: 489
Ömrî mahlası: 365
ördek: 445, 588, 590, 596, 597, 656
örfî vergiler: 526
örme (kamçı çeşidi): 601
örs: 574
örücüler esnafı: 594
Ösek: 126, 135, 145, 162, 255
öşür: 153, 154, 539, 542, 543, 544, 550, 552, 598
Özbek: 70, 176, 335
Özdemir Bey: 124
Özdemir Paşa (Beylerbeyi): 126
Özdemiroğlu Osman Paşa: 167, 236, 425
Özü: 120, 130, 132, 134, 137, 218, 229, 242, 247, 253
Özü Kalesi: 198, 248
Özü Nehri: 198, 217, 256, 257

Pabuç: 281, 344, 393, 403, 603, 604, 605
pabuççu bekârları: 185, 281, 601, 602, 603, 604, 640
pâcîlebâz: 629
paça: 296, 522, 523, 526, 527, 556
paçoz balığı: 538
padara: 568
padavra tahtası: 396
padişah düğünü nakılcıları esnafı: 616
padişah fermanı: 506
padişah hattı: 404
padişah hil'atları: 399, 642
padişah malı defterdarı: 136
padişah musahibi: 407, 634
pağorya: 540
Pak: 143
Pakriçse: 162
pâl (güvercin cinsi): 588, 590
pala: 383, 514, 560, 570, 634
palamar: 501
Palamarkıran (top cinsi): 400
palamut: 538, 539
palan-dûzân yani semerciler esnafı: 601
palanka: 400
yılarya balığı: 538
palasanta: 633
palavra kıç: 507
paldımlar: 493
pâleheng: 460
palo (köpek ismi): 520
palpa: 224
Palu: 139
pâlûde: 490, 511, 530, 531, 532, 533
pamuk: 61, 79, 118, 512, 562, 567, 592, 593, 595, 596, 631
pamuk hallaçları esnafı: 592
panzehir: 487
papa: 41, 51, 163
Papa Kalesi: 126
papağan: 68, 451, 591, 616
Papamonta: 502
papaz: 19, 23, 42, 58, 69, 270, 290, 429, 651, 652, 657
Papaz Divane: 347
Papaz Korusu: 427
Papazoğlu Mektebi: 274
papinte hattı: 69, 256
parça gemi: 45
parça tacirleri esnafı: 600
Paris: 67, 70, 619
Paris şarabı: 666
parmak zilcileri: 642
Parmakkapı: 226, 245, 271, 273, 543, 615, 634
Parmaklı mescid: 418
Parpul Kolu: 216, 646
Parpuloğlu: 637
pars: 596, 597
parsçıbaşı: 597
pâsbân-ı nigehbân: 478
pasdav saya: 619
Pasin: 140, 142, 148, 158, 441
pastırma: 394, 419, 445, 469, 470, 515, 523, 524, 549, 556
Paşa Kalesi: 127
Paşa Medresesi: 380
Paşa Mektebi: 341
paşa mührü: 237
paşa sancağı: 134, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 143
paşa tahtı: 134, 136
Paşahisarıkapısı: 307
paşaklar: 570
paşmak: 603, 604
paşmakçı kavaflar esnafı: 603
paşmakçıbaşı: 604, 605
Patakoğlu Kolu: 648
Patirgâh keşiş: 86
patlıcan: 490, 527, 530
patrik: 13, 18, 19, 23, 46, 58, 73, 85, 100, 270
patrona: 64
Payas: 510
Payasoğlu Mescidi: 268
Payemo: 136
payesa (savaş oyunu): 215
pâyidâr (savaş oyunu): 215
Pazar dellâlları: 620
pazarbaşı: 557, 559, 560
Pazarcılar: 287
Peçoy: 135, 145, 341
Peçoy Kalesi: 163, 255
pehlivan: 211, 212, 214, 215, 289, 516, 534, 568, 586, 587, 615, 628, 629, 646, 647, 659
Pehlivan Demir Meydanı: 117
Pehlivan Demir Tekkesi: 587
Pehlivan Şüca Tekkesi: 587
Pehlivanlar Tekkesi: 320
pekmez: 660
peksimet: 414, 419, 466, 496
peksimet emaneti: 468
peksimet emini: 496, 544
peksimetçi işlikleri: 419
peksimetçibaşı: 498
peksimetçiler esnafı: 496
peleng (ok cinsi): 584
pelenk (güvercin cinsi): 588
pelenk (put): 74
pelenkler: 597
Yeleşke Kalesi: 255
Pelitçik Mesiresi Ayazması: 405

Penbek: 149
pençgâh makamı: 640
pencik kâğıdı: 551
Pencikhane: 551
penç-beyt: 204, 305, 668
pençe: 86
pençe harbe: 520
pençes: 86
pençeviş: 525
pençgâh: 205
Pençik çardağı: 468
Pençpirimoğlu: 246
Pendik: 429
Penk: 158
pink (gemi cinsi): 224, 507
perçin: 572
perdahcı: 546, 564
perde: 617
Perece Kasabası: 124
pereme: 117, 371, 377, 387, 409, 441, 509, 540
perendebâz: 629, 648
Perenli: 143
peri: 32, 596
Perî Han Hatun: 230
perişanî (sarık cinsi): 566, 611
Pertek: 139, 149, 150
Pertev Paşa: 163, 281, 370
Pertev Paşa Hamamı: 288
Pertev Paşa Hanı: 280
Pertev Paşa Odaları: 281
Pertev Paşa Sarayı: 277, 278
Perviz Ağa: 372
Pesperim: 163, 168
pestil: 554
Peşkelek: 136
peşkir: 526, 541, 617
peşrev: 640, 643, 644, 645
Peşrev (put): 73
Peşte Kalesi: 162, 343
Peşte sahrası: 9
peştemal: 74, 381, 434, 449, 450, 453, 455, 471, 474, 480, 503, 518, 529, 532, 538, 549, 584, 589, 602, 610, 612, 615, 619
Petek: 158
Petrekapısı: 30, 539
Petrine Kalesi: 15
Petro: 60
Petrokapısı: 60
Peyâmî: 332
Peygâm-ı Ali: 552, 618, 621
peykân: 570
peykhane: 19, 80, 470
peykler: 201
peymânehane: 662
peynir: 360, 515
peynirciler: 516, 517
pezevenkler esnafı: 477
pıhtı: 526
pınar: 16, 335
Pınarhisar: 17, 446
kapod: 383
parankona dolamalar: 383
pırasa: 490, 527
pışav (süt ürünü): 515
Pıtıkoğlu (çengi): 216
Pıtıkoğlu, Yahudi: 637
Pıtrıkoğlu: 638
pide: 437
Pîjen-i Menûçehr: 615
pilav: 433
pinyal: 560
pinyal: 520
Pinyanişi hâkimi: 142
Pir Ali Dede: 337, 357
Pir Mehmed Çelebi (nişancı): 298
Pir Mehmed Paşa (Vezir): 303
Pir Merkez Efendi menkıbeleri: 334
Pir Vakkas: 381
pire: 669
pirecan macunu: 659
piraçolya: 502
Pirî Paşa: 126, 305, 318
Pirî Paşa Hamamı: 289
Pirî Paşa Hanı: 279
Pirî Paşa, Kara: 265, 272, 373
Pirî Paşa Medresesi: 19
pirinç: 88, 102, 495, 509, 510, 511, 512, 568, 581, 610, 644, 659
pirinç borular: 582, 627, 642, 644
pirinç divit: 582
pirinç madeni: 176
pirinç mühür: 345
pirinç subyası: 658, 659
pirinç taslar: 530
pirinç teller: 572
pirinç teneke: 583, 608
pirinççi bezirgânları: 512
pirinççibaşı: 673
pirinççiler: 509
Pirinççizâde: 199, 278, 316
Piripaşa: 356, 374, 467, 540
Pirizneli: 305
Pirlepe: 572
Perviz Efendi Medresesi: 272
pisi: 540
pisi balığı: 445
pışar (ok cinsi): 584
pişekâr: 619, 634
pişer (ok cinsi): 584
pîşkabza (güreş oyunu): 587
pîşkademler: 601
pîşkârlık: 647

pişmaniye: 537
pivo: 658
Piyale Kaptan Paşa, Vezir: 165
Piyale Kethüda: 217, 218, 223, 380, 383
Piyale Paşa: 377, 379
Piyale Paşa Camii: 377, 379
Piyale Paşa, Gazi: 385
Piyale Paşa Hamamı: 289, 380, 381
Piyale Paşa, Koca: 377
Piyale Paşa Mesiresi: 436
Piyale Paşa Sarayı: 381
Piyale Paşa Yalısı: 435
Piyale Paşa Tekkesi: 382
Piyale Paşa Tepesi: 430
Piyalehane: 661
Piyalepaşa Çarşısı: 384
Piyalepaşa Deresi: 383
Piyalepaşa Mahallesi: 378
Piyalepaşa Pazarı: 383
pojega: 129, 135, 145, 162, 570
polad tas: 477
poladî: 619
Polat Ağa, Yalı Ağası Şah: 254
Polata Kalesi: 163, 168
Pulya adası: 105
poloniyye arakı: 662
Polye: 162
porsuklar: 540
portakal: 402
Portekiz: 26, 124, 196
Portekrek Livâne: 140
post: 454, 460, 596
postal: 603
postanik: 29
Posthu: 140
Postoh: 149
Posto: 158
pota (ok cinsi): 581, 582, 584
potacılar esnafı: 581
potura: 582
Pozanta: 13, 25
Pozantin: 13, 20, 32, 33, 35, 50, 78, 79
pozbakâl (kuş cinsi): 590
Pozban: 150
Poznatyam: 25
Prag Kalesi: 644
pranka zincirler: 596
prankona: 29
Praşova Dağları: 253
Pravadi: 9, 16, 177, 657
Perezen: 554
Priştine: 546
Prizrin: 134, 144, 153
pusula saatçileri: 394
Pusulacılar: 502
puşka: 281
put: 21, 30, 73, 381, 615
Puta: 602
Puta Sepeti: 381
Puta Yeri: 591
Putaoku: 73, 381
Putayeri Mesiresi: 381
putperest: 45
poloniyye: 658
püsküller: 521
püştuvan: 599

Râbia, Abdullah kızı: 611
Rac'im, Melik: 8
rahleler: 175
Rakofçı Kral, Erdel Kralı: 248
Ramazan Efendi, Şeyh: 166, 331
Ramazan, Şazelî oğlu: 495
Recep Ağa, Yamalı: 639
Recep Çelebi, Taşçızâde: 636
Recep, Kırımlı Usta: 564
Recep Paşa, Kaptan: 216, 342, 404, 421
Reşâd, Muhammed Ekber-i Yemenî oğlu: 603
Revanî, Şairler sultanı: 352
Reyyâs, Hz.: 489
Rıdvan Efendi, Mevlânâ: 324, 327
Rıdvan Halife, Celeb: 639
Rıza, İmam: 364, 592
Rızaeddin, Şirvanlı: 639
Riyâzî Çelebi, Sağır: 668
Riyâzî Efendi, Sağır: 167
Riyâzî oğlu Kümeyl: 480
Rodos: 306
Ruhbe: 140
Rum: 20, 24, 26, 594
Rûzî: 109
ruznâmeci: 141
Rüstem Paşa, Güzelce (Beylerbeyi): 126
Rüstem Paşa, Sarı: 308
Rüstem Paşa, Veziriazam: 124
Ribniçse: 250

Saadeddin, Mevlânâ: 367
saat kumu: 37
saatçiler: 496, 576
Sa'î: 331
saba: 205
Sabah Sabah Delisi: 348
saban demirleri: 586
Sabastiye: 100
Sabayî, Şair: 305
sabbâğân yani boyacılar esnafı: 621

Sabit oğlu Numan: 120, 197, 610
Sabri Efendi, Şerif: 668
sabun: 555, 556, 612
sabuncu: 555, 556
sabunî: 537
sancak: 508
saçaklı abayî: 486
Saçbağı Paşa: 316
Saçbağlı hasekiler: 232
Saçlı Ramazan, Çengî: 638
Saçlı Ramazan Şah: 646
Saçlızâde Abdülevvel Efendi, Mevlânâ: 367
saçma ağları: 539
saçma topları: 223
saçmacılar esnafı: 539
Sa'd, Ebî Vakkas oğlu: 2, 3, 4, 5, 585, 586, 615
Sa'd oğlu Abdullah: 473, 593
Sa'd oğlu Vakkas: 74
Sa'd (pehlivan, sahâbe): 212
Sa'd, Ubeyd oğlu: 499, 500
Sa'd, Ubeydî-i Hüzzercî oğlu: 573, 599
Sa'd Vakkas esnafı: 381
sadak (ok cinsi): 5, 585, 600
sadaka-i câriye: 121
Sa'dan oğlu Lendühâ: 615
Sa'dan-ı Hindî: 561
Sadâyî Çelebi: 636
sade kut (güvercin cinsi): 588
sade sarma (güreş oyunu): 212
Sadeddin Efendi: 369
Sadeddin Hasan dârülkurrâsı: 359
Sadeddin Hindî: 561
Sadeddin, Kerb Gazi oğlu: 585
Sadeddin, Mevlânâ: 365
Sadeddin-i Mısrî: 571
Sadeddin-i Sânî: 368
Sadefkârcılar esnafı: 622
Sadık Çelebi: 638
Sadık, Kulekapılı Kara: 639
Sadıkkapısı: 389
Sadî Çelebi: 68, 69, 273, 590
Sadî Paşa, Şair: 293
Sadîzâde, Bursalı: 589, 590
Sadîzâde Efendi, Mevlânâ: 322
Sa'doğlu Ebû Tâhir Şaggâl: 586
Sadreddinzâde Yalısı: 400
Sadşe dağları: 395
Sadullah, Şeyh: 294
Safayî, Şair: 300
Safet: 9, 76, 138, 147, 156, 246, 375, 620
Safî, Şair: 293
Safî Çelebi: 537
Safî, Şeyh: 570, 639
Safir sâzendeleri: 645
Safiye Sultan Yalısı: 413
safra: 496, 532
safran: 4, 363, 496, 514, 519, 522, 529, 578
Safranbolu: 232
Safvân-ı Hindî: 512
Safvân-ı Yemenî: 542
Sâğarhane: 661
sağbend (savaş oyunu): 215
Sağır Davud: 560
Sağman: 139
Sağmedrese kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Sağrıcılar: 267, 563, 599
Sağrıcılar Camii: 56
Sağrıcılar Çarşısı: 61
sağrılar: 563
sahâbe: 40, 46, 48, 49, 62, 123, 263, 319, 338, 340, 362, 377, 605, 650
sahâbe-i kirâm: 2, 4, 42, 46, 47, 48, 49, 453, 473, 483, 497, 544
sahaflar: 481, 614, 617
sahan: 442, 575, 583
sahlep: 511, 532, 533, 553, 658
Sahn-ı Semâniyye: 331
Sahra-i Şerif: 120
Sahratullah: 24, 120, 562
Hacrek: 149
sahtiyan: 237, 382, 384, 598, 599, 600, 605
Sa'î: 266, 268, 282, 334, 335
Said Ali Circe: 142
Said Arap: 194
Said, Hz.: 615
Said (pehlivan, sahâbe): 212
Sâ'î-i Dâ'î: 292, 320, 333
Sâilî, Şair: 301
saka: 199, 493, 494, 601
Saka Çeşmesi: 442, 575
saka kuşu: 590, 596, 597
sakabaşı: 79, 494, 498
Sakâlib: 10, 26
Sakarya Nehri: 106
Sakız: 42, 117, 135, 222, 224, 377, 379, 385, 387
sakız ağaçları: 411
Sakız dimisi: 622
Sakız Kalesi: 412
Sakız kamhâsı: 622
Sakız mahbubu: 647
Sakız Rumu: 537
Sakız şarabı: 666
Sâkîhane: 661
Sakînâme: 668
Sakkâhane: 470
saksağan: 461
Salacak: 37, 239, 431, 436
salâcılar: 115
Salâhaddin, Şeyh Kâtib, Şair: 294

salâhor: 666
selâme işi (kılıç): 560
salamura: 307
Salanta: 9, 136, 249
salata: 530
salhane: 81, 469, 470, 514, 520, 522, 541, 549
Salı Pazarı: 403
salık (gürz cinsi): 520, 587
Salıncak Rıdvan: 327
Salih Çelebi, Taklitçi: 656
Salih Çelebi, Üsküdarlı: 638
Salih Efendi, İstanbul mollası: 219, 221, 368
Salih Efendi, Mevlânâ: 369
Salih Efendi, Tersane emini: 223
Salih, Hz.: 448
Salih Paşa, Kaptan: 128
Salih Paşa Mescidi: 268
Salih Paşa, Veziriazam: 196, 226, 279
Sâlim Mağribî, Şeyh: 242
salkım: 96, 375
salkımsöğüt: 77, 117, 382, 400, 411, 420, 441, 443
salma (gürz cinsi): 520, 587
Salmas: 441
salpa demir: 64
Salsâl: 62, 472, 656, 658
Saltuk Muhammed Buharî: 657
sâlyâne (yıllık): 131, 132, 135, 137, 138, 139
Sam: 50, 200, 213, 215, 472, 561, 588, 615
Samakov: 532, 572
saman arakı: 663
samanyolu: 88, 106, 378
Samatya: 287, 440, 540
Samatyakapısı: 31, 660
samsa: 537
Samsad: 148
samson: 404, 520, 526, 597, 632
Samsun: 76, 105, 407
samur: 94, 97, 201, 205, 232, 233, 237, 239, 240, 249, 315, 316, 324, 441, 508, 509, 512, 553, 596, 608
samur kalpak: 203, 206, 596, 665
Samurkaş: 576, 648
San Covani Manastırı: 100
San Pavla: 377, 378, 478
Sana şehri: 492, 567, 608
sanatlı sebîlhane: 285
sancak: 30, 52, 61, 101, 253, 378, 454, 508, 601
sancakbeyi: 56, 127, 130, 132, 141, 143, 144, 147, 149, 150, 151, 152, 160, 242, 244, 252, 320, 498
sancakdâr: 479, 615
sandal: 409
sandık: 597, 601, 632
sandıkçılar: 630, 632
sanduka: 24, 67, 89, 100, 312, 373, 582, 622
Sanhayil (Kayser): 50
Sânî, Şair: 294, 299
sansar: 596
santa: 633
sıntıraş: 477
Santûrcıyân: 627
santurî: 665
sapan: 406, 460, 479, 485, 520, 539, 561, 584, 585, 587
sapancılar esnafı: 584
sara hastalığı: 321, 337
saraç: 443, 564, 600, 601
Saraçhane: 47, 318, 601
Saraçhane Mescidi: 374
Saraçhanebaşı: 33, 283, 346
Sarakuza şarabı: 394, 666
Saranda (Meyhaneci): 394
saray: 7, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 125, 173, 178, 191, 201, 209, 226, 235, 239, 240, 277, 280, 343, 353, 359, 371, 381, 400, 408, 418, 431, 435, 466, 603, 623
Saray Ağası Mescidi: 269
saray düğünleri: 232, 628
saray hamamı: 355, 360, 410, 434
Saray Meydanı: 83
saray nakkaşı: 613
Saray şehri: 128, 134
saray yağlıkları: 594
Sarayburnu: 7, 8, 11, 14, 17, 25, 26, 28, 29, 31, 36, 58, 62, 64, 67, 83, 87, 201, 218, 239, 240, 243, 315, 431, 439, 507, 509, 539, 669, 670
Saray-ı Âmire: 124
Saray-ı Hâs: 67, 202, 277, 592
Saray-ı Hümâyûn: 30
Saraylılar: 287
Sardilya: 222
Sarı Celeb, Çöğürcü : 654
Sarı Celeb (Mukallid): 216
Sarı Kâtib: 238
Sarı Kethüda Mahallesi: 383
Sarı Mukallit Celeb (Sâzende): 640
Sarı Saltuk: 541, 656, 657
Sarı Solak: 214, 224, 507
Sarı Süleyman: 206
Sarı Veli (Kaptan): 507
Sarıasma: 411, 656
sarıfirik: 441
Sarıgürz: 332
Sarıgürz Camii: 266
Sarıgürz Hamamı: 288
Sarıgürz Mescidi: 331
Sarıgürzzâde: 327
sarık: 3, 55, 63, 70, 94, 97, 186, 339, 441, 484, 500, 592, 598, 611, 614, 665
Sarıkadı Mesiresi: 436

sarıkçılar: 89, 611, 631
Sarkirman Kalesi: 387
Sarıyer: 38, 290, 357, 399, 420, 421
Sarî, Şeyh: 573, 574, 615
sarmısak: 296, 424, 522, 526, 527, 530, 532
sarmısakçılar: 527
sarnıç: 15, 19, 21, 83, 110, 265, 282, 468
sarrâcbaşı işyeri: 470
Sarrachanebaşı Hamamı: 287
sarraf: 296, 546, 552, 553
Sarrafzâde Mescidi: 269
Saruhan: 106, 134, 146, 154, 294, 320, 338, 641
Saruhanbayoğlu: 60, 62
Sa'sa Kalesi: 492
satır: 514
satranç: 68, 375
Sava Nehri: 168
savak: 580
savt: 204, 635
say yağı (tereyağ): 493, 505, 543
saya: 515, 516, 523, 546, 588
sayacılar: 515, 520
Sayda: 45, 64, 65, 132, 138, 510
Saydûn: 7
Sa'yî, Şair: 305
saz: 276, 625, 626, 627, 628, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 643, 645, 646
Saz kavmi: 137
Saz Macarı: 137, 249, 254
sazcı: 628, 646
sazcıbaşılar: 624
sâzende: 215, 287, 372, 470, 479, 553, 634, 636, 637, 639, 640, 643, 644, 645, 646, 649, 661, 665
sazlık: 218
Sazlıköy: 14
Saznâme (kitap): 641
Saznâme-i Dilnüvâznâme (kitap): 646
Seba: 7, 202, 322, 454
Sebadan kalesi: 162
sebil: 177, 283, 284, 286, 318, 352, 360, 365, 468
sebilhane: 269, 320, 379, 381, 391, 405, 411, 413, 435, 466, 468
Selkapısı: 417
Sebte Boğazı: 12, 217
sebzeci: 490, 530
Sebzehane: 81, 469, 470, 530, 541, 549, 559
seccade: 363
Seçan Kalesi: 135, 146, 255
Seçova: 247
sedef: 174, 175, 260, 612, 625
sedef işleme: 174, 498, 634
sedefkârcı: 622
sefer: 153, 159, 190, 548, 568, 608
Sefer Dede, Kapanî Deli: 344, 345
sefer eşerler: 135, 143, 153, 154, 480, 481
Sefer Paşa: 140, 190
sefer-i hümâyûn: 143, 162
seferliler: 78
segâh makamı: 3, 205, 206, 207, 497, 526, 635, 643
Segedin: 120, 135, 145, 162, 163, 269
Segelhit Kalesi: 251
segler: 45, 48
Segsar: 145
seğirdim aşçıları: 519
Seğirdim Etmeydanı esnafı: 518
Seğirdim Odaları: 518
Sehî Bey, Edirneli: 320
Sehî Bey, Şair: 301, 305, 320
sehm (ok cinsi): 584
sekbân: 80, 190, 252, 469
Sekbân Ali Medresesi: 273
sekbânbaşı: 27, 81, 143, 179
sekel taşı: 457
Seki Balı (top cinsi): 400
Seksar: 135
Salahorlar esnafı: 475
Selâmet Giray Han, Tatar Hanı: 218, 669
selâmiye ipekli takke: 407
Selânik: 76, 120, 125, 134, 144, 152, 192, 346, 375, 523, 545, 547, 560, 620, 635, 640, 641
Selçuklu: 51, 294, 571, 598, 644, 653, 657
Selçukoğulları: 51
Selim: 39, 70, 109, 370
Selim Ağa (Sâzende): 641
Selim Han: 1, 35, 66, 69, 90, 93, 94, 108, 109, 110, 111, 121, 129, 139, 164, 165, 166, 193, 266, 267, 268, 269, 271, 273, 276, 277, 297, 299, 301, 302, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 321, 325, 333, 337, 367, 372, 373, 412, 414, 419, 420, 425, 427, 432, 437, 466, 516, 519, 574, 577, 578, 634
Selim Han Camii: 351
Selim Han defterdarı Taczâde: 531
Selim Han kanunnâmesi: 139
Selim Han Mandırası Mesiresi: 445
Selim Han Medresesi: 271
Selim, Sultan: 265, 273, 279, 570, 614
Selim Şah: 66, 109
Selim, Şehzâde: 163, 167, 313, 425
Selim Türbesi: 327
selimî destârî: 302
selimî sarık: 160
selimî (sarık cinsi): 611
Selmiye: 147, 157,
Selimiye: 1269, 272, 325
Selimiye Hamamı: 272, 350

Selimiye köşkü: 36
Selimiye Meydanı: 440
Seline Kalesi: 237
Selmân: 453, 478, 484, 485, 487, 488, 492, 495, 512, 513, 516, 525, 529, 530, 532, 551, 562, 571, 572, 583, 594, 599, 606, 607, 610, 614, 617, 618, 623, 628, 629, 634
Selmân-ı Fârisî: 450, 453, 472, 473, 474, 475, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 487, 490, 493, 494, 496, 499, 537, 538, 552, 553, 560, 569, 570, 571, 591, 592, 605, 610
Selmân-ı Kûfî: 493, 494
Selmân-ı Pâk: 264, 472, 474, 476, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 503, 505, 512, 513, 516, 524, 531, 533, 561, 564, 567, 570, 571, 572, 573, 574, 576, 584, 586, 592, 594, 595, 597, 599, 600, 604, 606, 610, 611, 612, 613, 614, 621, 622, 623, 628, 650
Selmânî: 459, 552, 607, 617, 618, 619
Selmiye sancağı: 138
Selne Kalesi: 138, 246
selvâ: 457
selviler: 537
semâ: 350, 418
semâhane: 120, 353, 411, 626
semâî: 208
Semail: 569
Semâniye medreseleri: 103
Semâvât: 141, 151
semâyî: 566
semender: 58, 520
Semendire: 9, 11, 15, 105, 135, 145, 555
semer: 601
Semmâk-i Baytârî: 572
Sen Covaniye Manastırı: 100
Senâyî Çelebi, Şair: 293
Senâyî mahlası: 293
serbend: 665
Senknoy: 136
Senkuy Kalesi: 252
Senmartin Kalesi: 168
sepet: 559, 607, 608, 634
sepet sandıkçıları esnafı: 601
sepet sandıklar: 601
sepetli balık avcıları: 539
Septe Boğazı: 345, 368
serbend: 200
Serbevvâb: 373
serçe: 276, 590, 656
serdengeçti: 64, 74, 126
Sirem: 555
Sirem arabaları: 552
seren: 383, 502, 557
serencibaşı: 502
serenciler esnafı: 502
Serendil: 451, 474, 622
sereng: 593, 619
seretân (yengeç): 13
Serfiçe: 510, 593, 596, 619
sergele (güreş oyunu): 212
serheng (müzik aleti): 626
Seriyye seferleri: 40
serkelle (güreş oyunu): 587
sergellebaşılar: 602
Serkiz: 475
serpenâh: 561
serpme: 26, 540
terpuşlar: 549
serre (savaş oyunu): 215
servi: 77, 102, 107, 111, 117, 234, 372, 375, 376, 385, 400, 409, 411, 420, 423, 428, 477, 488, 538, 616, 623, 632, 633
Servi Burnu: 418, 423
Servi fırını: 587
Servi Kolu: 646
Servikapısı: 31
Severin Kalesi: 16
Sevrü'ş-Şehb: 516
Seyahatnâme: 20, 326, 403, 433
Seydî Ağa, Celeb: 639
Seydî Ahmed: 333
Seydî Çelebi, Mevlânâ: 129
Seydî, Mevlânâ: 304
Seydî Paşa: 136, 248, 249, 250, 251, 254, 582
Seyfeddin Heratî, Şeyh: 522
Seyfi Ağa, Acem: 639
Seyfî Çelebi: 329
Seyfî, Şair: 300
Seyfullah, Mevlânâ: 325
Seykel: 137, 248, 254
Seykelistân: 249
seyis: 199, 288, 478
Seyisân-ı urbân-ı uryân (Arap seyisleri) esnafı: 478
seyisbaşı: 478
seyishane: 79, 478, 490, 493, 496, 506, 518, 519, 522, 525, 534, 556, 560, 561, 563, 564, 565, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 576, 577, 580, 581, 582, 583, 584, 586, 588, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 599, 600, 601, 603, 604, 605, 606, 608, 611, 614, 616, 619, 628, 631, 633
seylân: 576, 580
seyyah: 49, 435, 448, 460, 461, 464, 465, 647
sıbyan (çocuk) mektebi: 80, 128, 271, 273, 332, 359, 365, 380, 391, 403, 410, 417, 423, 424, 426, 427, 433, 467, 484
sıçan: 594, 632, 656
Sıçan Halife: 381, 638
Sıçanlı Hamam: 287
Sıdkı Çelebi, Mevlânâ: 340

Sıdkı Efendi Camii: 414
Sıffîn cengi: 492, 569
sığın: 346, 419, 445, 586, 596
sığır: 52, 199, 247, 346, 387, 415, 416, 423, 429, 445, 457, 489, 493, 514, 515, 516, 519, 520, 522, 523, 524, 556, 564, 566, 585, 608
sığırcık kuşları: 20
sığırdili otu: 487
Sığla: 135, 155, 641
Sınır Çayırı: 199
sıpa: 515, 516
sırça saray: 188, 195, 233, 316
sırık hamalı: 496, 552, 553, 659
sırma: 276, 478, 498, 543, 571, 572, 594, 600, 601, 617, 619, 647
sırma nakışçıları esnafı: 617
sırmacılar: 617
sırmakeş: 543, 572, 581
Sırmakeş Mescidi: 269
sırmakeşhane: 286, 468, 543
Sırp: 21, 603
Sırpça: 25
Sırrî Efendi: 669
Sırt Hamamı: 287, 594, 617
sırtlan: 521, 597
sıtma: 98, 335, 361, 374, 375, 389
sıvacılar: 630, 631
Sibin Kalesi: 254
Sicilya: 217, 222
sicim: 501
Sicit kavmi: 137
sidik: 512
Sidirkapsi: 547
Sigetvar: 66, 120, 135, 146, 163, 164, 199, 206, 255, 306, 307, 309, 331, 370, 634
Sihâm-ı Kazâ (kitap): 409
sihirbaz: 395, 635
Siirt: 150
sikke: 51, 55, 75, 137, 396, 545, 546, 547, 577
sikkehane: 546
sikkezen: 545, 547, 577, 578, 581, 583
silahdar: 66, 143, 160, 179, 180, 182, 190, 199, 202, 203, 211, 213, 218, 230, 236, 241, 243, 278, 405
silahhane: 19
silahşörlük: 214, 361
silar (savaş oyunu): 215
Silifke: 105, 139, 510
silisre: 506, 508, 616
Silistre: 9, 134, 137, 144, 182, 195, 237, 242, 243, 297, 556
Silivri: 9, 14, 18, 29, 43, 52, 242, 439
Silivrice Veziri: 9
Silivrikapı: 30, 62, 76, 125, 262, 264, 265, 269, 288, 318, 320, 429, 517, 545
sim: 544
Simav: 298, 321
simit: 394, 466, 492, 493, 647
simitçiler: 492, 493
Simitçioğlu, Taklitçi: 655
Simitçizâde (Mukallid): 216
simsar: 543, 545, 552
simurg: 200, 472
Simyon: 50
Sin: 162
sinagog: 375, 392, 413
Sinan: 440
Sinan Ağa Camii: 268, 274, 324
Sinan bozahanesi: 659
Sinan bozası: 659
Sinan Çelebi: 298, 330
Sinan Efendi: 331, 332, 337, 351, 386
Sinan, Kara: 564
Sinan, Mevlânâ Hekim: 165
Sinan Paşa: 166, 168, 171, 251, 298, 318
Sinan Paşa Camii: 379
Sinan Paşa, Cıgalazâde: 171
Sinan Paşa, Hadım: 302
Sinan Paşa, Kaptan: 127, 167
Sinan Paşa kasrı: 36
Sinan Paşa Kervansarayı: 281
Sinan Paşa, Koca: 126, 277, 410
Sinan Paşa köşkü: 167
Sinan Paşa Medresesi: 325
Sinan Paşa Mescidi: 268
Sinan Paşa Sebili: 286
Sinan Paşa, Sofu: 171, 172
Sinan Paşa Tekkesi: 380
Sinan Şah: 644
Sinan, Şair: 299
Sinaneddin, Mevlânâ: 331, 338, 351
Sinanî tarikatı: 352, 364
Sinaniye Çarşısı: 653
Sinanpaşa Kasrı: 669
Sinanpaşa köşkü: 669
Sinanpaşa Mahallesi: 383
sincap: 596
Sincar: 139, 150, 158, 527
Sind: 38, 70, 431
sinek sureti: 33
sini: 100, 433
sini börekleri: 493
sinibâz: 629, 648
Sinop: 76, 105, 300, 407
Sinop Camii minberi: 112
Sinop Kalesi: 44, 173, 356
Sinor Yako: 648
sipah: 74, 160
sipah çavuşu: 179
sipah kethüda yerleri: 80
sipah oğlanı: 143

Sipah Pazarı: 435
sipahi: 94, 95, 97, 153, 159, 186, 187, 192, 216, 233, 234, 238, 243, 245, 251, 256, 344, 369, 431, 435, 669
Sipahpazarı: 620
sipsi: 642
Siraceddin: 563, 617
Siracüddevle Kasım Çelebi (nişancı): 298
Sirebreniçse: 547
Sirem: 9, 11, 15, 135, 145
sirke: 296, 424, 522, 526, 527, 530
Sirkeci Tekkesi: 44, 53, 60, 275, 319, 338
sirkecibaşı: 471, 526, 528
sirkehane: 526
Sirozlu: 300, 301
Sis: 137, 139, 147, 157
Sistre: 155
Sitti Ayşe: 593
Sitti Hafza: 481
Sitti Zeyneb: 593
Sivas: 57, 76, 90, 127, 131, 132, 134, 156, 163, 199, 200, 227, 231, 242, 296, 297, 307, 385, 482, 546, 617
Sivasî Efendi: 90, 177, 265
Sivasî Tekkesi: 19, 275
Siverek: 139, 150, 157
Siverin Kalesi: 16
Sivrihisar: 68, 293
sivrisinek: 33, 209
Siyavuş Paşa: 218, 238, 242, 250, 254, 407, 432
Siyavuş Paşa Bahçesi: 439
Siyavuş Paşa Çeşmesi: 405
Siyavuş Paşa, Güzel: 367
Siyavuş Paşa, Kaptan: 223, 279
Siyavuş Paşa Kuyusu: 405
Siyavuş Paşa, Makbul: 80
Siyavuş Paşa Sarayı: 79, 118, 277
Siyehzencir sancağı: 143
Siyer: 40, 449, 461, 583, 609
Siyer-i Cerir: 626
sof ihramcılar: 620
sofçular: 620
sofracılar esnafı: 601
Sofular Hamamı: 287, 290, 335
Sofular Tekkesi: 275
Sofya: 15, 76, 134, 152, 300, 337, 344, 350, 547
sogurya: 224
soğan: 527, 528, 530, 554
soğan dolması: 541
soğancılar: 528
Soğanlı vadileri: 441
Soğukçeşme: 31, 83, 282
Soğukkapı: 265, 272
Soğukpencere: 98, 99
Sohbethane: 662
Sokrat Hakîm: 23, 33, 486
Sokul Kasabası: 124
Solak Bağı: 558
Balatlı Solak Çelebi Hanesi: 279
solak pençesi: 71
solaklar: 201
Solakzâde, Tarihçi: 467, 639, 643
solbend (savaş oyunu): 215
Solnok: 135, 146
somaki: 15, 84, 88, 92, 102, 106, 112, 115, 215, 363, 379
somaki mermer: 184, 291
somunlar: 491
Sonisa Kasabası: 331
Sonluk Kalesi: 163
sorguç: 75, 133, 142, 313, 493, 588
Sorguçyan İvan: 162
Soten: 162
Sovukçeşme: 95
Sovukkuyu: 268, 586
Sovuksu: 19
Söğüt: 246, 375
Sögütçük: 51, 382
Sönbeki Adası: 117, 196, 483, 503
su değirmeni: 16, 469, 494, 495, 496
su dolabı çarkçıları: 633
su dolapları: 631, 633
su gümüşü: 578
su kaplumbağası: 38
su kemerleri: 282, 444, 515
su kuyusu: 15, 335, 361, 364
su küngleri: 631
su nâzırı: 80
su sarnıcı: 15, 19, 83, 100, 110
su yolcular: 630, 631
su yolları kazıcılar esnafı: 631
subaşı: 81, 82, 245, 356, 358, 371, 373, 374, 377, 400, 410, 413, 414, 419, 427, 428, 431, 472, 477, 478, 624, 663, 666
subyacılar esnafı: 659
sucukçular: 530
Sudak Kalesi: 105, 387
Sudan: 290, 347, 576, 609
sudina arakı: 662, 658
Suffe erbâbı: 46, 384
Sufîler esnafı: 480
Sugla: 145
Suheyb-i Rumî: 569
Suhte Receb (Sâzende): 641
Sultan Ahmed Camii: 35, 37, 364, 392, 432, 517
Sultan bahçeleri: 447
Sultan Balat Şah Mahallesi: 521
Sultan Hamamı: 287, 434
Sultan Karlığı: 534

Sultan Mehmed Camii: 185, 192, 321, 327, 337
Sultan Polad kapısı: 60
Sultan Selim Dağı: 44
Sultan Selim Hamamı: 287
Sultan Selim İmareti: 276
Sultan Selimli Sarı Solak Murad Han: 586
Sultaniye Bahçesi: 424, 425, 440
Sultaniyye: 162
Sultanönü: 134, 146, 154
Sultanselim: 19
sultanu'l-ber: 142
Sulu Hanı: 280
Sulu Manastır: 71, 76, 265, 267, 269, 647
sumaklar: 493
sumat: 601
Sundarcıyân: 627
Sundura Kral: 45
sungur (kılıç): 560
Sun'î Bey, Şair: 293, 300, 306, 324, 537
sunkur (kuş cinsi): 588
Sunullah: 623
Sunullah Efendi: 171, 264, 322, 323, 324, 327
Sunullah Kurtubî: 505
Sunullah, Şeyh: 330
Sunullah-ı Hamidî, Mevlânâ: 324
Suran: 60, 204
sûrcular: 644
Surende filozof: 35
surhabî: 566
sûr-ı hümâyûn: 167
Surmay Ali Yâr: 638
Surna: 656
surre emini: 120, 497, 644
Suruç: 140, 150
Surûrî, Şair: 305
susam: 222, 491, 496, 537, 554
sûşnâr arakı: 663
Suûdî Efendi: 328
suyolcu: 624
Suyolcuhane: 470
Sûzenî Efendi, Şair Mevlânâ: 334
Sûzî, Şair: 305
sûznâk makamı: 644
Sübhan Dağı: 532
sübukeci: 546
Sücâh, Arabgirli Kara: 446, 628
Sücâh Bağları: 436
Sücûdî, Şair: 305
Südçü Deresi: 534
Süfyân-ı Sevrî: 481, 487, 514, 516, 530
süğlün (kuş cinsi): 588
Süğlün Muslu Sultan: 265, 268, 278, 317, 336, 343, 559, 573, 646, 647
Süheyb-i Rumî: 482
Süheyl Beğ Mescidi: 403
Süheyl-i Rumî (pehlivan, sahâbe): 212
Sührâb Ağa: 639
Sührâb, Kara: 638
Süleyman Ağa, Dârüssaâde Ağası: 179
Süleyman Ağa, Kızlar Ağası Div: 238, 432
Süleyman Ağa, Yeniçeri Kethüdası: 283
Süleyman (Behiştî'nin babası): 299
Süleyman Bey: 192
Süleyman Bey, Fâtıma Sultan oğlu: 17
Süleyman Bey, Orhan Gazi oğlu: 52
Süleyman Çelebi, Defterdar: 267
Süleyman Çelebi, Taklitçi Çıkrıkçızâde: 655
Süleyman, Çıkrıkçızâde: 655
Süleyman Efendi: 335, 426
Süleyman Efendi, Kefe Müftüsü: 322
Süleyman Efendi, Mevlânâ Bıyıklı: 325
Süleyman Efendi, Şeyh: 334
Süleyman Han: 1, 9, 66, 78, 80, 93, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 160, 161, 164, 199, 206, 261, 265, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 277, 281, 282, 283, 288, 302, 303, 307, 308, 309, 310, 314, 318, 329, 330, 331, 352, 355, 364, 367, 368, 370, 371, 372, 373, 377, 378, 385, 396, 399, 402, 412, 413, 419, 423, 430, 431, 435, 439, 440, 442, 469, 496, 503, 548, 553, 574, 575, 583, 591, 601, 602, 615, 622, 634, 640, 672
Süleyman Han Camii: 269, 277, 378
Süleyman Han Çeşmesi: 282
Süleyman Han dârülkurrâsı: 273
Süleyman Han hastahanesi: 276
Süleyman Han İmareti: 276
Süleyman Han kanunu: 130, 133, 135, 143, 152, 250, 383, 442, 447, 518, 519, 575
Süleyman Han kapısı: 31
Süleyman Han kemerleri: 282
Süleyman Han Kervansarayı: 280
Süleyman Han topları: 400
Süleyman, Hz.: 6, 7, 8, 9, 13, 20, 33, 73, 74, 77, 83, 84, 92, 113, 444, 445, 448, 464, 512, 567, 579, 594, 613, 625, 627
Süleyman, Kemal Paşa oğlu: 303, 321
Süleyman Kethüda: 222, 261, 268
Süleyman, mühr-i: 174
Süleyman mühürleri: 567
Süleyman otağı: 7
Süleyman Paşa: 196, 546
Süleyman Paşa, Beylerbeyi: 126
Süleyman Paşa, Erzurum valisi: 196
Süleyman Paşa, Gazi: 162
Süleyman Paşa, Hadım: 574
Süleyman Paşa, Kul Kethüdası: 257, 318
Süleyman Paşa, Orhan Gazi oğlu: 546

Süleyman Paşa, Silahdar: 241
Süleyman Paşa, Tavaşî: 162
Süleyman Paşa, Veziriazam: 124
Süleyman, Pehlivan Dişlek: 211
Süleyman, Pehlivan Hacı: 214, 586
Süleyman sahrası: 440
Süleyman Subaşı: 267
Süleyman, Sultan: 130, 159, 216, 268, 271, 287, 306
Süleyman Şah, Mâhan şehri beylerinden: 51, 52
Süleyman, Şehzâde: 170, 310, 314, 427
Süleymanî çadır: 575
Süleymanî otağı: 442
Süleymanî sarığı: 307
Süleymaniye: 115, 117, 118, 122, 173, 174, 274, 277, 278, 629, 659
Süleymaniye Camii: 80, 112, 115, 117, 118, 119, 269, 338, 351, 583
Süleymaniye Dârülhadisi: 341
Süleymaniye İmareti: 117
Süleymaniye kubbesi: 121
Süleymaniye Meydanı: 440
Süleymaniye minaresi: 616
Süleymaniye tımarhanesi: 565, 631
Süleymaniye Vâlide Hamamı: 290
Süleymannâme (kitap): 300
sülüğen (boya cinsi): 608
sülük: 597
sülün: 276, 540,
sümbül: 4, 411, 497
Sümbül Ağa, Dârüssaâde Ağası: 230
Sümbül Ali Efendi, Kara: 173, 369, 383
Sümbül amberi: 291
Sümbül Efendi, Şeyh: 330
Sümbül Sinan Efendi: 166
Sümbül Sinan Tekkesi: 275
sümbül yağı: 488
sümbüle (kamçı çeşidi): 601
sümbül-i Hıtâyî: 606
Sümbüllü (Meyhaneci): 394
Sümüklü Dede Divane: 347
Sünbüthil Kalesi: 162
Sünder sâzendeleri: 641
sünder sazları: 641
sünderci sazı: 642
süngeler: 496
sünger: 477, 483, 503
Sünnâr: 609
Sennâre şehri: 594
sünnet: 346, 625
sünnet düğünü: 168, 646
sünnetçi berberleri esnafı: 610
sünnetçiler: 611
Sünnî: 299, 335
Sünnî Kadın Medresesi: 272
sünsâr: 604
süngü: 561
süpürge: 475, 483
süpürge fundası: 500
süpürge kürekler: 474
süpürge (müzik aleti): 626
sürahi: 357, 497, 640
sürahi tacı: 112
sürahibâz: 648
Süreyyâ yıldızları: 503
sürgün avı: 424
sürhab (kuş cinsi): 588
sürme: 487
sürme (savaş oyunu): 215
sürmebâz: 629
Sürûrî Çelebi kabri: 386
Sürücek: 143
sürücü matı oğlan: 515
sürücüler: 515, 520
Sürüoğlu (Çingene): 521
Süryânî dili: 25
Süryanice: 204
süt: 360, 511, 515, 516, 530, 658
süt çarşısı: 360
süt kardeşi: 616
sütçü odaları: 517
Sütçüler Çarşısı: 365
sütçüler esnafı: 532
süthane: 25
Sütlü aşçılar: 530
Sütlüce: 15, 29, 245, 289, 351, 358, 371, 373, 422, 444, 467, 517
süvari: 200, 287
Süveyk (savaşı): 40
Süveyş: 12, 302, 499, 502, 531
Süvvâ (put): 73

Şaban Efendi, Şeyh: 329, 337
şaç bağı: 316
Şâdillü, Şeyh: 304
Şâdenü'r-Râî oğlu Avn: 516
Şâd-ı Kürdî: 494
şadırvan: 79, 114, 175, 203, 261, 291, 375, 409, 424, 553, 557, 566, 601, 633
Şâdî Çelebi: 669
Şadîü'l-Hindî: 497
Şâdü'l-Kürdî: 494
Şâfiî, İmam: 476, 486, 513, 650
Şâfiî kitapları: 476
Şagaki: 137
Şagât: 615
Şah Abbas: 188
Şah Ali: 342

Şah Bağı: 199
Şah Gediği: 200
Şah İsmail: 109, 127, 297, 302, 303, 437
Şah Kum: 163
şah (müzik aleti): 626
Şah ordusu: 126
Şah Sultan Camii: 343, 359, 368
Şah Sultan Çeşmesi: 357
Şah Tahmas: 116, 163
Şah u Gedâ (kitap): 308
şahbender: 513
Şah-ı Hûbân Medresesi: 271
Şah-ı Hûbân Sarayı: 277
Şah-ı Hûbân Türbesi: 329
şahî: 397, 659
şâhî top güllesi: 115
şahî topları: 223
Şahidî Lügatı (kitap): 50
Şâhidî, Şair: 300
şahin: 211, 213, 233, 312, 445, 588
Şahin Kasabası: 124
Şahin Şah, Küçük: 646
şahincibaşı: 597
Şahinkirman Kalesi: 257
Şahinoğlu: 171
Şahkulu: 613
Şahkulu İskelesi: 59, 63, 225
Şahkulu kapısı: 377
Şahkulu Medresesi: 273
Şahkulu resmi: 399
şakabentler: 617
Şakanâme (Evliya Çelebi'nin eseri): 347
Şakayık, Zeyl-i : 668
Şakâyık-ı Numâniyye: 304, 338
Şakî Balı (top cinsi): 400
şakîler: 646
Şâkird Ali (Sâzende): 641
Şaklofça: 135, 162
şalgam: 490, 527, 530, 634
şalvar: 441
Şam: 2, 6, 9, 13, 21, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 69, 84, 85, 91, 100, 109, 120, 124, 125, 127, 131, 132, 138, 147, 148, 156, 161, 164, 178, 180, 226, 241, 243, 246, 269, 275, 294, 303, 304, 305, 314, 337, 345, 363, 384, 388, 394, 430, 448, 453, 473, 474, 475, 476, 480, 481, 485, 492, 493, 497, 506, 510, 512, 538, 558, 562, 569, 572, 583, 585, 600, 609, 613, 617, 619, 626, 642, 653
Şam alacacıları esnafı: 619
şam fıstığı: 537, 557
Şam Trablusu: 41, 43, 65, 510, 556
Şamakı: 90, 163, 236, 546
Şamaturna: 135, 145, 163, 345
şamdan: 91, 113, 174, 364
şamî: 588, 619, 620
Şamî Arabî: 668
Samsad: 150
Şamuyil, Hz.: 448
şâne: 604, 627
şapka: 349, 350, 495
Tapur: 21, 151
şarap: 46, 97, 191, 193, 204, 342, 394, 468, 513, 526, 527, 637, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666
şaraphane: 661, 665
Şarbatak Kalesi: 251
şarkı: 204, 276, 635, 661
şarkıcı: 393, 627, 642
Şarkiye: 142
Şarvar Kalesi: 162
Şatıbî kitabı: 202
Şatıbiyye: 209, 322
şatırlar: 288, 453, 479, 498, 508, 509, 586
şatranc bezleri: 617
Şattularap: 353
Şavşad: 140, 149
şayka: 198, 224, 247, 419, 499, 505
şayka toplar: 223, 397, 417
Şazelî oğlu Ramazan: 495
Şazelî, Şeyh: 513, 525, 608, 652
şazervânbâz: 629
şebbâz: 216, 629, 648, 652
şebek: 655
Şebek Çelebi, Taklitçi: 655
şebeke: 26
şeber (güvercin cinsi): 588, 590
Şebeş: 136, 146, 251
şecere: 62
Şeci, İsfendiyaroğlu: 63
Şeddâd: 88, 102, 426, 613
şeddâdî: 389, 617
şeddan: 585
şeddülasr: 643
şeftali: 265, 362, 372, 375, 376, 537, 557, 558
Şeftali Camii: 265
Şehâb, Şeyh: 642
Şehâbeddin Sühreverdî, Şeyh: 294
Şehâb-ı Rumî: 529
Şehâbî Efendi: 438
Şehâbî surna: 627
Şehâbî zurnacı sâzendeleri: 642
Şehbâz Ağa, Çelengli: 639
Şehdî, Şair: 293
Şeh-i Hûbân: 271
Şehidî, Şair: 293
Şehinşah, Sultan: 69
şehir oğlanı: 410, 645, 646, 647, 654
şehir subaşısı esnafı: 476
Şehiroğlanları kolu (çengi): 216
Şehitkapısı: 28, 30, 47, 62, 72, 77, 259, 319

Şehlâ Hasan, Süleymaniye müezzini: 638
Şehlâ Yusuf (Sâzende): 641
Şehnâme (kitap): 615
şehnaz: 205
şehnaz makamı: 642
şehr emaneti: 469
şehremini: 27, 380, 549, 616
Şehriban (Acem şehri): 605
Şehr-i Bazar: 143
Şehrizul: 599
Şehrî Çelebi, Şair: 293
şehriyeciler: 492, 493
Şehrizol: 131, 132, 142, 143, 163, 181, 184
şehzâde: 55, 56, 59, 64, 67, 68, 69, 121, 122, 123, 125, 127, 163, 165, 167, 170, 183, 228, 233, 244, 259, 271, 272, 276, 299, 300, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 329, 425, 427, 565, 640
Şehzâde Camii: 47, 121, 175, 201, 278, 283, 309, 317, 318, 325, 328, 329
Şehzâde Meydanı: 440
şeker: 509, 510, 511, 532, 537, 659
Şeker Balı: 641
Şeker Çarşısı: 392
Şeker Şah: 646
şeker şerbetçiler: 532
Şekerci Yahudi Yalısı: 413
şekerciler: 509, 513
Şekerciler Çarşısı: 394
Şekerpâre Bola: 232, 233, 234
Şekerpâre Hatun, Musahibe: 316
Şekerpâre Kadın: 370
Şeki Kalesi: 167
Şelvâz: 474
şemahane: 468, 616
şemahane emini: 518, 522, 541, 543
Şemahî Kalesi: 438
Şemâkı: 425
şemâme amber: 233
şamatavarağı: 493, 616, 643
Şem'î Lügatı: 650
Şemmâs-ı Adenî oğlu Abdullah: 497
Şemr-i Ahim: 613
Şems Çelebi: 640, 641
Şems, Kara: 62
Şemseddin Ahmed el-Ensârî, Mevlânâ: 325
Şemseddin Ahmed, Mevlânâ: 303, 321, 331
Şemseddin Kadızâde şeyhülislâm: 331
Şemseddin, Sivasî Kara: 55, 57, 71, 73, 425
Şemseddin, Şeyh: 320
Şemsi Ahmed Paşa (Beylerbeyi): 127
Şems-i Cihan mahlası: 640
Şemsi Paşa: 125, 433, 436
Şemsi, Şair: 305
şemşîrbâz: 629
Şemun (günleri): 541
Şemun Halife: 79
Şemun pınarı: 79, 80
Şemun suyu: 79
Şengül Çelebi, Taklitçi: 655, 656
Şengül Hamamı: 288
Deşeniko: 648
şerbet: 125, 241, 393, 531, 532, 550, 660, 665
şerbetçiler: 531, 532
Şerbetçizâde: 653
Şerefeddin, Taceddin oğlu: 62
Şerh-i Füsûs (kitap): 329
Şerh-i Miftah (kitap): 357
şerif kaza: 392
şerif mevleviyet: 392
Şerife Hatun Mescidi: 328
Şerife Kadın Mescidi: 333
Şerifezâde Medresesi: 273
şerifî altın: 545
Şerifî mahlası: 328
Şerifzâde Mescidi: 269
şeş-agâz makamı: 205
şeşhane: 416, 639
şeşhane sâzendeleri: 639
şeşhane top: 400
şeşhaneci: 627, 639, 640
şeştâr: 627, 639, 640
şeştâr sâzendeleri: 639
şeştüper: 520
Şevkî, Şair: 300
Şevr, Taklitçi: 650
Şevrülhabîb: 650, 651
Şeybe: 481
Şeybeoğulları: 481
şeyhanî (kılıç): 39, 560
Şeyhî Efendi, Şeyhülislâm: 368
şeyhülislâm: 82, 108, 129, 130, 161, 165, 171, 175, 177, 181, 185, 188, 195, 202, 226, 239, 244, 270, 297, 298, 304, 319, 324, 331, 333, 334, 341, 364, 366, 397, 404, 405, 431, 442, 464, 554, 575, 652, 668
şeyhülkurrâ: 260
Şeyhzâde: 232, 339, 587, 654
şeytan: 451, 460, 632
Şeytan Akıntısı: 417
Şeytanî Kürtleri: 527
Şiklofça Kalesi: 255
şıpırtma mirzâyî kalpaklar: 597
şıra: 660
şîb: 593, 619
Şibenik Kalesi: 231, 250
şifa evi: 103, 123
şifa otları: 608
şifa yağları: 488
şifa yurdu: 80, 117, 327
Şii: 599

Şile Kalesi: 162
Şiliştir: 27
şimşek: 566
şimşir: 77, 375, 586
Şiraz: 496, 570, 580, 642
şirazî bulma (güreş oyunu): 212
şirazî (güreş oyunu): 212, 587
şirden: 525, 526
Şîrhane: 662
Şîr-i Hudâ (oyuncu): 645
şırlugan: 554, 555
şîr-i revgân (susam yağı): 493, 587
Şirin beyleri: 137
şîr-pençe hastalığı: 220
Şirvan: 90, 163, 167, 169, 170, 178, 236, 368, 425, 438, 546, 639, 660
şiş: 520, 522, 552, 560
şiş harbe: 520
şişe boru: 627, 644
şişebâz: 629
şişeci tacirleri esnafı: 607
şişeciler: 581, 607
şişehane: 470, 607
şişeler: 394, 526, 537, 554, 586, 607
Şit, Hz.: 448, 452, 474, 501, 593, 594, 610
şitiye (gemi cinsi): 224
şitiye potaçlar: 507
Şuayb Hindî: 622
Şuayb, Hz.: 448, 516, 530
Şuayb-ı Havranî: 492
Şuaybü'n-naîm: 483
Şuhudkapısı: 62, 76, 375
Şurahbîl Sultan: 651
Şureger: 159
Şücâ: 272, 305, 352, 446, 534
Şüca Baba Mezarı: 437
Şüca Bağları: 430, 437
Şüca menzili: 214
Şücaeddin Mihribânî: 571
Şücah: 584
Şükrullah Bey, Arabgirli: 639
şükûfezâr: 643
şükür secdesi: 652

Tabak: 38, 493, 522, 526, 527, 528, 606, 607
Tabak Divanesi: 346
Tabakâtü'l-Memâlik (kitap): 128
tabanca: 520
tabancacılar: 564
Taberistan: 9, 55, 616
tabıllar: 605
Tabîbî: 328
Tabiiler: 46
Tabîrnâme kitabı: 294
tabl: 509,
tablalar: 493
tablalı: 419, 445
tablbâz: 627, 644, 645
tabut: 611
tabutçular: 630, 633
Taceddin Efendi, Küçük: 327
Taceddin oğlu Şerefeddin: 62
Tacî, Şair: 299
Taclı Hanım Hatun: 109
Taczâde, divanî hattat: 334
taç: 174, 310, 459, 596
taçlı kut (güvercin cinsi): 588
Tafralı (kalyonu): 224
tahine: 537, 554
tâhir subaşı: 474, 475, 666
Tâhir Şaggâl: 586
Tâhir-i Acemî: 580
Tahmasb, Acem Şahı: 124, 163
Tahmîs emaneti: 468, 542
tahra: 572
taht: 376
tahta kurşuncular: 630, 631
Tahtakale: 76, 79, 118, 267, 280, 287, 531, 542, 559, 572, 608, 616
Tahtalı: 445
Tahtalı Hanı: 279
Tahtalı Kalesi: 161
Tahtalı seddi: 16
tahtırevan: 232, 481, 482, 486, 487, 488, 489, 491, 497, 502, 506, 512, 513, 514, 517, 518, 522, 524, 528, 530, 532, 533, 537, 540, 541, 542, 543, 547, 550, 556, 560, 562, 563, 564, 568, 573, 576, 578, 583, 584, 585, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 603, 606, 607, 611, 613, 616, 617, 619, 621, 622, 623, 631, 633, 659, 660
tahtırevancılar esnafı: 630
Tahtvan Kalesi: 200
Tâif: 40, 482, 559, 634
takdimci: 646
Takiyy-i Acemî: 623
takkeciler: 617
taklabâz (güvercin cinsi): 588, 589, 648
taklitçi: 646, 647, 649, 650, 651, 652, 654, 655, 656
Takrîb: 454
Takyanus: 21, 73, 74
Takyanusî altın: 45
Takyanusî filori: 65
Takyanusî Kral: 49
takye: 593, 594
takyacılar: 592
Takyacılar kapısı: 617

talazlı (güvercin cinsi): 588
Talha, Abderî oğlu: 502, 583, 610
Tâli'î, Şair: 306
talîk: 245, 580, 652
talimhane: 519, 585, 586, 591
Talimhane tarafı: 518
talimhaneci: 446, 585
talimhanecibaşı: 82, 534
talkan: 658
Tâlût-bendi (güreş oyunu): 212
Taman adası: 137, 218, 554
tanbura: 581, 640, 641
tanburcıyân: 627
tanburcu sâzendeler: 638
tanburî: 627, 639, 665
tandır kebabı: 437
tanı (savaş oyunu): 215
Tantana-i Rum: 76, 465
tapınak: 13, 15
Tarabefzun: 140
Tarabhane: 662
Tarabya: 15, 289, 419, 420, 421, 661
tarak: 489
tarak mizmârcı sâzendeleri: 645
tarator: 424
tarçın: 487, 526, 531, 532, 606
tarifhânları: 260
tarih ilmi: 129, 338, 668
tarih kitapları: 5
Tarih-i Tuhfe: 563
Tarikat-ı Muhammedî (kitap): 614
Tarikî, Şair: 300
Tarsus: 108, 137, 139, 147, 157, 510
Tarzî Çelebi: 669
Tasavvuf ilmi: 296, 326, 364
tâsbâz: 629
Taskapısı: 60
Taslak Kaptan: 215, 586, 587
Tasvîrli Hamam: 288
taş kesen esnafı: 630
taş kesenler: 632
taş kesici: 632
taş kireci esnafı: 630
taş kireççiler: 631
taş madeni: 37
Taş Merdiven meyhanesi: 394
taş yontucular: 84, 111
Taşak Ovası: 54
taşaklı bozası: 659
Taşcılar: 288
Taşkend: 335, 338
Taşköprüzâde: 171, 304, 338
Taşköprülü: 574
taşlıca: 508
taştülek (kuş cinsi): 588
Tat Kalesi: 126
Tata Kalesi: 163, 168
Tatar: 3, 10, 26, 53, 199, 206, 218, 229, 247, 248, 249, 253, 254, 324, 561, 573, 601, 657, 658
Tatar Han: 3, 70, 161, 166; 169, 178, 191, 218, 228, 229, 248, 253, 257, 412, 642, 643
Tatarhaniye: 511
Tatavla: 379, 478
Tateli Kalesi: 387
tatlı bozacılar: 658
tatlılar: 548
taun (ayrıca bkz. vebâ): 322, 352
tavalar: 573
tavan egserisi: 568
tavhane: 118
Tavhane kapısı (Süleymaniye kapılarından): 117
Tavil, Celâlî: 172
tavla yularları: 601
Tavşan Dilsiz: 203
tavşan uykusu: 43
tavuk: 451, 549, 590
tavuk emini: 549
Tavukpazarı: 20, 32, 39, 214, 242, 265, 280, 292, 543
tavus: 209, 456, 498, 566, 588, 647
Tay kabilesi: 180
Tayyar Mehmed Paşa: 182, 642
Tîb Ali: 487
tazıcıbaşılar: 597
tazıcılar işyeri: 432
tazıhanesi: 470
tazılar: 596
teber: 323, 324, 341, 520, 592, 615
Tebriz: 129, 162, 168, 169, 172, 181, 199, 200, 330, 365, 425, 546, 618
Tebük (savaşı): 40
tecvit ilmi: 203
Tedmur: 138
tef: 634
tefci: 634
tefsir: 55, 130, 364, 386
Tefsir-i Kadı (kitap): 209
Tegelticiler esnafı: 600
tegeltiler: 617
Teke: 127, 146, 154, 474, 540
teke yılan balığı: 540
Tekebayoğlu: 60, 62
Tekeili: 134
tekerlek: 633
tekfur: 21, 43, 44, 50, 51, 53, 58, 60, 71, 416
Tekfur Keştanti: 653
Tekfur Kral: 18
Tekfur Sarayı: 34, 76
Tekfur Yağfur adlı kral: 430
tekir: 540

tekir ala (güvercin cinsi): 588
tekir balığı: 538
Tekirdağ: 52, 54, 144, 153, 243, 486, 530, 541, 546, 548, 549, 658
tekke: 62, 117, 120, 275, 276, 298, 307, 320, 321, 322, 325, 326, 334, 337, 343, 344, 352, 354, 355, 356, 362, 366, 371, 372, 374, 377, 379, 380, 381, 386, 417, 423, 434, 441, 443, 446, 467, 472, 476, 585, 587
Tekman: 142, 149, 158
tekne: 474, 607, 634
tekneci tacirleri esnafı: 607
Teknecizâde: 214, 260, 374, 382
Tekuriye: 26
tel sazı: 639, 642
tel tanbur sâzendeleri: 641
tel tanburacısı: 642
tel tanburacular: 627
telâtin sırmalı cüzdanlar: 600
telâtin derisi: 372
telâtin kırba: 494
telâtin kovaları: 493
telci: 546
Telciler Kapısı: 621
teleme peyniri: 515, 516, 517
tellâklar: 612
Telli Haseki: 232
Temâşâlık: 7, 84
Tembelhane: 663
Tementis kıyıları: 217
Tementiş: 196, 222
temir-hindi: 531
temrenciler esnafı: 570
temrenler: 570
tencere: 442, 528, 573, 575
tenekeciler esnafı: 583
tengetir çadırlar: 595
Tennûr Kalesi: 162
tennûre (eteklik): 460, 479
kantura: 497
tennûrlar: 525
Tepebaşı Mahallesi: 383
terazi: 546, 550, 568, 667
terazi narhı: 81
teraziciler esnafı: 568
Tercan: 55, 302, 441
tercî-bend: 204
Tercil: 139, 150
tercüman: 119, 288
Tercüman şeyhi: 90, 171, 343
Tercüman Tekkesi: 343
tere: 457, 490
Terekçi Yalısı: 400
tereke: 153
terekeci: 535
terekecibaşı: 489, 490, 530, 549
tereyağcılar esnafı: 517
tereyağı: 445, 511, 515, 516, 543, 555
terkîb-bend: 204
Terkim Camii: 266
Terkoz: 14, 515, 538, 546, 597, 625
Terkoz Gölü avlağı: 445
Terkoz Kalesi: 9, 14, 15, 18, 415, 419
Terkozice Vezir: 9
Terlerdirek: 71, 92, 97, 98
terlik: 603, 605
Terlikçi Nebî (Sâzende): 641
ter-oğlanları: 515, 516
terpuşlar: 593
ters kabza (güreş oyunu): 212
tersane: 15, 29, 48, 76, 80, 82, 217, 218, 223, 239, 289, 319, 376, 377, 378, 384, 385, 469, 501
Tersane Bağı: 74, 75
Tersane Bahçesi: 15, 29, 59, 61, 64, 73, 74, 226, 375, 376, 439, 670
Tersane Divanhane: 223
Tersane Divanı: 383
Tersane emaneti: 469
Tersane emini: 223, 279, 551, 553
Tersane Hamamı: 380
Tersane kaptanları: 378
Tersane kethüdası: 82, 223, 377, 477
Tersane zindanları: 378
Tersane-i Âmire: 160, 218, 223, 224, 225, 377, 384, 393, 477
Tersane-i azebistan: 155
Tersanekapısı Köprüsü: 383
terskepçe (güreş oyunu): 587
terzi: 384, 385, 571, 582, 591, 592, 595
terzibaşı: 591, 592, 595
terzihane: 470
terziler esnafı: 592
Terziler Mescidi: 269
Terziler Pazarı: 383
tesbih: 554, 557
tesbihçiler: 91
testere: 487, 501, 569
testereci: 569
testerecibaşı: 570
testi: 37, 38, 97, 357, 427, 659
Tesu: 200, 558, 571
Tevekkül Çeşmesi: 543
Tevkii Celâl oğlu Kandî Mustafa: 368
Tevkii Feridun Bey: 170
Tevrat: 461
teybend kuşaklar: 594
Teymâni: 246
tezhibciler: 614
tezhip: 269, 312, 358, 364, 374, 400, 416, 472, 614

tezkire: 404
tezkireli timar: 152, 153, 155, 156, 157
tezkiresiz timar: 152, 153, 156
Tıflî Çelebi: 216, 669
tıhtâb: 530
tılsım: 17, 18, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 68, 87, 88, 89, 97, 395, 580, 604
tımarhane: 123, 276, 488, 489
Tımışvar: 124, 126, 130, 132, 136, 146, 163, 165, 169, 249, 250, 251, 254, 530, 555, 639
tıp ilmi: 294
tıp medresesi: 117, 271
Tırhala: 129, 134, 144, 152, 327, 340, 385, 510, 523
tırıllar: 632
tırmıklar: 489
Tiflis Kalesi: 167
tiftik keçisi: 520
Tiğar: 580
Tiğî Bey: 62
Tih sahrası: 200, 457
Tihtâb Hamamı: 286, 288
Tikrit: 142, 151
Tikritli Arap: 316
tilsiman: 477, 519
tilki: 521, 532, 550, 596, 641
Tilki Ali Bey (Sâzende): 641
tilleli: 603
Tiltarı: 143
timar: 130, 131, 132, 134, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 148, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 166, 224, 426
timar defterdarı: 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152
timarhane: 488
timsah: 504, 505, 520
Timur: 53, 54, 365
Timurlenk: 53
Timurtaş Paşa: 59, 60
Tîn Kalesi: 162
Tire: 76, 324, 331, 337, 546, 592, 619, 641
Tîr-endâzân Tekkesi: 381
trenkata: 501
tirfil: 441
Tirgovişte: 253
tirkeş (ok cinsi): 585
tirkeşçiler (ok atıcılar) esnafı: 600
tirkis balığı: 539
tirşeciler esnafı: 599
tiryaki: 607, 656
Tiryaki Ağazâde: 654
Tiryaki şerbeti: 531
Tiryandafil (Kayser): 50
Tiryandafile Rum: 375
Tise: 254
Todori kaleleri: 230
togulkay: 561
Tohtamış Bay: 600
Tokat: 54, 57, 134, 180, 181, 189, 190, 194, 197, 200, 206, 230, 294, 297, 424, 516, 546, 617, 634
Tokat Bahçesi: 214, 424, 440
Tokat Ermenileri: 76
Tokat sığır celepleri: 515
tokatçılar: 515, 520
tokmak: 424, 500, 592, 622, 631
Tolça adlı kale: 338
toloz kubbeler: 15
Toloz mahzen yapıcılar: 633
Toloz mahzencileri esnafı: 631
tomak: 383, 393, 603
tomakçılar esnafı: 604
Toman Kalesi: 387
Tomanbay: 66, 302
Tomaravay: 297
Tomris Han oğulları: 140
tomruklar: 586
Tomtom Mahallesi Tekkesi: 403
top: 29, 58, 59, 62, 63, 64, 65, 86, 90, 92, 98, 128, 153, 154, 161, 190, 194, 199, 200, 201, 223, 231, 255, 256, 295, 385, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 415, 416, 417, 422, 426, 436, 475, 499, 500, 506, 508, 509
top alem: 497
top arabası: 399, 470
top falyası: 399
top gülleleri: 199
top güllesi: 115
top işliği: 396
top kafa (savaş oyunu): 215
top kalıbı: 396, 397, 398, 399
top siperleri: 57
Topal Muharrem (kalyonu): 224
Topal Muharrem (Kaptan): 507
Topcıyânhane: 470
Topcular Hamamı: 289
topçu: 74, 80, 115, 254, 354, 399, 407, 431
topçubaşı: 136, 231, 397, 400
Topçular: 289, 354, 358, 396, 399
Topçular adlı saray: 238
Topçular işliği: 395
Topçular Mahallesi: 354
Topçular Meydanı: 440
Topçularkapısı: 406
Tophane: 29, 36, 37, 38, 76, 80, 117, 201, 236, 261, 276, 289, 389, 390, 391, 393, 395, 396, 397, 400, 402, 403, 406, 407, 421, 422, 467, 500, 502, 524, 526, 527, 540, 545, 556, 564, 565, 567, 603, 624

Tophane Abazası: 407
Tophane Limanı: 395
Tophane somunu: 406, 407
Tophanekapısı: 389
Topkalıbı çamuru madeni: 421
Topkapı: 24, 30, 39, 62, 63, 266, 268, 269, 272, 282, 329, 440, 558
topuz: 35, 104, 520, 576, 592, 598
Topuzcu Baba: 297
Torlak Dede: 638
Tortum: 142, 149, 158
Tosya: 128, 200
Toy İbrahim (Sâzende): 640
toy (kuş cinsi): 587, 588
toyakalar: 520
Toygar Tepesi: 430
toygun (kuş cinsi): 588
Tozkoparan: 73, 214, 446, 534, 584
törpü: 568
Trablus: 41, 43, 65, 131, 133, 157, 222, 224, 243, 412, 510, 546, 556
Trablusşam: 109, 131, 132, 138, 147, 157, 306
Traboliçe Kalesi: 108
Trabzon: 57, 76, 93, 105, 110, 131, 132, 140, 149, 157, 296, 301, 302, 306, 346, 412, 419, 425, 442, 510, 546, 574, 593, 595, 619, 643
tûbâ ağacı: 107
Tufan: 88, 501
tuğ: 136, 178, 199, 213, 224, 236, 254, 268, 309, 374, 378, 454, 508, 509
tuğra: 56, 213, 240, 355, 577
Tuğralı (Kaptan): 507
Tuhfe adlı tarih: 563
tulum: 52, 86, 554, 670, 671
tulum düdüğü: 627, 643
tulum sazlar: 499, 665
tulumba: 502, 567
tulumbacılar esnafı: 502
Tuna: 16, 17, 326, 343, 445, 446, 493, 495
Tuna Belgradı: 105, 121, 306
Tuna Demirkapısı: 16, 445
Tuna gemicileri: 16
Tuna Nehri: 9, 13, 16, 17, 252, 253, 297, 338, 445
Tuna Vişgradı livası: 136
Tunca Nehri: 465
tunç: 33, 34, 35, 36, 179, 396, 397, 398, 583, 603
tunç fırını: 397
tunç havan: 442, 487
tunç mühür: 363
tunç pencere kalıpları: 583
tunç sahanlar: 583
tunç taslar: 583
Tunus: 131, 133, 142, 166, 222, 224, 412, 546
Tuzda Kalesi: 255
turaç (kuş cinsi): 276, 588
Turan: 29, 51, 110, 204
Turba Kalesi: 120
Turgud Paşa (Kaptan): 128
Tûr-ı Zeytâ: 20
Turla Nehri: 390, 416
turna: 307, 312, 493, 509, 535, 588, 643, 656
turompete: 30, 627, 644
turp: 490, 634
Tursun Fakih: 51
turşu: 527
Turşucubaşı: 203, 471
turşucular: 527
turunç: 374, 557, 592
tûtî: 68
Tûtî Kadı Medresesi: 272
tutkal: 382, 524, 590
tutkalcı işliği: 352
tutkalcılar: 524, 525, 584
tutyacılar esnafı: 487
tuz: 74, 349, 492, 528, 556
tuz ambarı: 469
tuz emaneti: 468
tuz emini: 498, 544
tuzcubaşı: 498
tuzcular esnafı: 491
tüccar: 71, 98, 222, 231, 279, 280, 337, 384, 407, 409, 419, 435, 478, 509, 511, 552
tüfek: 59, 62, 63, 64, 161, 194, 226, 396, 416, 419, 490, 499, 500, 506, 508, 520, 529, 561, 563, 564, 565, 567, 592
tüfek atıcı avcılar: 587
tüfek fişekçileri: 565
tüfek kundağı: 348
tüfekçibaşı: 563, 567
tüfekçiler: 80, 498, 509, 563, 564
tüfekhane: 470, 544, 548, 564
Tüfekhane Mescidi: 269
tülbent börkçüleri esnafı: 599
tülbent börkleri: 599
tülbentçiler esnafı: 593
Tümek Kalesi: 167
Türâbî (Sâzende): 640
Türâbî, Şair: 293
türbe: 57, 62, 67, 71, 80, 116, 121, 177, 183, 201, 226, 241, 261, 310, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 322, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 341, 363, 367, 368, 370
Türbe Kalesi: 307
Türbedâr: 67, 310, 326, 336, 416
Türbedâr Hamamı: 290
Türbedâr Mahallesi: 383
Türbedârlar Tekkesi: 326
Türbekapısı: 92, 111

Türbeli Göynük: 294
Türk: 58, 60, 64, 65, 76, 255, 574, 603, 659
Türk Ese (Sâzende): 641
Türk lehçesi: 437
Türkçe: 300, 333, 371
Türkeşe Köyü Mesiresi: 445
Türk-eşeli: 14
Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî: 52, 61, 657
ters kepçe (güreş oyunu): 212
Türkistan: 641, 657
Türkmân koyunları: 514
Türkmen: 245, 246, 523, 528, 533, 642
türkü: 204, 520, 631, 661
tütün: 187, 315, 349, 545, 654, 656, 658
tütün lülesi: 315
Tüvânhane-: 662

Ubeyd oğlu Sa'd: 499, 500
Ubeyd oğlu Talha: 502, 583
Ubeyd Tâhir: 568
Ubeydetü'l-Cerrah: 615
Ubeyd-i Attar: 487
Ubeyd-i Mısrî: 612
Uca şehri: 407
ud: 73, 512, 553, 638, 639
Uğrunkapı: 30
Uhud: 40, 482, 487, 516, 533, 544, 561, 570, 600
Ukayl oğlu Müslim: 481
Ukbe-i Cüheynî, Şeyh: 481, 486
Ukkâşe: 492, 528, 580, 610
ulak: 237, 524
Ulama Paşa (Beylerbeyi): 127
ulemâ: 326, 490, 507
ulefeci: 289
Ulu Bey Hamamı: 289
Ulu Cami: 54, 89, 502
Uluç adamları: 76
Uluç Ali Paşa ziyareti: 407
Uludağ: 84, 532, 534
ulûfe: 53, 143, 160, 171, 191, 289, 435, 483, 624, 625
Ulu-Türkman sancağı: 139
Ulvî, Şair: 293
Ulyânoğlu: 166
Umman: 12, 478, 502
umman-ı kerâme: 460, 480
Umman Denizi: 499
un: 495, 633
un değirmenleri: 427
un elekçileri: 495
uncular esnafı: 495
Unkapanı: 44, 47, 53, 56, 61, 80, 95, 97, 112, 199, 262, 265, 267, 268, 269, 274, 278, 281, 284, 285, 320, 335, 336, 341, 342, 343, 344, 345, 372, 468, 495, 506, 526, 528, 531, 537, 538, 540, 542, 544, 548, 558, 563, 570, 573, 574, 576, 580, 581, 582, 587, 599, 658, 659, 660, 670, 672
Unkapanı Camii: 267
Unkapanı Cebe Alikapısı Meydanı: 440
Unkapanı divanhanesi: 469
Unkapanı gemicileri: 19
Unkapanı İskelesi: 550
Unkapanı meyhaneleri: 342
Unkapanı zelehorları: 552
Unkapanıkapısı: 30, 61, 320
Upurça: 162
Raça: 162
urbân: 142
Urfa: 19, 140, 512, 605, 643
urgan: 477, 501
urgancılar esnafı: 501
Urum Angeli: 637, 638
Urus Hasan Paşa Camii: 497
Uryâ, Hz.: 502
Uryarin (Mimar): 35
uskok: 231
uskumru: 538, 540
Uskumru Çayırı: 419
Usta Ahmed bozası: 658
Ostha: 158
ustura: 68, 69, 459, 584, 611
ustura çarkçıları esnafı: 611
ustura kuyrukçuları esnafı: 611
usturlap: 301, 482
usul ilmi: 637
usul-bend: 637, 639
Uşak: 620
uşşak makamı: 205, 560
Uşşakî Efendi Tekkesi: 380
Uşşakî tarikatı: 382
Uşşakî Tatavla Mahallesi: 383
Uşşakî zâviyesi: 385
Uşşakîzâde Efendi (İstanbul mollası): 221
uştuka (balık): 17
Uşum, Amr-ı Ayyâroğlu: 477
Uşum Dede: 346
uyuz: 579
Uyvar: 69, 136, 159, 172, 255, 256, 374
Uzletî: 216, 279
Uzun Çarşı: 379
Uzun Halil: 564
Uzun Hasan: 55, 56, 57, 61, 63, 105, 294, 333
Uzun Kemerler: 444
Uzun Muslu: 564
Uzunçarşı: 263, 280, 524, 568
uzzâl makamı: 480, 642

Üçbaş Camii: 264
Üçbaş Medresesi: 272
Üçbaş Mescidi: 269
Üçbucak adlı yer: 92
Üçüncü fırkası: 642
Üftâde Efendi: 438
Ümeyye Camii: 100, 613
Ümeyye-i Damirî: 479, 586, 607, 615, 637
Ümm-i Sinan: 275, 364, 380
Ümm-i veled Medresesi: 272
Ümmü Gülsüm (Peygamberimizin kızı): 593
Ümmühanî: 449
Ümmüveledzâde: 368
Üsküb: 325, 546
Üsküdar: 11, 12, 16, 27, 29, 37, 38, 47, 76, 105, 117, 172, 178, 198, 200, 217, 228, 239, 240, 246, 251, 261, 262, 276, 286, 290, 291, 292, 344, 375, 410, 428, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 467, 524, 537, 540, 545, 550, 556, 564, 584, 624, 630, 661, 668, 669
Üsküdar Bahçesi: 184, 430, 431, 440
Üsküdar hâkimi: 430
Üsküdar hamamları: 434
Üsküdar İskelesi: 531
Üsküdar kayığı: 540
Üsküdar kaymağı: 517
Üsküdar kervansarayları: 435
Üsküdar mevleviyeti: 424
Üsküdar mollası: 81, 423, 427, 429, 466
Üsküdar sirkesi: 526
üsküf keçeler: 518
üsküfleri: 599
üsküflü nefer: 476
Üsküp: 76, 134, 144, 152, 298, 299, 343, 603, 643
Üsküplü Çeşmesi: 267
Üsküplü Mahallesi: 76
Üstad Mustafa (Kılıç ustası): 39
Üstolni-Belgrad: 66, 126, 163, 256
üstübü alıcılar esnafı: 500
Üşküli: 648
Üşti: 143
üvendire: 489
üveyik (kuş cinsi): 89, 590
Üveys, Ahmed oğlu: 333
Üveys Paşa: 125, 126
Üveys, Şeyh: 275, 351
üzengici: 93, 571
Üzengiciler Çarşısı: 213
üzengiler: 571
Üzeyr, Hz. : 448
üzüm: 57, 98, 490, 549, 554, 557
üzüm bağı: 435
üzüm değirmencileri: 533
üzüm şerbeti: 437
Vâdi-i Fâtıma: 513
Vâdi'l-kurâ: 495, 516, 570
Vahdetî Bağdadî: 329
Vahdetî Efendi: 668
Vahdetnâme (kitab): 296
Vâhidî tarikatı: 351, 450
Vajon Kalesi: 255
vakfiye: 276
vakıf: 341
vakıfnâme: 56
Vakkas oğlu Sa'doğlu Ebû Tâhir Şaggâl: 586
Vâlide Camii: 262
Vâlide Camii Meydanı: 440
Vâlide Hamamı: 287, 290
Vâlide Hanı: 280
vâlide hâssı: 134
Vâlide karındaşı Yalısı: 400
Vâlide Kurrâsı: 433
Vâlide Sultan: 259, 260, 261, 292, 375
Vâlidekapısı: 30
Valpova: 135, 163, 255
vamoş: 29
Van: 131, 132, 142, 151, 159, 162, 239, 240, 242, 248, 291, 441, 546
Van Gölü: 200, 502
Van Kalesi: 163, 200
Vanî Efendi: 260, 427
Vankulu Mehmed Efendi: 366
Varadin Kalesi: 162
varak altınlar: 582
Varka ve Gülşah: 616
Varat: 130, 133, 136, 159, 163, 169, 251, 252, 253, 254, 374
Vardar Yenicesi: 127
vardiyan: 383, 397
Vardod: 162
varil: 623
varilci esnafı: 623
Varna. 16, 247
varsağı: 204, 206, 207, 635, 661
Varsak: 105, 139
Vartan: 475
vasılcılar yani ayıcılar: 521
Vâsıt: 141, 151
Vasiloğlu: 648
Vasiyetnâmesi: 669
Vâsıta: 287
Vaslî, Şair: 301
Vastân: 162
vaşak: 596, 597
veba: 14, 34, 64, 93, 207, 328, 344, 365, 510
Vefa: 76, 272, 548, 622, 629

Vefa Camii: 298, 320, 325, 326, 337, 338
Vefa Hamamı: 286, 612
Vefa Hanı Kervansarayı: 281
Vefa, Hz.: 320
Vefa Meydanı: 77, 112, 277, 278, 279, 286, 320, 336, 469
vefa (savaş oyunu): 215
Vefa Sultan İmareti: 276
Vefa Sultan yakını: 301
Vefa, Şeyh: 298, 321, 325, 329, 330, 337, 351
Vehbî Celeb Osman Çelebi: 636
Vehbî Osman Çelebi: 215
Vejendoniya: 25
Veli Can: 615
Veli Efendi, Şeyh: 320
Veli, Kara: 564
Veli Sultan: 320
Velican: 425, 613
Velid oğlu Hâlid: 6, 40, 125, 212, 450, 473, 615
Velika Kalesi: 163
Veliyyeddin, Vâiz: 294
Velvele-i Rum: 76, 465
Venedik: 9, 126, 230, 231, 232, 235, 248, 250, 391, 396, 644
vere bayrakları: 70
verem: 224
vergi: 86, 154
Verrâd-i Berberî: 474
Vertâ oğlu Bedîl: 473, 609
Verten-i Hindî: 571
Veterân yani kirişçiler: 524
Veysel Karanî: 2, 48, 67, 483, 497, 513, 572, 580, 623
Veysel Karanî, Hz.: 453
Veysî güftesi: 438
Vezendon kral: 13, 15, 16, 17, 20, 28, 32, 39, 83, 84, 88
Vezendonvar: 26
vezentin: 619
Vezir camileri: 262
vezneci: 546, 564
Vezneciler Hamamı: 288
Vidin: 134, 144, 153, 297, 300, 547, 555, 556
Vilagoş: 163
Viloş Koblaki: 546
Vişgrad: 572
Vişgrad fethi: 163
vişnâb: 531
vişnâb şarabı: 661
vişne kurusu: 557
vişne suyu: 658
Viyana Kalesi'n: 126
Vize: 137, 144, 152, 153
Vulkovar: 162
volta: 541
voltan iğneleri: 605
Vetoş Kalesi: 162
voynok ağası: 134
Voynuk beyi: 144
voyvoda: 137, 393, 608
vucı ırgatları: 506
vucıvucılar: 501
Vuçitrin: 52, 134, 144, 153
vurma: 215
Vüdd (put): 73
Vüddân (savaşı): 40

Yafa iskelesi: 23
Yâfes: 51
yağ: 518, 622
yağ bezirgânları: 554
Yağ değirmeni: 554, 630, 633, 670
yağ emini: 543
yağ mumları: 518
yağ tulumları: 554
yağ tüccarları: 543
yağbar: 601
yağcılar: 554, 555
yağdânlar: 601
Yağfur: 17, 18, 20, 32, 50, 92, 430
Yağfuriye: 25
yağhane: 315
Yağkapanı: 105, 389, 390, 468, 543, 554
Yağkapanı Camii: 390
Yağkapanı emaneti: 543
Yağkapanı emini: 555
Yağkapanı Hanı: 280
Yağkapanı kapısı: 395
Yağkapanı malı gümrük emini: 392
Yağkapanıkapısı: 388
yağlık: 617
Yağlıkçı nakkaşları esnafı: 617
Yağlıkçılar esnafı: 594
yağma: 199, 222, 230, 231, 246, 247, 667
yağmur duası: 184
yağmur suyu: 591
Yağpazarı: 392
Yağûs (put): 73
Yahniciler: 529
Yahudi: 23, 24, 25, 39, 62, 74, 76, 101, 116, 125, 259, 288, 289, 303, 336, 347, 349, 350, 373, 375, 378, 391, 392, 394, 400, 408, 413, 414, 417, 419, 420, 427, 431, 466, 468, 487, 493, 514, 517, 537, 544, 546, 552, 555, 566, 567, 576, 578, 579, 594, 599, 608, 638, 646, 648, 649, 663, 665, 666
Yahya Bey: 308
Yahya Çelebi: 635

Yahya, Diyarbakırlı: 635
Yahya Efendi: 93, 94, 165, 180, 188, 195, 219, 334, 404, 405, 410, 412, 464, 668
Yahya Efendi, Bostanzâde (Rumeli kazaskeri): 219, 220
Yahya Efendi Çeşmesi: 411
Yahya Efendi Hamamı: 289
Yahya Efendi Mesiresi: 411
Yahya Efendi, Mevlânâ: 171, 407
Yahya Efendi, Müftü: 418, 465, 511
Yahya Efendi, Zekeriyâzâde: 177
Yahya, Hz.: 9, 19, 34, 100, 448, 569
Yahya Kethüda Camii: 379
Yahya Kethüda Mescidi: 380
Yahya, Mevlânâ: 329
Yahya Paşa, Kaptan: 128
Yahya Paşa, Veziriazam: 128, 298
Yahya Paşazâde: 162
Yahya-i Şirvanî, Seyyid: 352
Yako, Yahudi: 638
Yakub Banyanî: 562, 563
Yakub Ecezâde, Mevlânâ: 304
Yakub Efendi: 330, 366
Yakub Fahferî: 496
Yakub Germiyanî: 640
Yakub Helvayî, Şeyh: 337
Yakub, Hz.: 448, 585
Yakub Kirmanî, Şeyh: 166
Yakub, Mevlânâ: 129
Yakub oğlu Mevlânâ Kasım Hatib: 298
Yakub Paşa, Hadım: 297
Yakub, Şehzâde: 167
Yakub-ı Tâifî: 588
yakut: 512, 576, 666
Yakut-ı Mustasımî: 91, 102, 210, 295
Yalancı Hamamı: 289
yaldız: 87, 100, 107, 174, 214, 494, 497, 520, 614
yaldızlı leğen: 522, 529
yaldızlı şamdanlar: 364
yaldızlı temrenler: 570
Yalı Tatarı: 253
Yalıkapısı: 30
Yalva, Kara: 52
Yalvaç kasabası: 324
Yamalı Hamamı: 289
Yana: 151
Yanaki, Kaptan: 507, 647
yanbaş (güreş oyunu): 212
yanbaşı (güreş oyunu): 587
Yanbolu: 144
yançık: 200
Yanevan (Yunan tarihçisi): 7, 8, 9, 16, 23, 50, 83, 445
Yanık Kalesi: 168, 169
Yanko: 9, 13, 17, 25, 50, 119, 120, 439
Yankoviçe: 25
Yanoş, Erdel Kralı: 162
Yanova: 16, 136, 146, 159, 163, 251, 252, 374
Yanya: 134, 144, 152
yapağı: 599
yarasa: 13
Yarhisar Mescidi: 268
yarlığ: 240, 652
yasakçı: 414, 419, 551
Yasavul Ali: 476
yasemen bozası: 659
yasemen suyu: 488
yasemen yağı: 488
Yâsin oğlu Ebülhüdâ: 594
Yâsir oğlu Ammar: 605
yassılama: 574, 618
yassılayıcı: 546
Yassıtepe: 430
Yastık basmacıları esnafı: 616
yastıklar: 559, 617, 619
Yaş şehri: 162, 247, 252, 253, 258, 338
Yaşka Rahip: 408
yatırdma top: 217, 507
Ya'ûk (put): 73
Yâvedûd: 58, 59, 70, 71, 72, 98, 319
Yâvedûd İskelesi: 72, 356, 440
Yaverî Özbekî: 571
Yavru Habîb: 648
Yavsi, Şeyh: 298
Yavuz: 318
Yavuz Selim: 1, 186, 272, 409, 427, 440, 445
Yavuz Sultan Selim Han Kervansarayı: 280
Yavuz Sultan Selim Medresesi: 270
Yavuzer Bey (Evliya Çelebi'nin dedesi): 56, 61, 385
Yavuzer Camii: 61, 267
yay: 5, 367, 478, 520, 574, 584, 585, 586, 592, 600, 613
yay kirişi: 446
yaya beğleri: 143
yaya berberleri esnafı: 611
yaya beyi: 134
yayabaşı cemaatleri: 603
Yayabaşı Mescidi: 269
yaycı: 381, 525, 584, 585
Yaycı Kurd (Sâzende): 641
yaycıbaşı: 584, 591
Yaycılarkapısı Sebili: 391
yaycılık: 214, 584
Yayiçse Kalesi: 56, 162
yayla türküsü: 660
Yaylacık Mahallesi: 517
yazıcılar esnafı: 481
Yazıcızâde: 294, 536
Yazıoğlu (Çingene): 521

yazıt: 176
yazma: 658
Yecüc seddi: 25, 89, 395
Yediaskı: 482
Yedikubbe: 160, 227
Yedikule: 9, 12, 17, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 37, 42, 43, 44, 47, 57, 62, 82, 177, 178, 179, 192, 229, 253, 261, 265, 267, 288, 314, 338, 350, 352, 387, 422, 440, 467, 470, 518, 519, 523, 524, 624, 647
Yediler: 99
Yedilerkapısı makamı: 99
yefti: 506
yegâh makamı: 205
yel değirmenleri: 439
yel mumları: 518
Yeldeğirmeni Mahallesi: 383
yeleksiz oklar: 586
Yelemlem adlı yer: 474
Yeleşke Boğazı: 218
Yeleşke Kalesi: 162
yelken: 43, 59, 65, 72, 117, 128, 224, 387, 395, 501, 508, 619, 633
yelkenci: 501, 508
yelkenduz: 441, 551
yelkenli gemi: 228
yelli düdük sâzendeleri: 643
yelpazeciler: 588, 590
yelpazeler: 529, 588
yelteme: 574, 627, 641, 642
yemani: 291
yemek takımları: 161
Yemen: 6, 7, 67, 69, 70, 124, 126, 131, 141, 161, 162, 166, 286, 294, 318, 325, 441, 453, 483, 492, 497, 501, 512, 513, 516, 542, 546, 552, 561, 573, 578, 582, 593, 604, 608, 621, 623, 628, 632, 645
Yemen Adeni: 487, 497, 514, 574
Yemen akiki: 537, 580, 591
Yemen Cüblesi: 583
Yemen dübeleği: 627, 644
Yemen hacıları: 68, 474
Yemen hırzları: 580
Yemen kahvesi: 553
Yemen Mûhası: 501
Yemen serdârı: 126
yemenî: 580, 603
Yemiş İskelesi: 2, 29, 81, 268, 332, 530, 533, 559
Yemişçi Paşa: 169
yemişçiler esnafı: 557
Yenbû'ü'l-Ber: 502
Yene Kasabası: 17
Yenehisar: 446
Yenge Kırığı Nasıf (Sâzende): 641
yengeç: 10, 540
Yeni Bedesten: 262, 284
Yeni Cami: 30, 170, 173, 230, 277
Yeni Doğan sancağı: 137
Yeni Han: 280
Yeni Mahalle: 76, 262
Yeni Odalar: 261
Yeni Odalarbaşı Hamamı: 287
Yeni Saray: 77, 78, 79, 227, 277, 376, 445, 517
Yeni Vâlide Medresesi: 433
Yenibahçe: 16, 17, 109, 267, 268, 269, 270, 274, 277, 319, 329, 667
Yenibahçe bağları: 558
Yenibahçe Hamamı: 288
Yenibahçe Meydanı: 440
Yenibahçe sahrası: 270
Yenibedesten: 581
Yenibezâzistan: 572
yeniçeri: 35, 47, 66, 74, 75, 80, 81, 94, 95, 96, 97, 143, 159, 160, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 216, 233, 234, 238, 239, 243, 251, 254, 256, 281, 287, 356, 399, 418, 419, 431, 446, 469, 473, 475, 476, 493, 494, 498, 514, 519, 523, 526, 534, 542, 547, 548, 549, 563, 597, 599, 602, 603, 640, 654, 657
yeniçeri ağası: 79, 80, 117, 118, 124, 125, 126, 136, 138, 143, 160, 161, 179, 181, 186, 188, 190, 198, 222, 233, 238, 243, 246, 277, 278, 316, 342, 348, 354, 414, 518, 519, 534, 549, 553, 579, 663
yeniçeri aşçısı: 94
yeniçeri avcıları: 445
yeniçeri çorbası: 160, 265, 374, 588
yeniçeri çukadârı: 485, 486
yeniçeri ekmekçileri: 491
yeniçeri kanunu: 518
yeniçeri keçecileri esnafı: 599
yeniçeri kethüdası: 283
yeniçeri kolluğu: 82, 435
yeniçeri mandıracıları: 519
yeniçeri mührü: 192
yeniçeri ocağı: 82, 179, 185, 186, 231, 236, 256, 392, 404, 419, 431, 440, 445, 446, 491, 518, 519, 584, 591, 597, 603
yeniçeri odaları: 191, 233, 279, 469, 493, 518
yeniçeri samsonhanesi: 470
yeniçeri serdârı: 82, 419
yeniçeri talimhanesi: 470, 584, 586
yeniçeri tazıhanesi: 470
yeniçeri yasakçıları: 552, 553
yeniçeri yasakçısı: 413
yeniçeri zağarhanesi: 470
Yenihisar: 168, 624

Yenikale: 255
Yenikapı: 30, 62, 63, 267, 283, 334, 337, 353, 540, 545
Yenikapı Hamamı: 288
Yenikapı Mevlevîhanesi: 323
Yenikapı Sarayı: 277
Yenikapı Tekkesi: 344, 440
Yeniköy: 289, 412, 419, 420, 421, 496, 624, 660
Yeniodalar: 178, 266, 599
Yenisalacak: 656
Yenisaray: 28, 275
Yenişehir: 76, 217
yerakânî: 84, 92
yerekan taşı: 259, 291
Yergöğü Kalesi: 252, 253
Yeşilli Can Memi: 638
yeşim: 92, 494, 580
Yetim oğlu Hamza: 482, 625, 634, 637
Yetmiş Kuruş Dede: 345
Yezid: 36, 41, 47, 395, 485, 588
Yezidî: 494, 527, 599
Yezidî arslan: 648
yılan: 12, 13, 14, 33, 35, 36, 437, 520, 536, 567, 608
yılanbâz: 629
Yılanlı Adası: 112
yıldırım: 589
Yıldırım adlı kapıcı: 240
Yıldırım vezir: 53
yıldız bilimciler: 14, 242
Yıldız Hamamı: 287
yıldız ilmi: 25, 32, 35, 58, 105, 108, 235, 244, 294, 301, 404
yıldız rüzgârı: 73
yiğitbaşılar: 466, 498
yoğurt: 54, 360, 362, 384, 423, 426, 469, 515, 516, 517
yoğurtçubaşı: 535
yoklama: 191, 251
Yolgeçen odaları: 281
yonca: 441
yonkar sazı: 640, 642
yonkarcıyân: 627
yorgan: 617
yorgancılar esnafı: 593
Yorgi (Kayser): 50
Yoroz Dağı: 423
Yoroz Kalesi: 9, 11, 15, 29, 290, 421, 423
Yoroz Patrik: 9
Yoroz Rahib: 423
Yorukça Halil: 653
yörük beyleri: 134
yufka: 451, 491
yulaf: 77, 441
yularcılar esnafı: 601
Yularkısdı Paşa (Beylerbeyi): 127
yumurta: 396, 588
yumurtalı çörekler: 493, 496
Yunan: 8
Yunan çanları: 30
Yunan dili: 12, 25, 50
Yunan tarihçileri: 7, 83
Yunan tarihi: 8, 16
Yunan Tarihleri: 21, 24
Yunanca: 204, 387, 430
Yunanistan: 13
Yunanlılar: 8, 9, 10, 13, 40, 50, 51, 85
yunus balığı: 423, 540
Yunus Bey: 264
Yunus Hanı: 303
Yunus, Hz.: 448, 505, 538
Yunus Paşa (Vezir): 298, 303
yurdluk: 139, 140
Yusuf: 235, 299, 305, 361, 590
Yusuf bahçesi: 372
Yusuf Balı: 304
Yusuf Celâlî, Şeyh: 412
Yusuf çehre hâssa köleler: 78
Yusuf Çelebi: 577, 638
Yusuf Çelebi (Defterdar): 303
Yusuf Efendi: 235
Yusuf Efendi, Hünkâr imamı: 235
Yusuf Han: 205
Yusuf, Hz.: 186, 361, 448, 472, 502, 544, 576, 577
Yusuf, Kara: 638
Yusuf, Köle: 638
Yusuf Kuyusu: 585
Yusuf, Mevlevî Derviş: 638
Yusuf oğlu Ali: 304
Yusuf oğlu Mevlânâ Mehmed: 340
Yusuf Paşa: 138, 172, 204, 229, 230, 231, 259, 280, 315
Yusuf Paşa, Emirgûnezâde: 278
Yusuf Perendî: 601
Yusuf, Seyyid: 304
Yusuf Şah: 647
Yusuf Şah kahvesi: 192
Yusuf, Şehzâde: 167
Yusuf, Şeyh Baba: 299, 370
Yusuf tacı: 202
Yusuf u Züleyhâ: 98, 295, 616, 640
Yusuf-ı Ken'ân: 224
Yusufî takke: 203
Yûşa Dağı: 423
Yûşa Peygamber: 423, 425
yuvacı: 647
yuvarlakbâz: 629
yüksük: 571, 590
yün hırka: 102
yün şal: 3

yüncüler: 594
yürük: 144, 153, 534
Yüz Arşın (kalyonu): 224
yüzbaşı dayıları: 135

Zaçne: 135, 145
Zadara Kalesi: 250
zağanos (kuş cinsi): 588
Zağanos Paşa (nişancı): 298
zağar: 526, 596
Zağar köpekleri: 653
Zağar yaylası: 440
Zağarcıbaşı: 440
zağarcılar: 654
Zağarcılar Ocağı: 526
zağarhanesi: 470
zâğî: 620
zağra: 568
zahîr (iltihaplı mesâne) hastalığı: 43, 98, 396
Zâhir vâizleri esnafı: 480
zahîre: 58
Zahirüddin Erdebilî, Mevlânâ: 129
zaimler: 74
Zakan Kalesi: 162
zakan (kürk): 596
zâkirbaşı: 206
Zâkirî Efendi: 339
Zal Mahmud Paşa: 165
Zal Paşa: 327, 358
Zal Paşa Camii: 356, 358
Zal Paşa Hamamı: 289
Zal Paşa İskelesi: 356
Zal ü Küstehem: 561, 615
Zalim Haccac: 554, 630
Zalim Kalesi: 163
Zalim Şah: 647
Zalpaşa Kasabası: 356, 357
Zolomioğlu: 254
zamparalar: 288
Zaranta Kalesi: 245, 257
Zarifî, Şair: 300
Zarreşad: 140
Zaruşad: 149
zater kökü: 608
Zâtü'r-Rikâ (savaşı): 40
zâviye: 57, 261, 263, 325, 338, 353, 359, 365, 466
zeamet: 130, 131, 132, 134, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 224
zebatçılar esnafı: 622
Zebatçılarkapısı: 621
zeberced: 70, 576
Zebûr: 461, 613, 625, 626
zecel: 204, 635
Zekâyî, Şair: 299
Zekeriyyâ Efendi, İstanbul Mollası: 464, 466
Zekeriyyâ Efendi, Mevlânâ: 333
Zekeriyyâ, Hz.: 19, 448, 569
Zekeriyyâ testeresi: 190, 569
Zeki Çelebi: 245
zelehor: 542
Zelehor Durası: 659
zelehor hamalbaşıları: 542
zelehor hamalları: 542, 552, 621, 659
Zellenâme: 669
zelzele: 89, 388
zemberek: 42, 71, 508, 520, 626
zemberek talimhanesi: 584
zemberekçiler: 584
Zemerrud Kuyusu: 538
zemzem: 85, 86, 405
zenâne (pabuç cinsi): 603, 604
zenbur oku: 74
zenburî: 15, 35, 84, 291
zincef ütücüsü esnafı: 593
zencefil: 487, 532, 537, 606, 658
zenci: 95, 97, 638
zincefler: 518
zencifne (boya cinsi): 608
Zeng-âbâd: 141, 150
Zengi Nehri: 199
Zengibar: 339
zengüle makamı: 205
zerbâf: 593, 619
zerbina: 499
zerdali: 530, 537, 557
zerdava: 596
zerde: 433, 529
zer-deste: 460, 623
zerduz peştemal: 530
Zergen Bağları: 640
Zergerân yani kuyumcubaşı: 574
zergerdân (pabuç cinsi): 603, 604
zerkûb: 571
Zerkûb-ı Konevî: 571
zerkûbyân yani altın dövücüler esnafı: 613
zevle: 489
Zeyd oğlu Abdullah: 42
Zeyd-i Hindî: 571, 597, 598
Zeyd-i Kayserî: 516, 517
Zeylaî: 609
Zeylan: 492, 594
Zeyneb Hatun, Şair: 293
Zeynel Han: 181
Zeynel Paşa (Vezir): 303
Zeynelabidin: 584
Zeynelabidin, Hz.: 524
Zeynelabidin, Mevlânâ: 324, 325

Zeynî tarikatı: 351
Zeynîler civarı: 304
Zeynîler tarikatı: 352
Zeynîzâde Diyarbakırlı, Hânende: 635
Zeynîzâde Hüsnî: 639
Zeynüddin Hâfî: 60, 61
zeyrek kuşu: 20, 378, 589
Zeyrek Yokuşu: 587
Zeyrekbaşı: 19, 34, 47, 53, 66, 100, 199, 265, 278, 332, 333, 345, 586
Zeyrekbaşı Camii: 100, 517
Zeyrekbaşı Dağı: 44
Zeyrekbaşı Kilisesi: 24
zeytin: 20, 96
zeytinyağı: 376, 503, 540, 543, 555
zeytunî: 84
Zeyyât Basravî: 488
Zillî: 284
zımpara: 584
zımpara taşı: 20, 32
zımrân (safran): 4
zıpkıncılar: 539
zıpkınlar: 539, 540
zırh: 520, 522, 560, 561, 567, 615
zırhçı: 448
zırhçıbaşı: 560
zırhçılar: 287, 561
zîc ilmi: 404
zift: 500, 501
ziftçi: 501
Zihgîrciler (okçu yüzüğü) esnafı: 586
zihgîrler: 586
Zihnî, Şair: 299
Zîkard (savaşı): 40
zikir: 625, 635, 636
zil: 460, 471, 472, 478, 479, 493, 497, 498, 550, 627, 641, 653
Zile: 134
zilloplar: 518
zincir: 29, 86, 94, 115, 263, 327, 371, 383, 387, 399, 435, 521, 551, 585, 596, 659
Zincirli Servi: 263, 322
Zincirlikapı Hamamı: 287
Zincirlikuyu: 264, 322, 332
Zincirliservi: 298
Zindan kulesi: 49
Zindanî, Şeyh: 57, 61, 62
Zindankapısı: 30, 61, 62, 319, 518, 544, 606, 607
Zindankapısı Hanı: 280
zîr (savaş oyunu): 215
Ziriki: 142
Zirinoğlu: 255
zivzik (kılıç): 560
zivzikî: 39
ziyafet: 75
ziyafetler: 74
zizan (ok cinsi): 584
Zorlu Receb: 640
zûfâ: 531
Zulmiye: 259
zûrbâz: 629
zurna: 161, 188, 200, 376, 623, 624, 625, 627, 637, 642
Zebîd: 573
Zübeyde Hatun: 121
Zübeyr: 486
Zübeyr, Hz.: 554
Züfer, İmam: 660
Zühre: 347
Zühre (Venüs, Çoban Yıldızı): 553
Zülfikâr: 486
Zülyezen (kılıç): 560
Zülfeccâm (kılıç): 560
Zülkadir oğulları: 127
Zülkadiroğlu Sultan Alâüddevle: 109
Zülkadriyye: 148
Zülküf, Hz.: 448
zülüflü: 277
zülüflü baltacılar: 161
zülüfsüz baltacı: 79
zümrüd: 576
zümrüd kandili: 174
Zümrüd Kolu: 647
zünnârbend: 477
Zünnûn-ı Mısrî: 474, 486, 571, 606, 608
Züpin: 615

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, bir on yedinci yüzyıl klasiği olarak hem zevkle okunabilecek bir edebiyat eseri hem de tarih, dil, halkbilimi, sanat tarihi, topografya, dinler tarihi, tasavvuf tarihi ve yerel tarih araştırmacıları için kaynak niteliği taşır.

Asya, Avrupa ve Afrika'da gezip gördüğü yerler için yalnızca onun kullandığı bir dil ve bakış açısı ile tanıklık eden Evliya Çelebi, on ciltlik dev eserinin birinci cildiyle aynı zamanda ilk Türkçe "İstanbul Monografisi"ni de yazmıştır. Adlarını vermiş olsa bile birçoğunu bugün bilemediğimiz pek çok kaynaktan derlediği mitoloji ve tarih karışımı bilgilerden saray hayatına; pek çok ünlünün kişisel tarihinden şehrin gündelik hayatına; şehrin etrafını çevreleyen surlardan her türlü mimari esere; kapılardan tepelere ve iskelelere; savaş ve barışta şehrin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılayan yüzlerce esnaftan bahçe ve mesirelere; padişahlardan her sınıftan yönetici, bilim adamı ve ilginç tiplere; devletçe düzenlenen şenliklerden çok özel meclislerde yaşanan eğlencelere varıncaya kadar akla gelebilecek her şey bu ciltte anlatılmıştır.

Günümüz Türkçesiyle ve iki kitap halinde sunulan Birinci Cilt ile okur, Evliya Çelebi'nin açtığı kapıdan uzun bir İstanbul gezisine buyur ediliyor ve şehrin olanca gizemi ile ayrıntılı bir haritası çiziliyor.

Takım ISBN 978-975-08-0562-3
ISBN 978-975-08-0564-X
35 YTL
9 789750 805646